Tekirdağ'da Geç Dönem Osmanlı Dini Mimarisi (19.yy-20.yy)

Doktora Tezi

Cenk Doğan

Eskişehir 2024

Tekirdağ'da Geç Dönem Osmanlı Dini Mimarisi (19.yy-20.yy)

Cenk Doğan

Doktora Tezi

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ERTUĞRUL

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ocak 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Cenk DOĞAN'ın "Tekirdağ'da Geç Dönem Osmanlı Dini Mimarisi (19.yy-20.yy)" başlıklı tezi 29/01/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Sanat Tarihi Anabilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ERTUĞRUL	
Üye	: Doç. Dr. Birgül AÇIKYILDIZ	
Üye	: Doç. Dr. Nurdan KÜÇÜKHASKÖYLÜ.	
Üye	: Doç. Dr. Semiha ALTIER	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Hacer ATEŞ	

Prof. Dr. Saime ÖNCE
Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitü Müdürü

ÖZET

Tekirdağ'da Geç Dönem Osmanlı Dini Mimarisi (19.yy-20.yy)

Cenk Doğan

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ocak 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ERTUĞRUL

Osmanlı mimarisinin 19. ve 20. yüzyılı kapsayan son bölümü, devletin önemli problemlerle karşı karşıya kaldığı ve çöküş dönemi olarak değerlendirilen bir zaman dilimi olmasına rağmen, mimari açıdan en verimli dönemini oluşturmaktadır. Bu döneme ait mimari eser sayısı ve çeşitliliği, önceki dönemlerle kıyaslanamayacak düzeyde yüksektir. Günümüzde hala çok sayıda tarihi kentimizin silüetini hala bu dönemin yapıları oluşturmaktadır.

Geniş sınırlara hükmeden Osmanlı Devleti'nin en fazla yatırım yaptığı Trakya ve Balkanlar ise imar etkinliklerinden en büyük payı almıştır. Tanzimat'ın sağladığı ayrıcalıklarla gayrimüslim toplulukların söz konusu sürece katılmasıyla, Trakya'da yoğun nüfusa sahip bu topluluklar yüzlerce dini yapı inşa etme fırsatını bulmuşlardır. 19. yüzyılın son çeyreğinden Balkan Savaşlarının başladığı 1912 yılına kadar olan süreç, Tekirdağ ili genelinde kent merkezlerinden köylere kadar çok sayıda cami, kilise, manastır ve sinagogun envantere katıldığı bir dönemdir. Bu sırada, II. Abdülhamid Han'ın bayındırlık politikaları ve savaşlar nedeniyle ülkeye gelen göçmen topluluklarının iskânının belirleyici birer unsur olduğu unutulmamalıdır.

Geç Dönem Osmanlı mimarisinde; bu çalışmada yer verilen cami, tekke, türbe, kilise, manastır ve sinagog gibi yapı türlerinin yanı sıra, Batı ve Doğu Trakya'da çok sayıda mektepli cami inşa edilmiştir. Bu çalışma ile, bir tip proje olarak mimarlık tarihimizde yer edinen bu yapıların, tipolojik özellikleri ve bölgedeki yayılım sahası belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geç Dönem Osmanlı Mimarisi, Tanzimat, Tekirdağ, Mektepli Cami, Cami, Kilise, Sinagog

ABSTRACT

Late Period Ottoman Religious Architecture in Tekirdağ (19th century-20th century)

Cenk Doğan

Department of Art History

Anadolu University, Postgraduate Education Institute, January 2024

Advisor: Associate Dr. Zeynep ERTUĞRUL

The last part of the Ottoman architecture, covering the 19th and 20th centuries, constitutes the most productive period in terms of architecture, despite the fact that it was a period in which the state faced important problems and was considered as a period of collapse. The number and variety of architectural artefacts belonging to this period is incomparably high compared to previous periods. Today, the silhouettes of many of our historical cities are still formed by the buildings of this period.

Thrace and the Balkans, where the Ottoman Empire, which ruled over vast borders, invested the most, received the largest share of the construction activities. With the participation of non-Muslim communities in this process with the privileges provided by Tanzimat, these communities, which had dense populations in Thrace, found the opportunity to build hundreds of religious buildings. From the last quarter of the 19th century until the beginning of the Balkan Wars in 1912, a large number of mosques, churches, monasteries and synagogues were added to the inventory from city centres to villages throughout Tekirdağ province. It should not be forgotten that the public works policies of Abdülhamid II and the settlement of the immigrant communities coming to the country due to the wars were decisive factors.

In addition to the mosques, tekkes, tombs, churches, monasteries and synagogues in Late Ottoman architecture, many mosques with schools were built in Western and Eastern Thrace. With this study, the typological characteristics and the distribution area in the region of these buildings, which have a place in our architectural history as a type project, have been determined.

Keywords: Late Period Ottoman Architecture, Tanzimat, Tekirdağ, Mosque with School, Mosque, Church, Synagogue

ÖNSÖZ

Tekirdağ, Osmanlı Döneminde büyük bir nüfus ve şehir ölçeğine sahip olmamasına rağmen, siyasi, ekonomik ve askeri açıdan önemli kentlerinden biri olmayı başarmıştır. Ancak bu şehri asıl ayrıcalıklı kılan, Osmanlı ülkesinin tüm dinlerine ve inançlarına da ev sahipliği yapıyor olmasıdır. 20. yüzyılın başına gelindiğinde, Geç Dönem yapı tasarımlarının ve üsluplarının önemli yerleşim merkezlerinden en ücra köylere kadar ulaştığını görmek ilgi çekicidir. Üstelik Batı kökenli bu uygulamaların, geleneksel prensipler üzerine kurulu dini mimariyi de etkileyip dönüştürmesi, Türk mimarisinin bir bütün olarak evrimini ortaya koymaktadır.

Doktora eğitim sürecimin neredeyse ilk günlerinden beri yanımda olan, çalışmalarımın her aşamasında hem bilgi birikimi, hem de pozitif yaklaşımıyla desteğini hissettiğim çok değerli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi. Zeynep ERTUĞRUL'a teşekkürlerimi sunarım. Bir hoca ve iyi insan olarak kendisini tanımak, bu süreçteki en önemli kazanımlarımdan biridir. Değerli fikirleriyle beni yönlendiren, yeni bakış açıları kazandıran jüri üyelerim sayın Doç. Dr. Nurdan KÜÇÜKHASKÖYLÜ ve Dr. Öğretim Üyesi Hacer ATEŞ, her zaman ilham aldığım örnek bilim insanları olacaklar.

Çalışmamın teknik zorluklarını aşmamda her türlü desteği, her koşulda verdiği için Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Kültür Varlıkları Şube Müdürü Şuayip ÖZER'e ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Teknik doküman desteği veren Çorlu Belediyesine ve Ani Mimarlık firmasına teşekkür ediyorum.

Sahada yaptığım çalışmalar esnasında bana ellerinden gelen bilgiyi vermeye çalışan köy muhtarlarımıza ve isimlerini hatırlayamadığım köy sakinlerine, Gümülcine Kallisti Köyü Camii imamına, değerli arkadaşım doktora öğrencisi Yasin Özdemir'e, köylere yaptığımız yolculuklarda bana eşlik eden kardeşim Kemal Çetin'e teşekkür ediyorum.

Mehmet Serez Kütüphanesi'ni benim için açan ve hiçbir belge ve bilgiyi benden esirgemeyen değerli eğitimci ve Namık Kemal Evi Başkanı Sezai Kurt'a, Tekirdağ İl Halk Kütüphanesi müdürü ve personeline teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam esnasında çokça ihmal ettiğim, buna rağmen koşulsuz ve sınırsız destek bulduğum aileme teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Cenk DOĞAN

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI……..……..……...…i
ONAY SAYFASI……...……..…….…ii
ÖZET……..……..…….……...…iii
ABSTRACT…….…iv
ÖNSÖZ……..……v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ…….....……vi
İÇİNDEKİLER…….…..……..……..vii
TABLOLAR LİSTESİ……...……...x
HARİTALAR LİSTESİ…….……..……xi
BELGELER LİSTESİ…….……xii
ÇİZİMLER LİSTESİ…….....……xvi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ……...…….....…..……xxi
KISALTMALAR…….…….....……xxxiii
1. GİRİŞ……..……...……..……1
1.1. KONUNUN TANIMI, ÖNEMİ, SINIRLARI VE AMACI……...…….....1
1.2. ARAŞTIRMA METODU ÜZERİNE……...……...…5
1.3. KONU İLE İLGİLİ KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR……...……...6
2. TEKİRDAĞ TARİHİ…….…….…….……..……11
2.1. Tekirdağ'ın Coğrafyası……..…….…..…...…11
2.2. Tekirdağ'ın Siyasi Tarihi……..…….…….....13
2.3. Tekirdağ'ın 19. ve 20. Yüzyılda Sosyal ve Etnik Yapısı…….....……... 21
2.4. 19. ve 20. Yüzyılda Tekirdağ ve Çevresinde Gerçekleşen Göç Hareketleri ve Muhacir İskanı……...……..31
3. GEÇ DÖNEM OSMANLI MİMARİSİNDE DİNİ VE EĞİTİM YAPILARINDA MEKÂNSAL BİR ÇÖZÜM DENEMESİ: TRAKYA MEKTEPLİ KÖY CAMİLERİ……..37
4. TEKİRDAĞ'DA 19. VE 20. YÜZYILDA İNŞA EDİLEN VE GÜNÜMÜZE ULAŞAN OSMANLI DİNİ YAPILARI……...……...…….…71
4.1. CAMİLER……...……...……..…71
4.1.1. Tekirdağ İlindeki Mektepli Köy Camileri…….…71

4.1.1.1. Malkara Yörücek Mahallesi Camii……..…….…….71
4.1.1.2. Saray Kurtdere Mahallesi Camii……..…….…….81
4.1.1.3. Saray Göçerler Mahallesi Camii……..…….…….99
4.1.1.4. Marmara Ereğlisi Yakuplu Mahallesi Camii…..……....……107
4.1.1.5. Çorlu Şahpaz Mahallesi Camii……...…....……116
4.1.1.6. Ergene Yulaflı Mahallesi Camii……...……125
4.1.1.7. Kapaklı Yanıkağıl Mahallesi Camii……..….....……134
4.1.1.8. Kapaklı Bahçeağıl Mahallesi Camii…….……..…143
4.1.1.9. Kapaklı Uzunhacı Mahallesi Camii……....……..…150
4.1.1.10. Kapaklı Merkez Camii……..……..157
4.1.1.11. Kapaklı Karaağaç Mahallesi Camii……..…..……166
4.1.1.12. Kapaklı Karlı Mahallesi Camii (Minare)……..…..……188
4.1.2. Tekirdağ İlindeki Diğer Geç Dönem Osmanlı Camileri……..…….190
4.1.2.1. Süleymanpaşa Eski Camii…….…...……190
4.1.2.2. Süleymanpaşa Orta Camii……..…..……..…203
4.1.2.3. Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii……..…...……235
4.1.2.4. Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii……..……...…256
4.1.2.5. Saray Bahçeköy Mah. Camii……..……..277
4.2. SİNAGOGLAR…….....…286
4.2.1. Çorlu Sinagogu (Yeni Camii)……...……..…….……286
4.3. KİLİSELER……..……..…...……307
4.3.1. Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi……..…….……307
4.3.2. Malkara Şahin Mah. Rum Kilisesi……..…….....335
4.3.3. Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi……...……..……345
4.3.4. Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi…….....366
4.4. MANASTIRLAR……..…...…… ..393
4.4.1. Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı…….....……393
5. TEKİRDAĞ'DA 19. VE 20. YÜZYILDA İNŞA EDİLEN VE GÜNÜMÜZE ULAŞMAYAN OSMANLI DİNİ YAPILARI……...…..…...…406
5.1. Camiler……...……406
5.2. Tekke ve Türbeler……...……412
5.3. Sinagoglar……...……...……417
5.4. Kiliseler…….....…..…….419

5.5. Manastırlar…….…...…...….436
6.DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA……..…...…….……438
6.1. Mektepli Köy Camileri…….……438
6.1.1. Mimari ve Plan…….…….……..439
6.1.2. Malzeme ve Teknik…….…..……...446
6.1.3. Kadınlar Mahfili…….....447
6.1.4. Mihrap…….....…448
6.1.5. Minber…….....……451
6.1.6. Vaiz Kürsüsü……...…451
6.1.7. Minare……...…..452
6.1.8. Üst Örtü……..…….453
6.1.9. Süsleme……..…….454
6.2. Tekirdağ Diğer Geç Dönem Osmanlı Camileri…….……..……..456
6.2.1. Mimari ve Plan…….……...456
6.2.2. Malzeme ve Teknik…….…….……...457
6.2.3. Mimari Unsurlar…….…..……458
6.2.4. Cephe Düzeni…….…….459
6.2.5. Süsleme…….……..460
6.3. Tekirdağ Geç Dönem Osmanlı Sinagogları…….……462
6.4. Tekirdağ Geç Dönem Osmanlı Kiliseleri…….……..…465
6.4.1. Mimari ve Plan…….…..……..465
6.4.2. Malzeme ve Teknik…….…..…..478
6.4.3. Mimari Unsurlar…….…….....481
6.4.4. Cephe Düzeni…….…..…….482
6.4.5. Süsleme…….....……...483
6.5. Tekirdağ Geç Dönem Osmanlı Manastırları…….……...486
7.SONUÇ……..…….……...488
KAYNAKÇA……...…….....494
EKLER
ÖZGEÇMİŞ

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)

Tablo 2: 1901 Edirne Vilayet Salnâmesine Göre Tekfurdağı Sancağı Etnik ve Dini Toplulukların Nüfusu

Tablo 3: Tekirdağ ve Köylerine 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Sonrası Bulgaristan'dan Muhacir İskanı

Tablo 4: Edirne Emlâk-ı Hümâyûn Komisyonu dahilinde inşa edilen mektep ve camiler H.1319 (M.1901-1902) MNS.

Tablo 5: Edirne Emlâk-ı Hümâyûn Komisyonu dahilinde inşa edilen mektep ve camiler H.1321 (M.1903-1904) MNS

Tablo 6: H.1319 (M.1901-1902) ve H.1321 (M.1903-1904) Maârif Nezâreti Salnâmelerinde Yer Almayan ve Saha Çalışmalarında Tespit Edilen Mektepli Camiler

Tablo 7: Batı ve Doğu Trakya Mektepli Köy Camilerinin Listesi

Tablo 8: Tekirdağ Sınırları İçinde Günümüze Ulaşan 19.yy Kiliselerinin Mimari Özellikleri

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Edirne Vilayeti ve Sancakları (1907)

Harita 2: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Çatalca'daki Mektepleri Gösterir Harita (1914)

Harita 3: Türkiye Trakya'sında Mektepli Köy Camilerinin İllere Göre Dağılımı

Harita 4: Batı ve Doğu Trakya Mektepli Köy Camilerinin Coğrafi Dağılımı

Harita 5: Trakya'da 'U' Narteksli Kiliselerin Coğrafi Dağılımı

BELGELER LİSTESİ

Belge 1: Edirne Vilayetinde Muhacirlerin Geldikleri ve Yerleştirildikleri Liva, Kaza ve Karyeler 1

Belge 2: Edirne Vilayetinde Muhacirlerin Geldikleri ve Yerleştirildikleri Liva, Kaza ve Karyeler 2

Belge 3: Edirne Vilayetinde Muhacirlerin Geldikleri ve Yerleştirildikleri Liva, Kaza ve Karyeler 3

Belge 4: Edirne Vilayeti dahilinde bulunan kışlaklardan Velimeşe adıyla bilinen mahalde Velimeşe, Yulaflı, Yanıkağıl, Karaağaç ve Türbedere adlarıyla oluşturulan karyelere muhacirin iskân edilmesi

Belge 5: Edirne Emlâk-ı Hümâyun Komisyonu Dahilinde İnşa Edilen Cami ve Mekteplerin İnşa Tarih ve Masrafları 1

Belge 6: Edirne Emlâk-ı Hümâyun Komisyonu Dahilinde İnşa Edilen Cami ve Mekteplerin İnşa Tarih ve Masrafları 2

Belge 7: Edirne Emlâk-ı Hümâyun Komisyonu Dahilinde İnşa Edilen Cami ve Mekteplerin İnşa Tarih ve Masrafları 1

Belge 8: Edirne Emlâk-ı Hümâyun Komisyonu Dahilinde İnşa Edilen Cami ve Mekteplerin İnşa Tarih ve Masrafları 2

Belge 9: Çorlu Emlak-ı Hümâyun Şubesi Kapsamında Bulunan Yanıkağıl Köyü İptidai Mektebinin Yetersiz Kalması Nedeniyle Genişletilerek Tadil Edilmesi

Belge 10: Çorlu Emlak-ı Hümâyun Şubesi Kapsamında Bulunan Yanıkağıl Köyü İptidai Mektebinin Tadilat Projesi Çizimleri

Belge 11: Çorlu ‘da Yeniden İnşa Edilecek Havranın Proje Çizimleri

Belge 12: Malkara’daki Ermeni Kilisesi’nin Onarımına İzin Verildiğine Dair Belge

Belge 13: Gelibolu Sancağı Dahilinde Şarköy Kazasına Bağlı İsterir (Sterna) Karyesinde İnşa Edilecek Rum Kilisesinin İnşaatına Ruhsat Verilmesi

Belge 14: Gelibolu Sancağı Dahilinde Şarköy Kazasına Bağlı İsterir (Sterna) Karyesinde İnşa Edilecek Rum Kilisesinin Proje Çizimleri

Belge 15: Şarköy Ereğlice (Eriklice) Köyü'nde Bulunan Rum Manastırı avlusunda Keşişler İçin Ruhsatsız Olarak İnşa Edilen Binadan Dolayı Sorumlularının Kınanması 1

Belge 16: Şarköy Ereğlice (Eriklice) Köyü'nde Bulunan Rum Manastırı Avlusunda Keşişler İçin Ruhsatsız Olarak İnşa Edilen Binadan Dolayı Sorumlularının Kınanması 2

Belge 17: Tekirdağ'da Rum Cemaati için Kilise İnşasına Dair Belge

Belge 18: Tekirdağ'da Rum Cemaati İçin İnşa Edilecek Kilisenin Mimari Çizimleri

Belge 19: Tekirdağ Işıklar Köyü'nde Bulunan Rum Kilisesi'nin Yeniden İnşasına Dair Belge

Belge 20: Tekirdağ Işıklar Köyü'nde İnşa Edilecek Kilise'nin Talep Edilen Plan ve Çizimleri

Belge 21: Malkara'ya Bağlı Karaca Halil Köyü'nde Aya Yani Kilisesinin Genişletilerek Yeniden İnşasına Dair Belge

Belge 22: Malkara'ya Bağlı Karaca Halil Köyü'nde Aya Yani Kilisesinin İnşasına Dair Proje Çizimleri

Belge 23: Malkara'nın Has Köyü'nde Rum Kilisesi'nin Yeniden İnşasına Dair Belge

Belge 24: Malkara'nın Has Köyü'nde Rum Kilisesi'nin Yeniden İnşasına Ait Çizimler

Belge 25: Malkara Kasabası Rum Mahallesinde Ayos Haralambos Kilisesi'nin Yerine İnşa Edilecek Kilise İnşaatına Ruhsat Verildiğine Dair Belge

Belge 26: Malkara Kasabası Rum Mahallesinde Ayos Haralambos Kilisesi'nin Yerine İnşa Edilecek Kilise'nin Proje Çizimleri

Belge 27: Malkara'nın Yukarı Rum Mahallesi Katolikleri İçin Kargir Kilise İnşaatına Ruhsat Verildiğine Dair Belge

Belge 28: Malkara'nın Yukarı Rum Mahallesi Katolikleri İçin Yapılacak Kargir Kilisenin Çizimleri

Belge 29: Malkara Peşiman Köyü Rum Kilisesi'nin Yeniden İnşasına Dair Belge

Belge 30: Malkara Peşiman Köyü'nde Yeniden İnşa Edilecek Rum Kilisesi'nin Planı

Belge 31: Malkara Gözsüz Köyü'nde Harap Durumda Bulunan Rum Kilisesi'nin Yeniden İnşasına Ruhsat Verildiğine Dair Belge

Belge 32: Malkara Gözsüz Köyü'nde harap durumda bulunan Rum Kilisesi'nin Proje Çizimleri

Belge 33: Edirne Vilayeti Hayrabolu Kazasına Bağlı Kasımpaşa Köyü'nde Harap Durumdaki Rum Kilisesinin Yeniden İnşasına Dair Belge

Belge 34: Edirne Vilayeti Hayrabolu Kazasına Bağlı Kasımpaşa Köyü'nde İnşa Edilecek Rum Kilisesinin Mimari Çizimleri

Belge 35: Hayrabolu kazasına Bağlı Hasköy Köyü Sınırları İçinde Bulunan Ayazma Yakınında Bulunan Eski Kilisenin Temelleri Üzerine Yeni Kilise ve Çan Kulesi İnşa Edilmesine Dair Belge

Belge 36: Hayrabolu kazasına Bağlı Hasköy Köyü Sınırları İçinde Bulunan Ayazma Yakınında Bulunan Eski Kilisenin Temelleri üzerine İnşa Edilecek Yeni Kilisenin Mimari Çizimleri

Belge 37: Şarköy Mürefte Balatnoz Köyü'nde Kilise İnşaatına Dair Belge

Belge 38: Şarköy Mürefte Balatnoz Köyü'nde Kilise İnşaatına Dair Mimari Çizimler

Belge 39: Ereğli Sultan (Sultanköy) Köyü'nde Kilise İnşasına Dair Belge

Belge 40: Ereğli Sultan (Sultanköy) Köyü'nde Kilise İnşasına Dair Cephe ve Kesit Çizimi

Belge 41: Ereğli Sultan (Sultanköy) Köyü'nde Kilise İnşasına Dair Plan Çizimi

Belge 42: Çorlu Beyaz Köyü'ndeki Mektebin Genişletilmesine İlişkin Yazı

Belge 43: Çorlu Beyaz Köyü'ndeki Mektebin Tadilat Projesi

Belge 44: Ferecik Şubesine Bağlı Koyunyeri (Aliço Pehlivan) Köyü'ndeki Cami ve Mektebin Genişletilmesine İlişkin Ek Onarım Keşifnamesi

Belge 45: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

Belge 46: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

Belge 47: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

Belge 48: Tekirdağ Saray Karlı Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

Belge 49: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

Belge 50: Edirne İpsala Karaağaç Köyü Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

Belge 51: Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

Belge 52: Edirne Havsa Necatiye Köyü Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

Belge 53: Edirne Havsa Yolageldi Köyü Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

Belge 54: Kırklareli Çayırdere Köyü Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

Belge 55: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1: Kabaağaç Köyü Zemin Kat Planı

Çizim 2: Terzili Köyü Zemin Kat Planı

Çizim 3: Yanık Balaban Köyü Zemin Kat Planı

Çizim 4: Arab Hoca Köyü Zemin Kat Planı

Çizim 5: Edirne Havsa Yolageldi Köyü Zemin Kat Planı

Çizim 6: Kırklareli Babaeski Ağayeri Camii Zemin Kat Planı

Çizim 7: Silivri Alipaşa Mahallesi Camii Zemin Kat Planı

Çizim 8: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Zemin Kat Planı

Çizim 9: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Zemin Kat Planı Rölöve

Çizim 10: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Asma Kat Planı Rölöve

Çizim 11: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Kuzeybatı Cephe Rölöve

Çizim 12: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Kuzeydoğu Cephe Rölöve

Çizim 13: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Güneydoğu Cephe Rölöve

Çizim 14: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Güneybatı Cephe Rölöve

Çizim 15: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Zemin Kat Planı Restorasyon

Çizim 16: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Asma Kat Planı Restorasyon

Çizim 17: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Kuzeybatı Cephe Restorasyon

Çizim 18: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Kuzeydoğu Cephe Restorasyon

Çizim 19: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Güneydoğu Cephe Restorasyon

Çizim 20: Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Güneybatı Cephe Restorasyon

Çizim 21: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Zemin Kat Planı

Çizim 22: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Camii Zemin Kat Planı

Çizim 23: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Camii Zemin Kat Planı

Çizim 24: Tekirdağ Ergene Yulaflı Camii Zemin Kat Planı

Çizim 25: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Camii Zemin Kat Planı

Çizim 26: Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Camii Zemin Kat Planı

Çizim 27: Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Zemin Kat Planı

Çizim 28: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Zemin Kat Planı

Çizim 29: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Zemin Kat Planı Rölöve

Çizim 30: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Birinci Kat Planı Rölöve
Çizim 31: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeybatı Cephe
Çizim 32: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe Rölöve
Çizim 33: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneydoğu Cephe Rölöve
Çizim 34: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneybatı Cephe Rölöve
Çizim 35: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Zemin Kat Planı Restorasyon
Çizim 36: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Birinci Kat Planı Restorasyon
Çizim 37: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeybatı Cephe Restorasyon
Çizim 38: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe Restorasyon
Çizim 39: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneydoğu Cephe Restorasyon
Çizim 40: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneybatı Cephe Restorasyon
Çizim 41: Günümüze Ulaşmayan İpsala Aliço Pehlivan Köyü Camii Zemin Kat Planı
Çizim 42: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Zemin Kat Planı
Çizim 43: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Zemin Kat Planı Rölöve
Çizim 44: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Birinci Kat Planı Rölöve
Çizim 45: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeybatı Cephe Rölöve
Çizim 46: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeydoğu Cephe Rölöve
Çizim 47: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneydoğu Cephe Rölöve
Çizim 48: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneybatı Cephe Rölöve
Çizim 49: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Zemin Kat Planı Restorasyon
Çizim 50: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Birinci Kat Planı Restorasyon
Çizim 51: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeybatı Cephe Restorasyon
Çizim 52: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeydoğu Cephe Restorasyon
Çizim 53: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneydoğu Cephe Restorasyon
Çizim 54: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneybatı Cephe Restorasyon
Çizim 55: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Mihrap Detayı
Çizim 56: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Zemin Kat Planı Rölöve
Çizim 57: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Asma Kat Planı Rölöve
Çizim 58: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Kuzeybatı Cephe Rölöve
Çizim 59: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Kuzeydoğu Cephe Rölöve

Çizim 60: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Güneydoğu Cephe Rölöve
Çizim 61: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Güneybatı Cephe Rölöve
Çizim 62: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Tavan Göbeği Süslemesi
Çizim 63: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Zemin Kat Planı Restorasyon
Çizim 64: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Asma Kat Planı Restorasyon
Çizim 65: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Kuzeybatı Cephe Restorasyon
Çizim 66: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Kuzeydoğu Cephe Restorasyon
Çizim 67: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Güneydoğu Cephe Restorasyon
Çizim 68: Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Güneybatı Cephe Restorasyon
Çizim 69: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Zemin Kat Planı Rölöve
Çizim 70: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Asma Kat Planı Rölöve
Çizim 71: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Kuzeybatı Cephe Rölöve
Çizim 72: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Kuzeydoğu Cephe Rölöve
Çizim 73: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Güneydoğu Cephe Rölöve
Çizim 74: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Güneybatı Cephe Rölöve
Çizim 75: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Zemin Kat Planı Restorasyon
Çizim 76: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Asma Kat Planı Restorasyon
Çizim 77: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Kuzeybatı Cephe Restorasyon
Çizim 78: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Kuzeydoğu Cephe Restorasyon
Çizim 79: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Güneydoğu Cephe Restorasyon
Çizim 80: Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Güneybatı Cephe Restorasyon
Çizim 81: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Zemin Kat Planı
Çizim 82: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Zemin Kat Planı Rölöve
Çizim 83: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Birinci Kat Planı Rölöve
Çizim 84: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Kuzeybatı Cephe Rölöve
Çizim 85: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Kuzeydoğu Cephe Rölöve
Çizim 86: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Güneydoğu Cephe Rölöve
Çizim 87: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Güneybatı Cephe Rölöve
Çizim 88: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavan Süsleme Detayı
Çizim 89: Malkara Surp Toros Kilisesi Zemin Kat Planı Rölöve

Çizim 90: Malkara Surp Toros Kilisesi Batı Cephe Rölöve

Çizim 91: Malkara Surp Toros Kilisesi Kuzey Cephe Rölöve

Çizim 92: Malkara Surp Toros Kilisesi Doğu Cephe Rölöve

Çizim 93: Malkara Surp Toros Kilisesi Güney Cephe Rölöve

Çizim 94: Malkara Surp Toros Kilisesi İç Mekan Süslemeleri Restorasyon

Çizim 95: Malkara Surp Toros Kilisesi Zemin Kat Planı Restorasyon

Çizim 96: Malkara Surp Toros Kilisesi Batı Cephe Restorasyon

Çizim 97: Malkara Surp Toros Kilisesi Kuzey Cephe Restorasyon

Çizim 98: Malkara Surp Toros Kilisesi Doğu Cephe Restorasyon

Çizim 99: Malkara Surp Toros Kilisesi Güney Cephe Restorasyon

Çizim 100: Tekirdağ Malkara Şahin Mah. Kilise Zemin Kat Planı

Çizim 101: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Zemin Kat Planı Rölöve

Çizim 102: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Batı Cephe Rölöve

Çizim 103: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kuzey Cephe Rölöve

Çizim 104: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Doğu Cephe Rölöve

Çizim 105: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Güney Cephe Rölöve

Çizim 106: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Zemin Kat Planı Restorasyon

Çizim 107: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Batı Cephe Restorasyon

Çizim 108: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kuzey Cephe Restorasyon

Çizim 109: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Doğu Cephe Restorasyon

Çizim 110: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Güney Cephe Restorasyon

Çizim 111: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Zemin Kat Planı Rölöve

Çizim 112: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Asma Kat Planı Rölöve

Çizim 113: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneybatı Cephe Rölöve
Çizim 114: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeybatı Cephe Rölöve
Çizim 115: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneydoğu Cephe Rölöve
Çizim 116: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeydoğu Cephe Rölöve
Çizim 117: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Zemin Kat Planı Restorasyon
Çizim 118: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Asma Kat Planı Restorasyon
Çizim 119: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneybatı Cephe Restorasyon
Çizim 120: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneydoğu Cephe Restorasyon
Çizim 121: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeydoğu Cephe Restorasyon
Çizim 122: Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeybatı Cephe Restorasyon
Çizim 123: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Zemin Kat Planı Rölöve
Çizim 124: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Yetimhane Kuzey ve Güney Cepheleri Rölöve
Çizim 125: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Kuzey Cephe Rölöve
Çizim 126: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Güney Cephe Rölöve
Çizim 127: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Zemin Kat Planı Restorasyon
Çizim 128: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Birinci Kat Planı Restorasyon
Çizim 129: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Doğu Cephe Restorasyon
Çizim 130: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Batı Cephe Restorasyon
Çizim 131: Dimetoka Agios Athanasios (Άγιος Αθανάσιος) Kilisesi Zemin Kat Planı
Çizim 132: Dimetoka Kimiseos Theotokou (Κοιμήσεως Θεοτόκου) Kilisesi Zemin Kat Planı
Çizim 133: Dimetoka Sotiros Hristou (Σωτήρος Χριστού) Kilisesi Zemin Kat Planı
Çizim 134: Sofulu Agios Athanasios (Άγιος Αθανάσιος) Kilisesi Zemin Kat Planı

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Tekirdağ Ermeni Kilisesi Cemaati

Fotoğraf 2: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 3: Tekirdağ Saray Kurtdere Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 4: Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 5: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mahalllesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 6: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 7: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 8: Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 9: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 10: Tekirdağ Saray Beyazköy Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 11: Tekirdağ Saray Beyazköy Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 12: Kırklareli Babaeski Kumrular Müsellimi Köyü Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 13: Kırklareli Pehlivanköy İlçesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 14: Tekirdağ Ergene Velimeşe Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 15: Tekirdağ Çerkezköy Kızılpınar Mahallesi Camii Açılış Fotoğrafı

Fotoğraf 16: Günümüze Ulaşmayan İpsala Aliço Pehlivan Köyündeki Camii

Fotoğraf 17: İstanbul Üsküdar Burhaniye Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 18: İstanbul Fatih Üsküplü Çakır Ağa Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 19: Burdur Çeltikçi Konak Mahalle Camii

Fotoğraf 20: Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 21: Edirne Havsa Necatiye Köyü Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 22: Edirne Havsa Yolageldi Köyü Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 23: Edirne Enez Gülçavuş Köyü Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 24: Edirne Enez Sultaniçe Köyü Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 25: Edirne İpsala Karaağaç Köyü Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 26: Edirne İpsala Yenikarpuzlu Köyü Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 27: Edirne İpsala Kumdere Köyü Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 28: Edirne İpsala Sarıcaali Köyü Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 29: Kırklareli Pehlivanköy Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 30: Kırklareli Pehlivanköy Kumköy Camii Genel Görünümü

Fotoğraf 31: Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 32: Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 33: Kırklareli Babaeski Ağayeri Köyü Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 34: Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 35: Kırklareli Babaeski Katranca Köyü Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 36: Kırklareli Babaeski Terzili Köyü Camii Minaresi
Fotoğraf 37: Kırklareli Üsküpdere Köyü Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 38: Kırklareli Pınarhisar Çayırdere Köyü Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 39: İstanbul Silivri Alipaşa Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 40: Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 41: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 42: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Kitabesi
Fotoğraf 43: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Muhdes Son Cemaat Yeri
Fotoğraf 44: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 45: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Üst Kat Muhdes Derslik Odası
Fotoğraf 46: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Harimi
Fotoğraf 47: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Tavanı
Fotoğraf 48: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Kuzeybatı Cephesi
Fotoğraf 49: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Kuzeydoğu Cephesi
Fotoğraf 50: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Güneydoğu Cephesi
Fotoğraf 51: Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Güneybatı Cephesi
Fotoğraf 52: Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 53: Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 54: Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Harimi
Fotoğraf 55: Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Kuzeybatı Cephe
Fotoğraf 56: Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 57: Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 58: Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 59: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 60: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Son Cemaat Yeri
Fotoğraf 61: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Alt Kat Derslik Odası
Fotoğraf 62: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Kadınlar Mahfili

Fotoğraf 63: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Harimi
Fotoğraf 64: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Kuzeybatı Cephe
Fotoğraf 65: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 66: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 67: Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 68: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 69: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Kitabesi
Fotoğraf 70: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Son Cemaat Yeri
Fotoğraf 71: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 72: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Mahfil Katı
Fotoğraf 73: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Harimi
Fotoğraf 74: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Kuzeybatı Cephe
Fotoğraf 75: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 76: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 77: Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 78: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 79: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Kitabesi
Fotoğraf 80: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 81: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Üst Kat Derslik Odası
Fotoğraf 82: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Harimi
Fotoğraf 83: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Kuzeybatı Cephe
Fotoğraf 84: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 85: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 86: Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 87: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Genel Görünüm
Fotoğraf 88: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Muhdes İbadet Alanı
Fotoğraf 89: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Özgün Giriş Cephesi
Fotoğraf 90: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 91: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Mahfil Katı
Fotoğraf 92: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Harimi
Fotoğraf 93: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Kuzeybatı Cephe

Fotoğraf 94: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 95: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 96: Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 97: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 98: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Kitabesi
Fotoğraf 99: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Son Cemaat Yeri
Fotoğraf 100: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 101: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Mahfil Katı
Fotoğraf 102: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Harimi
Fotoğraf 103: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 104: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 105: Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 106: Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 107: Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Son Cemaat Yeri
Fotoğraf 108: Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 109: Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Harimi
Fotoğraf 110: Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 111: Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 112: Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 113: Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 114: Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Giriş Bölümü
Fotoğraf 115: Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 116: Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Harimi
Fotoğraf 117: Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 118: Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Genel Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 119: Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Genel Güneybatı Cephe
Fotoğraf 120: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 121: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Muhdes Son Cemaat Yeri
Fotoğraf 122: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 123: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Mahfil Katı
Fotoğraf 124: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Harimi
Fotoğraf 125: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Kuzeybatı Cephe

Fotoğraf 126: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 127: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 128: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 129: Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Güneybatı Cephe Pencereleri
Fotoğraf 130: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 131: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kitabesi
Fotoğraf 132: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuş Bakışı Görünümü
Fotoğraf 133: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Harimi
Fotoğraf 134: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeybatı Cephe
Fotoğraf 135: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 136: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 137: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 138: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Minaresi
Fotoğraf 139: Tekirdağ Kapaklı Karlı Mah. Camii Minaresi
Fotoğraf 140: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 141: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Giriş Kapısı Üzerindeki Besmele Yazısı
Fotoğraf 142: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Giriş Kapısı
Fotoğraf 143: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 144: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Harimi
Fotoğraf 145: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Minber
Fotoğraf 146: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Kuzeybatı Cephe
Fotoğraf 147: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 148: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 149: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 150: Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Şadırvanı
Fotoğraf 151: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 152: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Harime Giriş Kapısı
Fotoğraf 153: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 154: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Harimi
Fotoğraf 155: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeybatı Cephe

Fotoğraf 156: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 157: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 158: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 159: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Mihrap
Fotoğraf 160: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Minberi
Fotoğraf 161: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Minber Tepeliği
Fotoğraf 162: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Mahfil Balkonu
Fotoğraf 163: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Minare Şerefesi, Restorasyon Öncesi
Fotoğraf 164: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneybatı Cephesi (Son Cemaat Yeri), Restorasyon Öncesi
Fotoğraf 165: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneybatı Cephesi (Harim,) Restorasyon Öncesi
Fotoğraf 166: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Harimi, Restorasyon Öncesi
Fotoğraf 167: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kadınlar Mahfili, Restorasyon Öncesi
Fotoğraf 168: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Minberi, Restorasyon Öncesi
Fotoğraf 169: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Tavan Göbeği, Restorasyon Öncesi
Fotoğraf 170: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Şadırvanı, Restorasyon Öncesi
Fotoğraf 171: Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 172: Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 173: Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Harim
Fotoğraf 174: Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Kuzeybatı Cephe
Fotoğraf 175: Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 176: Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 177: Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 178: Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 179: Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Özgün Giriş Kapısı
Fotoğraf 180: Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Özgün Giriş Kapısı Kemeri
Fotoğraf 181: Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Giriş Kapısı Kemeri Kilit Taşı

Fotoğraf 182: Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 183: Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Harimi
Fotoğraf 184: Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Kuzeybatı Cephe
Fotoğraf 185: Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 186: Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 187: Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 188: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Genel Görünümü
Fotoğraf 189: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Kadınlar Mahfili
Fotoğraf 190: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Harimi
Fotoğraf 191: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Kuzeybatı Cephe
Fotoğraf 192: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 193: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 194: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Güneybatı Cephe
Fotoğraf 195: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Giriş Kapısı Kemeri Kilit Taşı
Fotoğraf 196: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Kuzeybatı Cephe Pencereleri Kilit Taşları
Fotoğraf 197: Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Tavan Göbeği
Fotoğraf 198: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) (1960 Yılı)
Fotoğraf 199: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Genel Görünümü
Fotoğraf 200: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Mahfil Katı
Fotoğraf 201: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) İç Mekan
Fotoğraf 202: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavanı
Fotoğraf 203: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Kuzeybatı Cephe
Fotoğraf 204: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 205: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Güneydoğu Cephe
Fotoğraf 206: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Güneybatı Cephe
Fotoğraf 207: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavan Süsleme Detayı
Fotoğraf 208: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavan Süsleme Detayı
Fotoğraf 209: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavan Süsleme Detayı
Fotoğraf 210: Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavan Süsleme Detayı
Fotoğraf 211: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi (20.yy başı)

Fotoğraf 212: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf 213: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Narteksinin Naostan Görünümü
Fotoğraf 214: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Neflerin Kuzeybatıdan Görünümü
Fotoğraf 215: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Nef Kapısı
Fotoğraf 216: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Apsisi
Fotoğraf 217: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Batı Cephe
Fotoğraf 218: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Kuzey Cephe
Fotoğraf 219: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Doğu Cephe
Fotoğraf 220: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Cephe
Fotoğraf 221: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Nef Kapısı Süslemeleri
Fotoğraf 222: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Absidiyol ve Bezemeleri
Fotoğraf 223: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Kuzey Absidiyol ve Bezemeleri
Fotoğraf 224: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Duvarı Bezemeleri
Fotoğraf 225: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Duvarı Bezemeleri Detay
Fotoğraf 226: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Duvarından Yere Düşen Alçı Süslemeler
Fotoğraf 227: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Apsis Kemeri Bezemeleri (Güney)
Fotoğraf 228: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Apsis Kemeri Bezemeleri (Kuzey)
Fotoğraf 229: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Apsis Cephesinden Düşen Mermer Çerçeve
Fotoğraf 230: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Genel Görünümü
Fotoğraf 231: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Narteksinin Naostan Görünümü
Fotoğraf 232: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Kuzey Naos ve Apsis Duvarındaki Nişler
Fotoğraf 233: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi İç Mekanın Batıdan Görünümü

Fotoğraf 234: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Güney Naos Duvarına Eklenen Mihrap
Fotoğraf 235: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Kuzey Naos Duvarı
Fotoğraf 236: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Kuzey Cephe
Fotoğraf 237: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Doğu Cephe
Fotoğraf 238: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Güney Cephe
Fotoğraf 239: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Batı Cephe Duvarında Davut Yıldızı İşlemesi
Fotoğraf 240: Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Batı Cephe Duvarında Haç Motifi
Fotoğraf 241: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Genel Görünümü
Fotoğraf 242: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kitabesi
Fotoğraf 243: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kapı Kanadındaki '1887' Yazısı
Fotoğraf 244: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Batı Cephe Duvarındaki Grekçe Yazıt
Fotoğraf 245: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Narteks Bölümündeki Muhdes Yapılar
Fotoğraf 246: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Muhdes Yapı İçinde Kalan Özgün Ahşap Sütun Kalıntısı
Fotoğraf 247: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kuzey Cephe Naos Duvarı
Fotoğraf 248: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Apsisi
Fotoğraf 249: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Güney Cephe Naos Duvarına Gömülen Küpler
Fotoğraf 250: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Batı Cephe
Fotoğraf 251: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kuzey Cephe
Fotoğraf 252: Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Güney Cephe
Fotoğraf 253: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesinin Güneybatıdan Görünümü
Fotoğraf 254: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kitabe 1
Fotoğraf 255: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kitabe 2
Fotoğraf 256: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kitabe 3

Fotoğraf 257: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi İç Mekanın Güneyden Görünümü
Fotoğraf 258: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeybatı Girişinin Narteksten Görünümü
Fotoğraf 259: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Mahfil Katının Kuzeybatıdaki Kalıntısı
Fotoğraf 260: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Mahfil Katını Taşıyan Ahşap Direk ve Kemerleri
Fotoğraf 261: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneydoğu Naos Duvarı
Fotoğraf 262: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneybatı Yönünden Naosa Bakış
Fotoğraf 263: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Apsis Duvarı Üzerindeki Niş
Fotoğraf 264: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneydoğu Duvarı Üzerindeki Niş ve Kapı
Fotoğraf 265: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneybatı Cephesi
Fotoğraf 266: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeybatı Cephesi
Fotoğraf 267: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeybatı Cephe Üzerindeki Giriş Kapısı
Fotoğraf 268: Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeydoğu Cephe
Fotoğraf 269: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf 270: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Giriş Kapısı
Fotoğraf 271: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Yetimhane
Fotoğraf 272: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Yetimhane İç Mekan
Fotoğraf 273: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Ahır
Fotoğraf 274: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Güneybatıdan Görünüm
Fotoğraf 275: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Kuzeydoğudan Görünüm
Fotoğraf 276: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Duvar Örgüsü
Fotoğraf 277: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Koridor

Fotoğraf 278: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Koridor ve Mutfak
Fotoğraf 279: Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Küçük Avlu ve Ahır
Fotoğraf 280: Tekirdağ Sahil Sinagog Genel Görünümü
Fotoğraf 281: Tekirdağ Sahil Sinagog İç Mekan Görünümü
Fotoğraf 282: Tekirdağ Surp Takavor Kilisesinde Merasim (20.yy başı)
Fotoğraf 283: Tekirdağ Surp Haç Kilisesi Çanı
Fotoğraf 284: Tekirdağ Panagia Revmatokratira Rum Kilisesi Genel Görünümü (20.yy başı)
Fotoğraf 285: Tekirdağ Panagia Revmatokratira Rum Kilisesi Yakın Görünümü (20.yy başı)
Fotoğraf 286: Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii Üst Kat Derslik Odası
Fotoğraf 287: Kırklareli Üsküpdere Köyü Camii Üst Kat Derslik Odası
Fotoğraf 288: Kırklareli Pınarhisar Çayırdere Köyü Camii Üst Kat Derslik Odası
Fotoğraf 289: Edirne Havsa Yolageldi Köyü Üst Kat Derslik Odası
Fotoğraf 290: Kırklareli Pehlivanköy Camii Giriş Koridoru
Fotoğraf 291: Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü Camii Derslik Odası
Fotoğraf 292: Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü Camii Giriş Koridoru
Fotoğraf 293: Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii Derslik Odası
Fotoğraf 294: Edirne Havsa Necatiye Köyü Camii Mihrabı
Fotoğraf 295: Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü Camii Mihrabı
Fotoğraf 296: Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü Camii Mihrabı
Fotoğraf 297: Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Mihrabı
Fotoğraf 298: Marmara Ereğlisi Cedid Ali Paşa Camii Minberi
Fotoğraf 299: Edirne Sinagogu İç Mekan
Fotoğraf 300: Kırklareli Sinagogu İç Mekan
Fotoğraf 301: İstanbul Kumkapı Vortvots Vorodman Ermeni Kilisesi Ahşap Tonoz Örtüsü
Fotoğraf 302: Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Ahşap Tonoz Örtüsü
Fotoğraf 303: İstanbul Kumkapı Vortvots Vorodman Kilisesi ve Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Bağdadi Kemer Yüzeyleri
Fotoğraf 304: Dimetoka Agios Athanasios (Άγιος Αθανάσιος) Kilisesi Genel Görünümü

Fotoğraf 305: Dimetoka Agios Athanasios (Άγιος Αθανάσιος) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf 306: Dimetoka Kimiseos Theotokou (Κοιμήσεως Θεοτόκου) Kilisesi Genel Görünümü
Fotoğraf 307: Dimetoka Kimiseos Theotokou (Κοιμήσεως Θεοτόκου) Kilisesi Mahfil Katı
Fotoğraf 308: Dimetoka Kimiseos Theotokou (Κοιμήσεως Θεοτόκου) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf 309: Dimetoka Sotiros Hristou (Σωτήρος Χριστού) Kilisesi Genel Görünümü
Fotoğraf 310: Dimetoka Sotiros Hristou (Σωτήρος Χριστού) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf 311: Sofulu Agios Athanasios (Άγιος Αθανάσιος) Kilisesi Genel Görünümü
Fotoğraf 312: Sofulu Agios Athanasios (Άγιος Αθανάσιος) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf 313: Sofulu Agios Georgios (Άγιος Γεώργιος) Kilisesi Genel Görünümü
Fotoğraf 314: Sofulu Agios Georgios (Άγιος Γεώργιος) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf 315: Kornofolia Kimiseos tis Theotokou (Κοιμήσεως της Θεοτόκου) Kilisesi Genel Görünümü
Fotoğraf 316: Kornofolia Kimiseos tis Theotokou (Κοιμήσεως της Θεοτόκου) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf 317: Uzunköprü Aziz Ioannes Rum Kilisesi
Fotoğraf 318: Kırklareli Koyunbaba Kilisesi Genel Görünümü
Fotoğraf 319: Kırklareli Koyunbaba Kilisesi Narteksten Apsise Bakış

KISALTMALAR

a.g.k.	: Adı geçen kaynak
BEO	: Bâbıâli Evrak Odası Evrakı
bkz.	: Bakınız
BOA	: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DH.MKT	: Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi
Ed.	: Editör
H.	: Hicri
HAT	: Hatt-ı Humayun
HH.İ	: Hazine-i Hassa İradeler
HR.SYS	: Hariciye Nezâreti Siyasi Kısım Evrakı
İ..AZN	: İrade, Adliye ve Mezahib
İ..DH	: İrade Dahiliye
İ..HR	: İrade Hariciye
M.	: Miladi
Mah.	: Mahalle
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
ML.EEM	: Maliye Nezareti Emlak-ı Emirriye Müdüriyeti
MNS	: Maârif Nezâreti Salnâmesi
R.	: Rumi
s.	: Sayfa
ŞD	: Şûra-yı Devlet Evrakı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
Y.MTV	: Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı
yy	: Yüzyıl

1.GİRİŞ

1.1. KONUNUN TANIMI, ÖNEMİ, SINIRLARI VE AMACI

Tekirdağ merkez ve ilçelerinde yer alan Geç Dönem Osmanlı dini mimari eserleri hakkında günümüze değin detaylı bir akademik çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Konu ile ilgili araştırmalar oldukça kısıtlı ve sınırlıdır. Şehir merkezlerinde yer alan yapıların önemli bir kısmı, herhangi bir bilimsel araştırmada kendine yer bulamamıştır. Köylerde yer alan yapıların durumu da benzer şekildedir. Kırsalda bulunan eserlerin bir kısmının yakın döneme kadar tarihi eser olduğunun anlaşılamaması düşündürücüdür. Çalışma sürecimizde, bölgede bulunan ve 19. yüzyıl sonunda inşa edildiğini tespit ettiğimiz birçok dini yapının tescil edilip koruma altına alınmadığı belirlenmiştir.

Tez çalışmamız, günümüz Tekirdağ ili sınırları içinde, 19. ve 20. yüzyıllar arasında inşa edilen Osmanlı Dönemi dini mimari eserlerini konu edinmektedir. Bu kapsamda, merkez ve bağlı ilçelerde bu döneme ait cami, mektepli cami, mescit, tekke ve türbe yapıları, sinagog, kilise ve manastırlar çalışmaya dahil edilmiştir. Bölgede, bu dönemde hem ibadet, hem de eğitim amacıyla kullanılan köy camilerinde gelişen ortak özellikler izlenerek, tipolojik tasnifin doğru yapılabilmesi amacıyla, Edirne, Kırklareli ve İstanbul sınırları içinde kalan mektepli camiler detaylı olarak incelenmiştir. Osmanlı döneminde ülke sınırları içinde bulunan, günümüzde ise Yunanistan toprakları içinde kalan Batı Trakya'da tipolojik tasnif içinde değerlendirilebilen cami ve kiliseler çalışmaya dahil edilmiştir. Tekirdağ sınırları içinde kalan yapılardan yola çıkarak, çevre illerde bulunan dönem yapıları da değerlendirilmiş ve sonuca varılmaya çalışılmıştır. Çalışmada bölgedeki yerleşim merkezlerinin güncel adları ve sınırları esas alınmıştır.

Trakya bölgesinde 19. ve 20. yüzyıllar arasında inşa edilen ve günümüze ulaşan sınırlı sayıda kilise yapısı bulunmaktadır. Bu kiliseler hakkında yapılan araştırmalar da oldukça kısıtlıdır. Edirne kent merkezinde bulunan aktif iki kilise ve Uzunköprü'de bulunan kilise dışındaki yapılar metruk durumdadır. Birçoğu mübadelenin ardından kullanım dışı kalmış ve doğal şartların etkisiyle harabeye dönmüştür. Kiliseden camiye çevrilen yapılar daha iyi durumdadır. Özgün unsurlarını önemli ölçüde kaybeden söz konusu bu yapılar için incelikli araştırmalar gerektiğinden dolayı kapsama alınmamıştır. Tekirdağ'ın Şarköy ilçesi Eriklice yerleşiminde bulunan ve bölgede önemli örneklerine rastladığımız "U" narteksli kiliseler çalışmamızda dikkat çekmek istediğimiz konulardan biridir.

Osmanlı ülkesinde 19. ve 20. yüzyıl boyunca başta büyük kentler olmak üzere pek çok sinagog inşa edilmiştir. Edirne kenti halen Türkiye'nin en büyük sinagoğuna ev sahipliği yapmaktadır. Kırklareli ve Tekirdağ illerinde de 19. ve 20. yüzyıllarda sinagoglar inşa edilmiştir. Bu dönemde, Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı ülkesinde de sinagog mimarisinde, Neoklasik ve Neoromanesk üsluplarıyla birlikte Oryantalist öğelerin güçlendiği fark edilmektedir. Tekirdağ sınırları içinde günümüze ulaşan tek bir sinagog yapısı vardır. Çorlu'da bulunan söz konusu sinagog, 1970'li yıllardan bu yana cami olarak kullanılmakla birlikte özgün mimari unsurlarını önemli ölçüde korumayı başarmıştır. Bu nedenle çalışmamızda bir dönem yapısı olarak değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Trakya'da Osmanlı'nın Klasik Dönemi'nde çok sayıda görülen tekke ve türbelerin Geç Dönem'de örnekleri azdır ve bunların çoğu daha erken dönemlerde inşa edilen yapıların Geç Dönem'de onarılmış halidir. Tekirdağ'da günümüze ulaşan bir tekke yapısı bulunmamaktadır. Tarihi bilinmeyen birçok türbe ise sadece bir mezar yapısından ibarettir.

Çalışmada günümüze ulaşan yapılar kadar, günümüze ulaşmayan yapılar da önemli bir grubu oluşturmaktadır. Bölgede 20. yüzyıl başında önemli bir dini yapı envanterinin olduğu bilinmektedir. Ne var ki bu kültür varlıklarının büyük bir kısmı ortadan kalkmıştır. Bu durum, daha iyi korunduğunu düşündüğümüz İslami yapılar için de geçerlidir. Bu amaçla Tekirdağ sınırları içinde bulunan ve günümüze ulaşmayan dönem ve dönem dışı yapıların bir listesi oluşturulmuştur (Tablo 1/Bkz. EKLER).[1] Bazı yapıların

[1]Tekirdağ ve ilçelerinde Osmanlı Dönemi'nde 15.yy-20.yy aralığında inşa edildiğini kaynaklar ve saha çalışmaları yoluyla belirlediğimiz yapılar bir liste halinde sunulmuştur. Anıtsal yapılar konusunda daha isabetli bir liste oluşturulabilirken, mescit ve tekke gibi yapıların tespitinde önemli güçlükler vardır. Bu yapılar bulundukları mahalle adıyla ve banileri adıyla anılırken, yerleşim bölgelerinin isim değiştirmesi ile sonraki dönemlerde farklı isimlerle anılmakta ve kaynaklara mükerrer olarak yansıyabilmektedir. Tekke yapısı, bazen bir konut yapısından ibaret olabilmektedir. Türbe olarak kaynaklara yansıyan birçok yapı, aslında sıradan bir mezar yapısına denk gelebilmektedir. Bazı ilçelerde önemli bir Müslüman nüfusun çok uzun süredir yaşıyor olmasına rağmen mescit isimlerine rastlanmamıştır. Bu durumun nedeni, bazı yerleşim bölgelerinde henüz yeterince çalışma yapılıp, kaynak üretilmemesiyle alakalı olmalıdır. Dolasıyla oluşturulan liste, bir başlangıç çalışması olup, fikir vermek amacını taşımaktadır. Listenin oluşturulmasında faydalanılan kaynaklar şu şekildedir: Hicri 1319 Maârif Nezâreti Salnâmesi s. 331-332, Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmesi s. 303-304, M. I. Γεδεων (1913). *Μνημη Γανοχώρων* (M. I. Gedeon, Ganohora Tarihi). Istanbul: Εκ Του Πατριαρχ Τυπογραφειου, s. 149, H. Çevik (1949). *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*. İstanbul: Ahmet Sait Basımevi, s. 72, 75-82, Φ. Μανουηλίδης (1955). *«Πόλις και Νομός Ραιδεστού»* τ. *24, Θρακικά* (Philippos Manuilidis, "Raidestos Şehri ve Bölgesi" Cilt: 24, Thrakika). Αθηνα, s. 247-248, 270-271, S. Eyice (1970). Trakya'da İnecik'de Bir Tabhaneli Cami. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 1, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, s. 176, A. Oy (1989). *Tarihte Hayrabolu ve Çevresi*. Tekirdağ: Çağrı Ofset, s. 49-50, A. Papaeugeniou (1922). *Η Ελληνική Εκκλησία εν Θράκη: Τούρκοι-Βούλγαροι (Trakya'da Rum Kilisesi: Türkler-Bulgarlar)*. Καταστροφαί Ναών και Μονών, φόνοι, εξορίαι και κακοποιήσεις κληρικών. (1912-1920). Θεσσαλονίκη, s. 32, 34-36, 38-39, İ. Sezgin (1996). Malkara Şehri (1475-1601). *Ilmi Araştırmalar Dergisi 2*, s. 120-123, M. Serez (1993).

ise kaynaklarda geçmekle birlikte, inşa tarihleri bilinmemektedir. Diğer yandan Klasik Dönem'de inşa edilip de, Geç Dönem'de önemli oranda yenilenen yapılar da mevcuttur. Bu kapsamda değerlendirebileceğimiz Malkara'da bulunan Gazi Süleyman Paşa Camii ve Marmara Ereğlisi'nde bulunan Cedid Ali Paşa Camii çalışmaya dahil edilmemiş, Osmanlı Dönemi dini yapıları listesinde gösterilmekle yetinilmiştir. Her halukarda tüm bu yapı envanteri, bölgede Osmanlı dini mimarisinin gelişim sürecinin basamaklarını oluşturması açısından önem taşımaktadır.

19. yüzyıl içinde meydana gelen sosyal, siyasi ve ekonomik gelişmeler Osmanlı mimarisinin gelişimine de önemli ölçüde yön vermiştir. Tanzimat'ın ilanı, Osmanlı kamu örgütlenmesini önemli ölçüde etkilemiştir. Batı ile yoğunlaşan ilişkiler, askeri, mali, eğitim, iletişim, kamu yönetimi ve ticari ilişkiler ile birlikte tüm kurumların geleneksel

---

Tekirdağ ve Çevresi Vakfiyeleri. Tekirdağ Valiliği Yayınları. Tekirdağ: Çınar Ofset, s. 122, M. Serez (2007). *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*. Ankara: Dönmez Ofset, s. 143, 144, 160, 164-165, 205, 211, 241, 288, 292, 357-362, M. Serez (2012). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Trakya*. Ankara: Dönmez Ofset, s. 34, M. Serez (2014). *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları II, Odalar ve Dernekler*. Ankara: Dönmez Ofset, s. 26-27, 46-47, M. Serez (2022). *Sevdam Tekirdağ "Süleymanpaşa'nın Gizemli Tarihine Yolculuk"*. Haz. Sezai Kurt. Süleymanpaşa Belediyesi Kültür Yayınları. Tekirdağ: Tezmat Matbaa, s. 306-308, H. Ateş (2009). *Kuzey Marmara sahilleri ve ard alanında şehirleşmenin süreci: XVI.-XVII. yüzyıllarda Tekirdağ ve yöresi***.** Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 24-25, 34-35, Χ. Κοζαρίδης (2006). *Από την Ανατολική Θράκη στην Επαρχία Νέστου (Doğu Trakya'dan Nestos İline)*. Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης. Ξανθη, s. 75, 109, R. H. Kevorkian ve P. B. Paboudjian (2013). *1915 Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeniler*. (Çev. Mayda Saris). İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 124-126, R. M. Meriç (1958). Trakya Kitabeleri, I. Hayrabolu Kitabeleri. *Tarih Vesikaları Dergisi*, Sayı: 2 (17), I. Cilt. Ankara: MEB Maarif Vekaleti Yayınları, s. 213, 214, Y. Çiçek (2022). Tibyânu Vesâ'il'l-Hakâik fi Beyâni Selâsili't-Tarâ'ik'e Göre Tekirdağ'da Tasavvufi Hayat. Tekirdağ'da Dinî ve Kültürel Hayat. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Kültür-Tarih-Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1*. İstanbul: Matsis Matbaa, s. 379, 380, 383, 386, 378, 389, 391, D. G. Komninidou (2011). *Εθνική και Θρησκευτική Συνείδηση των Θρακών κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας (National and religious consciousness of the Thracians during the Ottoman)*. Μεταπτυχιακή εργασία. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεολογική Σχολή, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας s. 66, 75, 199, R. Akkır (2022). Kimliğin Oluşmasında Ziyaret Fenomeninin Etkisi: Arzu Baba Türbesi Örneği. Tekirdağ'da Dinî ve Kültürel Hayat. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Kültür-Tarih-Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1*. İstanbul: Matsis Matbaa, s. 129, S. Ayhan (2011). *Tekirdağ ve ilçelerindeki Türk devri yapıları (XIV-XVI. yüzyıl)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 13-21, 23, H. Bayol (2023). *Tarihi Miras Rodosçuk'tan- Süleymanpaşa'ya*. Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği, Kültür Serisi: 6. Ankara: Bizim Dijital Matbaa, s. 176-177, M. S. Çakır (2022). Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nin Tekirdağ'da Desteklediği Bazı Tekkeler (XIX. Yüzyıl). Tekirdağ'da Dinî ve Kültürel Hayat. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Kültür-Tarih-Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Yayınları 1*, İstanbul: Matsis Matbaa, s. 78-79, H. Kanal (2016). Sultan II. Abdülhamid'in Osmanlı Eğitimine Yaptığı Önemli Bir Katkı: Emlâk-ı Hümâyûn'a İnşa Edilen Okullar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 164-165, T. Eren (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılında Malkara*. T.C. Malkara Kaymakamlığı. İstanbul: Cem Ofset, s. 94-95, Tekirdağ Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2014). *Tekirdağ İli Kültür Envanteri*. Tekirdağ: Makro 360 Sanal Tanıtım, s. 27, 147, 270, 108, 176, 224, Arşiv Belgeleri: BOA, İ..AZN.57-15, BOA, HAT.777-36427, BOA, ŞD.1943-20, BOA, ŞD.1944.2, BOA, İ.AZN.106-25, BOA, İ.AZN.105-27, BOA, İ.AZN. 65-6, BOA, İ.AZN. 62-11, BOA, İ.AZN.108-15, BOA, İ.AZN.22-22, BOA, İ.AZN.78-12, BOA, İ.AZN.71-25, BOA, İ.AZN.27-4, BOA, İ.AZN.21-14, BOA, İ.AZN.22-9, BOA, İ.DH..1003-79209.

yapısını değiştirmiştir. Dönemin imar faaliyetlerinin özellikle II. Abdülhamid devrinde (1876-1909) yoğunlaştığı görülmektedir. Akademik anlamda dönemin mimari faaliyetlerini detaylı bir şekilde inceleyen birçok araştırma bulunmaktadır. Bunların önemli bir kısmını kamu yapıları oluşturmaktadır. II. Abdülhamid dönemi, hükümet konakları, belediyeler ve eğitim yapılarının tüm ülkeye yayıldığı ve imparatorluk imajının en ücra noktalara kadar duyurulduğu bir döneme denk gelmektedir. Merkezi gücün mimarlık yoluyla ülkenin her köşesinde görünür hale gelmesi, birçok çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Son yıllarda yeteri kadar çalışma yapıldığını düşündüğümüz II. Abdülhamid dönemi mimarlığı konusunda ise bir başlık açılmayacaktır.

Katalog bölümünde Tekirdağ ve ilçelerinde yer alan yerleşim merkezlerinde günümüze ulaşan 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı dini yapıları gruplar halinde incelenmiştir. Yapıların tarihçeleriyle birlikte mimari unsurları, süsleme özellikleri analiz edilerek metne aktarılmıştır.

Değerlendirme ve Karşılaştırma bölümünde de bu yapıların kendi aralarında ve Trakya bölgesindeki çağdaşlarıyla birlikte karşılaştırması yapılmıştır. Karşılaştırma yapılırken yapıların benzer ve farklılaşan özellikleri ortaya konulmuştur. Eserler, yapım teknikleri ve dönemin üslup özellikleri göz önünde tutularak tipolojik bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde elde edilen veri ve bilgilerin analiz edilmesiyle ulaşılan sonuçlar paylaşılmıştır. Son bölümde araştırmada yararlanılan kaynaklar listelenmiştir.

Çalışmada, özellikle 19. yüzyılın son çeyreğinde yoğunlaşan ve Batılı mimari akımlarla değişen yapı kültürünün gelişimi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kamu yapıları ve sivil mimaride daha kolay benimsendiği düşünülen Batılı üslupların, özellikle geleneksel uygulamalara sahip dini mimaride, güçlü bir şekilde yer edinmesine dikkat çekilmek istenmektedir. Bu dönemde kırsal kesimde bile inşa edilen camiler, geleneksel planlarını korusa da, cephe düzenleriyle adeta bir Batılı kamu yapısına dönüşmektedir.

II. Abdülhamid döneminde, yeni kurulan yerleşim yerlerine bir cami ile bir mektebin inşa edilmesi, adeta bir devlet politikası haline gelmiştir. Özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından, devrin önemli mimari etkinliklerinden birini, Trakya'da kurulan göçmen köylerinde mektepli camilerin inşa edilmesi oluşturmaktadır. Bu dönemde ülke genelinde en fazla sayıda cami ve mektep inşası, Edine Vilayeti sınırları içinde gerçekleşmiştir. Edirne'ye bağlı bir sancak merkezi olan Tekirdağ ise vilayet dahilinde mektepli camilerin inşasında birinci sıradadır. Yapılan saha çalışmalarında Batı

ve Doğu Trakya'da 33 yapının günümüze ulaştığı tespit edilmiştir. Yapılar yerinde incelenerek, özgün ve muhdes unsurları belirlenerek tipolojik tasnifi yapılmıştır.

Belirli mimari usüllerle, ortak bir tipolojiyle yapıldığı anlaşılan mektepli köy camileri, çalışmamızın önemli başlıklarından birini oluşturmaktadır. Trakya'da bulunan bu yapılar, cami ve mektebin tek bir yapı içerisinde kurgulanmasıyla inşa edilmişlerdir. Ülke sınırlarının hızlıca değiştiği ve göçmen topluluklarıyla baş etmek durumunda kalan merkezi idare, yeni yerleşim yerlerinde din ve eğitim gibi temel ihtiyaçların hızlıca giderilmesi sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu çalışmayla, idarenin pratik çözümlerinden biri olarak ortaya çıkan mektepli camilerin mimarlık tarihimizde yeri ve öneminin ortaya konması amaçlanmaktadır.[2]

1.2. ARAŞTIRMA METODU ÜZERİNE

Tez çalışması, iki aşamalı olarak yürütülmüştür. Çalışmanın kapsamı ve içeriğinin belirlenmesinden sonra, literatür çalışmasına başlanmıştır. Bu aşamada kaynaklarda adı geçen, 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı döneminde Tekirdağ ve çevresinde inşa edilmiş yapıların listesi oluşturulmuştur. Ardından bu yapıların hangilerinin günümüze ulaştığını belirlemek amacıyla saha çalışmasına başlanmıştır. Saha çalışmaları sırasında yapıların özgün ve muhdes unsurlarının tespiti de yapılmıştır.

Trakya'nın köylerinde inşa edildiği anlaşılan mektepli camilerin belirlenmesi amacıyla, salnâmelerde adı bu imar etkinliği ile ilişkili olan köy ve ilçeler ziyaret edilmiştir. Güzergah boyunca salnâmelerde ve kaynaklarda kaydı olmayan komşu köylerde de araştırma yapılmıştır. Maârif Nezâreti Salnâmelerinde adı geçen köylerin bir kısmında yapıların hala yerinde olduğu görülmüştür. Salnâmelerde adı geçen birçok yapı ise günümüze ulaşamamıştır. Öte yandan Maârif Nezâreti Salnâmelerinde adı geçmeyen bazı köylerde de mektepli camilerin inşa edilmiş olduğu tespit edilmiştir. Bir birine çok yakın tarihlerde inşa edildiği anlaşılan mektepli köy camileri hakkında isabetli bir tipoloji oluşturabilmek için tüm Trakya illerinde saha çalışmasına devam edilmiştir. Maârif Nezâreti Salnâmelerinde bahsi geçen bazı mektepli camiler günümüzde Türkiye sınırları

[2]İlginç bir durum, aynı dönemde bölgede bulunan kilise yapılarının da ibadet işlevinin yanısıra eğitim amacıyla kullanıyor olmasıdır. Tıpkı mektepli camilerin giriş kısmı ve asma katı gibi, Rum kiliselerinde de narteks ya da üst katta bulunan mahfil katı bu amaçla kullanılmıştır. Athanasiadis, 19. yüzyılın sonundaki yazışmaları kaynak göstererek Uzunköprü'den, Sultanköy'e kadar Trakya'nın birçok Rum köyünde okul bulunmadığı, bu yüzden kilise narteks ve odacıklarının eğitim amacıyla kullanıldığını belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. P. S. Athanasiadis (2003). `Κρυφο Σχολειο` υπηρχε στη σκλαβωμενη Θρακη ακομα και γυρω στα 1880 (1880'lerde Trakya'da gizli bir okul vardı). *Η Βηρα.* Διμηνη Εφημεριδα του Πολιτιστικου Συλλογου Φερων&Περιφερειασ Ν. Εβρου. Αθηνα. Μαρτιοσ-Απιλιοσ. s. 1, 8. Bu okulların çoğunlukla gizli okullar olduğu görüşü tartışma konusudur. Çünkü bu dönemde Rum cemaatinin okul açma konusunda yeterince özgür olduğuna ilişkin veriler daha fazladır.

dışında kaldığı için, Bulgaristan ve Yunanistan'ın Trakya'da bulunan köylerinde de araştırma gezisi yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucu Gümülcine'ye bağlı Kallisti (Kalanca) köyünde oldukça iyi korunmuş bir mektepli camiye ulaşılmıştır. Tüm yapıların ölçüleri alınmış, fotoğrafları çekilerek, tespitler metnin ilgili bölümlerine aktarılmıştır.

Diğer bir saha çalışması Trakya'da örneklerine rastladığımız "U" narteksli kiliselerin incelenmesi için yapılmıştır. Katalog yapılarımızdan biri, bu plan özelliğini taşımaktadır. Bölgesel bir gelişim gösteren bu tipoloji içinde yer alan kilise yapılarının bir kısmı Edirne sınırları içindedir. Diğerleri ise sınırın hemen ötesinde birkaç küçük Yunan kentinde yer almaktadır. Tüm bu yapılar da yerinde incelenmiştir.

Sonraki aşamada, çalışma kapsamına alınan yapıların kat planları ve cephe çizimlerinin temin edilmesi sürecine girilmiştir. Restorasyon programına alınan yapıların proje çizimleri ilgili kamu kurumlarından temin edilmiştir. Bazı yapıların çizimleri mimarlık firmalarından sağlanmıştır. Yine bazı yapıların çizimleri, tez ve makaleler yoluyla elde edilmiştir. Ancak Tekirdağ ili sınırları içinde hiç çizimi yapılmayan cami ve kiliseler de vardır. Bunların zemin kat plan çizimleri de tarafımızdan yapılarak çalışmaya dahil edilmiştir. Yine yapıların özellikle Cumhuriyet dönemindeki onarımlarını görebilmek amacıyla müftülükler ziyaret edilerek, cami dosyalarında inceleme yapılmıştır.

Çalışmanın diğer bir safhasını ise arşiv belgelerinin incelenmesi oluşturmaktadır. Osmanlı arşivinde yapılan çalışmalar sonucu hem 19. yüzyıl sonunda Trakya bölgesine iskân edilen göçmenlere, hem de yeni kurulan yerleşimlerde inşa edilen cami ve mekteplere ilişkin dokümanlara ulaşılmıştır. Yine bu döneme ait gayrimüslim mabedlerinin inşası ile ilgili izin yazıları ve proje çizimleri çalışma metnine eklenmiştir. Bu arşiv belgeleri sayesinde dönemin imar etkinliklerinin yoğunluğu ve günümüze ulaşmayan birçok yapı hakkında bilgiler edinilmiştir.

Saha çalışmasının ardından farklı kütüphanelerden temin edilen eserler, makaleler ve tezler incelenerek elde edilen bilgiler çalışma metnine eklenmiştir. Yazım işlemleri, hem saha çalışmaları esnasında, hem de saha çalışmaları sona erdikten sonra devam etmiştir. İlk kez karşılaştığımız ve önemli olduğunu düşündüğümüz bilgiler, farklı kaynaklardan da teyit edilerek metne aktarılmaya çalışılmıştır.

1.3. KONU İLE İLGİLİ KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR

Çalışma konumuz hakkında birçok yerli ve yabancı kaynaktan faydalanılmıştır. Bu çalışmalar, yüksek lisans ve doktora tezleri, makaleler, eserler ve arşiv belgelerinden

oluşmaktadır. Osmanlı mimarlığında 19. yüzyıl, oldukça üretken bir dönem olması nedeniyle bu konuda çok sayıda yayın bulunmaktadır. Çalışmalar, genel olarak yeni yapı türleri, üslup ve imgeler üzerine yoğunlaşmaktadır.

Halil İbrahim Eryılmaz'ın II. Abdülhamid Dönemi Camileri isimli tez çalışması, II. Abdülhamid Dönemi mimarlığının önemli bir yapı grubu olan camileri konu edinmesi açısından önem taşımaktadır.[3] Çalışmada ülkenin coğrafi sınırları içerisinde inşa edilen camiler, arşiv belgeleri ve salnâmeler kaynak alınarak listelenmiş, katalog kısmında da II. Abdülhamid'in kendi bütçesiyle inşa ettirdiği, günümüz Türkiye sınırları içinde bulunan ve ayakta kalan yapılar incelenmiştir. Bununla birlikte bazı yapı gruplarının Türkiye sınırları içinde kalmasına rağmen, yurtdışında gösterildiği, özellikle Trakya bölgesinde yer alan birçok dönem camisinin de katalog kısmına dahil edilmeyerek gözden kaçırıldığı anlaşılmaktadır.

Çorlu Belediyesi tarafından yayını yapılan iki eser, Tekirdağ'da Osmanlı'nın Geç Dönem'deki etkinlikleri hakkında önemli veriler sunmaktadır. Süreyya Atilla Sağlamçubukçu editörlüğünde kaleme alınan ilk çalışma, Osmanlı Belgelerinde Çorlu adlı yayındır.[4] Eserde Çorlu ve çevresinin Osmanlı hakimiyeti dönemindeki sosyal ve siyasi gelişimi, imar faaliyetleri, muhacir iskânları ve adli olayları arşiv belgeleriyle aydınlatılmaktadır. Diğer çalışma, Dündar Alikılıç editörlüğünde hazırlanan Osmanlı Döneminde Çorlu isimli eserdir.[5] Bu çalışmada da 1830 tarihli Çorlu Nüfus Defterleri esas alınarak kentin yerleşim alanları, dini toplulukları, halkın yaş ve cinsiyet ve mesleklerine ait tespitlerin yer aldığı arşiv metinleri yer almaktadır. Eser, aynı zamanda Çorlu'nun 19. yüzyıldaki demografik görünümünü yansıtması açısından önem taşımaktadır.

II. Abdülhamid Dönemi mimarlık ortamının 19. yüzyıl içinde geçirdiği dönüşümün etraflıca incelendiği bir başka çalışma Nurcan Yazıcı'nın doktora tezidir.[6] Araştırmada, mimarlık kurumunun sosyal ve siyasi gelişmeler ışığında bu dönemde nasıl geliştiği, mimarlık eğitiminin geleneksel yapısının kurumsal bir yapıya dönüşümü temel

[3]H. İ. Eryılmaz (2018). *II. Abdülhamid dönemi camileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

[4]S. A. Sağlamçubukçu (ed.) (2017). *Osmanlı Belgelerinde Çorlu*. Çorlu Belediyesi Yayınları. İstanbul: Levent Ofset.

[5]D. Alikılıç (ed.) (2017). *Osmanlı Döneminde Çorlu Nüfus Defterlerinde*. Çorlu Belediyesi Yayınları. İstanbul: Seçil Ofset.

[6]N. Yazıcı (2007). *Osmanlılar'da mimarlık kurumunun evrimi ve Tanzimat Dönemi mimarlık ortamı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

alınmaktadır. Modern şehirciliğin ilk adımlarının atıldığı dönemin imar faaliyetleri, yerli ve yabancı mimarların Osmanlı mimarisine katkıları üzerinden tetkik edilmektedir.

Yılmaz Büktel tarafından Trakya bölgesinde 19. yüzyıla tarihlenen kiliseler, bir makale dizisi halinde 2011-2018 yılları arasında yayınlanmıştır. Araştırmalara sınırın hemen ötesindeki bazı Yunanistan şehirleri ve Midilli ve Ayvalık çevresindeki kiliseler de dahil edilmiştir. Yazar, bu yapıların temelde benzer bir tipoloji ile inşa edildiğini savunmaktadır.[7]

Türkiye, inşası antik dönemden başlamak üzere, 20. yüzyıl başına kadar devam eden önemli bir sinagog envanterine sahip bulunmaktadır. Ancak sinagog yapılarıyla ilgili çok az sayıda akademik çalışma bulunmaktadır. Konu hakkında en eski çalışmalardan biri, İnci Türkoğlu'nun Türkiye'de bulunan sinagogları incelediği yüksek lisans tezidir.[8] Bir diğer çalışmayı ise Serpil Tuna'nın Edirne Sinagogu'yla beraber Türkiye'de bulunan sinagogları konu aldığı yüksek lisans tezi oluşturmaktadır.[9] Mevcut güncel yayınlar ise bir fotoğraf albümünden öte geçememektedir.

Türkiye Trakya'sında, günümüze ulaşan kiliseleri konu alan makaleler gün geçtikçe artmaktadır. Ancak 19. yüzyılda bölgenin kilise envanterine ilişkin yayın nerdeyse yok gibidir. Bölgenin özellikle kırsal kesiminde günümüze ulaşmayan kilise yapılarıyla ilgili Yunanca kaynaklar öne çıkmaktadır. Çalışmalar, 20. yüzyıl başından, günümüze değin geniş bir zaman dilimine yayılmaktadır. Bu yayınlar, Osmanlı döneminde Türkiye Trakya'sı içinde yaşayan Rum topluluklarının dini ve sosyal yaşamı, gelenekleri ve mimari eserleri hakkında bilgi sağlamaktadır. Tüm bunlara rağmen, tek başına hiçbir çalışma, bölgenin dini eserlerinin envanterini bir bütün olarak eksiksiz verememektedir. Konu hakkında en verimli eserlerden birini Philippos Manuilidis'in çalışması oluşturmaktadır. Yazar, eserinde günümüze ulaşmayan birçok kilisenin yeri ve inşa tarihine ilişkin bilgiler sunmaktadır.[10] Hristos Kozaridis'in, Doğu Trakya çalışmaları konusunda nispeten güncel bir çalışması bulunmaktadır. Eserde, 20. yüzyıl başında İpsala'dan Silivri'ye kadar küçüklü büyüklü birçok Rum yerleşimi konu edinilmektedir.

---

[7]Y. Büktel (2011). Edirne – Uzunköprü Vaftizci Yahya Kilisesi. *XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 20-22 Ekim 2010 Konya.* Konya: Kömen Yayınları; Y. Büktel (2017). Türk ve Yunan Trakya'sında "U" Narteksli Geç Dönem Kiliseleri. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, Cilt: 1, Sayı: 2,; Y. Büktel (2018). "U" Narteksli Geç Dönem Kiliseleri II-Ayvalık. *International Journal of Social And Humanities Sciences,* Cilt 2, Sayı 2.

[8]İ. Türkoğlu (2001). *Antik Çağ'dan Günümüze Türkiye'de Sinagog Mimarisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

[9]S. Tuna (2006). *Türkiye'de Sinagog Mimarisi ve Edirne Büyük Sinagogu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

[10]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**

Köylerde Rum nüfusa ait sayısal veriler, bölgeden bölgeye değişen gelenekler, okullardaki müfredat dahil oldukça detaylı bilgiler bulunmaktadır. Bununla birlikte çalışma, Trakya'daki Rum köylerinin oldukça sınırlı bir kısmını kapsamaktadır.[11]

Tekirdağ kent tarihi konusunda Cumhuriyet döneminin en eski çalışması, Hikmet Çevik'in Tekirdağ Tarihi Araştırmaları adlı eseridir.[12] Yazar, özellikle Tekirdağ'ın geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemindeki görünümünü büyük bir başarıyla yansıtmaktadır. Kentin siyasi, dini ve sosyal yaşamına dair oldukça değerli bilgiler sunmaktadır. Cumhuriyet döneminin diğer verimli araştırmacılarından biri olan Mehmet Serez'in Tekirdağ ve çevresini konu alan birçok çalışması bulunmaktadır. Araştırmamızda önemli oranda yararlandığımız kaynak, yazarın Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları adlı eseridir.[13] Yunanlı araştırmacı Dimitris Mavridis'in bölgeyle ilgili güncel bir çalışması bulunmaktadır; Aslen Tekirdağlı olan yazar, kimi zaman bölgede yaptığı araştırmaları da dahil ettiği eserinde bölgedeki Rum topluluklarının mübadele öncesi yaşamını konu edinmektedir.[14]

Hümmet Kanal'ın Tekirdağ'ın bir sancak merkezi olarak 19. ve 20. yüzyıldaki gelişimine dair, iki önemli çalışması bulunmaktadır. Yazarın 20. yüzyıl başlarında Tekfurdağı Sancağı (1900-1912) isimli doktora çalışmasında kent, idari örgütlenmesinin yanı sıra, sosyal ve ekonomik yaşamı, eğitim kurumları, ulaşım hizmetleri ve imar faaliyetleriyle arşiv belgeleri ışığında incelenmektedir.[15] Araştırmada, kentin bağlı bulunduğu Edirne Vilayetinin diğer sancak merkezleriyle demografik verilerinin karşılaştırmaları da izlenebilmektedir. Yazarın Tekirdağ'ı konu alan diğer bir araştırması, Sultan II. Abdülhamid'in Osmanlı Eğitimine Yaptığı Önemli Bir Katkı: Emlâk-ı Hümâyûn'a İnşa Edilen Okullar adlı makalesidir.[16] Araştırmada, dönemin Maârif Nezâreti ve Vilayet Salnâmeleri kaynak alınarak II. Abdülhamid döneminde ülke genelinde inşa edilen iptidai mektep ve camiler hakkında bilgiler verilmektedir.

Batı Trakya ve Yunanistan genelinde Türk Dönemi eserleri ile az sayıdaki kaynaktan biri Nusret Çam'ın Yunanistan'daki Türk Eserleri adlı çalışmasıdır.[17] Yayında

[11]Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k**.
[12]Çevik, 1949, **a.g.k.**
[13]Serez, 2007, **a.g.k.**
[14]D. Mavridis (2017). *İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında*. Tekirdağ: Süleymanpaşa Belediyesi Yayınları.
[15]H. Kanal (2015). *20. yüzyıl başlarında Tekfurdağı sancağı (1900-1912)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[16]Kanal, 2016, **a.g.k.**
[17]N. Çam (2000). *Yunanistan'daki Türk Eserleri*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XXI. Dizi, Sayı: 8. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

günümüz Yunanistan sınırları içindeki cami, çeşme, köprü, saat kulesi, hükümet konakları, mezar taşları vb. geniş bir kültür envanteri incelenmektedir. Ancak, özellikle II. Abdülhamid dönemi olmak üzere birçok anıtın çalışmaya dahil edilmediği ve içeriklerin yeterli düzeyde oluşturulamadığı görülmektedir. Serkan Kılıç'ın Romanya'da Osmanlı Mimari Eserleri adlı çalışması, Romanya sınırları içinde kültür varlıklarının detaylıca incelendiği bir araştırmadır.[18] Bu çalışmada, özellikle 19. yüzyıl'da yoğun bir imar etkinliğinin yaşandığını ve çoğunluğu köylerde yer alan camilerin Osmanlı ülkesinin diğer bölgeleriyle benzer şemalarla inşa edildiğini görmek mümkündür.

Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın Hayır Eserleri adlı çalışma, padişahın 1876-1900 yılları arasında ülke genelinde kendi şahsi hazinesinden ve gelirlerinden kullanılarak inşa edilmiş, okul, cami, köprü, hastane, askeri tesis gibi eserler hakkında bilgi vermektedir. Araştırmacılar bu listeyi Hicri 1318 yılı Bağdat Vilayet Salnâmesini kaynak alarak oluşturmuşlardır. Eserlerin inşa tarihleri hakkında detay bulunmamaktadır. Diğer yandan hükümdarın mali destek verdiği tüm imar etkinliklerini de kapsamamaktadır. Eser, yine de dönemin imar faaliyetleri hakkında fikir vermesi açısından önem taşımaktadır.[19]

Trakya bölgesinde Edirne ve Kırklareli Kültür Müdürlükleri tarafından hazırlanan il kültür envanterleri, bölge genelindeki tescilli yapıların listesini vermektedir. Mevcut bilgiler sınırlı da olsa, genel bir fikir edinmek açısından faydalı gözükmektedir.[20]

[18]S. Kılıç (2022). *Romanya'da Osmanlı Mimari Eserleri*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları IV/A-2-2.9. Dizi, Sayı: 12. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
[19]E. F. Önal – S. Bekçi (2007). *Sultan İkinci Abdülhamîd Hân'ın Hayır Eserleri*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
[20] Edirne Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2013). *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri II*. Edirne: Kristal Reklam, Kırklareli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2014). *Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri 2*. Ankara: Gökçe Ofset.

2. TEKİRDAĞ TARİHİ

2.1. Tekirdağ'ın Coğrafyası

Türkiye'nin kuzeybatısında yer alan Tekirdağ, Doğu Trakya illerinden biridir. Tekirdağ, kuzeyinde Edirne ve Kırklareli, batısında Çanakkale, doğusunda ise İstanbul illeriyle komşudur. Tekirdağ ili, Anadolu'yu Trakya ve Balkanlar'a bağlayan önemli bir geçiş noktası üzerindedir.

Tekirdağ, 40° 36' ve 41° 31' kuzey enlemleri ile 26° 43' ve 28° 08' doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Yüzölçümü 6218 kilometrekaredir.[21] Trakya'nın güneyinde geniş dalgalı düzlüklerden oluşan il toprakları, Kuzeydoğuda Yıldız Dağları'nın güneydoğu uzantılarına, güney kesimi ise Ganos Dağı'nı da içine alarak batıda Koru Dağı'na kadar ulaşır.[22] İlin en yüksek rakımlı tepesi 945 metre ile Ganos Dağı'nda yer almaktadır.[23] Marmara Denizi'ne kıyısı bulunan Tekirdağ'ın ayrıca Karadeniz kıyısında da birkaç kilometrelik bir sahili bulunmaktadır.[24]

Tekirdağ, Marmara Denizine yarım daire şeklinde bir girinti yaparak, Trakya'nın iç kesimlerine yönelmektedir. Marmara kıyılarının batısında yüksek yarlar, merkez ve doğusunda hafif engebeler ve taraçalar bulunmaktadır. İl topraklarının % 75,2'sini platolar, % 15,5'ini ovalar ve % 9,3'ünü de dağlar oluşturmaktadır.[25]

İlin büyük akarsuları bulunmamaktadır. En büyük akarsu, Ergene Nehri ve kollarıdır. Diğerleri Çorlu Deresi, Hayrabolu Deresi, Işıklar Deresi, Olukbaşı Deresi ve Gölcük Deresi'dir. Ergene Nehri, tarım havzalarının sulanması açısından önem taşımaktadır. Istranca Dağları'nın doğusundan doğan Ergene, İpsala yakınlarında Meriç nehrine karışarak Ege Denizi'ne dökülmektedir.[26]

Yükseklik farkları ve coğrafi konum, ilin güneyi ve kuzeyi arasındaki iklim değişikliklerine, dolayısıyla üretilen tarım ürünlerine de yansımaktadır. Marmara kıyılarında Akdeniz iklimi özellikleri görülmektedir. Bu kısımlarda yazları sıcak, kışlar ise ılımandır. Akdeniz ikliminden farklı olarak bölge, kar yağışlarına da sahne olmaktadır. İç kesimlerde ise karasal iklim egemendir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve kar

[21]…… (1982-1983). Tekirdağ. *Yurt Ansiklopedisi*, s. 6965.
[22]…….(1994). Tekirdağ. *AnaBritannica*, Cilt: 29. İstanbul: Ana Yayıncılık, s. 320.
[23]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 1; Ateş, 2009, **a.g.k.**, 5.
[24]……, 1994, **a.g.k.**, 320; M. Tuncel (2011). Tekirdağ, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: T.D.V. Yayın Matbaacılık, Cilt: 40, s. 363.
[25]……, 1982-1983, **a.g.k.**, 6965.
[26]……, 1982-1983, **a.g.k.**, 6966.

yağışlıdır.[27] Tekirdağ'ın güneybatıdaki Şarköy ilçesiyle, kuzeydoğuda yer alan Saray ilçesi arasında ciddi iklim farklılıkları vardır.

İl topraklarının önemli kısmı bozkır görünümündedir. Ormanlık alanlar sınırlıdır. Saray ilçesinin Bahçeköy çevresi, Ganos Dağı ve Malkara'nın güneybatısında kalan Koru Dağı havzaları, ormanlık alanlara sahip bölgelerdir.[28] İlin madencilik açısından öne çıkan bölgesi, orta kaliteli linyit yataklarıyla Malkara ve Saray ilçeleridir.[29]

1970'li yıllara kadar ekonomisi tamamen tarıma bağlı olan Tekirdağ'da, kıyı bölgeleriyle iç bölgeler arasındaki iklim farklılıklarından dolayı yetişen tarım ürünleri de çeşitlilik göstermektedir.[30] Karasal iklimin egemen olduğu iç kesimlerde buğday, çavdar ve arpa gibi tahıllar üretilmektedir. Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü güney kısımlarda ise bağcılık ve meyvecilik yaygındır.[31] Şarköy ve çevresi, bağcılığın gelişmiş olduğu bir bölgedir ve tarihi çok eskilere dayanan bir şarap üretim havzasıdır. Yine bu ilçe topraklarında zeytincilik önemli bir geçim kaynağıdır.[32] Tekirdağ'ın iç kesimlerindeki ilçelerinde pancar ve ayçiçek üretiminin yanı sıra, son yıllarda kanola üretimi de yaygınlaşmaktadır.

İlk olarak Çerkezköy ve çevresinde oluşturulan endüstriyel sahalar, günümüzde ilçe merkezlerinin yakınlarında kurulan organize sanayi bölgeleriyle durmadan büyümektedir. Bu durum, mevcut tarım arazileri için bir tehdit oluşturmaktadır. Bir yandan verimli tarım arazileri fabrika arazilerine tahsis edilmekte, diğer yandan sanayi atıklarıyla tarım havzaları kirlenmektedir. Çıktığı kaynakta içilebilir seviyede temiz olan Ergene Nehri, Meriç Nehri'ne karıştığı noktada zehirli bir fabrika atığına dönüşmüş durumdadır.

Tekirdağ ve çevresinde çayır ve mera alanlarındaki azalmayla birlikte hayvancılık da gerilemeye başlamıştır. Bununla birlikte, özellikle Malkara ve çevresi, süt ürünleri üretimi açısından önemini korumaktadır. İlçedeki işleme tesislerinde yüksek kalitede peynir, kaşar, tereyağ ve yoğurt üretimi yapılmaktadır. Geçmiş yıllarda önemli bir geçim kaynağı olan balıkçılık ise neredeyse bitme noktasına gelmiştir. Bunu başlıca nedenleri, Marmara Denizi'ndeki kirlenme ve geçmiş yıllardaki bilinçsiz avcılıktır. Son olarak

[27]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 1; ……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6971.
[28]……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6971-6972.
[29]…….. (1986). Tekirdağ. *Büyük Larousse*, Cilt: 22. İstanbul: İnterpress Basın ve Yayıncılık, s. 11361.
[30]……., 1994, **a.g.k.**, 320.
[31]Ateş, 2009, **a.g.k.**, 6.
[32]……. (1983). Tekirdağ. *Yeni Cumhuriyet Ansiklopedisi*, Cilt: 9. İstanbul: Arkın Kitabevi, s. 1536.

arıcılık, halen kırsal yerleşim birimlerinde birçok ailenin bireysel çabalarıyla varlığını sürdürmektedir.[33]

2.2. Tekirdağ'ın Siyasi Tarihi

Tekirdağ, konumu itibariyle tarih öncesi dönemlerden başlamak üzere binlerce yıl boyunca Anadolu ve Balkanlar, daha geniş anlamda ise Ortadoğu ile Avrupa arasında kültürel bir geçiş noktası olmuştur.[34] Kent ve çevre yerleşimleri, bir geçiş güzergahında olması nedeniyle göçler, istilalar ve savaşlara sahne olmuş, barış dönemlerinde önemli bir ticaret yolu olmanın avantajıyla gelişimini istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür.

Tekirdağ sınırları içindeki ilk yerleşmeler, Taş Devri dönemine aittir. Bu dönemde mağaralarda yaşama ilişkin buluntular elde edilmiştir. Toptepe, Menekşe Çatağı gibi höyük yerleşimlerini sonraki yüzyıllarda şehirler izlemiştir.[35] Tekirdağ topraklarında kurulan Eskiçağ Dönemi şehirlerinin milattan önceki yüzyıllarda Marmara Denizi kıyılarında, milattan sonra ise Roma güzergahları olan Via Egnatia ve Via Militaris üzerinde kurulduğu görülmektedir.[36] M.Ö. 3000'li yıllardan beri yerleşim merkezlerine sahip Tekirdağ ve yöresinin M.Ö. 1200'lü yıllarda Trakların yerleşim alanı olduğu bilinmektedir.[37]

Tekirdağ'ın Marmara kıyılarında kurulan en eski şehir devletlerinden biri, günümüzde Barbaros beldesine denk gelen Bisanthe'dir. Bu kent, Samos adasından gelen Yunan topluluklarınca kurulmuş bir koloni kenttir. M.Ö. 5. yüzyıla ait Yunan kaynaklarında Bisanthe'den bahsedilmektedir. Ancak yörede yapılan kazılar ve elde edilen buluntular, burada M.Ö. 7. yüzyıldan beri kesintisiz bir yerleşimin varlığını ortaya koymaktadır.[38] Yine aynı yüzyıllarda kurulduğu anlaşılan ve Trakya'nın da o dönemdeki en önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Perinthos, günümüzdeki Marmara Ereğlisi ilçesine denk gelmektedir. Sonraki yüzyıllarda Ganos kıyılarında birçok koloni kentleri kurulmaya devam etmiştir.[39] Bu dönem öncesi Trakya'nın Marmara Denizi kıyıları

---

[33]……, 1994, **a.g.k.**, 320.
[34]……, 1982-1983, **a.g.k.**, 6977.
[35]N. Atik (2016). Taş Devri'nden Osmanlı'ya, Tekirdağ'da Yapılan Arkeolojik Çalışmalar. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset. s. 39
[36]M. H. Sayar (2016). Eski Çağlarda Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset. s. 23.
[37]……., 1994, **a.g.k.**, 320; ……, 1982-1983, **a.g.k.**, 6977-6978.
[38]Sayar, 2016, **a.g.k.**, 23-24.
[39]Sayar, 2016, **a.g.k**., 24.

yüzyıllar boyunca Trak yerleşmelerine sahipken, yerli halk, Yunanistan üzerinden gelen göçmenlerin bölgeyi kolonize etmesine engel olamamıştır.[40]

Tekirdağ ve yöresi M.Ö. 6 yüzyılda Persler tarafından işgal edilmiştir. M.Ö. 5 yüzyıl ortalarında Odyris Krallığı egemenliği gerçekleşmiş, M.Ö. 4. yüzyılda ise Makedonyalı Büyük İskender'in idaresine girmiştir. İlerleyen yıllarda Galat akınlarının gerçekleştiği bölge, Selevkos idaresinin ardından M.Ö. 168 yılında kesin olarak Roma yönetimine bağlanmıştır.[41] Roma imparatorluğunun ikiye ayrılmasından sonra, kent Doğu Roma yani Bizans sınırları içinde kalmıştır.[42] Yöre, M.S. 4. yüzyılda Gotların, 6. yüzyılda Avarların ve Slavların istilalarına sahne olmuştur. 7. yüzyılda Araplar, 8. yüzyılda Bulgarlar, 12. yüzyılda Peçenekler tarafından yağma akınları gerçekleştirilmiştir.[43] Şehir 4. Haçlı Seferi sırasında, 1204 yılında İstanbul ile beraber Latin İmparatorluğunun idaresine girmiş, 1261 yılında Bizanslılar tarafından tekrar geri alınmıştır.[44] Kentin Yunan kolonisi olduğu dönemdeki adı olan Rhaidestos, Roma döneminde Rhaedestus olarak kullanılmaya devam etmiştir.[45] Şehir, Bizans döneminde Rodosto olarak kayıtlara geçmiştir. Osmanlı idaresine girdikten sonra ise Rodosçuk olarak anılmaya başlamıştır.[46] Osmanlı yönetiminin ilerleyen yıllarında ise Rodosçuk adı ile beraber Tekfurdağı ismine de arşiv belgelerinde rastlanmaktadır.[47]

Türklerin Rumeli'ye geçişleri, Bizans'a yardım maksadıyla 1352 yılında Osmanlıların Çimpe Kalesi'ne yerleşmesiyle başlamıştır.[48] Bizans ve Türk kaynakları bu konuda hem fikirdir. Ancak, Halil İnalcık 1305 yılında Karesili gazilerin Gelibolu ve çevresinde varlıklarından bahseder.[49] Dolayısıyla 14. yüzyılın ilk yıllarında Türklerin bu bölgeye yerleşmeye başladıklarını kabul etmek uygun olacaktır.

---

[40]H. Ateş (2011). Tekirdağ. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: T.D.V. Yayın Matbaacılık, Cilt: 40, s. 360.

[41]……., 1994, **a.g.k.**, 320.

[42]Bizans Döneminde "Thema" adı verilen askeri eyalet sistemi bulunuyordu. Bölge, Trakya Theması olarak adlandırılıyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. G. Ostrogorsky (2017). *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev. Fikret Işıltan). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, X. Dizi, Sayı: 78. Ankara: Kuban Matbaacılık Yayıncılık. s. 230-231.

[43]……., 1994, **a.g.k.**, 320.

[44]……., 1986, **a.g.k.**, 11361.

[45]……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6977; …….., 1994, **a.g.k.**, 321.

[46]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 5-6; A. Oy (1964). *Tekirdağ İli Yer Adları 1*. Tekirdağ Halkevi Yayınları No:1. İstanbul: Ekin Basımevi, s. 75; M. Satkın (2012). *Osmanlı Dönemi Tekirdağ Evleri*. T.C. Tekirdağ Valiliği. Tekirdağ: Trakya Gazetesi Matbaası. s. 11.

[47]Kanal, 2015, **a.g.k.**, 11-12.

[48]M. T. Koltuk ve S. A. Sağlamçubukçu (2012). *Osmanlı Belgelerinde Tekirdağ*. İstanbul: Kaptan Şirketler Gurubu. s. 14.

[49]H. İnalcık (2016). Trakya Fütûhatı. Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset. s. 1.

Bizans imparatoru ile naibi olan Kantakuzenos arasındaki iktidar mücadelesi Türklerin Rumeli'ye geçişleri için fırsat yaratmıştır. Kantakuzenos, ilk olarak Dimetoka'nın Bulgarlardan kurtarılmasında Aydınoğullarından yardım istemiştir. 1346 yılında Orhan Bey'in Yardımıyla Edirne'yi ele geçirmiştir. 1349 yılında Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa komutasındaki bir ordu desteğiyle Selanik'i Sırplardan kurtarmıştır.[50] Son olarak imparator ile mücadelesinde zor durumda kalan Kantakuzenos, Osmanlılardan tekrar yardım istemiş, yapılan anlaşma gereği 1352 yılında Gelibolu'da bulunan Çimpe Kalesi'ni vermiştir. Süleyman Paşa buradaki durumunu sağlamlaştırdıktan sonra fetih hareketlerine girişmiştir.[51] Süleyman Paşa yanında Lala Şahin, Hacı İlbey, Evrenos ve Ece Bey gibi değerli komutanlar eşliğinde Trakya'da önemli yerleşim merkezlerini ele geçirmeye başlamıştır.[52] 1354 yılında Gelibolu'nun ele geçirilmesinin ardından[53], 1357 yılında Malkara, Keşan, Burgaz, Tekirdağ ve Çorlu fethedilmiştir.[54] Hayrabolu, 1358 yılında fethedilen topraklara katılmıştır. Süleyman Paşa'nın 1357 yılında aniden ölümü nedeniyle fethedilen toprakların bir kısmı korunamamıştır. Bu esnada Çorlu tekrar Bizanslıların eline geçmiştir. Ancak fetih hareketlerine devam eden Osmanlılar, 1359 yılında Çorlu'yu tekrar topraklarına dahil etmiştir.[55]

Tekirdağ ve Hayrabolu çevresine ilk olarak Karesililerden, daha sonra ise Sivas, Tokat, Kayseri, Kütahya ve Ermenek'ten getirilen Türkler iskân edilmiştir. Bu göçmenlerin Boğaz'dan taşınması için Cenevizli gemicilerden faydalanılmıştır.[56] Tekirdağ fetih sonrası kaza merkezi haline getirilerek Çirmen Sancağına bağlanmıştır.[57] Tekirdağ, Osmanlı Devleti'ne katıldıktan sonra da önemini kaybetmemiştir. Çünkü şehir iki büyük imparatorluğu da başkentlik yapan İstanbul'un çok yakınında bulunmaktadır. Dolayısıyla büyük ölçekteki bir başkentin tahıl ve gıda tedarikinin çok değerli bir limanıdır.[58]

---

[50]……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6979.
[51]Koltuk ve Sağlamçubukçu, 2012, **a.g.k.**, 14.
[52]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 37.
[53]Koltuk ve Sağlamçubukçu, 2012, **a.g.k**., 14; Serez, 2007, **a.g.k.**, 34.
[54]Serez, 2007, **a.g.k.**, s. 30.
[55]Koltuk ve Sağlamçubukçu, 2012, **a.g.k.**, 14.
[56]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 39.
[57]Serez, 2007, **a.g.k.**, 137; Kanal, 2015, **a.g.k.**, 16.
[58]S. Faroqhi (1981). İstanbul'un İaşesi ve Tekirdağ-Rodoscuk Limanı (16.-17. Yüzyıllar). *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1979-1980 Özel Sayısı. Ankara: ODTÜ İdari İlimler Fakültesi. s. 139; Ö. Sert (2017). *Rodosçuk Osmanlılar Döneminde Esamesi Geçen İnsanların Kenti*. Süleymanpaşa Belediyesi Yayınları. Ankara: Nika Yayınevi. s. 19.

1. Murad döneminde 1361 yılında Edirne'nin fethedilmesiyle tüm Trakya Osmanlı hakimiyetine girmiştir. 1559 yılına kadar yörede barış hüküm sürmüştür. Ancak bu tarihte başlayan Suhte Ayaklanmaları bir süre bölgede huzursuzluk ve karışıklıklara neden olmuştur.[59]

Osmanlı padişahı II. Beyazıt, yerine oğlu Yavuz Sultan Selim'i tahta geçirdikten sonra, Dimetoka'ya giderken 1512 yılı Nisan ayında Çorlu'da aniden rahatsızlanarak vefat etmiştir. Yavuz Sultan Selim, İstanbul'dan Edirne'ye yolculuk ederken sırtında çıkan bir çıban yüzünden hastalanmış, sağlığının giderek kötüleşmesiyle, günümüzde Sırtköy olarak anılan yerleşim yerinde 1520 yılında yaşamını kaybetmiştir.[60]

Tekirdağ Evliya Çelebi tarafından 1670 tarihinde ziyaret edilmiştir. Gezgin seyahatnamesinde, çok detaya girmeden şehrin fetih sürecini, ticaret hayatını, yerel ürünlerini, etnik topluluklarını ve tarihi yapılarını konu edinmektedir.[61] Evliya Çelebi, Tekirdağ kent merkezinde yedi kilise olduğundan bahsetmektedir. Ermeni kiliselerinin gösterişli ve bezenmiş olduğunu, Rum kiliselerinin sayıca daha az olmasına rağmen, onların da tezyinatlı olduğunu kayıt altına almıştır.[62]

Tekirdağ'ın Osmanlı dönemindeki önemli misafirlerinden biri de Macar Prensi II. Ferenc Rakoczi'dir.[63] Dönemin Habsburg Hanedanına karşı başlattığı bağımsızlık savaşında başarısız olunca Osmanlı ülkesine sığınmıştır. 1718 yılında Gelibolu'ya inen Rakoczi, Edirne ve İstanbul ziyaretlerinin ardından Osmanlı padişahı II. Ahmet'in koruması altında, maiyetiyle birlikte 1720 yılında Tekirdağ'a yerleştirilmiştir.[64] Rakoczi,

---

[59]…….(1997). Eczacıbaşı. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Cilt: 3. İstanbul, s. 1756.

[60]S. Kurt (2003). *Yaşayan Tekirdağ*. T.C. Tekirdağ Valiliği, İstanbul: Sistem Multimedia, s. 20.

[61]B. Darkot (2001). Tekirdağ. *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 12/1. Eskişehir: M.E.B. Devlet Kitapları, s. 134; N. Gemici (2016). Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Tekirdağ. Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset. s. 378-381.

[62]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 140.

[63]II. Ferenc Rakoczi, 1676 yılında Macaristan'ın zengin toprak sahibi ailelerinden birinin ferdi olarak Borsi'de doğdu. Rakoczi ailesi, Erdel bölgesinin yöneticileri olarak bölgenin gelişimine önemli katkılar sağladılar. 1699 yılında Karlofça Anlaşması ile Erdel, bağımsızlığını kaybetti. Habsburg idaresi askerlerinin zorbalıkları ve sürekli artan vergi uygulamaları nedeniyle başlayan huzursuzluklar giderek büyüdü. II. Ferenc Rakoczi, Habsburg İmparatorluğu'nun düşmanı olarak Fransa'dan yardım istedi. Bu girişiminin sonucu olarak hapse atıldı. Daha sonra hapisten kurtulmayı başaran Rakoczi, önce Polonya'ya sığındı. 1703 yılında Avusturya idaresine karşı Macar bağımsızlık mücadelesini başlattı. Ancak bu savaşta başarılı olamadı. 1705 yılında Macar asiller meclisi tarafından Macar Prensi olarak ilan edildi. 1708 yılında Macar bağımsızlık yanlıları Avusturya güçleri karşısında tekrar yenildi. Arka arkaya gelen yenilgiler, Macar isyancıların Avusturya yönetimi ile anlaşma yapma yoluna gitmesine neden oldu. Bu esnada Polonya'da bulunan Rakoczi'ye sürgün yolu gözüktü. İngiltere ve Fransa'da geçen yılların ardından Osmanlı padişahının daveti ile Osmanlı ülkesine geldi. Ülkesinin bağımsızlığı umuduyla bekleyişle geçen yılların ardından 1735 yılında Tekirdağ'da vefat etti. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Satkın (2013). *Tekirdağ'da Macar Mülteci Evleri (Magyar Bujdosók Házai Rodostóban)*. Ankara: Şen Matbaası. s. 7-8.

[64]Kurt, 2003, **a.g.k.**, 21.

1735 yılındaki ölümüne kadar Tekirdağ'da yaşamıştır.[65] Macar mültecilerin Tekirdağ'daki sürgün yıllarını kayıt altına alan Kelemen Mikes'in mektupları, döneme ait çok değerli bilgiler içermektedir. Macar Prensi Rakoczi'nin katibi olan Mikes mektuplarında, Tekirdağ'ın 18. yüzyıldaki sosyal yaşamının renkli bir görünümünü ortaya koymaktadır.[66]

Tekirdağ ve ilçeleri, Osmanlı dönemi boyunca gözde bir sürgün yeri olmuştur. Bunların içinde Saray ilçesi, özellikle Kırımlı Girayların zorunlu iskân yerleşimi olarak öne çıkmaktadır. Malkara ilçesi sürgünleri içinde, Hadım Süleyman Paşa, Koca Sinan Paşa, Sofu Mehmet Paşa, Boynu Yaralı Mehmet Paşa, Melek Ahmet Paşa, IV. Murat'ın sadrazamlarından Halil Paşa akla ilk gelenlerdir. Tekirdağ merkezde de Yeniçeri Ağası Mehmet Sait Paşa, Sadrazam Tevfik Ali Paşa, Yeniçeri Ağası Salih Paşa, Abdülmecit'in Sadrazamı Hüsrev Paşa, Zahire Nazırı Mustafa Paşa, Hamami Mehmet Paşa, Sadrazam Esseyd Ali Paşa sayılabilir.[67] III. Selim döneminde (1789-1807) Rumeli'de bozulan düzeni tesis etmek için gönderilen Nizam-ı Cedid ordusuna karşı Rumeli Âyânı tarafından bir ayaklanma başlatılmıştır. Nizam-ı Cedid ordusunun Kadı Abdurrahman Paşa yönetiminde İstanbul'a geri dönmesiyle olaylar yatışmıştır. [68] Tekirdağ yöresi 1828 ve 1878 yıllarında Ruslarca iki kere işgal edilmiştir.[69] Şehrin bu dönemde ekonomik açıdan önceki dönemlere göre gerilemiş olduğu da anlaşılmaktadır. Bunda, şehrin uğramış olduğu işgallerin ve göç hareketlerinin etkisi büyüktür. Kent, 19. yüzyılın sonunda bir miktar toparlanabilmiştir.[70]

19. yüzyıl, Tekirdağ'ın sosyal ve siyasi açıdan devrimsel bir dönemine denk gelmektedir. Tekirdağ, Osmanlı ülkesinin Batılılaşma ve çağdaşlaşma döneminde, diğer Batı Anadolu ve Rumeli kentleri gibi, kamusal yeniliklerin uygulama sahası bulduğu öncü kentlerden biri olmuştur. Askeri ve idari kurumlarda başlayan değişimler zamanla sivil alana yayılmıştır. Osmanlı ülkesinin az sayıdaki idadilerinden biri Tekirdağ kent merkezinde açılmıştır.[71] Kent merkezi ve ilçeleri, Osmanlı'nın geç dönemine ait kamu yapıları, dini yapılar, ulaşım yapıları, su yapıları ve sivil mimariden oluşan önemli bir

---

[65]……, 1997, **a.g.k.**, 1756.
[66]K. Mikes (2006). *Türkiye Mektupları (Törökorszagi Levelek)*. (Çev. Sadrettin Karatay). Tekirdağ Valiliği. Tekirdağ: Toprak Matbaası, s. 59-66; Y. Aydın (2016). Bir Yabancı Gözüyle Tekirdağ: Kelemen Mikes'in Türkiye Mektupları. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset. s. 439-447.
[67]…..….(1973). *Cumhuriyetin 50.yılında Tekirdağ 1973 İl Yıllığı*. İstanbul: Tem Ofset, s. 22; Kurt, 2003, **a.g.k.,** 20-21.
[68]…....., 1986, **a.g.k.,** 11361.
[69]……., 1994, **a.g.k.,** 320; ……., 1997, **a.g.k.,** 1756; Darkot, 2001, **a.g.k.,** 134.
[70]Ateş, 2011, **a.g.k.**, 361-362.
[71]Kanal, 2015, **a.g.k**., 213.

kültür envanterine sahiptir.[72] Tekirdağ kaza merkezinin 19. yüzyıl sonundaki durumu ile ilgili 1895 yılına ait Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügatı isimli eserinde Ali Cevad detaylı bilgiler vermektedir; Yazara göre kasaba 42 mahalleden oluşan şehrin 16.662 kişilik nüfusu vardır. Sancak genelinde ise toplam nüfus 104.062 kişidir.[73]

Tekirdağ'ın yönetsel örgütlenmesi ve sınırları, Osmanlı Dönemi boyunca pek çok kez değişmiştir. Tekirdağ, 15. yüzyılda Çirmen Sancağı'na bağlı bir kaza iken, 17. yüzyıl sonlarında Gelibolu Sancağı'na bağlanmıştır. Tekirdağ, Tanzimat Döneminde Edirne Vilayetine bağlı bir sancak merkezi haline gelmiştir.[74] Tanzimat ile birlikte Osmanlı Devleti'nin yerel yönetim sistemi önemli değişikliklere uğramıştır.[75] 1847 yılındaki yönetsel taksimatta, Edirne eyaleti, Merkez, Vize, Gelibolu, ve Filibe Livalarından oluşuyordu. 1867 Vilayet Nizamnamesine göre Edirne Vilayetine, merkez ile birlikte Gelibolu, Tekfurdağı, Filibe ve İslimye sancakları bağlıydı. Tekfurdağı Sancağı'nın beş kazası vardı. 1877 yılında Edirne Vilayeti, sancak sayısını korudu ancak Tekfurdağı'nın kaza sayısı yediye yükseldi; Merkez, Çorlu, Hayrabolu, Midye, Lüleburgaz, Malkara ve Vize. Günümüzde Tekirdağ'a bağlı olan Şarköy ise o dönemde Gelibolu Sancağı'na bağlı

[72]1901 yılı Edirne Vilayet Salnâmesine göre Tekfurdağı kent merkezinde 9 cami, 12 tekke, 78 çeşme, 1 postane, 1 jandarma dairesi, 1 askeri depo, hükümet konağı yandığı için yerine kullanılan kiralık bir bina, 49 han, 981 dükkan, 47 fırın, 75 gazino, 91 kahvehane, 4 hamam, 5 un fabrikası, 4 kiremithane, 8 değirmen, 5 Rum Ortodoks kilisesi, 3 Ermeni Gregoryen kilisesi, Katolik, Protestan ve Latinlerin birer kilisesi ve 1 havra bulunuyordu. Aynı salnâmede Malkara kent merkezinde 1 hükümet konağı, 7 cami 1 mescit, 1 medrese, 2 tekke, 1 jandarma dairesi, 1 belediye binası, 2 değirmen, 2 hamam vardı. Malkara kaza genelinde ise cami sayısı 45'i buluyordu. Ayrıca 13 han, 25 tabakhane, 34 fırın, 2 karakol, 2 metropolithane, 30 kilise ve manastır da kayıt altına alınmıştı. Hayrabolu'da ise 1 hükümet konağı, 4 cami, 1 mescit, 1 postane, 1 jandarma dairesi, 3 hamam, 30 değirmen, 2 kiremithane, 7 fırın, 35 gazino ve kahvehane, 9 kilise ve manastır yer alıyordu. Çorlu kent merkezinde 2 cami, 1 postane, 8 han, 1 hamam, 12 değirmen, 5 kiremithane, 30 fırın, 60 kahvehane, 2 Rum Ortodoks kilisesi, 1 Ermeni Gregoryen kilisesi, 1 havra bulunuyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekirdağ, 1982-1983, **a.g.k.,** 6983. Çorlu kaza genelinde ise 16 cami ve dört kilise vardı. Aynı salnâmeye göre o dönemde Tekirdağ'a bağlı olmayan Şarköy kazasında 17 cami, 1 mescit, 1 hükümet konağı, 1 hapishane, 1 telgrafhane, 1 gümrük binası, 16 okul, 26 fırın, 64 değirmen, 67 kahvehane, 1 kiremithane, 1 un fabrikası, 14 kilise, 12 yabancı okul, Mürefte kazasında 6 cami ve mescit, 1 hükümet konağı, 13 okul, 1 hapishane, 1 gümrük binası, 1 balıkhane, 120 çömlekhane, 56 fırın, 65 gazino ve kahvehane, 35 değirmen, 1 ipekböceği fabrikası, 9 manastır, 18 kilise bulunuyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Edirne Merkez Vilayet Salnâmesi (Edirne İl Yıllığı) (H.1319-M.1901)* (2014). Edirne Valiliği Kültür Yayınları. Edirne Kitaplığı: 20, Cilt: 2. İstanbul: Seçil Ofset. s. 344-345, 348, 362.

[73]R. Özey (2002). 19. Asırda Edirne Vilayeti Coğrafyası. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Cilt: 0, Sayı: 6. İstanbul, s. 15.

[74]Kanal, 2015, **a.g.k**., 19.

[75]Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'ın ardından mülki idare ile en köklü değişiklikler, 1860 yılında gerçekleşmiştir. Pilot uygulama olarak Tuna adıyla bir eyalet kurulmuş ve nizamnameler hazırlanmıştır. 1864 tarihli nizamnamede sancaklar kaymakamlık olarak belirlenmiş, sancakların kazalardan oluştuğu, kazaların da müdürlük olarak idare edileceği saptanmıştır. Mithad Paşa tarafından Tuna'da nizamnamenin başarıyla uygulanmasının ardından idari sistem bütün ülkede uygulanmak üzere 1867'de bir talimat yayınlanmıştır. Buna göre, Vilayet livalardan, livalar kazalardan, kazalar ise köy ve nahiyelerden teşekkül ediyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Güneş (2016). Tanzimat Döneminde Tekirdağ'ın İdari Yapısı. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset. s. 126

bir kazaydı. 1880 yılında Edirne Vilayeti'nin sancak sayısı altıya çıkmıştı. Bunlar sırasıyla; Merkez, Tekfurdağı, Gelibolu, Kırkkilise, Dimetoka ve Gümülcine idi. 1888'de ise Edirne Vilayeti'nin, Merkez, Tekfurdağı, Kırkkilise ve Gelibolu'dan oluşan dört sancağı bulunmaktaydı.[76] 1893 yılında Edirne Vilayeti'nin sancak sayısı tekrar altıya çıkmıştı. Bunlar, Merkez, Tekfurdağı, Kırkkilise, Gelibolu, Gümülcine ve Dedeağaç'tan oluşuyordu. Tekfurdağı Sancağı bu dönemde, Merkez, Çorlu, Hayrabolu ve Malkara kazalarından ibaretti.[77] Edirne Vilayeti bu idari bölünmeyi Balkan Savaşlarına kadar korudu (Harita 1).[78]

Harita 1: *Edirne Vilayeti ve Sancakları (1907) (wikipedia.org)*

[76]…..…, 1982-1983, **a.g.k.,** 6981.

[77]Kaza merkezlerinden başka, Tekfurdağı kazasına bağlı Ereğli, İnecik, Naib, Ortaca ve Işıklar nahiyeleri, Çorlu kazasına bağlı Muratlı ve Türbedere nahiyeleri, Malkara kazasına bağlı Himmet, Koz, Hereke ve Ergazi nahiyeleri, Hayrabolu'na bağlı Umurbey, Büyük Karakarlı ve Çerkez Müsellim nahiyeleri bulunuyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özey, 2002, **a.g.k.**, 13, 17.

[78]…..…, 1982-1983, **a.g.k.**, 6982; Edirne Vilayeti, 1903 yılına ait salnâmede merkez, Kırklareli, Gümülcine, Tekirdağ, Gelibolu, Dedeağaç sancaklarıyla, 27 kaza, 112 nahiye ve 2000 köyden ibarettir. Ayrıntılı bilgi için bkz. H. Kayıcı (2013). *Sâlnâmelere Göre İdarî, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı*. Edirne Valiliği Kültür Yayınları Edirne Kitaplığı: 12. İstanbul: Defter Kültür ve Turizm Basım Yayın, s. 45.

20. yüzyılın ilk çeyreği, Tekirdağ ve Trakya bölgesi adına savaşlar ve işgaller ile geçen bir dönem olmuştur. Balkan Savaşları esnasında, 1912 yılında Osmanlı ordusunun Lüleburgaz muhaberesini kaybetmesinin ardından Bulgarlar, Şarköy ilçesinin bir kısmı ve bütün Tekirdağ topraklarını ele geçirerek Çatalca'ya kadar ilerlediler. Osmanlı ordusu ve gönüllülerden oluşan birlikler de 13 Temmuz 1913 tarihinde Ereğli ve Tekirdağ'da denizden çıkarma yaptılar. Karadan ve denizden düşman birliklerini saran Osmanlı askerleri, çetin çatışmalar sonucu Tekirdağ'ı işgalden kurtardı.[79]

Tekirdağ, Çanakkale Savaşları'nda önemli bir rol üstlenmiştir. Yarbay Mustafa Kemal, cephede görev alacak ordu birliklerini oluşturmak üzere 2 Şubat 1915 tarihinde Tekirdağ'a gelmiştir. 19. Tümen, hazırlıklarını tamamlamasının ardından kısa sürede cepheye ulaşmıştır. 19. Tümen'in özellikle savaşta büyük başarılar gösteren 57. Alay'ı, savaşın seyrini değiştiren ve Mustafa Kemal'i dünyaya tanıtan birlik olmuştur. Diğer yandan Tekirdağ, Çanakkale Savaşları'ndaki yaralıların tedavi edildiği bir sağlık merkezi olarak hizmet vermiştir.[80]

1916 yılına gelindiğinde Edirne Vilayetinin sancak sayısı dörde düştü; Merkez, Tekfurdağı, Kırkkilise ve Gelibolu. Tekfurdağı sancağının kaza sayısı bu dönemde korundu. 1918 yılında Tekfurdağı Sancağı'nın kaza sayısı beşe çıkmıştı; Merkez, Hayrabolu, Malkara, Çorlu ve Saray. Ancak, Şarköy halen Gelibolu sancağının bir kazası olarak idari taksimatın dışında yer alıyordu.[81]

Tekirdağ 20 Temmuz 1920 tarihinde bu kez Yunan güçlerince işgal edilmiştir. Tekirdağ bu işgal döneminde, merkezinde Edirne'nin olduğu, Yunanlıların Trakya Genel Valiliği'nin bir sancağı olarak belirlenmiştir. Büyük Taarruz ile Yunan yenilgisinin kesinleşmesinin ardından, Mudanya Mütarekesi hükümleri gereği Doğu Trakya, işgal kuvvetlerince terk edilmiştir. Tekirdağ, 13 Kasım 1922 yılında Türk idaresine geçmiştir.[82] Şehrin, Osmanlı döneminde Tekfurdağı olan ismi Cumhuriyet döneminde Tekirdağ olarak değiştirilmiştir.[83] Edirne'ye bağlı bir sancak merkezi olan kent, Cumhuriyetin ilk yıllarında il merkezi olmuştur.[84] Osmanlı dönemi boyunca Gelibolu'ya bağlı olan Şarköy ilçesi de Tekirdağ'a bağlanmıştır.

[79]Koltuk ve Sağlamçubukçu, 2012, **a.g.k.,** 18-19.
[80]Serez, 2007, **a.g.k**., 366, 368-369, 371.
[81]……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6982.
[82]……., 1997, **a.g.k.**, 1756.
[83]Serez, 2007, **a.g.k**., 14.
[84]Ateş, 2011, **a.g.k.**, 362.

2014 yılından bu yana büyükşehir statüsünde olan Tekirdağ, merkez ilçe ile birlikte toplam 11 ilçeye sahiptir. Tekirdağ'ın ilçeleri, Süleymanpaşa, Muratlı, Hayrabolu, Malkara, Şarköy, Marmara Ereğlisi, Ergene, Çorlu, Kapaklı, Çerkezköy ve Saray olarak sıralanabilir.

2.3. Tekirdağ'ın 19. ve 20. Yüzyılda Sosyal ve Etnik Yapısı

Türklerin 1352 yılında Gelibolu'ya çıkmasının ardından, 1357 yılında Tekirdağ ve çevresi fethedilmiştir. Bu dönemde şehrin ve çevresindeki yerleşimlerin yerli nüfusu Rumlardan oluşuyordu. İskân politikası gereği, Anadolu'dan Rumeli'ye geçirilen Türkmen toplulukları, Rumların köylerine değil, boş arazilere yerleştiriliyordu. 1475 tarihli Gelibolu tahririnde, günümüzde Şarköy'ün köyleri içinde yer alan Eriklice, Hora (Hoşköy), Myriofito (Mürefte), Kerasia (Kirazlı), Ganos (Gaziköy) ve Platanos (Çınarlı) köylerinin nüfusunun tamamının Rumlardan oluştuğu, hiç Müslüman hanenin olmadığı görülmektedir.[85] Trakya'ya Anadolu'dan gelen ilk Müslüman yerleşimciler Karesililerdir. Daha sonra da Tokat, Sivas, Kütahya, Kayseri, Ermenek çevresinden Türkmen toplulukları gelmiştir.[86]

Bölgenin yerleşik halkı olan Rumlar, Tekirdağ ve çevresinde nüfus olarak çok uzun süre çoğunluğu oluşturdular. Tekirdağ kent merkezinde, 15. yüzyıl başında dikkati çekmeyecek bir sayıya sahip olan Müslüman nüfus, 16. yüzyıl ortalarında Rum nüfus ile hemen hemen eşit bir seviyeye gelmiştir. Bu yıllarda tahrir kayıtları esas alınarak, kent merkezindeki Müslüman nüfusun 386 hane ve 104 mücerredden (bekar) oluştuğu anlaşılmaktadır.[87] Rumlar, bölgenin en eski yerlileri olarak şehir merkezlerinden köylere kadar çok geniş bir alana yayılmışlardı. Ermeni ve Yahudilerin şehir merkezlerinde yerleşik olmalarına karşın, Rumlar, tıpkı Türkler gibi kırsalda da çok yoğundular. Özellikle kıyı bölgelerinde Rum köylerinin çokluğu dikkat çekiciydi.[88]

18. yüzyıl başında Osmanlı'ya sığınan ve Tekirdağ'a yerleşen Macar Prensi Rakoczi'nin kâtibi Kelemen Mikes, Tekirdağ'da bulunduğu zaman içinde burada yaşayan topluluklar hakkında detaylı gözlemler yapmıştır. Mikes, şehirde dört etnik grubun varlığından bahsetmektedir. Bu topluluklar, Türkler, Ermeniler, Rumlar ve Yahudilerdir.

---

[85]İ. Sezgin (1998). *XV. Ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 142, 145, 149.
[86]Çevik, 1949, **a.g.k**., 39.
[87]Ateş, 2009, **a.g.k**., 148-149.
[88]N. Elibol (2016). Batılı Seyyah ve Gözlemcilerin Eserlerinde Tekirdağ (18.-19. Yüzyıllar). Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, s. 398.

Yazar, her etnik grubun inançlarının da adetlerinin de farklı olduğunu şaşkınlıkla dile getirmektedir.[89]

Rumlar, 1901 yılı Edirne Vilayeti Salnâmesine göre Tekfurdağı kazasında 18.944, Malkara kazasında 11.842, Çorlu kazasında 6.788, Hayrabolu kazasında 3.439 sayısına ulaşmıştı. Rum nüfus, Hayrabolu, Çorlu ve Malkara kazaları hariç diğer tüm yerleşimlerde Müslüman nüfustan fazlaydı.[90] Tekirdağ'ın Marmara Denizi kıyıları boyunca yer alan köy ve daha büyük yerleşimlerinin nüfusunun neredeyse tamamını Rumlar oluşturuyordu. Tekirdağ'ın batısında yer alan sahil yerleşimleri olan Barbaros (Panidon) ve Kumbağ (Hrisabelon), önemli Rum kasabalarıydı. Yeniköy (Neohori), Uçmakdere (Avdimio) köylerinin de yer aldığı Ganos dağı, mübadele öncesine kadar, geçmişi Bizans dönemine kadar uzanan sayısız manastır ve şapelin yer aldığı bir bölgeydi. Tekirdağ'dan Şarköy'e doğru uzanan bu kıyı hattı üzerinde Gaziköy (Ganos), Hoşköy (Hora), Tepeköy (Sterna), Çınarlı (Platanos), Mürefte (Myriofito), Eriklice (Iraklitsa), Şarköy (Peristasi) Rum yerleşimleri olarak öne çıkmaktaydı. 1922 yılındaki mübadele öncesi yedi kilisesi bulunan Hoşköy, 5.000 kişilik bir Rum nüfusa sahipti. Mürefte kasabası, 20. yüzyıl başında 5.000 Rum nüfusa ev sahipliği yapıyordu. Eriklice bu dönemde 1.000, Şarköy ise 5.000 kişilik Rum nüfusa sahipti. Cemaatin tüm bu yerleşimlerde iyi organize olmuş eğitim kurumları mevcuttu.[91]

Tekirdağlı Rumların eğitime verdikleri önemi gösteren en somut organizasyonları, 1871 yılında kurulan Redestos Eğitimperver Cemiyeti (Thrakikos Filekpedeftikos Sillogos Redestu) idi. Derneğin temel amaçları şunlardı: Rum topluluğunu eğitmek, geniş kapsamlı bir kütüphane oluşturmak, müze kurmak, il genelinde yeni okulların kurulmasını sağlamak ve var olan okulları muhafaza etmek, başkent İstanbul'daki cemaat kurumları ile devamlı irtibatta olup müfredatı güncel tutmak.[92] Tekirdağ merkezde, Rum cemaatinin iki önemli okulu yer alıyordu. 20. yüzyıl başına tarihlenen bu okullardan ilki, günümüzde Namık Kemal İlkokulu olarak kullanılan "Theodoridia" Rum kız okulu, diğeri de Ertuğrul İlkokulu olarak bilinen "Georgiadio" Rum erkek okuludur.[93] 20. yüzyıl başında Tekirdağ kent merkezinde yer alan Panagia Revmatokratira Rum Kilisesi, kentin önemli kiliselerinden biriydi. Kilisenin bahçesinde Macar Prensi Rakoczi ve maiyetindeki

[89]Mikes, 2006, **a.g.k.**, 65.
[90]……, 1982-1983, **a.g.k.**, 6982.
[91]Mavridis, 2017, **a.g.k.**, 156, 157, 163, 165, 167.
[92]S. Anestidis, (2017). Tekirdağ'ın Rum Ortodoks Nüfusu: Eğitim ve Kültüre Önem Veren Bir Toplumdan Görüntüler. *Mübadelenin 94. Yılı Anısına Uluslararası Mübadele Sempozyumu (30 Ocak-01 Şubat 2017).* Tekirdağ: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, s. 473-475.
[93]Mavridis, 2017, **a.g.k.**, 111, 118.

saraylıların mezarları yer alıyordu. Kentin diğer belli başlı Rum kiliseleri, Panagia Faneromeni Metropolitlik Kilisesi, Agios Georgios ve Agios Athanasios kiliseleriydi.[94] Bu kiliselerin hepsi 19. yüzyılda inşa edilmiş ya da yenilenmişti.[95]

19. yüzyılda Tekfurdağı kazasına bağlı bir nahiye olan Ereğli'den Şarköy'e, Malkara'dan Hayrabolu kazasına kadar, çoğunluğu kırsalda olmak üzere, onlarca Rum kilisesinin inşa edildiği arşiv belgelerinden ve kaynaklardan izlenebilmektedir. Bu köylerin büyük bir kısmı günümüzde de yerleşim merkezidir. Ancak çok az sayıda kilise yapısı günümüze ulaşabilmiştir. Yerleşim merkezlerinin dışında tarihleri bilinmeyen manastır kalıntılarına rastlanmaktadır. Kaynaklarda kuruluş tarihi bilinmeyen birçok kilise ve şapel ismi geçmektedir. 18.yy-20.yy arasında inşa edildiği ya da yenilendiğini tespit edebildiğimiz Rum kiliseleri şu şekildedir: **Ereğli nahiyesi:** Agios Georgios Kilisesi (1725), Sultanköy'de (Basilihon) Agia Paraskevi Kilisesi (1907), Yeniçiftlik (Gonia) Agios Dimitrios Kilisesi (1905), **Tekirdağ:** Barbaros (Panidon) Panagia Vlahernon Kilisesi (1890) ve İsodia Theotokou Kilisesi (1897), Naip Köyü (Agios Eftimios) Agios Athanasios Kilisesi (1855), Işıklar Köyü (Sholario) Agia Paraskevi Kilisesi (1880) ve Agios Athanasios Kilisesi (1908), Çanakçı Köyü (Keramihos) Agios Ioannis Theologos Kilisesi (1830), Selçuk Köyü (Agios Minas) Agios Minas Kilisesi (1840), Semetli Köyü (Krino) Agia Paraskevi Kilisesi (1830), Kumbağ (Hrisabelon) Agios Panteleimon Kilisesi (1837), Köseilyas Köyü (Ilias ya da Kioseles) Agios Giorgios Kilisesi (1890), **Malkara:** Agios Haralambos Kilisesi (1912), Katolik Rum Kilisesi (1912), Gönence (Kalivia) Agios Georgios Kilisesi (1729), Karacahalil Köyü Agios Ioannis Theologos Kilisesi (1905), Hasköy (Levkasion) Agios Mokios Kilisesi (1910), Doğanköy (Sidini) Agios Athanasios Kilisesi (1843) Davuteli Köyü Agios Dimitrios Kilisesi (1874), Yenidibek (Peşiman) Köyü Agios Athanasios Kilisesi (1896), Gözsüz (Issopou) Köyü Genisis Theotokou Kilisesi (1912), Yılanlı Köyü (Yelanti) Taksiarhon Kilisesi (1865), Elmalı Köyü (Galini) Agios Nikolaos Kilisesi (1832). Teteköy Agios Dimitrios Kilisesi (1849), Deveci (Evandron) Köyü Agios İgnatios Kilisesi (1863), Mestanlar (Mastira) Köyü Agios Ioannis Theologos Kilisesi (1863) Ahmetpaşa (Paşaköy-Pasitea) Köyü Agios Stefanos Kilisesi (1830), Bayramtepe (Teberrük-Dersa) Köyü Agios Dimitrios Kilisesi (1869), Kürtüllü Köyü Agios Dimitrios Kilisesi (1869), Şahinköy Rum Kilisesi (19.yy), **Hayrabolu:** Agiou Vasiliou Kilisesi (1862), Hasköy (Harmion) Taksiarhon Kilisesi (1898), Tatarlı Agiou Dimitriou Kilisesi

[94]Mavridis, 2017, **a.g.k.**, 111.
[95]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 270-271; Komninidou, 2011, **a.g.k.,** 65.

(1867), **Şarköy;** Mürefte Çınarlı Köyü (Platanos) Meryem Ana Kilisesi (1908), Uçmakdere Köyü (Evdimio) Agia Paraskevi Rum Kilisesi (1882), Tepeköy (Sterna) Aziz Georgios Kilisesi (1887), Eriklice (Iraklitsa) Aziz Theotokos Kilisesi (1881,1896), **Çorlu:** Agios Georgios Kilisesi (1829) Kimiseos Tis Theotokou Kilisesi (1834).[96] Rumlar, Tekirdağ'da bürokrasiden ticaret hayatına kadar hemen her alanda faaldiler. Kırsalda yaşayanlar tarımla uğraşıyordu. Kent merkezlerinde ise eczacı, doktor, bahçıvan, terzi, bakkal, balıkçı, en çok da lokanta ve meyhane işletmecisiydiler.[97]

16. yüzyıl başına kadar Tekirdağ'da sadece Rumlar ve Türkler yaşamakta iken, 16. yüzyıl ortalarında Yahudiler de şehir nüfusuna dahil olmuşlardır. 1492 yılında İspanya ve Portekiz, 1510-11 yıllarında da İtalya'dan kovulan Yahudiler, Osmanlı Devleti tarafından kabul edildiler. Daha çok Balkanlar ve Batı Anadolu'nun liman kentlerine, ekonomik hayatı canlandırmak amacıyla yerleştirildiler. Yahudiler, Tekirdağ ve çevresine de bu dönemde iskân edilmiş olmalıdır.[98] Tekirdağ ve Çorlu ile birlikte, Kırklareli ve Edirne kentlerine yerleşen Yahudiler yüzyıllar boyunca bölgenin sosyal ve ekonomik yaşamına damga vurdular.

Yahudiler, şehir merkezinde Rumlardan farklı olarak, uzunca bir süre ayrı bir mahallede yerleşik değillerdi, Müslüman mahallelerinin içinde dağılmışlardı. Yahudiler, 1681 yılındaki arşiv kayıtlarına göre Tekirdağ kent merkezinde yaklaşık 40 hanede mülk sahibi, 79 hanede de kiracı olarak yaşamaktaydı. Kentte ayrı bir Yahudi mahallesinin kurulması, ancak 17. yüzyılın sonunda gerçekleşmiştir.[99] Yahudi toplumunun Tekirdağ'da 19. yüzyılın ilk yarısında inşa ettikleri sinagog, Cumhuriyet döneminde yol yapım çalışmaları nedeniyle yıkılmıştır. Çorlu'da bulunan ve son halini 20. yüzyıl başında alan sinagog ise, cemaatin göç etmesinden sonra cami olarak kullanılmaya başlanmıştır.

---

[96]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 270-271, Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.,** 81, 105, 109. Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 75, BOA,İ.AZN.62-11, H.07.06.1323 (M.09.08.1905), BOA,İ.AZN.105-27, H.10.03.1330 (M.28.02.1912); BOA,İ.AZN.108-15, H.05.11.1330 (M.16.10.1912); BOA,İ.AZN.22-22, H.13.06.1314 (M.19.11.1896), BOA,İ..HR..236.14029, H.23.01.1286 (M.05.05.1869), BOA,İ.AZN.21-14, H.15.03.1314 (M.24.08.1896), BOA, İ.AZN.78-12, H.28.03.1326 (M.30.04.1908), BOA, İ.AZN.71-25, H.11.03.1325 (M.24.04.1907).

[97]Serez, 2007, **a.g.k.**, 182.

[98]Ateş, 2009, **a.g.k.**, 133

[99]Ateş, 2009, **a.g.k.,** 157-158; T. Ağar (2016). La Furtuna " Hatıralarda Yaşayan Gidenler. Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset. s. 453-454.

Tekirdağlı Yahudilerin kentin ekonomik yaşamında öne çıktıkları meslek grubu tüccarlıktı. Zahire, hırdavat, tuhafiye, manifatura üzerine birçok dükkanı onlar işletiyordu. Bakkal ve sigorta işiyle uğraşanlar da vardı.[100]

Kentin eski sakinlerinden biri de kayıtlarda Kıptî olarak geçen Romanlardır. 16. yüzyıla ait belgelerde bu topluluğun adı geçmektedir. Ayrı bir mahallede yaşayan Romanların bir kısmı Müslüman, bir kısmı Hristiyandı. Kendi subaşıları olan Romanlar hakkında ne yazık ki sınırlı sayıda belge vardır.[101] Bu nedenle kent yaşamındaki ağırlıkları hakkında pek az fikir edinebilmekteyiz. 16. yüzyılda izlerini takip edebildiğimiz bu grup, şehrin Roman nüfusunun çekirdeğini oluşturmaktadır. Öte yandan şehrin günümüzdeki Roman nüfusu, ağırlıklı olarak 19. yüzyıl sonundan itibaren Balkanlardan gelen göçlerle oluşmuştur.

17. yüzyılın başında, Celali isyanları sonucu Erzincan bölgesinden Ermeni toplulukları bölgeye geldiler. Ermenilerin bölgeye göçü, Rahip Grigor'un önderliğinde gerçekleşmiştir.[102] Grigor'a göre bu bölgeden gelen ilk sığınmacılar başlarında on üç din adamı eşliğinde Tekirdağ'a varmışlardır. Göçün gerçekleşmesinde Yeniçeri Ağası Halil Paşa'nın önemli katkıları olmuştur.[103] Ermenilerin Tekirdağ kentindeki ilk kiliseleri Surp Hıreşdagabed Kilisesi'dir. Bu kilise 1629 yılında bir kargaşa esnasında tahrip olup, kullanılamaz hale gelince aynı yerde yeni bir kilise inşa edilip Surp Pırgiç Kilisesi adını almıştır. Bu kilise 1882 yılında yanmış, 1907 yılında yeniden inşa edilmiştir.[104] Kilisenin olduğu yerde 1927 yılında ilk önce Vali Konağı olarak inşa edilen, günümüzde Tekirdağ Müzesi olarak kullanılan bina yer almaktadır. Ermenilerin şehirdeki en eski kiliselerinden biri de 1629 yılında Rumlardan devir aldıkları ve Surp Hovhannes adını verdikleri kilisedir. Bu kilise 1864 yılında yanmıştır.[105]

---

[100]Serez, 2007, **a.g.k.**, 180.
[101]Sert, 2017, **a.g.k.**, s. 213-214.
[102]Rahip Grigor ya da Grigor Vardapet Daranağetzi, 1576 yılında Kemah'da doğmuştur. Yetim olarak büyüyen Grigor, manastır sürülerinin çobanlığını yapmıştır. Düzenli bir eğitim olanağı bulamasa da cesareti ve girişimciliği ile Ermeni toplumu içinde kendini kabul ettirmiştir. 14 yaşında ruhani sınıfına atanmış, Doğu Anadolu'da birçok manastırda görev alarak tahsilini ilerletmiştir. 1598 yılında Anadolu'da başlayan Celali isyanları Grigor'un hayatını tamamen değiştirmiştir. Toplumunun güvenliği için birçok yolculuk yapmak zorunda kalan Grigor, Kars, Bayburt, İstanbul, Kudüs, Kıbrıs ve Anadolu kentlerinde bulunmuştur. Rahip, seyahatleri esnasında tanık olduğu ve duyduğu olayları yazıya geçirerek "Kronoloji" adında değerli bir kaynak bırakmıştır. Grigor 1643 yılında Tekirdağ'da 67 yaşındayken ölmüş ve Surp Pırgiç kilisesinin avlusuna gömülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. H. Andreasyan (1950). Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları. *Tarih Dergisi*, C: 1, Sayı: 2. İstanbul. s. 426-428.
[103]Kevorkian ve Paboudjian, 2013, **a.g.k.**, 124.
[104]S. K. Paçacıyan (1971). *ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՐՈՏՈՍԹՈՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ 1606-1922 (Houshamadian Rodostoyi Hayots 'Memorial Book of Armenians of Rodosto')*. Beirut: Donikian, s. 37-38; Kevorkian ve Paboudjian, 2013, **a.g.k.**, 124.
[105]Paçacıyan, 1971, **a.g.k.**, 37; Kevorkian ve Paboudjian, 2013, **a.g.k.**, 124.

Surp Hovhannes Kilisesi Rum mahallesinde yer alıyordu. Ermeniler, bu kilise yüzünden Rumlar ile anlaşmazlık yaşıyorlardı. Bu da onları kendi muhitlerinde bir kilise inşa etmeye yönlendirdi.[106] Surp Hovhannes, Özdemir'e göre Ermenilere kente geldiklerinde kiliseleri olmadığı için geçici bir süre için tahsis edilen bir kiliseydi ve yeni kiliselerini inşa ettiklerinde Rumlara geri vermeleri gerekiyordu. Ancak aradan uzun bir süre geçmesine rağmen Ermenilerin yapı çevresinde tadilata başlamaları nedeniyle iki topluluk arasında anlaşmazlık çıkmış ve olaylar yargıya taşınmıştı. Dava, yapının Ermenilere bırakılmasıyla sonuçlanmıştı.[107]

Fotoğraf 1: *Tekirdağ Ermeni Kilisesi Cemaati (Tarihsiz) (Mavridis)*

[106]H. R. Shapiro (2018). *The great Armenian flight: The Celali Revolts and the rise of western Armenian society,* Volume 1. A Dissertation Presented To The Faculty Of Princeton University In Candidacy for The Degree of Doctor of Philosophy. s. 31

[107]Y. Özdemir (2016). Paylaşılamayan Kilise Tekirdağ Aya Yanni/Surp Ovannis Kilisesi. Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, s. 205-207.

Tekirdağlı Ermenilerin en önemli kilisesi, içinde kutsal emanetlerin de sergilendiği, Peştemalcı Caddesinde yer alan ve 1841 yılında inşa edilen Surp Takavor Kilisesi idi. Cemaatin büyümesi ile ikinci bir mahalle olarak kurulan Çiftlikönü'nde ilk önce 1804 yılında ahşap olarak inşa edilen kilise, 1847 yılında taştan yeniden yapılmıştır. Öte yandan sahile yakın yaşayan elli civarında Protestan Ermeni'nin de kendi kiliseleri vardı. 19. yüzyıl sonunda Tekirdağ kent merkezinde dört Ermeni Kilisesi aktifti (Fotoğraf 1).

Ermeniler, kuyumculuk, marangozluk, kunduracılık, demircilik gibi geleneksel mesleklerle uğraşıyorlardı.[108] Öte yandan milletvekilliğine kadar yükselen Ermeniler de vardı. 1908 seçimlerinde Tekirdağ milletvekili olan Agop Babikyan bunlardan biriydi. Babikyan'ın 1909 yılında ani vefatı sonucu, yerine Agop Boyacıyan milletvekili seçilmişti.[109] Ermeni toplumu içinden sanat alanında da önemli isimler çıkıyordu. 1920 yılında Tekirdağ'da doğan Aşod Malakyan, çocukluk yıllarında yerleştiği Fransa'da, Henri Verneuil adıyla birçok ödül alarak, ülkenin Avrupa çapında tanınan yönetmenlerinden biri olmuştur.[110]

Ermenilerin Tekirdağ kaza merkezinde, çoğunlukla kilise avlularında inşa edilen okulları bulunmaktaydı. Günümüze ulaşan iki okul binası bulunmaktadır. 19. yüzyıl sonuna tarihlenen bu okullardan ilki, Peştemalcı Caddesi yakınında Güzel Sanatlar Lisesi olarak kullanılan Hovnanyan, diğeri ise Çiftlikönü semtinde bulunan ve günümüzde Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu olarak hizmet veren Hisusyan'dır.[111] Ermenilerin Malkara'daki Surp Toros Kilisesi'nin hemen yakınında iki okulları vardı. Kız çocukların devam ettiği okulun adı Hripsimyan, erkek öğrencilerin devam ettiği okulun adı Mamigonyan'dı.[112] 20. yüzyıl başında inşa edilen bu okul binalarından biri günümüze ulaşmıştır. Yapı, yine bir eğitim binası olarak kullanılmaya devam etmektedir.[113] Çorlu kazasında yer alan Ermeniler, 1610'lu yıllarda Yozgat'tan Celali isyanları nedeniyle

[108]Kevorkian ve Paboudjian, 2013, **a.g.k**., 125. 20. yüzyıl başında Tekirdağ kent merkezinde bulunan 11 değirmenin 8 tanesi Ermenilere aitti. Ayrıca şehirde bulunan 58 marangoz ve doğramacının 54 tanesi Ermeniler tarafından işletiliyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Sümer (1970). *Tekirdağ'ın Eski Günleri*, Tekirdağ Halk Eğitim Yayınları:1. İstanbul: Yeni Hamle Matbaası. s. 97-98.

[109]Kanal, 2015, **a.g.k.**, 31, 36-37; R. Karacakaya (2016). Tekirdağ Ermenileri (1908-1918). Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, s. 353.

[110]https://en.wikipedia.org/wiki/Henri_Verneuil (Erişim Tarihi: 07.11.2023).

[111]C. Doğan (2016). *Tekirdağ kent merkezindeki son dönem Osmanlı kamu yapıları (XIX.-XX.yy)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 33, 41. 1901 Edirne Vilayet Salnâmesi kayıtlarına göre Hisusyan okulunda 60 kız, 140 erkek, Hovnanyan okulunda 220 kız, 230 erkek öğrenci eğitim görüyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Edirne Merkez Vilayet Salnâmesi M.1901,* 2014, **a.g.k.**, 159.

[112]Kevorkian ve Paboudjian, 2013, **a.g.k**., 126.

[113]Yapı, Cumhuriyet dönemi boyunca ilkokul olarak kullanıldıktan sonra, yakın zamanda kapsamlı bir tadilata alınmıştır.

kaçarak buraya yerleşmişlerdi. Cemaatin 20. yüzyıl başında Surp Kevork adında bir kilisesi ve bir ilkokulu vardı.[114]

17. yüzyılın ikinci yarısında Ermeni gruplar ile birlikte Karamanlı Rumların da Tekirdağ kaza merkezine geldikleri bilinmektedir. 17. yüzyıla ait şer'iyye sicili kayıtlarında adlarının geçmesine rağmen sonraki dönemlerde topluluktan bahsedilmemektedir.[115]

Trakya'nın kuzeyinde yoğunluk göstermekle birlikte, Tekirdağ ve çevresinde de Bulgar topluluklarının yaşadığı bilinmektedir. Arşiv belgelerinde Bulgarların Malkara'nın Alagün köyünde kilise inşa etmek için izin taleplerine ilişkin yazışmaları mevcuttur.[116] Bulgar toplulukları, Tekirdağ'da kaza merkezleri ve köylerde yerleşmişlerdi. 1901 tarihli Edirne Vilayet Salnâmesinde Tekfurdağı merkezde 38, Malkara'da 3230, Çorlu'da 345, Hayrabolu'da 380 Bulgar'ın yaşadığı görülmektedir.[117] Osmanlı idaresinde Ortodoks Bulgarlar, 19. yüzyıl sonuna kadar Rum Patrikliğine bağlıydılar. Patrikhanenin baskıları ve artan milliyetçilik akımlarıyla birlikte Bulgar Ortodokslarının ısrarlı mücadeleleri sonucunda, 1870 yılında yayınlanan bir ferman ile Bulgar Eksarhlığı kurularak Bulgar kilisesinin bağımsızlığı yolunda ilk adım atılmıştır.[118] Bulgarlar Tekirdağ'ın kazaları içerisinde sadece Malkara'da kalabalık bir nüfusa sahipti. Sancak genelinde ise sosyal ve ekonomik açıdan önemli bir rol üstlenmiyorlardı.

Tekirdağ'da 18. yüzyılın başından beri görünür hale gelen diğer bir dini topluluk ise Frenkler olarak da anılan Katoliklerdir. Bu topluluk, 1720 yılında şehre yerleşen Macar Prensi Rakoczi'nin maiyeti ve ardıllarıdır. Rakoczi'nin topluluğu, vergiden muaf tutulmuş, kendilerine ödenek tahsis edilmiş, padişah koruması ve güvencesi altında

---

[114]Kevorkian ve Paboudjian, 2013, **a.g.k**., 126.

[115]Ateş, 2009, **a.g.k.**, 160; Y. Şahiner (2018). *Rodosçuk'ta Gayrimüslimler 1640-1648 (Şer'iyye Sicillerine Göre)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. s. 30.

[116]BOA, İ..HR..221.12893, H. 09.05.1283 (M.19.09.1866).

[117]……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6982.

[118]E. R. Güllü (2018). Bulgar Eksarhlığı'nın Kuruluşu ve Statüsü. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (1), s. 350-354. Tekirdağ ve kazalarının Bulgar Eksarhlığı sorumluluk sınırları içinde yer almadığı görülmektedir. Diğer yandan, Trakya köylerinde yaşayan Bulgar dilli ancak Rum Patrikhanesine bağlı toplulukların asimile olup olmadığı konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Diğer yandan İpsala ve çevresindeki köyler başta olmak üzere, Trakya'da yaşadıklarını bildiğimiz, Rum Patrikhanesine bağlı Arnavut Ortodoksların akıbetleri de belirsizdir. Bu topluluğun içinden çıkan, 1882 İbriktepe doğumlu yazar Fan Stilian Noli, Arnavutluk'un ilk devlet başkanı ve Arnavut Ortodoks Kilisesi'nin kurucusu olarak tanınmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. E. Erol (2022). Bağımsız Arnavut Edebiyatında Fan Stilian Noli'nin Eserlerine Genel Bir Bakış. *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 2, Aralık 2022, s. 5, 10, 13. İlir Rruga'ya göre, Edirne çevresinde bu dönemde Arnavutça konuşan yedi Ortodoks köyü vardı. Bu köylerde yaşayanlar mübadelede Yunanistan'a gönderilmişti. Ayrıntılı bilgi için bkz. İ. RRuga (2020). Theofan Stilian Noli'nin Arnavut Ortodoks Kilisesi'ne Katkıları. *Balkanlar ve İslam 'Balkanlar'da İslâm Dini ve Kültürel Hayat'*, Cilt:1, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 27. İstanbul: Ensar Neşriyat. s. 50.

yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Cemaat, kendilerine tahsis edilen şapel ya da kilisede ibadetlerini yerine getiriyorlardı. Prensin ölümünden sonra koloninin nüfusu giderek azalmaya başladı. 1830 yıllara gelindiğinde hane sayısı 5-6'ya düşmüştü. 1836 yılında cemaat sayısı 30 civarındaydı. 19. yüzyılın sonunda sayıları bir miktar artmış olsa da, 20. yüzyıl başında varlıklarından bahsedilmemektedir.[119] Tekirdağ çevresindeki diğer bir Katolik topluluk ise, Malkara'da bulunan Rum Katolikleridir. Kilise inşa etmek için izin taleplerini içeren arşiv yazışmalarını takip edebildiğimiz bu cemaat, Malkara şehir merkezinde ikamet ediyordu.[120]

Tekirdağ nüfusuna dahil olan son dini topluluk, Protestanlar olmuştur. İlk olarak 18. yüzyıl sonunda ortaya çıkan, ancak 19. yüzyıl ortalarında varlık göstermeye başlayan Protestanlar, genellikle Alman, Amerikalı ve İngiliz kökenli rahipler ile misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde tüm Osmanlı ülkesinde faaliyet gösteriyorlardı. Bu misyonerlerin zaman zaman casusluk işlerine de giriştikleri biliniyordu. Maddi yardımlar yaparak fakir aileler üzerinde etki yaratmayı amaçlıyorlardı.[121] 1901 Edirne Vilayet Salnâmesine göre Tekfurdağı kaza merkezinde 128 Protestan bulunuyordu.[122]

1831 yılında yapılan Osmanlı'nın ilk nüfus sayımına göre Tekfurdağı ve çevresinde bulunan kazaların Müslüman ve gayrimüslim erkek nüfusu şu şekildedir: Tekfurdağı, Müslüman 3.773, gayrimüslim 7.727, Malkara, Müslüman 1.511, gayrimüslim 4.010, Şarköy, Müslüman 962, gayrimüslim 7.752, Çorlu, Müslüman 971, gayrimüslim 1.938, Hayrabolu, Müslüman 2.203, gayrimüslim 1.051, toplam 31.898 kişidir. Tekfurdağı'ndaki 57, Malkara'daki 64 ve Çorlu'daki 45 Kıptî ile birlikte toplam nüfus 32.064'tür. [123] Bu sayımda sadece erkekler sayılmıştır.

1870 Edirne Vilayet Salnâmesine göre Tekfurdağı Sancağı'nın toplam nüfusu Kıptîler dahil edildiğinde, 38.036 erkek bireyden oluşmaktadır. Merkez kazada 14.855, Malkara'da 7.548, Çorlu'da 5.726, Hayrabolu'da 4.086, Lüleburgaz'da 5.821 kişi bulunuyordu.[124]

1884 yılına ait Edirne Vilayet Salnâmesinde Tekfurdağı Sancağı'nın nüfusu 100.000'e yaklaşmıştır. Çünkü artık kadınlar da sayılmaya başlamıştır. 1894 Edirne Vilayet Salnâmesinde Tekfurdağı Sancağı 113.702 kişiden oluşmaktadır. Bu sayının 110

[119]Elibol, 2016, **a.g.k.**, 400-401.
[120]BOA,İ.AZN.108-15, H.05.11.1330 (M.16.10.1912)
[121]Elibol, 2016, **a.g.k.**, 401.
[122]……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6982.
[123]……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6982.
[124]……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6982.

bini aşan bölümünü yerli nüfus oluşturuyordu. Bu salnâmeye göre, sancak genelinde 52.842 Müslüman, 41.023 Rum Ortodoks, 11.091 Ermeni, 3.993 Bulgar, 603 Katolik, 1.685 Yahudi, 128 Protestan yaşıyordu.[125]

1901 Edirne Vilayet Salnâmesine göre Tekfurdağı Sancağı'nın toplam nüfusu yerli ve yabancılar ile birlikte 113.773 olarak görülmektedir (Tablo 2/Bkz. EKLER)[126]. Müslüman nüfusun gayrimüslim nüfustan fazla olduğu iki yerleşim Hayrabolu ve Çorlu kazalarıydı.[127] Bununla birlikte sancak genelinde gayrimüslim nüfus, Müslüman nüfustan fazlaydı. Bu, klasik dönemden bu yana hiç değişmemişti.[128] Tekfurdağı merkez kaza, en büyük Ermeni topluluğuna ev sahipliği yapıyordu. İkinci sırada Malkara, ardından da Çorlu geliyordu. Rum nüfus bütün kazalara yayılmıştı. Rumlar, ayrıca o dönemde Tekfurdağı Sancağı'na bağlı olmayan Şarköy kazasının da baskın nüfusunu oluşturuyordu.[129] Katolik nüfus, sadece Malkara kazasında bulunuyordu. Protestanlar ise Tekfurdağı merkez kazadaydı. Ayrıca Bulgar dilli nüfus, Malkara köylerinde yerleşikti. Yahudi cemaati, yüzyıllardır bulundukları yerleşim merkezlerini değiştirmemişlerdi. Merkez kaza ve Çorlu ikamet ettikleri tek yerdi.[130]

20. yüzyıl başında Tekfurdağı kaza merkezinin mahalleleri şu şekildeydi; **Türk Mahalleleri:** Bevvap Mehmet Bey, Hacı Mehmet, Tuti Hatun, Behram Reis, Hacı Hürmüz, Dizdarzâde, Hoca Veli, İbrahim Bey, Cennet Hatun, Yunus Bey, Hacı İsa, Kara Kâtip, Camii-i Vasat, Camii-i Atik, Hacı Musa, Hüseyin Çavuş, Nebi Zâde, İskender Çavuş, Hoca Bayezıd, Can Paşa, Raziye Hatun, Kıpti-i Müslim. **Rum Mahalleleri**: Papa Nikolaki, Papa Vasil, Papa İkonomus, Papa Zaharia, Papa İktamus, Papa Yorgi. **Ermeni Mahalleleri:** Nevruz, Yağcı, Dilân, Silingir, Filibozoğlu, Çullu, Batmaz, Tarçın, Arsen,

---

[125]……..., 1982-1983, **a.g.k.**, 6982.

[126]Kaynağını 1901 tarihli Edirne Vilayet Salnâmesinden alan araştırmacıların verileri arasında farklar vardır. Bu, hesaplama yapılırken yabancı nüfusun, Kıptîlerin, kimi zaman da nahiyelerin dahil edilip edilmemesiyle ilgili olabilir. Nihayetinde sonuçlar, toplam olarak birbirine oldukça yakın çıkmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6982, Ü. Ekin ve H. Kanal (2014). Tekfurdağı Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902). *HUMANİTAS*, Sayı: 4. Tekirdağ, 114, *Edirne Merkez Vilayet Salnâmesi M.1901,* 2014, **a.g.k.,** 352, 356, 358, 362.

[127]……..., 1982-1983, **a.g.k.**, 6982. Aynı salnâmede Tekfurdağı kaza merkezine bağlı olarak Ereğli, Naip ve İnecik nahiyeleri de anılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ……., 1982-1983, **a.g.k.**, 6983.

[128]Kanal, 2015, **a.g.k.**, 127.

[129]1901 Edirne Vilayet Salnâmesine göre Şarköy'ün 15.235 nüfusu vardı. Bunun 3.055'i Müslüman, 12.175'i Rum, kalanı Yahudi ve Ermenilerdi. Mürefte kazasının 19.874 kişilik nüfusunun 1.569'u Müslüman, 18.206'sı Rum, kalanı diğer gayrımüslimlerdi. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Edirne Merkez Vilayet Salnâmesi M.1901,* 2014, **a.g.k.**, 344, 346.

[130]……..., 1982-1983, **a.g.k.**, 6982. Nüfus sayımları ve vergi defterleri de incelendiğinde bu durumun gerçekçi olduğu görülür. Rum nufüs, gayrimüslimler içinde en kalabalık topluluk olup, aynı zamanda hem kentlerde hem de kırsalda yaşayan etnik gruptur. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Aydın ve L. Aydın (2016). Osmanlı Nüfus Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyılda Tekirdağ'ın Nüfus Yapısı. Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, s. 348.

Varterez, Tarakçı. **Yahudi Mahallesi:** Çiftlikönü'nde bulunuyordu.[131] Tüm bu dini grupların topluluğun idari işlerini organize eden cemaat meclisleri bulunuyordu. Bu meclisler, cemaate ait gayrimenkullerin idaresi, yetimlerin korunması, cemaatin mabet, okul ve mezarlıklarının bakımları üstleniyorlardı. Ayrıca Müslümanların müftü, Rumların metropolit, Ermenilerin marhasa adlı dini temsilcileri bulunuyordu.[132]

20. yüzyılın ilk çeyreğinde meydana gelen sosyal ve siyasal gelişmeler, 19. yüzyılın son yıllarında gerçekleşen refah dönemini sekteye uğrattı. Balkan Savaşları ve işgallerle geçen yıllar, önemli nüfus değişimlerine neden oldu. Sancağın 1885 yılında 95.138 olan nüfusu, 1914 yılına gelindiğinde 140.448'e çıkmıştı. Burada ilk olarak, Saray kazasının Tekirdağ'a bağlanmasının katkısı olmuştu.[133] Diğer yandan Balkan Savaşları esnasında yer değiştiren ve Balkanlar üzerinden Trakya'ya gelen Müslüman muhacirlerin göçünün etkisi de yadsınamaz. 1. Balkan Savaşı'nın ardından Doğu Trakya'daki topraklarını terk eden Bulgar ve Rumların sayısındaki hazin düşüş, dikkat çekiciydi. Bu gelişmeler, köylerden kentlere tüm toplumsal yaşama darbe vuran çok önemli olaylardı. Üstelik bu yıllar, 1. Dünya Savaşı, Ermenilerin Tehciri ve Türk-Rum mübadelesinin henüz arifesindeydi.

Tekfurdağı kaza merkezi, Trakya'da 20. yüzyıl başındaki siyasal ve sosyal gelişmelerden en çok etkilenen yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. 1891 yılında 40 bini geçen nüfusu, II. Dünya Savaşı öncesi 20 bini ancak bulabilmiştir.[134] Gayrimüslim toplulukların göçünün ardından kentin sosyal ve kültürel hayatı çökmüştür. Ağırlığını zanaatkarların oluşturduğu ticaret hayatı ise on yıllar boyunca onarılamayacak şekilde zarar görmüştür.

2.4. 19. ve 20. Yüzyılda Tekirdağ ve Çevresinde Gerçekleşen Göç Hareketleri ve Muhacir İskanı

Göçler, toplumların yerleştikleri ve terk etmek zorunda kaldıkları coğrafyalarda sosyal, ekonomik, kültürel sonuçlara neden olan, öznesini insanların oluşturduğu önemli nüfus hareketlerini ifade eder. Trakya, Osmanlı Dönemi ve öncesinde önemli göç hareketlerine sahne olmuştur. Bu toplu nüfus değişimlerini, çoğunlukla siyasi olaylar belirlemiştir. Nispeten sakin geçen Osmanlı'nın Klasik Dönemi'nin ardından, Avrupa'daki sınırlarının gittikçe geriye çekildiği ve milliyetçilik akımlarıyla

[131]Serez, 2007, **a.g.k.**, 150; Kanal, 2015, **a.g.k.**, 13.
[132]Kanal, 2015, **a.g.k.**, 73-75.
[133]Kanal, 2015, **a.g.k.**, 114.
[134]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 51.

Balkanlardaki topraklarının hemen her bölgesinde çatışmaların yaşandığı 19. ve 20. yüzyıllar, Osmanlı'nın tüm etnik toplulukları için yıkıcı sonuçlara yol açmıştır.

Trakya bölgesi, Osmanlı'nın gerileme döneminde göç hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Bulunduğu konum itibariyle Trakya, Anadolu'yu Balkanlar ve Avrupa'ya bağlarken, Çanakkale ve İstanbul boğazlarıyla, Karadeniz ve Akdeniz arasındaki bağlantıyı sağlayan güzergâh üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle bölge, kimi zaman göçlerin geçiş yolu, kimi zaman da başlangıç ya da varış noktası olmuştur.

Tanzimat öncesinde göçmenlerle ilgili sorunları çözecek herhangi bir kurumsal yapı bulunmuyordu. Tanzimattan sonra bu işler devletin yerel idareleri tarafından yürütüldü. 1859 yılında göçlerin artması sonucu yerel idarelerin yetersiz hale gelmesiyle, 1860 yılında Muhacirîn Komisyonu kuruldu.[135] İlerleyen yıllarda göçmen sorunun daha kapsamlı bir yapı ile organize edilmesi gerekliliği ortaya çıktı. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından başlayan yoğun göçler sonucu, muhacirlerin iskânını sağlamak üzere İdare-i Umûmiyye-i Muhacirîn Komisyonu oluşturuldu. Komisyon illerde birer Göçmen Müdürlüğü kurarak, muhacirler için boş araziler bularak, buraya yerleşimi organize etme sorumluluğunu üstlendi.[136]

19. yüzyılda Rumeli coğrafyasında gerçekleşen göçlerin hemen tamamında, Osmanlı'nın Rusya ile giriştiği egemenlik mücadeleleri ve savaşlar etkili olmuştur. Rusya bir taraftan Karadeniz'in kuzeyinde topraklarını genişletme, diğer taraftan da Balkanlarda panislavist politikaları ile kendi egemenliğini kurma amacını taşıyordu. Osmanlı ve Rusya arasında yüzyılın başından itibaren birçok savaş yaşanmıştır. 1806 ve 1828-1829 tarihlerindeki savaşların ardından, 1853-1856 Kırım Harbi, ilk büyük göç hareketine de neden olmuştur.[137]

Tekirdağ ve çevresine bu dönemde birçok Kırım ve Kafkasya kökenli muhacir iskân edilmiştir. Bu muhacirler için yeni köyler kurulmuştur. Tekirdağ'ın Tekirdağ kaza merkeziyle birlikte Muratlı, Hayrabolu, Çerkezköy, Malkara ve Saray'a bağlı köylere yerleştirilmiştir. Merkeze bağlı Tatarlı Köyü (Mah.), Hayrabolu'na bağlı Emiryakup Köyü (Mah.), Dambaslar Köyü (Mah.), Çerkezköy'e bağlı Veliköy (Mah.), Kapaklı'nın

[135]F. Kocacık (1980). Balkanlardan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878-1890). *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt: 1, Sayı: 1. s. 157-158.
[136]F. Kocacık (2011). 19. Yüzyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları. *Tarih Dergisi*, 0 (32). s. 419.
[137]T. Evci (2019). *Tanzimat döneminde Edirne*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 251-252.

Karaağaç Köyü (Mah.), Muratlı Hanoğlu Köyü (Mah.), Yurtbekler Köyü (Mah.), Malkara'nın Sarıyar Köyü (Mah.) muhacirlerin iskân edildiği köylerdendir.[138] Çorlu'ya bağlı Şahbaz, Marmara Ereğlisine bağlı Yakuplu ve Saray'a bağlı Büyük Yoncalı Mahallesi de Kırım ve Kafkaslardan gelen muhacirler için kurulmuştur.[139] Kırım ve Kafkasya'dan gelen göçmenlerin Trakya ve Anadolu'da yerleşmeleri nispeten sorunsuz atlatılmış, yayınlanan talimatnâme ile muhacirlerin ihtiyaçlarının karşılanarak vergiden ve askerlikten belli bir süre muaf tutulmaları sağlanmıştır.[140]

Trakya'yı etkileyen asıl büyük göç, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından yaşanan Bulgaristan Müslümanlarının göçüdür. Bugün Tekirdağ'a bağlı bulunan birçok köy, o dönemde Bulgaristan'dan gelen muhacirler için kurulmuştur.[141] Çevik, 1876-1923 arasında 68 yeni köyün kurulduğundan bahsetmektedir. Bu köylerin 6 tanesi Tekirdağ merkezde, 10 tanesi Çorlu'da, 17 tanesi Malkara'da, 11 tanesi Hayrabolu'da, 24 tanesi Saray'dadır. Bu dönemde Şarköy'de yeni bir köy iskâna açılmamıştır. Yeni kurulan köyler toplam köy sayısının % 25'ini oluşturmaktadır. Hepsi de 1878 yılından sonra Bulgaristan'dan gelen muhacirler için oluşturulmuştur. Ancak gelenlerin hepsi, bu köylere yerleşenlerden ibaret değildi. Bir kısmı şehir merkezlerine, bir kısmı da var olan köylere yerleşmişti.[142] Öte yandan 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası yüzbinlerce göçmenin önemli bir kısmı da Anadolu kentlerine dağılıyordu. Devletin göçmenlerin Edirne Vilayeti çevresinde iskân edilmesi konusunda özel bir isteği ve gayreti vardı. Bunda, bölgenin Avrupa sınırlarına yakın olması ve vilayetin birçok yerinde nüfus yapısının gayrimüslimlerin lehine, Müslümanların aleyhine olan durumuydu. Devlet bu bölgelerde Müslüman nüfusun artmasını arzu ediyordu.[143] Nitekim, Çorlu'da 19. yüzyıl'da yapılan tüm sayımlarda gayrimüslimlerin nüfusu, Müslümanlardan fazla iken, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin etkisiyle ilk kez Müslüman nüfus, gayrimüslim nüfusu geçmiştir.[144]

Osmanlı arşivinde bulunan bir belge, Edirne Vilayeti'nde 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Bulgaristan'dan gelen muhacirlerin hangi kentlerden geldiğini ve hangi

[138]Serez, 2007, **a.g.k.**, 184.
[139]Kurt, 2003, **a.g.k.**, 31.
[140]Kocacık, 1980, **a.g.k.**, 158.
[141]Kurt, 2003, **a.g.k.**, 31.
[142]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 49.
[143]Evci, 2019, **a.g.k.**, 281-283.
[144]P. Doğanay (2021). Edirne Vilayet Salnâmelerine Göre XIX. Yüzyılın Sonunda Çorlu Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi Journal Of Oriental Scientific Research (JOSR)*, Cilt/Volume:13, Sayı/Issue:1 (Nisan/April 2021), s. 9.

sancak, kaza ve köylere yerleştirildiklerini listelemektedir. Bu belgede ayrıca hangi köye kaç hanenin yerleştirildiği de görülebilmektedir (Belge 1-3/Bkz. EKLER).[145] Belgedeki köy isimlerini günümüzdeki yerleşimler ile eşleştirdiğimizde, Tekirdağ merkez ilçe, Malkara, Hayrabolu, Çerkezköy, Ergene, Kapaklı ve Saray ilçelerinde aşağı yukarı 47 köyde muhacir iskânı yapıldığı anlaşılmaktadır (Tablo 3/Bkz. EKLER). Gerçek rakamlar bu listeden daha fazla olmalıdır. Çünkü günümüzde listede adı geçmeyen ancak 1878 yılı göçmeni olduğu bilinen birçok köy bulunmaktadır. Bunların içinde, merkeze bağlı Kazandere[146], Bıyıkali, Banarlı ve Çorlu çevresinde kurulan on iki köy sayılabilir.[147] Göçler, ağırlıklı olarak Servi, Lofça, Tırnova, Plevne gibi Bulgaristan'ın kuzey kesimine yer alan kentlerinden gerçekleşmiştir. Lofça ve çevresi, Pomak nüfusun yoğun olduğu yerleşimlere ev sahipliği yapmaktaydı.

Türbedere adıyla anılan, günümüzde Çerkezköy ilçesine denk gelen yerleşim, en büyük muhacir gruplarından birini kabul etmiştir. Tırnova ve Servi kökenli 300 hane, o zaman köy olan Çerkezköy'e yerleştirilmiştir. Niğbolu ve Mecidiye'den gelen 280 hane Kapaklı'nın Karaağaç Köyü'ne iskân edilmiştir. Velimeşe, 290 hane Tırnova muhacirinin yeni yurdu olmuştur. Plevne ve Lofça'dan gelen 236 hane göçmenin iskân edildiği Hayrabolu'nun Çerkezmüsellim Köyü, günümüzde de kalabalık bir yerleşim merkezidir.

Birinci Balkan Savaşı ve sonrası meydana gelen gelişmeler de Tekirdağ ve çevresindeki demografik yapının değişmesine yol açmıştır. Lüleburgaz'da çatışmalar sonucu başarılı olan Bulgar ordusu Trakya'daki ilerleyişine devam etmiştir. 1912 yılının Kasım ayı içerisinde Tekirdağ, bütün kazalarıyla birlikte işgal edilmiştir. Bulgarlar, Çatalca önlerine kadar gelmiştir. Bulgar işgali sırasında evlerini terk etmek zorunda kalan Müslüman halk, İstanbul'a göç etmiştir. Aynı sırada, Lüleburgaz, Kıyıköy, Ahtapolu, ve Çatalca'dan ayrılan Müslümanlar da İstanbul'da toplanmıştır. Buradaki göçmenlerin sayısı 100.000'i bulmuştur. Tekirdağ'ın Bulgarlar tarafından işgali, yedi sekiz ay sürmüştür.[148]

Öte yandan Balkan Savaşı'nın yenilgisi sonucu Balkanlardan yeni bir göç dalgası yaşanıyordu. Müslüman Türkler Trakya ve İstanbul'a yönelirken, Trakya'da bulunan

[145]BOA, DH. MKT.78-27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893)
[146]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 50.
[147]Serez, 2007, **a.g.k.**, 184.
[148]N. Koltuk (2016). Birinci Balkan Savaşı ve Tekirdağ'ın İşgali. Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, s. 574-578.

Bulgarlar, geri çekilen Bulgar ordusunun ardından kent ve köy merkezlerinden ayrılıyorlardı. Savaş sonrası yerlerine dönen Müslüman halk ise, bıraktıkları yerleri harap bir şekilde bulmuştu. Müslüman halk, işgal ve kayıplar yüzünden gayrimüslim vatandaşlara karşı tepkiliydi. Balkanlardan gelen ve Trakya'ya yerleştirilen Müslümanlar da gayrimüslim gruplara karşı kızgınlık içerisindeydi. Bu nedenle Trakya genelinde birçok olay yaşanmış ve çoğunlukla Rumlar zarar görmüştür. Esasen hükümet de olayların farkındaydı. Ancak, onlar da bölgeye Müslüman nüfusun iskân ettirilerek, bölge genelinde çoğunluğun sağlanmasını arzu etmekteydi. Huzursuzluğun giderek artmasıyla bu dönemde Doğu Trakya'dan 100.000 Rum Yunanistan'a göç etmiştir. Balkan savaşları sonrası, 1914 yılına kadar Balkan ülkelerinden gelen ve Tekirdağ'a yerleştirilen Müslüman göçmen sayısı 11.749 iken, aynı dönemde sancaktan ayrılan Rum sayısı 20.024, Bulgar sayısı ise 4.485 olarak kayıtlara geçmiştir.[149] Manuilidis'e göre Tekirdağ ve çevresindeki birçok kilise bu dönemde harap olmuştur.[150]

İttihat ve Terakki Hükümeti, 1. Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından birtakım önlemler almıştır. Bunların başında ihtiyaç durumunda gayrimüslim vatandaşların tehlike oluşturmayacak şekilde yer değiştirilerek başka bölgelere sevkinin sağlanması ve yeni gelen göçmen Müslümanların devlet politikasına uygun bir şekilde iskân edilmesi gelmektedir.[151]

Sevk ve iskân ile ilgili karar, ilk başta cephelerin güvenliği ile ilgili bölgelerde uygulanmasına rağmen, ülkenin bir çok yerinde patlayan Ermeni olay ve kalkışmaları yüzünden genişletilmiştir. Edirne Vilayeti de bu karara dahil edilerek Ermenilerin bir kısmının sevk edilmesi kararlaştırılmıştır. Öteden beri vilayetteki en büyük Ermeni nüfusuna sahip olan Tekirdağ'da uygulama kapsamına alınmıştır. 25 Temmuz 1915 Tekirdağlı Ermenilerin göç ettirilmesi ile ilgili ilk yazışma tarihidir. 24 Ekim 1915 yılında Talat Paşa'nın Edirne Vilayetine gönderdiği telgrafta tehcir edilen Ermenilerin ve kalanların sayısı ile ilgili bilgi istenmiştir. Verilen cevapta, Tekirdağ'da bulunan 2.000 hane Ermeni'nin 700 hanesinin sevk edildiği, kalanlarının imkanlar ölçüsünde sevkiyatının devam ettiği, 50-60 civarında hanenin de kasabanın zanaatkar ihtiyacı doğrultusunda iskânına izin verildiği bildirilmektedir. 3 Kasım 1915 tarihinde Talat Paşa tarafından Edirne vilayetine gönderilen telgrafta, Ekim ayı içerisinde sevkiyatın

[149]Ö. Narinç (2020). Birinci Dünya Savaşında Tekfurdağ Sancağına Yapılan Göçler. *Humanitas*, 8 (16), s. 304-305.
[150]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 270-272.
[151]Narinç, 2020, **a.g.k.**, 306.

durdurulması ihtarına rağmen Ermeni sevkiyatının devam etmekte olduğunun haber alındığı belirtilerek, sevkiyata kesinlikle son verilmesi istenmiştir. Bir gün sonra verilen cevapta, karara uyulacağı belirtilerek, talimatın mahalline ulaştırıldığı bildirilmektedir. Karacakaya, mevcut arşiv belgeleri ışığında Tekirdağ merkezde 1914 yılında yaşayan 9.093 Ermeni'nin 4.670'inin, Malkara'da yaşayan 2.658 Ermeni'nin ise 1.312'sinin sevk edilmediğini savunmaktadır.[152] Tekirdağ'dan tehcir edilen Ermenilerin bir kısmı 1918 yılında geri dönmüştür. İlerleyen yıllarda İstanbul ve Bulgaristan'a taşınmıştır.[153]

Tekirdağ, 20 Temmuz 1920 yılında Yunan birliklerince işgal edilmiş ve bu işgal 2 yıl sürmüştür. 11 Ekim 1922 yılında imzalanan Mudanya Mütarekesi ile işgal güçleri Doğu Trakya'dan çekilmişlerdir. Bu esnada Tekirdağ ve civarında bulunan yerli Rumlar ile, Anadolu'daki Yunan ordusunun bozgununun ardından, Trakya kıyılarına çıkan birçok Rum da bölgeden ayrılmıştır.[154]

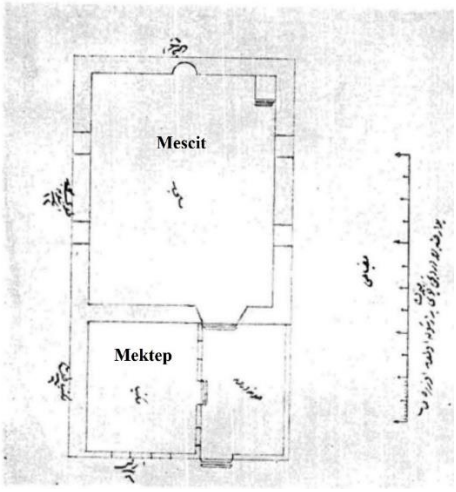
Yeni kurulan Türkiye Devleti ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923 yılında imzalanan protokol ile Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi için ilk adım atılmıştır. Uygulamanın 1 Mayıs 1923 tarihi itibariyle başlatılması uygun görülmüştür. İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'da yaşayan Türkler kapsam dışında bırakılmıştır. Tekirdağ, yaklaşık 24.000 kişi ile en çok göçmen alan kentlerden biri olmuştur.[155] Bu dönemde, Doğu Trakya bölgesinde kalan son Rumlar da yaşadıkları yerleri nihai olarak terk etmek zorunda kalmıştır.

[152]Karacakaya, 2016, **a.g.k.**, 359-361.
[153]Ö. Demir (2009). *Tekirdağ Mavi Gözlü Kent*. İstanbul: Heyamola Yayınları. s. 117.
[154]Serez, 2007, **a.g.k.**, 422.
[155]Yunanistan'ın birçok mübadil bölgesinden Tekirdağ merkez ile birlikte Çorlu, Şarköy, Mürefte, Hayrabolu, Saray, Malkara, Barbaros, Kumbağ, Yeniçiftlik, Ereğli ve İnecik gibi yerleşim merkezlerine muhacir iskânı yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. İ. T. Kırca (2017). Belgelere Göre Tekirdağ'a Göç. *Mübadelenin 94. Yılı Anısına Uluslararası Mübadele Sempozyumu (30 Ocak-01 Şubat 2017).* Tekirdağ: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, s. 500, 517-519.

3. GEÇ DÖNEM OSMANLI MİMARİSİNDE DİNİ VE EĞİTİM YAPILARINDA MEKÂNSAL BİR ÇÖZÜM DENEMESİ: TRAKYA MEKTEPLİ KÖY CAMİLERİ

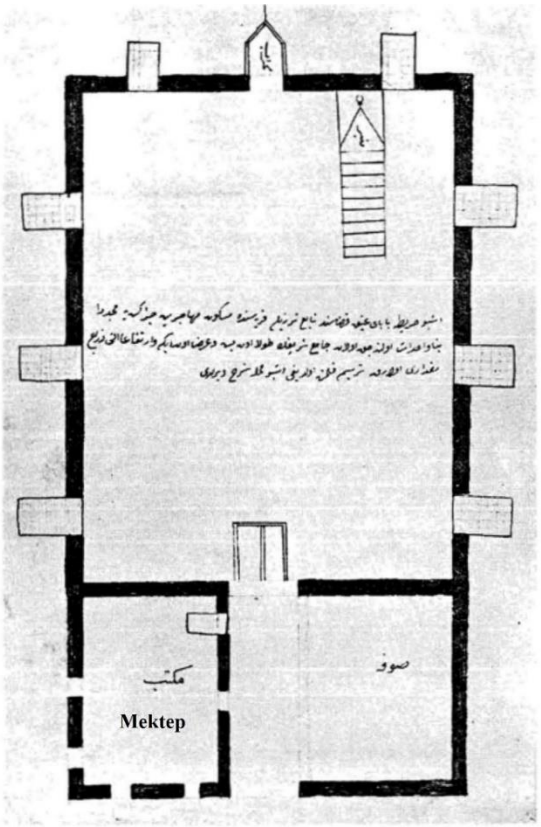
Türk mimarisi içinde tip proje olarak geliştiği anlaşılan bir cami grubu, çalışmamızın ana başlıklarından birini oluşturmaktadır. Cami ve mektep olarak kullanılan bu yapılar, 19. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak, 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar imar programlarının bir parçası olmuştur.

Hem dini hem de eğitim amacıyla tasarlanan öncü yapılar hakkında ilk tespitlerden birini Faruk Kocacık yapmıştır. Kocacık makalesinde Babaeski ve Edirne çevresinden 5 köyden bahsetmektedir; 1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra Balkanlardan gelen Türklerin iskân edildiği Kabaağaç (Kuruluş 1865), Terzili (Kuruluş 1873), Yanık Balabanlı (Bulgaristan) (Kuruluş 1873), Arabhoca (Bulgaristan) (Kuruluş 1873), Gökçedere köyleri (Bulgaristan) (Kuruluş 1873). Bu köylerin içinde Kabaağaç ve Terzili köyleri günümüzde Türkiye sınırları içinde bulunmaktadır.[156] Ancak her iki köyde de bahsi geçen yapılar günümüze ulaşmamıştır. Kabaağaç Köyü'nde mevcut caminin yerinde daha yakın tarihli bir camii vardır. Terzili Köyü'ndeki camii de yeniden inşa edilmiştir. Tek kat olarak tasarlanan ya da zemin kat planı üzerinden tartışabildiğimiz bu yapıların, günümüze ulaşan plan çizimlerinde Kabaağaç, Terzili ve Yanık Balabanlı köylerindeki camilerin girişlerinin sol kısmında, mektep olarak kullanılan bir oda oluşturulduğu tespit edilmektedir (Çizim 1, 2, 3).

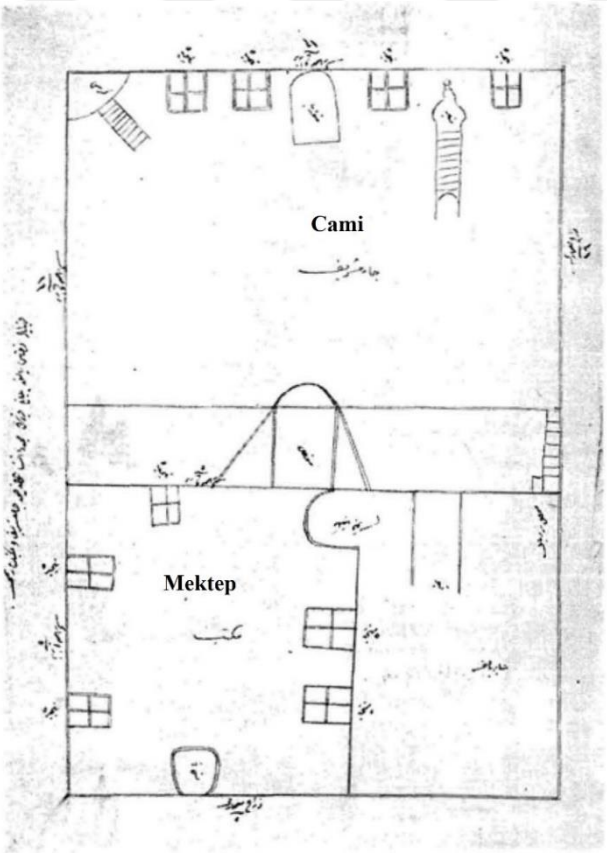

Çizim 1: *Kabaağaç Köyü Zemin Kat Planı (F. Kocacık'dan)*

[156]Kocacık, 2011, **a.g.k.**, 415-426.

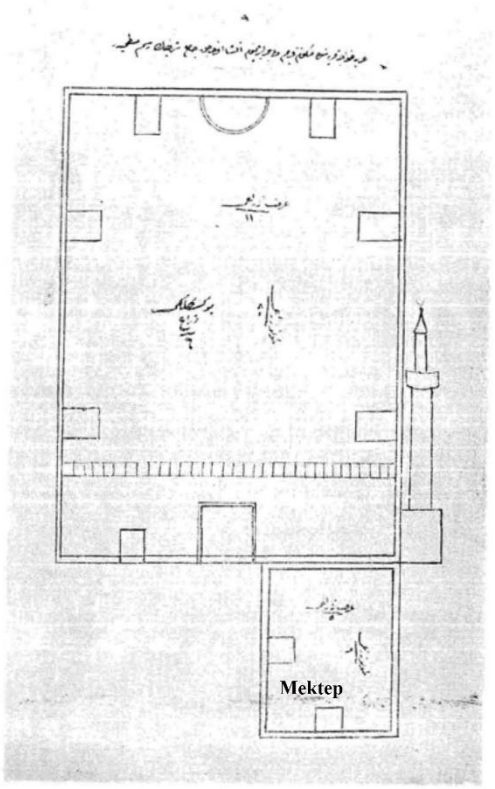

Çizim 2: *Terzili Köyü Zemin Kat Planı (F. Kocacık'dan)*

Çizim 3: *Yanık Balaban Köyü Zemin Kat Planı (F. Kocacık''dan)*

Arabhoca köyünde ise caminin dış kısmına bitişik olarak inşa edilen kare bir mekânın mektep olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Çizim 4).

Çizim 4: *Arab Hoca Köyü Zemin Kat Planı (F. Kocacık''dan)*

Kanal, Edirne Vilâyetine bağlı Emlâk-ı Hümâyûn şubelerinde 1885-1900 yılları içinde inşa edilen mektep ve camilerin bir listesini vermektedir.[157] Günümüzde merkez yerleşimi Yunanistan sınırları içinde kalan Ferecik'e bağlı 17, Türkiye sınırları içinde Babaeski'de 9, Çorlu'da 17, Keşan'da 6 ve Malkara'da 2 toplam 51 iptidâi mektep ve caminin inşasını konu edinmektedir. Bu listeye kaynak olarak 1319 ve 1321 Maârif Nezâreti Salnâmeleri kaynak olarak gösterilmektedir. Belgelerdeki mektep ifadesi, iptidai mekteplere karşılık gelmektedir. Bu mektepler, Osmanlı devletinde temel eğitim kurumu olarak varlık göstermiştir.[158] Yazar, bu salnâmelerde yer almayan ama inşa edildiği tespit

[157]Kanal, 2016, **a.g.k.**, 164-165.

[158]İptidai mektepler, Osmanlı eğitim sistemi içinde ilköğretim kurumu olarak yer almaktaydı. Daha erken dönemde sıbyan mektepleri olarak anılan bu okullar, 19. yüzyıla kadar neredeyse hiç değişmeden gelmişlerdi. Sıbyan okullarının devletçe belirlenen belirli bir programı yoktu. Bu okullarda amaç, çocuklara okuma yazma öğretmek, Kur'an'ı ve İslam dinini kurallarını belletmekti. Bu okullar ile ilk islah girişimi, II. Mahmut döneminde, 1824 yılında gerçekleşmiştir. Ancak bu girişim, kurumların yapısı ve müfredatı üzerinde çok fazla bir etki yaratmamıştır. 1845 yılında Abdülmecit tarafından daha esaslı bir eğitim reformu başlatılmış, 1847 yılında bir talimatname yayınlanmıştır. Ancak imkansızlıklar nedeniyle bu yenilik girişimleri de sonuçsuz kalmıştır. 1857 yılında Maârif Nezareti'nin kurulmasıyla eğitimin ıslahı yeniden gündeme alınmış, ancak 1863 yılına kadar teşebbüste bulunulamamıştır. Esas gelişmeler, 1869 yılında sıbyan mekteplerinin düzene konulması için on maddelik bir Nizamnâmenin oluşturulmasıyla yaşanmıştır.

edilen birkaç köy cami ve mektebinin de bulunduğundan bahsetmektedir. Bunlar Kırkkilise Tırnova, Tekfurdağı İnecik köyleridir.[159] Taşağıl Köyü'nde bir cami ve mektebin inşa izni, yine Babaeski Taptık, Necatiye, Naipyusuf ve Minnetler köylerinde harap durumda olan kerpiç camilerin yeniden yaptırılmasına dair keşiflerin yaptırılarak idareye bildirildiğini açıklamaktadır.[160] Bu makalede bahsedilen ve birçoğu eş zamanlı olarak inşa edilen cami ve mekteplerin beraber mi yoksa bağımsız yapılar mı olduğu açık değildir. Her halükârda nüfusun düşük olduğu yerleşimlerde inşa izin ve genişletme izin belgelerine de bakılarak bu camilerin mektep olarak da kullanıldığı söylemek mümkündür. Nitekim yapıların açılış fotoğraflarında kimi zaman camii, kimi zaman da cami ve mektep ifadesi kullanılmaktadır. Salnâmelerde bahsi geçen mektep listesi esas alınarak sahada yapılan çalışmalarda, aynı dönemde inşa edilen cami yapılarıyla karşılaşılırken, bağımsız bir mektep yapısına rastlanmamıştır. Dönemin, mekteplerin genişletilmesiyle ilgili yazışmalarında, cami çizimleri üzerinden proje oluşturulduğu görülmektedir. Mektep ifadesi, anlaşıldığı kadarıyla mektepli bir camiye karşılık gelmektedir.

Sağlamçubukçu editörlüğünde hazırlanan 2017 tarihli **"**Osmanlı Belgelerinde Çorlu" adlı eserde dönemin Çorlu ilçesine bağlı köylerinde göçmenler için yapılan bu

---

Ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle sınırlı bir tatbik imkânı bulsa da, temel eğitimin reformu açısından devrimsel bir süreçtir. Nizamnâmede, her mahalle ve köyde bir mektep kurulması, eğitim süresinin dört yıl olması, erkek çocuklar için 6-10, kız çocukları için 7-11 yaşları arasında devam mecburiyetinin sağlanması, hocaların yeterliliği olan kişilerden seçilmesi gibi hükümler vardır. Ayrıca okullarda dini derslerle birlikte coğrafya, tarih, aritmetik gibi dersler de konulmuş, dini ve dünyevi bilgiler arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır. Ancak büyük bir eksiklik olarak bu kurumların finansmanı halkın yardımlarına bırakılmıştır. Sıbyan okullarının "iptidai" ismi altında yeni sisteme göre yürürlüğe girmesine dair girişim, 1870 yılından sonradır. Burada öğrencilerin okuma yazma ve belleme konusunda eğitim araçlarının yenilenmesi esas alınmaktadır. İptidai mektepler, bu dönemde kaynak ve müfredat olarak sıbyan mekteplerinden ayrılmaya başlamıştır. Çünkü aynı dönemde sıbyan mektepleri, geleneksel yöntemleri değiştirmeden eğitime devam etmekteydiler. Fakat idare, tedricen bu kurumları da yeni usul eğitim sistemi içine almayı hedeflemiştir. İlk iptidai okul, 1872 yılında Nuruosmaniye Camii içinde bir yapıda açılmıştır. 1869 Maârifi Umumiye Nizamnâmesi, ilk olarak Rumeli'de uygulanmaya başlamış, daha sonra tüm ülkeye yayılmıştır. Ancak köklü değişim II. Abdülhamid döneminde gerçekleşmiştir. 1876 anayasası ile ilköğretim tüm erkek ve kız çocukları için zorunlu hale getirilmiştir. 1882 yılından sonra da Maârif Nezareti, ikili eğitim sistemini ortadan kaldırmak için ağırlığını iptidai mekteplerden yana kullanmaya başlamış, 1909 yılına kadar da pek çok mektep bu yeni eğitim sistemine uygun hale getirilmiştir. B. Kodaman (1991). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi, Sayı: 94. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. s. 57-69. II. Abdülhamid dönemi eğitim anlayışının en önemli özelliklerinden biri başlangıçta neredeyse laik bir bir kimlik taşımasıdır. Ancak ilk yıllardaki bu tutum, zamanla dinselleşmiştir. Bunu ders programında izlemek mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. E. İgüs (2008). *II. Abdülhamid dönemi eğitim sistemi, eğitim yapıları ve askeri rüşdiyeler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, s. 27. 1882 yılından sonra ortak bir kimlik oluşturmak amacıyla İslamın kaynak alındığı din dersleri her kademedeki eğitim kurumunda arttırılmaya başlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. C. Eraslan (Ed.) (2017). *Objektiften Yansıyanlarla Sultan II. Abdülhamid Döneminde Eğitim*. Üsküdar Belediyesi. Istanbul: FC Reklam. s. 20-21.

[159]Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.

[160]Kanal, 2016, **a.g.k.**, 164-165

türdeki cami ve mekteplerle ilgili yazışmalar ve inşaat onaylarından bahsedilmektedir.[161] Bundan sonraki araştırmalar bu yayını esas alarak oluşturulmuştur.

Fatma Ürekli 2020 yılında sosyal medya paylaşımında "Mektepli Camiler" ibaresini kullanarak Çorlu köylerindeki 10 camiden bahsetmiştir: Yulaflı, Yanıkağıl, Kapaklıpınar, Bahçeağıl, Karaağaç, Uzunhacı, Beyazköy, Şahpaz, Yakuplu, Kurtdere.[162] Ancak paylaşım, herhangi bir bilimsel araştırmaya dayandırılmamaktadır.

Cevat Yazar, 2021 tarihli Karaağaç Camii restorasyon raporunda Kocacık, Sağlamçubukçu, Ürekli ve arşiv belgelerini kaynak göstererek Çorlu ve Kapaklı ilçesi sınırları içinde bulunan göçmen köylerine atıf yapmıştır. Burada Çorlu ve çevresinde bulunan 10 köy camisinden bahsedilmektedir. Yazar da bu yapılar için "Mektepli Camii" tanımlamasını devam ettirmektedir.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han fotoğraf albümlerinde döneme ait birçok açılış fotoğrafı bulunmaktadır. Bunların bir kısmı cami ve mekteplere ilişkindir. Salnâmelerde adı geçen yapıların bazıları bu albümlerde yer almaktadır. Tekirdağ Çorlu Şahbaz Camii (Fotoğraf 2), Tekirdağ Saray Kurtdere Camii (Fotoğraf 3), Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Camii (Fotoğraf 4), Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Camii (Fotoğraf 5), Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Camii (Fotoğraf 6), Tekirdağ Ergene Yulaflı Camii (Fotoğraf 7), Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Camii (Fotoğraf 8), Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Camii (Fotoğraf 9), Tekirdağ Saray Beyazköy Camii (Fotoğraf 10-11), Kırklareli Babaeski Kumrular Müsellimi Camii (Fotoğraf 12), Kırklareli Pehlivanköy İlçesi Camii (Fotoğraf 13), Tekirdağ Ergene Velimeşe Camii (Fotoğraf 14) ve Tekirdağ Çerkezköy Kızılpınar Camilerinin (Fotoğraf 15) açılış fotoğrafları görülebilmektedir.[163]

[161]Sağlamçubukçu (ed.), 2017, **a.g.k.**, 178-193, 264-271.
[162]https://twitter.com/FatmaUrekli/status/1265007207508254720 (Erişim Tarihi: 21.03.2022).
[163]Fotoğraflarda Yadlı köyü olarak işaretlenen camii, günümüzdeki Kırklareli ili Pehlivanköy ilçesindeki camii ile eşleşmektedir. Köyün adı kuruluş döneminde Pavli olarak geçmektedir. Yadlı ismi belgelendirme esnasında yanlışlıkla yazılmış olmalıdır.

Fotoğraf 2: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mahallesi Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Çorlu Emlak-ı Hümayun Şubesi'ne bağlı Şahbaz Karyesi'nde Sultan Osman Han Salis adına nisbetle müceddeden inşa ettirilen Cami-i Şerifin açılışında aldırılan resmi. Fi sene 1320 ve Fi sene 1318. (M.1902-1903), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/15, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0015.jpg (Erişim Tarihi: 01.09.2022)*

Fotoğraf 3: *Tekirdağ Saray Kurtdere Mahallesi Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Çorlu Emlak-ı Hümayun Şubesi'ne bağlı Kurtdere Karyesi'nde Sultan Abdülhamid Han Evvel adına nisbetle müceddeden inşa ettirilen Cami-i Şerifin açılışında aldırılan resmi. Fi sene 1320 ve Fi sene 1318. (M.1902-1903), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/11, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0011.jpg (Erişim Tarihi: 01.09.2022)*

Fotoğraf 4: *Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mahallesi Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Çorlu Emlak-ı Hümayun Şubesi'ne bağlı Uzunhacı Karyesi'nde Sultan Mustafa Han Rabi adına nisbetle müceddeden inşa ettirilen Cami-i Şerifin açılışında aldırılan resmi. Fi sene 1320 ve Fi sene 1318. (M.1902-1903), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/4, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0004.jpg (Erişim Tarihi: 01.09.2022)*

Fotoğraf 5: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mahalllesi Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Çorlu Emlak-ı Hümayun Şubesi'ne bağlı Karaağaç Karyesi'nde Sultan Mustafa Han Evvel adına nisbetle müceddeden inşa ettirilen Cami-i Şerifin açılışında aldırılan resmi. Fi sene 1320 ve Fi sene 1318. (M.1902-1903), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/5, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0005.jpg (Erişim Tarihi: 01.09.2022)*

Fotoğraf 6: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mahallesi Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Çorlu Emlak-ı Hümayun Şubesi'ne bağlı Yakuplu Karyesi'nde Sultan Mahmud Han adına nisbetle müceddeden inşa ettirilen Cami-i Şerifin açılışında aldırılan resmi. Fi sene 1320 ve Fi sene 1318. (M.1902-1903), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/7, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0007.jpg (Erişim Tarihi: 01.09.2022)*

Fotoğraf 7: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mahallesi Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Çorlu Emlak-ı Hümayun Şubesine bağlı Yulaflı Karyesi'nde Sultan Abdülmecid Han adına nisbetle müceddeden inşa ettirilen Cami-i Şerifin resmi. Fi sene 1320 ve Fi sene 1318. (M.1902-1903), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/2, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0002.jpg (Erişim Tarihi: 01.09.2022)*

Fotoğraf 8: *Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mahallesi Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Çorlu Emlak-ı Hümayun Şubesi'ne bağlı Bahçeağıl Karyesi'nde Sultan Selim Han Salis adına nisbetle müceddeden inşa ettirilen Cami-i Şerifin açılışında aldırılan resmi. Fi sene 1320 ve Fi sene 1318. (M.1902-1903), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/12, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0012.jpg (Erişim Tarihi: 01.09.2022)*

Fotoğraf 9: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mahallesi Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Çorlu Emlak-ı Hümayun Şubesi'ne bağlı Yanıkağıl Karyesi'nde Sultan Mahmud Han Sani adına nisbetle müceddeden inşa ettirilen Cami-i Şerifin açılışında aldırılan resmi. Fi sene 1320 ve Fi sene 1318. (M.1902-1903), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/6, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0006.jpg (Erişim Tarihi: 01.09.2022)*

Fotoğraf 10: *Tekirdağ Saray Beyazköy Mahallesi Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Çorlu Emlak-ı Hümayun Şubesi'ne bağlı Beyaz Karyesi'nde Sultan Ahmed Han Salis adına nisbetle müceddeden inşa ettirilen Cami-i Şerifin açılışında aldırılan resmi. Fi sene 1320 ve Fi sene 1318. (M.1902-1903), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/3, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0003.jpg (Erişim Tarihi: 17.10.2022)*

Fotoğraf 11: *Tekirdağ Saray Beyazköy Mahallesi Camii , Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Çorlu Emlak-ı Hümayun Şubesi'ne bağlı Beyaz Karyesi'nde Sultan Ahmed Han Salis adına nisbetle müceddeden inşa ettirilen Cami-i Şerifin açılışında aldırılan resmi. Fi sene 1320 ve Fi sene 1318. (M.1902-1903), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/17, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0017.jpg (Erişim Tarihii:17.10.2022)*

Fotoğraf 12: *Kırklareli Babaeski Kumrular Müsellimi Köyü Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahiye ilaveten Kumrular Müsellimi Karyesi'nde inşa ettirilen Sultan Murat Han Sani Cami-i Şerif ve mektebinin açılışında aldırılan resmi. Fi 23 Recep sene 1318 ve Fi 3 Teşrinisani sene 1316 (1900), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/8, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0008.jpg (Erişim Tarihi :17.10.2022)*

Fotoğraf 13: *Kırklareli Pehlivanköy İlçesi Camii, Başlık: Saye-i Müberrat-vaye-i Hazret-i Hilafetpenahide Babayı Atik (Babaeski) Emlak-ı Hümayun Şubesi'ne merbut Yadlı Karyesi'nde inşa ettirilen Cami-i Şerif ve mektebin açılışında aldırılan resmi. Sene 1319 (1901), Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA779-60/9 Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-60---0009.jpg (Erişim Tarihi:17.10.2022)*

Fotoğraf 14: *Tekirdağ Ergene Velimeşe Mahallesi Camii, Başlık: Memaliki Şahanenin muhtelif yerlerindeki bazı camiler : Emlak-ı Seniyye-i cenab-ı cihanbaniden Çorlu dahilinde Velimeşe karyesinde müceddeden inşa ve ihya buyrulan maa mekteb cami-i şerifn resmidir, Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA90862/36, Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90862---0036.jpg (Erişim Tarihi:17.10.2022)*

Fotoğraf 15: *Tekirdağ Çerkezköy Kızılpınar Mahallesi Camii, Başlık: Memaliki Şahanenin muhtelif yerlerindeki bazı camiler : Emlak-ı Seniyye'den Çorlu dahilinde Kızılpınar karyesinde müceddeden inşa ve ihya buyrulan maa mekteb camii-i şerifin resmidir, Kaynak: Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Yer Numarası: NEKYA90862/34 Elektronik Erişim: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90862---0034.jpg (Erişim Tarihi:17.10.2022)*

Yukarıda bahsedilen güncel çalışmalar 2017 yılındaki Çorlu Belediyesinin yayınını ve bu eserdeki sınırlı listeyi esas almıştır. Dolayısıyla aynı yapı grubu içinde değerlendirilebilecek Çorlu sınırları dışındaki yapılar ve yapıların tipolojik özellikleri araştırılmamıştır. Mevcut yayınlarda, tarafımızdan tespit edilen Karlı ve Göçerler köylerine ait camilerden hiç bahsedilmemektedir. Diğer yandan ilgili yayında arşivlere dayanarak bahsi geçen Beyazköy, Velimeşe, Veliköy, Kızılpınar, Türbedere[164] camilerinin ise günümüze ulaşmadığı tespit edilmiştir.

Ayrıca bu cami tipinin Kırklareli sınırları içinde Babaeski Ağayeri, Taşağıl, Katranca, Pehlivanköy İlçesi merkezinde, Kumköy, Yeşilpınar, Kuştepe, Kırklareli Merkez Üsküpdere, Pınarhisar İlçesi Çayırdere, Edirne Havsa İlçesinde Naipyusuf, Necatiye, Yolageldi, Edirne'nin İpsala ilçesine bağlı Karaağaç, Kumdere, Sarıcaali ve Yenikarpuzlu, Enez ilçesinde Gülçavuş ve Sultaniçe yerleşimlerinde hala ayakta olduğu belirlenmiştir. Pehlivanköy İlçe merkezindeki yapı ile Kuştepe köyündeki yapı, birbirine çok yakın bir tasarıma sahiptir.[165] Kuştepe köyündeki mektepli cami salnâmelerde geçmemekle birlikte, köyde ahalinin çocukları için caminin bir kısmında açılan mektebe bir öğretmen tayin edilmesine ilişkin bir belge mevcuttur.[166]

Hicri 1319 ve Hicri 1321 Maârif Salnâmelerinde adı geçen İpsala ilçesi Sarpdere, Esetçe, Paşaköy, Koyuntepe köylerindeki camilerin günümüze ulaşmadığı görülmüştür. İpsala ilçesine bağlı tescilli Koyunyeri Köyü Camii (Fotoğraf 16) 1980'li yıllarda tamamen yıkılmıştır.[167]

Fotoğraf 16: *Günümüze Ulaşmayan İpsala Aliço Pehlivan Köyü'ndeki Camii (Murat Karademir'den*

[164]Türbedere, günümüzde Çerkezköy ilçesine denk gelmektedir. T. Sezen (2017). *Osmanlı Yer Adları*. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No: 26. Ankara: Sistem Ofset, s. 768.
[165]A. Yıldız (2013). Kırklareli Tarihî Camiler'in Mekânsal Analizi ve Korunma Durumları. 1. *Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu "Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler" 2-5 Ekim 2012*, s. 325.
[166]BOA, HH.İ…182/9, H.24.01.1324 (M.20.03.1906).
[167]M. Karademir ve M. Demirtaş (2020). Günümüze Ulaşamayan Bir Kültür Mirası: Koyunyeri Köyü Camii. *Amisos* Cilt/Volume 5, Sayı/Issue 9 (Aralık/December 2020), s. 444.

Aynı bölgede yer alan ve Keşan ilçesine bağlı olan Boztepe Köyü'ndeki caminin kalıntıları 1950'li yıllara kadar ayakta kalmıştır.[168] İpsala ve çevresindeki bu köyler, Osmanlı döneminde Ferecik'e bağlıdır. Ferecik, günümüzde Ferez adıyla Yunanistan sınırları içinde bir yerleşim merkezidir. Saha çalışmaları esnasında hem Ferecik'te, hem de civar köylerinde araştırmalar yapılmış, herhangi bir yapı kalıntısına rastlanmamıştır. Bununla birlikte Gümülcine'nin yaklaşık olarak 20 km güneybatısında Kallisti (Kalanca) Köyü'nde iyi korunmuş bir mektepli cami örneği tespit edilmiştir. Üzerindeki kitabesinde Hicri 1320 (Miladi 1902-1903) tarihi okunabilmektedir. Gümülcine'nin bir şube olarak Ferecik Emlak-ı Hümayun İdaresi'ne bağlı olduğuna dair birçok arşiv belgesi bulunmaktadır.[169]

Babaeski Taptık Köyü'ndeki camii, 1990 yılında tamamen yenilenmiş, orijinal unsurlarının tamamını kaybetmiştir. Kırklareli il sınırları içinde kalan Büyükmandıra

[168]1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan Lofça bölgesinden gelen muhacirlerin iskân ettirildiği köyde 1950'li yıllara kadar harabe halinde köy cami yıkılarak yerine aynı ölçülerde bir cami yapılmıştır (Köy sakinlerinden Hasan Yalın tarafından verilen bilgi 26.11.2022).

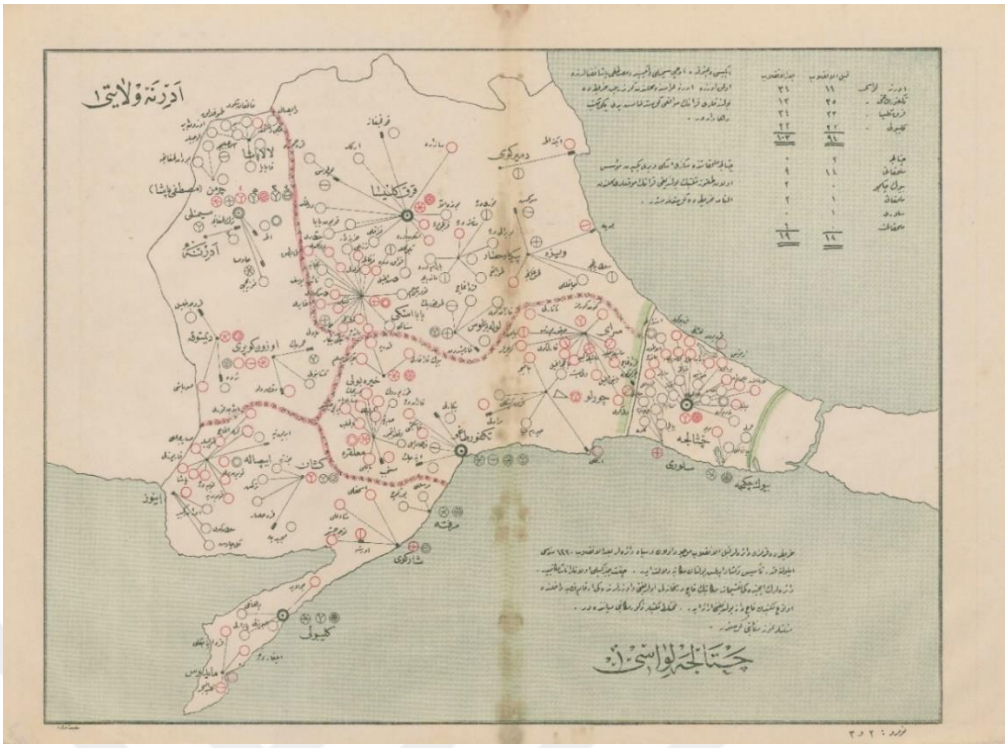
[169]BOA, HH.İ…190/26, H.14.02.1325 (M.29.03.1907), BOA, ML.EEM. 681/90, R.09.04.1324 (M.22.06.1908). II. Abdülhamid döneminde Batı Trakya'da inşa edilen mektep ve camilere ait bilgiler, bazı kaynaklarda geçmektedir. Buna göre Hicri 1318 yılında Gümülcine'ye ait Burhaneddin köyünde bir cami ve mektebin inşasından söz edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Eryılmaz, 2018, **a.g.k.**, Ek. 12, 13, 16. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Gümülcine'de Bulgaristan üzerinden gelen göçmenlerin iskânı için kaza merkezlerinin dışında kurdurulan köylerde cami ve mektepler inşa edildiği yazışmalardan anlaşılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ağanoğlu- Bayram- Yıldıztaş (Haz.), 2009, **a.g.k.**, 376-379. Batı Trakya Müdafaa,-i Hukuk Cemiyeti tarafından yayınlanan Fransızca bir broşürde Batı Trakya'ya ait kaza merkezlerine ait köyler ve nüfusları listelenmiştir. Buna göre Burhaneddin adını taşıyan köy, 376 kişilik nüfusa sahip olup, Gümülcine'ye bağlıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, HR.SYS.2471/108, M.31.12.1922. Aydın Vilayet Salnâmesinde Edirne Vilâyetinin çeşitli kazalarına bağlı karyelerde inşa edilen cami ve mekteplerden bahsedilmektedir. Burada Emlâk-ı Hümâyun şubesi dahilinde Gümülcine'ye bağlı Burhaneddin karyesinde mektep ve caminin inşa edilmiş olduğu belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İ. Cavid (2010). *Aydın Vilâyet Sâlnâmesi R.1307/H.1308*. (Haz. M. Babuçoğlu, C. Eroğlu, A. Şahin). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları III, 5. Dizi, Sayı: 3. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 29. Başka bir kaynakta Burhaneddin köyünün Ferecik şubesine bağlı olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kanal, 2016, **a.g.k.**, 164. Müftülük sayfasında Kalanca Köyü olarak anılan caminin adı, köy sakinlerinin verdiği bilgiye göre Osmanlı döneminde Burhaneddin'dir (Cami imamı ile 10.12.2022 tarihinde yapılan görüşme). 1361 yılından 1913 yılına kadar kesintisiz Osmanlı idaresinde kalan şehrin, Erken Dönem'den başlamak üzere Geç Dönem'in sonuna kadar mimari envantere katılan, önemli bir taşınmaz kültür varlığı vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Aydın (2022). *Gümülcine Sancağı 1879-1912*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları IV/A-2-2-12. Dizi, Sayı: 28. Ankara: Neyir Matbaacılık, s. 21, 85-99. Bölge, aynı zamanda 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan'dan yaşanan göç dalgasından önemli oranda etkilenmiştir. Gümülcine'de bu dönemde 80.000 Bulgaristan göçmeninin toplandığı bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. E. Gümüşsoy (2015). Gümülcine'nin İdari Yapısı ve Nüfusu (1831-1900). *Tarih Okulu Dergisi (TOD),* Mart 2015 Yıl: 8, Sayı: XXI, s. 233. Günümüzde Gümülcine şehir merkezinde 21, köylerinde ise 108 cami bulunmaktadır. Gümülcine ve çevresinde, saha ve yerel müftülük kaynakları üzerinde yapılan tarama neticesinde, mektepli cami kategorisine sadece Kallisti (Kalanca) Köyü'ndeki caminin girdiği tespit edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.gumulcinemuftulugu.info/index.php?request=home (Erişim Tarihi: 15.11.2022). Köy Lofça, Filibe, Karlova İzladi muhacirleri tarafından iskân edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, DH. MKT. 78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 300.

beldesi[170] ve Minnetler köylerindeki camiler de günümüze ulaşamamıştır. Terzili Köyü'ndeki cami yeniden inşa edilmiş, orijinal unsur olarak günümüze sadece minaresi ulaşmıştır. Kumrular Müsellimi Köyü'ndeki caminin yerinde, yakın tarihte inşa edilen başka bir cami bulunmaktadır. Ancak eski camiye ait kitabe, yakındaki bir kamu yapısının bahçe duvarına gömülmüştür. Aynı salnâme kaynak alınarak Keşan şubesi olarak sınıflandırılan, ancak günümüzde Tekirdağ'ın Malkara ilçesi sınırları içinde bulunan Sarıyar, Pirinççeşme, Sarnıç, Batkın köylerindeki camilerin de günümüze ulaşmadığı tespit edilmiştir. Bu bölgede sadece Yörücek Köyü'ndeki caminin ayakta olduğu belirlenmiştir.

1914 yılına ait bir haritada Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Çatalca'da bulunan çeşitli düzeydeki mektepler işaretlenmiştir (Harita 2).[171] Burada çalışma alanımız içinde bulunan birçok yapının bulunduğu yerleşimin adı geçmektedir. Mektep olarak anılan bu yapıların önemli bir kısmı salnâmelerde mektep ve cami olarak geçerken, tespitlerimize göre mektepli camilere karşılık gelmektedir. Haritada, Malkara çevresinde Sarnıç, Yörücek, Sarıyar, Pirinççeşme, Batkın, Çorlu çevresinde Veliköy, Velimeşe, Yanıkağıl, Bahçeağıl, Karaağaç, Çerkezköy, Küçük Yoncalı, Büyük Yoncalı, Karlı, Göçerler ve Beyazköy, Babaeski çevresinde Mandıra, Ağayeri, Minnetler, Kumrular Müsellimi, Kavakdere, Katranca, Taşağıl, Terzili, Pavli (Pehlivanköy), Kırklareli çevresinde Üsküpdere ve Çayırdere, Havsa çevresinde Naipyusuf, Necatiye ve Yolageldi, İpsala çevresinde Karaağaç, Sarıcaali, Yenikarpuzlu, Paşaköy, Kumdere, Koyuntepe, Koyunyeri, Sultaniçe, Gülçavuş ve Kocaçeşme köyleri görülmektedir. Belge, 1914 yılında mektepli köy camilerinin halen faal olduğunu göstermesi açısından da önem taşımaktadır.

[170]Bu köy Bulgaristan üzerinden gelen en büyük muhacir gruplarından birine ev sahipliği yapmaktadır. Tamamı Lofça bölgesinden gelen 260 hane iskân edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, DH. MKT. 78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 291. Lofça kazası, bu dönemde gerçekleşen göçlerde en çok muhacirin geldiği yerlerden biri olarak dikkat çekmektedir. Kaza merkezi, kendine bağlı 77 köyüyle Tırnova'nın önemli bir yerleşim bölgesiydi. Nüfusunun yarısından fazlasını Müslümanların oluşturduğu 10.525 haneye sahipti. Ayrıntılı bilgi için bkz. S. Draganova (2006). *Tuna Vilayeti'nin Köy Nüfusu*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi, Sayı: 201, Ankara: Sarıyıldız Basımevi, s. 32-33. Büyükmandıra beldesinde Hicri 1313 (Miladi 1895-1896) tarihli orijinal caminin yerine yeni bir cami yapılmıştır. Özgün minarenin sadece kaidesi korunabilmiştir. Kalan kısmı yeniden inşa edilmiştir. Ancak külah kısmına, orijinaline benzer bir armudi bir form verilmiştir.

[171]Haritada Hicri 1319 ve 1321 tarihli Maârif Salnâmelerinde adı geçen mektepli camilerin büyük bir kısmı yer almaktadır. Bununla birlikte bu salnâmelerde adı hiç geçmeyen ve daha ileriki tarihlerde inşa edildiğini düşündüğümüz Terzili, Üsküpdere, Taşağıl, Gülçavuş ve Karlı köylerindeki yapılar da işaretlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/113021 (Erişim Tarihi: 22.08.2023).

Harita 2: *Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Çatalca'daki Mektepleri Gösterir Harita (1914)*

Mektepli camilerin inşa edilmesiyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan üzerinden yaşanan göç hareketlerinin doğrudan bir ilişkisi vardır. Bu dönemde muhacirlerin yerleştirilmesi için Edirne ve çevresindeki padişah mülkündeki araziler iskâna açılmıştır (Belge 4/Bkz. EKLER).[172] Merkezi yönetim, muhacirlerin özellikle Edirne'nin merkez olduğu Trakya topraklarında yerleşmesini arzu ediyordu. Bunun birkaç nedeni vardı; Öncelikle sınır bölgelerindeki bu topraklarda Müslüman nüfusun arttırılması isteniyordu. Diğeri de vergi ve askerlik hizmeti gibi yükümlülüklerin kayıt altına tutulabilmesiydi.[173] Diğer yandan aynı dönemde Trakya'da birçok yerleşim merkezinde camilerden bağımsız mektep binalarının inşası devam ediyordu.[174]

Öte yandan yapıların inşa tarihlerine ilişkin salnâmeler ve kitabeler arasında farklılıklar dikkat çekmektedir. Salnâmelerde 1885-1900 arası daha erken tarihler görülmekte beraber, kitabelerin neredeyse standart bir metin içeriğiyle, 1900-1903 yılları

[172]Velimeşe adıyla bilinen mahalde Velimeşe, Yulaflı, Karaağaç ve Türbedere (Çerkezköy) adlarıyla oluşturulan köylere muhacirin iskân edilmesine dair bir arşiv belgesi bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA,ML..EEM.68.11. R.03.01.1299 (M.15.03.1883). Padişah mülkünde olan bu arazilerde mevcut olan ya da göç eden ahalinin nüfusuna göre cami ve mektep inşa edilebilmesi için keşif yaptırılarak, defter ve resimler hazırlanan bir mazbata eşliğinde Hazine-i Hassa'ya gönderiliyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. A. T. Terzi (2000). *Hazine-i Hassa Nezareti*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XIV. Dizi, Sayı: 24. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. s. 111-112.

[173]Evci, 2019, **a.g.k.**, 280-284.

[174]H. Kanal (2017). II. Abdülhamid Döneminde Kırkkilise (Kırklareli) Sancağında Eğitim ve Öğretim. *OTAM*, 41/Bahar, s. 137.

arasına tarihlendirildiği görülmektedir.[175] Burada tek istisna 1893-1894 tarihli inşa kitabesi ile Silivri Alipaşa Mahallesi camisidir.[176] Mevcut durumu açıklayabilmek için iki ihtimal bulunmaktadır; Bunlardan ilki inşa edilen camilerin 20. yüzyıl başında elden geçirilerek, onarılarak ya da kullanılamaz hale gelenlerin yeniden inşa edilerek envantere dahil edilmesidir. Diğeri ise, daha önceden inşa edilmiş yapılar için, merkezi idarece belirlenen bir tarihte toplu açılış yapılmasıdır. Nitekim buna benzer uygulamalar, arşiv yazışmalardan izlenebilmektedir; Dedeağaç'ta inşası farklı tarihlerde tamamlanmış olan çok sayıda mektep ve altyapı tesisi için II. Abdülhamid Han'ın tahta çıkış yıldönümü kutlamaları kapsamında, 1904 yılında açılış merasimi yapıldığı görülmektedir.[177] 1885-1900 tarihlerindeki inşa sürecini ortaya koyan salnâmeleri doğrulayan birçok arşiv belgesi vardır; Türbedere (Çerkezköy) ve İpsala'da yapılacak mektep ve camilerin kereste masraflarının soruşturan görevlinin harcırahının ödenmesine ilişkin Rumi 03.09.1300 (M.15.11.1884) tarihli bir belge [178] bulunmaktadır. Çorlu ve Babaeski şubelerinde inşa edilen camilerde kullanılmak üzere yaptırılan şamdanların tutarının ödenmesine ilişkin Rumi 03.02.1305 (M.15.04.1889) bir belge[179], Çorlu, İpsala ve Babaeski Emlak-ı Hümayun şubelerinde inşa edilen camilere konulmak üzere gönderilen mushaf-şerifelerin meblağının teslim edildiğine dair Rumi 04.04.1306 (M.16.06.1890) tarihli belgeler[180] örnek verilebilir. Tüm bu arşiv belgeleri salnâmelerde verilen inşa tarihlerini doğrulamaktadır.

Marmara Bölgesi ve Batı Anadolu illerinde yapılan envanter taramasında üslup açısından benzerlik gösteren dönem yapılarına rastlanmaktadır; Bölgede belirlenen liste dışında yapı tipine en yakın örnek Çanakkale Eceabat ilçesinde bulunan Tabip Hasan Paşa

[175] Kitabeler okunduğunda her birinin başka bir Osmanlı padişahına ithaf edildiği görülmektedir: Tekirdağ Şahpaz Mah. Camii III. Osman, Karaağaç Mah. Camii I. Mustafa, Yakuplu Mah. Camii I. Mahmud, Yanıkağıl Mah. Camii II. Mahmud, Yörücek Mah. Camii I. Süleyman, Kırklareli Kumrular Müsellimi Köyü II. Murad, Pehlivanköy Merkez Camii I. Mustafa, Ağayeri Köyü Camii Yıldırım Beyazıd, Kumköy Camii II. Mehmed, Edirne Yeni Karpuzlu Beldesi II. Osman, Gümülcine Kalanca Köyü I. Mehmed adına inşa edilmiştir.

[176] Yapı ile ilgili iki arşiv belgesi bulunmaktadır; Bunlardan ilkinde Alipaşa köyünde inşa edilen cami ve ibtidai mektebin masraflarına ilişkin keşif defterlerinin gönderildiği belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA. ML.EEM.162/39, R.27.08.1308 (M.08.11.1892). Diğerinde ise, Silivri kazasından bulunan Ali Paşa karyesinde yapılacak cami, okul ve çeşme ile masrafın ilk taksidinin vezneden yapılması konu edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA. ML.EEM.170/60, R.20.02.1309 (M.02.05.1893). Yapı, Çatalca ve çevresinde mektepli cami tasarımının tek örneğini oluşturmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. S. G. Küçük ve K. K. Eyüpgiller (2016). Çatalca Vilayeti'ndeki Tarihi Camilerin Mimari Analizi. *Restorasyon Yıllığı Dergisi*, Sayı: 12, s. 114-115.

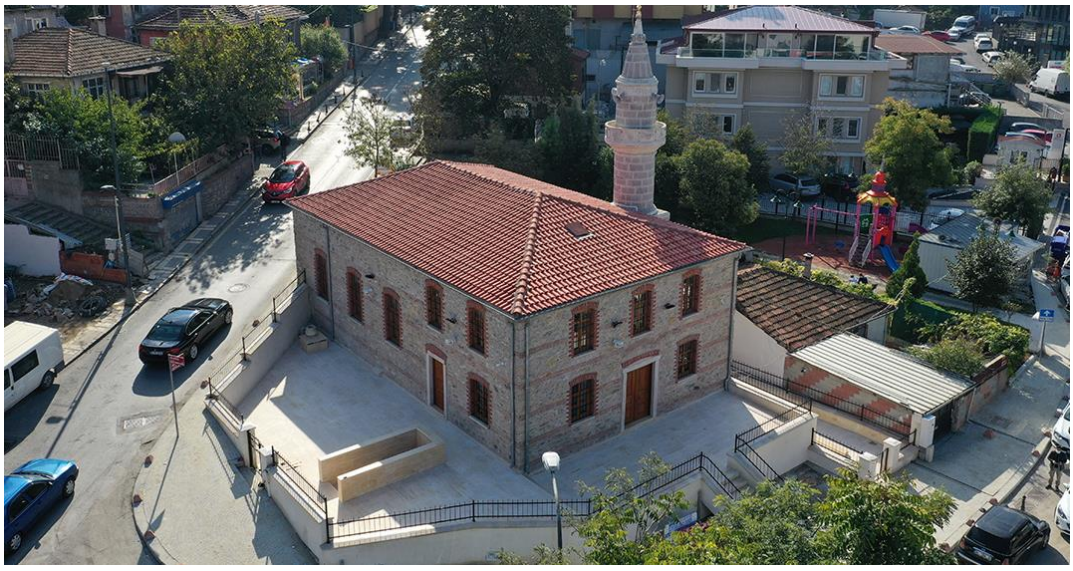
[177] H. Y. Ağanoğlu- S. Bayram- M. Yıldıztaş (Haz.) (2009). *Osmanlı Belgelerinde Batı Trakya*. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No. 107, İstanbul: Düzey Matbaacılık, s. 362-363.

[178] BOA, ML.EEM.78/58, R.03.09.1300 (M.15.11.1884).

[179] BOA, ML.EEM.110/93, R.03.02.1305 (M.15.04.1889).

[180] BOA, ML.EEM.127/60, R.04.04.1306 (M.16.06.1890).

Camisidir. Esasen 1659 yılına ait olan yapı, II. Abdülhamid döneminde 1902 yılında önemli bir onarım geçirmiştir. Geç Dönem Osmanlı yapı özelliklerini muhtemelen bu dönemde kazanmıştır. Bodrum katı ile beraber iki katlıdır. Kütlesel biçimlenişi, pencere söveleri, armudi minare külahıyla grup yapılarına benzemekle beraber aynı tipoloji içinde değerlendirilemeyecek ölçüde farklılıklara sahiptir. Bursa Osmangazi Ahmed Paşa Camii (1803, 1911), Bursa Gemlik Umurbey Camii (1897-1898) ve Bursa Yıldırım Vefikiye Camisi (1905) de cephe kurgusu, özellikle de iki kademeli giriş bölümü ve dekoratif düzenlemeleri ile yakın görünmekte, ancak mekan kurgusu açısından grup yapılarından önemli oranda uzaklaşmaktadır.[181] II. Abdülhamid döneminde 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan'dan gelen göçmenler için Üsküdar'da bir köy olarak kurulan ve sonradan kentin bir parçası haline gelen Burhaniye semtindeki 1902 tarihli aynı adlı camii de (Fotoğraf 17) mektepli köy camilerinin tasarımına yaklaşmaktadır; Moloz taş ve tuğla hatılla oluşturulan beden duvarları ve cephe düzeni grup camilerine oldukça yakındır. Ancak bu yapının mektep olarak da kullanıldığına dair bir kayda rastlanmamıştır. İstanbul'da benzer bir camii, Fatih İlçesi Cibali semtinde yer almaktadır; 15. yüzyılda inşa edildiği bilinen ve bir yangın sonucu 1874 yılında yeniden inşa edilen Üsküplü Çakır Ağa Camii (Fotoğraf 18), cephe düzeni ile grup yapılarıyla benzerlikler taşımakla beraber, mimari kurgu açısından farklılaşmaktadır.

Fotoğraf 17: *İstanbul Üsküdar Burhaniye Camii Genel Görünümü (1902) (Üsküdar Belediyesi)*

[181]Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2011). *Bursa Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Eserler*. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları. Bursa: Reklamland. s. 51, 203, 208.

Fotoğraf 18: *İstanbul Fatih Üsküplü Çakır Ağa Camii Genel Görünümü (1874) (Yasin Köroğlu'ndan)*

Emlâk-ı Hümâyûn idaresince çoğunlukla göçmenler için inşa edilen cami ve mekteplerin ilk sırasında Edirne Vilâyeti gelmektedir.[182] Hicri 1319'da (M.1901-1902) dört olan şube sayısı (Belge 5-6/Bkz. EKLER, Tablo 4/Bkz. EKLER) Hicri 1321'de (M.1903-1904) beşe çıkmıştır (Belge 7-8/Bkz. EKLER, Tablo 5/Bkz. EKLER). Yapı sayısı da 44'ten 58'e yükselmiştir.[183]

Salnamelerde adı geçmeyen ancak saha çalışmaları esnasında tespit edilen camiler de bulunmaktadır (Tablo 6/Bkz. EKLER). Öte yandan muhacirler için inşa edilen cami ve mekteplerin finansmanının her zaman Emlâk-ı Hümâyûn idarelerince üstlenilmediği de dikkat çekmektedir; Örnek olarak, 1894 yılında İskeçe Cedid Mahallesi'nde inşa edilen cami ve mektebin masraflarının halktan toplanarak karşılandığı görülmektedir.[184]

Anadolu'da daha düşük sayılarda mektep ve camii inşa edildiği görülmektedir.[185] Anadolu'da inşa edilen yapıların mektepli camii olup olmadığı net değildir. Camilerin yakınına bağımsız mektep yapısı inşa edilmesi yaygın bir uygulamadır. Burdur'un Çeltikçi İlçesi Konak Mahallesi'nde bulunan 1895 tarihli Hamidiye Camii (Fotoğraf 19), grup yapılarına en yakın örneklerden biridir. Kütlesel tasarımı, geniş sövelerle çevrelenen

[182]Kanal, 2016, **a.g.k.**, 164-165.
[183]Hicri 1319 (M.1901-1902) Maârif Nezâreti Salnâmesi s. 330-332, Hicri 1321 (M.1903-1904) Maârif Nezâreti Salnâmesi s. 303-304.
[184]Ağanoğlu-Bayram-Yıldıztaş (Haz.), 2009, **a.g.k.**, 298-299.
[185]Kanal, 2016, **a.g.k.**, 159.

basık ve sivri kemerli pencere düzeni, kare kaideli ve armudi formla sona eren minaresi ile öne çıkmaktadır.[186]

Fotoğraf 19: *Burdur Çeltikçi Konak Mahalle Camii (Halil İbrahim Eryılmaz'dan)*

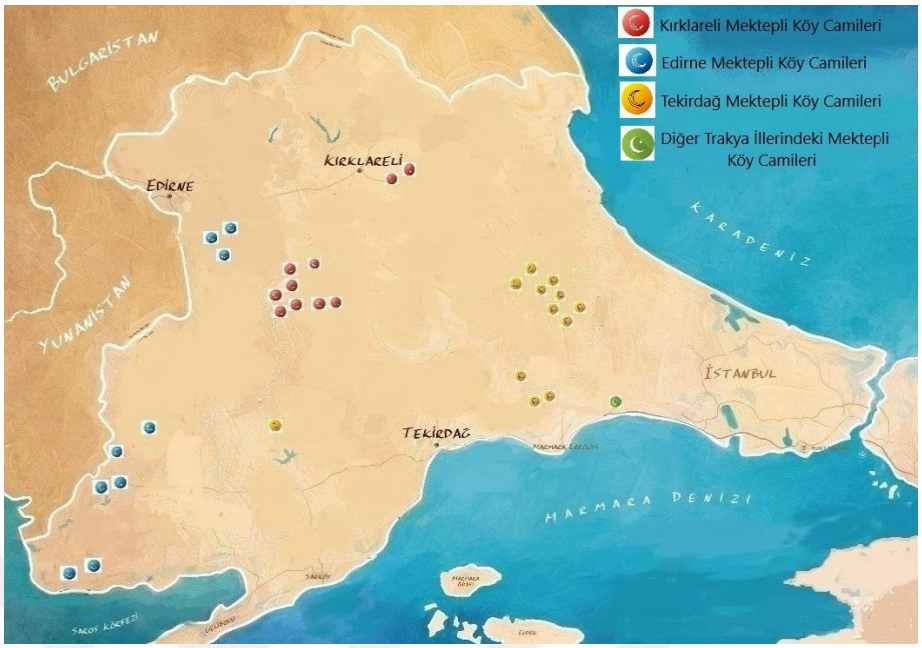
Mektepli camiler, II. Abdülhamid dönemi imar etkinliklerinin bir parçası olarak öne çıkmaktadır.[187] Bu dönem, devletin eğitimi bir ödev olarak üstlendiği, ilkokul eğitiminin zorunlu hale geldiği, en önemlisi de eğitim dilinin Türkçe olarak benimsenmesi açısından önem taşımaktadır.[188] II. Abdülhamid'in hükümdarlık döneminin sona ermesinin ardından Trakya'da bir dönem yavaşlayan imar faaliyetleri, Balkan Savaşı'nın ardından yeniden hız kazanmıştır. Bu dönemde okul yapılarının camilerle çok yakın, ancak bağımsız binalar olarak inşa edildiği görülmektedir. Kırklareli Pınarhisar ilçesine bağlı

[186]Eryılmaz, 2018, **a.g.k.**, 155-158.

[187]II. Abdülhamid'in uzun süren padişahlık döneminde imar faaliyetleri önceki dönemlerle kıyaslanamayacak düzeyde hız kazanmıştır. Bu dönemde okullaşma oranı ülkenin her yanında gözle görülür bir şekilde artmıştır. II. Abdülhamid, Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz'in aksine, yüksek ölçekli ve maliyetli saray ve kamu yapılarından uzak durmuş, bunun yerine sağlık ve eğitim gibi sosyal amaçlı projelere öncelik vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. S. Can (2011). II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Mimarisi ve Sanat Anlayışı. *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid Cilt: 5*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 184, s. 27. II. Abdülhamid'in cami yaptırdığı her köyde mutlaka bir mektebin de inşa edilmesini istediği bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. H. İlhan (Haz.) (2010). *Abdülhamid'in Hatıra Defteri*. Ankara: Alter Yayıncılık, s. 183. Öte yandan eğitim-öğretim faaliyetlerinin yaygınlaştığı II. Abdülhamid döneminde, Rumeli vilayetleri ve başkente yakın Anadolu kentleri, okullaşma oranında başı çekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. E. Keklik (2022). Maarif Nezareti Teftiş Raporlarına Göre II. Abdülhamid Dönemi'nde Rumeli'de Osmanlı Eğitimi ve Eğitim Kurumları. *Tarih Boyunca Rumeli Coğrafyasında İlim, İrfan ve Hikmet*, İslami İlimler Araştırma Vakfı, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 34. İstanbul: Ensar Neşriyat, s. 80.

[188]Ş. Duymaz (2003). *II. Abdülhamid dönemi imar faaliyetleri (Türkiye örnekleri)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 123.

Poyralı Köyü'ndeki mektep (1915-1917) günümüze ulaşan en belirgin örneklerden biridir.

Harita 3: *Türkiye Trakya'sında Mektepli Köy Camilerinin İllere Göre Dağılımı (C. Doğan)*

Trakya illerinde aynı grup içinde değerlendirebileceğimiz yapıların 32'si Doğu Trakya'da (Harita 3), 1 tanesi Batı Trakya'da (Harita 4) bulunmaktadır. İkisi sadece minare olmak üzere, toplam 33 mektepli köy camisi günümüze ulaşmıştır (Tablo 7/Bkz. EKLER).

Harita 4: *Batı ve Doğu Trakya Mektepli Köy Camilerinin Coğrafi Dağılımı (C. Doğan)*

Edirne Ilinde Bulunan Mektepli Köy Camileri: Havsa Naipyusuf Köyü Camii (Fotoğraf 20), Havsa Necatiye Köyü Camii (Fotoğraf 21), Havsa Yolageldi Köyü Camii (Fotoğraf 22, Çizim 5), Enez Gülçavuş Köyü Camii (Fotoğraf 23), Enez Sultaniçe Köyü Camii (Fotoğraf 24), İpsala Karaağaç Köyü Camii (Fotoğraf 25), İpsala Yenikarpuzlu Köyü Camii (Fotoğraf 26), İpsala Kumdere Köyü Camii (Fotoğraf 27), İpsala Sarıcaali Köyü Camii (Fotoğraf 28).

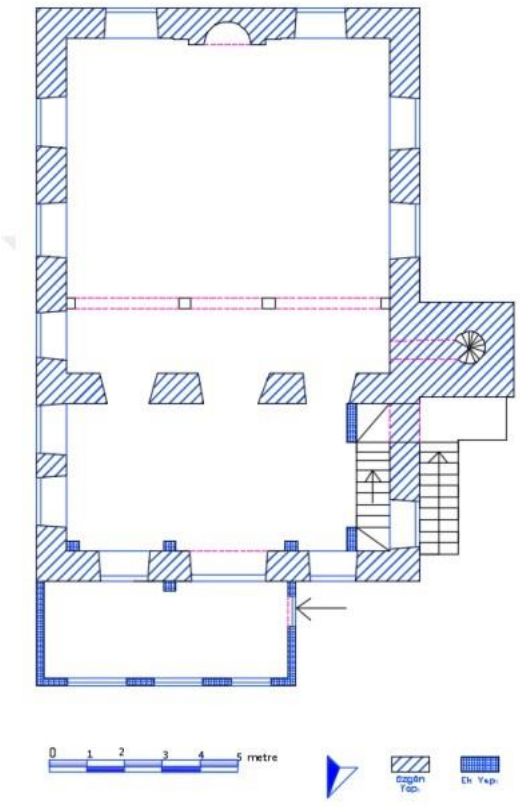
Fotoğraf 20: *Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii Genel Görünümü (2023)*

Fotoğraf 21: *Edirne Havsa Necatiye Köyü Camii Genel Görünümü (2023)*

Fotoğraf 22: *Edirne Havsa Yolageldi Köyü Camii Genel Görünümü (2022)*

Çizim 5: *Edirne Havsa Yolageldi Köyü Zemin Kat Planı (Halil İbrahim Eryılmaz'dan)*

Fotoğraf 23: *Edirne Enez Gülçavuş Köyü Camii Genel Görünümü (2022)*

Fotoğraf 24: *Edirne Enez Sultaniçe Köyü Camii Genel Görünümü (2022)*

Fotoğraf 25: *Edirne İpsala Karaağaç Köyü Camii Genel Görünümü (2022)*

Fotoğraf 26: *Edirne İpsala Yenikarpuzlu Köyü Camii Genel Görünümü (2022)*

Fotoğraf 27: *Edirne İpsala Kumdere Köyü Camii Genel Görünümü (2022)*

Fotoğraf 28: *Edirne İpsala Sarıcaali Köyü Camii Genel Görünümü (2022)*

Kırklareli Ilinde Bulunan Mektepli Köy Camileri: Pehlivanköy Merkez Camii (Fotoğraf 29), Pehlivanköy Kumköy (Fotoğraf 30), Pehlivanköy Kuştepe Köyü (Fotoğraf 31), Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü Camii (Fotoğraf 32), Babaeski Ağayeri Köyü Camii (Fotoğraf 33, Çizim 6), Babaeski Taşağıl Köyü Camii (Fotoğraf 34), Babaeski Katranca Köyü Camii (Fotoğraf 35), Babaeski Terzili Köyü Camii (Fotoğraf 36), Kırklareli Merkez Üsküpdere Köyü Camii (Fotoğraf 37), Pınarhisar İlçesi Çayırdere Köyü Camii (Fotoğraf 38),

Fotoğraf 29: *Kırklareli Pehlivanköy Camii Genel Görünümü (2022)*

Fotoğraf 30: *Kırklareli Pehlivanköy Kumköy Camii Genel Görünümü (2022)*

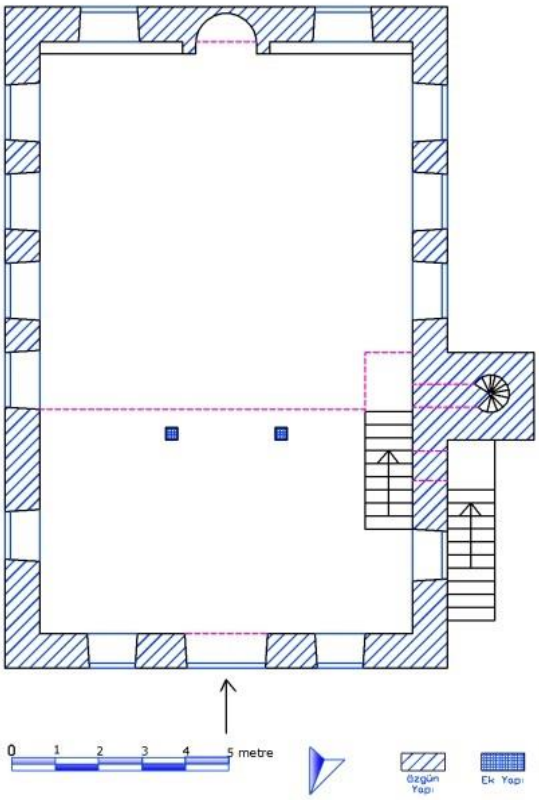
Fotoğraf 31: *Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Fotoğraf 32: *Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü Camii Genel Görünümü (2022)*

Fotoğraf 33: *Kırklareli Babaeski Ağayeri Köyü Camii Genel Görünümü (2023)*

Çizim 6: *Kırklareli Babaeski Ağayeri Camii Zemin Kat Planı (Halil İbrahim Eryılmaz'dan)*

Fotoğraf 34: *Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü Camii Genel Görünümü (2023)*

Fotoğraf 35: *Kırklareli Babaeski Katranca Köyü Camii Genel Görünümü (2022)*

Fotoğraf 36: *Kırklareli Babaeski Terzili Köyü Camii Minaresi (2022)*

Fotoğraf 37: *Kırklareli Üsküpdere Köyü Camii Genel Görünümü (2023)*

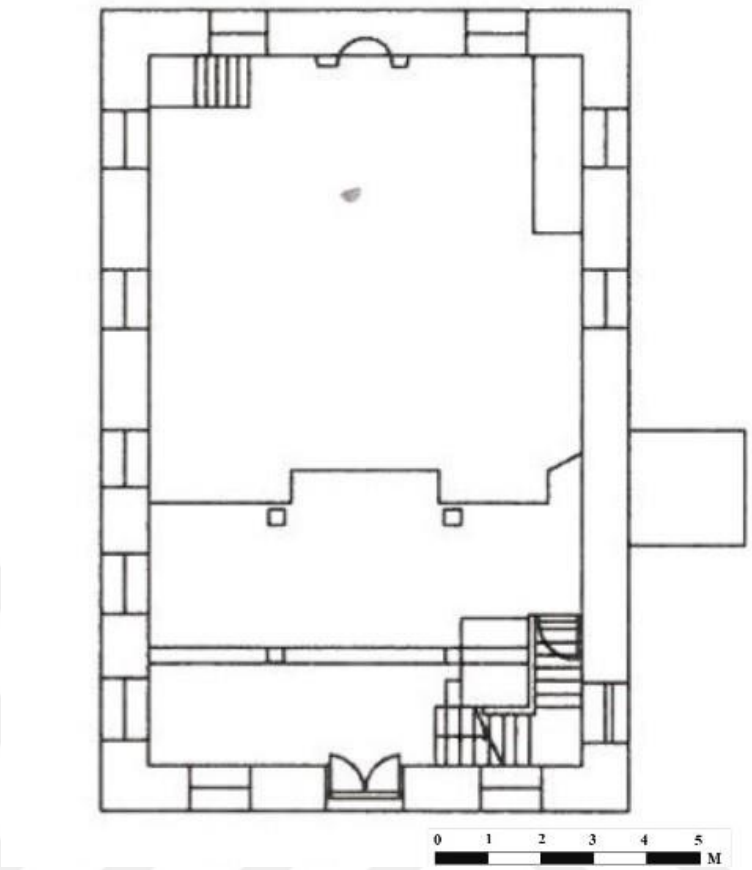
Fotoğraf 38: *Kırklareli Pınarhisar Çayırdere Köyü Camii Genel Görünümü (2023)*

Tekirdağ Ilinde Bulunan Mektepli Köy Camileri: Ergene Yulaflı Mah. Camii, Çorlu Şahpaz Mah. Camii, Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii, Kapaklı Merkez Camii, Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii, Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii, Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii, Kapaklı Karaağaç Mah. Camii, Kapaklı Karlı Mah. Camii (sadece minare), Saray Kurtdere Mah. Camii, Saray Göçerler Mah. Camii, Malkara Yörücek Mah. Camii.

İstanbul Ilinde Bulunan Mektepli Köy Camileri: Silivri Alipaşa Mah. Camii (Fotoğraf 39, Çizim 7).

Fotoğraf 39: *İstanbul Silivri Alipaşa Mah. Camii Genel Görünümü (2022)*

Çizim 7: *Silivri Alipaşa Mahallesi Camii Zemin Kat Planı (Sezgi Giray Küçük'ten)*

Batı Trakya'da (Yunanistan) Bulunan Mektepli Köy Camileri: Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii (Fotoğraf 40).

Fotoğraf 40: *Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii Genel Görünümü (2022)*

Mektepli Köy Camilerinin Tipolojik Özellikleri:

Plan: Kuzeybatı-güneydoğu yönünde gelişen derinlemesine dikdörtgen bir plana sahiptir. Kuzeybatı kısmı iki kat olarak düzenlenmiştir. Bu alan, alt ve üst katlarda mektep olarak kullanılan birimlere sahiptir.

Son Cemaat Yeri: Kapsam içinde incelenen yapıların önemli bir kısmında son cemaat yeri yoktur. Sayıca az da olsa yapıların bir kısmında son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yerinin yerinde bir koridor ve her iki tarafında odalardan oluşan üçüncü bir alt grup da tespit edilmiştir.

Mihrap: Yarım yuvarlak kemerli, süslemesiz basit bir nişten ibarettir. En eski birkaç örnekte mihrap nişinin sade bir çerçeve ile sınırlandığı görülmektedir. Günümüzde mihrapların önemli bir kısmı, modern çini malzeme ile kaplanmıştır.

Minare: Kısa gövdeli silindirik bir minareye sahiptir. Kare formlu kaidesi saçak hizasına kadar yükselmektedir. Külah kısmı armudi formdadır. Minarenin kuzey ucunda üst kata çıkışı sağlayan bir merdiven kuruluşu bulunmaktadır.

Kadınlar Mahfili: Yapıların özgün halinde ahşap malzeme ile oluşturulmuş mahfil katı bulunmaktadır. Günümüze ulaşan orijinal bir mahfil katı bulunmamakla birlikte, aslına uygun malzeme ile oluşturulmuş az sayıda örnek vardır. Mahfil katları, yapının kuzeybatısındadır.

Cephe Düzeni: İki katlı giriş bölümünün üç yöndeki cephe pencereleri daha küçük ölçülerde ve basık kemerlidir. Harim kısmının pencere açıklıkları, birkaç istisna dışında yüksek ve sivri kemerlidir. Pencerelerin tamamı geniş sövelerle çerçevelendirilmiş ve üstlerine birer kilit taşı konulmuştur. Simetrik bir düzene sahip cephelerin köşeleri, kesme taş ile girintili çıkıntılı bir düzenlemeye sahiptir.

Örtü Sistemi: Yapıların tamamı kırma çatılı ve düz tavanlıdır.

Avlu: Yapıların dört yönden kuşatılan geniş birer avlusu bulunmaktadır.

Malzeme: Beden duvarlarının inşasında moloz taş ve tuğla, minarenin kaidesinde, pencere sövelerinde ve cephe köşelerinde kesme taş, minare gövdesinde tuğla, mahfil katı, tavan ve zemin döşemelerinde ahşap malzeme kullanıldığı görülmektedir.

Süsleme: Süsleme unsurları oldukça sınırlı tutulmuştur. Kilit taşları, söve ve kat silmesi gibi dekoratif öğelerle yetinilmiştir.

4. TEKİRDAĞ'DA 19. VE 20. YÜZYILDA İNŞA EDİLEN VE GÜNÜMÜZE ULAŞAN OSMANLI DİNİ YAPILARI

4.1. CAMİLER

4.1.1. Tekirdağ İlindeki Mektepli Köy Camileri

4.1.1.1. Malkara Yörücek Mahallesi Camii

Adresi: Yörücek Mahallesi Malkara/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 08.05.2022, 20.11.2022, 01.04.2023

Fotoğraf: 41-51

Çizim: 8

Genel Tanım:

Küçük bir yerleşim yeri olan Yörücek Mahallesi, Malkara ilçesi sınırları içinde günümüze ulaşan tek dönem yapısı camiye ev sahipliği yapmaktadır. Kuzeybatı-güneydoğu yönünde gelişen yapı, yaklaşık 7*12 metre ölçüleriyle mütevazı bir boyutlardadır. Geniş bir avlu içinde bulunmaktadır. Kırma çatı, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Yapı, kütlesel bütünlüğünü önemli ölçüde korumuştur (Fotoğraf 41). Orijinal minaresi günümüze ulaşmamıştır.

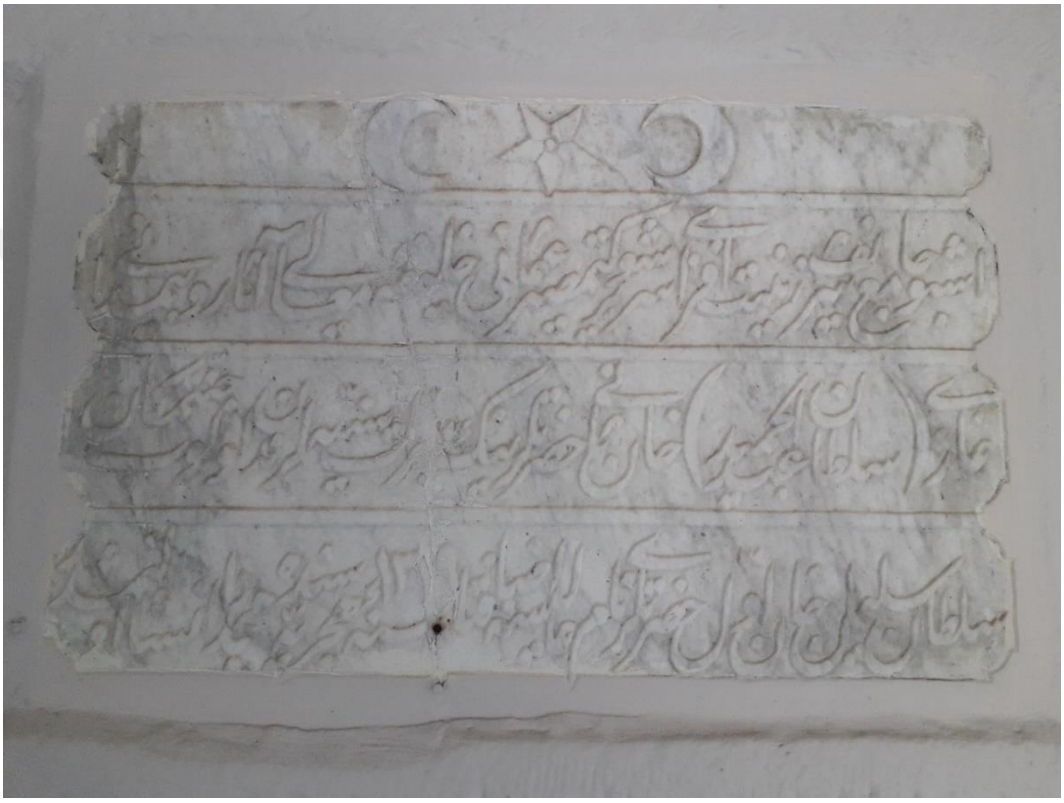

Fotoğraf 41: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Genel Görünümü (2022)*

Tarihçe:

Yapının kitabesi günümüze ulaşmıştır. Buna göre inşa tarihi Hicri 1319, Miladi 1901-1902 yıllarına denk gelmektedir. H.1321 (1903-1904) tarihli Maârif Nezâreti Salnâmesinde ise H.1317 (M.1899-1900) yapının inşa edildiğinden bahsedilmektedir.[189]

Yapının inşa kitabesi 122*185 cm giriş açıklığına sahip giriş kapısının üzerinde yer almaktadır (Fotoğraf 42):

Fotoğraf 42: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Kitabesi (2023)*

Üç satırlık kitabe aşağıdaki gibidir:

آشبو جامع شریف زینت افزان سریر شوکت مصیر عثمانی خلیفهٔ معالی آثار بمیدانی

غازی (ساطان عبدالحمید) خان ثانی خضرتلرینک برات سنیه لرندن اولوب جنتمکان

سلطان سلیمان اوّل خضرتلری نام عالیسنه اضافتله ۱۳۱۹ سنهٔ هجریّه سنده مجدن انشا اولنمشدر

[189]MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 304; Kanal, 2016, **a.g.k.,** 165.

Transkripsiyonu:

İş bu Cami-i şerif-i ziynet-efzan-ı serir-i şevketmusîr-i Osmanî halife-i muali asar ve bi-meydani

Gazi (Sultan Abdülhamid) han-ı Sânî hazretlerinin berat-ı seniyyelerinden olub cennetmekân

Sultan Süleyman han-ı evvel hazretleri nam-ı alisine izafetle 1319 sene-i hicriyesinde müceddeden inşa olunmuşdur.[190]

İç Mekan:

Yapıya giriş, güneybatı cephenin uç kısmına eklenen tek katlı muhdes bölümden sağlanmaktadır (Çizim 8). Burada bir ayakkabılık oluşturulmuştur. Madeni bir kapıyla yine muhdes olan betonarme kısma geçilmektedir. Burası, son cemaat yeri olarak düzenlenmiştir (Fotoğraf 43). Bu bölümün devamında, yapının özgün pencere ve kapı açıklıkları seçilebilmektedir, pvc malzeme ile değiştirilmiş doğramaları hariç orijinal görünümlerini korumaktadır. Sağ taraftaki pencere ahşap kapaklarla kapatılmıştır. Orta aksta yer alan kapıdan harime ulaşılmaktadır.

Fotoğraf 43: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Muhdes Son Cemaat Yeri (2022)*

[190] Transkripsiyon: Yasin Özdemir.

Kadınlar mahfili betonarme olarak yenilenmiştir (Fotoğraf 44). Girişin hemen sağından üst kata çıkan betonarme bir merdiven oluşturulmuştur. Bu müdahalenin sonucunda, güneybatı cephenin kuzey ucundaki özgün pencere işlevsiz hale getirilmiştir.

Fotoğraf 44: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Kadınlar Mahfili (2023)*

Mahfil katı, iki mekana bölünmüştür. Kuzeybatıdaki muhdes betonarme eklentinin olduğu bölüm derslik olarak düzenlenmiştir (Fotoğraf 45).

Fotoğraf 45: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Üst Kat Muhdes Derslik Odası (2022)*

Özgün cephede giriş kapısının üzerindeki pencere, iki mekanı birbirine bağlayan kapıya dönüştürülmüştür. Her iki yanındaki pencereler de kapatılmıştır. Muhdes bölümün kuzey ucunda da küçük bir oda oluşturulmuştur. Buradan dışarıdaki merdivene bir bağlantı sağlanmıştır. Sıvayla kapatılan özgün pencerenin izleri, bu odanın içinden seçilebilmektedir. Kadınlar mahfili, madeni küpeşteler ve ahşap kafes plakalarla sınırlandırılmıştır. Mahfilin alt katında, merdiven kuruluşunun hemen önünde ayrı bir girişi olan küçük bir mekan oluşturulmuştur. Harim, sade bir düzenlemeye sahiptir (Fotoğraf 46).

Fotoğraf 46: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Harimi (2023)*

Mihrap bölümü basit bir nişten ibarettir. Hemen üzerinde dikdörtgen bir çerçeve içinde mihrap ayeti konulmuştur. Son derece mütevazı bir ahşap minbere sahiptir. Vaiz kürsüsü de oldukça küçük tutulmuştur. Kıble duvarı koyu yeşil fayansla kaplanmıştır. Harim kısmında pencere denizliklerinin altından başlayan ahşap lambri kaplamalar, tüm iç mekan duvarları boyunca dolaşmaktadır. Tavanın ahşap plakalarla oluşturulan düzenlemesi yakın tarihli olsa da, özgün görünümüne uygundur (Fotoğraf 47). Tavanın

duvarlarla birleştiği köşeler, üçgen frizlerle süslenmiş, göbek kısmına da ay-yıldız motifi işlenmiştir.

Fotoğraf 47: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Tavanı (2022)*

Cepheler:

Kuzeybatı cepheye 3*7 metre ölçülerinde betonarme bir eklenti yapılmıştır (Fotoğraf 48). Muhdes eklentinin alt ve üst katta ikişer dikdörtgen formlu pencere açıklığı vardır. Pencereler boyut olarak standart değildir. Yerleşim olarak da bir düzenlilik görülmez. Cephenin sol köşesinden başlayan merdiven kuruluşu, kuzeydoğu cepheye dönerek üst kata ulaşmaktadır. Betonarme merdiven, madeni korkuluklara sahiptir. Üst katın giriş kapısı ve yanındaki küçük boyutlu aydınlatma penceresi, muhdes eklentinin devamı olup, özgün değildir. Cephenin devamında kademeli olarak altta ve üstte üçer basık kemerli pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 49). Cephelerdeki özgün pencerelerin tamamı dışa taşkın geniş sövelerle çevrelenmiştir. İlk iki sıradaki pencereler mahfil katı içinde kalmaktadır. Harim kısmında ise daha uzun iki pencere bulunmaktadır. Bu kısımdaki pencereler kilit taşlarına sahip olup, diğer pencereler gibi basık kemerlidir.

Fotoğraf 48: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Kuzeybatı Cephesi (2022)*

Fotoğraf 49: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Kuzeydoğu Cephesi (2023)*

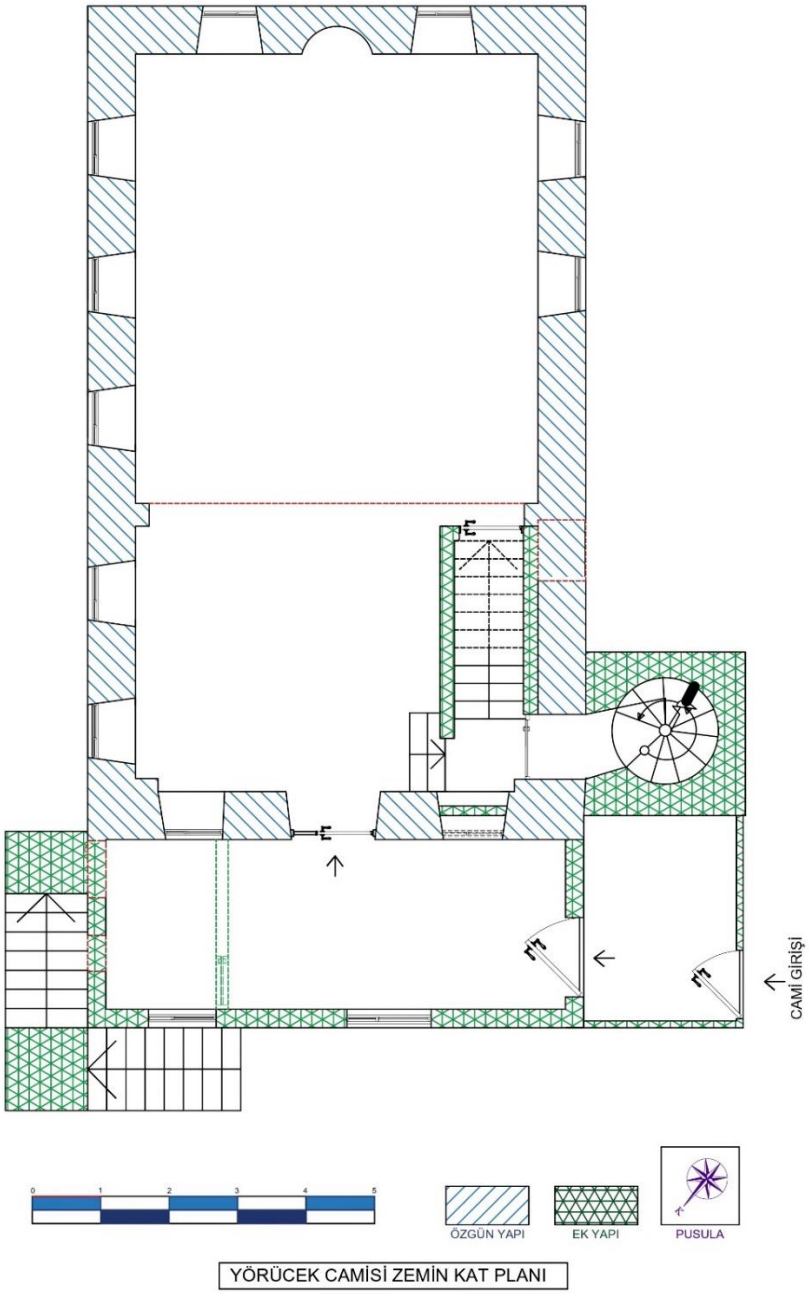
Eşdeğer ölçülerdeki pencere düzeni, güneydoğu ve güneybatı harim cephelerinde de devam etmektedir (Fotoğraf 50). Bu bölümlerde de ikişer pencere açıklığı vardır. Yapının orijinal minaresi günümüze ulaşmamıştır. Yapının kuzey ucuna doğru kaydırılarak yeniden inşa edilen betonarme minare, kare bir kaide üzerinde yükselen, silindirik gövdeli tek şerefeli, sivri külahlı bir yapıdır. Özgün minarenin bulunduğu konumda minareye giriş kapısı olarak kullanılan açıklık, küçük boyutlu bir pencere açıklığına dönüştürülmüştür. Cephenin devamında bulunması gereken pencereler minarenin konumunun değişmesi nedeniyle kapanmış, alt katta bulunan pencere açıklığı, minareye giriş kapısı olarak düzenlenmiştir. Minarenin kuzey kısmına madeni doğramalı muhdes tek katlı bir bölüm eklenmiş ve giriş kapısı buradan verilmiştir (Fotoğraf 51). Üst katta bulunan dikdörtgen formlu pencere, betonarme eklentinin içinde olup, orijinal değildir. Cephelerin tamamı BTB malzeme ile kaplanmıştır. Tüm pencere doğramaları ise pvc malzeme ile yenilenmiştir.

Fotoğraf 50: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Güneydoğu Cephesi (2023)*

Fotoğraf 51: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Güneybatı Cephesi (2022)*

Çizim 8: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii Zemin Kat Planı (Gülşen Aytuk-Cenk Doğan)*

4.1.1.2. Saray Kurtdere Mahallesi Camii

Adres: Kurtdere Mah. 38 Pafta, 1976 Parsel Saray/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 21.11.2021, 19.12.2021, 29.01.2023

Fotoğraf: 3, 52--58

Çizim: 9-20

Genel Tanım:

Tekirdağ'ın Saray ilçesi sınırları içinde bulunan yapı, il genelinde grup yapılarının kuzeydeki birkaç temsilcisinden biridir (Fotoğraf 52). Aynı zamanda restorasyonu tamamlanan tek örnektir. Kıble yönünde derinlemesine dikdörtgen planlı yapı, 8,70*15,75 metre ölçülerindedir. Beden duvarları tuğla hatıllı moloz taş ile inşa edilmiştir. Kagir yapıda sınırlı ölçüde kesme taş kullanımı da görülmektedir. Subasman katında ve minare kaidesinde kesme taş kullanılmıştır. Cephe köşeleri küfeki taşı ile girintili çıkıntılı olarak düzenlenmiştir. Geniş bir avlu içinde bulunmaktadır. Ek yapı ve kamelyaların bulunduğu avluya, güneydoğu yönünden bir giriş vardır. Kırma çatı, alaturka kiremit ile kaplıdır. Yapının güneybatı cephesine bitişik minaresi özgün formunu korumaktadır.

Fotoğraf 52: *Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Genel Görünümü (2021)*

Tarihçe:

Kurtdere yerleşimindeki cami, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları sonrası Bulgaristan'ın Tırnova ve Filibe bölgesinden göçen muhacirler için inşa edilen camilerden biridir.[191] Yapının kitabesi günümüze ulaşmamıştır. Hicri 1319 ve Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerinde Hicri 1305 (Miladi 1887-1888) tarihinde inşa edildiği yazmaktadır.[192] Yapının açılışına ait bir fotoğraf, Hicri 1320 tarihi ile II. Abdülhamid Fotoğraf Albümlerinde yer almaktadır (Fotoğraf 3).

İç Mekan:

Yapının ana giriş kuzeybatı cephenin ortasındadır. İki kanatlı ahşap kapı, doğrudan harime açılmaktadır. Yapının son cemaat yeri bulunmamaktadır. Girişin hemen sağından üst kata çıkışı sağlayan ahşap bir merdiven kuruluşu vardır. Ahşap mahfil oldukça sadedir (Fotoğraf 53). Hiçbir süsleme unsurunun bulunmadığı mihrap sade bir nişten ibarettir (Fotoğraf 54). Ahşap minber dönem örneklerine uygun olarak yeniden üretilmiştir. Birkaç basamakla ulaşılan mütevazı vaiz kürsüsü, kıble duvarının sol köşesinde yer almaktadır. Zemin ve tavan ahşap plakalarla yenilenmiştir.

Fotoğraf 53: *Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Kadınlar Mahfili (2023)*

[191]Belirtilen kentlerden iskân edilen hane sayısı 70 olarak kaydedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, DH. MKT. 78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 291.
[192]MNS, H.1319 (1901-1902), **a.g.k.,** 331; MNS, H.1321(1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.

Fotoğraf 54: *Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Harimi (2023)*

Cepheler:

Yapı, dönemin göçmen camilerinin tipolojik özelliklerini devam ettiren yapılardan biri olarak öne çıkmaktadır. Giriş kapısının önünde subasman katı bitimine kadar iki basamakla ulaşılan bir platform eklenmiştir. Ana girişin bulunduğu kuzeybatı cephe, girişin her iki yanında birer, üst katta üç penceresiyle simetrik bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 55).

Fotoğraf 55: *Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Kuzeybatı Cephe (2023)*

Basık kemerli kapı ve pencereler, geniş bir söve ile kuşatılmış, kemer üstlerine birer kilit taşı konulmuştur. Söveler tuğla ile oluşturulmasına rağmen sıva ile kaplandığı için kesme taş görünümü vermektedir. Alt kat pencereleri ve giriş kapısının kemerlerinin üzerine dikine tuğla dizisi ile dekoratif bir süsleme yapılmıştır. Bu düzenleme diğer cephelerdeki pencerelerde de uygulanmıştır. Cephe köşelerindeki küfeki taşı ile yapılan girintili çıkıntılı düzenleme ve kat silmesi, cephelere hareketlilik katmaktadır. Beden duvarları, irili ufaklı moloz taşların yoğun bir dolgu malzemesi ile birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. İkişer sıralı tuğla hatıl geçişleri, almaşık teknik uygulamasıdır. Tuğla silmeler, saçak altında devam etmekte, tüm cepheleri dolaşan bir testere dişi frizinin ardından, dışa taşırılan bir tuğla dizisiyle birlikte çatı altında sona ermektedir.

Kuzeydoğu cephede mahfil katı boyunca devam eden pencereler ,iki kademe halinde ve basık kemerlidir (Fotoğraf 56). Harim bölümündekiler ise kuzeydoğu, güneydoğu ve güneybatı cephede yüksek ve sivri kemerlidir (Fotoğraf 57-58). Yapının cephelerinde bulunan pencere doğramaları, ahşap malzemeden imal edilmiştir.

Fotoğraf 56: *Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe (2023)*

Fotoğraf 57: *Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Güneydoğu Cephe (2023)*

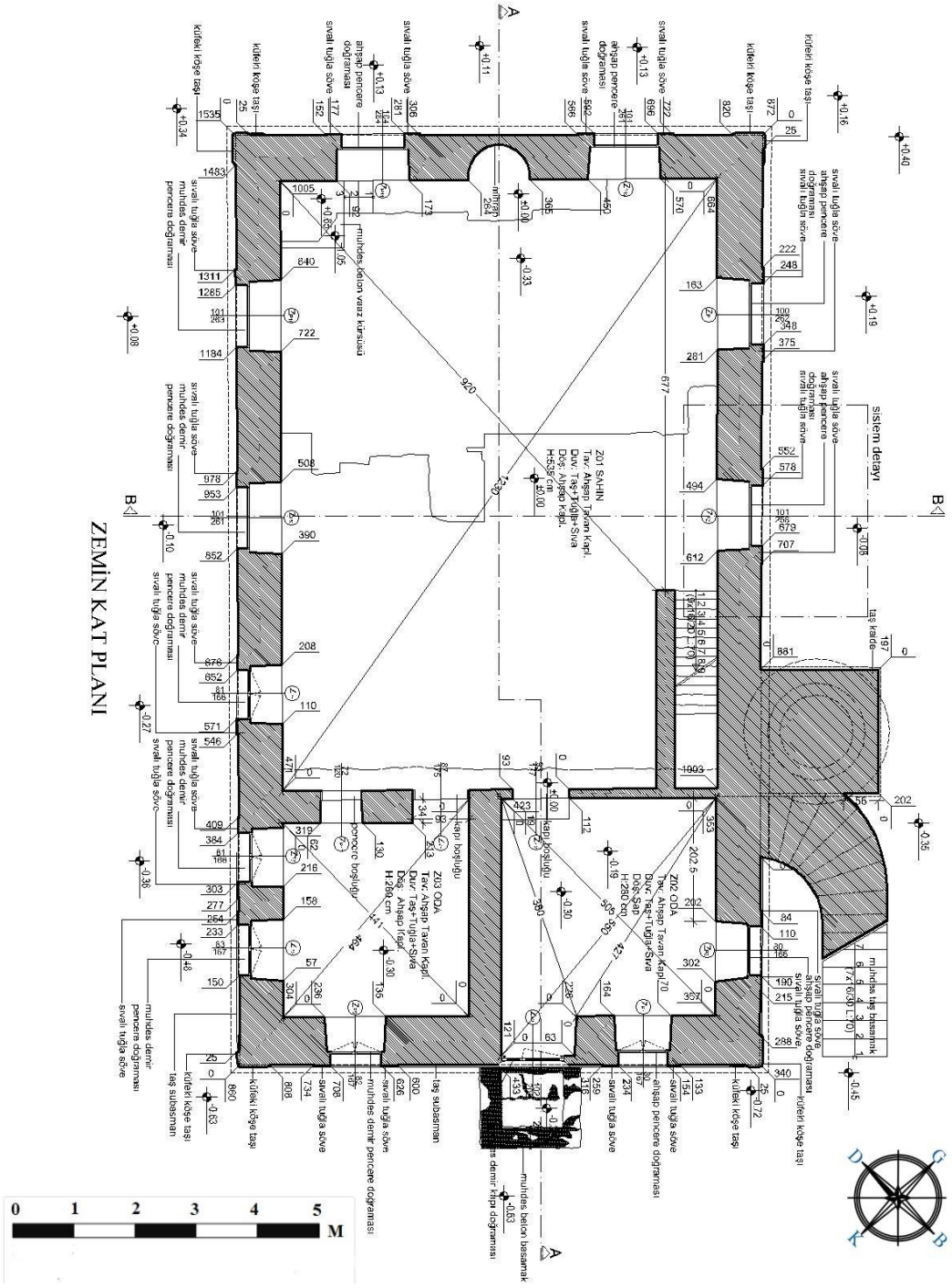

Fotoğraf 58: *Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii Güneybatı Cephe (2021)*

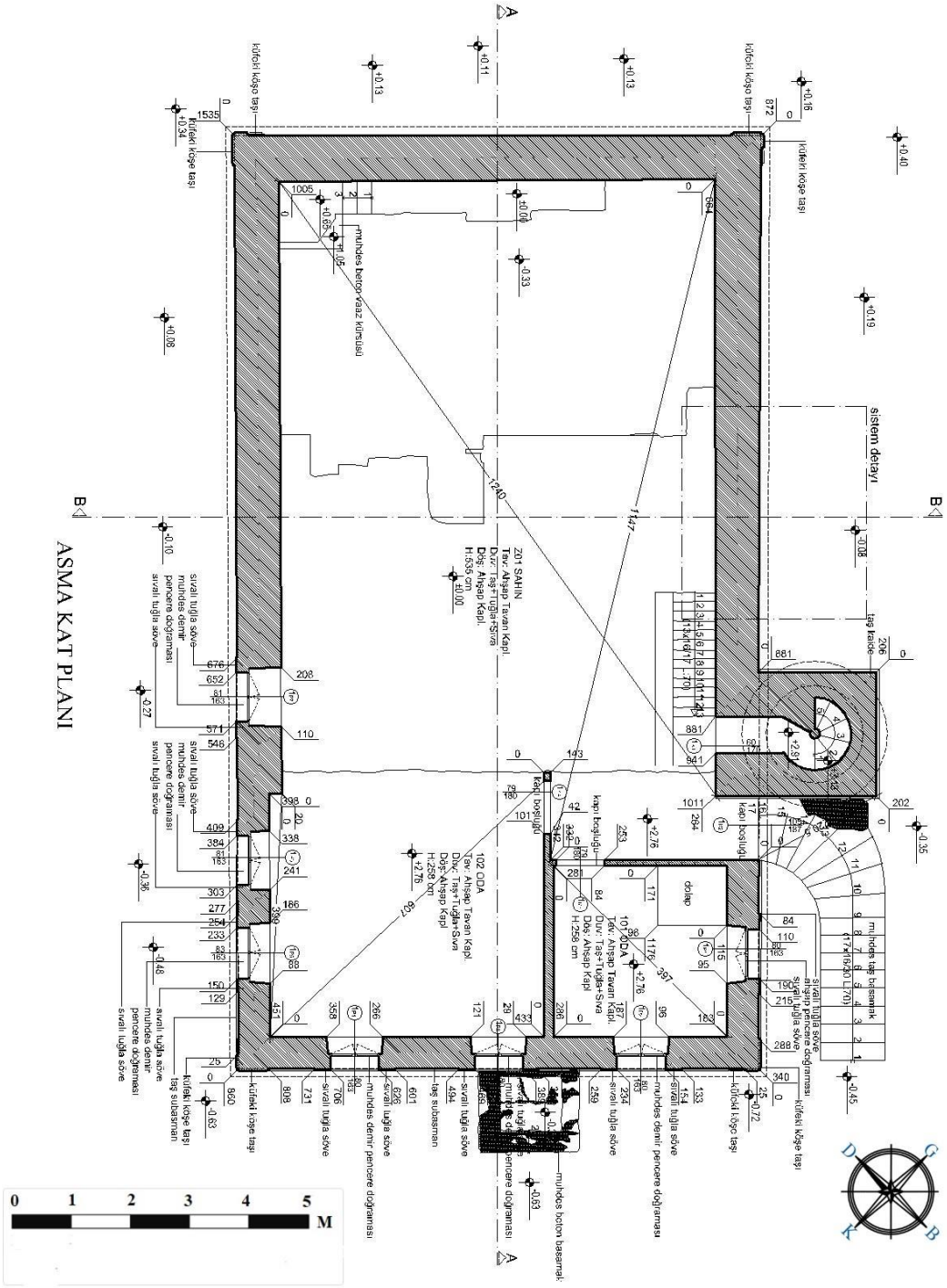
Restorasyon Çalışmalarının Değerlendirilmesi:

Restorasyon öncesi rölöve çizimleri ve yapıya ait fotoğraflara esas alınarak, yapının çeşitli kısımlarında özgün dokusuna uymayan birtakım müdahaleler olduğu izlenmektedir; Yapıda son cemaat yeri bulunmadığı için girişin ardından iki odacık oluşturulmuştur (Çizim 9). Bunlardan kuzeydoğu uçta kalan odacığın girişi harimdendir. Diğer bir muhdes mekan, mahfil katının güneybatı köşesinde bulunmaktadır (Çizim 10). Yapının cepheleri özgün görünümünü önemli oranda korumakla birlikte yıpranmalar mevcuttur (Çizim 11-14). Minare, şerefe bölümündeki muhdes demir korkuluklar hariç orijinal kütlesini koruyabilmiştir. Planlanan proje çalışmalarıyla yapının muhdes unsurlarının kaldırılarak özgün görünümüne kavuşması amaçlanmıştır. Bu aşamada yıpranan ve onarıma ihtiyaç duyan bölümlerde yenileme çalışmaları yapılmıştır. İlk olarak, zemin katta girişin ardındaki ve üst kattaki muhdes mekanlar kaldırılmıştır (Çizim 15-16). Diğer bir müdahale, minarenin önünden üst kata çıkışı sağlayan orijinal olmayan taş basamakların kaldırılmasıdır. Yerine bir merdiven kuruluşu yapılmadığı gibi, mahfile çıkan giriş kapısı da kapatılmıştır. Grup yapılarının tamamında mahfile bağlanan merdivenler bulunmaktadır. Tipolojik bir çalışma ve eş zamanlı inşa edilen dönem yapılarıyla ilgili bir envanter olmadığı için projelendirme esnasında bu detay gözden kaçırılmış olmalıdır.

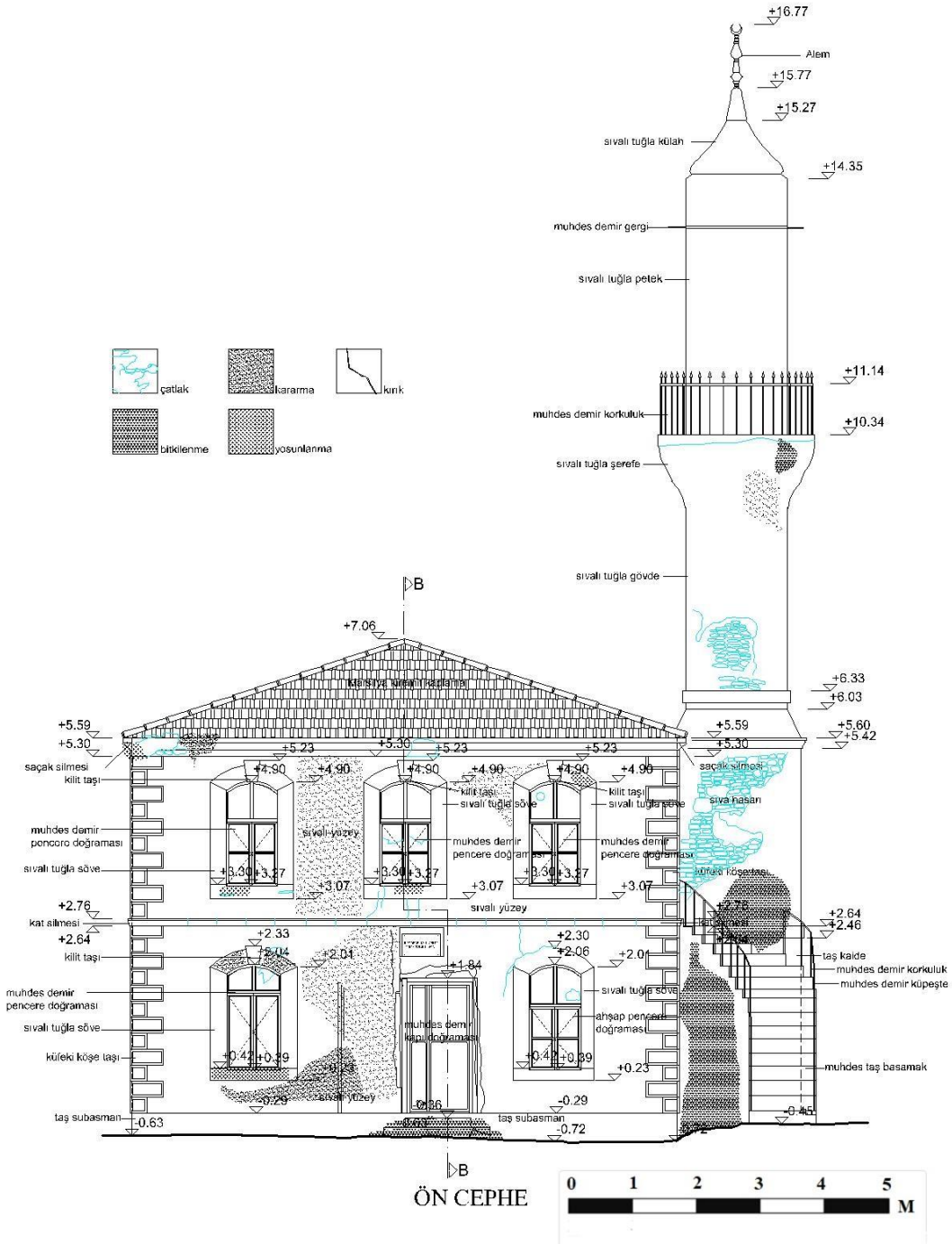
Cephelerde yıpranan kısımlar onarılarak yenilenmiştir (Çizim 17-20). Caminin cepheleri ve minaresi özgün halinde sıvalı iken, restorasyon çalışmaları sonucunda yapının sıvasız olarak bırakılması uygun görülmüştür. Binanın görünümü açısından estetik bir yaklaşım olsa da, hava şartlarının sert olduğu bu coğrafyanın binalar üzerindeki yıpratıcı etkileri göz ardı edilmiştir. Ana giriş kapısının önündeki beton merdivenler yenilenmiş, yapının dokusuna uydurulmuştur. Muhdes madeni giriş kapısı da iki kanatlı ahşap bir kapı ile değiştirilmiştir. Cephelerdeki tüm pencerelerin yıpranmış olan ahşap ve madeni doğramaları ahşap olarak yenilenmiştir. Caminin minberi kayıp olduğu için, dönem özellikleri ve benzer ölçülerdeki camilerdeki örnekleri göz önüne alınarak yeni bir ahşap minber konulmuştur.

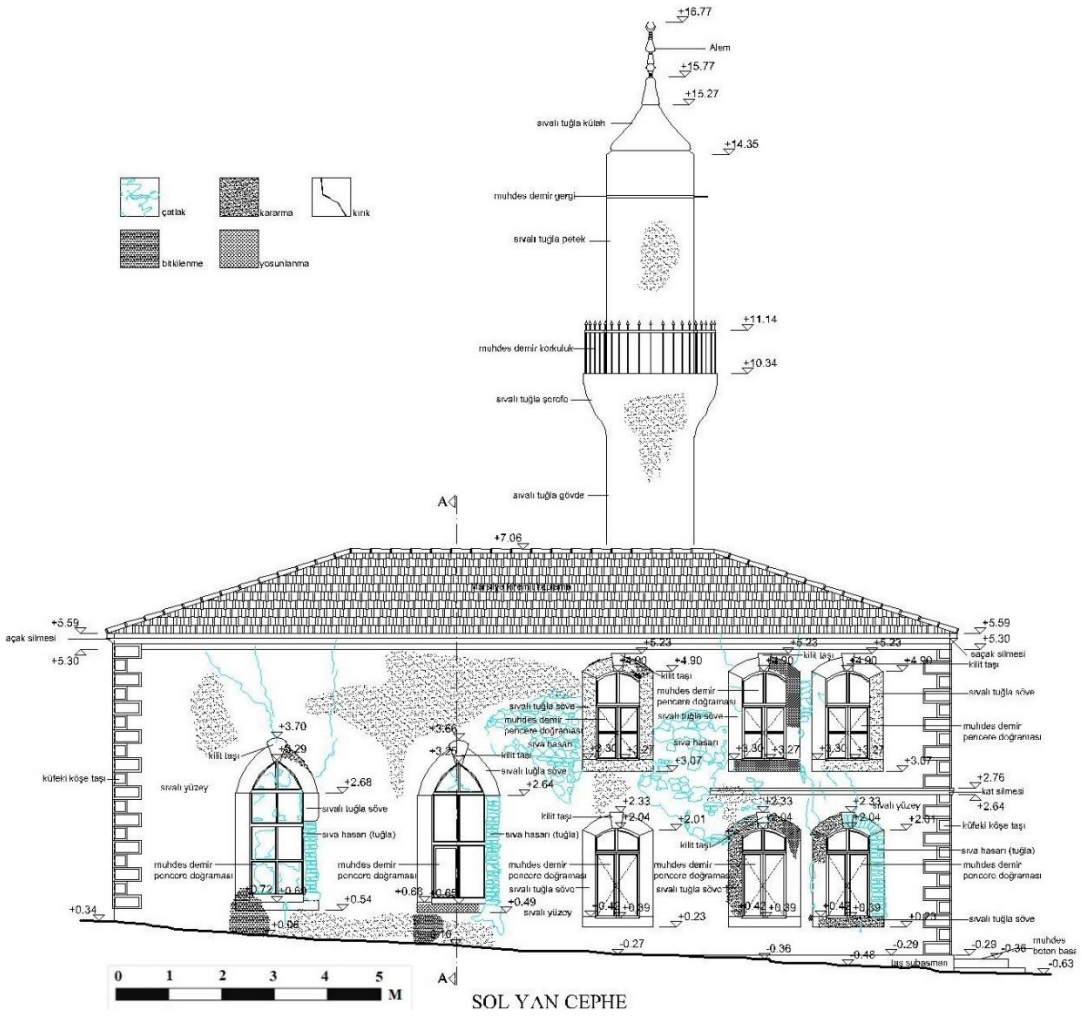
Çizim 9: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Zemin Kat Planı Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

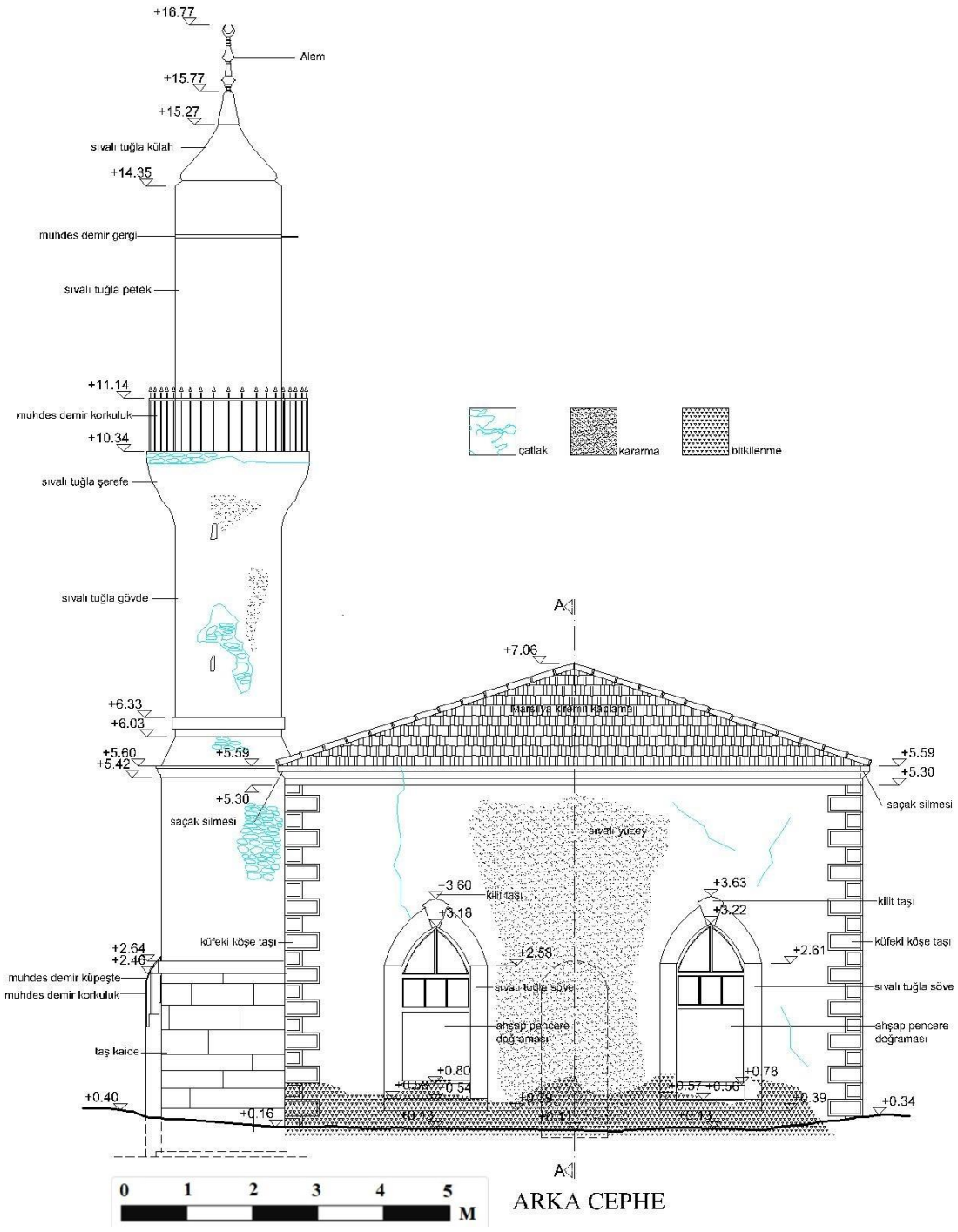
Çizim 10: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Asma Kat Planı Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

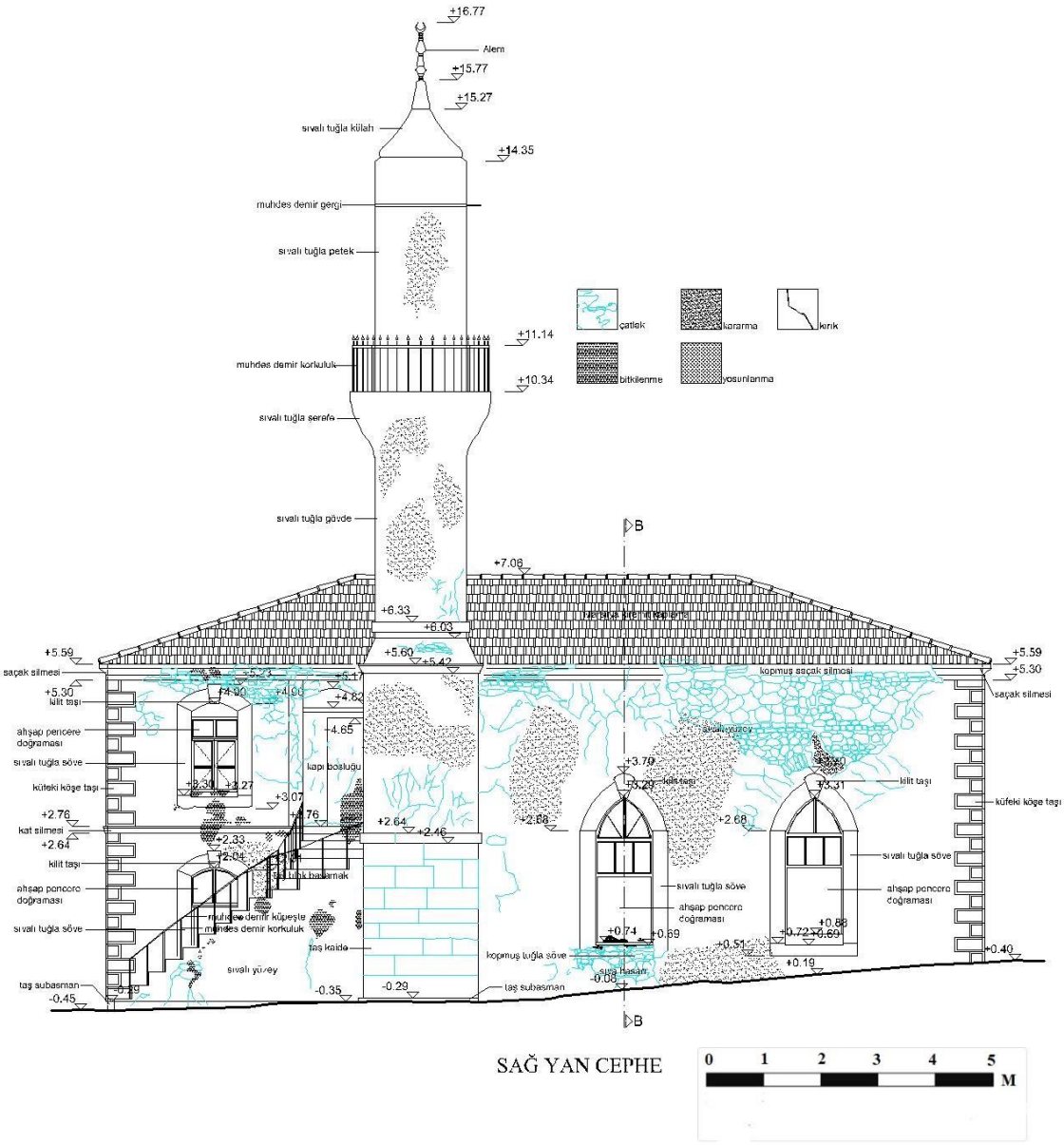
Çizim 11: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Kuzeybatı Cephe Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

Çizim 12: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Kuzeydoğu Cephe Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

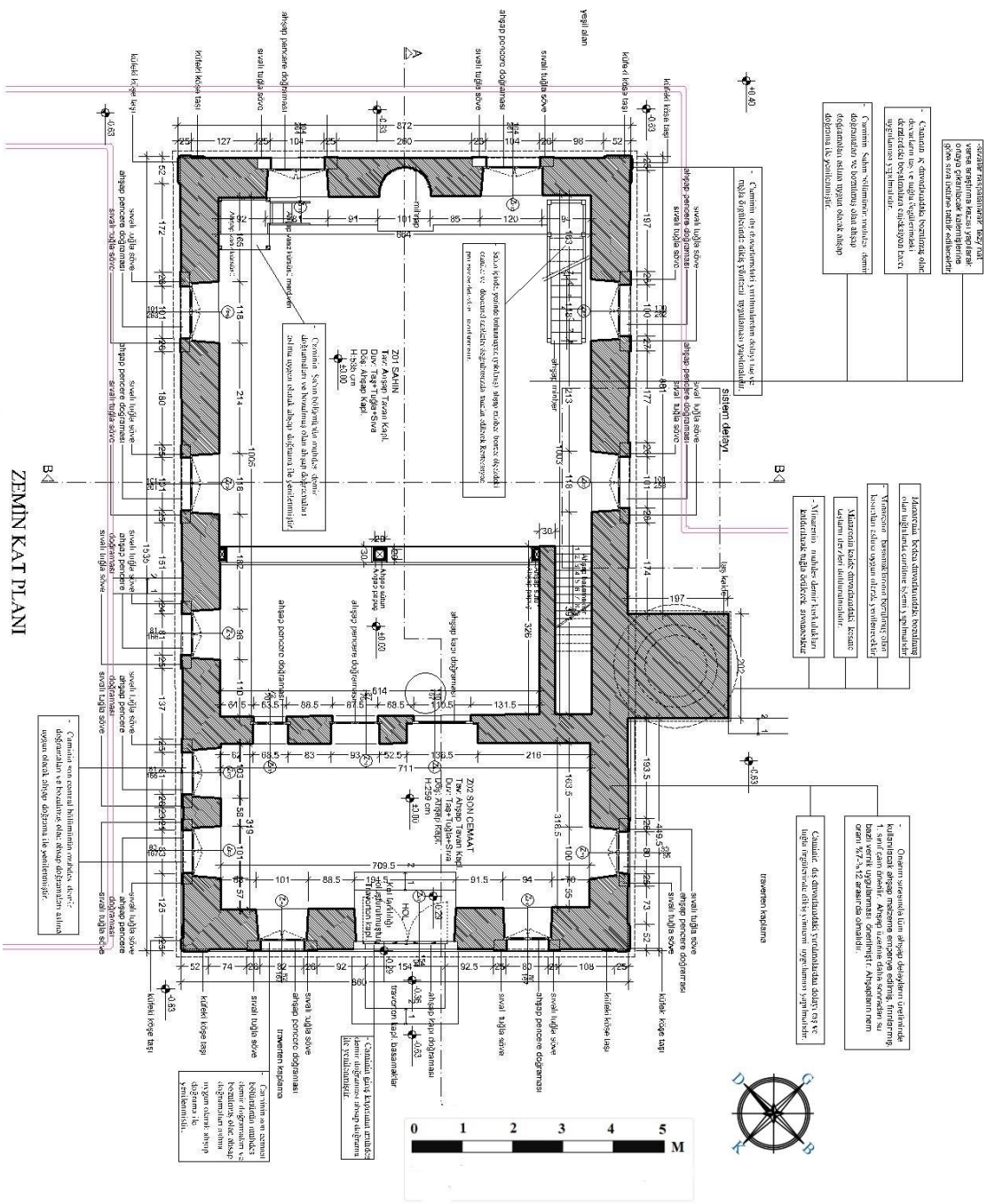
Çizim 13: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Güneydoğu Cephe Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

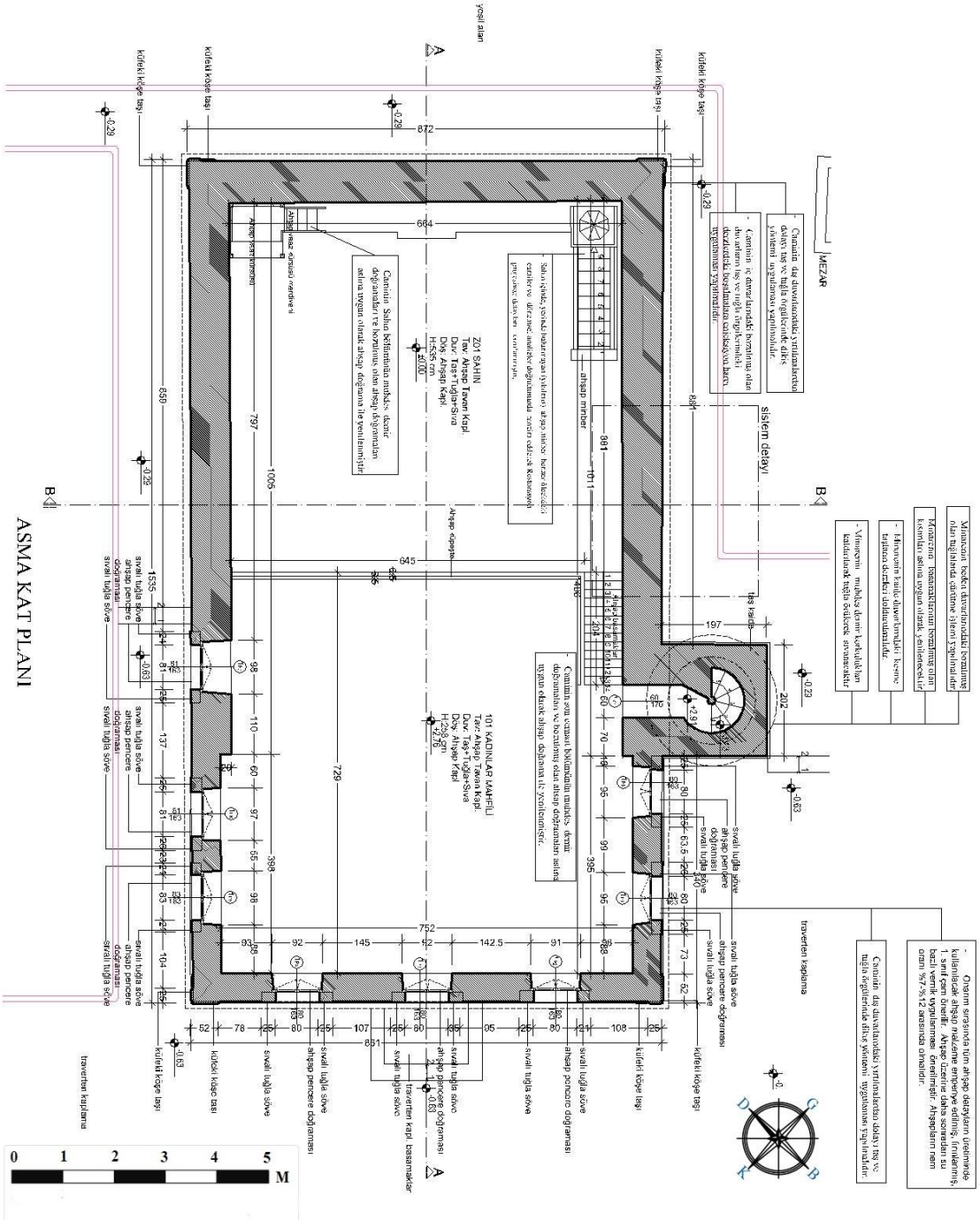
SAĞ YAN CEPHE

0 1 2 3 4 5 M

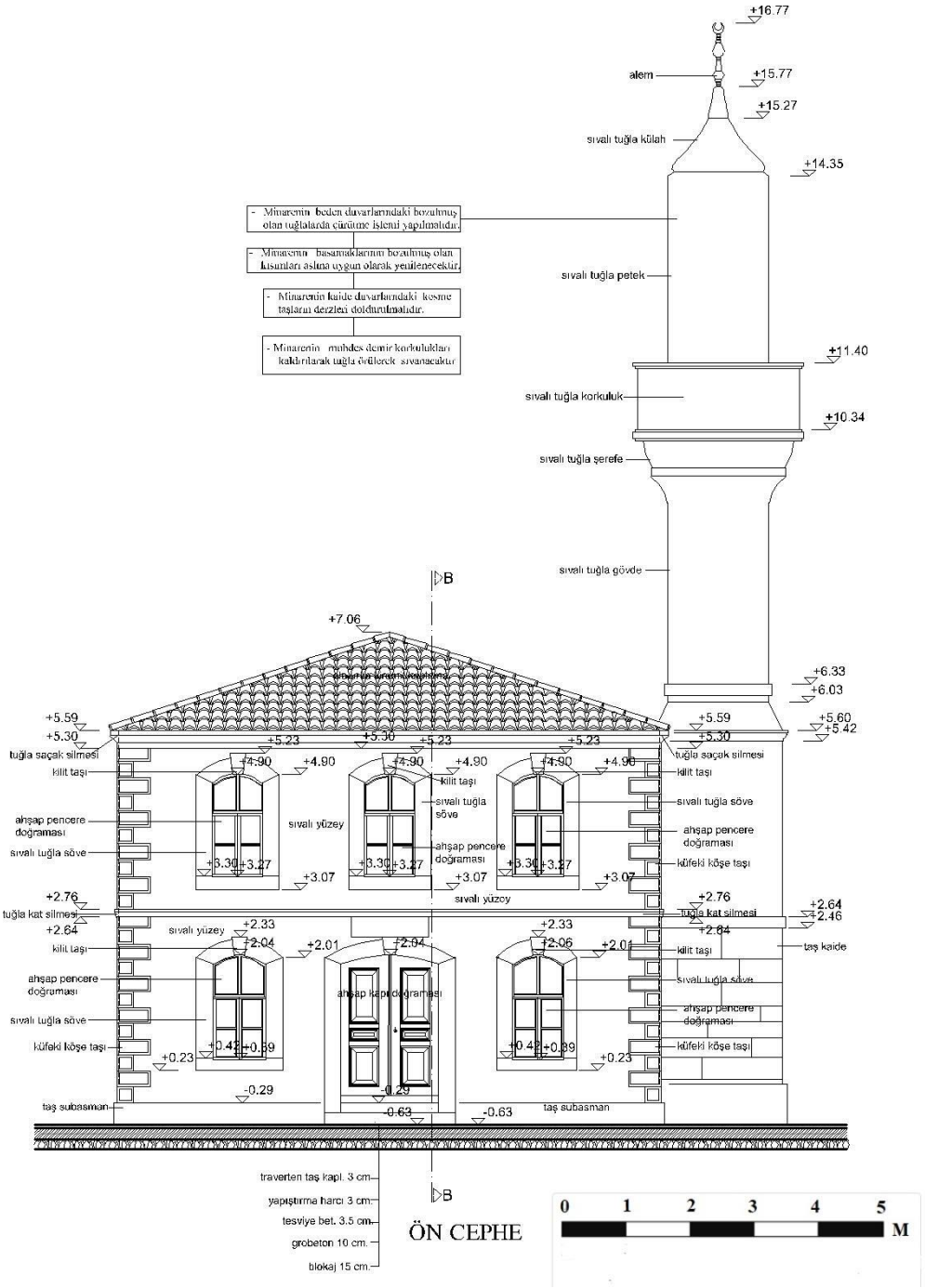
Çizim 14: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Güneybatı Cephe Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

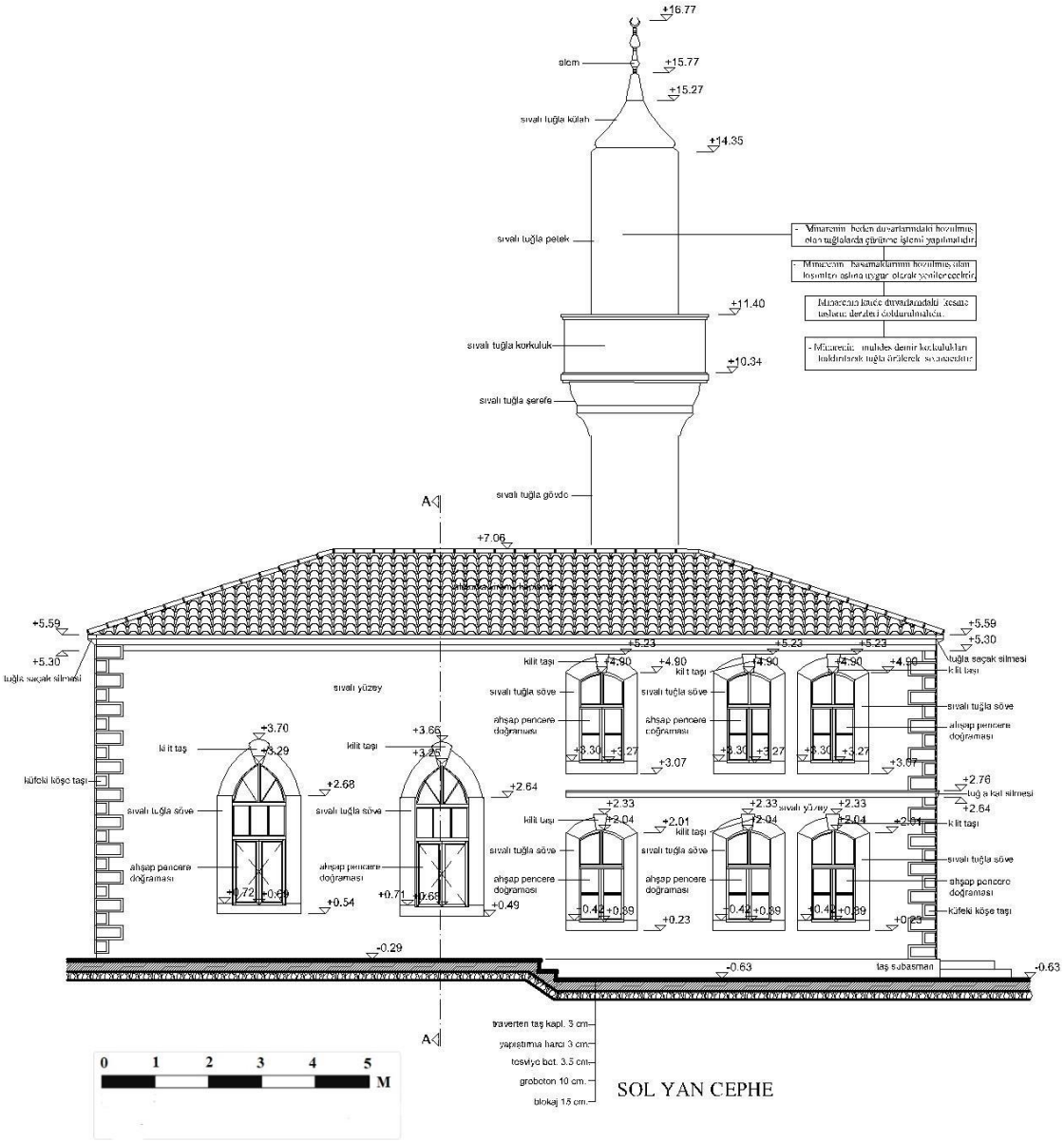
Çizim 15: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Zemin Kat Planı Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

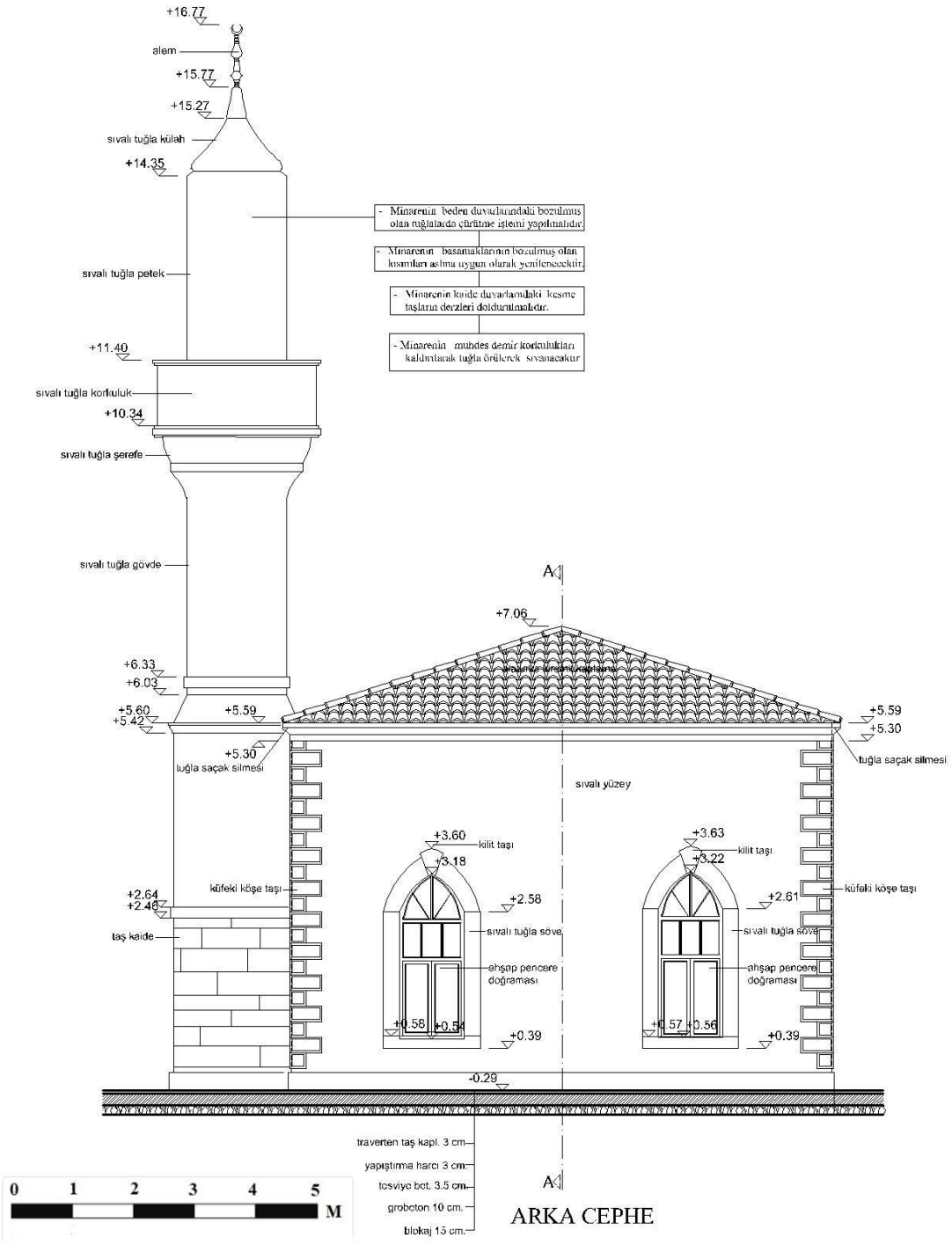
Çizim 16: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Asma Kat Planı Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

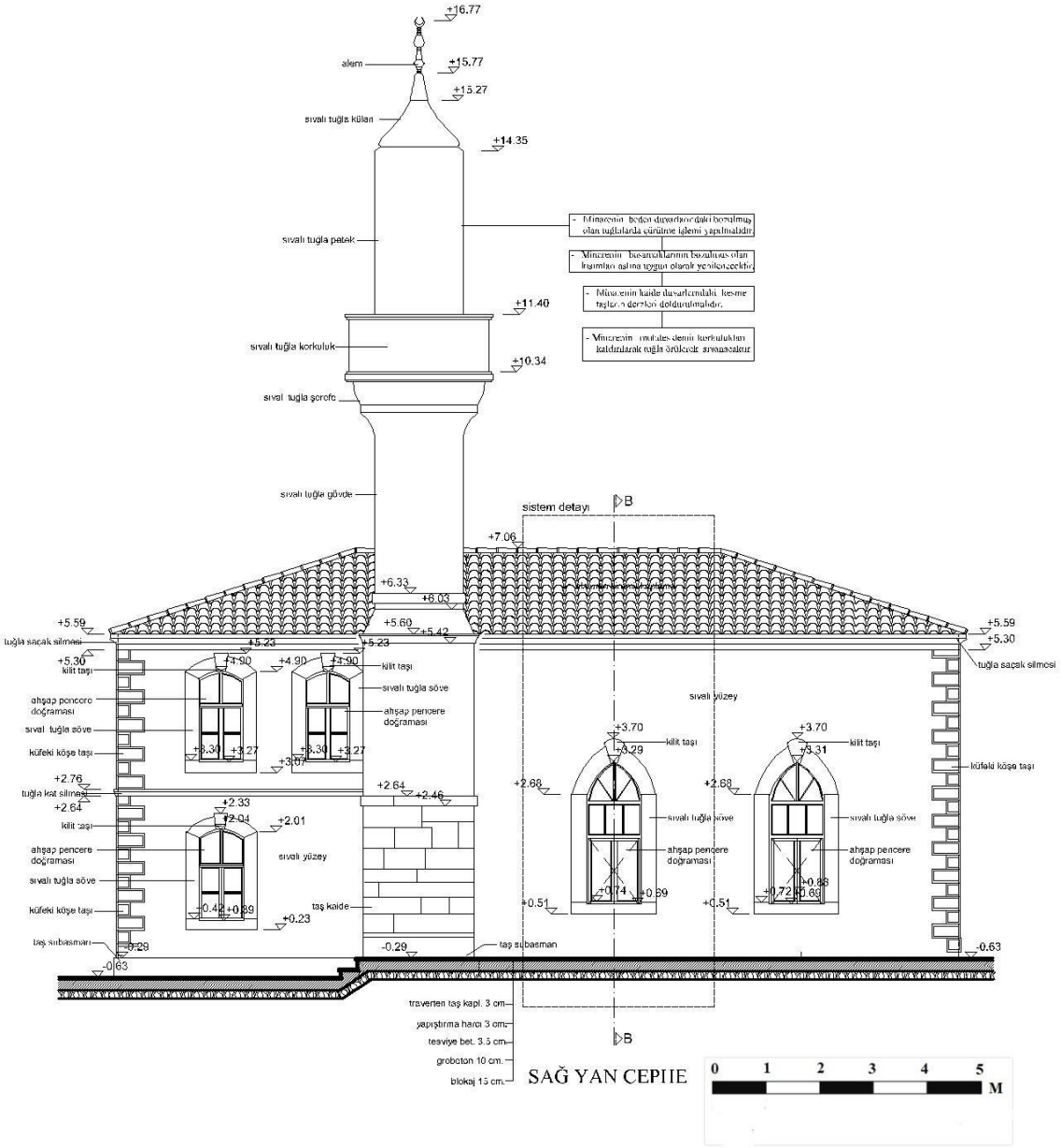
Çizim 17: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Kuzeybatı Cephe Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

Çizim 18: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Kuzeydoğu Cephe Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

Çizim 19: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Güneydoğu Cephe Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

Çizim 20: *Tekirdağ Saray Kurtdere Camii Güneybatı Cephe Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan*)

4.1.1.3. Saray Göçerler Mahallesi Camii

Adres: Göçerler Mah. Saray/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 19.12.2021, 22.05.2022

Fotoğraf: 59-67

Çizim: 21

Genel Tanım:

Göçerler Mahallesi'nde bulunan camii, günümüzde Tekirdağ ilinin Saray ilçesi sınırları içinde bulunmaktadır (Fotoğraf 59). Kıble yönünde dikdörtgen bir plana sahiptir. Yaklaşık 12*20 metre ölçülerindedir. Kırma çatılı yapı, geniş bir avlu içinde yer almaktadır. Beden duvarlarında moloz taş, minare kaidesi ve cephe köşelerinde kesme taş, minare gövdesinde tuğla malzeme kullanılmıştır. Kırma çatı, içten düz tavanlıdır, ahşap malzemeden inşa edilmiştir. Betonarme bahçe korkuluklarıyla sınırlanmış avlunun, güney ve kuzey yönlerinden girişleri mevcuttur. Yapının güneydoğusunda bir şadırvan bulunmaktadır.

Fotoğraf 59: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Genel Görünümü (2022)*

Tarihçe:

Yapının inşa kitabesi mevcut değildir. Hicri 1319 ve Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerine göre, Hicri 1315 (Miladi 1897-1898) yılında inşa edilmiştir.[193] Balkan Harbi esnasında Bulgar güçleri tarafından önemli ölçüde hasara uğratılmıştır. Yapının giriş bölümündeki ikinci katı yıkımdan sonra bir daha yapılmamış ve yıkılan güneydoğu duvarı ise yeniden inşa edilmiştir. Onarımlar sonucu yapının çatı seviyesi özgün haline göre alçalmıştır. Buna rağmen asli planını ve cephe düzenini önemli ölçüde koruyabilmiştir.

İç Mekan:

Yapının ana girişi, kuzeybatı cephenin orta aksında bulunmaktadır. Ancak son cemaat yerinin güneybatı ucuna da muhdes bir kapı açılmıştır (Çizim 21). Bu giriş minarenin hemen yanındadır. Son cemaat yerinin kuzey ucunda bağımsız bir mekan oluşturulmuştur (Fotoğraf 60). Bu oda derslik olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 61). Derslik odasının tavanı ahşap malzeme ile kaplanmış, duvarlar ise pencerelerin denizlik seviyesini biraz aşacak şekilde lambriler ile kaplanmıştır. Üç pencere ile aydınlatılan bu mekanın harime bakan penceresinin ölçüleri değiştirilmiştir.

Fotoğraf 60: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Son Cemaat Yeri (2022)*

[193]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 332; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165. Yapının inşa edilişini konu alan başka bir arşiv belgesi de mevcuttur. Bu belge de aynı tarihi doğrulamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, HH.İ…114.66, H.23.12.1315 (M.15.05.1898)

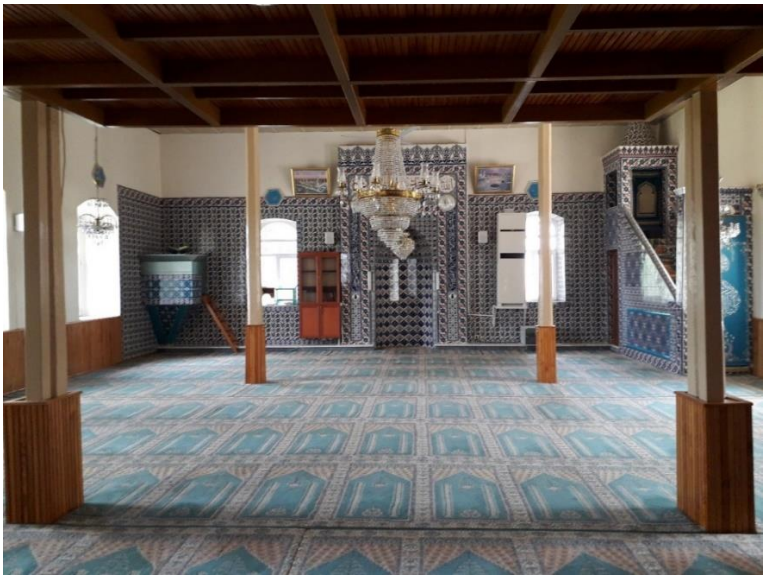
Fotoğraf 61: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Alt Kat Derslik Odası (2022)*

Harime giriş, son cemaat yerinden çift kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanmaktadır. Kapı açıklığının formu tamamen değişikliğe uğramıştır. Üzerinde bulunan izlerden, özgün halinde ortasında kilit taşı ile dekore edilmiş, basık bir kemere sahip olduğu seçilebilmektedir. Harime giriş kapısının hemen sağında, önceden pencere iken kapıya dönüştürülmüş ve yedi basamakla çıkılan muhdes bir kuruluş bulunmaktadır. Buradan üst kattaki kadınlar mahfiline ulaşılmaktadır. Mahfil katı çelik konstrüksiyon ile yenilenmiştir (Fotoğraf 62). Orta kısmından dışa taşırılan bir balkonu mevcuttur. Mahfil katı, Madeni ayaklar tarafından taşınmaktadır. Mahfil korkulukları ve mahfile ulaşan merdivenler de madeni malzemeden imal edilmiştir. Çatı seviyesinin onarımlar esnasında alçaltılması yüzünden, mahfil katı oldukça alçak kalmıştır. Mahfilde taban döşemesi için ahşap malzemeler tercih edilmiştir. Kadınlar mahfili, tamamen penceresiz ve aydınlatma açısından zayıftır. Mahfil katının altında, giriş kapısının hemen sağında ahşap korkuluklar ile sınırlanan bir müezzin mahfili bulunmaktadır. Harimin çatısı, dört adet ahşap direk ile desteklenmektedir. Bunların ikisi mahfil balkonunun kenarlarında, diğer ikisi daha geniş açıklıklarla ana ibadet alanının tam ortasındadır.

Fotoğraf 62: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Özgün olmayan kıble duvarındaki pencere açıklıkları, diğer cephe pencerelerinden fark edilir şekilde daha küçük ölçülerdedir. Mihrap, vaiz kürsüsü ve minber endüstriyel çinilerle kaplanmış olup, herhangi bir sanatsal nitelik taşımamaktadır (Fotoğraf 63). Aynı malzeme, kıble duvarının kalan yüzeylerinde, pencere kemerlerini aşacak seviyede uygulanmıştır. Harimin kalan cephe duvarlarında, pencere denizliklerine kadar ahşap lambri kaplaması yapılmıştır. Lambri kaplama, asma katın duvar yüzeylerinin yarısına kadar, alt katında ise duvar yüzeylerinin tamamında görülmektedir. Tavan kaplamaları son derece basit malzemelerle oluşturulmuştur. Plastik çıtalar tarafından sınırlanan pvc karolar, oldukça özensiz bir işçiliğin ürünüdür. Zemin ahşap malzeme ile kaplanmıştır.

Fotoğraf 63: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Harimi (2022)*

Cepheler:

Cephe düzeni, günümüze ulaşmayan ikinci kat haricinde, önemli oranda grup yapılarını takip etmektedir. Esas girişin olduğu kuzeybatı cephede basık kemerli geniş giriş kapısının her iki yanında, yine basık kemerli birer pencere yer almaktadır (Fotoğraf 64). Pencere ve kapılar geniş sövelerle kuşatılmış olup, kemer üstlerinde birer kilit taşı bulunmaktadır. Cephe köşeleri kesme taşlarla girintili çıkıntılı bir görünüm verilerek vurgulanmıştır.

Fotoğraf 64: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Kuzeybatı Cephe (2022)*

Kuzeydoğu cephede eşdeğer ölçülerde altı adet pencere simetrik bir düzen içinde dağıtılmıştır (Fotoğraf 65). Kıble duvarının olduğu güneydoğu cephe orijinal değildir. Burada bulunan pencereler daha küçük ölçülerdedir (Fotoğraf 66). Söveleri ve kilit taşları bulunmamaktadır. Kemerleri hafif basık kemerlidir. Güneybatı cephenin harim duvarındaki üç pencere, özgün cephe duvarlarındaki tasarımı tekrarlamaktadır (Fotoğraf 67). Bu cephede bulunan minare orijinal görünümünde olmasına rağmen önemli oranda müdahaleye maruz kalmıştır. Kesme taştan oluşturulan kare formlu kaidesi, saçak seviyesini aşmaktadır. Buradaki farklılık, çatı seviyesinin onarımlar esnasından düşürülmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca gövde, diğer grup yapılarında olduğu gibi

cepheye bitişik olmak yerine, kısmen beden duvarlarının içine girmiştir. Pabuç kısmı, düz silmelerin üzerinde dört yönden yarım yuvarlak kemerler ile kurgulanmıştır. Tuğla malzemeden inşa edilen silindirik gövde, masif bir şerefe ve armudi formda bir külah ile sonlanmaktadır. Yenilenen külah kısmı, özgün formdaki görünümüne benzetilmeye çalışılmıştır. Minare kaideden sonra BTB mozaik ile kaplanmıştır. Cephenin devamında son cemaat yerinin özgün formdaki bir penceresi ve muhdes giriş kapısı yer almaktadır. Bu kısımda hafif malzemeler ile bir tente oluşturulmuştur. Cephe yüzeylerinin tamamı günümüzde sıva ile kaplanmıştır. Yapının özgün tüm pencereleri 95-99 cm genişlikleriyle standart ölçülere sahiptir. Günümüzde pencere doğramalarının tamamı pvc malzeme ile yenilenmiştir.

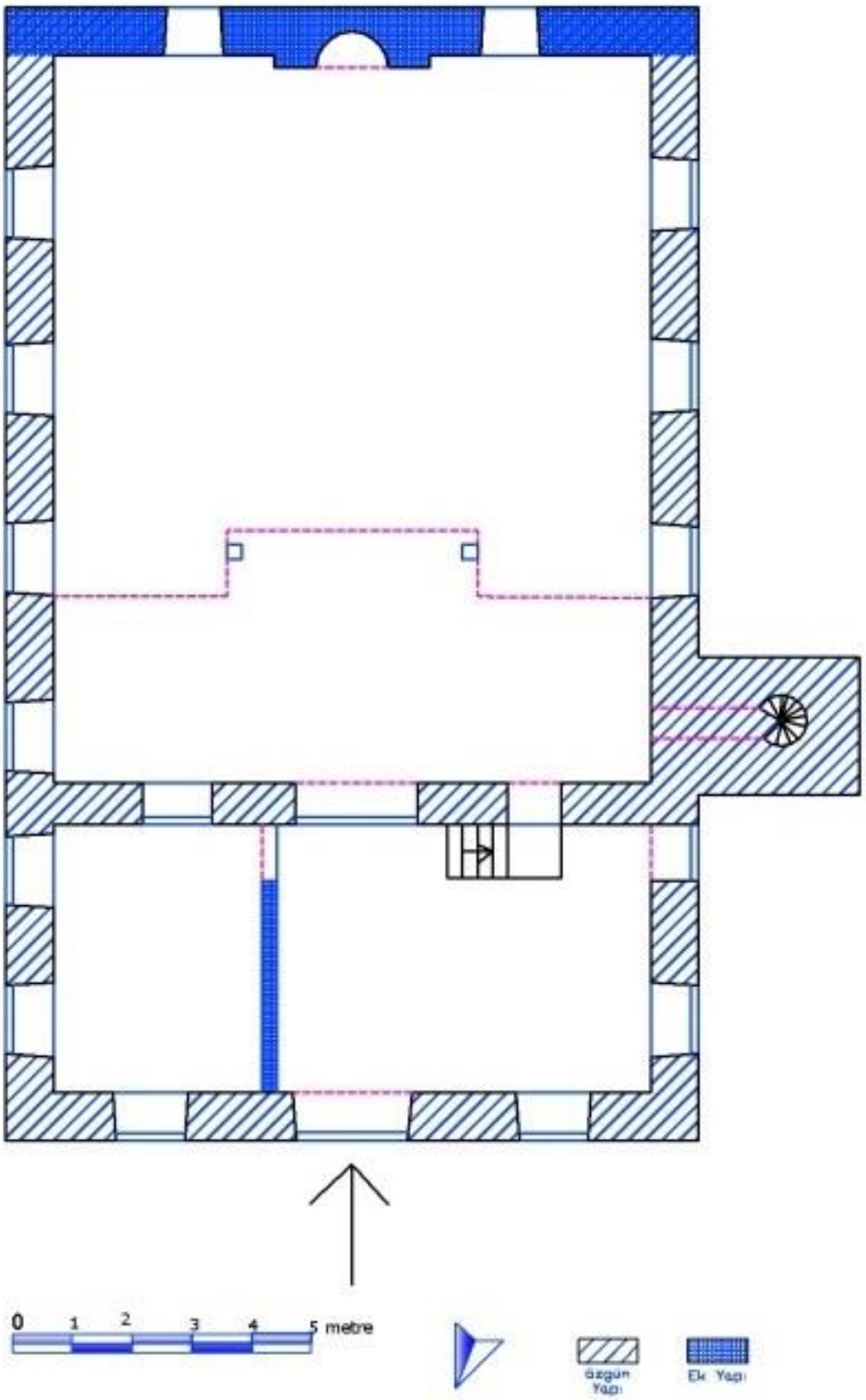
Fotoğraf 65: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe (2022)*

Fotoğraf 66: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Güneydoğu Cephe (2022)*

Fotoğraf 67: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Güneybatı Cephe (2022)*

Çizim 21: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii Zemin Kat Planı (Halil İbrahim Eryılmaz'dan)*

4.1.1.4. Marmara Ereğlisi Yakuplu Mahallesi Camii:

Adres: Yakuplu Mah. Marmara Ereğlisi/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 19.12.2021, 27.03.2022, 29.08.2022, 01.10.2023

Fotoğraf: 6, 68-77

Çizim: 22

Genel Tanım:

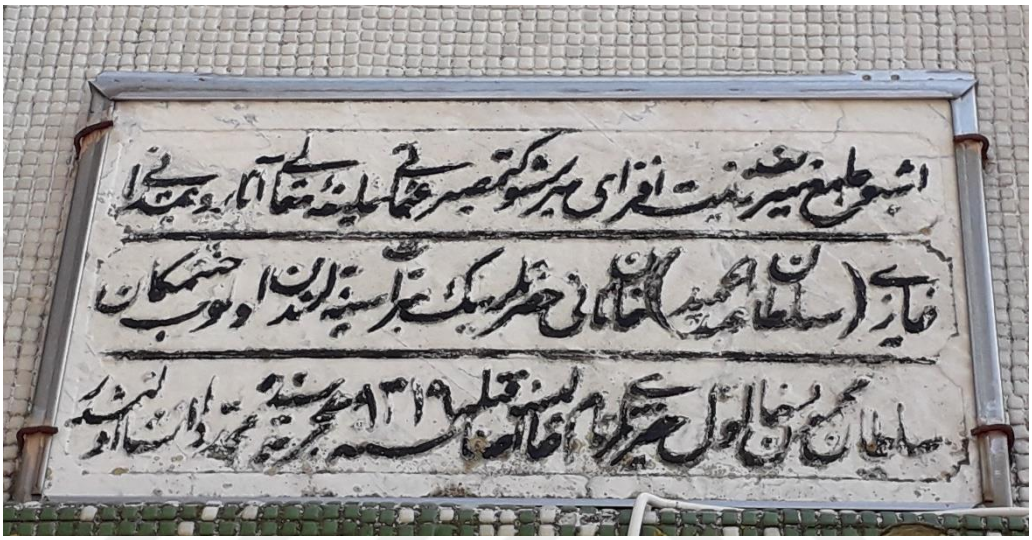
Tekirdağ'ın Çorlu İlçesi ile Marmara Ereğlisi ilçesi arasında kalan bölgede, birbirine çok yakın iki köy camisinden biri olan Yakuplu Camii, mektepli köy camii tipolojisinin diğer bir örneğidir (Fotoğraf 68). 9*15 metre ölçülerinde, kıble yönünde dikdörtgen bir plana sahiptir. Yapı kütlesel bütünlüğünü önemli oranda korumaktadır. Geniş bir avlu içinde, çeşitli müştemilatlardan oluşmaktadır. Yapının güneybatı duvarına inşa edilen bir yapı yüzünden bu cephesi kapanmıştır. Kırma çatılı olup, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Çatıda bir baca gözükmektedir. Minare özgün görünümünü korumaktadır, sadece armudi olması gereken külah kısmı, konik forma dönüştürülmüştür.

Fotoğraf 68: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Genel Görünümü (2022)*

Tarihçe:

Yakuplu, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra gelen göçmenlerin yerleştiği köylerden biridir. Köyün ilk sakinleri 1860 yılından sonra gelen Kırım göçmenleridir.[194] Yapının giriş kapısının üzerinde bulunan kitabesinde Hicri 1319 (Miladi 1901-1902) tarihi okunabilmektedir (Fotoğraf 69):

Fotoğraf 69: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Kitabesi (2022)*

Üç satırlık kitabe aşağıdaki gibidir:

آشبو جامع شریف زینت افزان سریر شوکت مصیر عثمانی خلیفهٔ معالی آثار بمیدانی

غازی (ساطان عبدالحمید) خان ثانی خضرتلرینک برات سنیه لرندن اولوب جنتمکان

سلطان محمود خان اوّل خضرتلری نام عالیسنه اضافتله ۱۳۱۹ سنهٔ هجریّه سنده مجدن انشا اولنمشدر

Transkripsiyonu:

İş bu Cami-i şerif-i ziynet-efzan-ı serir-i şevketmusîr-i Osmanî halife-i muali asar ve bi-meydani

Gazi (Sultan Abdülhamid) han-ı Sânî hazretlerinin berat-ı seniyyelerinden olub cennetmekân

[194]Kurt, 2003, **a.g.k.**, 31.

Sultan Mahmud Han-ı evvel hazretleri nam-ı alisine izafetle 1319 sene-i hicriyesinde müceddeden inşa olunmuşdur[195]

II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümlerinde yapının açılışına ait Hicri 1320 tarihli bir fotoğraf bulunmaktadır (Fotoğraf 6). Öte yandan Hicri 1319 ve Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerinde yapının Edirne Emlâk-ı Hümâyûn Komisyonu dahilinde Çorlu şubesine bağlı olarak Hicri 1305 (Miladi 1887-1888) tarihinde inşa edilmiş olduğu kayıt altına alınmıştır.[196]

İç Mekan:

Kuzeybatıda cephenin orta aksında bulunan ve doğramaları pvc malzeme ile değiştirilmiş giriş kapısından son cemaat yerine ulaşılmaktadır (Fotoğraf 70). Buradaki mekanın sağ kısmına sonradan duvar örülerek bağımsız bir girişi olan imam odası eklenmiştir (Çizim 22). Bu oda, malzemelerin saklandığı bir depo işlevini de görmektedir. Çatıdaki bacaya bağlanan bir soba tesisatı vardır. Son cemaat yerinin tavan döşemeleri ahşap lambri ile yenilenmiştir. Harime basık kemerli yine tek kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir. Kapının her iki yanında basık kemerli birer pencere eklenmiştir. Ancak imam odasına denk gelen pencere örülerek kapatılmıştır.

Fotoğraf 70: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Son Cemaat Yeri (2022)*

[195] Transkripsiyon: Yasin Özdemir.
[196]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 332; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.

Kadınlar mahfili ahşap malzeme ile tamamen yenilenmiştir (Fotoğraf 71). Oymalı korkuluklar ile sınırlanan mahfil, orta kısmında yarım yuvarlak bir loca çıkmasına sahiptir. Mahfil, iki oymalı ahşap direk tarafından taşınmaktadır. Alt katta girişin her iki yanında korkuluklar ile oluşturulan iki bölüm bulunmaktadır. Sağ taraftakinde üst kata çıkışı sağlayan bir merdiven kuruluşu yerleştirilmiştir. Tıpkı son cemaat yerinde olduğu gibi harimde de tavan ahşap lambri ile kaplanmıştır (Fotoğraf 72).

Fotoğraf 71: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Fotoğraf 72: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Mahfil Katı (2022)*

Harim duvarları oldukça sadedir. Beyaz boya ile boyanmıştır. Buna rağmen harim içinde yoğun bir çini kullanımı görülmektedir. Beden duvarları boyunca kimi zaman pencere denizliklerine, kimi zaman pencere ortalarına kadar ulaşan farklı yüksekliklerde çini bezeme dikkat çekicidir. Mihrap, görsel olarak yapının içinde ana odak noktasını oluşturmaktadır. Mihrap nişinin her iki yanındaki platform, mermer malzeme ile bir basamak yükseltilmiştir (Fotoğraf 73). Mihrap nişinin her iki yanında turkuaz renkli birer sütünce bulunmaktadır. Mavi, beyaz ve lacivert renklerin hakim olduğu mihrap düzenlemesi, geniş bir çerçeve ile kuşatılmaktadır. Mihrabın hacmi, pencerelerin bulunduğu her iki yanında, bir sıra daha çini karolar ile genişletilmiş, ön kısımlarına ayaklı ahşap saatler konulmuştur. Minberin ve vaiz kürsüsünün de çini ile kaplandığı görülmektedir. Zemin kaplama malzemesi olarak ahşap tercih edilmiştir.

Fotoğraf 73: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Harimi (2022)*

Cepheler:

Yapının beden duvarları ve özgün tasarımı korunmuştur. Bununla birlikte yenileme çalışmaları esnasında tüm dış yüzeyler mozaik karolarla kaplanmıştır. Düzenleme, koyu yeşil, açık yeşil olarak kontrast yaratarak uygulanmıştır. Pencere sövelerinde uygulanan kaplamalar yüzünden kemerlerdeki kilit taşları kaybedilmiştir. Yine yapının köşe kısımlarındaki uygulama ile girintili çıkıntılı hatlar, düz bir plastıra dönüştürülmüştür.

Bununla birlikte pencere açıklıklarının iki katlı giriş bölümündeki basık formu ve harim kısmındaki sivri formu korunmuştur. Tavan saçaklarında birkaç kademeli bir silme kuşağı oluşturulmuştur. Kuzeybatı cephede de bir kat silmesi oluşturulmuş, diğer cephelerde uygulanmamıştır.

Fotoğraf 74: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Kuzeybatı Cephe (2023)*

Ana giriş kapısı, kuzeybatı cephenin orta aksı üzerindedir (Fotoğraf 74). Tek kanatlı basık kemerli kapının her iki yanı mozaik desenli bir çerçeve ile kuşatılmış, üzerine basit bir eternit konulmuştur. Giriş kapısının her iki yanında birer, üst katta ise üç pencere bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephede asma kat boyunca her iki katta da aynı boyutlarda üçer pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 75).

Cephenin harim kısmının bulunduğu duvarda ise sivri kemerli iki büyük pencere yer almaktadır. Caminin kıble duvarına neredeyse bitişik olarak inşa edilen bir yapı bu cephenin algılanmasını zorlaştırmaktadır (Fotoğraf 76). Ayrıca iç mekandaki aydınlatma düzeyini de düşürmektedir. Bu cephede mihrabın her iki yanında simetrik olarak yerleştirilen iki büyük pencere bulunmaktadır. Güneybatı cephede de benzer bir düzenleme görülmektedir (Fotoğraf 77). Üst ve alt katta birer pencere vardır. Ayrıca üst kata çıkışı sağlayan basık kemerli dar ve küçük bir kapı bulunmaktadır. Bu cephede bulunan minarenin kaidesi, saçak seviyesine kadar yükselmektedir.

Fotoğraf 75: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe (2023)*

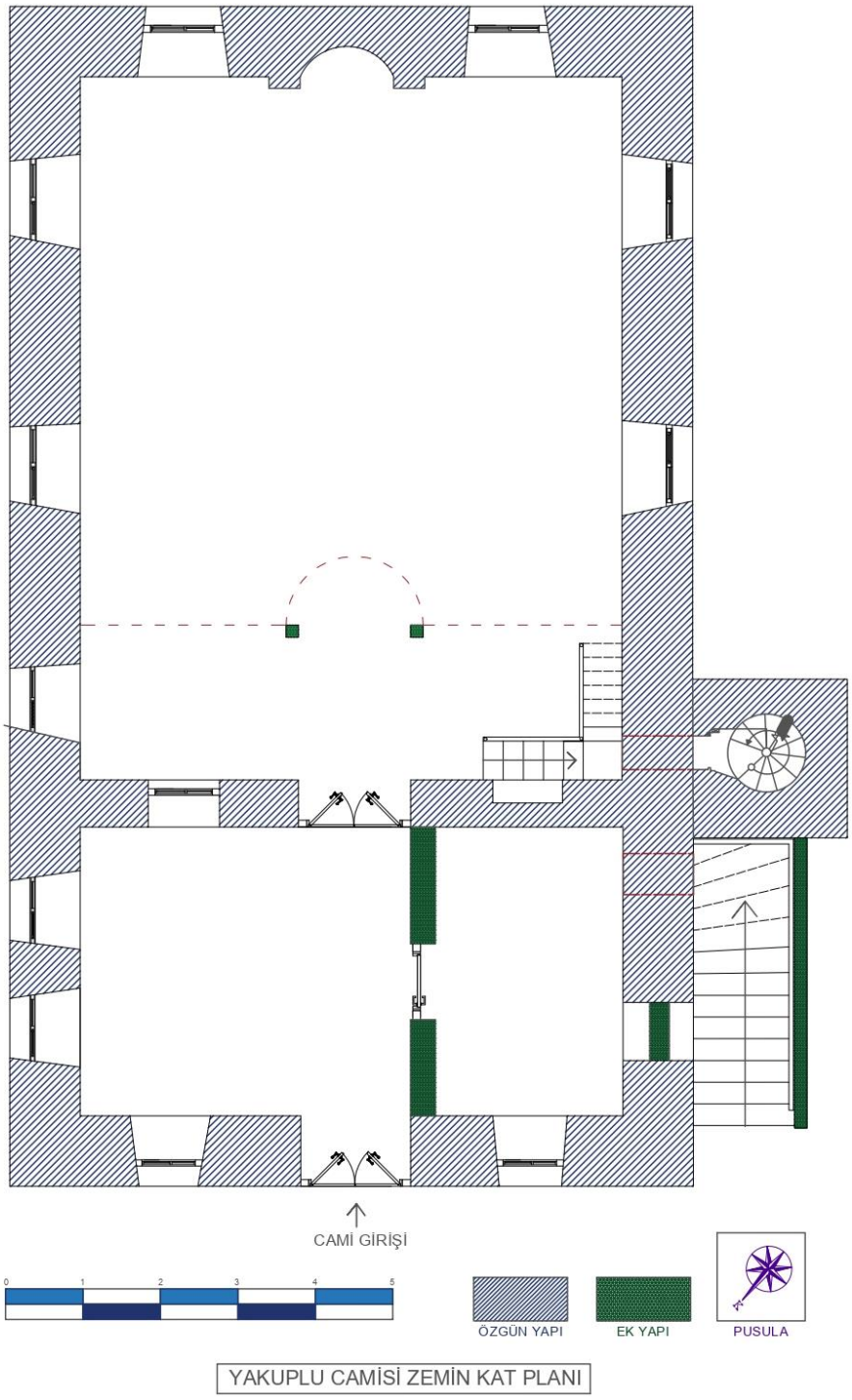

Fotoğraf 76: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Güneydoğu Cephe (2023)*

Fotoğraf 77: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii Güneybatı Cephe (2023)*

Minare tabanından, aleme kadar şerefe ve külah da dahil olmak üzere mozaik malzeme ile kaplanmıştır. Kaidenin üzerine yine aynı malzeme ile geometrik formlardan oluşan bir desen şeridi işlenmiştir. Minarenin ön tarafından ikinci kata çıkan merdiven betonarme olarak yenilenmiş, alüminyum küpeşteler takılmıştır. Merdivenin inşası ile birlikte alt kattaki bir pencere işlevini kaybederek devre dışı kalmıştır. Cephelerdeki tüm pencere ve kapı doğramaları pvc malzeme ile yakın zamanda yenilenmiştir.

Çizim 22: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Camii Zemin Kat Planı (Gülşen Aytuk-Cenk Doğan)*

4.1.1.5. Çorlu Şahpaz Mahallesi Camii:

Adres: Şahpaz Mah. Çorlu/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 19.12.2021, 27.03.2022, 29.08.2022, 01.10.2023

Fotoğraf: 2, 78-86

Çizim: 23

Genel Tanım:

Şahpaz Mahallesi, Çorlu kent merkezine yakın bir konumda yer almaktadır. Buradaki yerleşim de mektepli köy cami örneklerinden birine ev sahipliği yapmaktadır (Fotoğraf 78). Şahpaz Mahallesindeki Camii, hemen yakınındaki Yakuplu Mah. Camii'ne çok yakın ölçülerde inşa edilmiştir. 9*15,5 metre ölçüleriyle, kıble yönünde dikdörtgen bir plana sahiptir. Kırma çatı, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Yapı, dört yönden açık geniş bir avlu içinde yer almaktadır. Avlu içinde camiye bağlı müştemilatlar bulunmaktadır.

Fotoğraf 78: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Genel Görünümü (2022)*

Yapı orijinal tasarımını korumakla beraber önemli oranda müdahalelere maruz kalmıştır. Minaresi, kaidesi hariç orijinal değildir. Silindirik gövdenin üzerine zikzak motifler işlenmiştir. Şerefe altı, mukarnas bezemeleriyle Klasik Dönem örneklerine benzetilmeye çalışılmıştır. Cephe duvarlarının tamamı andezit taşıyla kaplanmıştır. Çerçeve ve köşelerde farklı renk uygulamasıyla kontrast yaratılmaya çalışılmıştır. Beden duvarlarında kesme taş görünümü verilmiş, kapı ve pencere söveleri ise yöredeki diğer örneklerle ilişkisiz bir üslupla yeniden yorumlanmıştır. Pencere kemerlerindeki kilit taşları ve cephe köşelerindeki girintili çıkıntılı kesme taş uygulaması, özgün tasarımı çağrıştıran tek unsur olarak kalmıştır. Minare kaidesi de yapı kütlesine benzer şekilde zemini kesme taşlarla, köşeleri farklı renklerde girintili çıkıntılı kesme taşlarla dekore edilmiştir. Kuzeydoğu cephede, harimin yüksek pencereleri arasında yuvarlak bir madalyon içindeki bezeme ve giriş kapısının üzerindeki kitabenin dışa taşkın bir çerçeve içine alınarak, her iki yanında yuvarlak madalyonlarla düzenlenmesi, özgün olmayan yorumlamalardır.

Fotoğraf 79: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Kitabesi (2022)*

Tarihçe:

Hicri 1319 ve Hicri 1320 tarihli Maârif Nezâreti Salnâmelerine göre Hicri 1305 (Miladi 1887-1888) tarihlerinde Emlâk-ı Hümâyûn Komisyonu tarafından inşa ettirilmiştir.[197]

Giriş kapısının üzerindeki kitabede aşağıdaki dizeler yer almaktadır (Fotoğraf 79):

آشبو جامع شریف زینت افزان سریر شوکت مصیر عثمانی خلیفهٔ معالی آثار بمیدانی

غازی (ساطان عبدالحمید) خان ثانی خضرتلرینک برات سنیه لرندن اولوب جنتمکان

[197]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 331; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.

سلطان عثمان غازی خضرتلری نام عالیسنه اضافتله ۱۳۱۹ سنهٔ هجریّه سنده مجدن انشا اولنمشدر

Transkripsiyonu:

İş bu Cami-i şerif-i ziynet-efzan-ı serir-i şevketmusîr-i Osmanî halife-i muali asar ve bi-meydani

Gazi (Sultan Abdülhamid) han-ı Sânî hazretlerinin berat-ı seniyyelerinden olub cennetmekân

Sultan Osman Gazi hazretleri nam-ı alisine izafetle 1319 sene-i hicriyesinde müceddeden inşa olunmuşdur[198]

Kitabeye göre Hicri 1319, Miladi 1901-1902 yıllarında inşa edilmiştir. Yapının açılışına ait bir fotoğraf, Hicri 1320 tarihi ile II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümlerinde yer almaktadır (Fotoğraf 2).

Şahpaz'da inşa edilen caminin üst katındaki derslik odası, 1950'li yıllarda beş sınıfın da eğitimi için ilkokul olarak kullanılmıştır. 1969 yılında minare yenilenmiştir. 1996-97 yıllarında camide kapsamlı bir onarım yapılmıştır. Bu esnada çatı, mahfil katı ve minber elden geçirilmiştir.[199]

İç Mekan:

Yapının ana giriş kapısı, kuzeybatı cephenin ortasında yer almaktadır. Tek kanatlı kapı, madeni malzeme ile imal edilmiştir. Giriş açıklığı, iç içe geçen profillerle geniş bir çerçeve ile kuşatılmaktadır. Buradan son cemaat yerine ulaşılmaktadır. Yakuplu Mahallesi'ndeki caminin tasarımına çok yakın bir uygulama burada da görülmektedir. Girişin hemen sağında oluşturulan bir mekan, imam odası olarak düzenlenmiştir (Çizim 23). Burası yapının özgün halinde olmayan muhdes bir bölümdür. Son cemaat yerinin tavan kısmı ve duvarları pencerelerin denizlik seviyesini biraz aşacak şekilde ahşap lambri ile kaplanmıştır. Harime bağlanan kapı ahşap ve çift kanatlıdır. Her iki yanında basık kemerli birer pencere, simetrik bir düzen içinde yerleştirilmiştir. Tamamen yenilenen kadınlar mahfili, iki ahşap paye ile taşınmaktadır (Fotoğraf 80). Girişin hemen sağından üst kata çıkışı sağlayan bir merdiven kuruluşu bulunmaktadır. Mahfilden minareye çıkan dar uzun bir kapı, merdivenin hemen çıkışındadır. Üst katın

[198] Transkripsiyon: Yasin Özdemir.
[199]Köyün yaşlılarından Rahmi Soydan ile 29.08.2022 tarihinde yapılan görüşme.

düzenlenmesi, mektep-cami tasarımının en belirgin örneklerinden birini oluşturmaktadır; Mahfil katı, ortadan bir duvar ile ayrılarak, bağımsız bir girişe sahip derslik mekanı oluşturulmuştur (Fotoğraf 81). Bu mekan, kadınlar mahfiline ve dışarından merdivenle ulaşılan girişlere sahiptir. Duvarlar açık yeşil boya ile boyanmış, tavanlar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Fotoğraf 80: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Fotoğraf 81: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Üst Kat Derslik Odası (2022)*

Harim bölümü, yakın tarihli tadilatlar esnasında önemli oranda yenilenmiştir. Bununla birlikte, dekoratif unsurların uyumluluğuna dikkat edilmiştir. Mihrap çinilerinde mavi, beyaz ve kırmızı renklerin hakim olduğu sade bir görünüm hakimdir (Fotoğraf 82). Mihrap duvarı da aynı malzeme ile pencere denizliklerine kadar kaplanmıştır. Harim içinde bulunan yüksek pencereler, kemer üstlerinde birer bordür ile kuşatılmıştır. Kalem işi olarak yapılan bu dekorasyonda çiçek ve yaprak motifleri, şerit halinde ardışık olarak sıralanmaktadır. Beyaz ve kırmızı renklerin tercih edildiği motifler, koyu mavi bir zemin üzerine yerleştirilmiş, konturlar her iki tarafından kırmızı çizgilerle sınırlandırılmıştır. Minber ve vaiz kürsüsü de yakın döneme ait diğer unsurlardır. Ahşap malzeme ile imal edilen vaiz kürsüsü ve minber, farklı büyüklüklerdeki ahşap parçaların birbirine eklenmesiyle oluşturulmuştur. Harimin tavanı da son cemaat yerinin tavanı gibi ahşap lambri ile kaplanmıştır. Aynı malzeme, pencere denizliklerine kadar, mihrap duvarı dışında kalan harimin diğer duvarları ve mahfili taşıyan payelerin de kaplamasında kullanılmıştır. Harimin duvarlarında içlerinde Arapça yazıların olduğu yuvarlak ve dikdörtgen panolar kalem işi ile oluşturulmuştur. Zemin ahşap malzeme ile kaplanmıştır.

Fotoğraf 82: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Harimi (2022)*

Cepheler:

Beden duvarları ve pencere düzeninin korunmasına rağmen, tüm cepheleri içeren taş kaplama uygulaması, yapının karakterini önemli ölçüde farklılaştırmıştır. Seçilen malzeme ve teknik, Trakya'daki dönem yapıları ile ilişkisizdir. Buna rağmen Geç Dönem Osmanlı mimarisine ait bazı formlar korunabilmiştir. Ana giriş kapısının bulunduğu kuzeybatı cephede, dışa taşkın iç içe geçen profillerle kuşatılan madeni giriş kapısı tek kanatlıdır (Fotoğraf 83). Her iki yanında birer pencere, üst katta da üç pencere bulunmaktadır. Basık kemerli pencereler simetrik bir düzen içinde dağılmışlardır. Girişin üstünde kitabenin yer aldığı bölüm, yatık dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Kat silmesi sadece bu cephede izlenebilmektedir. Bu cephede ayrıca kapının her iki yanında, diğer yüzey kaplamaları ile uyumsuz bir sıra zemin döşeme taşı kaplaması yapılmıştır.

Fotoğraf 83: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Kuzeybatı Cephe (2023)*

Kuzeydoğu cephede, asma kata denk gelen basık kemerli pencereler alt katta üç, üst katta üç olmak üzere altı adettir (Fotoğraf 84). Harime yakın olan pencereler arasındaki boşluk daha geniş tutulmuştur. Harim kısmında yer alan pencereler ise diğer grup yapılarında olduğu gibi sivri kemerli ve daha büyük ölçülerdedir. Aynı ölçülerdeki pencereler, kıble duvarı olan güneydoğu cephede de devam etmektedir (Fotoğraf 85).

Fotoğraf 84: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe (2023)*

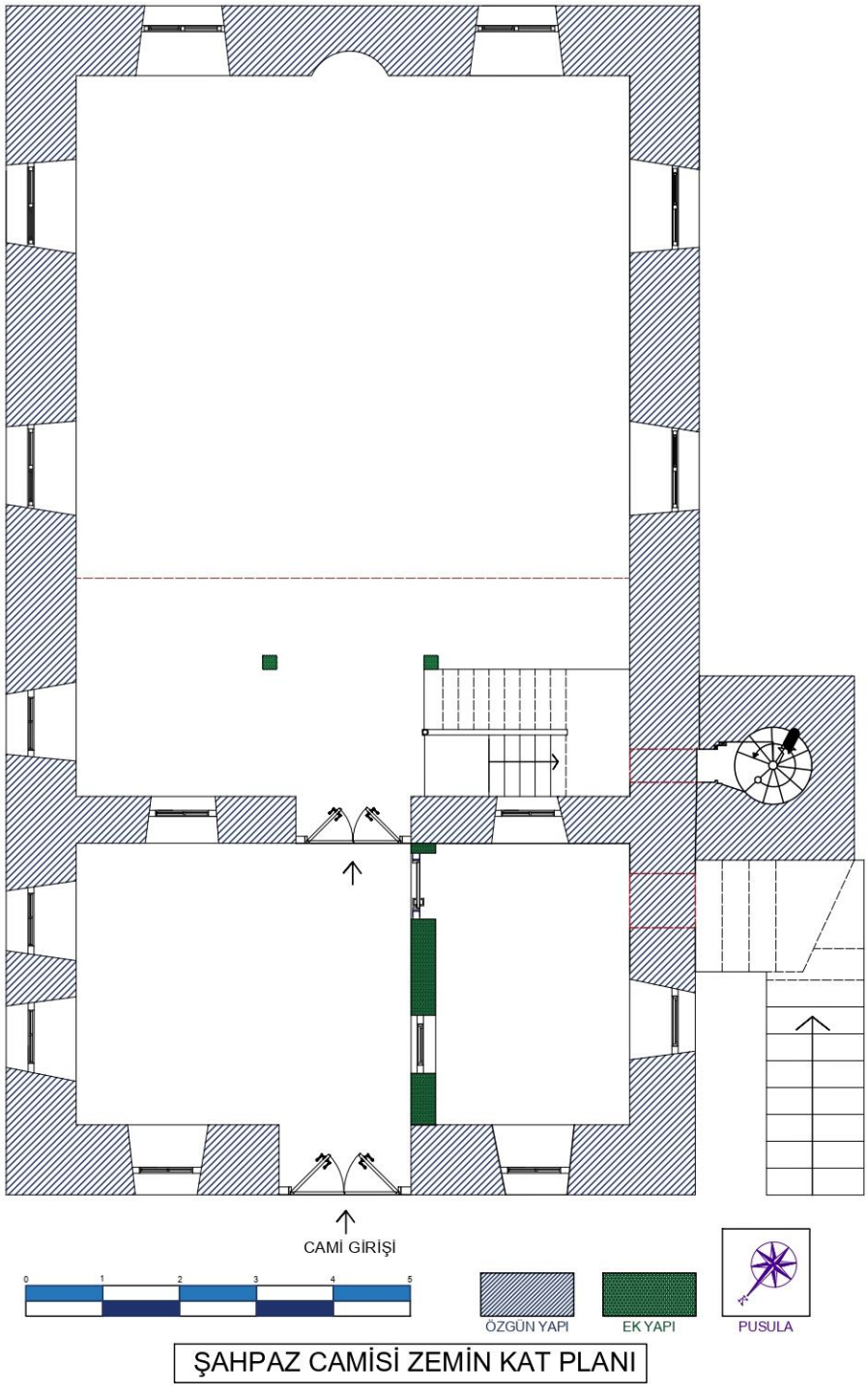

Fotoğraf 85: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Güneydoğu Cephe (2023)*

Fotoğraf 86: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii Güneybatı Cephe (2023)*

Minarenin bulunduğu güneybatı cephede, harimde sivri kemerli büyük boyutlu iki pencere, asma katın olduğu bölümde alt ve üst katlarda birer basık kemerli pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 86). Burada sonradan eklenen mermer basamaklı betonarme merdiven oldukça geniş tutulmuştur. Buradan derslik ve kadınlar mahfili ulaşılmaktadır. Ayrıca merdiven kuruluşunun altı kapatılarak depo haline dönüştürülmüştür. Minarenin orijinal kaidesi, sonradan yapılan kaplama taşlarıyla genişlemiş, saçak altı seviyesini aşarak bir miktar çatının üzerine taşmıştır. Ana giriş kapısının olduğu kuzeybatı cephe dışında tüm cephe duvarlarının alt kısmında, betonarme malzemeden dışa taşkın bir kuşak oluşturulmuştur. Bu kuşak, her cephede farklı yüksekliktedir. Cephelerdeki tüm pencerelerin kemer üstlerinde kilit taşları vardır. Pencere doğramaları, pvc malzeme ile yenilenmiştir. Kaidesi sarı ve kırmızı andezit taşı ile kaplanan minarenin silindirik gövdesi, betonarme malzemeden inşa edilmiştir. Hacim olarak da, yapının dönem özellikleri ile de uyumlu değildir.

Çizim 23: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Camii Zemin Kat Planı (Gülşen Aytuk-Cenk Doğan)*

4.1.1.6. Ergene Yulaflı Mahallesi Camii:

Adres: Yulaflı Mah. Ergene/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 19.12.2021, 10.04.2022, 08.10.2022, 01.10.2023

Fotoğraf: 7, 87-96

Çizim: 24

Fotoğraf 87: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Genel Görünümü (2022)*

Genel Tanım:

Kuzeybatı-güneydoğu yönünde gelişen yapı, yaklaşık olarak 8,60*15 metre ölçülerindedir. Kagir yapının beden duvarlarının kalınlığı 85 santimi bulmaktadır. Yapının beden duvarlarının inşasında moloz taş ve tuğla, minare bölümünde kesme taş ve tuğla kullanılmıştır. Avluya, güney ve kuzeybatı yönlerinden iki giriş bulunmaktadır.

Yapının güneybatısında üzeri kapalı bir şadırvan vardır. Avlunun kuzey ucunda iki katlı bir Kuran kursu binası inşa edilmiştir. Yapı kırma çatılı olup, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Çatı saçakları dışa taşkın geniş bir saçak halinde yenilenmiştir. Orijinal olmayan minaresi yakın tarihli olup, yapı ile uyumlu değildir. Yapının tescil edilip koruma altına alınmadığı dönemde yapılan özensiz onarım ve eklentiler yapının bir bütün olarak algılanabilmesini güçleştirmektedir.

Tarihçe:

Ergene ilçe merkezine yakın bir konumda bulunan Yulaflı Mahallesi Camii, ciddi oranda müdahalelere maruz kalsa da, kütlesel bütünlüğünü koruyabilmiştir (Fotoğraf 87). Mahalle, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Türkiye Trakya'sında Bulgaristan göçmenlerinin iskân ettirildiği yerleşimlerden biridir.[200] Yapının günümüze ulaşan bir kitabesi yoktur. Ancak Hicri 1319 ve Hicri 1321 tarihli Maârif Nezâreti Salnâmelerinde, Edirne Emlâk-ı Hümâyûn Komisyonu dahilinde, Çorlu Şubesine bağlı olarak Hicri 1305 (Miladi 1887-1888) tarihinde inşa edildiği yazmaktadır.[201] II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümlerinde yapının açılışına dair Hicri 1320 tarihli bir fotoğrafı bulunmaktadır (Fotoğraf 7).

İç Mekan:

Yapının girişi kuzeybatı cephenin ortasındadır. Önüne sonradan metal iskelet ve hafif malzemelerle imal edilmiş kapalı bir bölüm eklenmiştir. Bu bölüm, son cemaat yeri olarak kullanılmaktadır. Müdahalelerin büyük bir kısmının yapının ana giriş kapısının bulunduğu kuzeybatı cephede yoğunlaştığı görülmektedir. Muhdes olan son cemaat yerinin önüne, kapalı bir bölüm daha eklenerek kuzeydoğuya doğru genişletilmiştir (Çizim 24). Ek bir ibadet alanı elde etmek amacıyla oluşturulan bu bölüm, düzgün ve simetrik olmayan bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 88). Özgün giriş açıklığının olduğu yere, tek kanatlı çelik bir kapı konulmuştur (Fotoğraf 89). Girişin her iki yanındaki pencereler işlevini kaybetmiş, iç mekan penceresine dönüşmüştür.

[200]Bu dönemde Tırnova, Yanbolu ve Silistre kentlerinden 86 hane göçmen yerleştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, DH. MKT.78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 296.
[201]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 331; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 164.

Fotoğraf 88: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Muhdes İbadet Alanı (2022)*

Fotoğraf 89: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Özgün Giriş Cephesi (2022)*

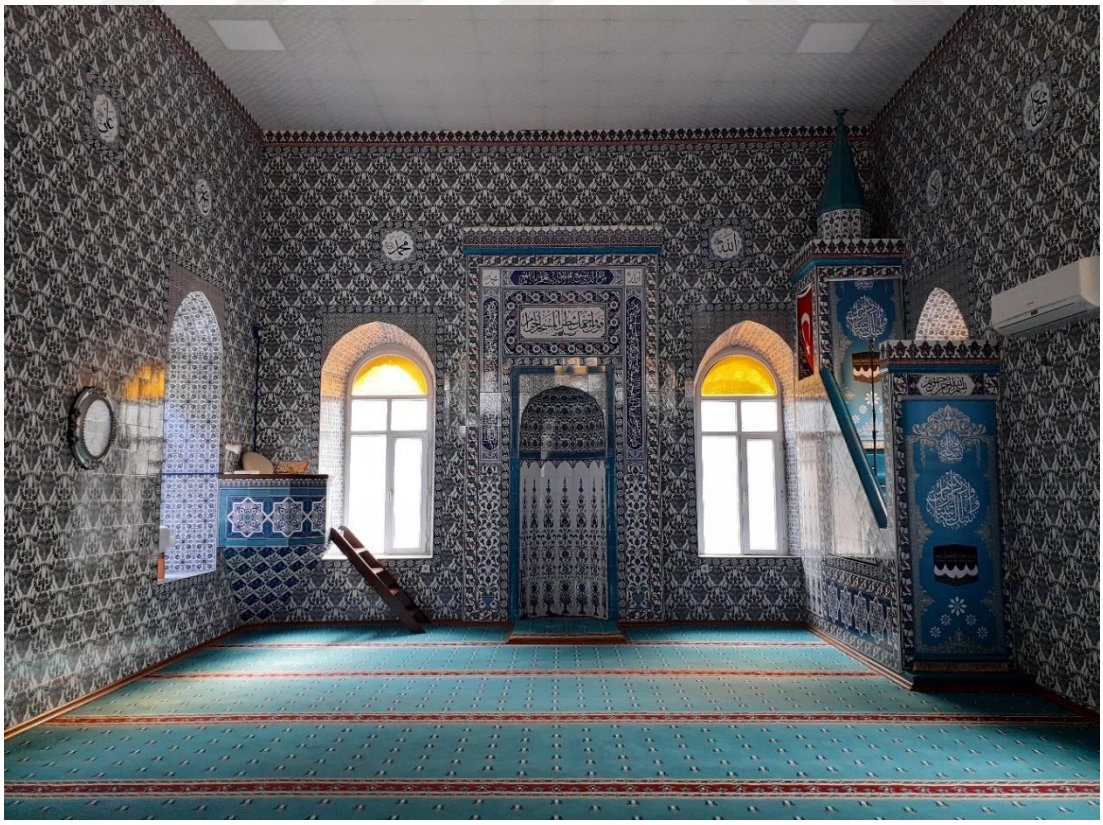
Kadınlar mahfili, betonarme olarak yeniden yapılmıştır (Fotoğraf 90). Mahfile iç kısımdan bağlantı sağlanmamıştır, dışarıdan minarenin önünden bir girişi bulunmaktadır. Mahfil katı boyunca duvarlar, zeminden 70 cm yukarıya kadar ahşap lambri, kalan kısmı ise modern çiniler ile kaplanmıştır (Fotoğraf 91). Mahfilin altında sağ bölümde bir müezzin mahfili oluşturulmuştur. Harim bölümünde yoğun bir çini kullanımı görülmektedir (Fotoğraf 92). Fabrikasyon üretim olan bu çiniler, zeminden tavana kadar iç mekanın tüm yüzeylerinde kullanılmıştır. Mihrap, minber ve vaiz kürsüsü gibi mimari unsurlar da çini malzeme ile kaplanmıştır. İç mekanın tavanları pvc karolar ile kaplanmıştır. Zemin kaplama malzemesi olarak ahşap tercih edilmiştir.

Fotoğraf 90: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Fotoğraf 91: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Mahfil Katı (2022)*

Fotoğraf 92: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Harimi (2022)*

Cepheler:

Girişinin bulunduğu kuzeybatı cephesi, önüne hafif malzemelerle inşa edilen muhdes bölüm nedeniyle tam olarak algılanamamaktadır (Fotoğraf 93). Son cemaat yeri olarak kullanılan bu bölümün önüne daha büyük ölçülerde bir ibadet alanı oluşturularak kuzeye doğru genişletilmiştir. Burada görülen uygulamada, ihtiyacın giderilmesi dışında herhangi bir mimari kaygının duyulmadığı açıktır. Harime bağlanan esas giriş kapısı tamamen değiştirilmiş, her iki yanındaki pencerelerin söveleri korunmasına rağmen, iç kısımları dolgu malzeme ile yuvarlatılarak formu değiştirilmiştir. Giriş kapısının üzerindeki pencereler de, alt kattakiler ile aynı boyutlarda ve formdadır. Cephedeki kat silmesi, kuzeydoğu ve güneybatı cephelerde de mahfil katı boyunca devam etmektedir.

Kuzeydoğu cephe, özgün görünümünü ve grup yapılarının cephe kurgusunu devam ettirmektedir (Fotoğraf 94). Mahfil katının olduğu kısımdaki alt ve üst kat pencereleri daha küçük ölçülerde ve basık kemerli, harim bölümündekiler büyük ve sivri kemerlidir. Güneydoğu cephedeki pencereler de aynı ölçülerdedir (Fotoğraf 95). Yapının kuzeybatı cephesiyle birlikte en çok müdahaleye uğrayan cephesi, güneybatı cephesidir (Fotoğraf 96). Harime bakan cephe duvarı, özgün durumunu korumaktadır.

Fotoğraf 93: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Kuzeybatı Cephe (2022)*

Fotoğraf 94: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe (2023)*

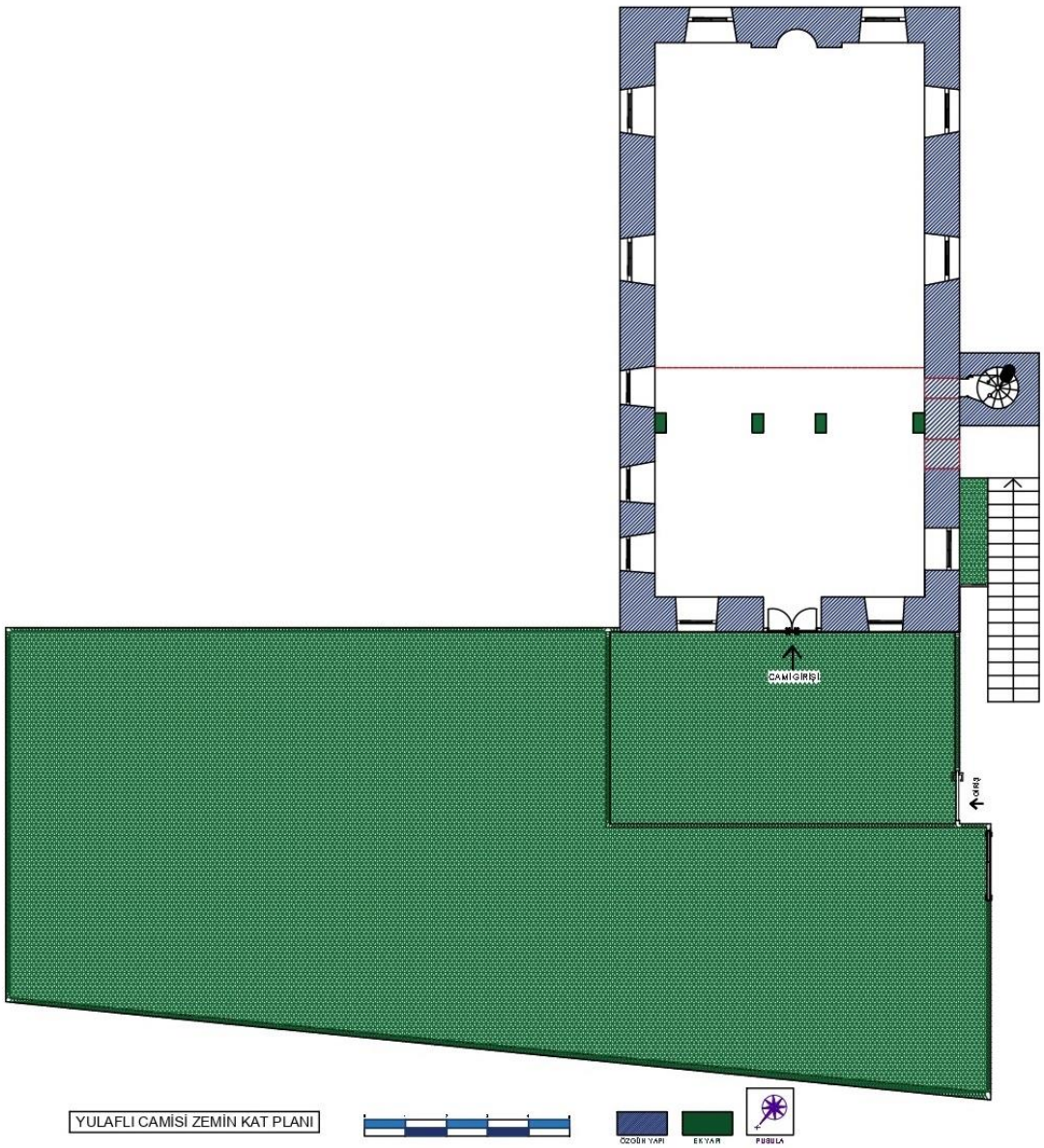
Fotoğraf 95: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Güneydoğu Cephe (2023)*

Fotoğraf 96: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii Güneybatı Cephe (2022)*

Minare tamamen yenilenmiştir. Kat silmesine kadar ulaşan kare kaidesinin üzerinde silindirik bir gövdeye sahiptir. Caminin kütlesine göre büyük tutulmuştur. Şerefe altı testere dişi frizler ve düz halkalarla halkalarla hareketlendirilmiştir. Sivri bir külah ile sona ermektedir. Minarenin yüzeyinin tamamı açık yeşil renkli BTB cam mozaik ile kaplanmıştır. Renk ve doku olarak yapı ile uyumlu değildir. Minarenin önünden üst kata çıkışı sağlayan merdiven kuruluşu, betonarme olarak tamamen yenilenmiştir. Üst katta giriş kapısının önüne basit malzemelerle bir rüzgarlık oluşturulmuştur. Merdiven ile beden duvarı arasında kalan boşlukta da küçük bir depo oluşturulmuştur.

Cephelerdeki tüm pencereler geniş bir söve ile kuşatılmış olup, kemer üstlerinde birer kilit taşı bulunmaktadır. Pencere doğramaları, pvc malzeme ile yenilenmiştir. Cephe köşelerindeki girintili çıkıntılı küfeki taş düzenlemesi, yapının hatlarını vurgulamaktadır.

Çizim 24: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Camii Zemin Kat Planı (Gülşen Aytuk-Cenk Doğan)*

4.1.1.7. Kapaklı Yanıkağıl Mahallesi Camii:

Adres: Yanıkağıl Mah., 17 Pafta, 2788 Parsel, No. 345 Kapaklı/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 21.11.2021, 19.12.2021, 10.04.2022, 08.10.2022

Fotoğraf: 97-105

Çizim: 25

Genel Tanım:

Yapı, kıble yönünde derinlemesine yönelim gösteren, dikdörtgen bir plana sahiptir. Yaklaşık olarak 8,50*15,30 metre ölçülerindedir. Yapının ana inşa malzemesi moloz taş ve tuğladır. Kırma çatılı yapı, Marsilya kiremidi ile örtülüdür. Kuzeybatı ve kuzeydoğu yönünden girişleri olan geniş bir avlu içinde yer almaktadır (Fotoğraf 97).

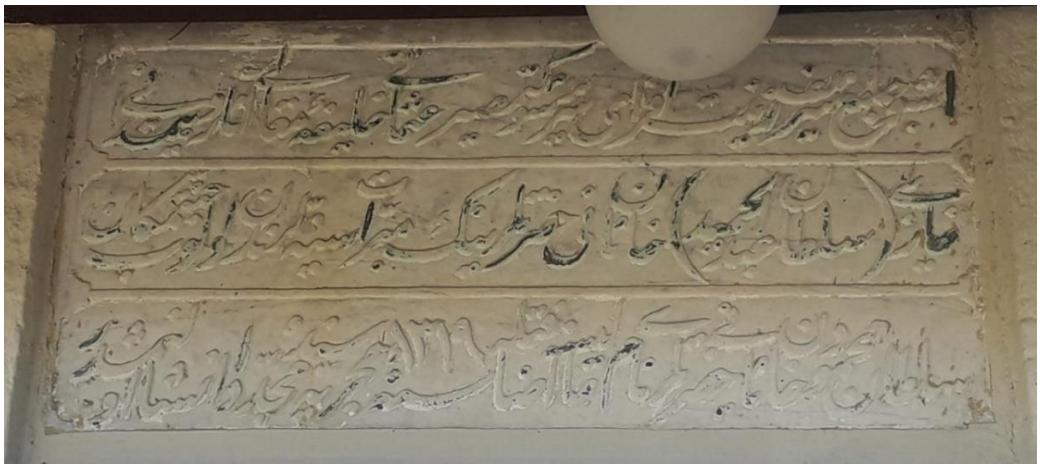

Fotoğraf 97: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Genel Görünümü (2022)*

Yapı, 2016 yılında tescil edilerek koruma altına alınmıştır. Ancak bu tarihten önce ciddi müdahalelere maruz kalmıştır. Avlunun güneybatısında cami görevlisinin yaşadığı konut bulunmaktadır. Yapının güneydoğusunda kalan avlu, sebze bahçesi olarak kullanılmaktadır. Buradan başlayarak güneybatı cephede harim duvarının ortasına kadar tel örgü ile kapatılmıştır. Dolayısıyla yapının bu kısımlarına ulaşım imkanı kalmamıştır. Avlunun kuzeydoğusunda 2012 yılında bir köy camisi için oldukça büyük bir şadırvan yapılmıştır. Gösterişli bir su yapısı inşa edilmek istenmiş, ancak alan doğru kullanılamamıştır. Hemen yanında yer altına tuvaletler ve gasilhane inşa edilmiştir. Ön kısımda da ahşap malzemeler ile bir kamelya oluşturulmuştur. Eklentilerin inşası ve çevre düzenlemesinin hiçbir aşamasında rasyonel davranılamadığı açıkça görülmektedir. Yapının güneybatı duvarı, çeşitli tarımsal malzemelerin yığıldığı bir açık hava deposu görünümündedir. Ancak yapıdaki en önemli müdahale, koruma kararı öncesi 2015 yılında inşa edilen minaresidir. Harap durumda olan eski ve orijinal minare tamamen yıkılarak yerine iki şerefeli betonarme bir minare inşa edilmiştir. Yapının ölçeğine göre oldukça büyük tutulmuş ve hacim duyarlılığı gözetilmemiştir. Yapının ana kütlesi ile uyumsuzluğu açıkça görülmektedir.

Tarihçe:

Yanıkağıl, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan'ın Tırnova ve Hazargrad şehirlerinden gelen göçmenlerin iskân edildiği bir yerleşimdir.[202] Köyden mahalleye dönüştürülen yerleşiminde bulunan mektepli camii, günümüzde de yerleşimin tek camii olarak işlevini sürdürmektedir.

Fotoğraf 98: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Kitabesi (2022)*

[202]Bu iki kent ve çevresinden gelen muhacir sayısı 178 hane olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, DH. MKT. 78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.,** 296.

Giriş kapısının üzerinde kitabesi mevcuttur (Fotoğraf 98). Üç satır halinde aşağıdaki dizeler yer almaktadır:

آشبو جامع شریف زینت افزان سریر شوکت مصیر عثمانی خلیفهٔ معآلی آثار بمیدانی

غازی (ساطان عبدالحمید) خان ثانی خضرتلرینک برات سنیه لرندن اولوب جنتمکان

سلطان محمود خان ثانی خضرتلری نام عالیسنه اضافتله ۱۳۱۹ سنهٔ هجریّه سنده مجدن انشا اولنمشدر

Transkripsiyonu:

İş bu Cami-i şerif-i ziynet-efzan-ı serir-i şevketmusîr-i Osmanî halife-i muali asar ve bi-meydani

Gazi (Sultan Abdülhamid) han-ı Sânî hazretlerinin berat-ı seniyyelerinden olub cennetmekân

Sultan Mahmud Han-ı sânî hazretleri nam-ı alisine izafetle 1319 sene-i hicriyesinde müceddeden inşa olunmuşdur[203]

Yapının inşa tarihi olarak Hicri 1319 tarihi okunabilmektedir. Bu tarih, Miladi takvime göre 1901-1902 yıllarına denk gelmektedir. Yapının açılışında aldırılan bir fotoğraf, Hicri 1320 tarihi ile II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümlerinde yer almaktadır (Fotoğraf 9). Ancak, diğer birçok grup yapısında olduğu gibi bu yapının da daha önce var olduğu bilinmektedir. Hicri 1319 ve Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerine göre yapı Hicri 1305 (Miladi 1887-1888) inşa edilmiştir.[204] Hicri 1325 (Miladi 1907-1908) tarihinde mektebin yetersiz kalması nedeniyle genişletilmesine ilişkin bir belge ve çizim vardır (Belge 9-10/Bkz. EKLER).[205] Maliyeti de ortaya konulan bu proje muhtemelen hiç gerçekleşmemiştir. Çünkü günümüze ulaşan yapı, projede öngörülen tasarı ile uyuşmamaktadır.

[203] Transkripsiyon: Yasin Özdemir.
[204]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 331; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.,** 164.
[205]BOA.Y.MTV.307/64, H.11.02.1326 (M.15.03.1908); Sağlamçubukçu (ed), 2017, **a.g.k.**, 270-271.

İç Mekan:

Yapının girişi, kuzeybatı cephenin orta akındadır. Sonradan yenilenen tek kanatlı ahşap giriş kapısı, düz atkılı profiller ile çerçevelenmiştir. Kapının üzerinde Osmanlıca kitabe, altında ilk inşasına dair, yakın tarihli mermer bir kitabe bulunmaktadır. Girişin ardından, son cemaat yeri olarak kullanılan bölüme geçilmektedir.[206] Betonarme olarak yenilenen bu bölümün en sağında, üst kata çıkışı sağlayan merdiven kuruluşu inşa edilmiştir. Buradaki kuruluş, pvc malzeme ile kaplanmıştır. Son cemaat yeri ortadan bölünerek, sol kısımda bağımsız girişi olan bir mekan oluşturulmuştur (Çizim 25, Fotoğraf 99). Burası imam odası olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 99: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Son Cemaat Yeri (2022)*

Harime açılan ahşap kapının yanında, iki adet basık kemerli iç pencere bulunmaktadır. Betonarme olarak yenilenen mahfil, tek bir kolon tarafından taşınmaktadır (Fotoğraf 100). Kadınlar mahfili oldukça büyük tutulmuştur (Fotoğraf 101). Mahfilin korkulukları ahşap kafes örgü ile oluşturulmuştur. Harimin tüm tavanları

[206]Son cemaat yerinin özgün olup olmadığı tartışmalı görünmektedir. Ancak köy sakinlerinin verdiği bilgilere göre bu kısımda bir değişiklik yapılmamıştır (Mehmet Küçükkısa (74) ile 08.10.2022 tarihinde yapılan görüşme)

vernikli ahşap plakalar ile kaplanmıştır. Harim duvarlarının oldukça sade tutulduğu dikkat çekmektedir.

Fotoğraf 100: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Fotoğraf 101: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Mahfil Katı (2022)*

Mihrap, vaiz kürsüsü ve minber mermer ile kaplanmış, neredeyse hiçbir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Fotoğraf 102). Aynı malzeme ile mihrap duvarı ve diğer cephe duvarları boyunca pencere denizliklerine kadar kaplama yapılmıştır. Son cemaat yeri ve kadınlar mahfili katında ise benzer bir düzenleme beyaz çini karolar ile uygulama alanı bulmuştur. Harime bakana sivri kemerli büyük boyutlu pencereler, kemer içlerine dolgu yapılarak üst kesimlerinde üçgen forma dönüştürülmüş, pencere doğramaları da buna uygun olarak imal edilmiştir. Yapının tüm cephelerindeki pencere doğramaları ahşap renkli pvc malzeme ile 2015 yılında yenilenmiştir. Zemin kaplamaları ahşap malzemeden oluşturulmuştur.

Fotoğraf 102: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Harimi (2022)*

Cepheler:

Yapının giriş kapısın da bulunduğu kuzeybatı cephesinde giriş kapısının her iki yanında basık kemerli birer pencere, üst katta da aynı boyutlarda üç pencere bulunmaktadır. Simetrik bir görünüme sahip olan cephe, diğer grup yapılarının tasarımını tekrarlamaktadır. Özgün olmayan giriş kapısının üzerinde küçük boyutlarda ahşap bir tente eklenmiştir. Bu cephede bulunan kat silmesi, diğer cephelerde de mahfil katı boyunca devam etmektedir. Yapının iç kurgusu, dışarıdan kolayca algılanabilmektedir.

Kat silmesi, ilk iki pencere boyunca devam etmekte, üçüncü pencereye gelindiğinde kesintiye uğramaktadır. Pencereler geniş sövelerle çerçevelenmiş, üzerlerine birer kilit taşı konulmuştur. Cephe köşeleri küfeki taşlar ile girintili çıkıntılı bir form ile belirginleştirilmiştir.

Fotoğraf 103: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe (2022)*

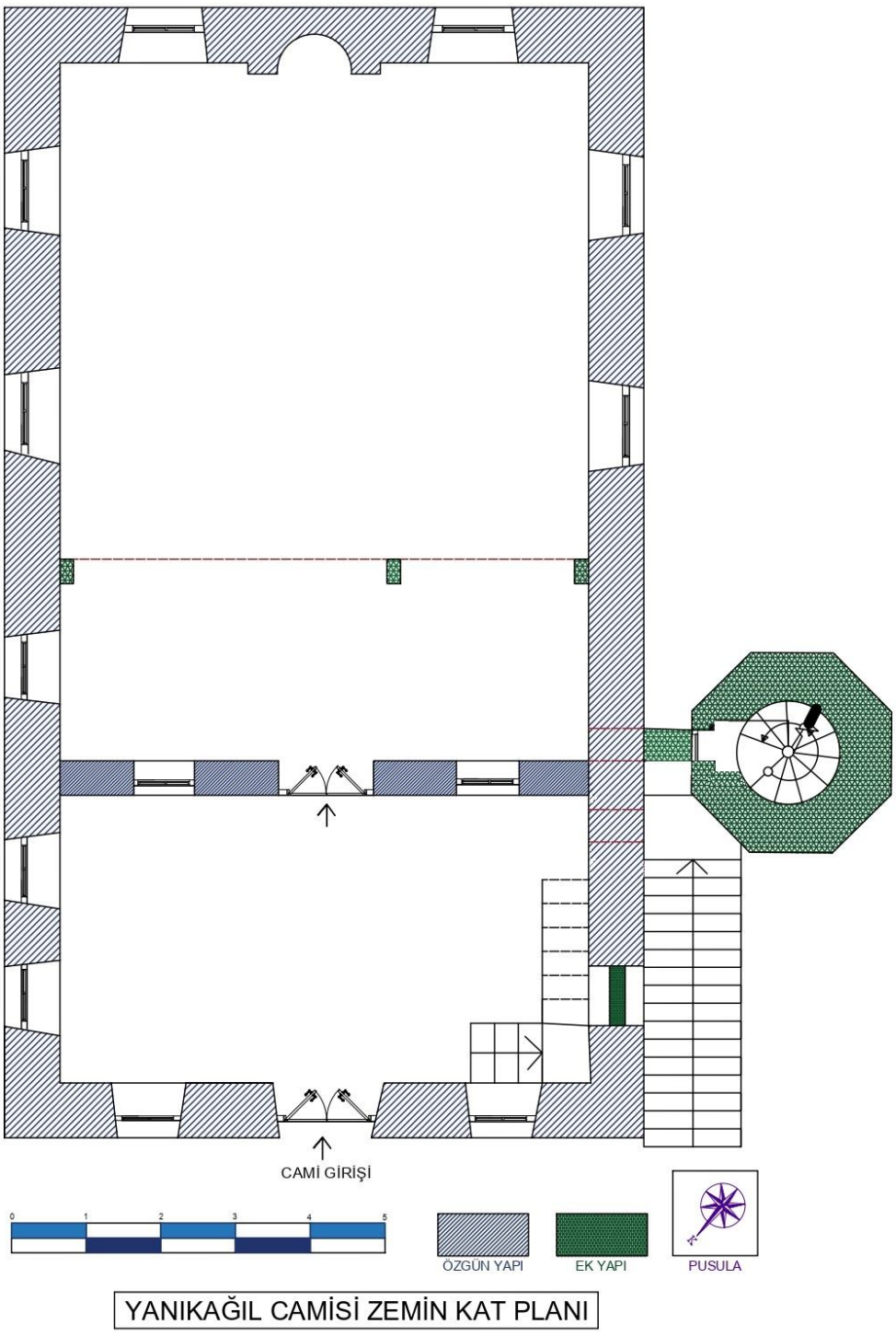
Kuzeydoğu cephede mahfil katı bölümünde, altta ve üstte üçer pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 103). Birbirine yakın ölçülerde ve basık kemerli bu pencereler, içeriden mahfil sınırına kadar gelmektedir. Harim bölümündeki pencereler daha büyük ölçülerdedir. Sivri kemerli bu pencereler harimin üç cephesinde de ikişer adet olmak üzere toplam altı tanedir. Kuzeydoğu cephenin bitiminde bahçenin özel kullanımı nedeniyle güneydoğu cepheye ulaşılamamaktadır (Fotoğraf 104). Güneybatı cephede harim duvarının ortasına kadar tel örgü ile kapatılan bu alana geçilememektedir. Güneybatı cephede bulunan özgün olmayan minarenin betonarme çokgen kaidesine kesme taş görünümü verilmiştir (Fotoğraf 105). Minaremin önünde üst kata çıkışı sağlamak için betonarme malzeme ile inşa edilen merdiven, cephe duvarındaki alt kat penceresinin işlevini kaybetmesine yol açmıştır. Merdivenin altı, malzeme deposu olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 104: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Güneydoğu Cephe (2022)*

Fotoğraf 105: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii Güneybatı Cephe (2022)*

Çizim 25: *Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Camii Zemin Kat Planı (Gülşen Aytuk-Cenk Doğan)*

4.1.1.8. Kapaklı Bahçeağıl Mahallesi Camii

Adres: Bahçeağıl Mah. 2213 Parsel Kapaklı/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 21.11.2021, 19.12.2021, 22.05.2022, 08.10.2022

Fotoğraf: 8, 106-112

Çizim: 26

Genel Tanım:

Yapı, kıble yönünde derinlemesine uzanan dikdörtgen bir plana sahiptir. 8,65*15,40 metre ölçülerindedir. Kırma çatı, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Düz tavanlıdır. Geniş bir bahçe içinde yer almaktadır. Avluya giriş, kuzeydoğu ve güneybatı yönlerinden sağlanmaktadır. Yapı, özgün cephe yapısını ve mimari unsurları önemli ölçüde korumuştur.

Fotoğraf 106: *Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Genel Görünümü (2022)*

Tarihçe:

Bahçeağıl, Emlâk-ı Hümâyûn şubelerince inşa edilen mektepli camilerden birine ev sahipliği yapmaktadır (Fotoğraf 106). Yerleşim, Tırnova ve Servi muhacirleri tarafından iskân edilmiştir.[207] Günümüze ulaşan bir kitabesi bulunmamaktadır. Hicri 1319 ve Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerinde Hicri 1305 (Miladi 1887-1888) yılında yaptırıldığı yazmaktadır.[208] II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümlerinde yapının açılışına dair Hicri 1320 tarihli bir fotoğraf konulmuştur (Fotoğraf 8).

İç Mekan:

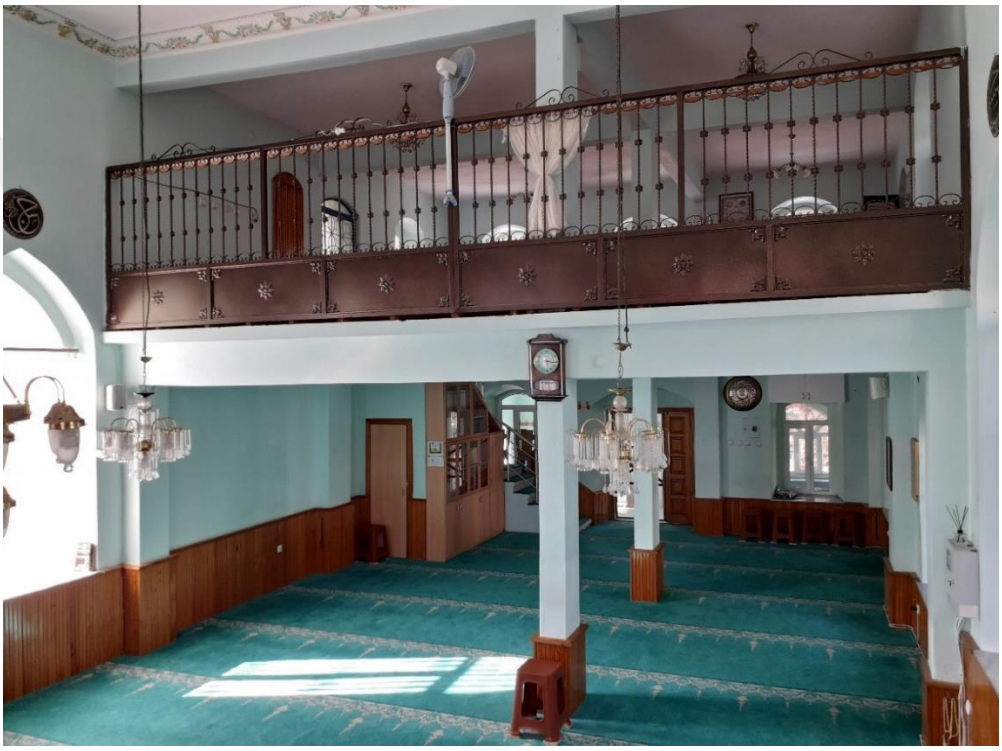
Yapıya giriş, kuzeybatı cepheye bitişik olarak inşa edilen tek katlı muhdes bölümden sağlanmaktadır (Çizim 26). Ek yapının madeni giriş kapısının her iki yanında, birer pencere yer almaktadır. Son cemaat yeri olarak kullanılan bu bölüm tamamen betonarmedir (Fotoğraf 107). Hepsi aynı formda dört büyük sivri kemerli pencere ile aydınlatılmaktadır. Muhdes bölümün zemini ve pencere denizliklerine kadar duvarları fayans ile döşenmiştir. Harime bağlanan özgün giriş açıklığının formu değişikliğe uğramıştır. Giriş kapısı, tek kanatlı ahşap bir kapı ile yenilenmiştir. Kapı açıklığı 147*200 cm ölçülerindedir. Kapının her iki tarafında bulunan özgün cephe pencereleri, hacim ve formlarını önemli oranda kaybetmiştir. Sol taraftaki 80*157 cm, sağ taraftaki 78*164 cm ölçülerindedir. Orijinal halinde cephe penceresi olan bu açıklıklar, muhdes bölümün eklenmesiyle iç mekan pencerelerine dönüşmüştür.

Fotoğraf 107: *Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Son Cemaat Yeri (2022)*

[207]Muhacirler 70 hane olarak iskân edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, DH. MKT. 78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.,** 291.
[208]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 331; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.,** 165.

Yapının dış kısmı özgün tasarımını korusa da, iç mekanda önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. Harim tavanı ve mahfil katı betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Kadınlar mahfili, ikisi serbest, diğerleri cephe duvarlarına bitişik kolonlar tarafından taşınmaktadır (Fotoğraf 108). Girişin sağında, üst kata çıkışı sağlayan bir merdiven ünitesi oluşturulmuştur. Dökme mozaik basamaklardan ve madeni korkuluklardan oluşan bu ünite, kapladığı alan nedeniyle özgün iki pencerenin kısmen işlevini kaybetmesine yol açmıştır. Merdivenin alt kısmındaki boşluk, tamamen kapatılarak küçük bir mekana dönüştürülmüştür.

Fotoğraf 108: *Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Kadınlar mahfili, üç yönden de yedi pencere ile iyi aydınlatılan geniş bir mekan olarak düzenlenmiştir. Minareye çıkan ahşap giriş kapısı da mekanın güneybatısındadır. Mahfile, minarenin yanında inşa edilen merdivenlerle de ulaşılmaktadır. Bu girişe madeni bir kapı konulmuştur. Alt kısımları kapalı, üst kesimleri parmaklıklardan oluşan perforje mahfil korkulukları, iç mekan kullanımına uygun değildir. Bu tür malzemeler, dış mekanların kapı ve bahçe bölümlendirmelerinde tercih edilmektedir. Özgün olmayan minber, vaiz kürsüsü ve mihrap fabrikasyon çinilerle kaplanmıştır (Fotoğraf 109). Aynı malzeme kıble duvarının yüzeyinde ve kuzeydoğu cephenin güneyindeki son penceresinde, pencere denizliklerine kadar uygulanmıştır. Harimin kalan kısmı, pencere

denizliklerine kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır. Harim duvarlarındaki büyük boyutlu ve sivri kemerli pencerelerde, diğer grup yapılarda rastlanmayan bir uygulama dikkat çekmektedir; Bu yapıdaki pencere açıklıkları, dıştan içe doğru birkaç kademe halinde genişlemektedir. Betonarme tavanda alçı malzeme ile çağdaş süslemeler yapılmıştır. Avizeyi taşıyan daire formlu tavan göbeğinde çiçek goncaları, dal ve yapraklardan oluşan kompozisyon, pastel tonlarda boyanmıştır. Tavan ve duvarların birleştiği köşelerde de kartonpiyer uygulaması yapılmıştır. Belirli aralıklarda konsollarla dekore edilen bu düzenlemede yine bitkisel motifler öne çıkmaktadır. İç mekanın zemini ise ahşap plakalarla kaplanmıştır.

Fotoğraf 109: *Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Harimi (2022)*

Cepheler:

Yapının esas girişi olan kuzeybatı cephenin önüne sonrada eklenen betonarme muhdes bölüm, cephenin algılanmasını zorlaştırmaktadır. Tek katlı olması nedeniyle özgün cephenin üst kattaki üç penceresi görülebilmektedir. Basık kemerli ve geniş sövelerle çerçevelenen pencere açıklıkları, özgün formlarını koruyabilmiştir. Kuzeydoğu cephede mahfil katı boyunca kademeli bir pencere düzeni dikkat çekmektedir (Fotoğraf 110). Simetrik olarak dağılan alt ve üst katlardaki üçer pencere standart ölçülerdedir.

Cephenin devamında harim kısmında, büyük boyutlu ve sivri kemerli iki pencere bulunmaktadır. Harimin güneydoğu ve güneybatı cephe duvarlarındaki aynı formdaki sivri kemerli pencereler de, kuzeydoğu cephedeki harim pencereleri ile aynı boyutlardadır (Fotoğraf 111).

Fotoğraf 110: *Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe (2022)*

Fotoğraf 111: *Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Güneydoğu Cephe (2022)*

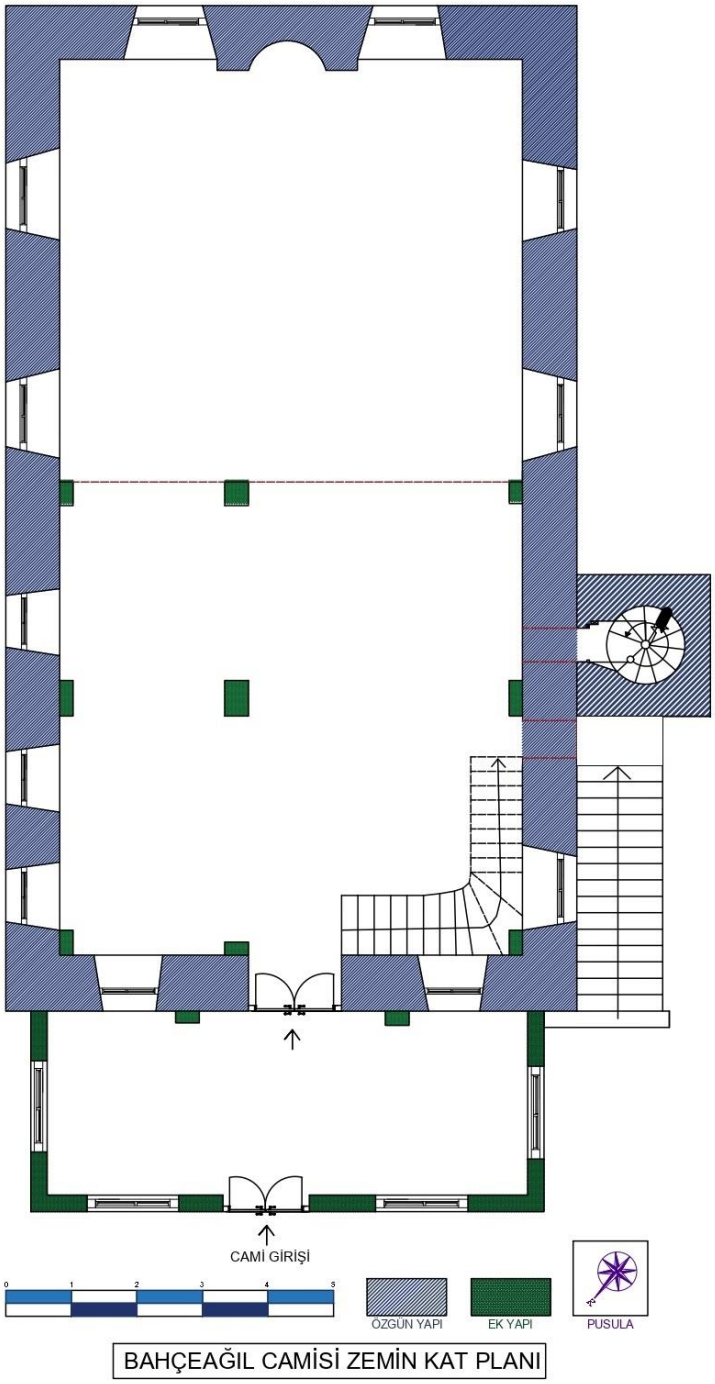
Minare, güneybatı cephenin kuzeye yakın ucunda yer almaktadır (Fotoğraf 112). Orijinal görünümünü korumaktadır. Saçak seviyesine kadar çıkan kaidesi, birinci kat seviyesini belirleyen silmesiyle iki kademelidir. Kaidenin alt kısmı taş, devamı ise tuğla malzeme ile oluşturulmuştur. Dışa taşkın bir silme kuşağı ile sonlanan kaide, herhangi bir geçiş unsuru olmaksızın silindirik gövdeye bağlanmaktadır. Şerefe korkulukları, madeni parmaklıklar ile yenilenmiştir. Külah kısmı, diğer grup yapılarında olduğu gibi armudi formdadır. Minarenin kuzey ucuna, üst kata çıkışı sağlayan betonarme bir merdiven eklenmiştir. Küpeşte ve korkulukları alüminyum malzemedir Merdivenin altındaki boşluk, pvc malzemelerle bir depo odasına dönüştürülmüştür. Üst kısmı ise madeni profillerle dışa taşırılarak kapalı bir mekan oluşturulmuş, üst kısmı oluklu saç levhalarla kapatılmıştır. Buradaki uygulama, yapının cephe estetiği ile uyuşmamaktadır. Bu merdivenin inşası esnasında, alt katın kuzey ucundaki özgün pencere açıklığı da kısmen işlevini kaybetmiştir.

Fotoğraf 112: *Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii Güneybatı Cephe (2022)*

Yapının tüm cepheleri, minare kaidesi de dahil olmak üzere, BTB mozaik malzeme ile kaplanmıştır. Cephe köşeleri kesme taşlarla girintili çıkıntılı bir görünüm verilerek belirginleştirilmiştir. Basık kemerli ve sivri kemerli olmak üzere iki tür pencere formu tercih edilmiştir. Pencereler kendi grupları içinde standart ölçülere sahiptir. Yine, hepsi

geniş sövelerle çerçevelendirilmiş ve üzerlerine birer kilit taşı konulmuştur. Günümüzde tüm pencere doğramaları pvc malzeme ile değiştirilmiştir. Betonarme olarak yenilenen çatı, geniş bir saçak ile çevrelenmiştir.

Çizim 26: *Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Camii Zemin Kat Planı (Gülşen Aytuk-Cenk Doğan)*

4.1.1.9. Kapaklı Uzunhacı Mahallesi Camii:

Adresi: Uzunhacı Mah., 120 Ada, 1 Parsel Kapaklı/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 19.12.2021, 22.05.2022

Fotoğraf: 4, 113-119

Çizim: 27

Genel Tanım:

Kıble yönünde derinlemesine uzanan dikdörtgen bir plana sahiptir. 8,70*15,10 ölçülerindedir. Etrafı bahçe duvarlarıyla çevrilmiş geniş bir avlu içinde yer almaktadır. Avlunun kuzeybatı ve güneybatıdan girişleri bulunmaktadır. Kuzeyinde abdest alma alanı, güney ucunda da diğer müştemilatları yer almaktadır. Kırma çatı, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Yapının cephelerindeki muhdes eklentiler hariç, kütlesel bütünlüğünü önemli ölçüde korumaktadır. Beden duvarlarının inşasında moloz taş ve tuğla, cephe köşelerinde kesme taş, minare gövdesinde ise tuğla malzeme kullanılmıştır.

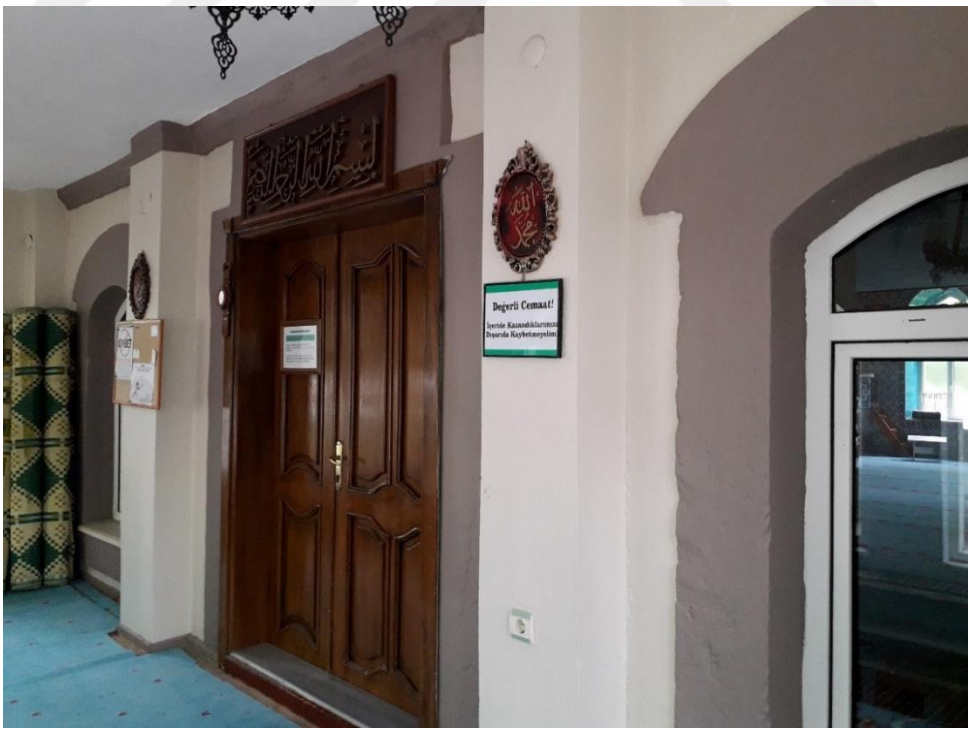
Fotoğraf 113: *Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Genel Görünümü (2022)*

Tarihçe:

Hicri 1319 ve Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerinde Çorlu Şubesine bağlı olarak Emlâk-ı Hümayûn Komisyonunca inşa edilen camilerden biri Uzunhacı Mahallesi'ndedir (Fotoğraf 113). Hicri 1305 (Miladi 1887-1888) tarihinde inşa edilmiştir.[209] Kitabesi günümüze ulaşmamıştır. Ancak diğer grup camilerinde olduğu gibi 20. yüzyılın ilk yıllarında elden geçirilerek yeniden açılış yapıldığı düşünülmektedir. Yapının açılışını gösteren Hicri 1320 tarihli bir fotoğraf, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümlerinde yer almaktadır (Fotoğraf 4).

İç Mekan:

Yapıya kuzeybatı cephe orta aksında bulunan giriş açıklığından girilmektedir. Burada özgün cephenin önüne betonarme tek katlı bir muhdes yapı inşa edilmiştir (Çizim 27). Son cemaat bölümü olarak kullanılan bu alan, büyük boyutlu yarım yuvarlak kemerli pencereleriyle oldukça iyi aydınlatılmıştır. Harime özgün cephe duvarının orta aksında bulunan giriş açıklığından ulaşılmaktadır. Buradaki kapı, ahşap malzemeden bir kapı ile yenilenmiştir (Fotoğraf 114). Her iki yanındaki özgün cephe pencereleri, iç mekan penceresine dönüşmüştür.

Fotoğraf 114: *Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Giriş Bölümü (2022)*

[209]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 331; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 164.

Girişin ardından ulaşılan harimin oldukça sade bir görünüme sahip olduğu söylenebilir. Oldukça geniş tutulan ve betonarme olarak yenilenen mahfil katı, iç mekanda önemli bir yer kaplamaktadır. Kadınlar mahfili, bağımsız destekler üzerinde değil, kuzeydoğu ve güneybatı harim duvarlarına bitiştirilen kolonlar üzerinde taşınmaktadır (Fotoğraf 115). Mahfil, çok sayıda pencere ile oldukça iyi aydınlatılmaktadır. Tavan ve zemin kaplanmasında ahşap lambriler kullanılmıştır. Mahfil katına ulaşım dışarıdan sağlanmaktadır. Güneybatı cephede minare yanından mahfile giriş bulunmaktadır. Bu kısımda, pvc malzeme ile oluşturulmuş kapı girişinin hemen önünde, yine pvc doğramalarla ayakkabıların konulacağı küçük bir hol yapılmıştır. Minareye çıkışı sağlayan dar ve uzun kapı girişi de mahfil katındadır. Mahfilin harime bakan bölümünde alçak tutulan korkuluğun küpeştesi ahşap, parmaklıkları madeni malzemeden imal edilmiştir.

Fotoğraf 115: *Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Kıble duvarındaki tek özgün kısım, formları korunan pencerelerdir. Bir portal gibi düzenlenen sivri kemerli mihrap nişi ve vaiz kürsüsü modern üretim çinilerle kaplanmıştır (Fotoğraf 116). Aynı malzeme, kıble duvarının zeminden tavana kadar kaplanmasında da

kullanılmıştır. Minber, ahşap olup, oldukça sadedir. Harimin tavan ve zemini ahşap malzemeden imal edilen plakalar ile döşenmiştir.

Fotoğraf 116: *Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Harimi (2022)*

Cepheler:

Yapının ana girişinin bulunduğu kuzeybatı cephenin önüne betonarme tek katlı muhdes bir bölüm inşa edilmiştir. Bu eklentinin üzerinde, özgün cephe duvarının üst katındaki üç pencere seçilebilmektedir. Pencereler basık kemerli, geniş sövelidir, üzerlerinde birer kilit taşı bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephedeki pencere düzeninde de benzer bir tasarım uygulanmıştır (Fotoğraf 117). Kuzey uçtan başlamak üzere ilk iki sıradaki alt ve üst kat pencereleri 80*160 cm ölçüleriyle aynı standardı taşırken, üçüncü sıradaki pencereler 80*126 cm ölçüleriyle daha küçük tutulmuştur. Harim duvarındaki pencereler, diğer grup yapılarında gördüğümüz büyük boyutlu ve sivri kemerli pencere kurgusunun tekrarıdır. Bu pencereler, güneydoğu ve güneybatı cephenin harim duvarındaki ikişer pencere de eklendiğinde toplam altı tanedir (Fotoğraf 118). Yapının cephe köşelerinde kesme taş ile girintili çıkıntılı bir görünüm sağlanmıştır.

Minare, güneybatı cephede bulunmaktadır (Fotoğraf 119). Kare kaidesi saçak seviyesine kadar yükselmektedir. Kat seviyesinde bir silme şeridi ile iki bölüme

ayrılmıştır. Özgün tasarımını koruyan minarede bazı müdahaleler gözlenmektedir. Tuğla malzemeden inşa edilmiş silindirik gövdesi kalın bir sıva tabakasıyla kaplanmış, yüzeyi çizilerek kesme taş görünümü verilmeye çalışılmıştır. Günümüze ulaşmayan şerefe korkulukları, metal korkuluklar ile yenilenmiştir. Külah kısmı, orijinal haline benzetilerek armudi form verilmiştir. Minarenin yan tarafında bulunan ve üst kata çıkışı sağlayan muhdes merdiven ünitesi, yapıda en özensiz müdahalelerin olduğu bölümdür. Betonarme olarak inşa edilmiştir. Oldukça geniş bir yer kaplamaktadır. Daha önceden oluşturulan ve içeriden bir girişi olan küçük bir mekan eklentisinin etrafından dolaşarak ikinci kata bağlanmaktadır. Basamakları mermer, korkulukları madeni malzeme ile oluşturulmuştur. Merdivenin üstü ve yan tarafı oluklu saç levhalar ile kapatılmıştır. Bir bütün olarak yapının dokusuna uymayan bir görünüme sahiptir. Caminin tüm cephe duvarları BTB mozaik ile kaplanmıştır. Tüm pencere doğramaları da pvc malzeme ile yenilenmiştir.

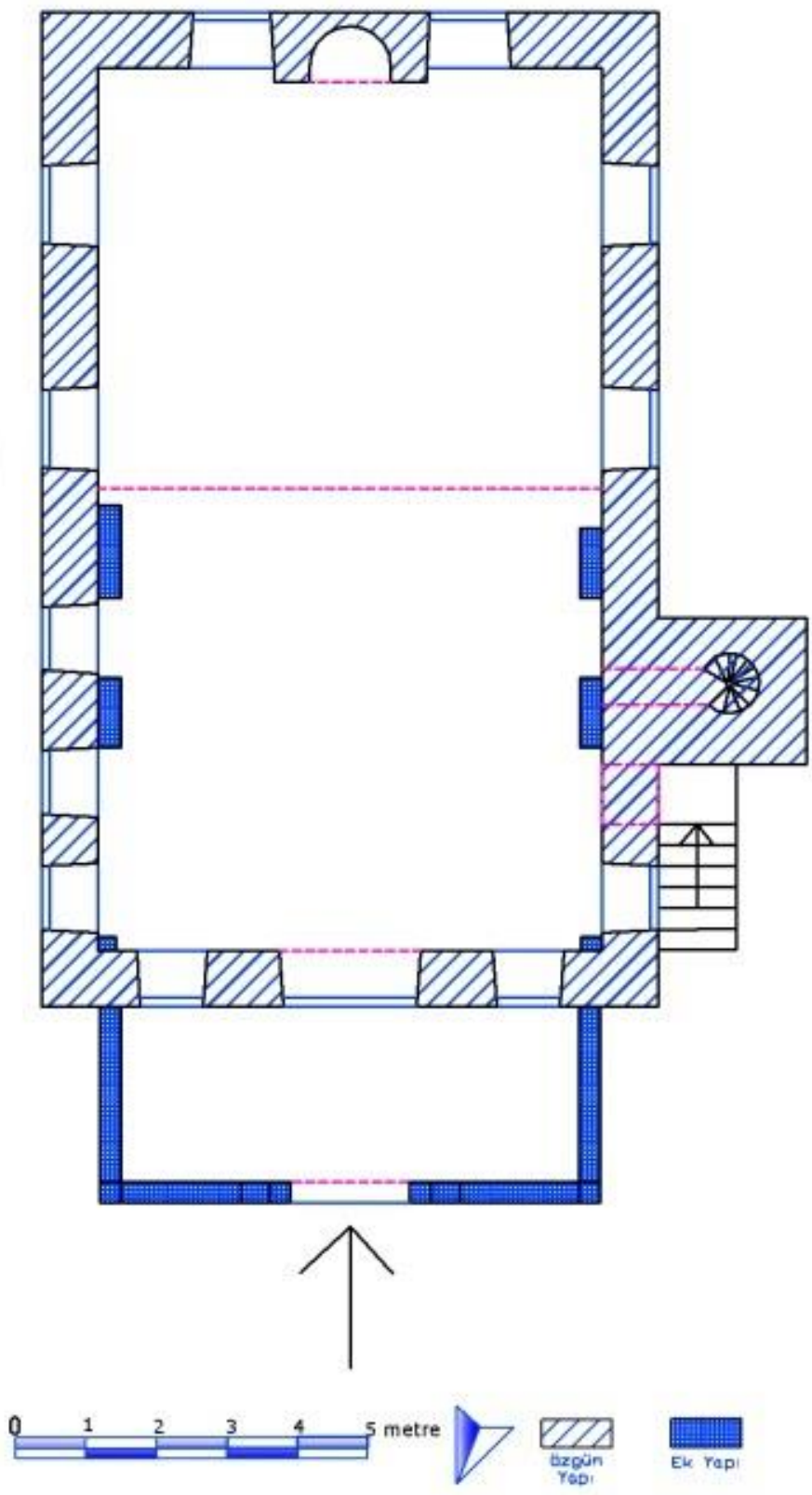
Fotoğraf 117: *Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe (2022)*

Fotoğraf 118: *Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Genel Güneydoğu Cephe (2022)*

Fotoğraf 119: *Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Genel Güneybatı Cephe (2022)*

Çizim 27: *Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii Zemin Kat Planı (Halil İbrahim Eryılmaz'dan)*

4.1.1.10. Kapaklı Merkez Camii:

Adres: Pınar Bulvarı Eski Cami Caddesi, 101 Ada, 1 Parsel Kapaklı/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 08.10.2022, 29.01.2023

Fotoğraf: 120-129

Çizim: 28

Genel Tanım:

Kuzeybatı-güneydoğu yönünde gelişen dikdörtgen bir plana sahiptir. 8,90*15,40 metre ölçülerindedir. Beden duvarlarının kalınlığı 85 santimdir. Bahçe duvarlarıyla çevrili bir avlu içerisinde bulunmaktadır. Avlunun kuzeybatıdan bir girişi bulunmaktadır. Yapının kuzeybatı ve güneybatı cephelerine bitişik muhdes eklentileri mevcuttur. Kırma çatılı üst örtü, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Tek şerefeli bir minaresi mevcuttur.

Fotoğraf 120: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Genel Görünümü (2022)*

Tarihçe:

Trakya mektepli köy camilerinin günümüze ulaşan örneklerinden biri de Tekirdağ'ın Kapaklı ilçesinde bulunmaktadır (Fotoğraf 120). Kapaklıpınar adıyla arşivlerde geçen yerleşim, hızlıca büyüyerek en kalabalık ilçelerden biri haline dönüşmüştür.[210] Tarihi camii, kent merkezinde bulunmaktadır. 2020 yılında tescil edilerek koruma altına alınmıştır. Ancak geçen bu süre içinde ciddi müdahalelere maruz kalmıştır. Yapının kitabesi günümüze ulaşmamıştır. Hicri 1319 ve Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmeleri esas alınarak, Çorlu bölgesindeki diğer grup yapılarıyla beraber, Hicri 1305 (Miladi 1887-1888) yılında burada bir mektep ve caminin inşa edildiği görülmektedir.[211]

İç Mekan:

Yapının girişi, kuzeybatı cephesinde bulunmaktadır. Özgün giriş kapısının önünde yapıya bitişik inşa edilen tek katlı muhdes betonarme bir ünite mevcuttur (Çizim 28). Bu bölüm son cemaat yeri olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 121). Asıl giriş açıklığının formu, özgün halini korusa da, söveleri modern çini karolarla yenilenmiştir.

Fotoğraf 121: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Muhdes Son Cemaat Yeri (2022)*

[210]1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Tırnova kentinden gelen 85 hane muhacir tarafından iskân edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, DH. MKT.78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893).
[211]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 332; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.

Harime çift kanatlı ahşap bir kapı ile ulaşılmaktadır. Giriş kapısının hemen sağında pvc malzemelerle bir imam odası oluşturulmuştur. Kadınlar mahfili, betonarme olarak tamamen yenilenmiştir (Fotoğraf 122). Mahfil, dört silindirik beton kolon tarafından taşınmaktadır. Mahfile içeriden bağlantı bulunmamaktadır. Her üç cephede de bolca pencereye sahip olan mahfil katı, oldukça iyi aydınlatılmaktadır (Fotoğraf 123). Madeni korkuluklarla sınırlanan mahfil, orta kısmından yarım daire bir balkon çıkıntısına sahiptir. Mahfilin güneybatı cephe duvarında, hem minareye hem de dışarıya çıkışı sağlayan birer kapısı bulunmaktadır. Her ikisi de pvc doğramalar ile yenilenmiştir. Harimin oldukça sade tutulduğu görülmektedir (Fotoğraf 124). Orijinal halinde gösterişsiz bir nişten ibaret olması gereken mihrap, köşelik, alınlık, çerçeve ve taç gibi Klasik Dönem'in unsurlarıyla donatılarak, çinilerle kaplanmıştır. Ahşap malzemeden imal edilen minber ve vaiz kürsüsü ise muhtemelen özgün örneklerine daha yakındır. Harimin tüm iç duvarları tavandan tabana kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır. Bu uygulama, mahfil katı ve alt kısmı için de geçerlidir. Tavan kaplamaları pvc plakalarla yapılmıştır. Zemin kaplama malzemesi ise ahşaptır.

Fotoğraf 122: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Fotoğraf 123: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Mahfil Katı (2022)*

Fotoğraf 124: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Harimi (2022)*

Cepheler:

Yapının ana girişinin bulunduğu kuzeybatı cephede yoğun müdahalelerin olduğu görülmektedir. Giriş kapısının önüne betonarme tek katlı bir bölüm eklenmiştir (Fotoğraf 125). Dörtgen formlu pencerelerle donatılan ve son cemaat yeri olarak kullanılan bu bölüm yüzünden özgün giriş kapısı ve her iki yanındaki pencereler dışarıdan seçilememektedir. Cephenin üst katında ise üç basık kemerli pencere bulunmaktadır. Eş değer ölçülerdeki bu pencerelere müdahale edildiği, orijinal formlarının bozuldukları dikkat çekmektedir. Kalın bir sıva tabakası altındaki sövelerin üzerine, dar tutulan bir söve kuşağı daha uygulanmıştır. Bu müdahale esnasında kemer üstlerindeki kilit taşları kaybolmuştur. Pencere formlarının özgün halini, son cemaat yerini harime bağlayan kapının her iki yanındaki müdahaleye maruz kalmamış pencerelere bakarak tahmin etmek mümkündür. Buradaki pencere açıklıkları, tıpkı diğer grup yapılarındaki örneklerde olduğu gibi geniş söveli ve kilit taşlıdır.

Fotoğraf 125: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Kuzeybatı Cephe (2022)*

Kuzeydoğu cephedeki düzenleme, diğer mektepli camilerin tasarımını tekrarlamaktadır (Fotoğraf 126). Mahfil katı boyunca altta ve üstte basık kemerli üçer pencere bulunmaktadır. İlk iki sıradaki pencereler, kat silmesi ile ayrılmaktadır. Benzer bir silme, saçak altı boyunca tüm cepheleri dolaşmaktadır. Cephenin devamında harim duvarında daha büyük boyutlu iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Sivri kemerli olması gereken bu pencere açıklıkları, sıvanarak yarım yuvarlak kemer formuna dönüştürülmüştür.

Fotoğraf 126: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Kuzeydoğu Cephe (2022)*

Bu ikili pencere düzeni, güneydoğu ve güneybatı cephelerdeki harim duvarlarında bire bir uygulanmıştır (Fotoğraf 127). Cephe yüzeylerindeki tüm pencere formları, kuzeybatı cephe pencerelerindekine benzer şekilde değiştirilmiştir. Pencere doğramaları, ahşap renkli pvc malzeme ile yenilenmiştir. Cephe köşelerindeki kesme taşlar, sıvanarak bosajlı görünümünü kaybetmiştir. Yapının güneybatı cephesinde önemli müdahaleler gözlenmektedir (Fotoğraf 128). Cephe duvarının güney ve kuzey yönündeki sınırlarını da aşan, tek katlı muhdes bir bölüm eklentisi görülmektedir. Pvc malzemelerle oluşturulan bu tek katlı bölüm yüzünden cephe tam olarak algılanamamaktadır. Kadınlar için ek namaz yeri olarak tasarlanan bu muhdes ünitenin, çatı izolasyonu yapılırken özgün cephe

duvarına ve pencere formlarına zarar verilmiştir (Fotoğraf 129). Özensiz bir işçilikle yapılan bu uygulamalar, koruma kararları öncesine ait olmalıdır. Güneybatı cephede bulunan minare, özgün görünümünü önemli oranda koruyabilmiştir. Diğer grup yapılarında olduğu gibi iki kademe halinde saçak seviyesine kadar yükselen kare formlu bir kaidesi vardır. Silindirik gövde kaideye pabuç olmadan oturmaktadır. Şerefe altındaki tuğla silmeler kalın sıva tabalarının altında kalmıştır. Taş şerefe korkulukları ve petek kısmı da kumlu sıva ile kaplanmıştır. Külah özgün görünümünü korumaktadır. En fazla müdahale, minare gövdesindedir. Burada balık pulu şeklindeki sıva kaplaması yapılarak dekoratif bir görünüm sağlanmaya çalışılmıştır. Minarenin yanında mahfil katına çıkışı sağlayan, mermer basamaklı, betonarme bir merdiven inşa edilmiştir. Hacim duyarlılığı gözetilmeden yapılan bu müdahalede herhangi bir estetik kaygı da duyulmamıştır. Merdiven kuruluşu, madeni korkuluklarla sınırlandırılmış, üzeri ve yan tarafı shrink malzeme ile kapatılmıştır.

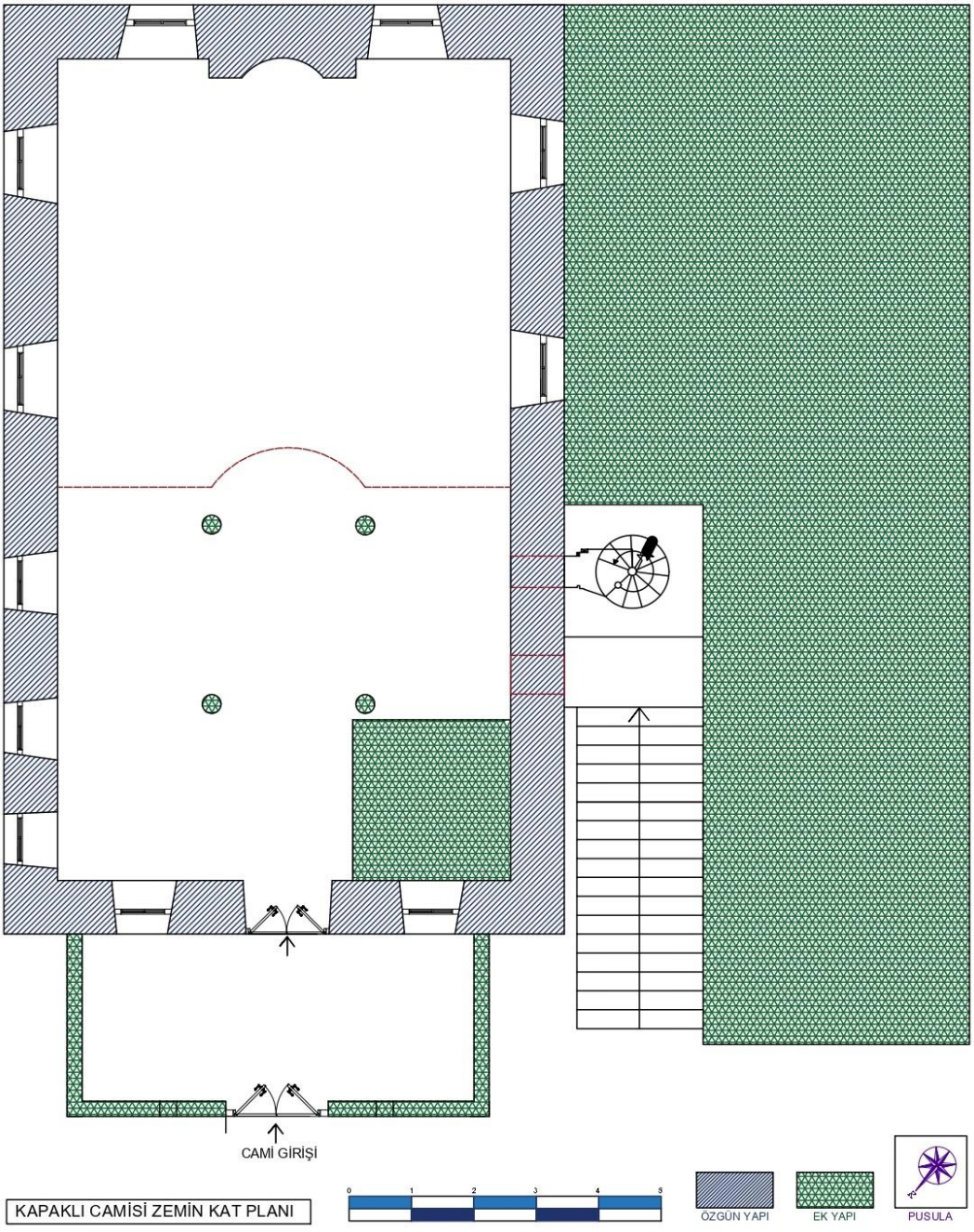
Fotoğraf 127: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Güneydoğu Cephe (2022)*

Fotoğraf 128: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Güneybatı Cephe (2022)*

Fotoğraf 129: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Güneybatı Cephe Pencereleri (2022)*

Çizim 28: *Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii Zemin Kat Planı (Gülşen Aytuk-Cenk Doğan)*

4.1.1.11. Kapaklı Karaağaç Mahallesi Camii:

Adres: Karaağaç Mah., 314 Ada, 5 Parsel Kapaklı/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 21.11.2021, 08.10.2022

Fotoğraf: 5, 130-138

Çizim: 29-40

Genel Tanım:

Yapı kuzeybatı-güneydoğu yönünde dikdörtgen bir plana sahiptir. 8,75*19,70 metre ölçülerindedir. Taş bir subasman üzerinde yükselen beden duvarları tamamen tuğla ile inşa edilmiştir. Kesme taş, minare kaidesinde, cephe köşelerinde ve pencere sövelerinde kullanılmıştır. Ahşap çatı ve mahfil katı günümüze ulaşmamıştır. Bütünlüğünü korumakla birlikte, günümüze önemli oranda hasarlı olarak ulaşan minare, güneybatı cephenin ortasında yer almaktadır (Fotoğraf 130). Bu durum, diğer grup yapılarıyla kıyaslandığında farklılık oluşturmaktadır. Çünkü araştırmamıza konu alan mektepli camilerin minarelerinin tamamı, güneybatı cephenin kuzey ucuna yakın bir konumdadır. Yapının çevresinde şadırvan, tuvalet ve imam evi gibi ek yapılar bulunmamaktadır. Dönemin diğer köy camilerinde de bu tür özgün ünitelere rastlanmamaktadır.

Fotoğraf 130: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Genel Görünümü (2022)*

Tarihçe:

Karaağaç, 19. yüzyıl sonundaki Osmanlı-Rus Savaşlarının ardından Bulgaristan'ın Niğbolu ve Mecidiye yerleşimlerinden gelen göçmenlerin iskân ettirildiği bir yerleşim merkezidir.[212] Günümüze harabe halinde ulaşan grup yapılarından biri Karaağaç Mahallesi'nde bulunmaktadır. 1944 yılında geçirdiği yangın sonucu çatı ve döşeme kısımları tamamen yanmıştır. Yapının giriş kapısının üzerinde kitabesi bulunmaktadır (Fotoğraf 131). İnşa tarihi olarak Hicri 1319 (Miladi 1901-1902) tarihi okunabilmektedir. Yapının açılışına ait bir fotoğraf da Hicri 1320 (Miladi 1902-1903) tarihi ile II. Abdülhamid Han Fotoğraf albümüne eklenmiştir (Fotoğraf 5). Bununla birlikte Hicri 1319 ve Hicri 1321 yılına ait Maârif Nezâreti Sâlnamelerinde bu yapının Hicri 1305 (Miladi 1887-1888) tarihinde inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.[213] Yapının son halini 1900'lü yılların başında aldığı söylenebilir.

Fotoğraf 131: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kitabesi (2022)*

[212]Köye 280 hane ile oldukça büyük bir göçmen grubu yerleşmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, DH. MKT.78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.,** 296.
[213]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 332; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.

Kitabe üç satırdan oluşmaktadır:

آشبو جامع شریف زینت افزان سریر شوکت مصیر عثمانی خلیفۀ معالی آثار بمیدانی

غازی (ساطان عبدالحمید) خان ثانی خضرتلرینک برات سنیه لرندن اولوب جنتمکان

سلطان مصطفی خان اوّل خضرتلری نام عالیسنه اضافتله ۱۳۱۹ سنۀ هجریّه سنده مجدن انشا اولنمشدر

Transkripsiyonu:
İş bu Cami-i şerif-i ziynet-efzan-ı serir-i şevketmusîr-i Osmanî halife-i muali asar ve bi-meydani
Gazi (Sultan Abdülhamid) Han-ı Sani hazretlerinin berat-ı seniyyelerinden olub cennet-mekân
Sultan Mustafa Han-ı evvel hazretleri nam-ı alisine izafetle 1319 sene-i hicriyyesinde müceddeden inşa olunmuştur[214]

İç Mekan:

Yapının girişi, kuzeybatı cephenin orta aksında yer almaktadır. Buradan son cemaat yeri olarak değerlendirebileceğimiz bölüme geçilmektedir. Son cemaat yerini harimden bir iç duvar ayırmaktadır (Çizim 29) . Günümüze bir kısmı yıkılmış olarak ulaşan duvarın kalıntıları incelendiğinde, orta kısmında bir kapı girişi ve her iki yanında pencere açıklıkları seçilebilmektedir. Burada ilginç bir durum dikkati çekmektedir. Bölme duvarı yapının iç kısmını, birbirine yakın iki parçaya ayırmaktadır (Fotoğraf 132). Giriş bölümündeki ilk açıklık, son cemaat yeri için gereğinden fazla bir alan oluşturmaktadır. Tıpkı minarenin konumu gibi, buradaki mekânsal kurgu da diğer grup camilerinin hiç biriyle uyuşmamaktadır. Bu da yapının yeniden inşası/onarımı esnasında harim kısmının korunarak, giriş bölümünün uzatılmış olabileceğini akla getirmektedir. Bölgede bulunan diğer grup yapılarının uzunluk ve genişliklerinin 2/3 oranına sadık kalınarak inşa edildiği tespit edilmiştir. Ancak Karaağaç Camii'nin boyunun enine oranla daha uzun olduğu görülebilmektedir. Yine, asma katın bulunduğu giriş bölümünün kuzeydoğu ve güneybatı cephelerindeki iki kademeli pencere sayıları da bölgedeki grup yapılarından daha fazladır (Çizim 30).[215]

[214] Transkripsiyon: Yasin Özdemir.
[215]Arşiv belgelerinde bölgede bulunan Beyazköy ve Yanıkağıl köylerindeki camilerin genişletilmesine ilişkin yazışmalar bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, Y.MTV.298/152, H.27.04.1325 (M.09.06.1907), BOA, Y.MTV.307/64, H.11.02.1326 (M.15.03.1908); Sağlamçubukçu, 2017, **a.g.k.,** 264-265, 270-271. Proje çizimleri, günümüz Karaağaç Camii planı ile uyumludur. Karaağaç Camii için de bir

Fotoğraf 132: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuş Bakışı Görünümü (SM Mimarlık)*

Yapının orijinalinde ahşap malzeme ile inşa edilmiş kadınlar mahfili, günümüze ulaşmamıştır. Duvar yüzeyindeki izlerden mahfilin varlığı izlenebilmektedir. Beden duvarları mahfil katında 20-25 cm daralmaktadır. Asma katın kenarlarından bu set üzerine oturduğu tahmin edilmektedir. Harim bölümünde günümüze ulaşan tek mimari unsurun mihrap olduğu görülmektedir (Fotoğraf 133). Mihrap nişi, her iki yanında dışa taşkın kenarlıklar ile çevrelenmiş, basık kemerli bir kemerin üzerinde silme katlarından bir tepelik ile sonlandırılmıştır. Tüm bu düzenlemede tuğla malzeme kullanılmıştır. Vaiz kürsüsü ve minber günümüze ulaşmamıştır. Güneydoğu ve güneybatı cephe duvarlarının tavana yakın iç yüzeylerine seramik künklerin gömüldüğü seçilebilmektedir. Mihrabın üzerinden başlayan bu düzenleme, güneybatı cephe duvarında devam etmektedir. Uygulamanın, akustiği sağlamak amaçlı olduğu düşünülebilir. Harim duvarlarının kumlu sıva ile kaplandığı, ancak geriye pek az kısmının kalabildiği görülmektedir. Yine tuğla malzeme ile örülen cephe duvarlarının bazı kısımlarında, moloz taş ile dolgu yapıldığı

genişletme çalışması yapılmış olması muhtemeldir. Grup yapıları içinde benzer durumda olan son yapı ise, günümüze ulaşmayan Aliço Pehlivan (Koyunyeri) Köyü'ndeki camidir (Çizim 41). Mühendis Mehmed Efendi tarafından yapının ilave onarımına ilişkin keşifnamede, cami ve mektebin genişletildiğinden söz edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, ML.EEM.700/93, R.25.06.1324 (M.07.09.1908); Karademir ve Demirtaş, 2020, **a.g.k.**, 446.

dikkati çekmektedir. Bunun özgün yapıya ait olmadığını, onarımlar sırasında yapıldığını söylemek mümkündür.

Fotoğraf 133: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Harimi (2022)*

Cepheler:

Yapının girişi, kuzeybatı cephenin ortasında bulunmaktadır (Fotoğraf 134). Dikdörtgen formlu kapı, üst kesiminde taş bir lento, her iki yanında taş söveler ile sınırlandırılmıştır. Kapının hemen üzerinde mermer kitabe yer almaktadır. Giriş kapısının her iki yanında basık kemerli, kilit taşlı ve geniş söveleri birer pencere eyer almaktadır. Üst katta da, biri giriş kapısının üst aksında olmak üzere eşdeğer ölçülerde üç pencere yer almaktadır. Cephe düzeni ve dekoratif unsurlar, diğer grup yapılarını tekrarlamaktadır (Çizim 31).

Kuzeydoğu cephede mahfil katı boyunca alt ve üst katta beşer adet basık kemerli ve söveli pencere simetrik bir düzen içinde yerleştirilmiştir (Fotoğraf 135). Daha geniş bir aralıkla geçilen aynı ölçülerde birer adet pencere ise harim bölümü içinde kalmıştır. Bu cephedeki pencereler, ana girişin bulunduğu kuzeybatı cephenin pencere formlarını devam ettirmektedir (Çizim 32). Harim bölümünde ise daha büyük ölçülerde, sivri kemerli pencere açıklıkları bulunmaktadır. Sivri kemerli pencereler, harim duvarları

boyunca güneydoğu ve güneybatı cephelerde aynı şekilde tasarlanmıştır (Çizim 33, Fotoğraf 136).

Fotoğraf 134: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeybatı Cephe (2022)*

Fotoğraf 135: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe (2022)*

Fotoğraf 136: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneydoğu Cephe (2022)*

Güneybatı cephenin devamında cephe duvarının yaklaşık olarak ortasında minare yer almaktadır (Fotoğraf 137). Minare, beden duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Kare bir kaide üzerine oturan minare, diğer grup yapılarındaki tasarımı tekrarlamaktadır (Fotoğraf 138). Kaide, birinci kat seviyesine kadar kesme taş ile oluşturulmuştur. Taş bir silmenin ardından kaide, çatı seviyesine kadar tuğla malzeme ile örülmüş ve taş bir silme kuşağı ile sonlandırılmıştır. Minarenin silindirik gövdesi tuğla malzeme ile inşa edilmiş, sıva ile kaplanmıştır. Kaidenin üzerinde ve şerefenin altında birer bilezik bulunmaktadır. Şerefenin alt dolgusu tuğla, korkulukları ise taş plakalarla oluşturulmuştur. Şerefenin kuzeybatı yönündeki korkulukları günümüze ulaşmamıştır. Minare armudi formda bir külah ile sona ermektedir. Minarenin tuğla yüzeyleri kumlu sıva ile kaplanmış, ancak kaplamanın önemli bir kısmı dökülmüştür. Minarenin yanından üst kata çıkışı sağlayan sıva kaplı taş merdivenler, önemli oranda zarar görmüştür. Bazı basamakların kırılarak düştüğü görülmektedir. Buradan mahfil katına basık kemerli ve nispeten küçük ölçekli bir kapı ile bağlanılmaktadır. Cephenin devamında mahfil katı boyunca alt ve üstte dörder adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu cephedeki pencereler de diğer cephelerdeki basık kemerli pencerelerin form ve boyutlarını takip etmektedir (Çizim 34).

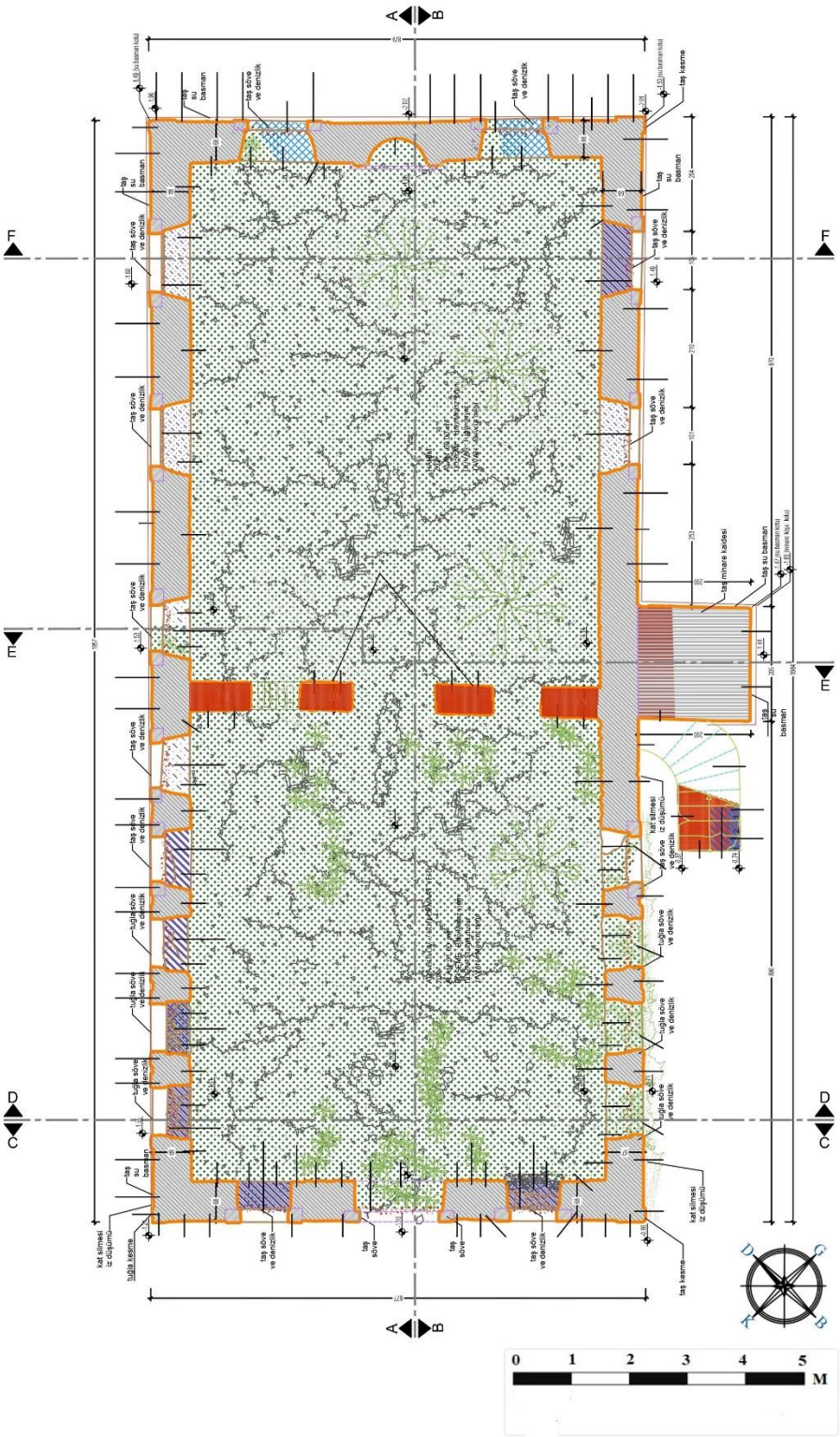
Fotoğraf 137: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneybatı Cephe (2022)*

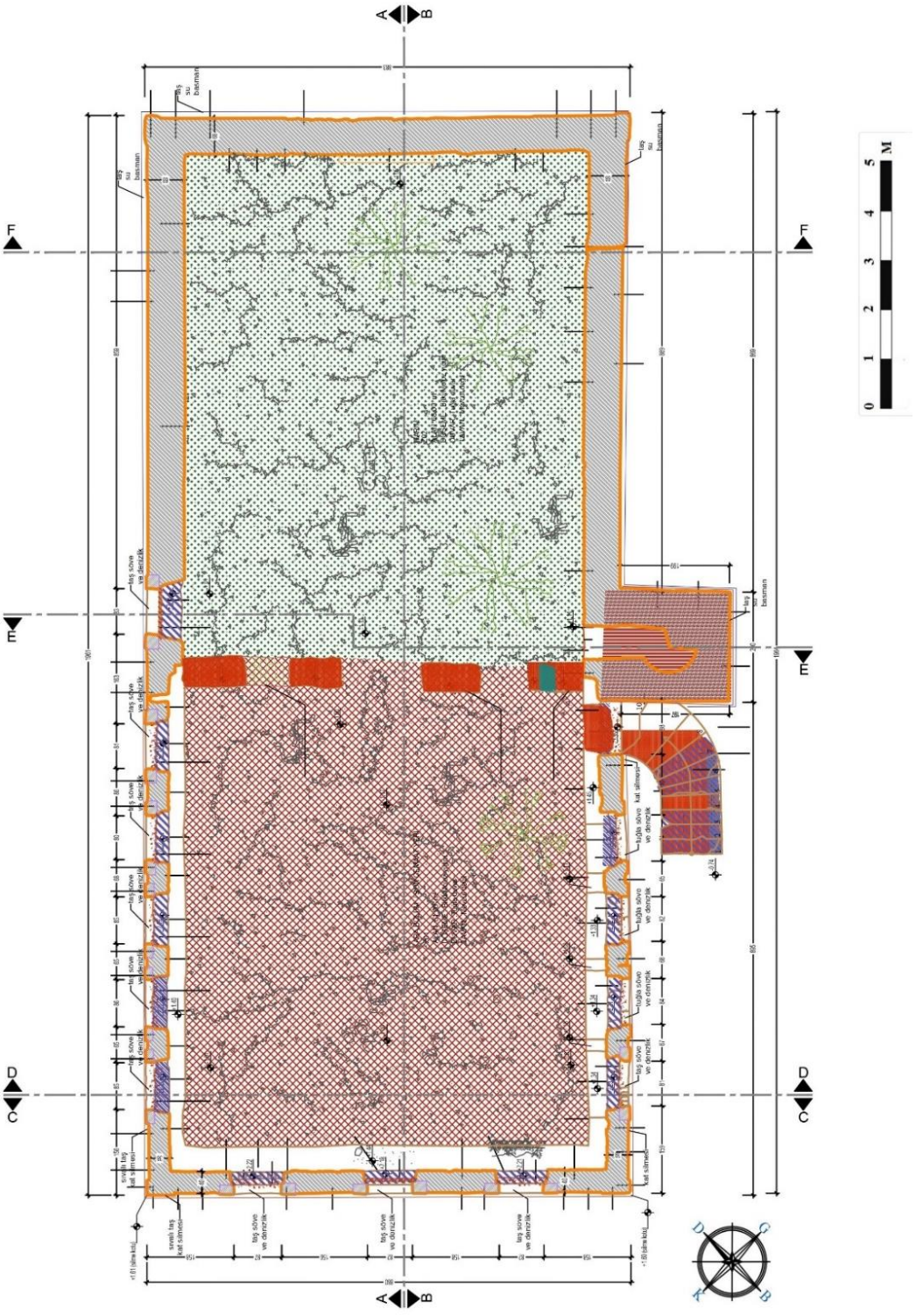
Fotoğraf 138: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Minaresi (2022)*

Cephe köşeleri kesme taşlar ile girintili çıkıntılı bir görünüm verilerek vurgulanmıştır. Cephe duvarları üzerinde bulunan pencerelerin sövelerinin bazılarının tuğla bazılarının ise kesme taş ile oluşturulduğu dikkati çekmektedir. Ancak bu uygulama bir düzenlilik arz etmemektedir. Sadece harim bölümünde bulunan sivri kemerli pencerelerin söveleri istisnasız olarak kesme taşlarla oluşturulmuştur. Kuzeybatı cepheden başlayan kat silmesi, mahfil katı boyunca kuzeydoğu ve güneybatı cephelerde de devam etmektedir. Sıva kaplı, içbükey formdaki saçak altı silmesi, dört sıra tuğla dizisinden oluşmaktadır.

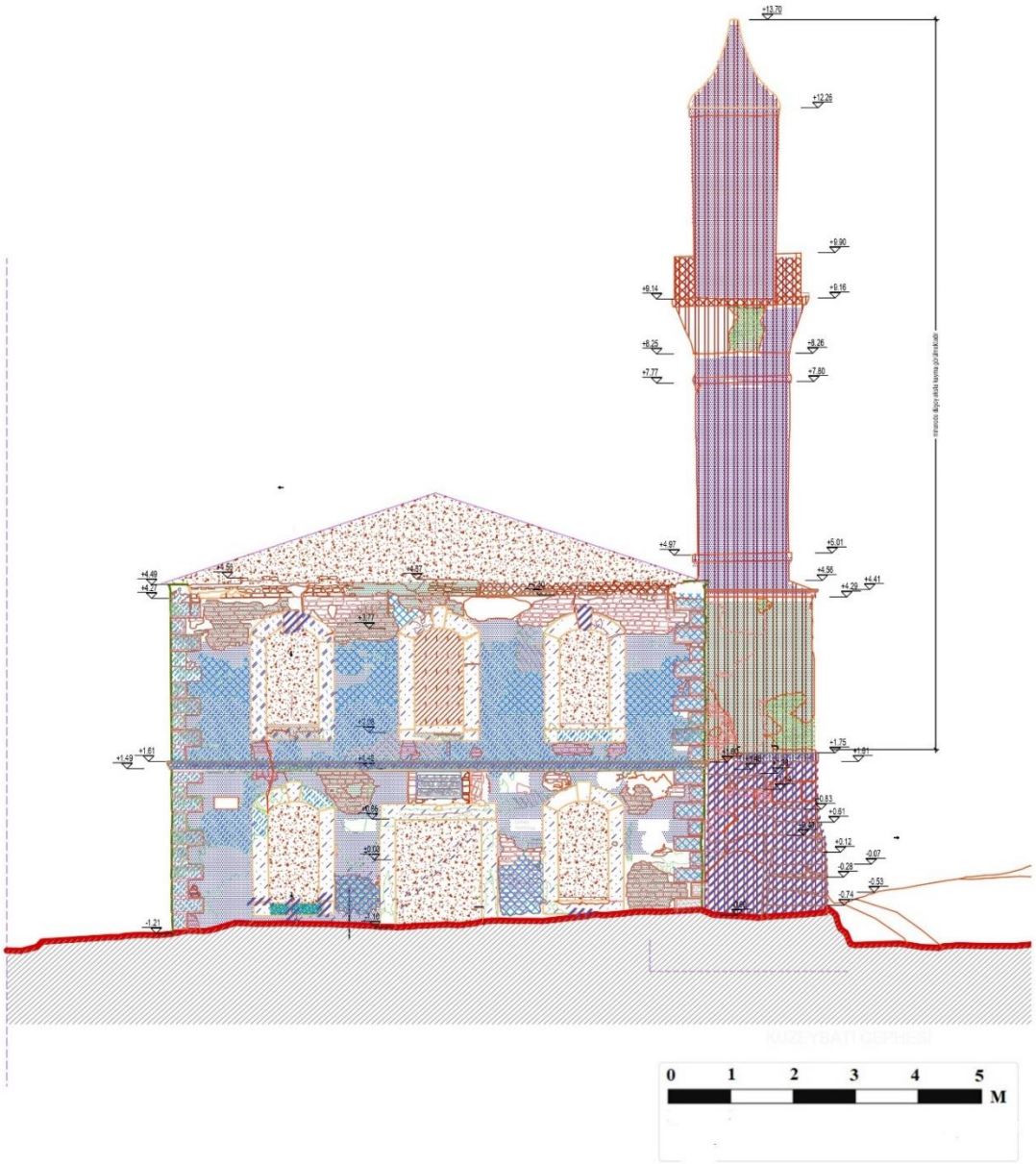
Yapı için onaylanan restorasyon projesine göre, öncelikle yapının özgün haline uygun olarak onarılması amaçlanmaktadır. Zemin kat, beş bölüm olarak tasarlanmıştır. Yapının giriş kısmının ardından sol ve sağ tarafta birer oda oluşturulacak, koridorun ardından son cemaat yerine ulaşılacaktır (Çizim 35). Mevcut tuğla bölme duvar onarılarak buradan da harim bölümüne geçilecektir. Zemin planının kurgulanmasında Pehlivanköy İlçe ve Kuştepe köy camilerinde gördüğümüz "koridorlu tip" uygun görülmüştür. Günümüze ulaşmayan çatı ve mahfil katı, dönem örnekleri esas alınarak ahşap malzeme ile yeniden inşa edilecektir (Çizim 36). Minber ve müezzin mahfili için de ahşap malzeme tercih edilecektir. Minare ve beden duvarlarındaki çatlaklar için güçlendirme çalışmaları yapılacaktır (Çizim 37-40).

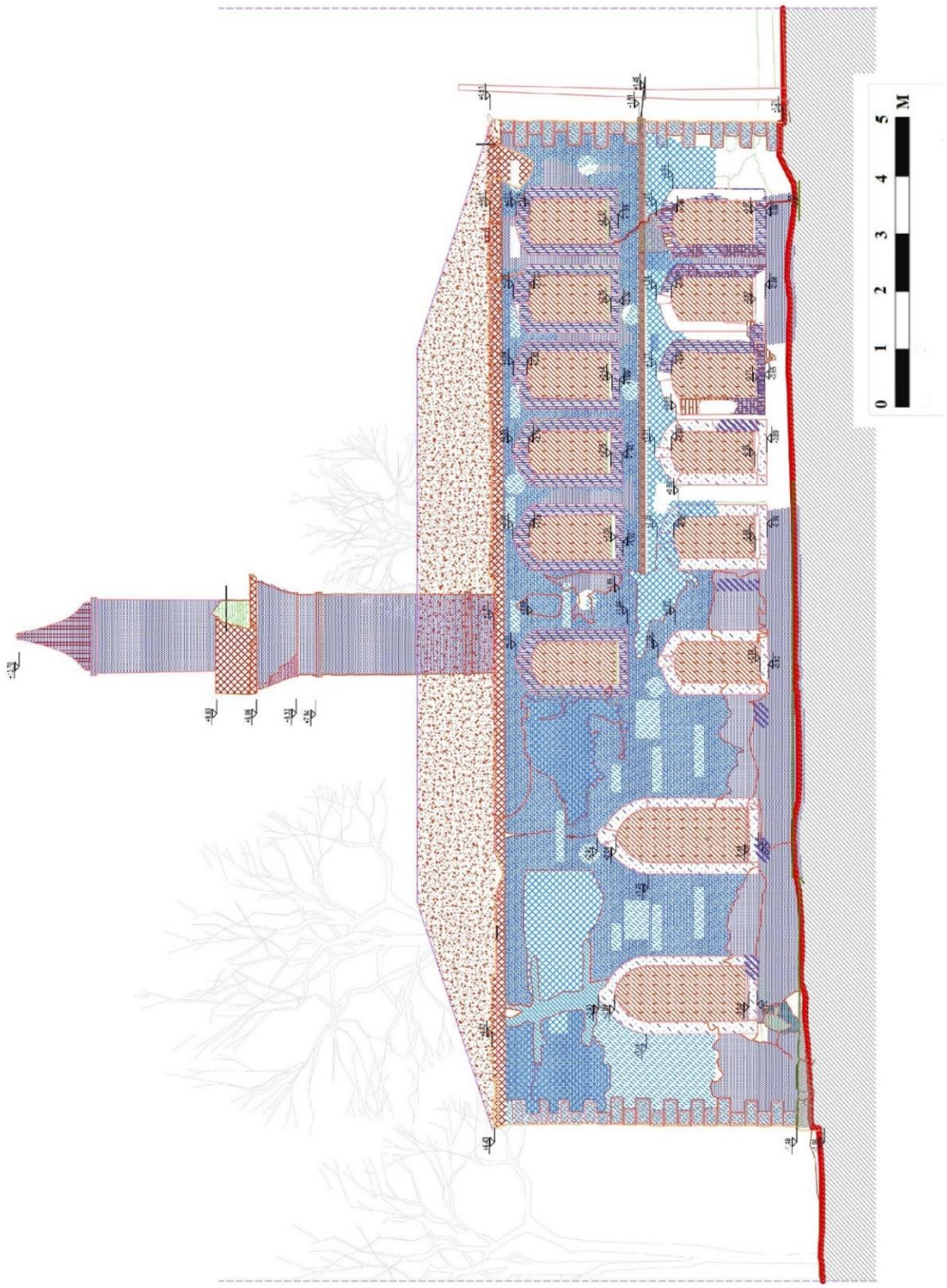
Çizim 29: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Zemin Kat Planı Rölöve (SM Restorasyon)*

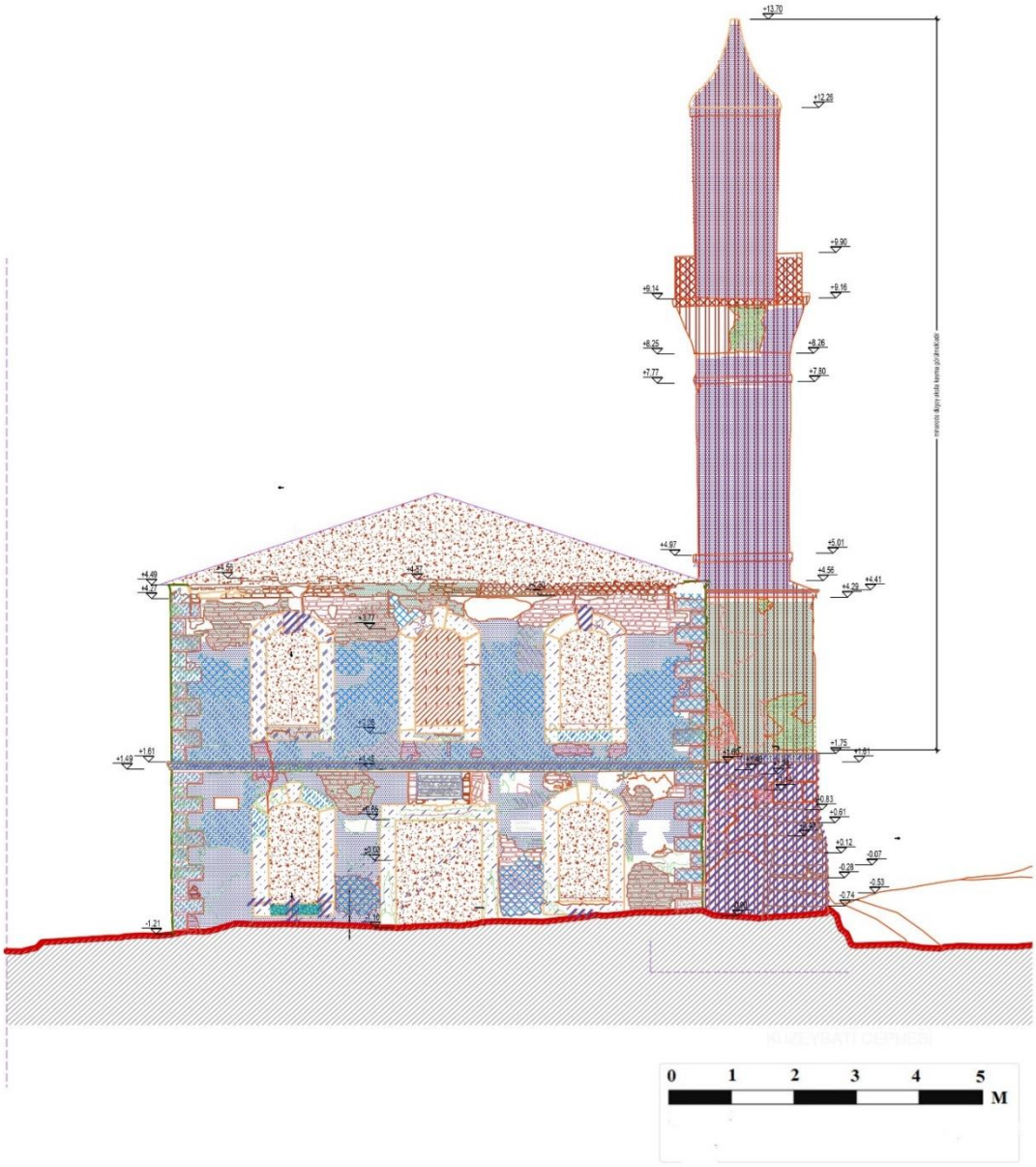
Çizim 30: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Birinci Kat Planı Rölöve (SM Restorasyon)*

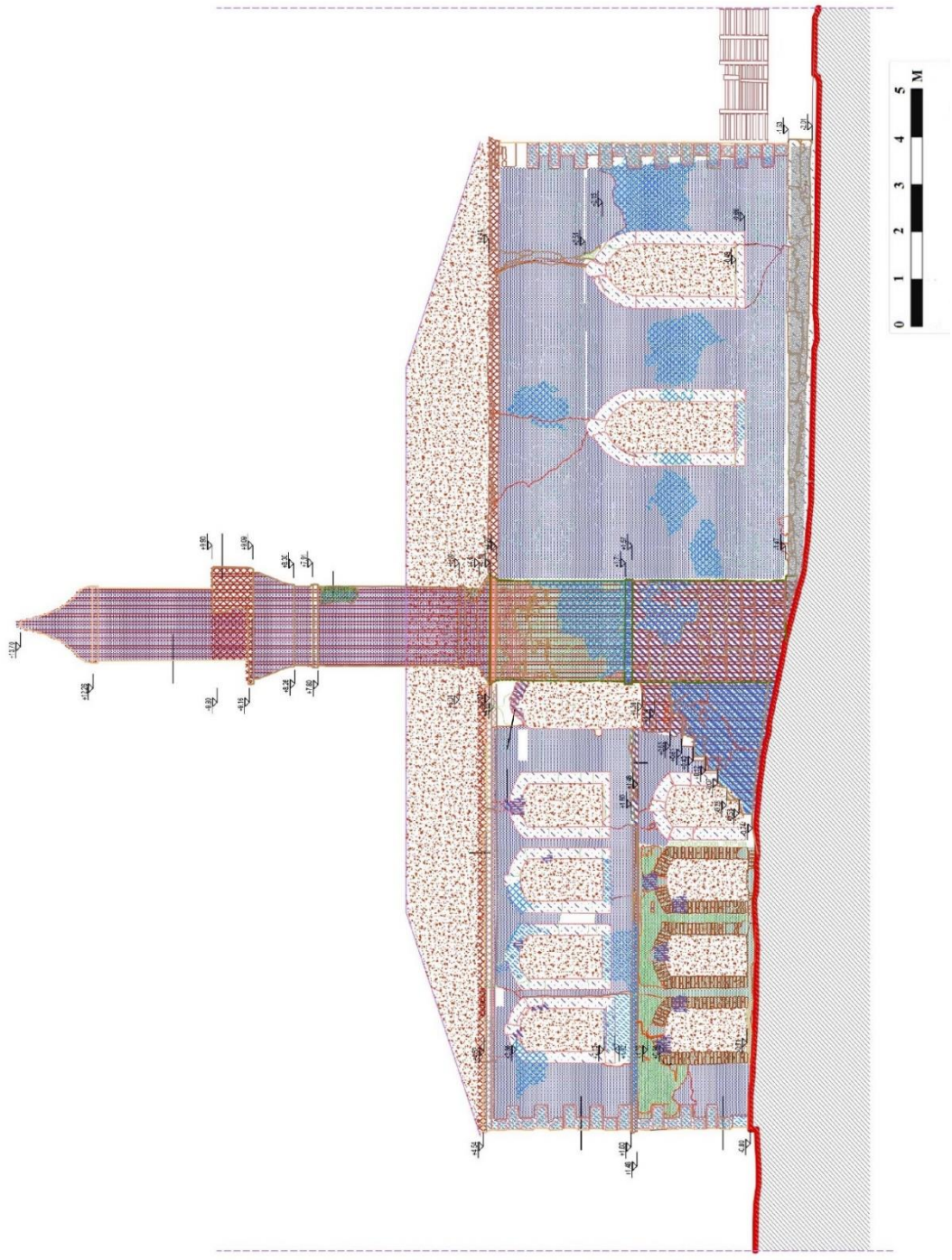
Çizim 31: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeybatı Cephe (SM Restorasyon)*

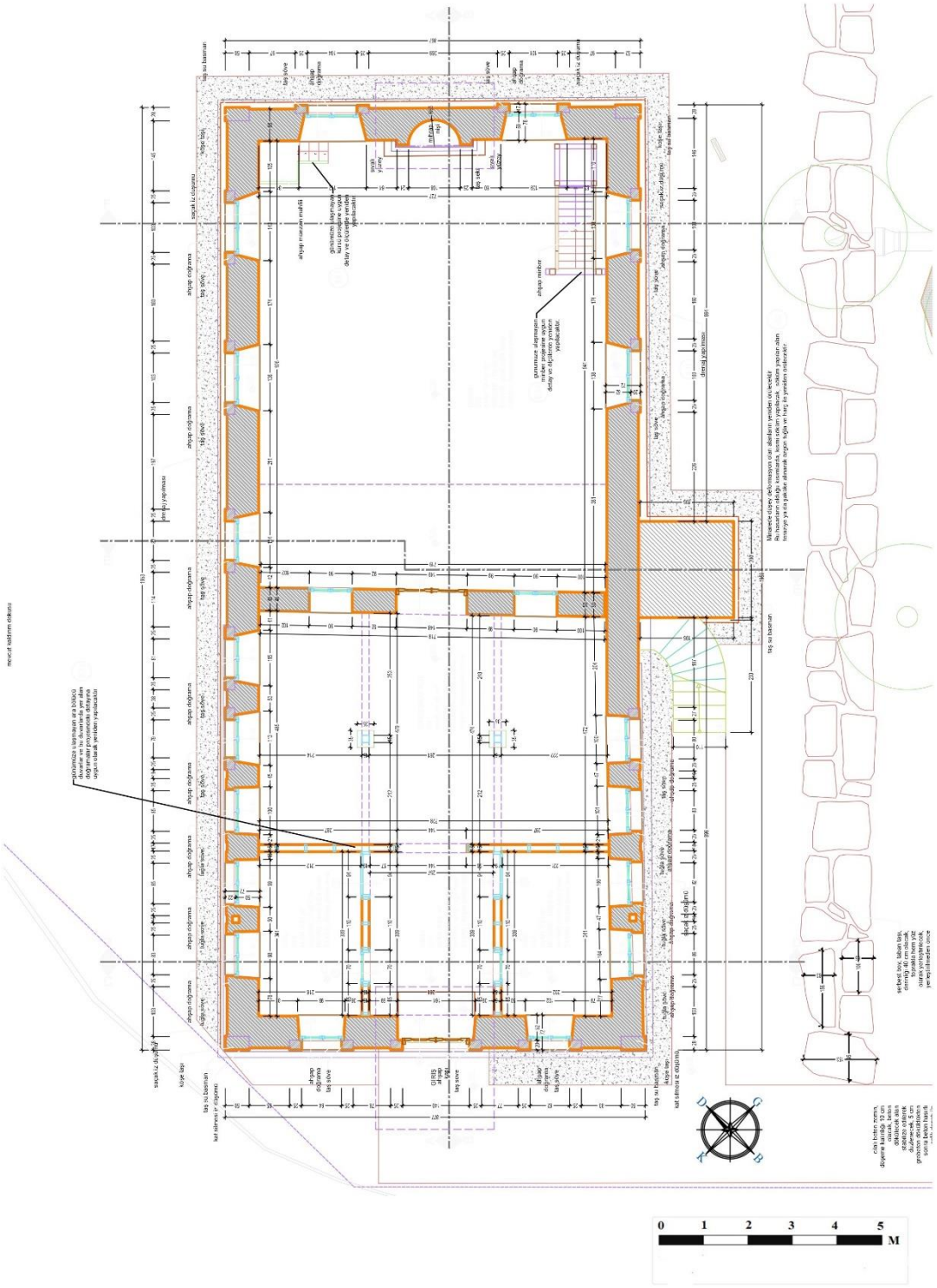
Çizim 32: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe Rölöve (SM Restorasyon)*

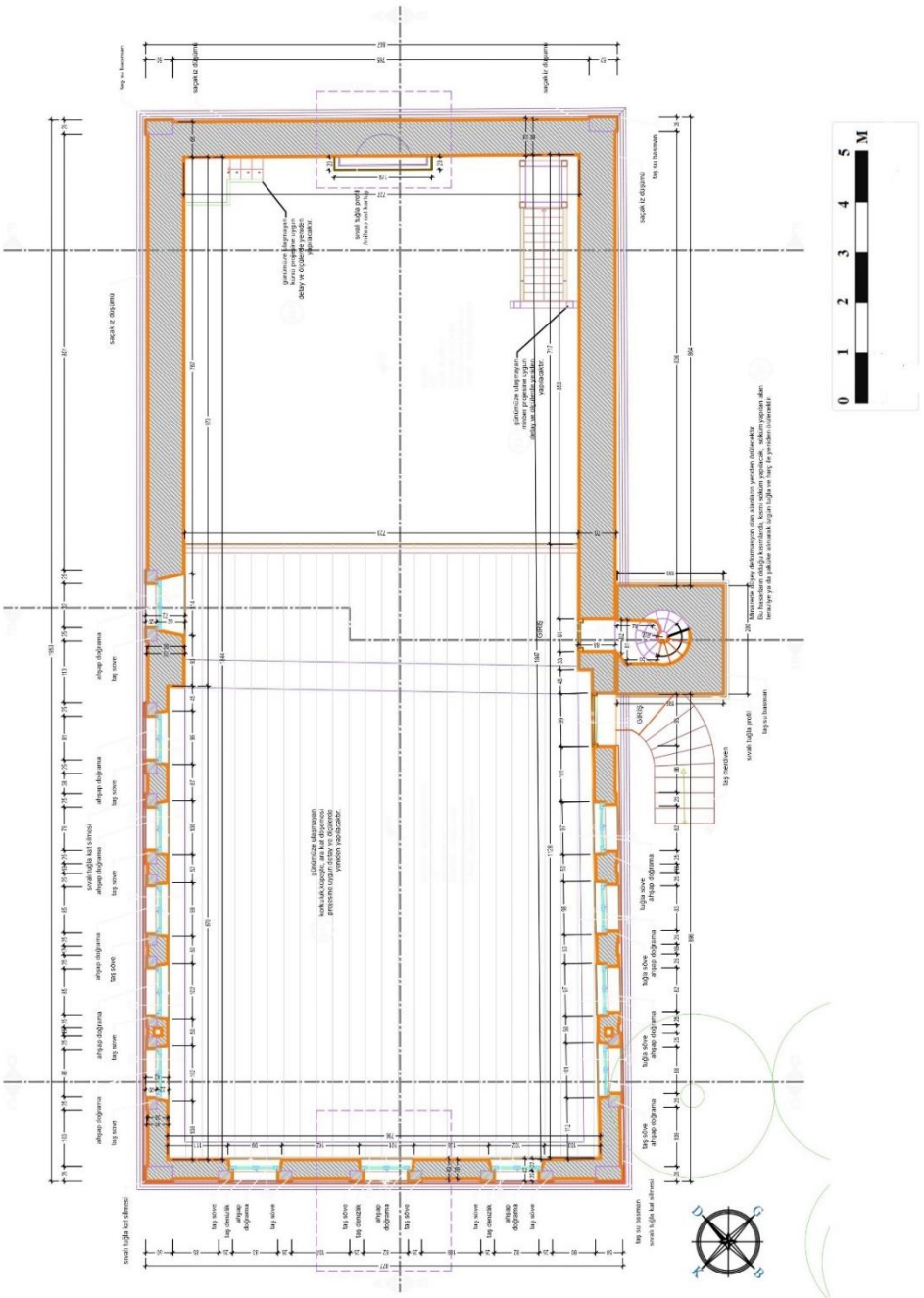
Çizim 33: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneydoğu Cephe Rölöve (SM Restorasyon)*

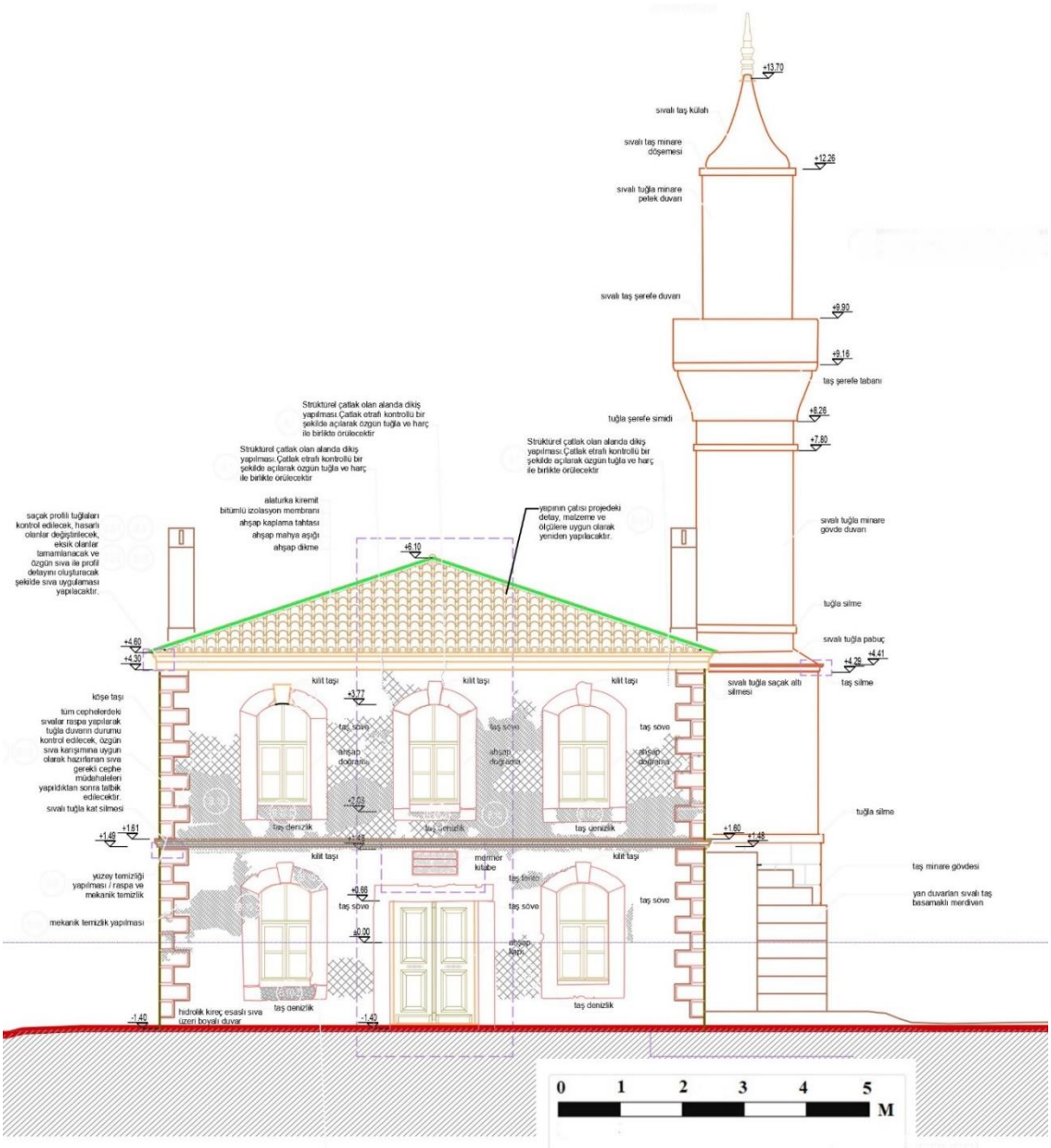
Çizim 34: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneybatı Cephe Rölöve (SM Restorasyon)*

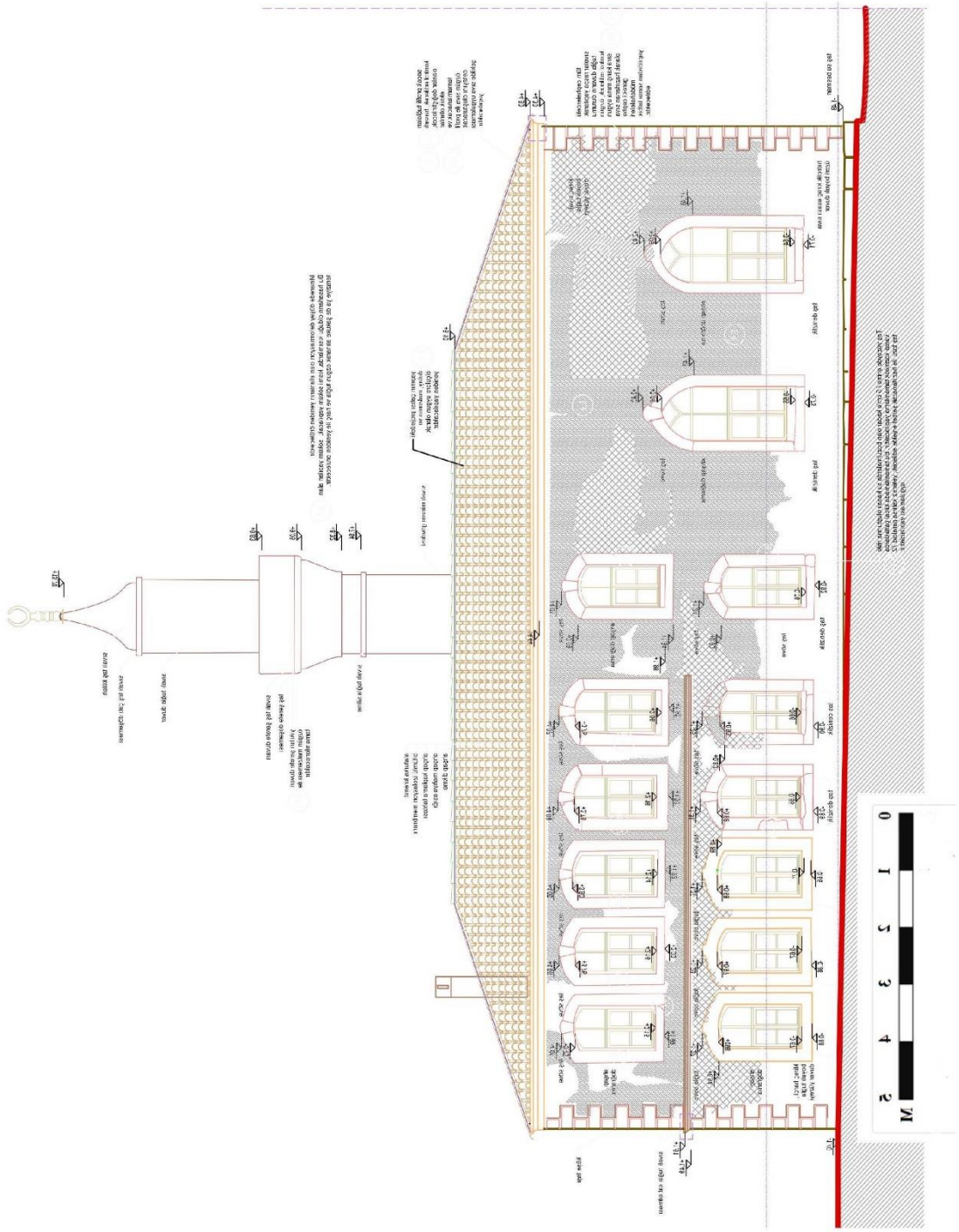
Çizim 35: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Zemin Kat Planı Restorasyon (SM Restorasyon)*

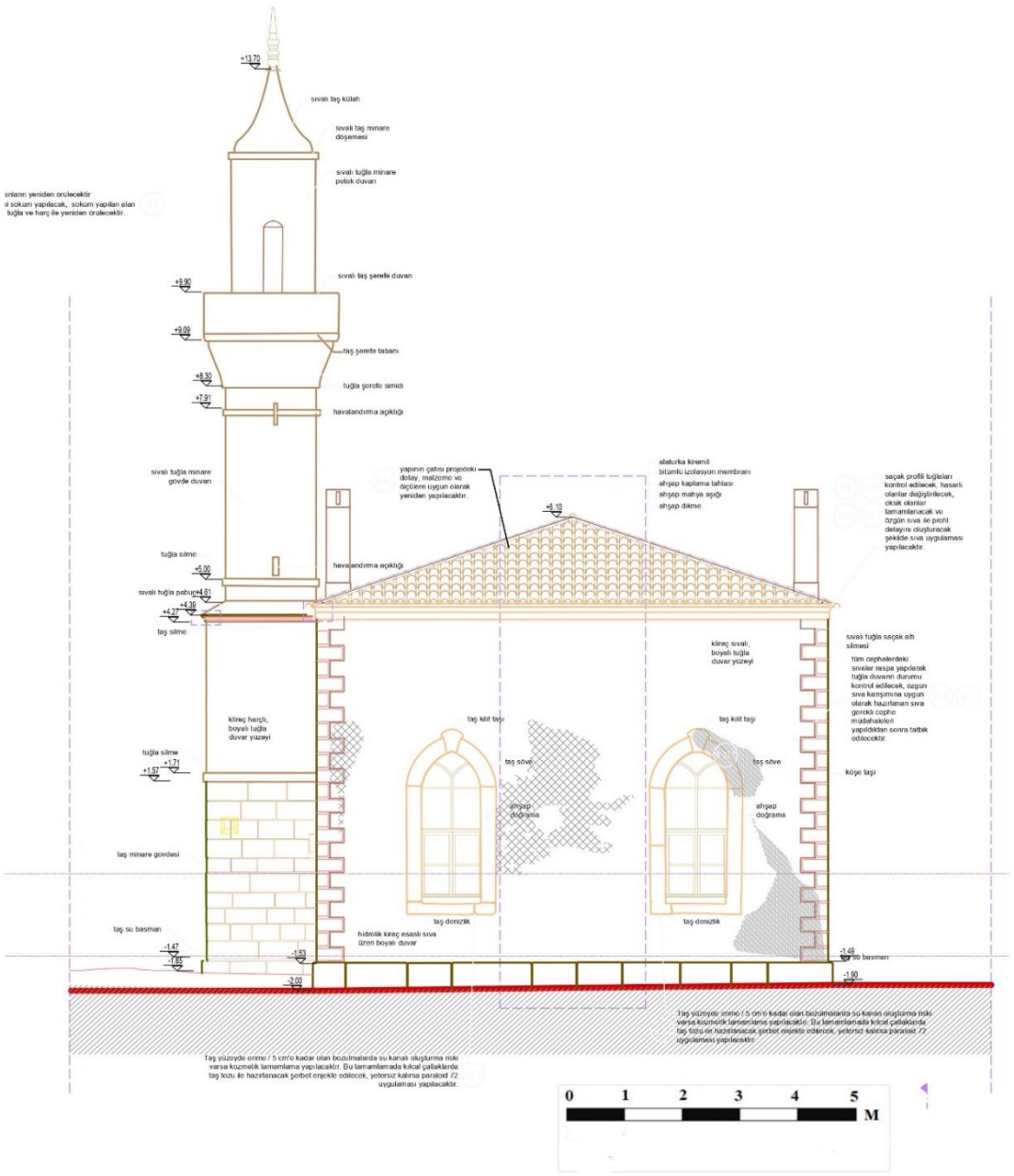
Çizim 36: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Birinci Kat Planı Restorasyon (SM Restorasyon)*

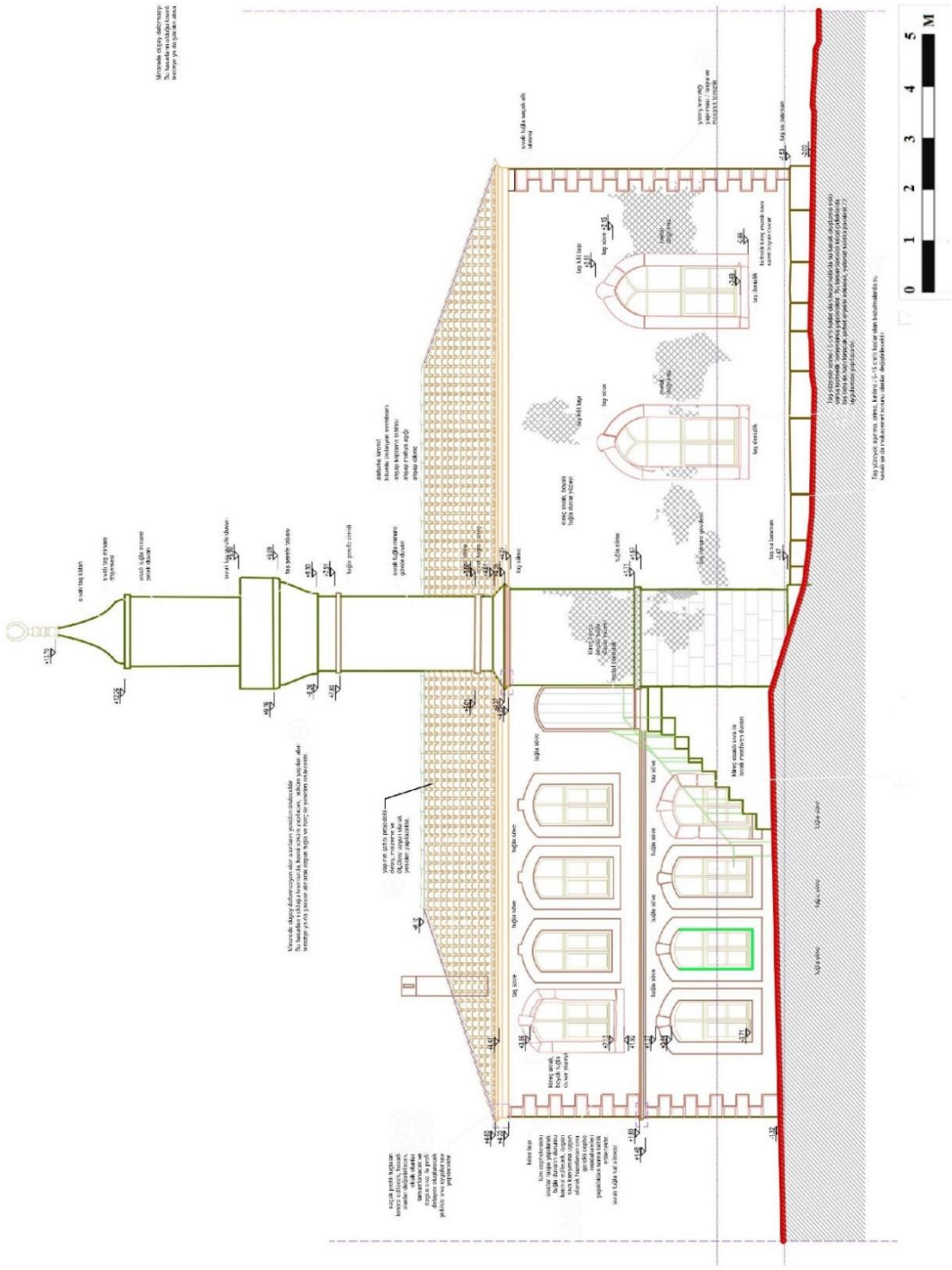
Çizim 37: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeybatı Cephe Restorasyon (SM Restorasyon)*

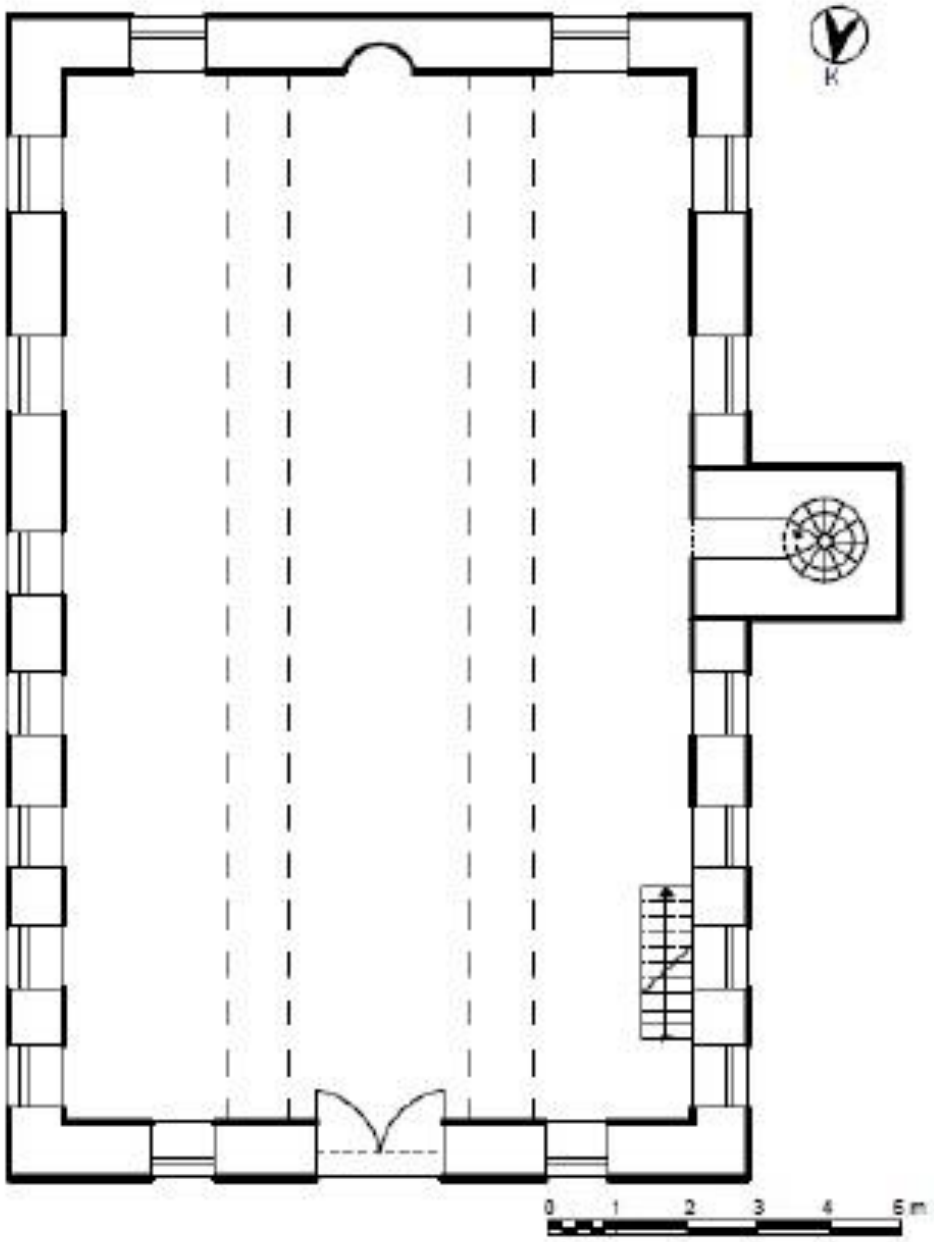
Çizim 38: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe Restorasyon (SM Restorasyon)*

Çizim 39: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneydoğu Cephe Restorasyon (SM Restorasyon)*

Çizim 40: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Güneybatı Cephe Restorasyon (SM Restorasyon)*

Çizim 41: *Günümüze Ulaşmayan İpsala Aliço Pehlivan Köyü Camii Zemin Kat Planı (Murat Karademir'den)*

4.1.1.12. Kapaklı Karlı Mahallesi Camii (Minare):

Adres: Karlı Mah. Kapaklı/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 21.11.2021, 19.12.2021, 22.05.2022

Fotoğraf: 139

Genel Tanım:

Caminin günümüze sadece minaresi ulaşmıştır (Fotoğraf 139). Buna rağmen grup yapılarının mimari unsurlarının tanımlanmasında önemli ipuçları taşımaktadır. Diğer grup yapılarının özgün minarelerinde olduğu gibi minare girişinin olduğu birinci kat seviyesine kadar kesme taş, kaidenin devamında, minare gövdesi ve petek kısmında ise tuğla malzeme kullanılmıştır. Ayrıca şerefe korkulukları kesme taştan oluşturulmuştur. Minare kaidesi yaklaşık olarak 2*2 metre ölçülerindedir.

Tarihçe:

Hicri 1319 ve Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerinde ismi geçmeyen, ancak çevresindeki köyler gibi bir muhacir iskânına sahne olduğu bilinen Karlı Mahallesi'nde de bir mektepli göçmen camisi bulunmaktadır. Yapı, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın hemen ardından Bulgaristan üzerinden gelen göçmenler için diğer grup cami ve mektepleriyle aynı tarihlerde yapılmış olmalıdır. Herhangi bir tarih verilmeden köyde cami ve mektebin inşa edildiği Aydın Vilayet Salnâmesinde geçmektedir.[216]

Mimari Tanımlama:

Kuzeydoğu cephesinde içeriye girişi sağlayan kapı açıklığı görülebilmektedir. Uzun dikdörtgen bir forma sahiptir. Caminin özgün halinde muhtemelen mahfil katından bağlanan bir girişi bulunmaktaydı. Kapı girişinin taban seviyesinden başlayan bir silme kuşağı, kaidenin bitiminde de tekrarlanmaktadır. Bu silme kuşakları, ayrıca yıkılmış olan caminin kat seviyelerine de denk gelmekteydi. Minarenin pabuç kısmı belirsizdir. Grup yapılarının önemli bir kısmının bu şekilde olduğu görülmektedir. Kaideden gövdeye basit bir geçiş unsuru ya da pabuçsuz geçiş uygulanmaktadır. Silindirik gövdenin en altında bir silme şeridi yer almaktadır. Şerefenin altı, tuğla silmeler ve yine tuğla dolgu malzemeyle gövdeyle birleşmektedir. Şerefenin korkulukları kesme taşlarla oluşturulmuştur ve masif bir yüzeye sahiptir. Petek kısmının dökülen sıvalarından bu kısımda da tuğla malzemenin kullanılmış olduğu seçilebilmektedir. Külah kısmı, diğer

[216]Câvid, 2010, **a.g.k.**, 29.

grup yapılarında olduğu gibi armudi bir forma sahiptir. Minarenin tüm yüzeyi kumlu sıva ile kaplanmıştır.

Fotoğraf 139: *Tekirdağ Kapaklı Karlı Mah. Camii Minaresi (2022)*

4.1.2.Tekirdağ İlindeki Diğer Geç Dönem Osmanlı Camileri:

4.1.2.1. Süleymanpaşa Eski Camii (1830)

Adres: Ertuğrul Mah. Hükümet Cad. 279 ada, 16 no'lu parsel Süleymanpaşa/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 07.12.2021, 02.03.2022, 14.03.2022

Fotoğraf: 140-150

Çizim: 42

Genel Tanım:

Yapı, kıble yönünde enlemesine dikdörtgen bir plana sahiptir. Mihrap bölümü, her iki yanındaki pencere dizisiyle beraber dışa doğru taşırılarak bir hacim kazandırılmıştır. Güneydoğu cephe duvarı ile güneybatı cephe duvarının birleştiği köşe pahlanmıştır. Enine dikdörtgen bir bölüm olarak kuzeybatı cepheye eklenen son cemaat yerinin güneybatı ucu da pahlanmıştır (Çizim 42). Kırma çatılı yapı, üç yönden açık bir avlu içinde yer almaktadır. Yapının ana malzemesini kesme taş oluşturmaktadır. Beden duvarları ve minare kesme taş ile örülmüştür.

Yapının kuzeybatısında yer alan minare, tek şerefeli ve sivri kurşun külahlıdır. Kare kaidesi kat silmesinin bitimine kadar yükselmekte, burada basit bir geçiş unsuruyla gövdeye bağlanmaktadır. Kaide, beden duvarının içine gömülmüştür, büyük bir kısmı iç mekandan görülebilmektedir, dış cephedeki taşkın kısım, daha küçük ölçülerdedir. Çokgen bir gövdeye sahip olan minare, kesme taş ile inşa edilmiştir, özensiz bir işçilik ve düşük kalitede malzemelerin kullanılması nedeniyle yer yer bozulmaların olduğu görülmektedir.

Yapının üst örtüsü, kırma çatıdır. Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Geniş bir saçak tüm cepheleri dolaşmaktadır. Cephe yüzeyleri kumlu sıva ile kaplanmış, açık renk boya ile boyanmıştır. Çatı ile beden duvarlarını, içbükey bir silme şeridi birleştirmektedir.

Tarihçe:

Daha önce aynı yerde bulunan caminin yıkılması sonucu Zahire Nazırı Ahmet Ağa[217] tarafından H.1246 (M.1830-1831) yılında yeniden yaptırılmıştır (Fotoğraf 140).[218]

[217]Tekirdağ kökenli bir tüccar olan Ahmet Ağa, gümrük ve zahire işlerindeki başarıları nedeniyle nazırlığa getirilmiştir. 1829 yılında kendisine atfedilen suçlar nedeniyle Midilli'ye sürülmüş, dönüşünde kolunda oluşan bir yaranın yanlış tedavi edilmesi sonucu 1832 yılında vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sümer, 1970, **a.g.k.**, 41.

[218]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 72; M. Tuncel (1974). *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 241. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 36; *Tekirdağ Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,* 2014, **a.g.k.**, 27.

Yapının inşa kitabesi bulunmamaktadır. Giriş kapısının üzerinde kemer içinde madeni harflerle "Bismillahirrahmanirrahim H. 1302 (M.1884-1885) yazmaktadır (Fotoğraf 141). Camii, önemli bir restorasyon geçirmemiş, farklı zamanlarda küçük çaplı onarımlarla günümüze ulaşmıştır.[219] 1912 depreminde yıkılan minaresi, Cumhuriyet döneminde yeniden inşa edilmiştir.[220]

Kaynaklarda avluda bulunduğundan bahsedilen ancak günümüze ulaşmayan madeni kitabede şu iki satır yazılmaktaydı:

Innes salate kanet alelmumine

Kitaben mevkuta 1300 (M.1882-1883)

"Namaz müminler üzerine kitapla emredilmiş ve vakitlendirilmiştir"[221]

Fotoğraf 140: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Genel Görünümü (2021)*

[219]İlçe müftülüğünde yapı kayıtları ile ilgili yapılan incelemede, 1985 yılına ait bilgi formunda yapının iki defa tamirat geçirdiğinden bahsedilmektedir.
[220]Tuncel, 1974, **a.g.k.**, 37; Çevik, 1949, **a.g.k.**, 73.
[221]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 73.

Fotoğraf 141: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Giriş Kapısı Üzerindeki Besmele Yazısı (2022)*

İç Mekan:

Yapının girişi, kuzeybatı cephede, mihrap aksında yer almaktadır. Ancak mihrap da, giriş kapısı da yapının tam orta aksında değildir. Caminin güneybatı kanadı, kuzeydoğu kanadından bir miktar daha uzundur. Avludan birkaç basamak ile çıkılan bir platform üzerinde yer alan giriş bölümünde, ahşap malzeme ile inşa edilen bir sundurma bulunmaktadır. Kompozit başlıklı ahşap direklerle taşınan sundurma, Bursa kemerleri ile beden duvarına bağlanmaktadır. Sundurmanın düz ahşap çıtalarla kaplı tavanı, kiremit bir çatı ile örtülmüştür.[222] Oldukça yüksek ve geniş tutulan giriş kapısı, kesme taşlardan oluşturulan basık bir kemerle çerçevelenmiştir (Fotoğraf 142). Çift kanatlı ahşap giriş kapısının üzerinde "S" ve "C" kıvrımlarıyla şekillenen Barok bir kemer bulunmaktadır.

[222]Tuncel eserinde, giriş bölümündeki sundurmanın tavanını kubbemsi tonoz olarak ifade etmekte, hem burada hem de harimde Barok karakterli birer süs göbeği olduğundan bahsetmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuncel, 1974, **a.g.k.**, 37. Sonraki tamirler esnasında buradaki tavan göbeği ortadan kalkmış olmalıdır.

Fotoğraf 142: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Giriş Kapısı (2022)*

Son cemaat yeri, giriş kapısının her iki yanındaki üçer pencere ile aydınlanmaktadır. Bu bölümün güneybatı ve kuzeydoğu duvarlarında da birer penceresi vardır. Sol kısımda, kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdiven kuruluşu basit malzemelerle kapatılmıştır. Bu esnada aydınlatma penceresi de işlevini kaybetmiştir. Harime bağlanan giriş kapısının her iki yanında demir parmaklıklı birer iç pencere açıklığı daha bulunmaktadır. Bu pencerelerin yanlarında da oldukça sade birer mihrabiye bulunmaktadır. Son cemaat yerinin alçak tavanı, ahşap plakalar ile kaplanmıştır.

Harime giriş kapısı, ana giriş kapısına benzemektedir. Yine "S" ve "C" kıvrımlarıyla dekore edilen Barok karakterde bir kemere sahiptir. Ahşap iki kanatlı kapı, taş bir çerçeve içine alınmıştır. Kadınlar mahfilinin ve galeri katının altında kalan kısımlar, ahşap korkuluklarla ile üst kattaki sınırları tekrar eden üniteler şeklindedir. Harimin oldukça sade bir şekilde dekore edildiği görülmektedir. Duvarlar beyaz boya ile boyanmıştır. Mihrapta herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamaktadır. Pencere doğramaları ahşap malzeme ile yenilenmiştir.

Kadınlar mahfili olarak kullanılan bölüme hem son cemaat yerinden hem de harimden ulaşım sağlanmaktadır. Ahşap direkler üzerinde yükselen kadınlar mahfilinin orta kısmında yarım yuvarlak bir form ile dışa taşırılan bir balkon bulunmaktadır (Fotoğraf 143). Mahfildeki ahşap direkler hafif basık kemerler ile birbirine bağlanmaktadır. Alt kattaki mahfil katını taşıyan ahşap direklerin düzeni, üst kattaki kadınlar mahfilinde de tekrarlanmaktadır. Kadınlar mahfilinin her iki yanından beden duvarları boyunca uzanan galeri katları, mihrap duvarına kadar ulaşmaktadır. Harimin tavanı, ahşap çıtalarla sınırlanan, sade dikdörtgen plakalar şeklindedir. Bu düzenlemenin dışa taşkın kısımları açık maviye, kalan yüzeyler beyaza boyanarak hatları belirginleştirilmiştir. Yakın dönemlerde yaptırıldığı anlaşılan ahşap lambrilerden oluşan ve zeminden yaklaşık 70 cm yüksekliğe kadar devam eden kaplama, harimin tüm duvarlarını dolaşmaktadır. Mahfil katını ve galerileri sınırlandıran tüm korkuluklar da ahşap malzeme ile inşa edilmiştir.

Fotoğraf 143: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Dışa taşırılarak oluşturulan mihrap bölümü, ayrıca bir basamak yükseltilerek iç mekanda daha görünür hale getirilmiştir (Fotoğraf 144). Buna rağmen hiçbir süsleme unsurunun olmaması, bu yaklaşımla bir tezat oluşturmaktadır. Kıble duvarında yer alan, alt ve üstte ikişer olmak üzere toplam dört pencere, mihrabın her iki yanında simetrik bir düzen içerisinde dağılmaktadır. Harimin kuzeydoğu ve güneybatı cephe duvarlarında da üçer pencere bulunmaktadır.

Harimde görsel olarak ön plana çıkan en dikkat çekici unsur, muhtemelen minberdir (Fotoğraf 145). İtinalı bir işçiliğin ön plana çıktığı 3,15*1,75 metre ölçülerindeki minber, gösterişli, ancak ölçülü bir üslubun yorumudur. Kündekari tekniği ile imal edilen vaiz kürsüsü 90*80*90 cm ölçülerindedir.

Fotoğraf 144: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Harimi (2022)*

Fotoğraf 145: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Minber (2022)*

Cepheler:

Kuzeybatı cephesi, yapının girişinin de bulunduğu ana cephedir (Fotoğraf 146). Oldukça sade bir görünüme sahiptir. Giriş bölümü, ahşap sütunlar ile taşınan bir sundurma ile öne çıkmaktadır. Zemin seviyesinden yüksekte kalan bu bölüme çıkış, üç yönden açıklığı bulunan taş merdivenler ile sağlanmaktadır. Cephenin yüzeyinde giriş kapısının sağında ve solunda alt ve üst katlarda üçer olmak üzere toplam on iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt kattaki pencereler üst kattakilerden daha büyüktür. Pencereler yarım yuvarlak kemerlidir. Ancak alt kattakilerin kemerleri biraz daha basıktır. Pencerelerin özensiz kafes pencere korkuluklarıyla kapatılması, binanın görünümünü bozmaktadır.

Fotoğraf 146: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Kuzeybatı Cephe (2021)*

Benzer bir pencere düzeni, kuzeydoğu cephede de tekrarlanmaktadır (Fotoğraf 147). Alt ve üst katta dörder olmak üzere, toplam sekiz adet pencere bulunmaktadır. Mihrabın bulunduğu güneydoğu cephesi, diğer tüm cephelerden farklı bir tasarıma sahiptir (Fotoğraf 148). Mihrap ve her iki yanındaki birer pencere, geniş bir çıkma oluşturmakta, bunun üzerine mihrap bir miktar daha taşırılarak cephede kademeli bir görünüm sağlanmaktadır. Güneybatı cephenin pencere düzeni, kuzeybatı cepheninkine oldukça yakındır (Fotoğraf 149). Altta ve üstte dörder pencere bulunmaktadır. Buradaki

pencereler de diğer cephelerdeki gibi alt kattakiler daha büyük, üst kattakiler daha küçük tutularak düzenlenmiştir. Güneybatı cephenin kuzey ucunda bulunan minarenin kaidesi, beden duvarına gömülmüştür. Kaidenin büyük bir kısmı iç mekana taşmakta, daha küçük bir kısmı ise beden duvarının dışından gözlenebilmektedir. Kaide, sıvanmamıştır.

Fotoğraf 147: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Kuzeydoğu Cephe (2021)*

Fotoğraf 148: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Güneydoğu Cephe (2022)*

Fotoğraf 149: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Güneybatı Cephe (2022)*

Süslemeler:

Yapının sınırlı ölçüde süsleme unsurlarına sahip olduğu görülmektedir. Girişteki sundurmayı taşıyan kompozit başlıklı ahşap sütunlar ve ana giriş kapısının "S" ve "C" kıvrımlarından oluşan Barok kemeri, göze çarpan ilk süsleme elemanlarıdır. Son cemaat yeri oldukça sadedir. Buradan harime girişi sağlayan giriş kapısı da Barok karakterli bir kemere sahiptir. Harimde kadınlar mahfilini ve galeri katlarını taşıyan ahşap kare formlu direkler, üst kat tabanına "S" kıvrımlı konsollar ile bağlanmıştır. İç mekandaki duvarlar ve pencerelerde hiçbir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Elips şeklindeki taban göbeğinin merkezindeki yıldız figürünü dalga formundaki bir kuşak sarmakta, onunda etrafını fiyonk düğümleriyle oluşturulan bir çerçeve dolaşmaktadır.

Tavan kaplamaları sade ve özelliksizdir. Dikdörtgen ahşap plakaların farklı renge boyanmış çıtalarla sınırlandırılmasıyla oluşturulmuştur. Kadınlar mahfilini sınırlayan ve ahşap direkler tarafından taşınan basık kemerler de süsleme unsurlarına sahip değildir. Tüm bunların içinde minber bölümü oldukça dikkat çekicidir. İki zarif ahşap sütun üzerinde yükselen Barok başlığıyla minberin girişi, dönemin birçok üslubunun bir arada görülebildiği yapıdaki yegane mimari unsurdur. Minberin Neoklasik sütunları, üzerinde yan yana Arapça yazıların yazıldığı iki levhanın olduğu bir başlığı taşımaktadır. Onların da üzerinde bitkisel dal ve yaprakların iç içe geçtiği bir taç bulunmaktadır. Üçgen bir

forma sahip bu bitkisel ahşap oymaların ortasına yaldızla boyanmış, dikine bir elips konulmuştur. Minberin merdiven korkulukları ters "S" formunda oymaları ile Barok tarzındadır. Minberin yan aynalıkları oldukça sadedir, basit, geometrik unsurlarla düzenlenmiştir. Köşk kısmı ise daha itinalı bir işçilik ile oluşturulmuştur. Yan aynalıklarında kafes pencereler, tabana yakın kısımlarında da iç içe geçen kare formlar ile bezenmiştir. Minber köşkünün üst kesimi, bir kuşak halinde katmerler halinde zikzak motifleriyle süslenmiştir. Minberin külahı dar ve uzun tutulmuş, tepesine bir alem yerleştirilmiştir.

Caminin şadırvanı, Tekirdağ kent merkezinde cami şadırvanları içinde, dönemin özelliklerinin izlenebildiği en eski örnektir. Sekizgen bir forma sahiptir. Zarif Neoklasik çizgilerle oluşturulmuştur. Her bir yüzeyinde ikişer satır halindeki Arapça harfli yazılar, çerçeve içine alınmıştır. Taban ve tavanı silme kuşaklarıyla sınırlandırılmıştır. Abdest muslukları karo bir kabartma içindedir. Dürülmüş kumaş motifleriyle oluşturulan yüzey süslemesi, birbirinin tekrarı olarak tüm cepheleri dolaşmaktadır. Şadırvanın havuzu, madeni ve cam malzeme ile oluşturulan panolarla çevrelenerek, kurşun bir çatı ile kapatılmıştır.

Eski Camii Şadırvanı:

Caminin şadırvanı yapının güneybatısında avlu içinde yer almaktadır (Fotoğraf 150). 1836 yılında Hacı İsa bey tarafından yaptırılmıştır. Sekizgen bir kütleye sahip olan şadırvanın her yüzünde ikişer satır halinde yazan manzume aşağıdaki gibidir:

جناب حاجی عسی بک افندی لطف وجودندن

بو شادروان دل جوی مجدد ایلدی اننشا

اقتدی صی کبی جوی سخاسین لولۀ دلدن

موفق اولدی بو اجر جزیله اول کرم پیرا

کورن اغزی صویین اقتمه سنمی رسم سین اعلا

مجسم عین نور اولمش بو شادروان بی همتا

بو صو آب حیاتک سود قرنداشیمدر بلمم

که شیرن کامئ جاویدۀ مالک نوش ایدن حق

وضؤ ایتدکجه شادروان دنیاده بتون عالم

بو صاحب حیرنی دائم منبع جود ایلسون مولا

ایدرکن جستجو بحر سخنده سوبسو لطفی

دو تاریخ بولدی تام و کوهرن ایلدی املا

بو شدروانی عسی بک مکمل بیدی پک رعنا

بو شدروانی ایتدی شکر ایله عسی نفس اخیا

۱۲۵۲

Transkripsiyonu:

Cenâb-ı Hacı İsa Bey Efendi lutf u vücudundan

Bu Şadırvan-ı dilcuyu mücedded eyledi inşa

Akıttı su gibi cuy-ı sehasın lüle-i dilden

Muvaffak oldu bu ecr-i cezile ol kerem pira

Rıza-yı halik-el ervah için ol zat-ı İsa kerem

Bu şadırvan-ı nevle etti eski cami ihya

Gören ağzı suyın akıtmasınmı resm-isini âlâ

Mücessem ayn-ı nur olmuş bu şadırvan-ı bi hemta

Bu su ab-ı hayatın süt karındaşımdır bilmem

Ki şirin kâm-i cavide malik nuş iden hakka

Vuzu ettikçe şadırvan-ı dünyada bütün âlem

Bu sahib-ı hayr-ı daim menba-ı cud eylesün Mevlâ

Ederken cüstüci bahr-i suhanda subesu Lûtfî

Dü tarih buldu tam ü gevherinden eyledi imla

Bu şadırvanı İsa Bey mükemmel yaptı pek ranâ

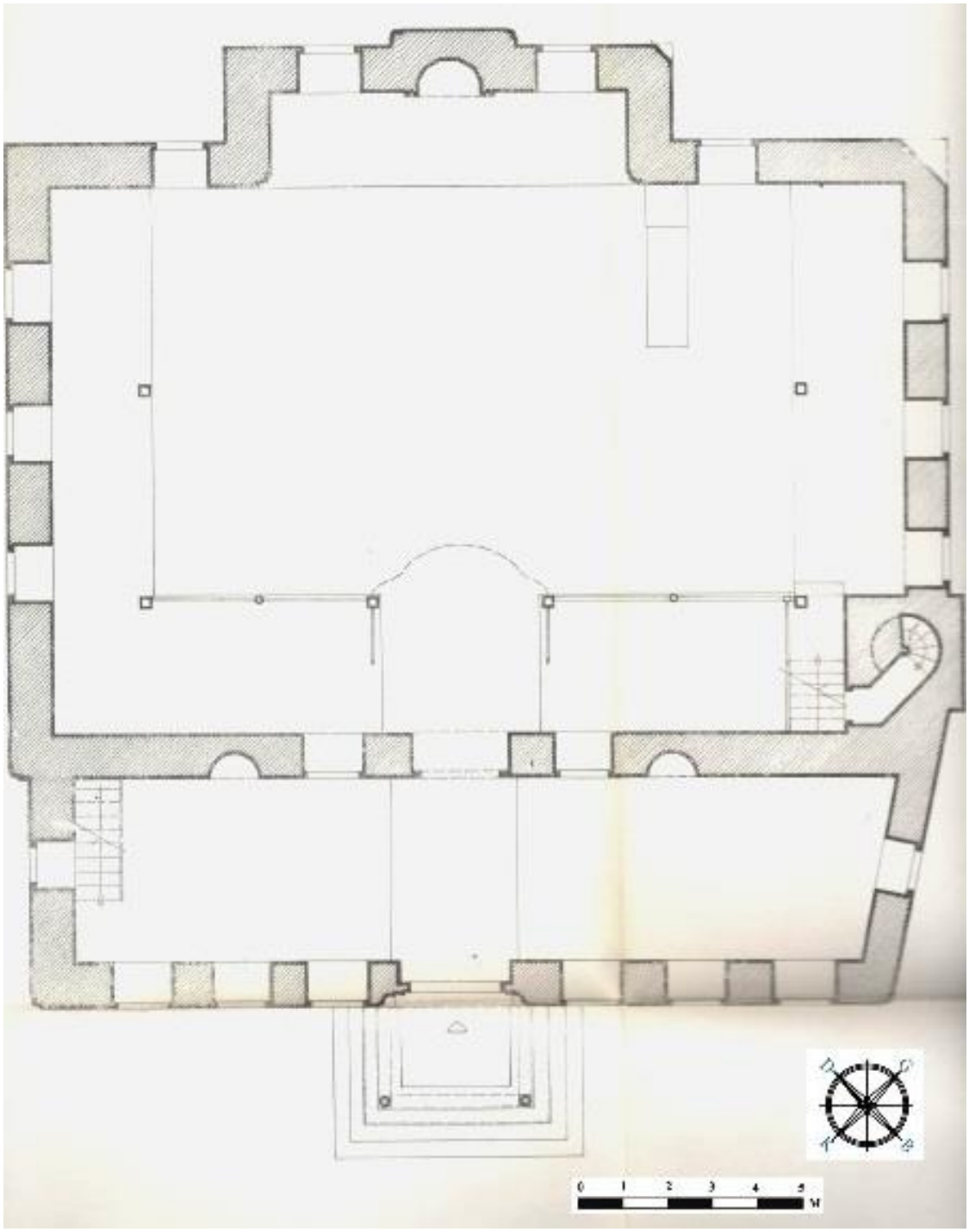
Bu şadırvanı etti şükr ile İsa nefes ihya 1252 (M.1836-1837)[223]

Şadırvanın tadilatlar sonrasında bir takım değişikliklere uğradığı görülmektedir. 2014 yılında şadırvanın ahşap tavanını taşıyan direkler yenilenerek mermer tabanlara oturtulmuştur. Şadırvan üzerinde bulunan kumaş motifleri üzerindeki yeşil renkli boya temizlenerek özgün görünümüne kavuşturulmuştur. Yine ahşap direk ve tavanlar kahve rengine boyanarak doğal bir görünüm kazandırılmıştır.

[223]M. Serez (2014). *Tekirdağ Çeşmeleri, Şadırvanları, Selsebilleri*. Ankara: Dönmez Ofset. s. 10.

Fotoğraf 150: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Şadırvanı (2022)*

Çizim 42: *Tekirdağ Süleymanpaşa Eski Camii Zemin Kat Planı (Mehmet Tuncel'den)*

4.1.2.2. Süleymanpaşa Orta Camii (1854)

Adresi: Ortacami Mah. Hükümet Cad. 219 ada, 9 no'lu parsel Süleymanpaşa/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 07.12.2021, 18.01.2022, 15.03.2022

Fotoğraf: 151-170

Çizim: 43-55

Fotoğraf 151*: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Genel Görünümü (2021)*

Genel Tanım:

Yapı, kıble yönünde enine dikdörtgen harim bölümüne, yine enine dikdörtgen bir son cemaat yerinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. Mihrap bölümü, kıble duvarından dışarı taşırılmıştır (Fotoğraf 151). Dikdörtgen son cemaat bölümü, güneybatı cephesinde genişleyerek yapı kütlesinin dışına çıkmaktadır. Bu nedenle aslında kıble ve harimin orta

aksında bulunan giriş kapısı, kuzeybatı cephesinin tam ortasında yer almamaktadır. Son cemaat yerinde bu dışa taşan bölüm, iç kısımda üst kata ve minareye çıkışı sağlayan merdiven ünitesinin bulunduğu bölüme denk gelmektedir. Kırma çatı, alaturka kiremit ile kaplıdır. Yapı, geniş bir avlu içinde yer almaktadır. Avluda bulunan şadırvan restorasyon sonrası önemli oranda yenilenmiştir. Moloz taş ile inşa edilen yapının köşe kısımlarında ve minare gövdesinde kesme taş kullanılmıştır.

Tarihçe:

Bugünkü caminin yerinde 1466 yılında yaptırılan Seyyid Ali isimli bir hayırsever tarafından yaptırılan cami bulunuyordu. Zamanla harap olan caminin yerine Kapı Ağası Gazanfer Bey tarafından yaptırılan caminin de kullanılamayacak duruma gelmesiyle birlikte, Hicri 1270 (Miladi 1854-1855) yılında Kürkçü Sinan Bey tarafından tamamen yıkılarak inşa edilmiştir. 1912 depreminde minaresi yıkılan ve ciddi hasar gören camii, halkın yardımlarıyla esaslı bir onarımdan geçirilerek hizmete sunulmuştur.[224] Camii, Yunan işgali döneminde okul olarak kullanılmıştır.[225] Şehrin merkezinde bulunan iki önemli yapı olan Rüstempaşa Camii ve Eski Caminin arasında bulunduğu için Orta Camii olarak anılmaktadır.[226] Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2013-2016 yılları arasında restore edilerek 24 Mart 2016 tarihinde ibadete açılmıştır.

Yapının inşa kitabesi harime giriş kapısının üzerinde bulunmaktadır:

سکندر دم جم وداراخدم عبدالمجید خانکم	بری از جمله اشبو معبد کورکچی سنان بک کم	وجوه مملکت اصحب حیر ایله ایدوب همّت	نه اعلا معبد پاکیز ه اولدی سعی و همّتله	بو رسم نو ادا ده کورممش مثلک انک بهزاد
جهان هب سایه سنده اولمده معمور سرتابا	خرابه مشرف اولمشدی مرور دهر ایله امّا	تملدن هدم ایله ایتدیلر آنی لطف ایدوب احیا	سزادر دیرلر ایسه زائر انی کعبهٔ علیا	بو نقش جانفزاده جزممش مانی انی اصلا
زهی نو طرح زیبا مثل قصر جنّت اولدیکم	اوقونسون دور ایتدکجه بو چرخ عالم فانی	همان بانیٔ اوّل بانیٔ ثانیلرک فردا	قیلوب فرضی چقنجه چارجابوق طلعت دیدم تاریخ	حرّره الفقیر حجشّاري ملا عثمان غفرله
اولور نظّارهسی البت حیات جاویدن بحشا	کتاب نعتی هر دلده دمادم تا الی عقبا	حدیث مَنْ بَنا معناسنه نائل ایده مولا	سنان بک جامعی همتله اولدی پک کوزل انشا	فی ۱۵ ج سنه ۱۲۷۱

[224]Araştırmacıların yapının son halinin hangi tarihte oluştuğu konusunda fikir birliği içinde olmadıkları görülmektedir. Tuncel ve Çevik yapının 1854 yılındaki inşasından sonraki bir zamanda harap duruma geldiğini ve halkın yardımlarıyla tamamen yeniden inşa edildiğini belirtmekte, ancak bununla ilgili tarih ve kanıt sunmamaktadırlar. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuncel, 1974, **a.g.k.**, 39; Çevik, 1949, **a.g.k.**, 73. Yapının 1912 yılında minaresinin yıkıldığı ve yapı kütlesinin de hasar gördüğü bilinmektedir. Bu haliyle caminin Serez'in de ifade ettiği gibi onarımdan geçirildiğini düşünmek daha isabetli gözükmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Serez, 2007, **a.g.k.**, 143. Yapının 1912 yılından önceki fotoğraflarından da anlaşılacağı üzere görünümünü değiştirecek bir müdahaleye uğramadığını söylemek mümkündür. Öte yandan Kanal, 1398 yılında Sinan Bey tarafından yeniden yaptırıldığı söylediği caminin 1854 yılındaki yeniden inşasının, halk tarafından gerçekleştirildiğini öne sürmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kanal, 2015, **a.g.k.**, 290-291. Yapı, Cumhuriyet döneminde çeşitli onarımlardan geçmiştir. İlçe müftülüğüne ait 1985 yılında ait bilgi formunda yapının 1962 yılındaki kapsamlı tamiratından bahsedilmektedir.

[225]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 73.

[226]Tuncel, 1974, **a.g.k.**, 39; Serez, 2007, **a.g.k.**, 205.

Transkripsiyonu:

Skender-i dem Cem ü Dara hıdem Abdülmecid Han kim

Cihan hep sayesinde olmada mamur ser tâ-be

Zehi nev tarh-ı ziba misi-i kasr-ı cennet oldu

Olur nezarresi elbet hayat-ı Cavidan bahşâ

Biri ezcümle mabed-i Kürkçü Sinan Bey kim

Haraba müşerref olmuştu mürur-u dehr ile amma

Okunsun devr ettikçe bu çarh-ı âlem-i fani

Kitab-ı natı her dilde demadem ta ila ukba

Vücuh-u memleket eshab-ı hayr ile edüp himmet

Temelden hedm ile ettiler anı lutf edüp himmet

Heman bani-i evvel bani-i sanilerin ferda

Hadis-i men bena manasına nail ede Mevla

Ne alâ mabed-i Pakize oldu say-u himmetle

Sezadır derler ise zairanı kabe-i ulya

Kılup farzı çıkınca çarçabuk Talat dedim tarih

Sinan Bey Camii himmetle oldu pek güzel inşa

Bu resm-i nev edada görmemiş mislin anın behzad

Bu nakş-ı cânfâzade çizmemiş mani anı asla

Hure el fakir huccari molla Osman gafurunleyh

H.1271 (M.1854-1855) [227]

İç Mekan:

Yapıya kuzeybatı cepheden çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir (Fotoğraf 152). Girişin ardından son cemaat yerine ulaşılmaktadır. Oldukça iyi aydınlatılan son cemaat yerinin sağ ucunda üst kata ve minareye çıkan merdiven kuruluşu bulunmaktadır. Merdivenin altı depo olarak kullanılmaktadır. Tavan ahşap dikdörtgen plakalarla tanzim edilmiştir.

[227]Serez, 2007, **a.g.k.**, 205-206.

Fotoğraf 152: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Harime Giriş Kapısı (2021)*

Son cemaat yerinden harime giriş, çift kanatlı ahşap bir giriş kapısıyla sağlanmaktadır. Giriş açıklığı, "S" ve "C" kıvrımlarından oluşan Barok bir kemere sahiptir. Bunun üzerinde de dikdörtgen bir kartuş içinde yapının inşa kitabesi bulunmaktadır. Tavan seviyesinde sonra eren bu mermer çerçeveyi, silmelerden oluşan başlıkları bulunan, kare iki mermer paye taşımaktadır. Giriş kapısının her iki yanında ahşap doğramalı iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Yapının oldukça geniş ve iyi aydınlatılmış bir kadınlar mahfili vardır. Altı büyük ahşap kare formlu direk ile sınırlanan mahfilin ortasında dairesel bir çıkma harime doğru uzanmaktadır (Fotoğraf 153). Kadınlar mahfilin alt katında, giriş kapısının her iki yanında ahşap korkuluklar ile sınırlanan iki alan oluşturulmuştur. Enine dikdörtgen harim bölümü, mihrap kısmından bir miktar dışarıya taşırılarak genişletilmiştir (Fotoğraf 154). Sade bir görünüme sahip olan mihrap, alçı malzeme ile oluşturulmuş süsleme elemanlarına sahiptir. Harim

duvarları boyunca benzer bir süsleme repertuarı uygulanmıştır. Özgün mimari parçalardan birini, yapının ahşap minberi oluşturmaktadır. Ahşap malzemenin ağırlık kazandığı diğer bir yer, yapının tavan kısımlarıdır Ahşap çıtalarla uzun dikdörtgenler şeklinde yapılan kaplamanın ortasında bir elips oluşturulmuş, onun ortasında da Barok üslubunda bir tavan göbeği düzenlenmiştir. Sekizgen profiller ile oluşturulan üç kademeli madeni bir avize, iç aydınlatmayı sağlamaktadır. Merkezdekine benzer daha küçük ölçülerde bir süsleme ve aydınlatma düzeni de mihrabın önünde bulunmaktadır.

Fotoğraf 153: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kadınlar Mahfili (2021)*

Fotoğraf 154: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Harimi (2021)*

Cepheler:

Kuzeybatı cephe, yapının girişinin bulunduğu ana cephedir (Fotoğraf 155). Basık kemerli geniş bir kemerle oluşturulan mermer giriş açıklığı, taştan bir bordür ile kuşatılmaktadır. Giriş açıklığının önünde ahşap direklerle taşınan yine ahşap malzemeden imal edilmiş bir sundurma bulunmaktadır. Silindirik ahşap direkler, taş kaideler üzerine oturmaktadır. Giriş kapısının mermer çerçevesi üzerinde bir kilit taşı bulunmaktadır. Basık kemerli çerçevenin üzengi noktaları ve kaideleri düz atkılı silmelerle dekore edilerek sütun görünümü verilmiştir.

Fotoğraf 155: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeybatı Cephe (2021)*

Son cemaat yerinin güneybatı yönünde uzatılması sonucu, giriş kapısı cephenin orta aksında yer almamaktadır. Pencere açıklıklarının simetrik düzenine de etki eden bu düzenleme nedeniyle giriş kapısının sol tarafında üçer, sağ tarafında dörder pencere bulunmaktadır. Bir pencere de giriş kapısının üzerinde mahfil katında yer almaktadır. Pencereler alt katta daha büyük, üst katta daha küçük tutulmuştur. Pencerelerin tasarımı, giriş kapısının düzenlemesini tekrarlamaktadır. Farklı olarak, burada basık kemerin yerini yarım yuvarlak kemer almıştır. Oldukça geniş tutulan taş söveler kemer üstlerinde birer

kilit taşı ile dekore edilmiş, üzengi noktaları ve kaideleri düz atkılı silmelerle öne çıkarılmıştır.

Cephenin en belirgin özelliği, yan yana sıralanan çoklu pencere düzenidir. Geç Dönem Osmanlı mimarisinde Batılı etkilerle ortaya çıkan ve özellikle kamu yapılarında göze çarpan simetrik ve çoklu pencere düzeni, dini mimaride de yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemin dini yapılarında cephe kurgusu, Klasik Dönem'in aksine, daha dışa açık bir tutum sergilemektedir. Bu yaklaşım, aynı zamanda kubbesiz olarak inşa edilen camilerin iç aydınlatmasının sağlanması yolunda pratik bir çözüme de karşılık gelmektedir.

Pencere düzeni, son cemaat yerinin bulunduğu kütlenin kuzeydoğu ve güneybatı cephelerinde de birbirine benzemektedir (Fotoğraf 156). Güneybatıda, kadınlar mahfilinin bulunduğu kattaki iki pencere arasındaki mesafe genişlemiş, alt kattakilerin ise mesafeleri birbirine yaklaşmış, boyutları daha dar ve uzun tutulmuştur. Ayrıca alt kattaki bu iki pencerenin kemer üstlerinde, dikine tuğla düzenlemesiyle yarım yuvarlak formunda ikinci bir kemer oluşturulmuştur.

Fotoğraf 156: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeydoğu Cephe (2021)*

Harimin bulunduğu cephe duvarlarında pencere açıklıkları oldukça büyük boyutlardadır. Bu bölümdeki pencereler diğer cephelerdeki pencere formlarını takip

etmekle beraber daha geniş ve uzun ölçülerdedir. Mihrap duvarının olduğu cephede ise, iki pencerenin ortasında denizlik seviyesine kadar ulaşan dikdörtgen bir çıkıntı mevcuttur (Fotoğraf 157). Cephelerdeki tüm pencereler madeni şebekelerle dekore edilmiş, birleşim noktalarına birer yıldız konulmuştur. Pencere korkuluklarının kemer içlerinde kalan dairesel bölümü, yine madeni malzeme ile oluşturulan ışın demeti şeklindedir.

Fotoğraf 157: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneydoğu Cephe (2021)*

Güneybatı cephede bulunan minarenin kare kaidesi, saçak seviyesine kadar yükselmektedir (Fotoğraf 158). Minare, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir.[228] Minarenin çokgen forma sahip bir şerefesi vardır. Şerefe, mukarnas etkisi yaratan dekoratif konsollar ile desteklenmektedir. Minare, en üstte kurşun, sivri bir külah ile sona ermektedir.

[228]1912 depreminde yıkıldığı bilinen yıkılan minaresi taşçı Arif Usta tarafından inşa edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Serez, 2007, **a.g.k**., 205.

Fotoğraf 158: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneybatı Cephe (2021)*

Süslemeler:

Yapıda ağırlıklı olarak taş ve ahşap malzeme ile imal edilen süslemeler görülmektedir. Taş malzeme ile yapılan süslemeler yapının cephelerinde yoğunlaşmaktadır. Giriş kapısını çevreleyen mermer çerçeve ve pencere açıklıklarını sınırlayan taş söveler, dönemin sivil ve kamu yapılarında da sıkça görülen bir düzenleme olarak dikkat çekmektedir. Kemerlerin üzerindeki kilit taşları, sövelerin üzengi seviyesinde ve alt kısımlarındaki düz atkılı silmelerle elde edilen sütun görünümü, Neoklasik üslubun yaygın kullanımlarından biridir. Yapının taş konsollar üzerine oturan minare şerefesi oldukça sade bir görünümdedir.

Yapının giriş kapısının önünde konumlandırılan ahşap sundurma, iki bezemesiz silindirik formda sütun tarafından taşınmaktadır. Sütunlar kare formlu taş kaideler üzerindedir. Sundurmanın dörtgen ahşap tavanı, bir diş frizi ile kuşatılmaktadır. Bir üst kademede üç yönden genişleyerek son bulmaktadır. Saçak altında iç mekandaki süslemelere çok benzeyen küçük konsollardan oluşan bir füruş ile çerçevelenmektedir. Konsolların arasına birer yıldız motifi eklenerek, yaldızlı boya ile boyanmıştır. Tekne tavan uygulamasının görüldüğü iç kısımda ise dalgalı form ile oluşturulmuş birkaç katlı dairesel tavan göbeğinde altıgen formlu bir madeni avize konulmuştur.

Yapının iç mekan süslemeleri özellikle mihrap bölümünde yoğunlaşmaktadır (Fotoğraf 159). Mihrap nişinin her iki yanında bulunan plastırların gövdeleri yivli bir düzenlemeye sahiptir. Plastırlar, kompozit başlıklarla dekore edilmiştir. Akantus yaprakları ve girlandlardan oluşan bu başlıklar, kat kat silme başlıklarla yukarıya doğru devam etmekte, mihrap nişi içinde bulunan bir kemerle birleşerek sonlanmaktadır. Bu düzenlemenin üzerinde yine mihrap nişi içinde daha büyük, nişin köşelerinde daha küçük boyutluları olmak üzere üç adet vazo içinden dışa taşan bir çiçek goncaları düzenlemesi dikkat çekmektedir. Buradaki süslemeler, yapıda görülen en belirgin Barok süslemeyi oluşturmaktadır. Mihrap nişinin sonlandığı kemer boyunca aşağıya doğru daralan başka bir çiçek demeti süslemesi ile düzenleme son bulmaktadır. Nişin üst kesiminde içinde celi sülüs istifli olarak mihrap ayetinin yazılı olduğu dikdörtgen bir pano ve her iki yanında dairesel çerçeveler bulunmaktadır. Bunların da çerçeveleri bitkisel dallarla oluşturulmuştur. İki çerçevenin içlerinde Arapça "Allah" ve "Muhammed" yazmaktadır. Bitkisel tasvirlerde ve mihrap nişinde renkli bir boya kullanılmaması iç mekanda sade bir görünüm sağlamaktadır.

Fotoğraf 159: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Mihrap (2021)*

Benzer bir görünüm mihrap nişinin iki yanında bulunan yüksek pencere üstlerinde de görülmektedir. Pencere kemerlerini üzengi noktasına kadar sınırlayan bitkisel ince bir şerit ve üzerinde bulunan vazo içindeki goncalarla oluşturulan bitkisel düzenleme, pencere kemerlerini takip ederek aşağıya doğru uzamaktadır.

Mihrap çıkmasının batı ve doğu duvarlarında bulunan pencere açıklıkları da benzer bir düzenlemeye sahiptir. Burada pencerelerin her iki kenarında zemine kadar inen plastırlar yer almaktadır. Harimin diğer bölümlerinde de devam eden bu tasarımda, plastırların bitkisel dallarla başlayan, üzerinde girlandlar, en üstte de eğrisel formda silmelerle oluşturulan başlıkları bulunmaktadır. Harimde her bir başlıklı plastırın üzerinde dairesel bir çerçeve içinde dört halifenin adlarının yazıldığı görülmektedir. Pencere üstlerindeki vazo içindeki gonca çiçek kompozisyonu ise harimin tamamında tekrarlanmaktadır.

Dönemin üslup özelliklerinin görüldüğü bir diğer mimari unsur da yapının 3,70*3,40 ölçülerindeki minberidir (Fotoğraf 160). Ahşap malzeme ile imal edilen mihrabın oldukça etkileyici bir görünümü vardır. Tek basamakla çıkılan ve iki ahşap sütunla taşınan girişin, yarım yuvarlak kemerinin üzerinde bir yazı kuşağı ve köşelerde yıldız motifleri bulunmaktadır. Girişin kademeler halinde genişleyen bir tepeliği mevcuttur. Mukarnas benzeri süslemelerle boyut kazandırılan tepeliğin, en üst kesiminde ön kısmındaki daha büyük olmak üzere üç yönde de yelpaze şeklinde süslemeler dikkat çekicidir (Fotoğraf 161). Yazı kuşağı, mukarnas geçişler, yıldız motifleri ve yelpazeler yaldızlı boya ile boyanarak koyu renkli ahşap zeminle kontras yaratılmıştır. Minberin güçlü Barok etkileri, birbirlerine uç ve göbek kısımlarından temas eden "S" biçimindeki ahşap merdiven korkuluklarında da görülmektedir. Minberin en üst kesimindeki köşk bölümünün çift kanatlı kapı pencereleri ve aynalıklarında bulunan açıklıklar, kafesli pencere ile kapatılmıştır. Köşkün üst kesimi, iki kademeli süsleme kuşağı ile çerçevelenmiştir. Minberin külahı oldukça sade tutulmuştur. En alt kesiminde külahı saran bir şerit ve hemen üzerinde de bitkisel dallarla oluşturulmuş bir süsleme unsuru bulunmaktadır. Bu bölümdeki süslemeler de yaldız kullanılarak belirginleştirilmiştir. Külahın en tepesinde bir alem bulunmaktadır. Minberin yan aynalıklarında ortalarında elips açıklıkların olduğu sade dörtgen panolar dekore edilmiştir. Köşk kısmının yan aynalığında bulunan dörtgen panolar daha itinalı bir işçilikle oluşturulmuştur.

Fotoğraf 160: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Minberi (2021)*

Fotoğraf 161: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Minber Tepeliği (2022)*

Fotoğraf 162: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Mahfil Balkonu (2022)*

Kadınlar mahfilinin ahşap korkuluklarının alt kısımları, geometrik bir çerçeve içinde zikzak desenleriyle dekore edilmiştir. Bu bölümde süslemenin ağırlık kazandığı yer, mahfilin orta kısmında harime doğru uzanan balkonun taban kısmındadır (Fotoğraf 162). Balkonun dip kısmında birkaç farklı desenle geniş bir kuşak oluşturulmuştur. Alt yüzeyi ise tek bir merkezden çıkan yaldızlı "S" kıvrımlarıyla belirgin hale getirilmiştir. 2,40*1,60 metre ölçüleriyle oldukça küçük boyutlardaki vaiz kürsüsü, orta kısmındaki elips, yan yüzeylerindeki daire şeklindeki yaldızlı ahşap süslemeleriyle sade bir görünüme sahiptir. Tavan kısmındaki ahşap dikdörtgen panoların uçlarına kare formlu yaldızla boyalı yıldızlar eklenmiştir. Benzeri bir uygulama mahfil katında da vardır. Ancak burada yıldızların yerini aynı boyutlarda düz karolar almaktadır. Harim bölümünde ahşap süslemenin kullanıldığı son yer, tavan ve duvarların birleşim yerlerini çepeçevre dolaşan füruş düzenlemesidir; Küçük zarif konsollarla oluşturulmuş ve her bir konsolun arasında kare formlu yaldızlı birer yıldız eklenmiştir. Harim tavanındaki bu düzenleme, aynı şekilde mihrap çıkıntısının bulunduğu bölümün tavanında da uygulanmıştır. Yapının birçok bölümünde karşılaştığımız bu yıldız formundaki süsleme elemanı, avluda bulunan şadırvanın ahşap örtüsünün alt kısmında da görülmektedir.

Orta Cami Şadırvanı:

Avluda bulunan şadırvan, son restorasyon projesi esnasında önemli değişikliklere uğramıştır. Altıgen şadırvanın üzerinde herhangi bir yazı ya da kitabe bulunmamaktadır. Öncesinde kare formlu direkler tarafından taşınan ahşap tavan restore edilirken tamamen kaldırılmış, yerine mermer sütunlar üzerinde yine ahşap malzeme ile yapılmış bir tavan eklenmiştir. Restorasyon öncesine kadar yerinde bulunan şadırvan haznesinin kapalı bölümü günümüze ulaşmamıştır. Muslukların bulunduğu panolar önemli oranda yenilenmiştir. Şadırvan mermer altıgen bir platform üzerinde kot seviyesine göre bir basamak yükseltilmiştir. Mermer oturaklar ilave edilmiştir. Orta Cami şadırvanı, Eski Camii ve yine 19. yüzyılda inşa edilen Rüstempaşa Camii şadırvanı gibi yalın Neoklasik hatlara sahiptir.

Restorasyon Çalışmalarının Değerlendirilmesi:

Yapının, 2007 yılında Ani Mimarlık tarafından rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmış ve 2013-2016 yılları arasında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu proje kapsamında yapının asli unsurlarının korunarak, bakım ve onarım çalışmalarının yürütülmesi amaçlanmıştır. İlk olarak cephe yüzeylerinde yer alan muhdes kablolar, ses sitemi ve elektrik bağlantıları kaldırılmıştır. Son cemaat

yerinin kuzeydoğu ucunda oluşturulan ahşap muhdes mekan kaldırılmıştır (Çizim 43, 49). Mahfil katında bulunan ahşap dolap ve eklentiler de restorasyon esnasında çıkarılmıştır (Çizim 44, 50). Yapının çevresinde çimento harçlı müdahaleler ile bozulan zemin kotu eski haline getirilmiştir. Yakın dönemde mermer plakalar ile yenilendiği anlaşılan minare şerefesi, taş şebekeler ile değiştirilmiştir (Fotoğraf 163). Bu esnada külah kurşunu da yenilenmiştir. Duvar yüzeylerindeki çatlaklar moloz taş ve harç ile onarılmıştır (Çizim 44-48, 51-54). Cephe yüzeylerinde atmosferik etkilerle oluşan kir tabakaları mekanik ve kimyasal yöntemlerle temizlenmiştir. Yapının restorasyon öncesi fotoğraflarında bazı duvar yüzeylerinde çimento harçlı sıva ile müdahalelerin olduğu görülmektedir (Fotoğraf 164). Restorasyon çalışmaları sırasında yapının dokusuna uymayan tüm bu uygulamalar ortadan kaldırılmıştır. Pencere ve kapı doğramaları elden geçirilmiş, muhdes olanlar özgün yapıya uyumlu, yeni imal edilen ahşap doğramalar ile değiştirilmiştir. Restorasyon öncesinde pencere söve lerinde doğal etkiler sonucu kısmi yıpranma ve kayıpların olduğu görülmektedir (Fotoğraf 165). Söve ve kaidelerindeki mevcut tahribat giderilerek, aslına uygun olarak onarılmıştır. Yapının çatısı tamamen kaldırılarak ahşap olarak yenilenmiştir. Marsilya kiremitleri kaldırılarak alaturka kiremit ile kaplanmıştır. Restorasyon öncesi yapının iç kısımlarındaki ahşap mimari unsurların ağır boya katmanlarına maruz kaldığı görülmektedir (Fotoğraf 166). Minber ve mahfil yüzeylerindeki boya katmanları temizlenerek özgün ahşap unsurlar ortaya çıkarılmıştır (Fotoğraf 167-168). Tavan kısmı önemli oranda korunmuş, özelliğini yitiren ahşap elemanlar, orijinal örneklerine uygun olanlar ile değiştirilmiştir. Boya katmanı altındaki süslemeler temizlenmiştir (Fotoğraf 169) Mihrap başta olmak üzere tüm harim duvarlarına dağılan plastik süsleme unsurlarına müdahale edilmeyerek olduğu gibi bırakılmıştır (Çizim 55). Harim duvarları boyunca döşenen ahşap lambri ve petekler sökülerek kaldırılmıştır. Son olarak şadırvanın mermer kısımları korunmuş, ahşap direkler kaldırılmış, çatı yenilenmiştir (Fotoğraf 170).

Fotoğraf 163: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Minare Şerefesi, Restorasyon Öncesi (Ani Mimarlık)*

Fotoğraf 164: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneybatı Cephesi (Son Cemaat Yeri), Restorasyon Öncesi (Ani Mimarlık)*

Fotoğraf 165: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneybatı Cephesi (Harim,) Restorasyon Öncesi (Ani Mimarlık)*

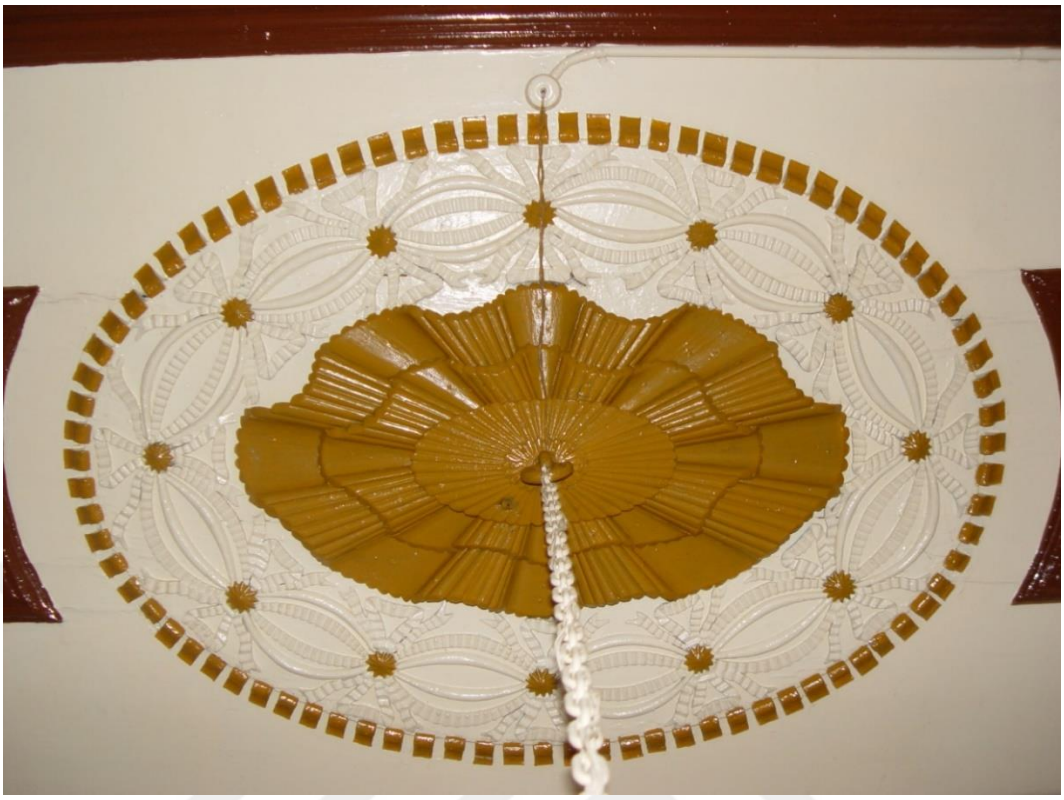
Fotoğraf 166: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Harimi, Restorasyon Öncesi (Ani Mimarlık)*

Fotoğraf 167: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kadınlar Mahfili, Restorasyon Öncesi (Ani Mimarlık)*

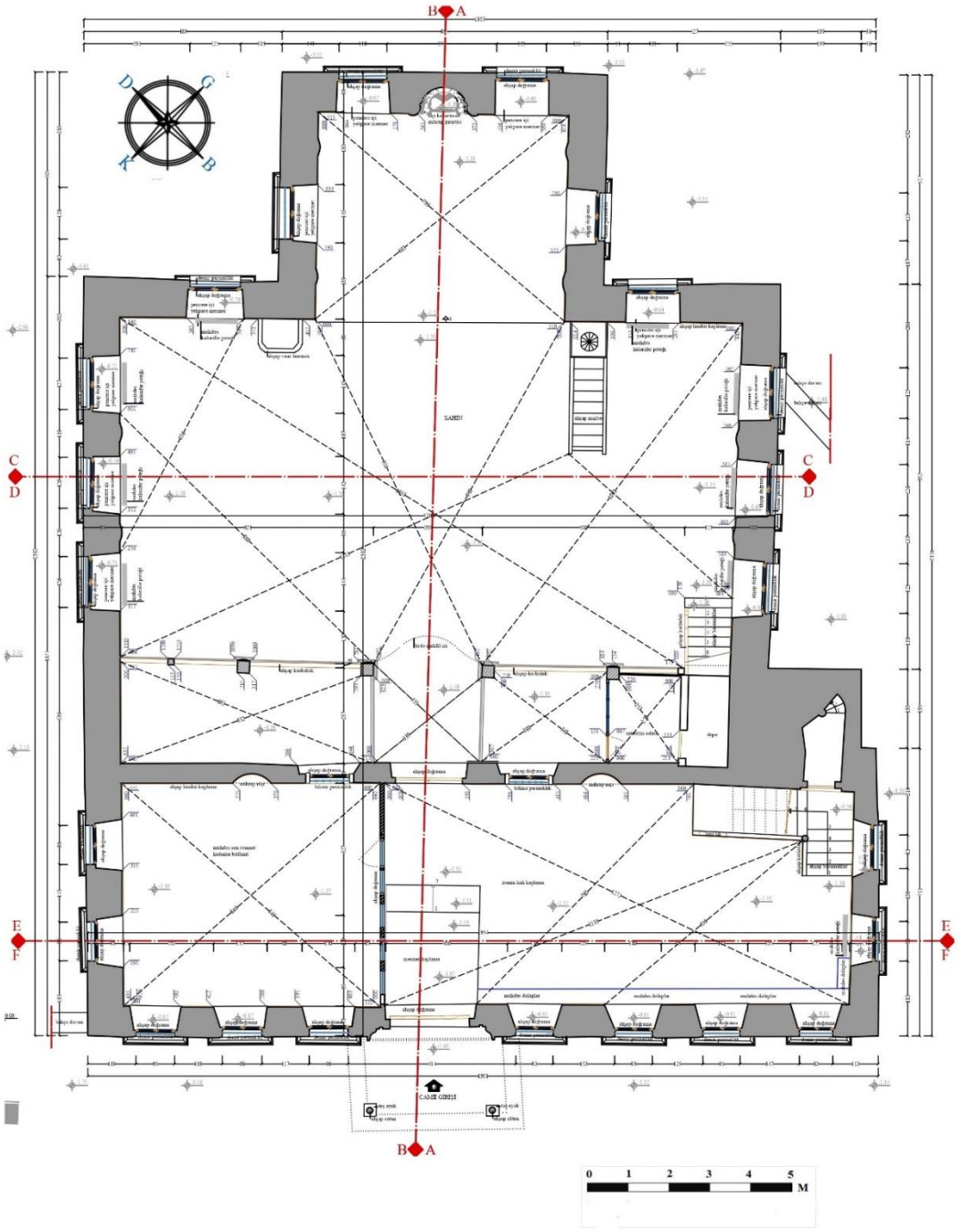
Fotoğraf 168: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Minberi, Restorasyon Öncesi (Ani Mimarlık)*

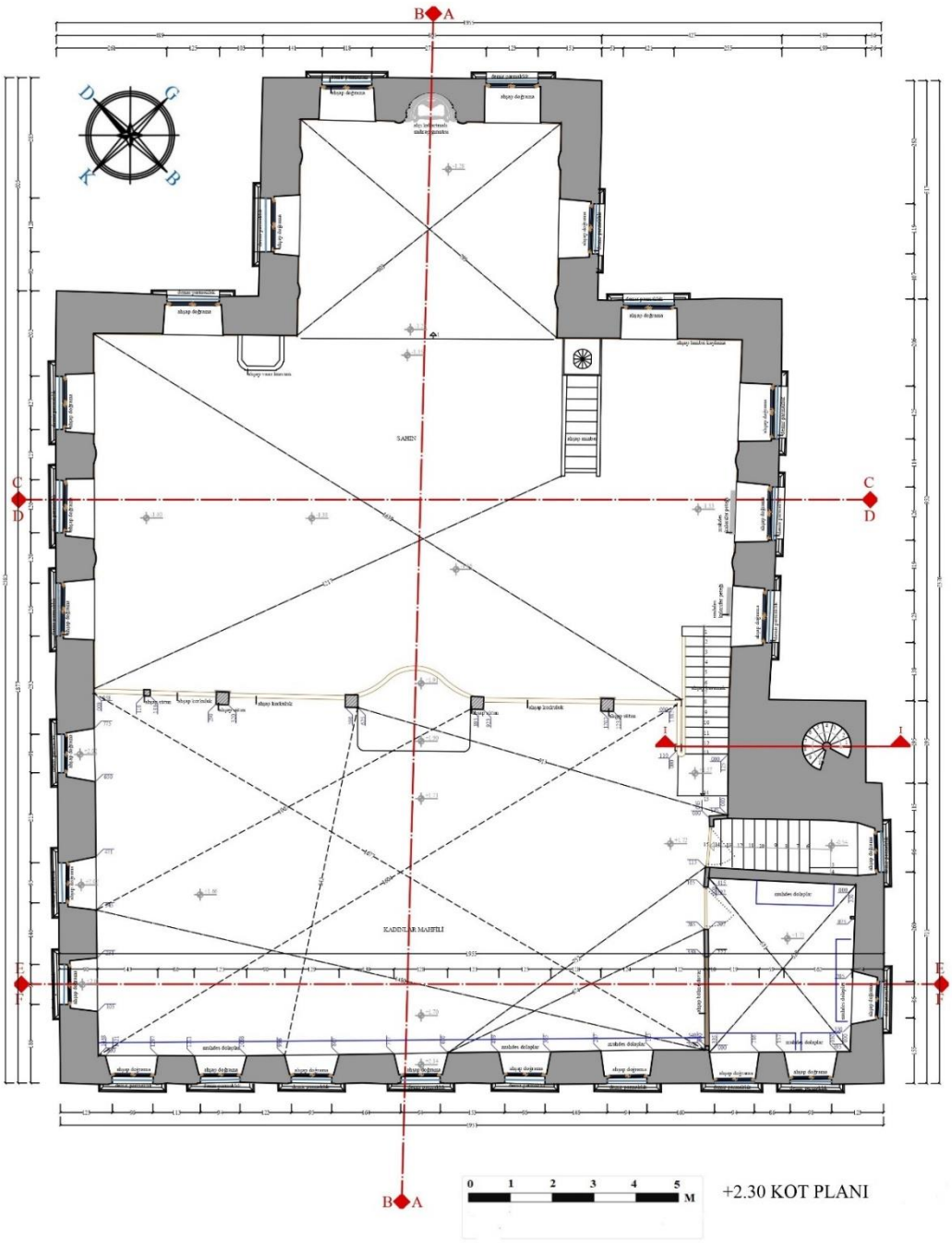
Fotoğraf 169: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Tavan Göbeği, Restorasyon Öncesi (Ani Mimarlık)*

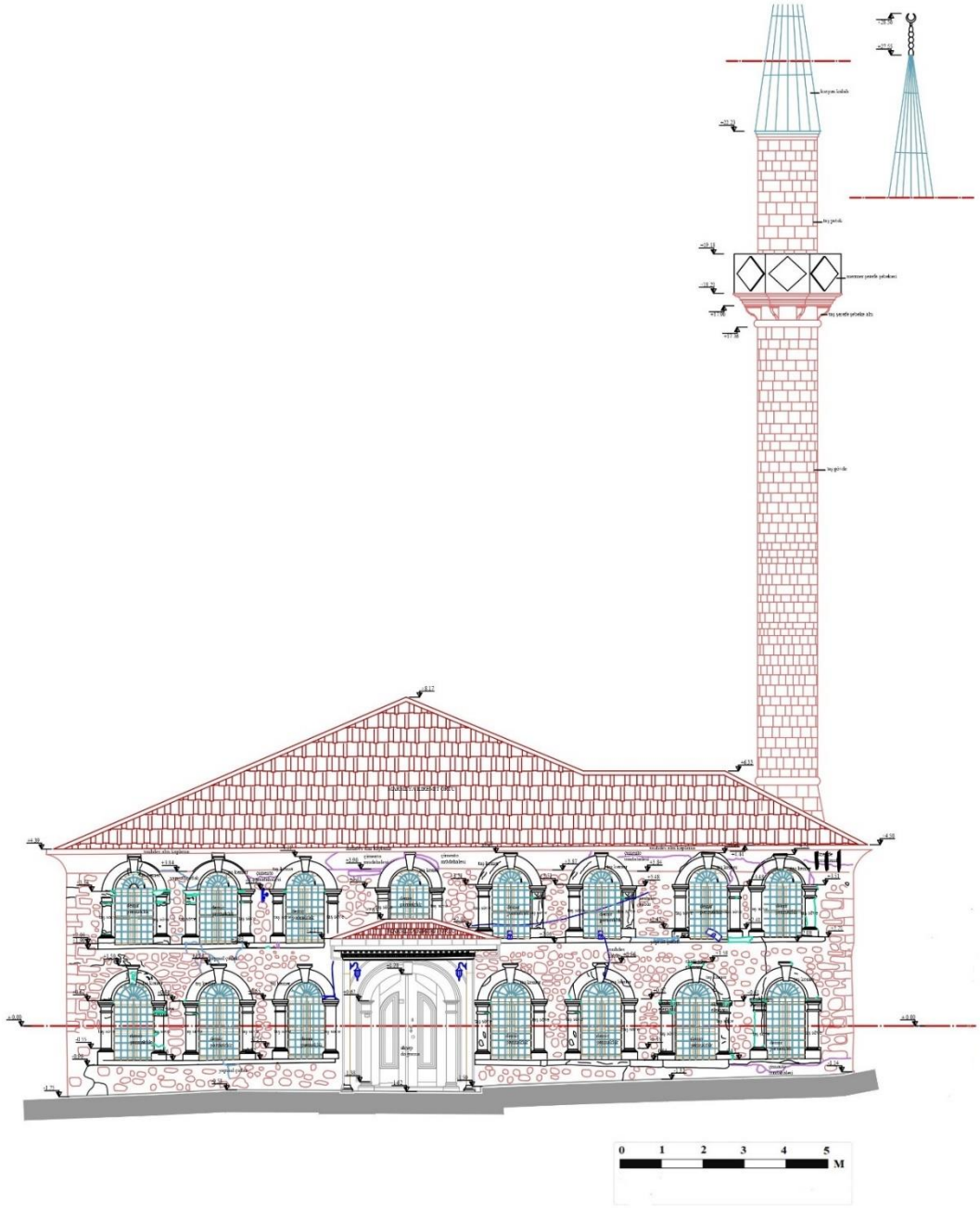
Fotoğraf 170: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Şadırvanı, Restorasyon Öncesi (Ani Mimarlık)*

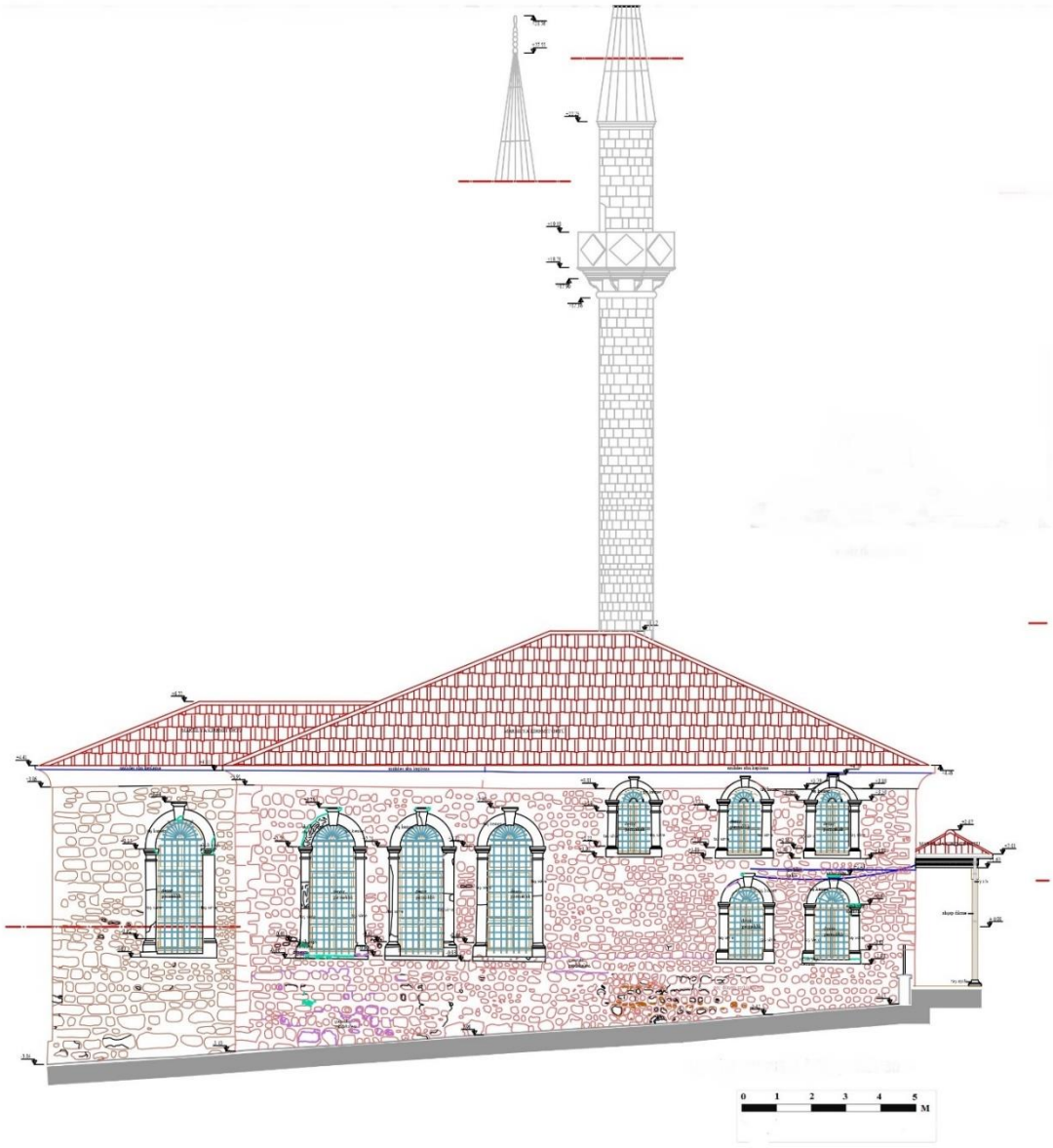
Çizim 43: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Zemin Kat Planı Rölöve (Ani Mimarlık)*

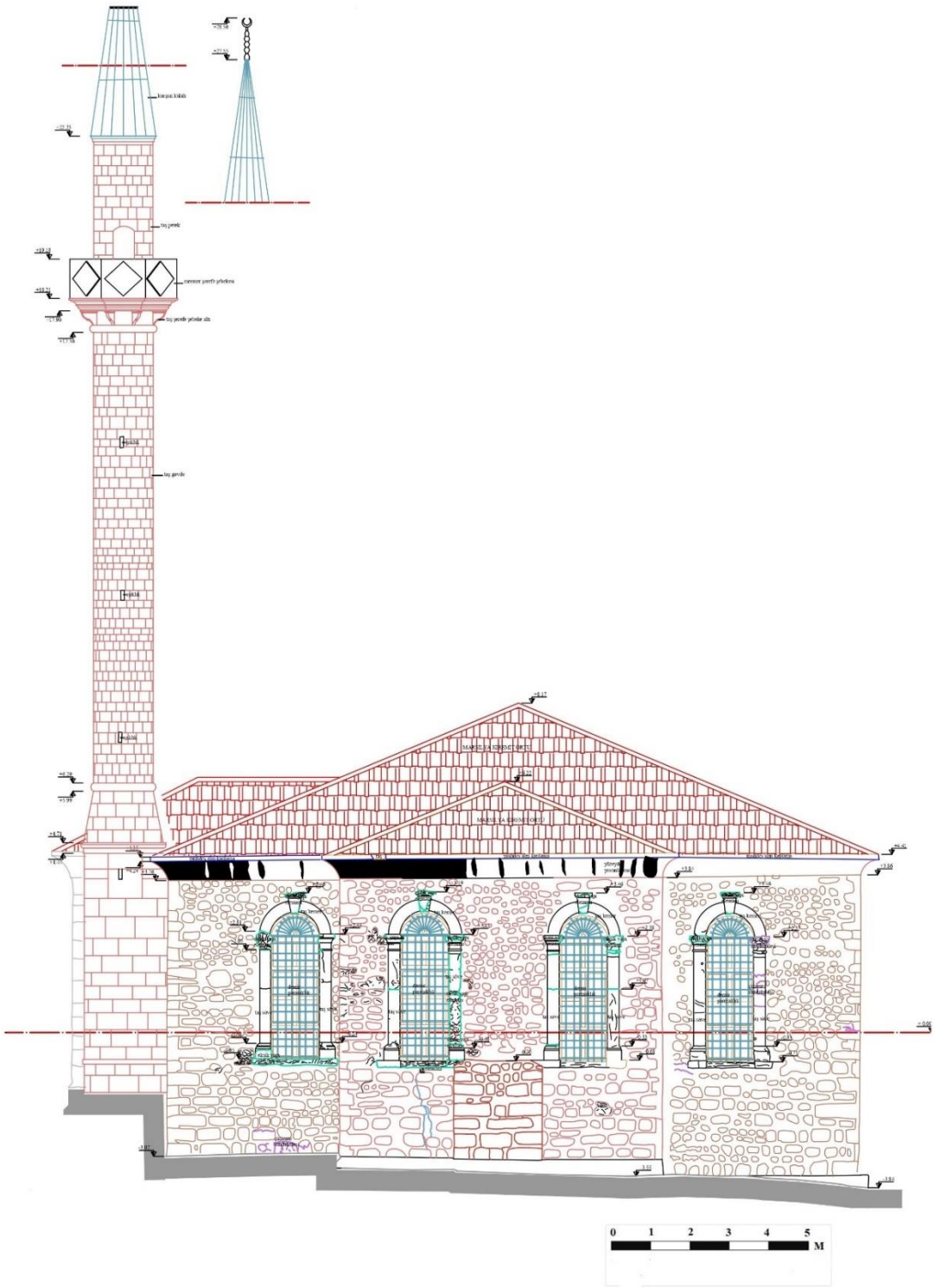
Çizim 44: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Birinci Kat Planı Rölöve (Ani Mimarlık)*

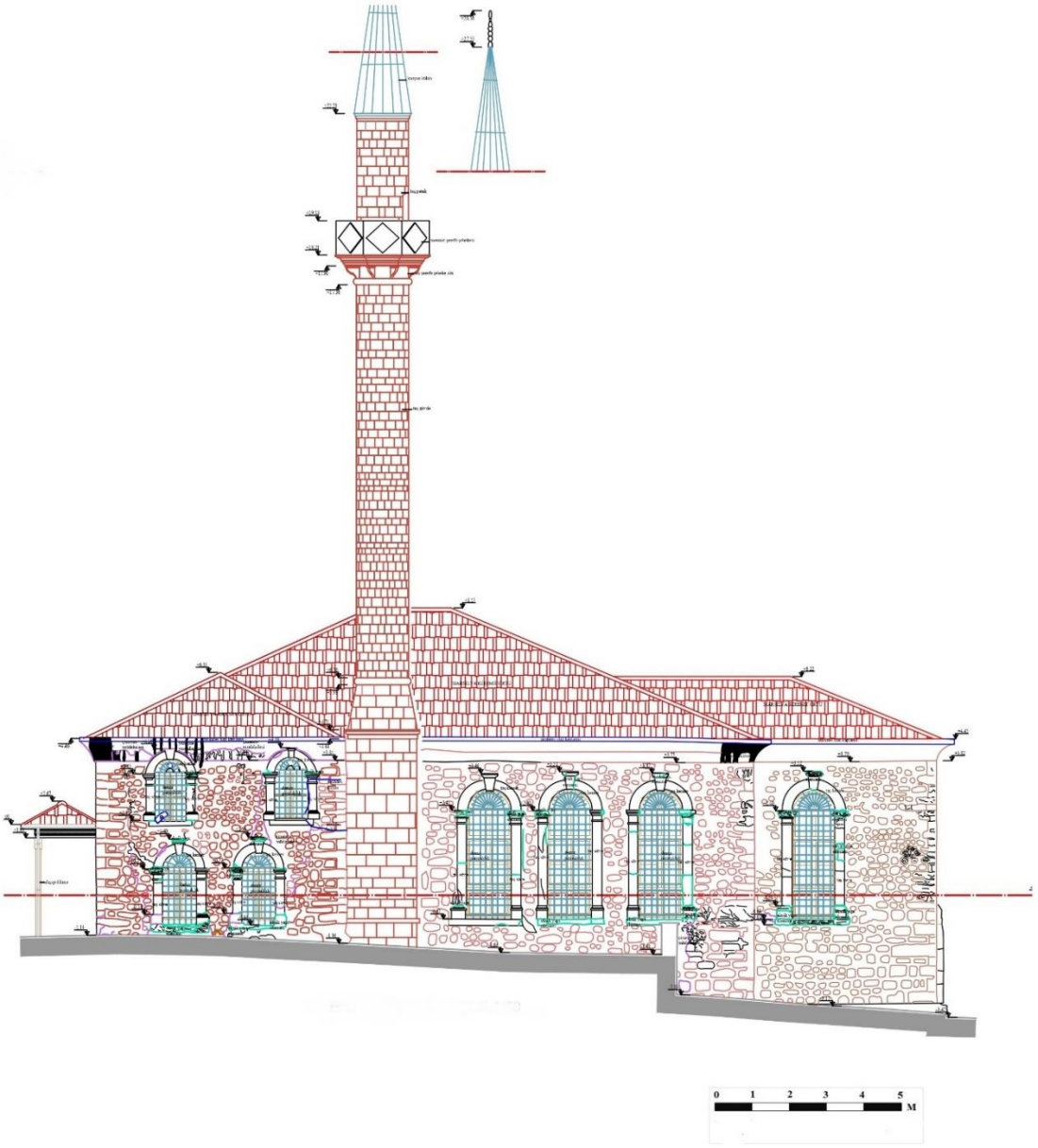
Çizim 45*: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeybatı Cephe Rölöve (Ani Mimarlık)*

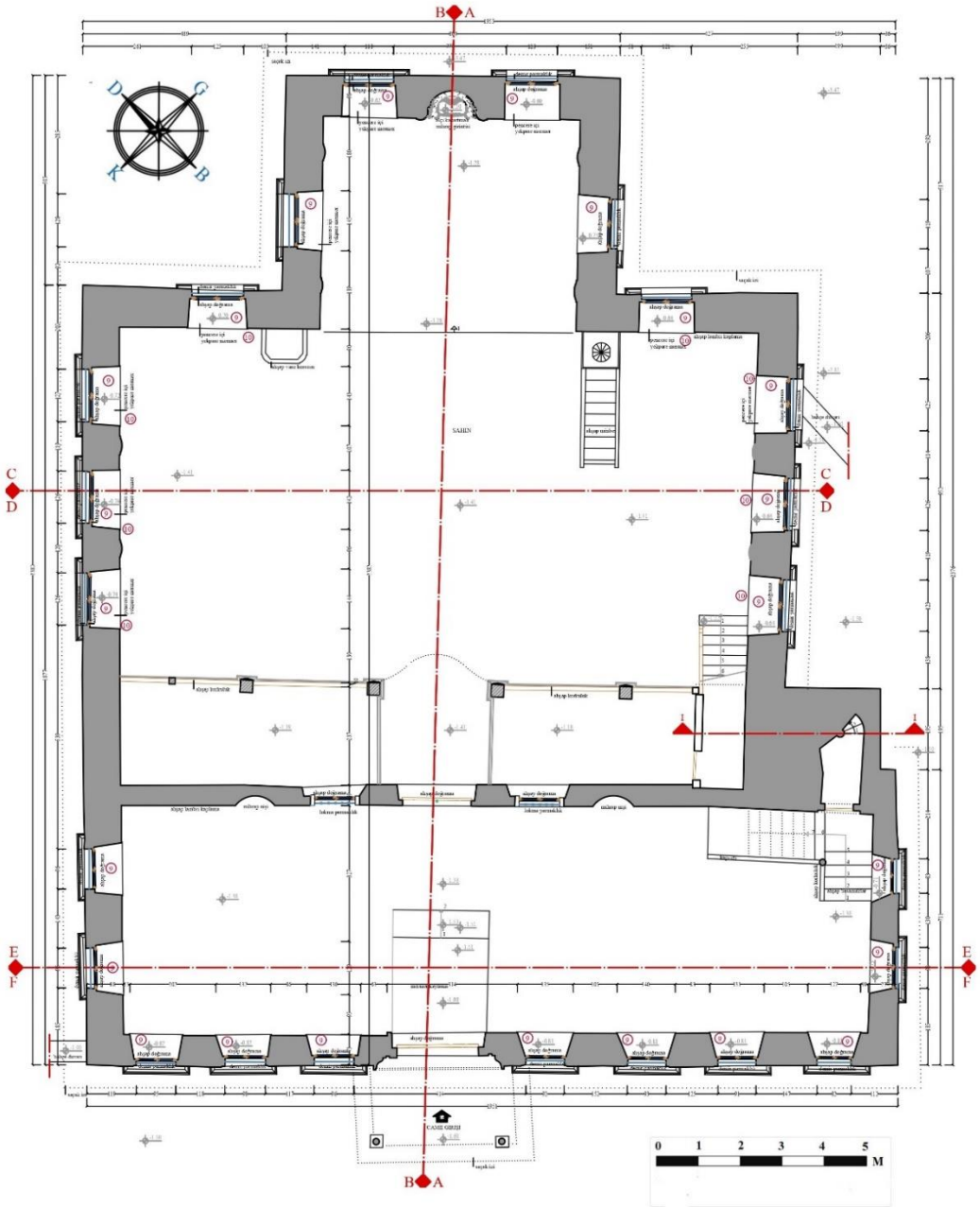
Çizim 46*: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeydoğu Cephe Rölöve (Ani Mimarlık)*

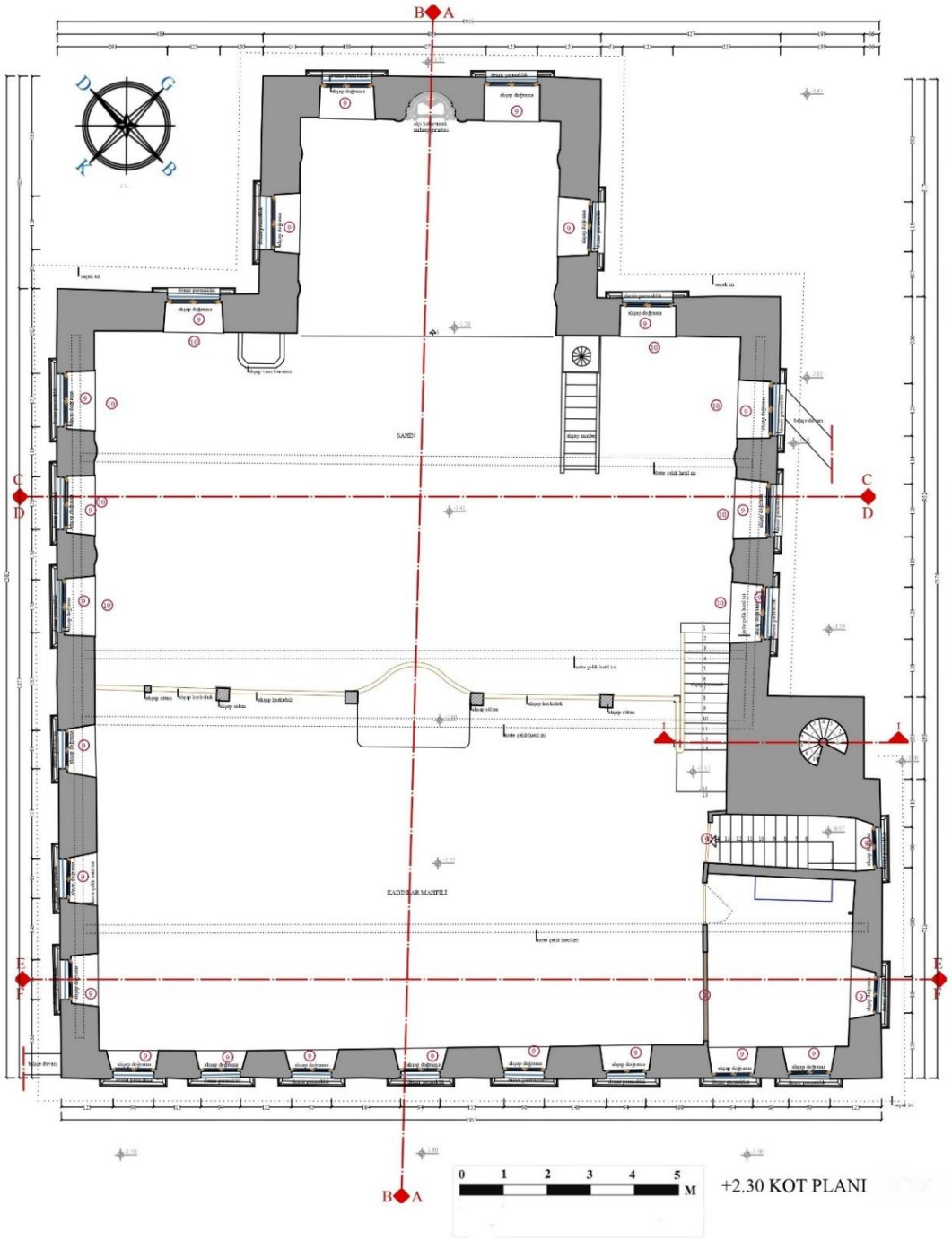
Çizim 47*: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneydoğu Cephe Rölöve (Ani Mimarlık)*

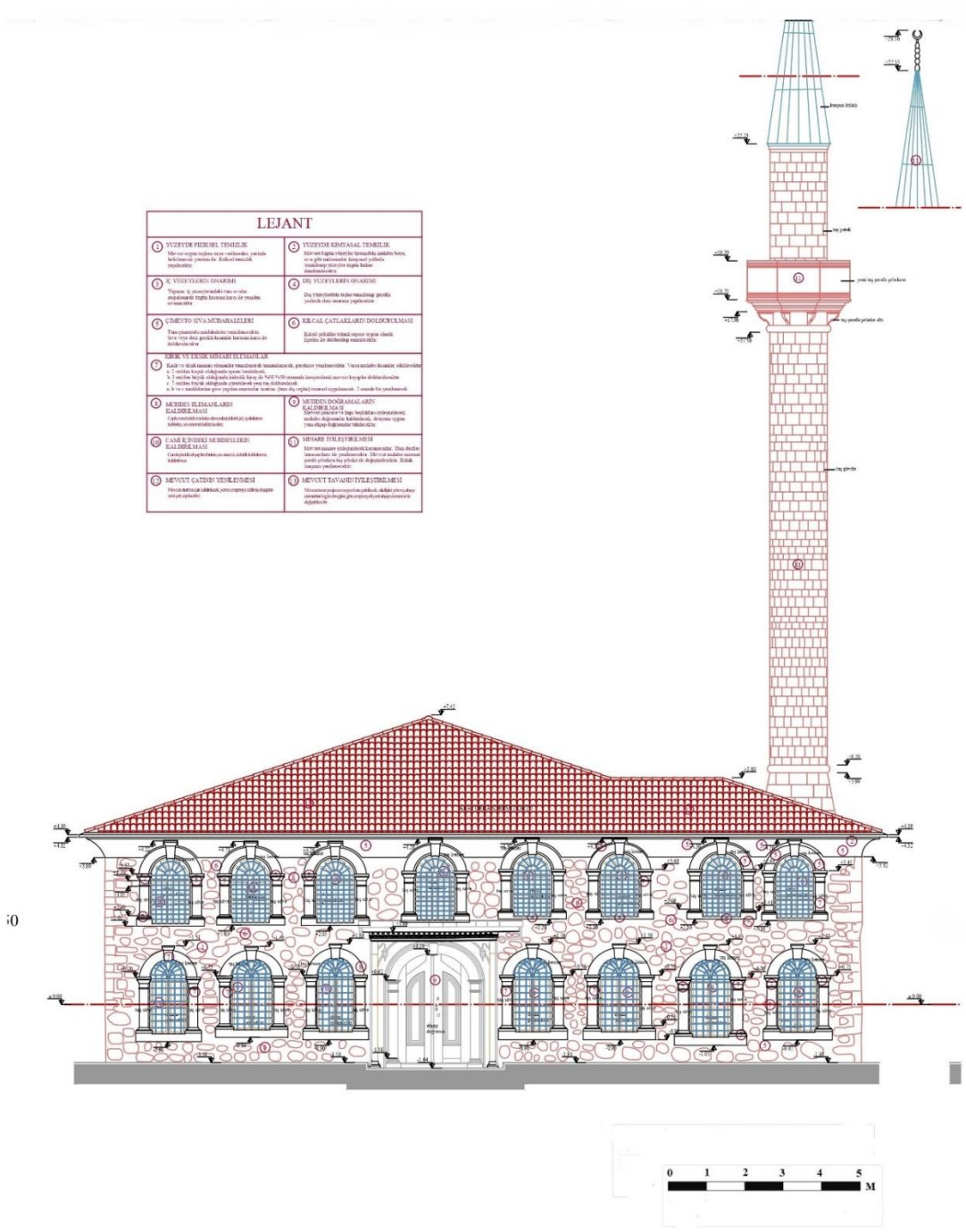
Çizim 48: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneybatı Cephe Rölöve (Ani Mimarlık)*

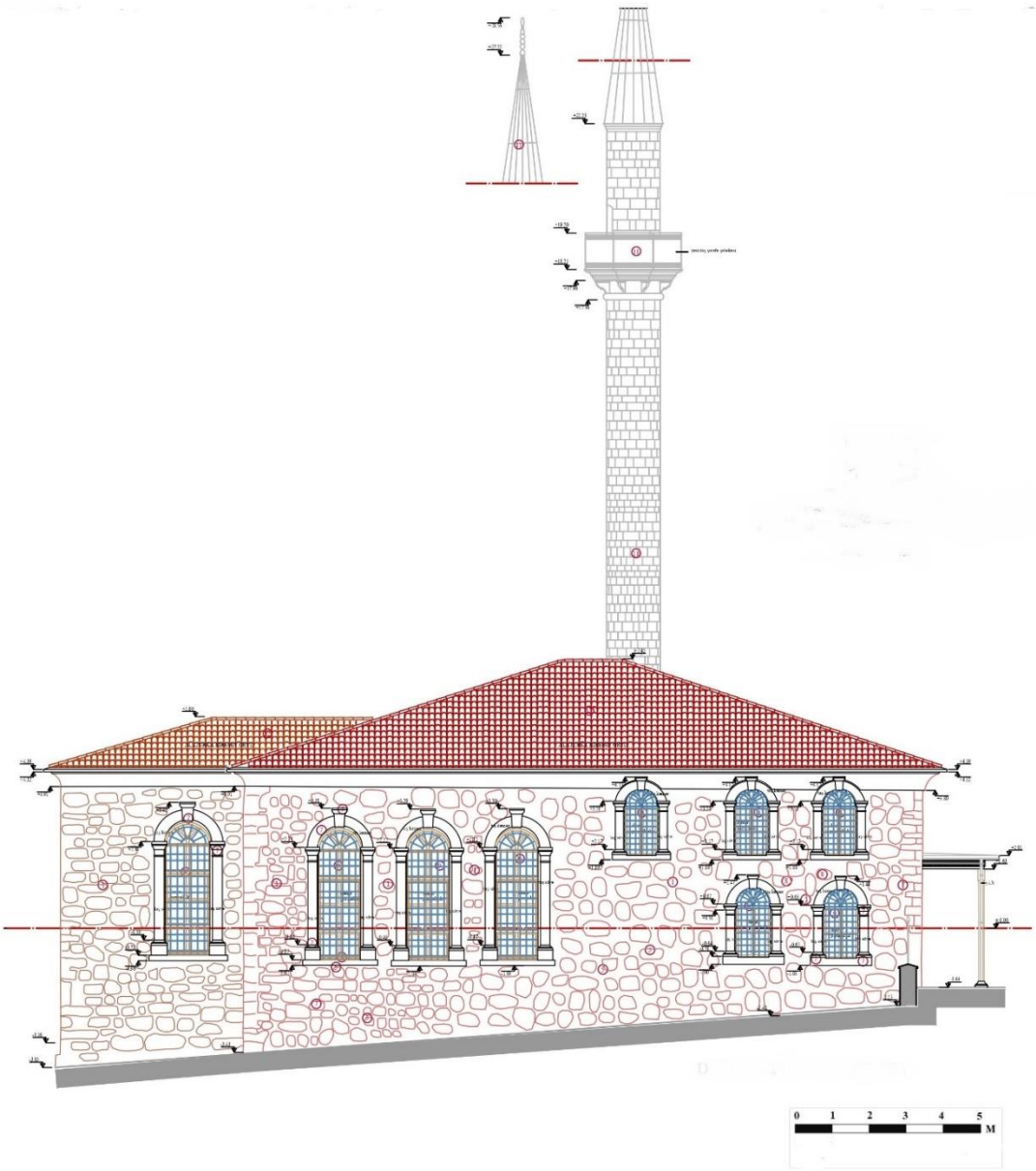
Çizim 49: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Zemin Kat Planı Restorasyon (Ani Mimarlık)*

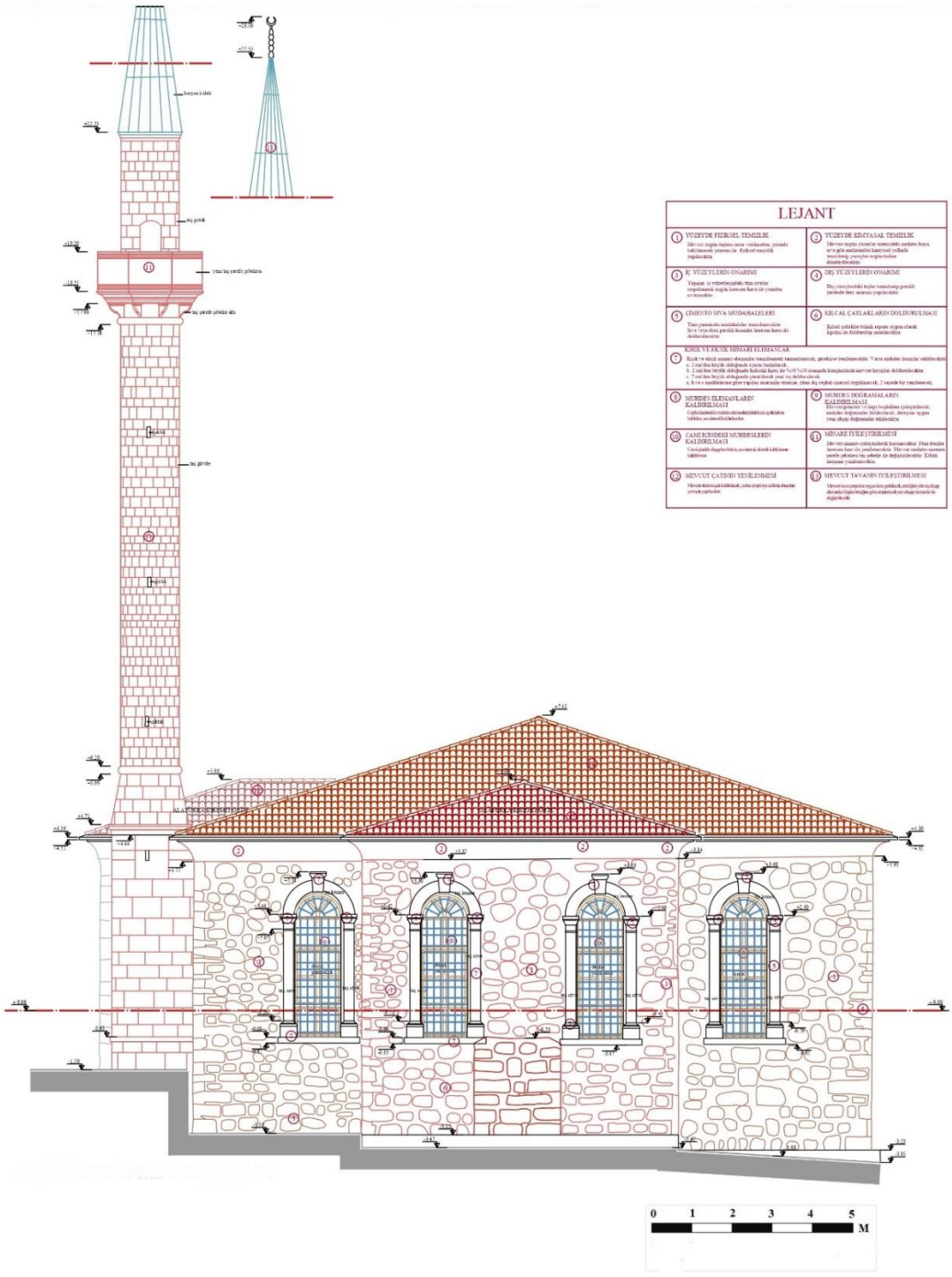
Çizim 50: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Birinci Kat Planı Restorasyon (Ani Mimarlık)*

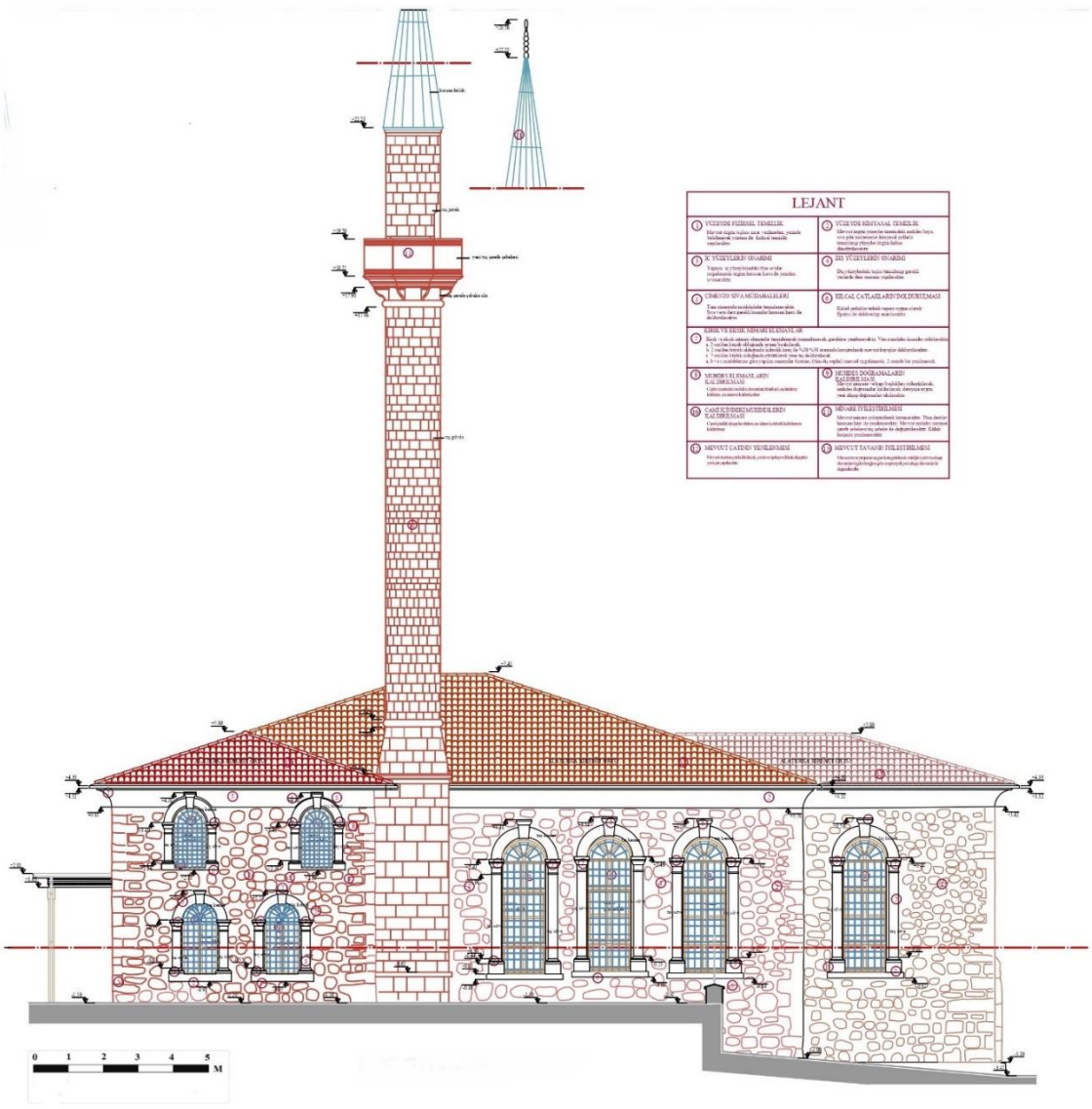
Çizim 51*: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeybatı Cephe Restorasyon (Ani Mimarlık)*

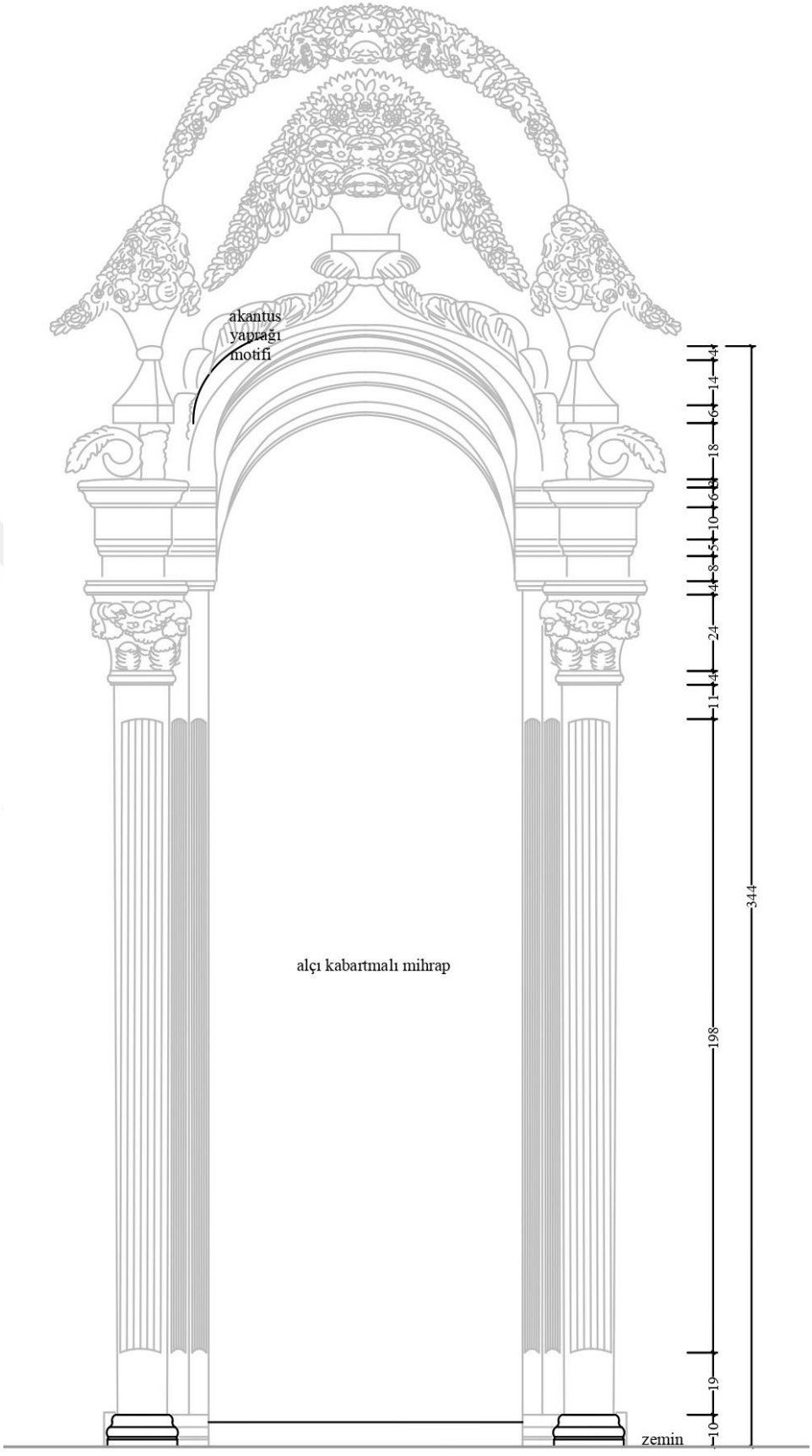
Çizim 52*: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Kuzeydoğu Cephe Restorasyon (Ani Mimarlık)*

Çizim 53: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneydoğu Cephe Restorasyon (Ani Mimarlık)*

Çizim 54: *Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Güneybatı Cephe Restorasyon (Ani Mimarlık)*

Çizim 55*: Tekirdağ Süleymanpaşa Orta Camii Mihrap Detayı (Ani Mimarlık)*

4.1.2.3. Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii (1891)

Adres: Kaşıkçı Mah., 111 Pafta, 2550 Parsel Süleymanpaşa/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 28.11.2021, 02.12.2023

Fotoğraf: 171-177

Çizim: 56-68

Genel Tanım:

Yapı, kıble yönünde dikdörtgen planlı ve tek minareli olarak inşa edilmiştir. Kuzeybatıda bulunan giriş kısmında, harim duvarlarını aşan enine dikdörtgen bir son cemaat yeri bulunmaktadır (Çizim 56). Bu haliyle ters T planlı bir şemaya sahiptir. Kırma çatı, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Minaresi güneybatı cephenin kuzey ucundadır, kesme taştan inşa edilen kaidesi dışında orijinal değildir. Beden duvarları tuğla hatıllı moloz taş ile örülmüştür, yüzeyleri kumlu sıva ile kaplanıp, boyanmıştır. Yapı, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Avluya hem güneyden hem de batıdan giriş bulunmaktadır. Avluda yapının kuzeydoğusunda gasilhane ve wc, kuzeyinde ise bir su kuyusu bulunmaktadır.

Fotoğraf 171: *Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Genel Görünümü (2023)*

Yapı, hem ibadet, hem de eğitim maksatlı kullanılan mektepli camii tipi ile benzerlikler taşımakla beraber, başka bir yapı grubu içinde değerlendirmek uygun olacaktır. Son cemaat yeri ve mahfil katının şeması, mektepli camilerin mekan kurgusu ve hacmiyle uyuşmamaktadır. Cephe düzeni de oldukça farklıdır. Son cemaat kısmının kadınlar mahfilinde bulunan üst kat pencereleri yarım yuvarlak kemerli, alt kattakiler ise dörtgen formludur. Harim kısmındaki yüksek pencereler basık kemerlidir (Fotoğraf 171).

Tarihçe:

Kaşıkçı, halk arasında 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan'ın Servi yerleşimi ve çevresinden gelen muhacirlerin yerleştirildiği bir köydür.[229] Arşiv belgelerine göre yapı, 1891 tarihinde inşa edilmiştir.[230]

İç Mekan:

Yapının ana girişi, kuzeybatı cepheden sağlanmaktadır. Yakın dönemde yenilendiği anlaşılan metal giriş kapısının her iki yanında, birer dörtgen pencere bulunmaktadır. Son cemaat yeri tavanının oldukça alçak olduğu görülmektedir. Üst kattaki bölüm sonradan inşa edilerek mahfil genişletilmiştir (Çizim 57). Son cemaat yerinin solunda, muhdes depo bölümü, sağında ise abdest muslukları yer almaktadır. Minareye çıkan merdivene, yine sağ kısımdan açılan bir kapıyla ulaşılmaktadır. Yapının hacmine oranla oldukça geniş tutulan son cemaat yerinin orta kısmında, ahşap tavanı desteklemek için taşıyıcı direkler yerleştirilmiştir. Zemin malzemesi olarak niteliksiz karo mozaik tercih edilmiştir. Bu esnada harimden mahfil katına çıkan orijinal merdiven kapatılarak bu bölümün solundan betonarme bir merdiven inşa edilmiştir. Yapıya tadilatlar esnasında eklenen son cemaat yeri üzerindeki kısım nedeniyle kadınlar mahfili, kuzeybatı yönünde genişletilmiştir. Muhdes bölümün ahşap tavan kaplamaları ile harimin ahşap tavan kaplamaları arasındaki farklılık dikkat çekicidir.

Harime geçişi sağlayan çift kanatlı ahşap kapının her iki yanında işlevsiz iki pencere bulunmaktadır. Ahşap korkuluklar ile sınırlanan kadınlar mahfili, orta kısmından harime doğru eğrisel bir çıkıntı yapmaktadır (Fotoğraf 172). Mahfil ahşap direkler üzerinde taşınmaktadır. Asma katın alt kısmında, girişin her iki yanında korkuluklarla çevrilmiş birer bölüm oluşturulmuştur. Harim kısmının zemin ve tavan kaplamaları ahşaptır. Tavanın orta kısmında bitkisel motiflerle oluşturulan dairevi süsleme, çok kollu yıldız

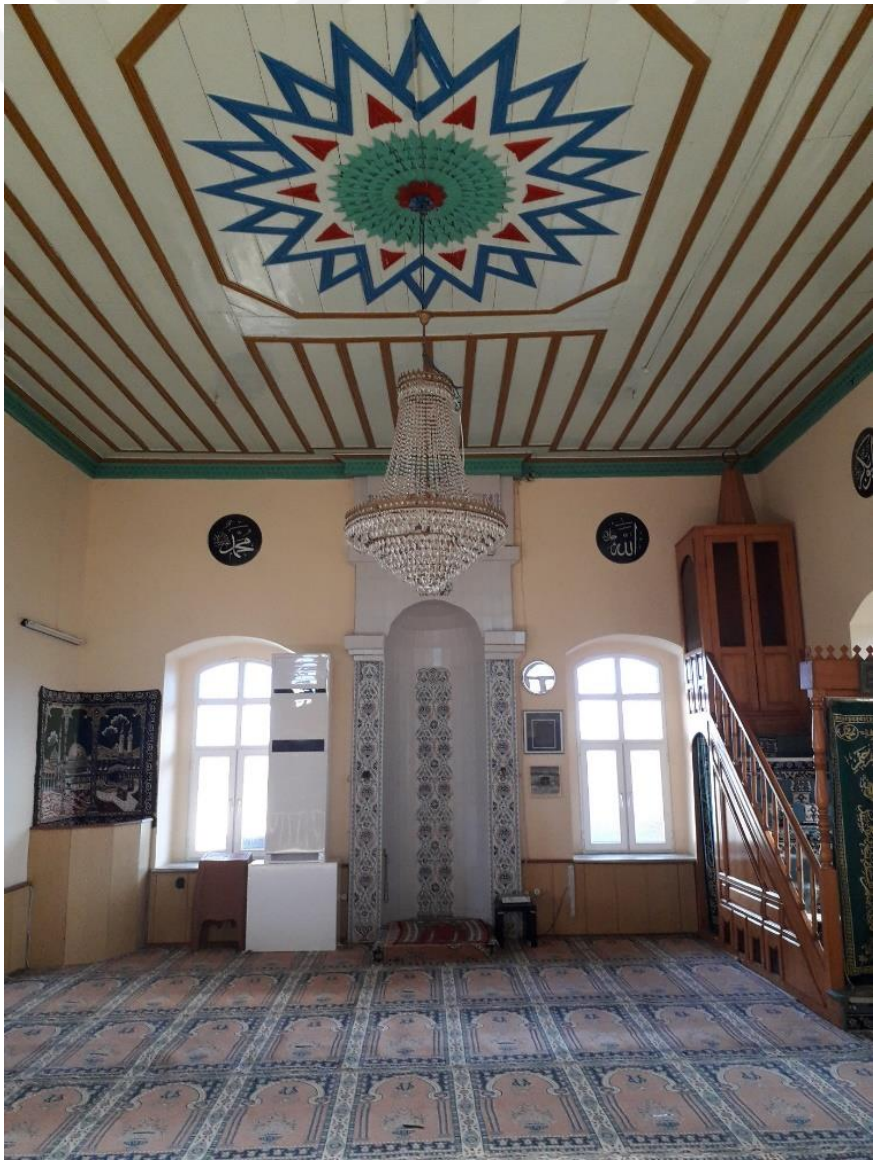
[229]Muhacirler 98 hane olarak iskân edilmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, DH. MKT.78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.,** 293.
[230]Yapının inşasına dair bir arşiv belgesi bulunmaktadır. Buna göre köy o dönemde İnecik nahiyesine bağlıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, HH.İ…79/57, H.16.11.1308 (M.23.06.1891).

olarak genişlemekte ve yapının harimini vurgulamaktadır (Fotoğraf 173). Köşeleri pahlanmış dörtgen bir çerçeve içine alınan bu düzenlemenin dışındaki tüm tavan, çıtalarla sınırlanan ahşap plakalarla tanzim edilmiştir. Yine iç mekan boyunca beden duvarlarının tavanla birleştiği yüzey boyunca oluşturulan ahşap diş frizi süslemesi, mahfil katında kesintiye uğrayarak tüm harim boyunca dolaşmaktadır. Pencerelerin denizlik seviyesinden zemine kadar olan bölüm, endüstriyel ahşap malzemeler ile kaplanmıştır.

Fotoğraf 172: *Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Kadınlar Mahfili (2021)*

Oldukça sade bir mihraba sahiptir. Yakın dönemde yenilenmiş olsa da estetik unsurların göz önünde tutulduğunu söylemek mümkündür. Mihrap, sade bir nişten ibarettir. Mihrabın her iki yanındaki kenarlar, plastır görünümü verilerek üst kesimlerinde silmelerden birer başlık oluşturulmuştur. Üst kesiminde ise geometrik geçiş unsurlarıyla tavan seviyesine kadar yükseltilmiştir. Mihrap beyaz çinilerle kaplanmış, orta kısım ve kenarlarına dikey birer kuşak halinde bitkisel motifli süslemeleri olan çiniler yerleştirilmiştir. Bu kompozisyon, mihrabın üst kesimindeki dikdörtgen bölümde de benzer şekilde devam etmektedir. Pastel tonların tercih edildiği bu düzenleme, oldukça yalın ve estetik bir görünüm sunmaktadır. Mihrabın solunda kalan ve oldukça zor fark edilen vaiz kürsüsü ve çağdaş malzemelerle yenilenmiş ahşap minber, yapının mütevazı tasarımına uymaktadır. Yapının tüm pencere doğramaları pvc malzeme ile yenilenmiştir.

Fotoğraf 173: *Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Harim (2021)*

Cepheler:

Yapının kuzeybatı cephesindeki bölüme ait pencereler alt katta dörtgen, üst katlarda ise yarım yuvarlak kemerlidir (Fotoğraf 174). Üst kat pencereleri ve alt kat pencereleri arasında dikey bir simetri gözetilmemiştir. Son cemaat yerinin önünde oluşturulan sundurma, tüm kuzeybatı cepheyi kaplamakta, bölümün kuzeydoğu cephesinde devam ederek son cemaat yerinin bitiminde sonlanmaktadır (Çizim 58). Bu da yapının ön cepheden algılanmasını zorlaştırmaktadır. Yapının kuzeydoğu cephesinde üç pencere açıklığı yer almaktadır (Fotoğraf 175). Bu cephede, simetrik bir düzen içinde yerleştirilen geniş ve yüksek pencereler eşit ölçülerdedir (Çizim 59). Güneydoğu cephede iki pencere yer almaktadır (Çizim 60, Fotoğraf 176).

Fotoğraf 174: *Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Kuzeybatı Cephe (2023)*

Fotoğraf 175: *Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Kuzeydoğu Cephe (2021)*

Fotoğraf 176: *Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Güneydoğu Cephe (2023)*

Güneybatı cephe ise kuzeydoğu cephenin düzenini tekrarlamaktadır (Çizim 61, Fotoğraf 177). Burada da üç pencere bulunmaktadır. Yapının yakın zamanda betonarme malzeme ile yenilenen minaresi de bu cephede bulunmaktadır. Özgün pencerelerin tamamı basık kemerlidir. Pencereler kalın sövelerle çevrelenmektedir. Ancak kemer üzerlerinde kilit taşlarının olmadığı görülmektedir. Yapının cephe köşeleri, yaygın bir uygulama olan girintili çıkıntılı kesme taş uygulaması yerine, dışa taşkın, plastırlar şeklindedir. Daha dar bir silme şeridi, saçak altından başlayarak tüm cepheleri dolaşmaktadır. Mihrap duvarının bulunduğu güneydoğu cephede ise, sadece bu cepheye mahsus zemin seviyesinde oluşturulan bir silme şeridi bulunmaktadır.

Fotoğraf 177: *Tekirdağ Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii Güneybatı Cephe (2021)*

Süslemeler:

Yapıda sınırlı ölçüde süsleme elemanına rastlanmaktadır. En dikkat çekici süsleme yapının harim tavanında bulunan oldukça büyük ölçülerdeki çok kollu yıldız süslemesidir (Çizim 62). Ahşap malzemelerle oluşturulan bu düzenlemede mavi, kırmızı ve yeşil renkler hakimdir. Tavanın geri kalan yüzeyi, ahşap dikdörtgen plakalar ile kaplanmış, hardal rengi ahşap çıtalarla vurgulanmıştır. Ahşap malzemelerle ile imal edilen diğer bir süsleme bölümü, asma katın alt kısmının kornişleridir. Ortadaki dışa taşkın bölüm de dahil olmak üzere, tüm kat yüzeyi boyunca devam eden bu düzenleme, ortası delik, dikine baklava motifleri şeklindedir. Beyaz yağlı boya ile boyanmıştır. Harim duvarlarının

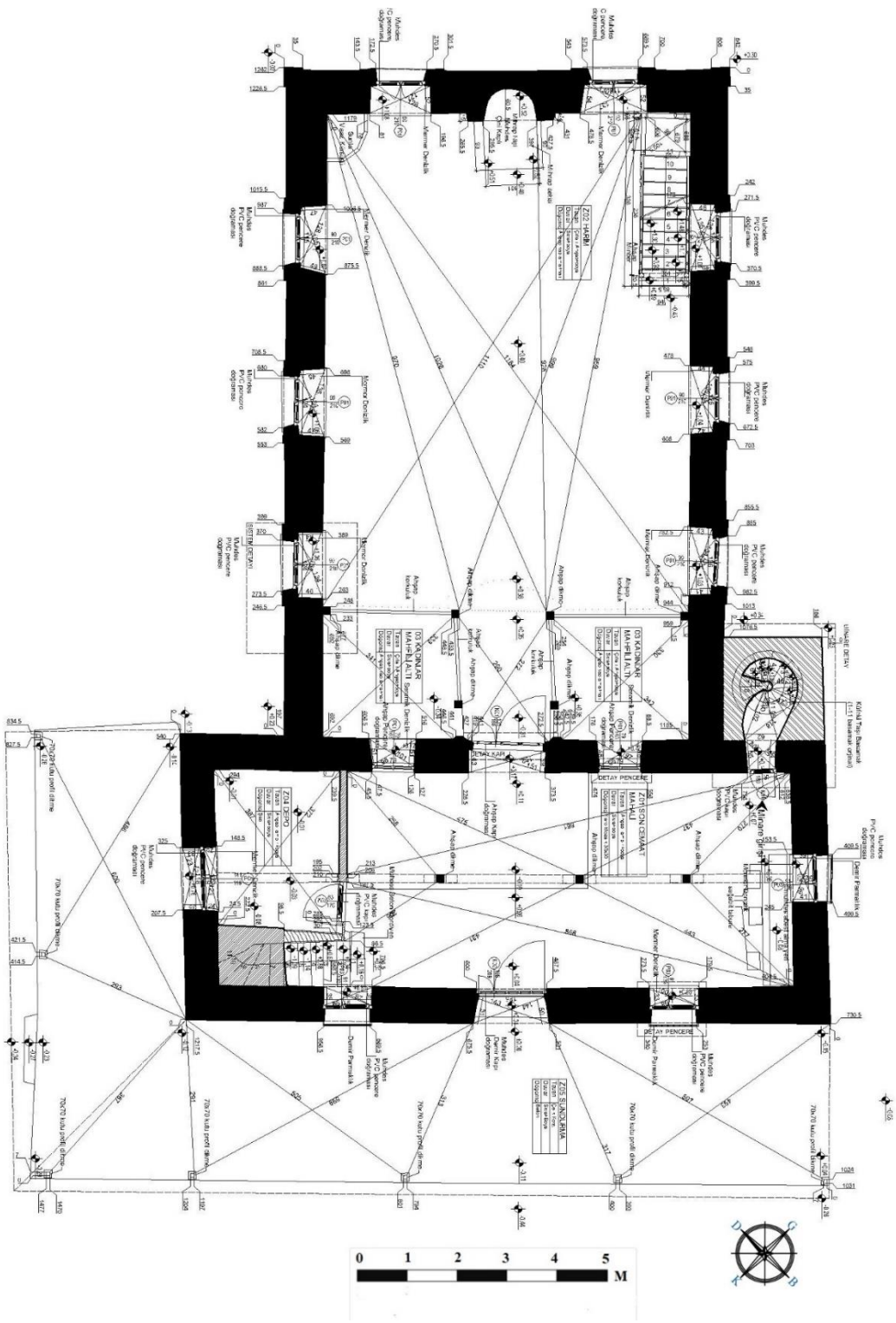
tavanla birleştiği köşe boyunca üç cepheye yayılan diş frizi düzenlemesi ise yapının iç hatlarını vurgulamaktadır.

Restorasyon Projesi Çalışmaları:

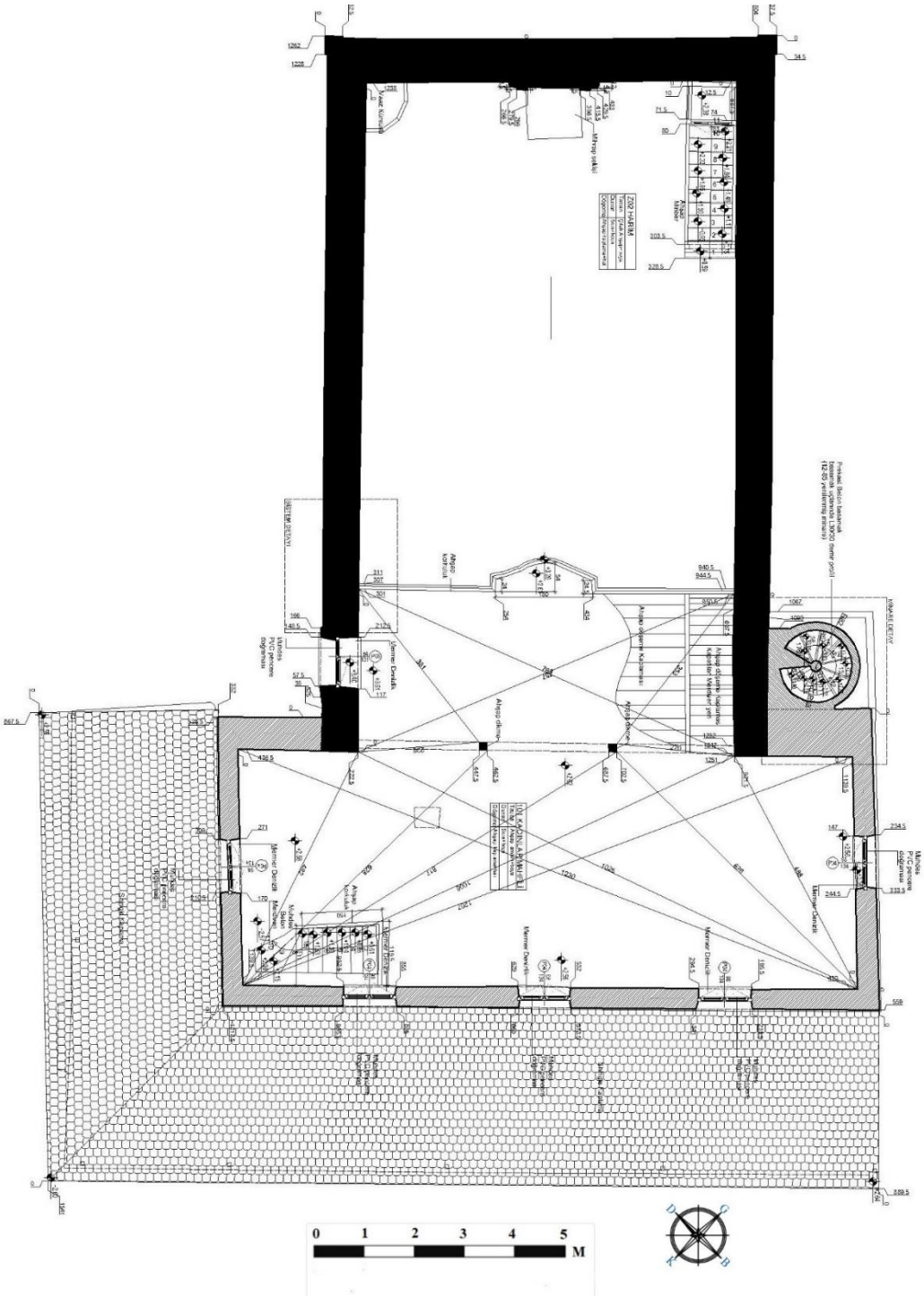
Camide farklı zamanlarda tadilat uygulamaları yapılmıştır.[231] 2018 yılında yapının Tekirdağ Valiliği tarafından rölöve ve restorasyon projeleri yapılmıştır. Çalışmada yapının orijinal unsurlarının yıpranmaya ve yok olmaya karşı korunması, muhdes unsurların kaldırılması ve yapının yeniden özgün görünümüne kavuşturulması amaçlanmaktadır. Trakya Mimarlık firması tarafından hazırlanan projeye göre, yapının kiremitleri sökülerek, çatı onarımları ve güçlendirilmeleri sağlanacaktır. Yapının kuzeybatıdaki giriş bölümünde bulunan sundurma kaldırılacaktır. Son cemaat yerinde bulunan muhdes depo ve beton merdivenler kaldırılarak, mahfil katının altında inşa edilecek ahşap merdivenler ile üst kata çıkış sağlanacaktır (Çizim 63-64) .[232] Avluda dağınık halde bulunan gasilhane, tuvalet gibi ünitelerin kaldırılarak tek bir yapı içinde birleştirilecektir. Cephelerde özgün mimari unsurlar korunarak, onarıma ihtiyaç duyulan kısımlara müdahale edilecektir (Çizim 65-68). Sonradan eklenen ve yapının kütlesiyle uyumlu olmayan minare yıkılarak yapının dönem örneklerine uygun olarak yeniden inşa edilecektir. Pvc malzemeden imal edilmiş pencere doğramaları, ahşap doğramalar ile değiştirilecektir. Marsilya kiremidi ile kaplı üst örtü, alaturka kiremitler ile yenilenecektir.

[231]İlçe müftülüğünün kayıtlarında yapının 1972 yılında tamirat geçirdiği yazılıdır.

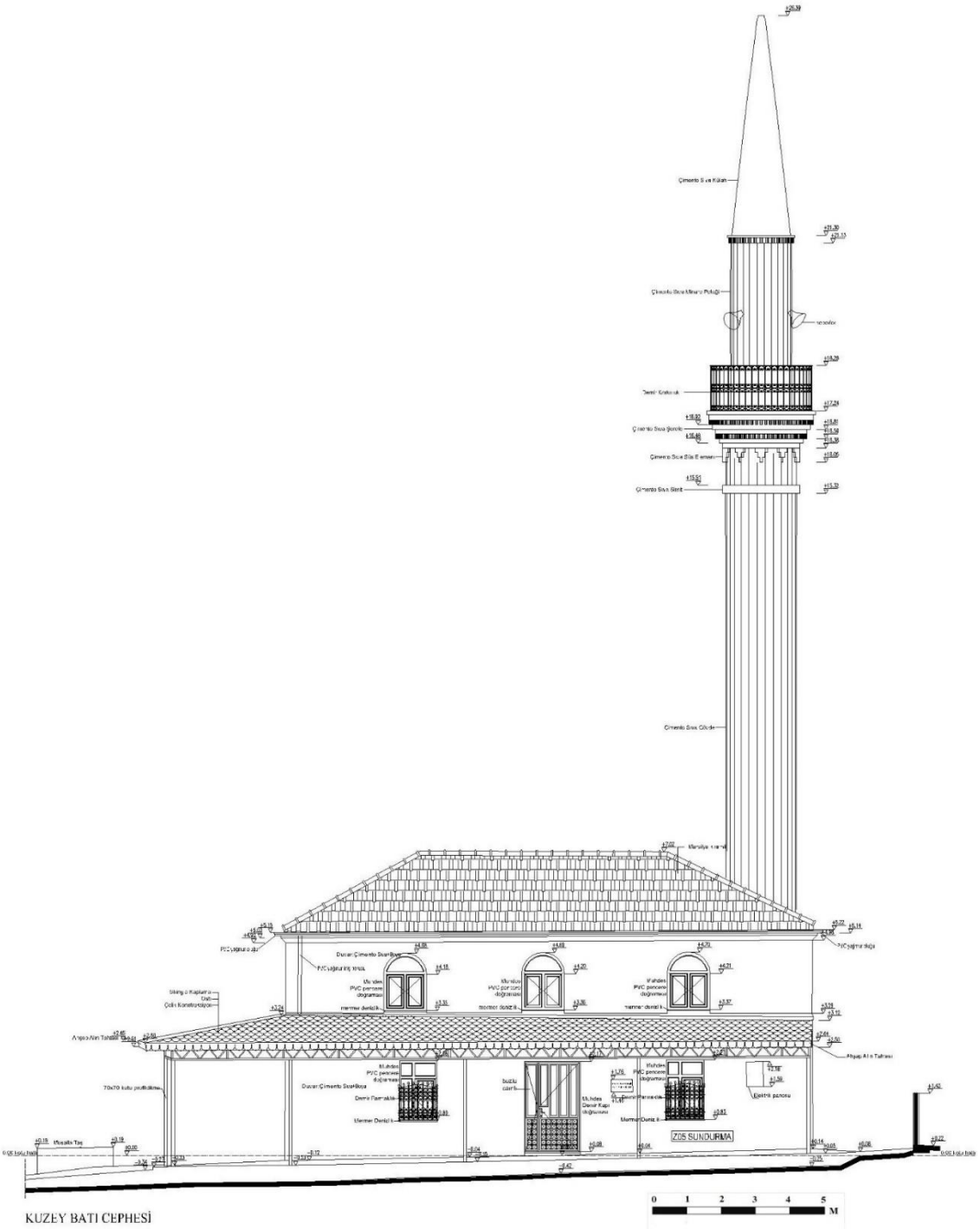
[232]Yapının özgün halinde, merdiven bu kısımda bulunmaktaydı. 1950'li yıllarda son cemaat yerinin üzerindeki kısmın harime dahil edilmesiyle orijinal merdiven iptal edilerek, son cemaat yerinin içinden üst kata çıkış sağlanmıştır.

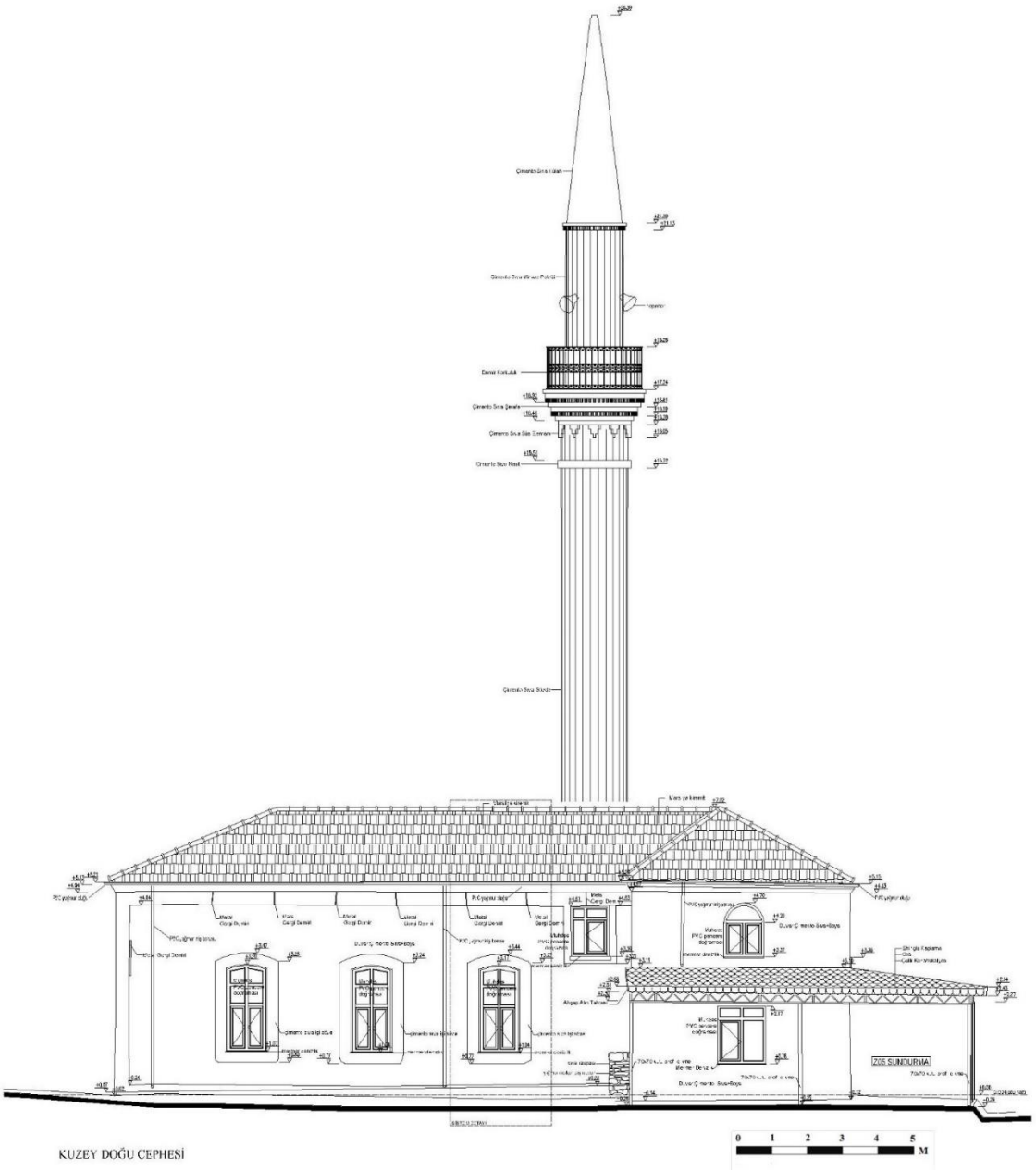
Çizim 56: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Zemin Kat Planı Rölöve (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

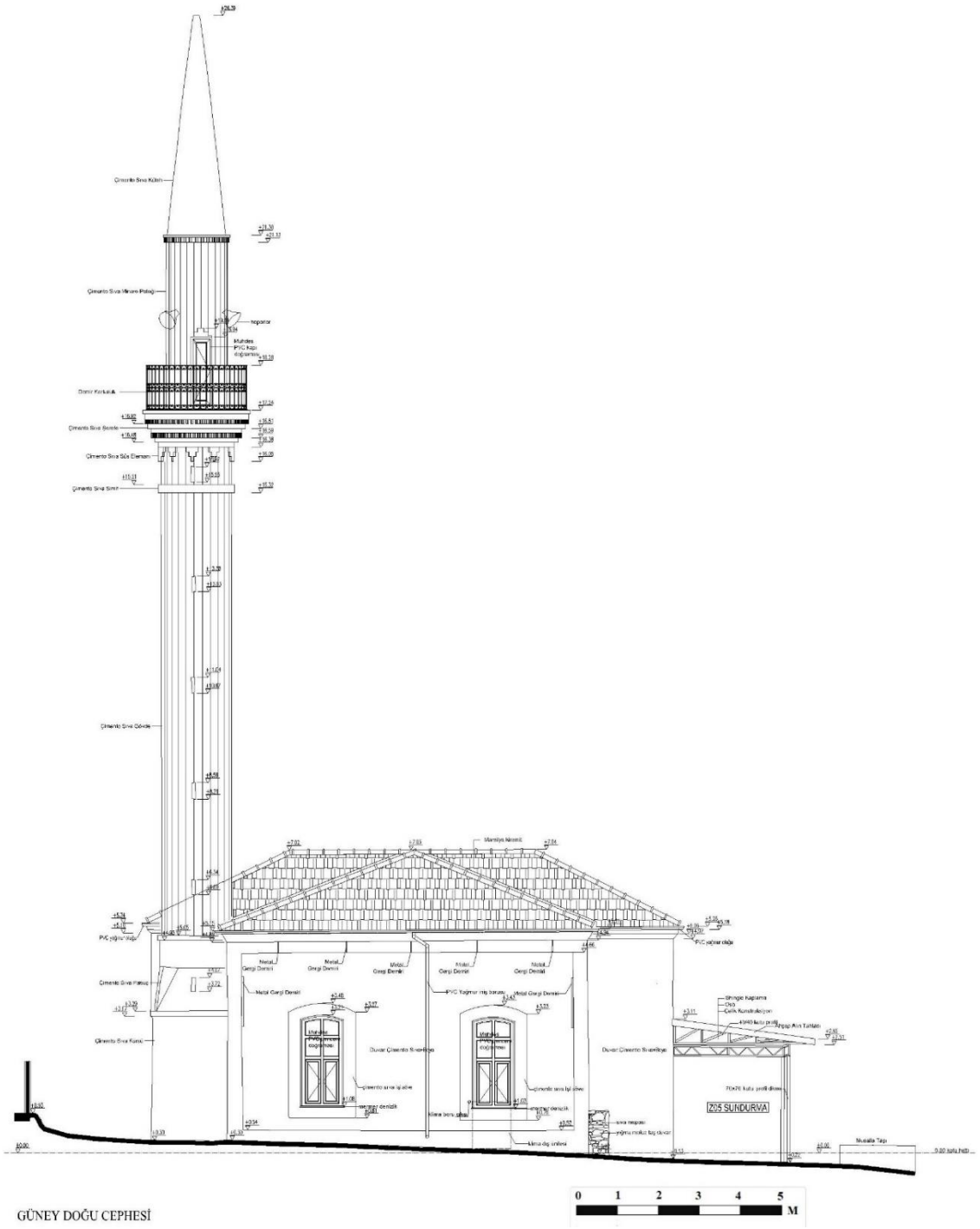
Çizim 57: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Asma Kat Planı Rölöve (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

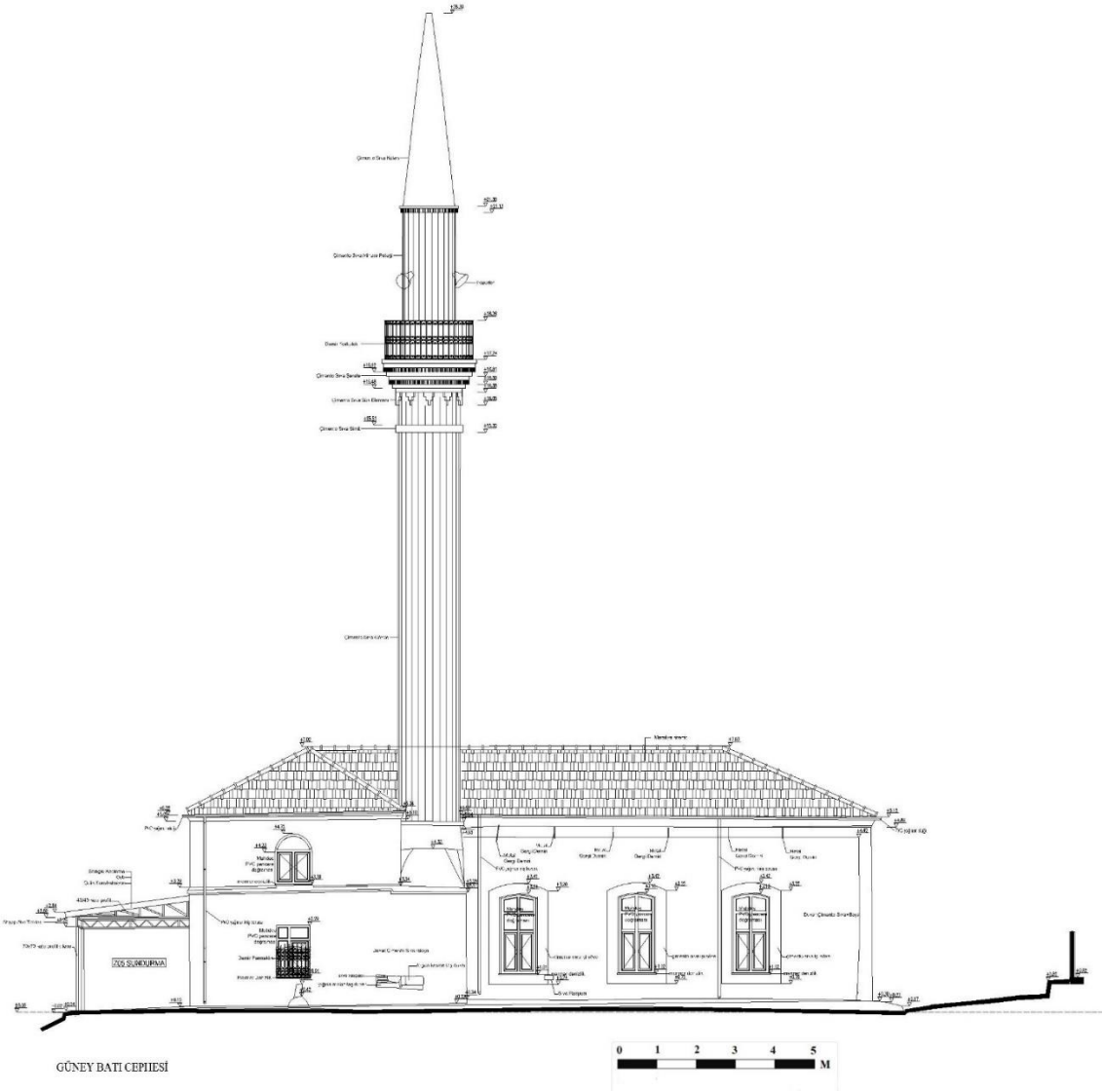
Çizim 58: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Kuzeybatı Cephe Rölöve (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

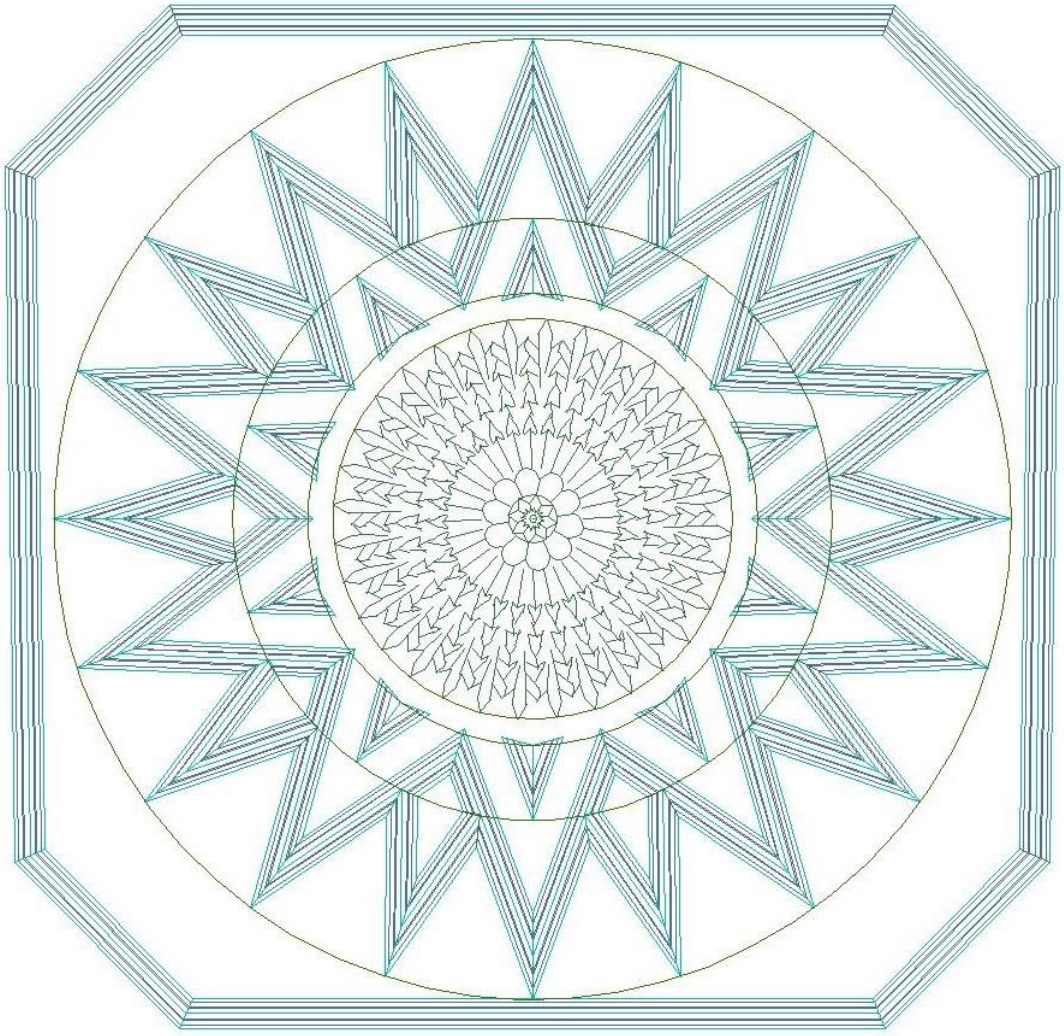
Çizim 59: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Kuzeydoğu Cephe Rölöve (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

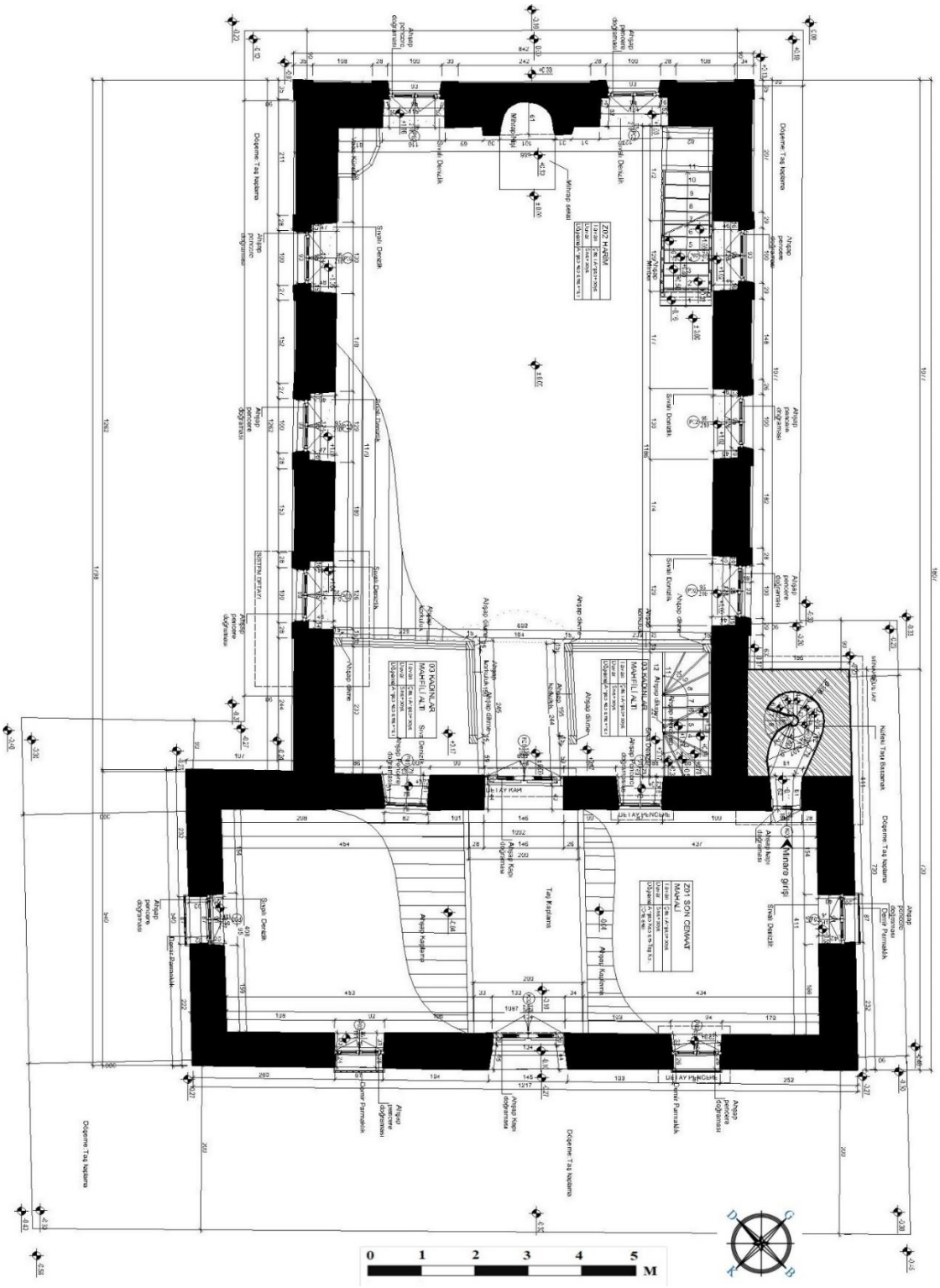
Çizim 60: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Güneydoğu Cephe Rölöve (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

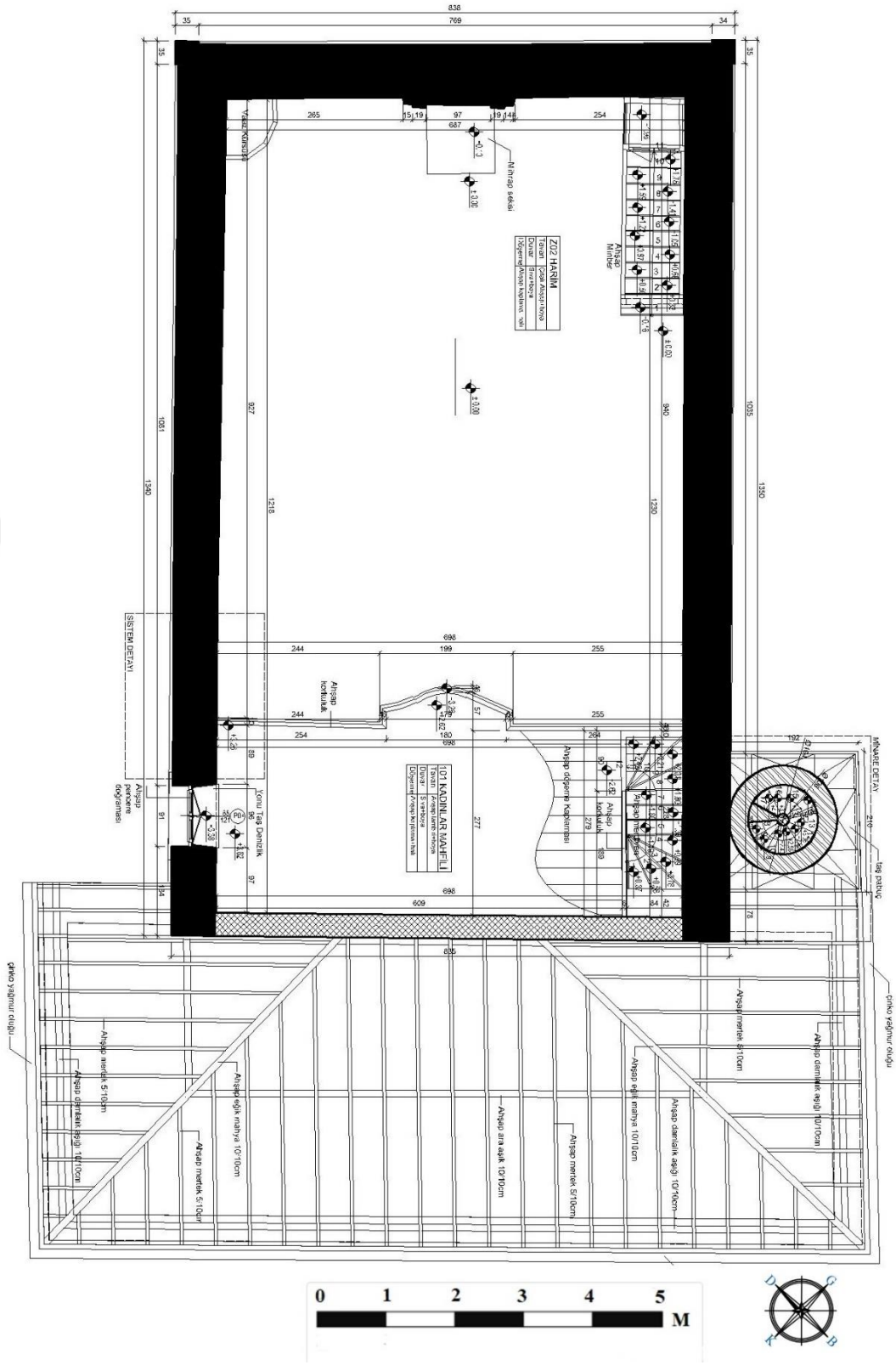
Çizim 61: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Güneybatı Cephe Rölöve (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

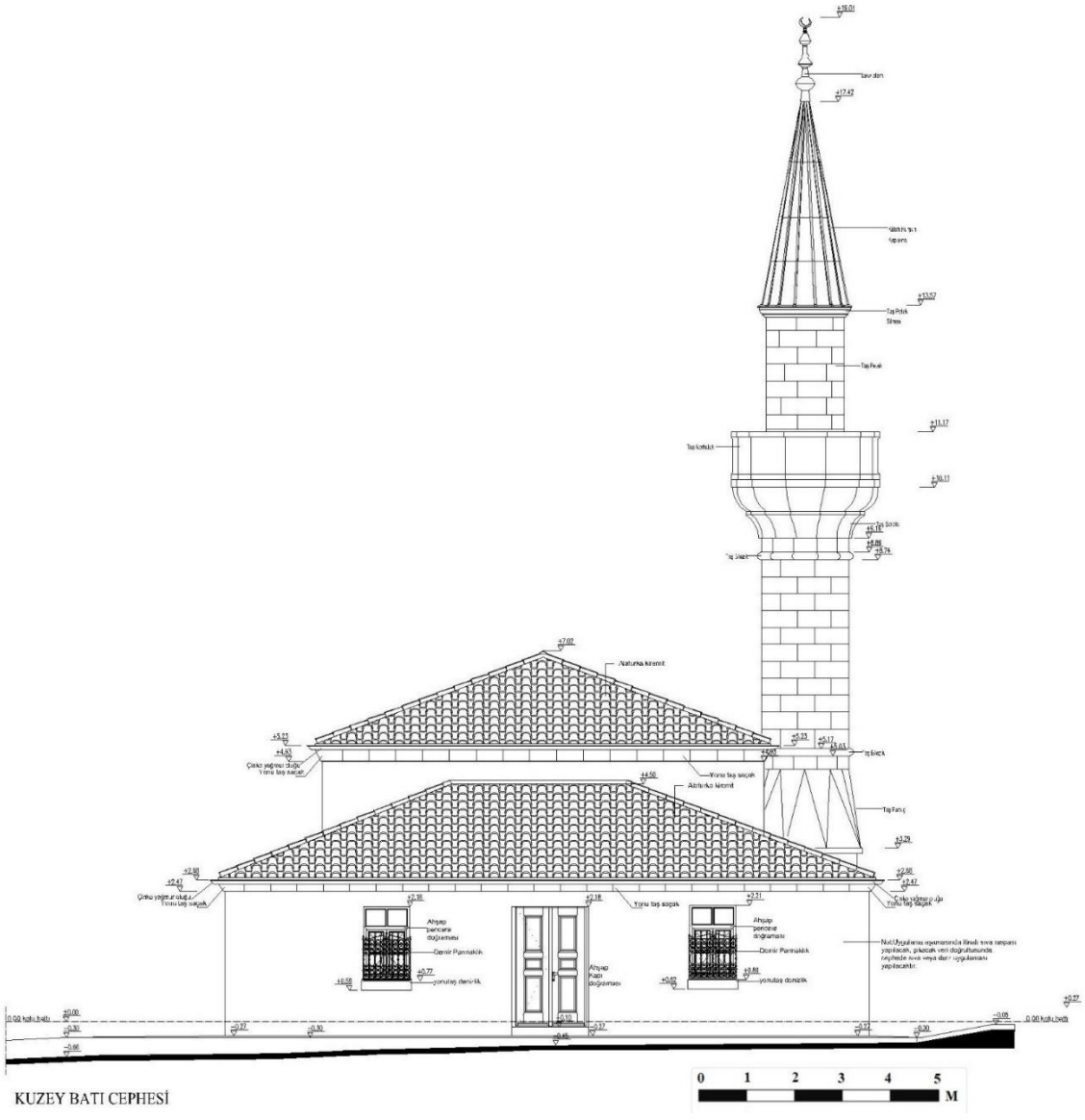
Çizim 62: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Tavan Göbeği Süslemesi (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

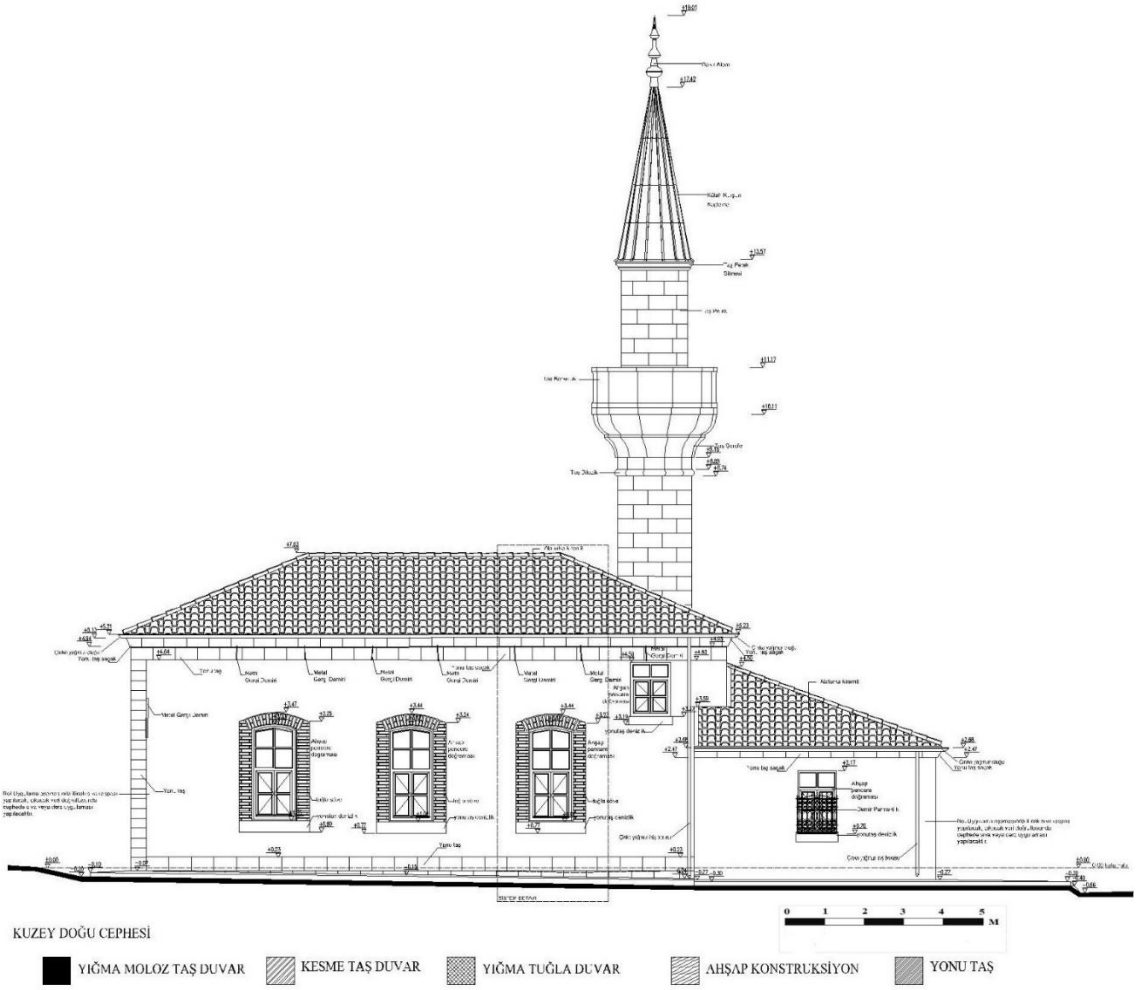
Çizim 63: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Zemin Kat Planı Restorasyon (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

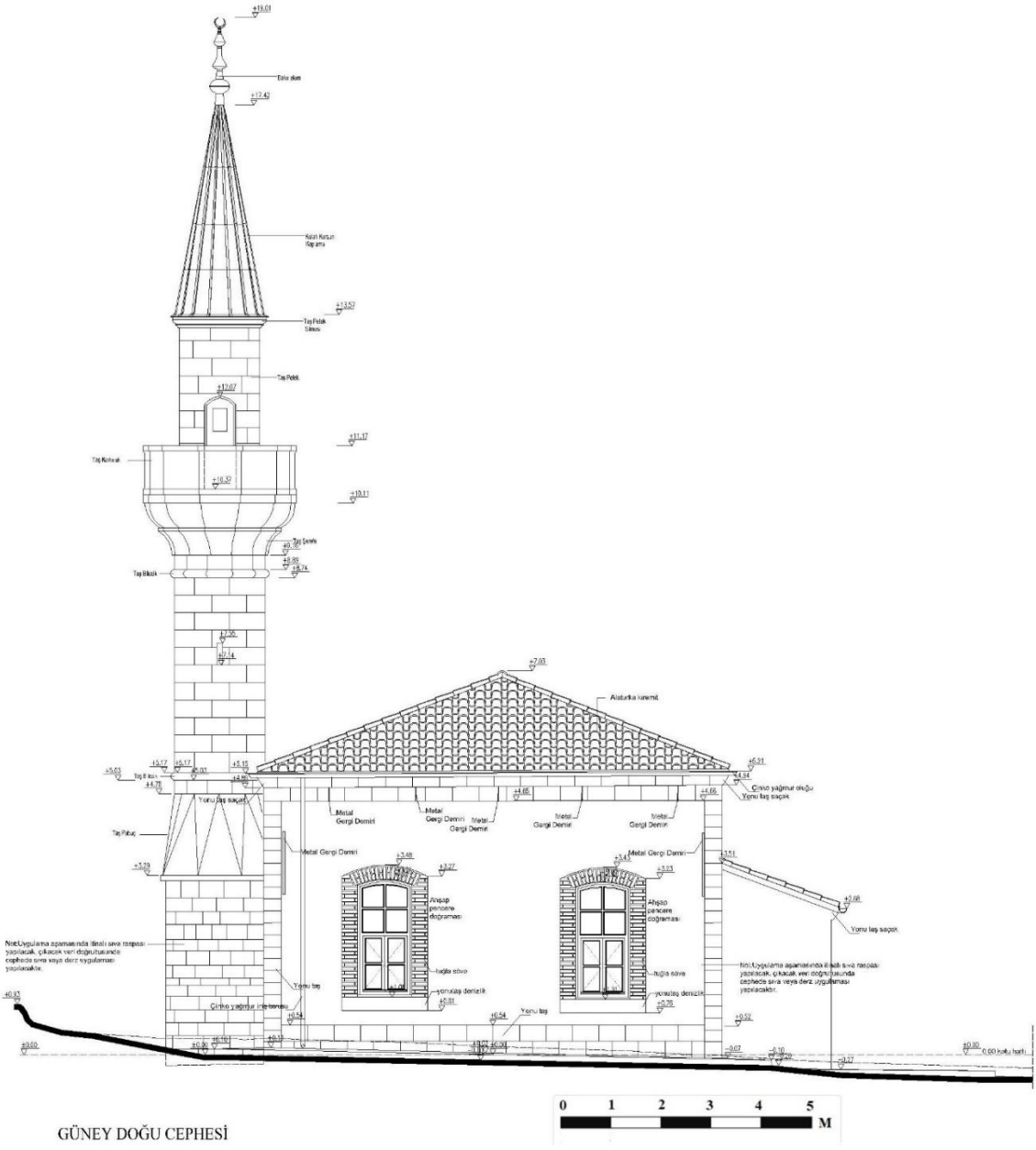
Çizim 64: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Asma Kat Planı Restorasyon (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

Çizim 65: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Kuzeybatı Cephe Restorasyon (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

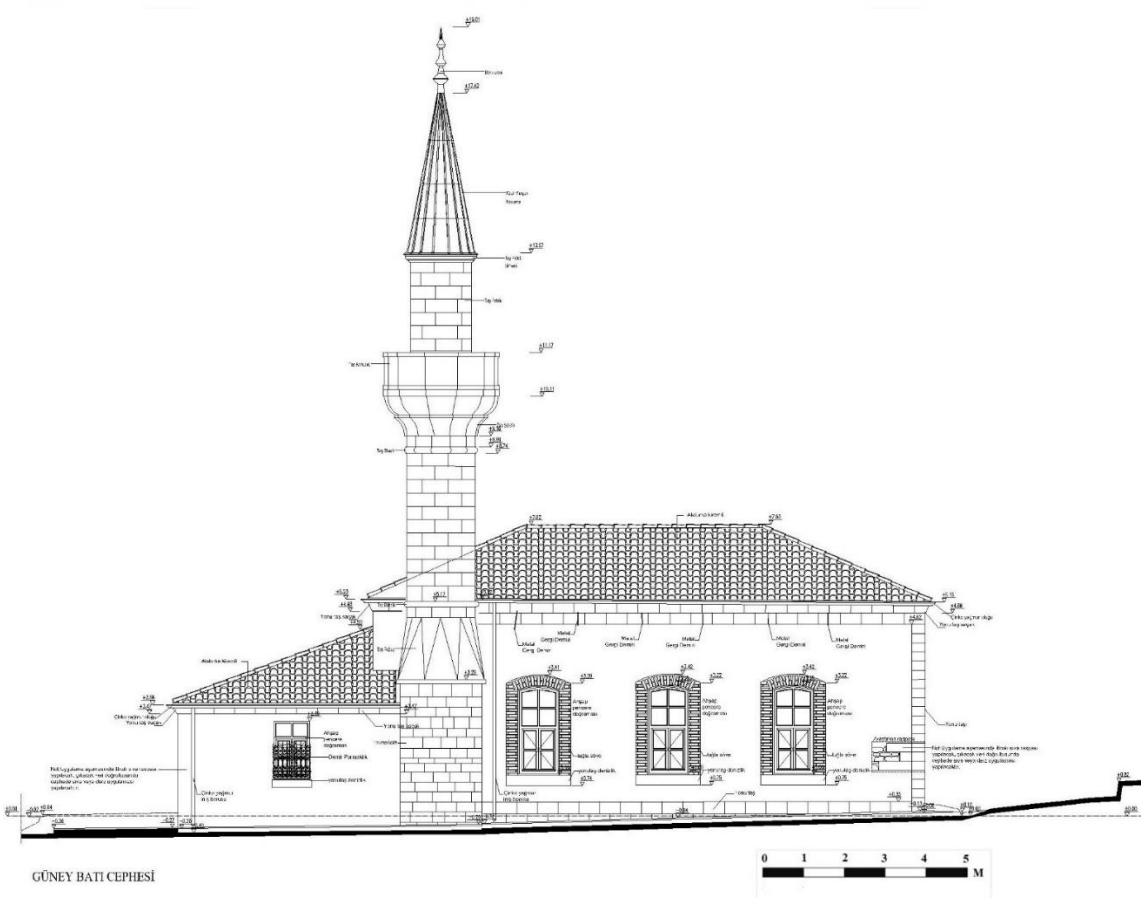

Çizim 66: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Kuzeydoğu Cephe Restorasyon (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

GÜNEY DOĞU CEPHESİ

Çizim 67: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Güneydoğu Cephe Restorasyon (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

Çizim 68: *Tekirdağ Kaşıkçı Mahallesi Camii Güneybatı Cephe Restorasyon (İsmail Hatipoğlu'ndan)*

4.1.2.4. Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii (1892)

Adresi: Büyükyoncalı Mah. Pafta 2, 3842 Parsel Saray/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 21.11.2021, 08.10.2022

Fotoğraf: 184-193

Çizim: 69-80

Genel Tanım:

Aziziye Camii, kuzeybatı-güneydoğu yönünde gelişen dikdörtgen bir plana sahiptir. 12,20*15,20 metre ölçülerindedir. Giriş cephesinin önüne muhdes bir bölüm eklenmiştir. Kagir beden duvarlarının inşasında moloz taş kullanılmıştır. Cephe köşeleri kesme taş ile oluşturulmuştur. Minare gövdesi ve peteği tuğladır. Şerefe korkulukları ve bilezikler taş malzeme ile oluşturulmuştur. Kırma çatılı üst örtü, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Güneybatı cephenin kuzey ucunda tek şerefeli bir minaresi bulunmaktadır. Bahçe korkuluklarıyla sınırlandırılmış geniş bir avlu içerisindedir.

Fotoğraf 178: *Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Genel Görünümü (2022)*

Tarihçe:

Büyükyoncalı, Osmanlı-Rus Savaşları'nın ardından Kırım'dan göç eden muhacirler tarafından 1861 yılında kurulmuştur. Caminin 1892 yılında inşa edildiği kabul edilmektedir (Fotoğraf 178).[233]

Fotoğraf 179: *Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Özgün Giriş Kapısı (2022)*

İç Mekan:

Yapının girişi, kuzeybatı cephenin orta aksındadır. Burada tek katlı betonarme muhdes bir bölüm eklentisi mevcuttur (Çizim 69). Son cemaat yeri olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 179). Pvc doğramalı çift kanatlı bir kapıdan girilmektedir. Kapının arka kısmında, özgün giriş kapısının kemeri ve üzerindeki ay yıldızlı kilit taşı seçilebilmektedir (Fotoğraf 180-181).

Muhdes girişin her iki yanında kareye yakın dikdörtgen formlu iki pencere, yan duvarlarında da birer adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Son cemaat yerinin zemini laminat parke ile kaplanmıştır. Buradan çift kanatlı, pvc doğramalı bir kapı ile harime girilmektedir. Girişin sağ tarafında, üst kata çıkışı sağlayan betonarme bir merdiven bulunmaktadır (Çizim 70). Hemen önünde de pvc malzemelerle inşa edilmiş bir imam

[233] *Tekirdağ Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*, 2014, **a.g.k.**, 270.

odası oluşturulmuştur. Sonradan yenilenen ve özgün olmayan kadınlar mahfilini dört adet beton kolon taşımaktadır (Fotoğraf 182). Bu kolonlar birbirine betonarme ve ahşap kirişler ile bağlanmıştır. Mahfil katının zemin kaplamaları ahşap lambri, korkulukları ahşap doğramalar ile oluşturulmuştur. Mahfil katı, kuzeydoğu ve güneybatı cephe duvarları boyunca uzatılarak "U" biçiminde bir form almıştır. Bu haliyle oldukça geniş bir mahfil katı elde edilmiştir. Minareye çıkan pvc doğramalı kapı girişi, mahfilin güneybatı cephe duvarının kuzey ucundadır.

Fotoğraf 180: *Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Özgün Giriş Kapısı Kemeri (2022)*

Fotoğraf 181: *Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Giriş Kapısı Kemeri Kilit Taşı (2022)*

Fotoğraf 182: *Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Kadınlar Mahfili (2022)*

Fotoğraf 183: *Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Harimi (2022)*

Duvar yüzeyinden dışa taşkın olarak inşa edilen mihrap, endüstriyel çinilerle kaplanmıştır. Özgün olmayan ahşap minber, oldukça basit bir tasarıma sahiptir. Vaiz kürsüsü de ahşap malzeme ile oluşturulmuştur. Kıble duvarı zeminden tavana kadar çinilerle kaplanmıştır (Fotoğraf 183). Bu uygulama, harimin kuzeydoğu ve güneybatı cephe duvarlarında da, mahfil katı hizasına kadar devam etmektedir. Harimin zemini laminat parke, tavanı ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Dışarıdan hafif basık kemerli olan üst kat pencere açıklıklarının tamamı içeriden dikdörtgen formludur.

Cepheler:

Yapının girişinin bulunduğu kuzeybatı cephede yapının dokusuyla uyuşmayan tek katlı betonarme bir eklenti mevcuttur (Fotoğraf 184). Son cemaat yeri olarak kullanılan bu bölüm yüzünden özgün giriş kapısı ve kat silmesi algılanamamaktadır. Bu eklentinin sağ kısmında da hafif malzemelerle bir tente inşa edilmiştir (Çizim 71). Girişin sol kısmında basık kemerli bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Sağdaki pencere ise değiştirilerek kapıya dönüştürülmüştür. Bu açıklıklar söveli ve kilit taşlıdır. Üst katta ise üç pencere bulunmaktadır. Alt kattaki pencere formuna benzemekle beraber daha küçük tutulmuştur. Üst kat pencereleri düz atkılı gibi algılansa da, hafif basık kemerlidir.

Fotoğraf 184: *Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Kuzeybatı Cephe (2022)*

Kuzeydoğu cephede pencere açıklıkları bir düzen arz etmemektedir (Çizim 72, Fotoğraf 185). Alt katta iki, üst katta iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Tıpkı kuzeybatı cephede olduğu gibi alt kattakiler basık, üst kattakiler hafif basık kemerlidir. Hafif basık kemerli bu pencereler iç kısımda düz atkılıdır. Üç pencere mahfil katı içinde, biri harim kısmında kalmaktadır. Kat silmesi, üst kattaki ilk pencereden sonra bir kademe yükselerek diğer cepheler boyunca devam etmektedir.

Fotoğraf 185: *Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Kuzeydoğu Cephe (2022)*

Kıble duvarının bulunduğu güneydoğu cephe, en fazla pencere açıklığının bulunduğu cephedir (Çizim 73, Fotoğraf 186). Alt kısımda dört, üst kısımda iki olmak üzere altı pencere açıklığı oluşturulmuştur. Tamamı söveli ve kilit taşlı bu pencere açıklıkları, diğer cephelerde olduğu gibi alttakiler basık, üsttekiler hafif basık kemerli olarak düzenlenmiştir. Daha büyük boyutlu alt kat pencereleri, madeni parmaklıklara sahiptir. Aynı formlardaki pencere düzeni güneybatı cephede de devam etmektedir (Çizim 74, Fotoğraf 187). Bu cephe duvarında alt katta iki, üst katta iki pencere açıklığı bulunmaktadır.

Fotoğraf 186: *Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Güneydoğu Cephe (2022)*

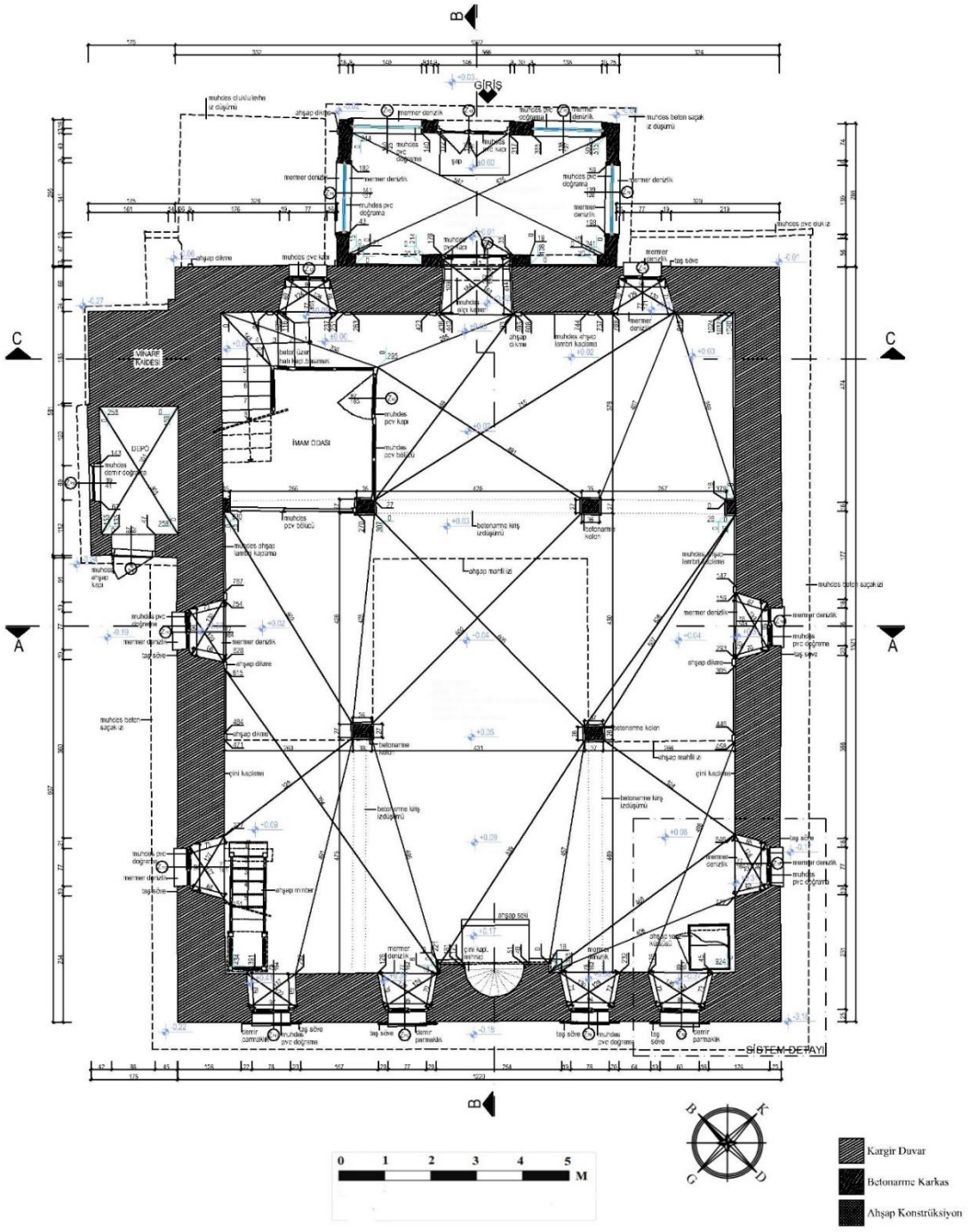
Fotoğraf 187: *Tekirdağ Saray Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii Güneybatı Cephe (2022)*

Minare, cephenin kuzey ucuna yakın bir yerde konumlandırılmıştır. Mektepli köy camilerinde olduğu gibi saçak seviyesine kadar ulaşan kare bir kaideye sahiptir. İki kademeli olarak düzenlenen kaide, birinci kat ve saçak seviyesinde dışa taşkın birer taş profil ile vurgulanmıştır. Kaidenin güney ucunda, yapıya bitişik olarak inşa edilen tek katlı muhdes bir depo eklentisi mevcuttur. Bununla birlikte cephede, üst kata çıkışı sağlayan bir merdiven kuruluşu bulunmamaktadır. Minare gövdesi tuğla malzemeden oluşturulmuştur. Pabuç olmaksızın kaideye oturmaktadır. Gövdenin alt kısmında ve şerefe altında taş malzemeden birer bilezik bulunmaktadır. Şerefe altı taş silmelerden, şerefe korkulukları ise taş malzemeden imal edilmiştir. Kalın bir harç tabakasıyla kaplanan gövde üzerinde yer yer sıva dökülmeleri gözlenebilmektedir. Minare, özgün olmayan sivri bir külaha sahiptir. Yapının tüm cepheleri çimentolu sıva ile kaplanmıştır. Bu nedenle cephe köşelerindeki özgün kesme taş uygulamaları görülememektedir. Dökülen sıva katmalarından ve raspa uygulamalarından orijinal doku seçilebilmektedir. Yapının tüm pencere doğramaları pvc malzeme ile yenilenmiştir. Kırma çatı, yaklaşık 60 cm genişliğinde bir saçakla çevrilidir. Saçak altında taş bir silme tüm cepheleri dolaşmaktadır.

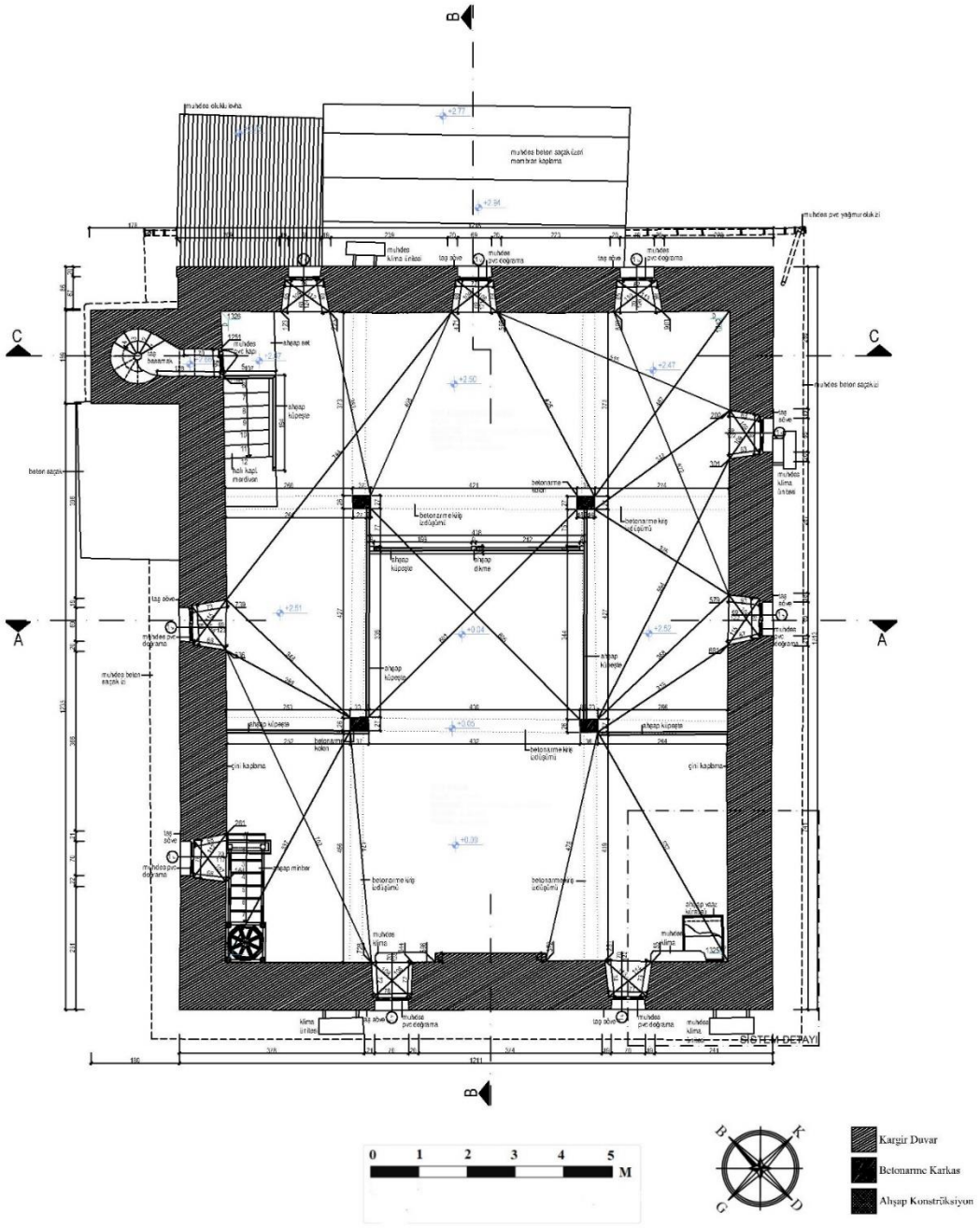
Restorasyon Projesi Çalışmaları:

İbrahim Uran Badur İnş. Ltd. Şti. tarafından 2018 yılında hazırlanan ve Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından onaylanan projelendirme çalışmaları ile, yapıda özgün olmayan muhdes unsurların kaldırılması, orijinal mimari unsurların korunarak güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Öncelikle yapının giriş kısmında bulunan betonarme son cemaat yeri eklentisi kaldırılarak, özgün giriş kapısı ortaya çıkarılacaktır (Çizim 75). Kuzeybatı cephenin alt katında, girişin sağ kısmında bulunan ve pencereden kapıya dönüştürülen açıklık, eski haline çevrilecektir. Minarenin yanında oluşturulan muhdes depo yapısı kaldırılacaktır. Kadınlar mahfili 2000'li yılların başında yenilenmiştir. Bu esnada her iki kenarından uzatılarak "U" biçiminde bir form kazandırılmıştır. Mahfilin tekrar eski haline getirilmesi için kuzeydoğu duvarındaki düşey silme hizasının esas alınması uygun görülmüştür (Çizim 76). Üst kata çıkışı sağlayan beton merdivenler, ahşap malzeme ile yeniden inşa edilecektir. Zemin katında da aynı hizada kagir bir duvar eklenerek son cemaat yeri oluşturulacaktır. Bu esnada mahfil için inşa edilmiş kolonlar ve taşıyıcılar da kaldırılacaktır. Harim duvarlarındaki endüstriyel çiniler sökülecektir. Minber ve vaiz kürsüsü olduğu gibi bırakılacaktır. Tüm cepheler elden geçirilerek, eskiyen kısımlarda

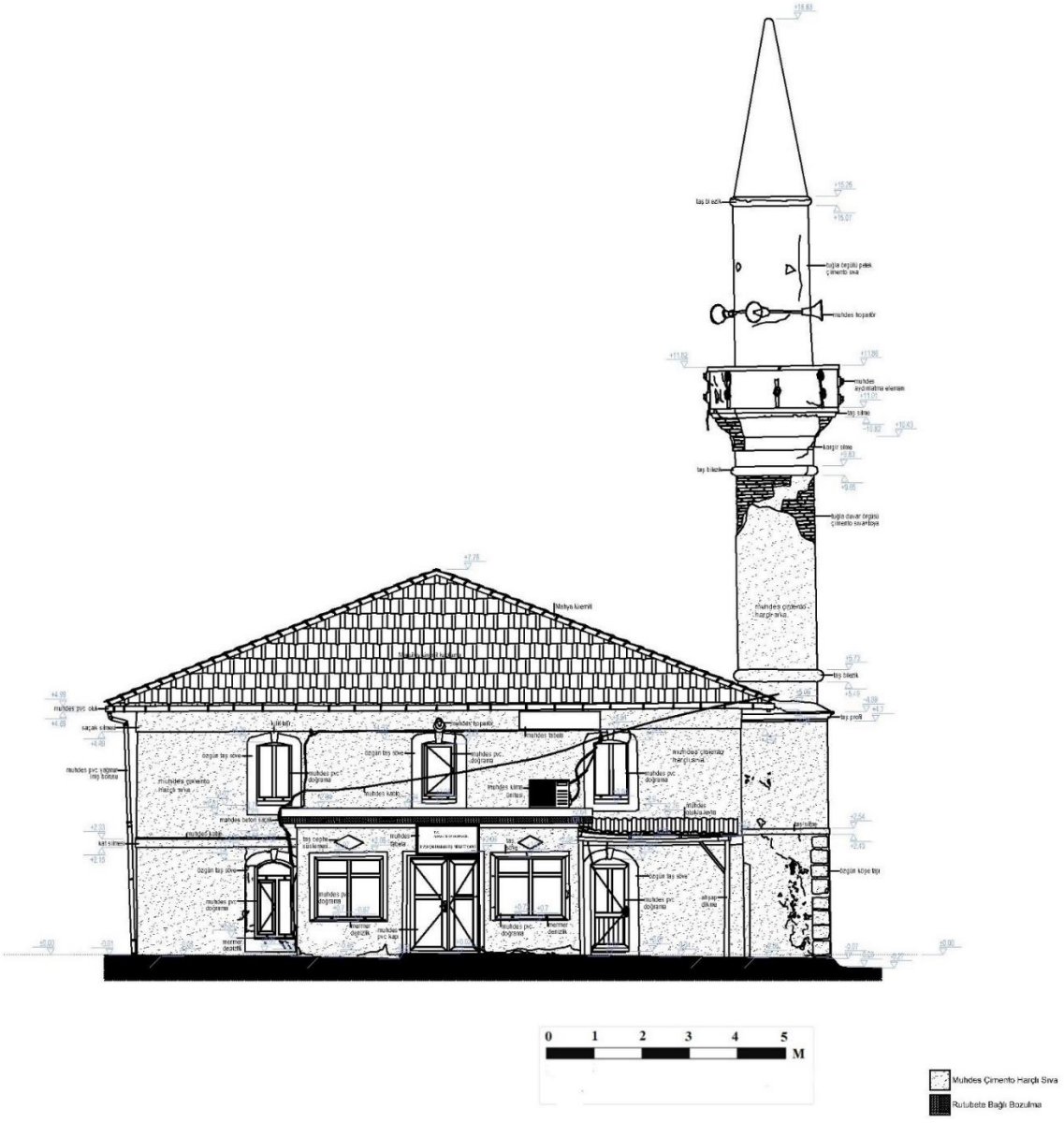
iyileştirme çalışması yapılacaktır (Çizim 77-80). Cephe köşelerindeki sıva tabası kaldırılarak, bosajlı taş dekorasyonu ortaya çıkarılacaktır. Tüm pencere doğramaları değiştirilerek özgün halinde olduğu gibi ahşap malzeme ile yenilenecektir. Pencerelere takılan madeni parmaklıklar da sökülecektir. Kapı doğramaları ahşap olanlar ile değiştirilecektir. Minare kaidesindeki köşe taşları raspa yapılarak ortaya çıkarılacaktır. Minare gövdesinde eğilme tespit edilmiştir. Restorasyon sırasına buradaki tuğlaların özenli bir şekilde sökülerek tekrar örülmesi önerilmektedir. Minare külahı, yapının eski fotoğraflarında olduğu gibi, üç bölümlü, aslına uygun olarak yeniden imal edilecektir. Çatının ahşap konstrüksiyonu gözden geçirilerek sağlam unsurların korunması, bozulan parçaların ise aslına uygun olarak üretilen yenileriyle değiştirilmesi planlanmaktadır. Muhdes saçak kaldırılarak yerine taş söve uygulaması yapılacaktır. Mevcut Marsilya kiremitleri alaturka kiremitler ile değiştirilecektir. Beden duvarları ve minare gövdesi üzerinde bulunan kablo, hoparlör, klima eklentileri kaldırılacaktır.

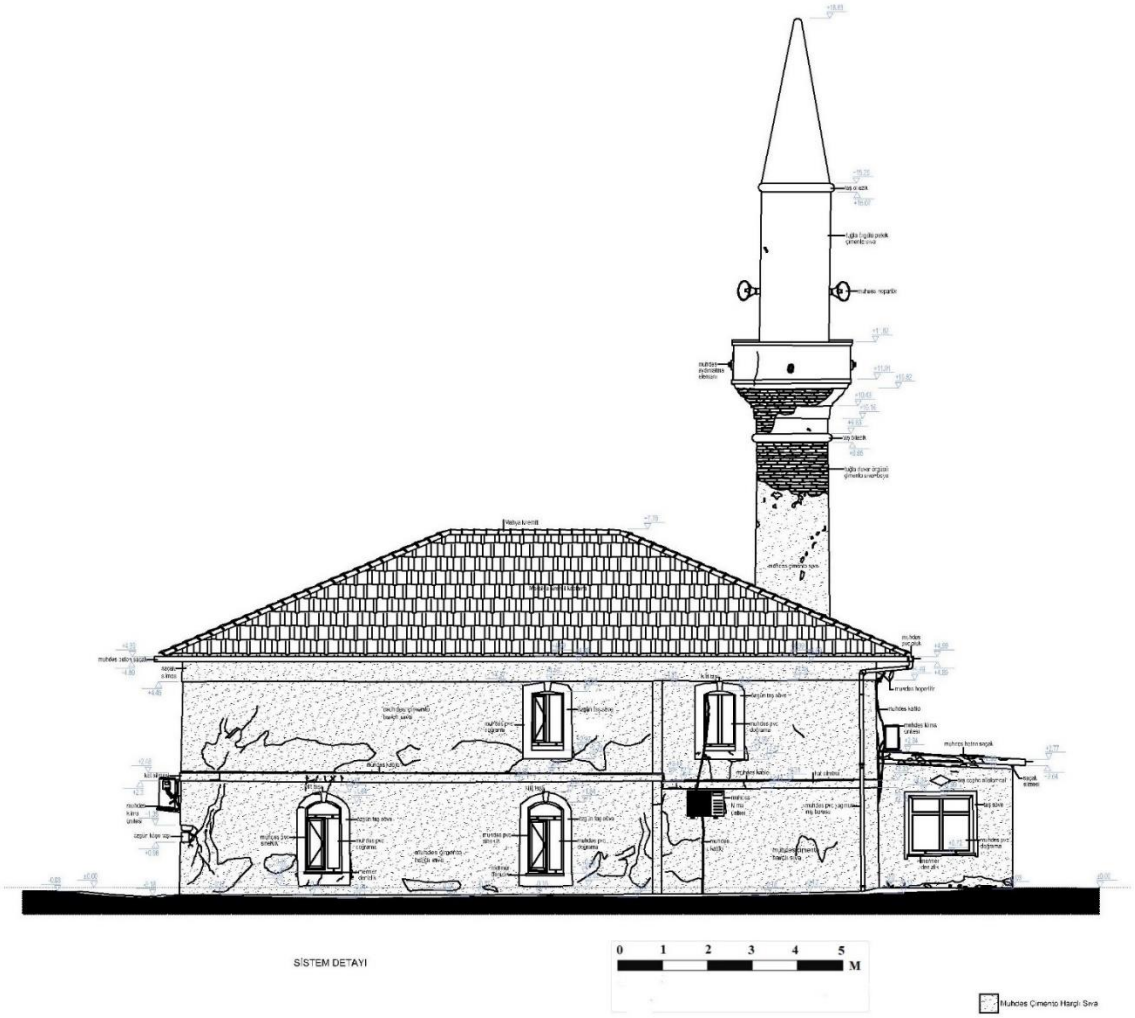
Çizim 69: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Zemin Kat Planı Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

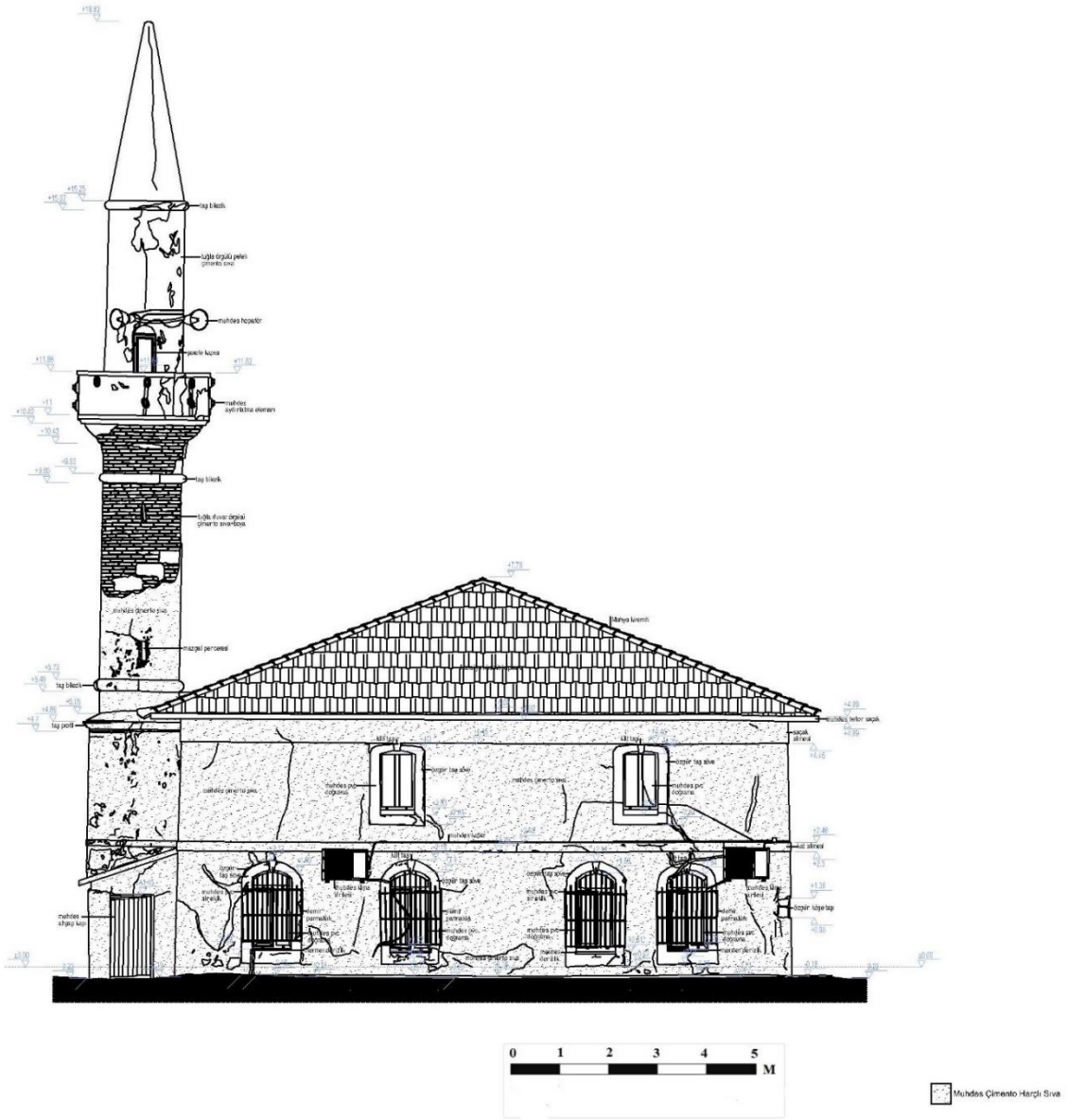
Çizim 70: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Asma Kat Planı Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

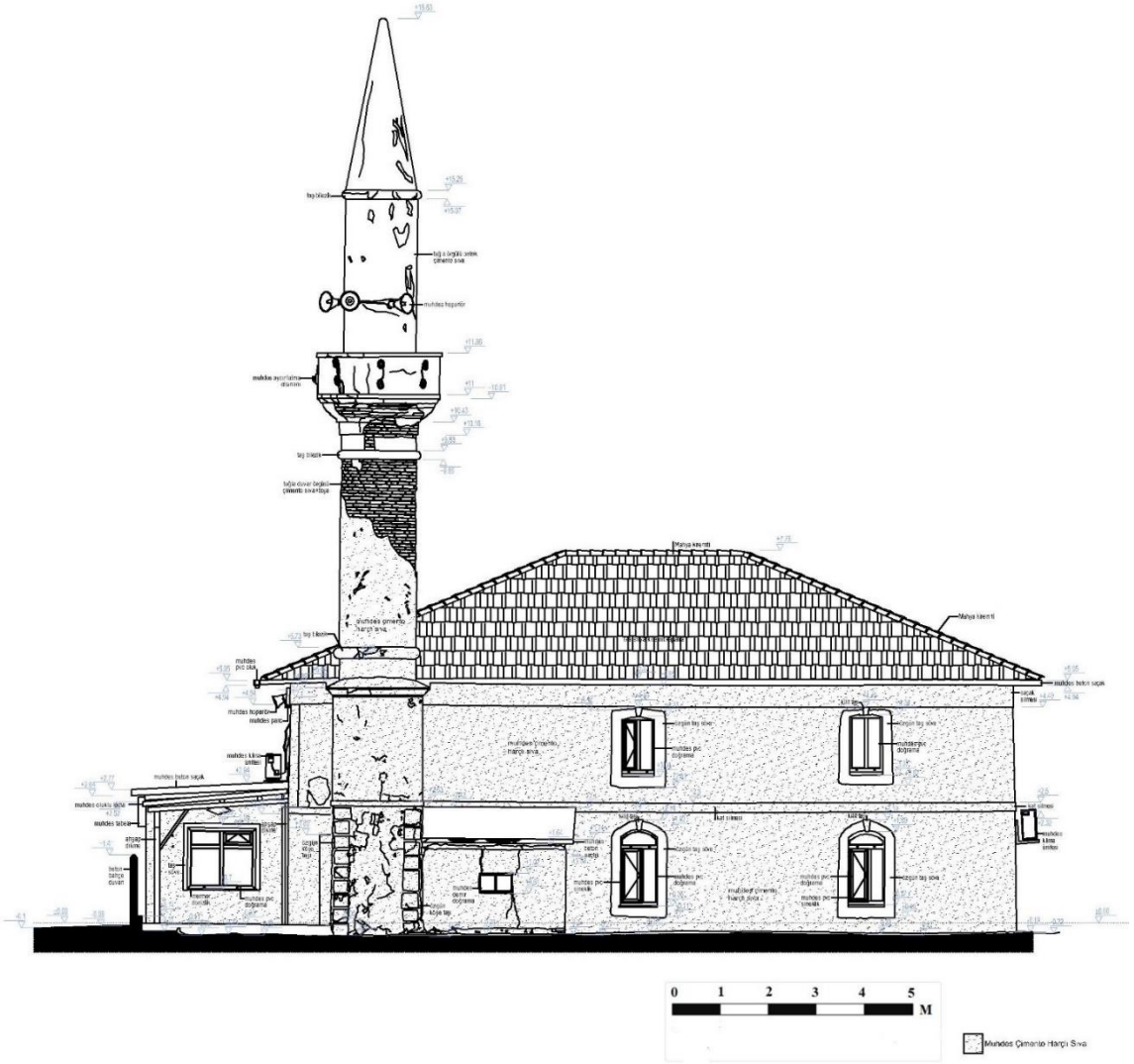
Çizim 71: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Kuzeybatı Cephe Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

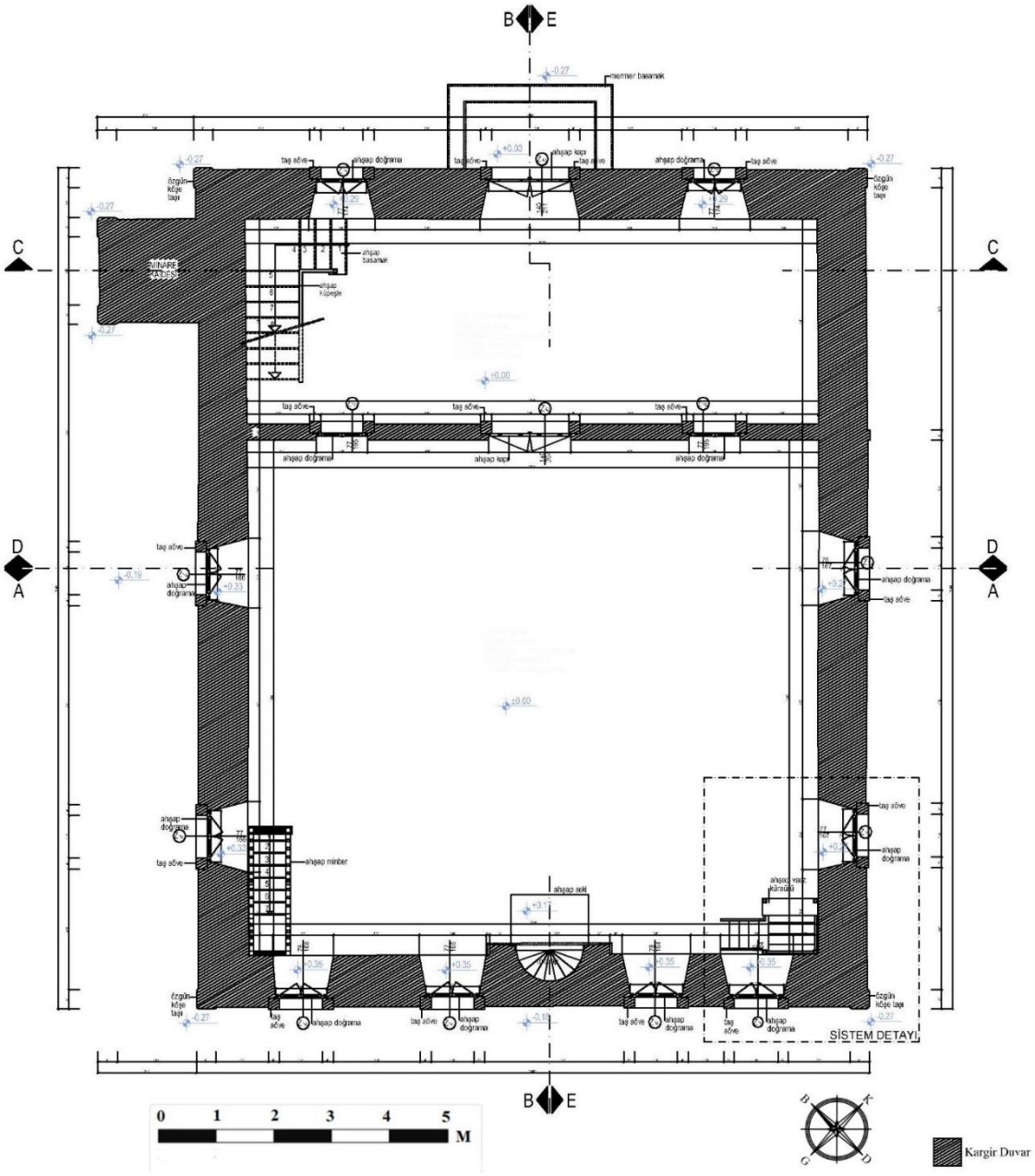
Çizim 72: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Kuzeydoğu Cephe Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

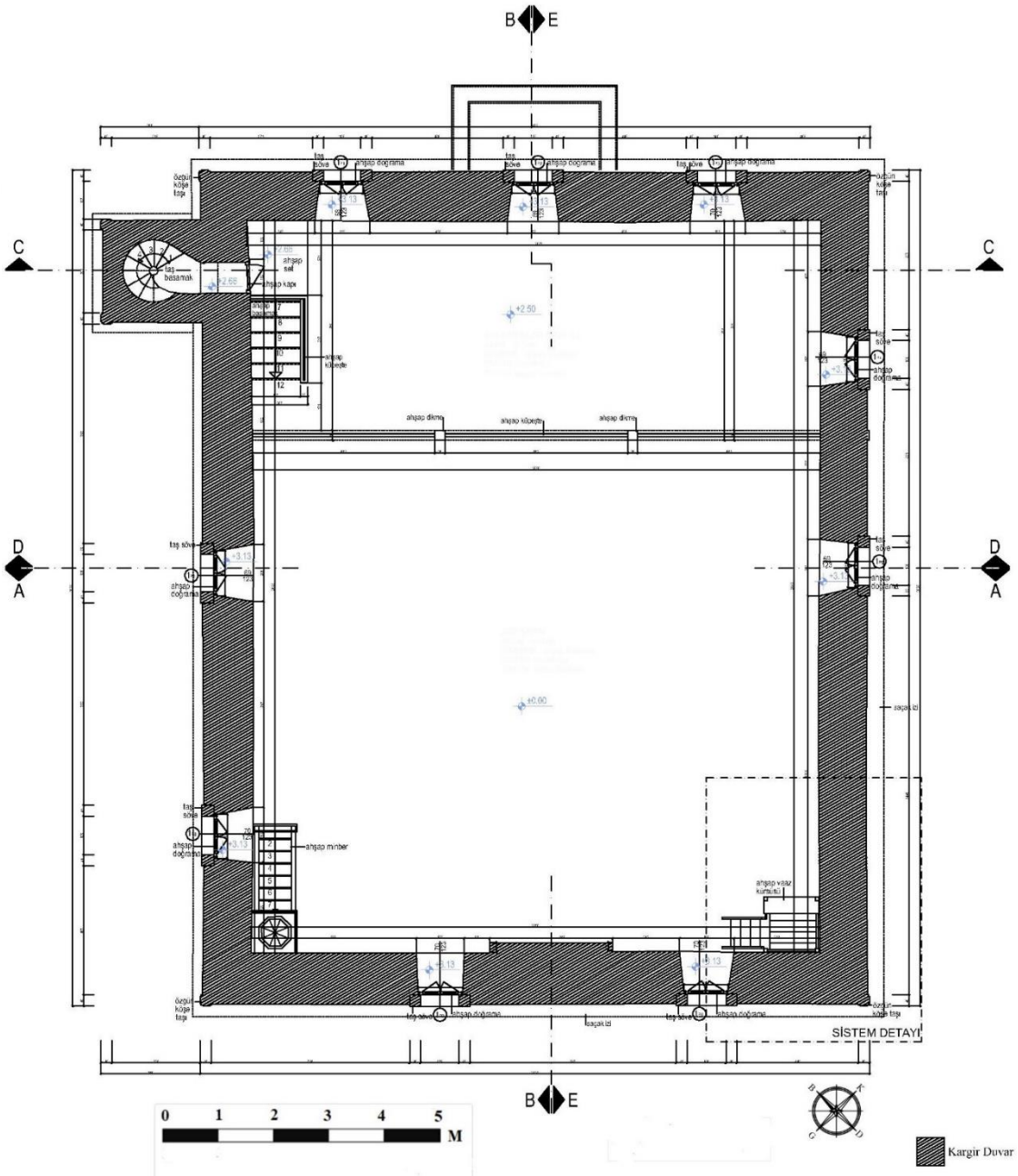
Çizim 73: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Güneydoğu Cephe Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

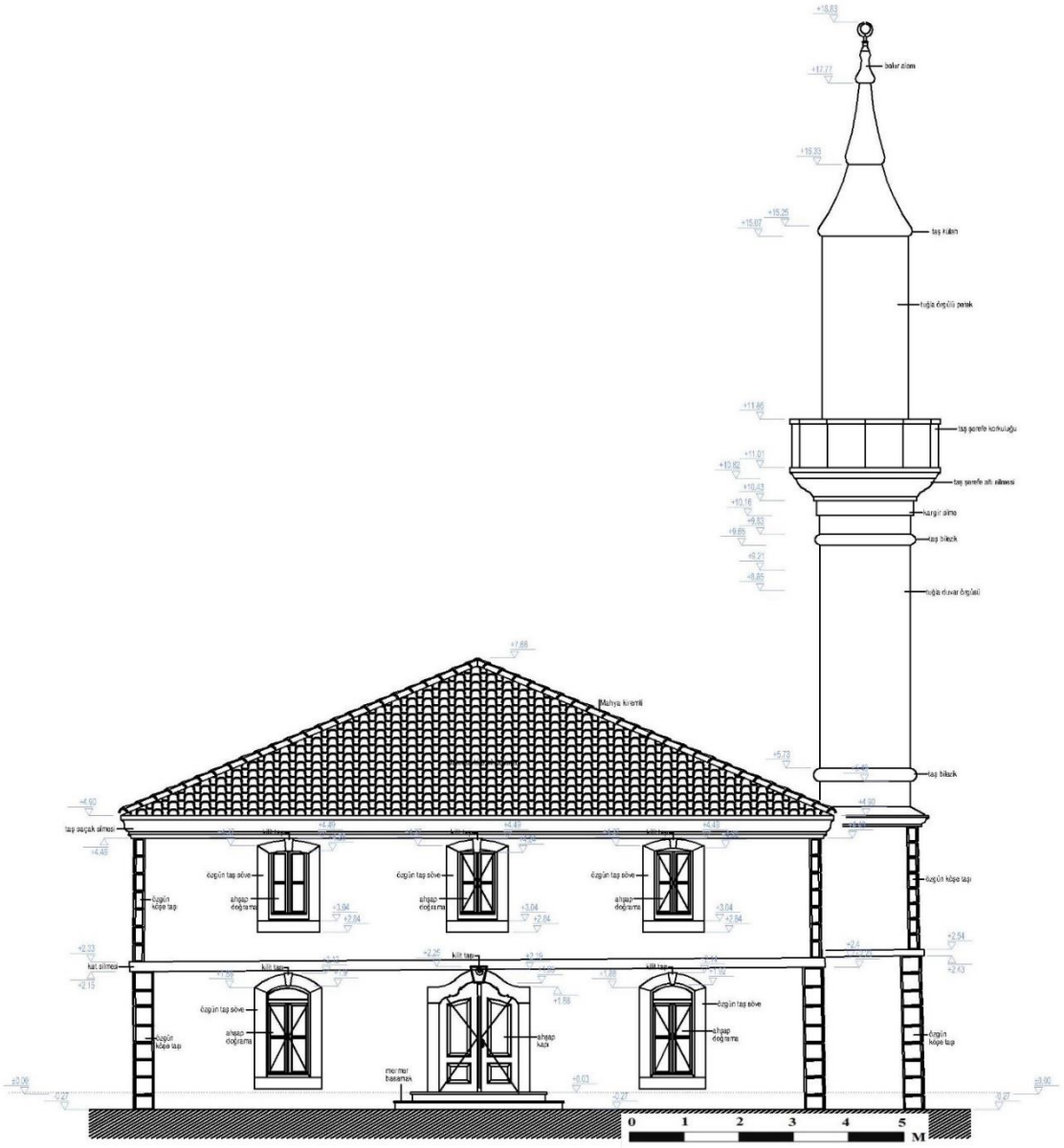
Çizim 74: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Güneybatı Cephe Rölöve (İbrahim Uran Badur'dan)*

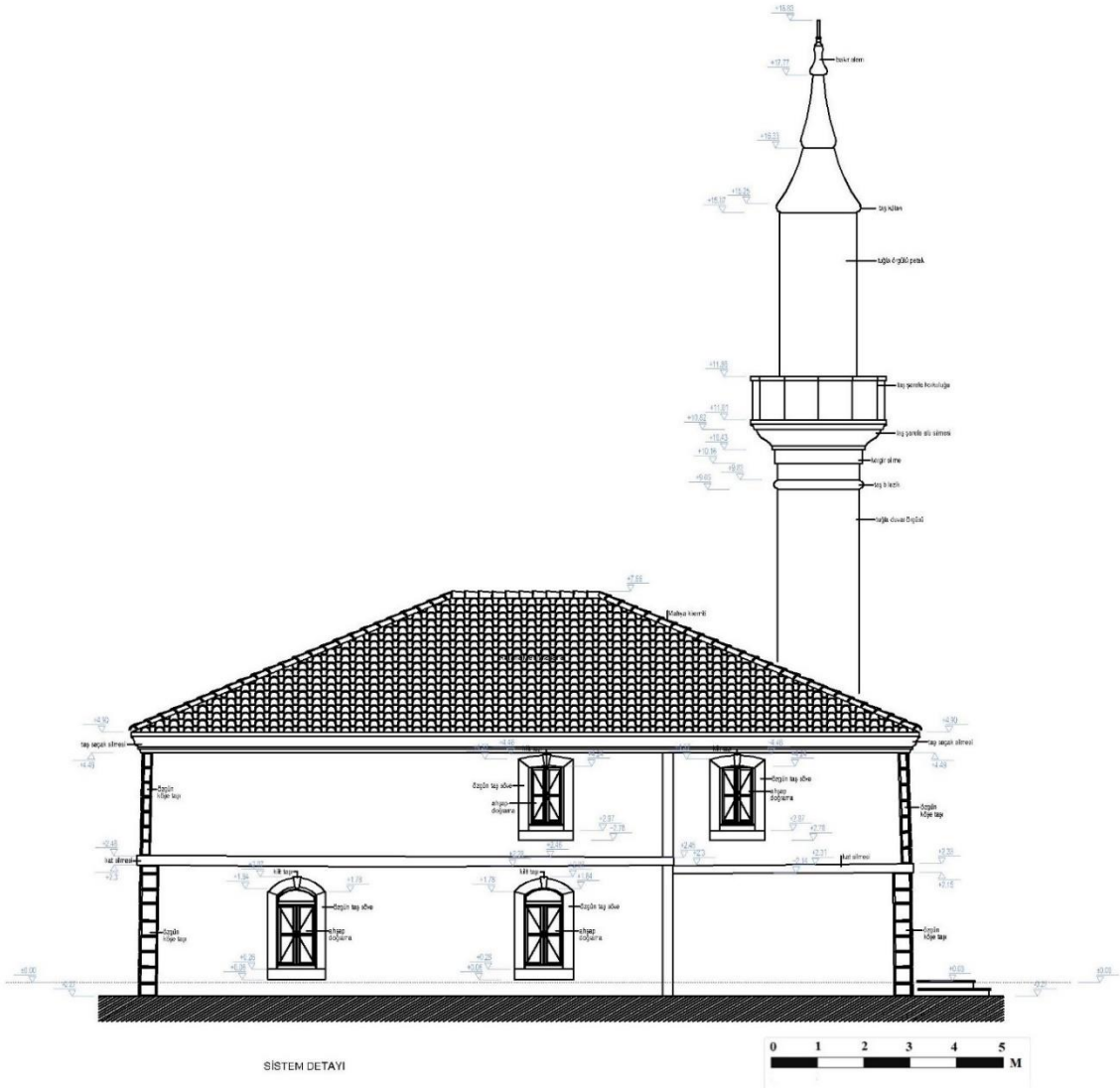
Çizim 75: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Zemin Kat Planı Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

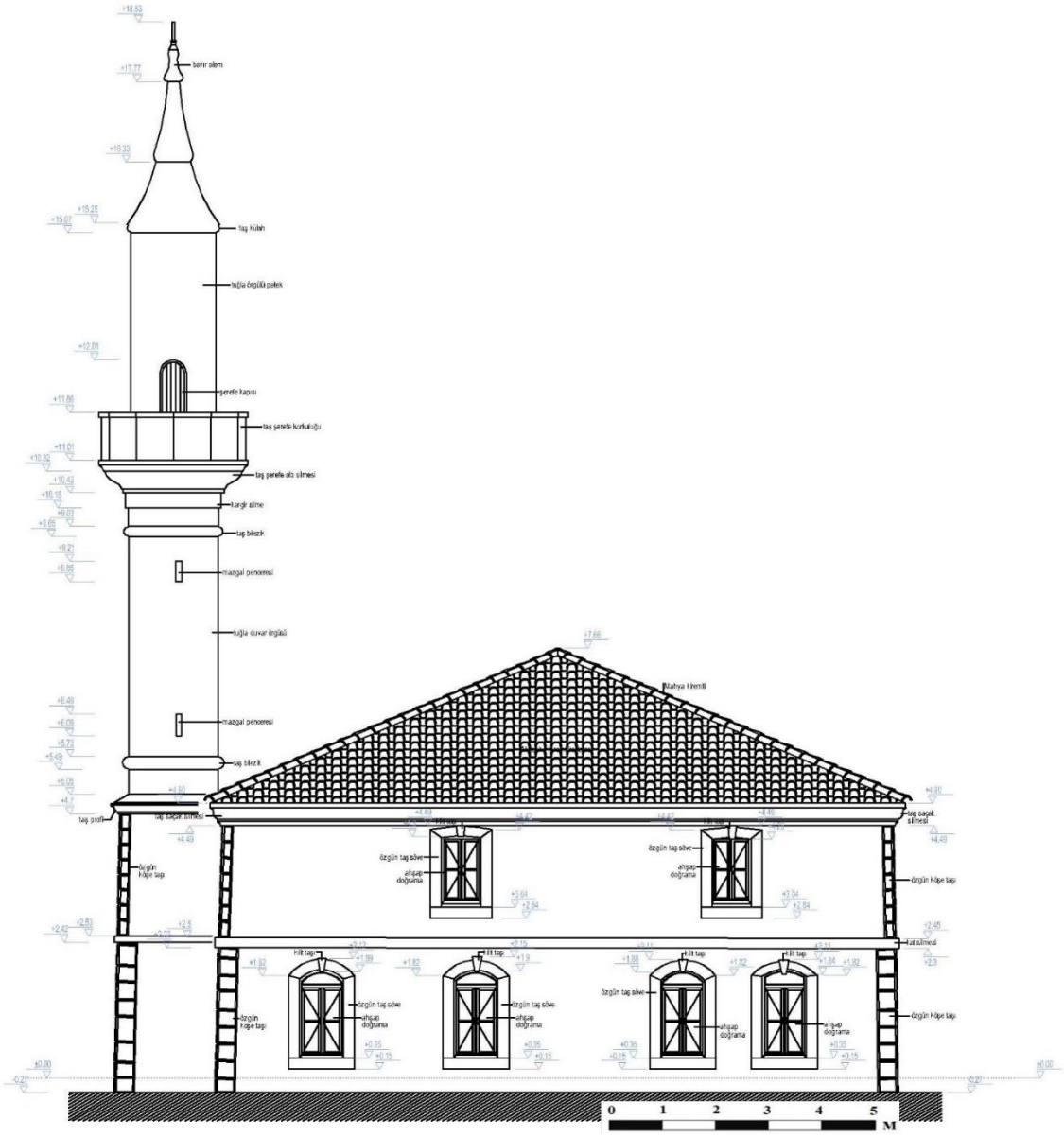
Çizim 76: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Asma Kat Planı Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

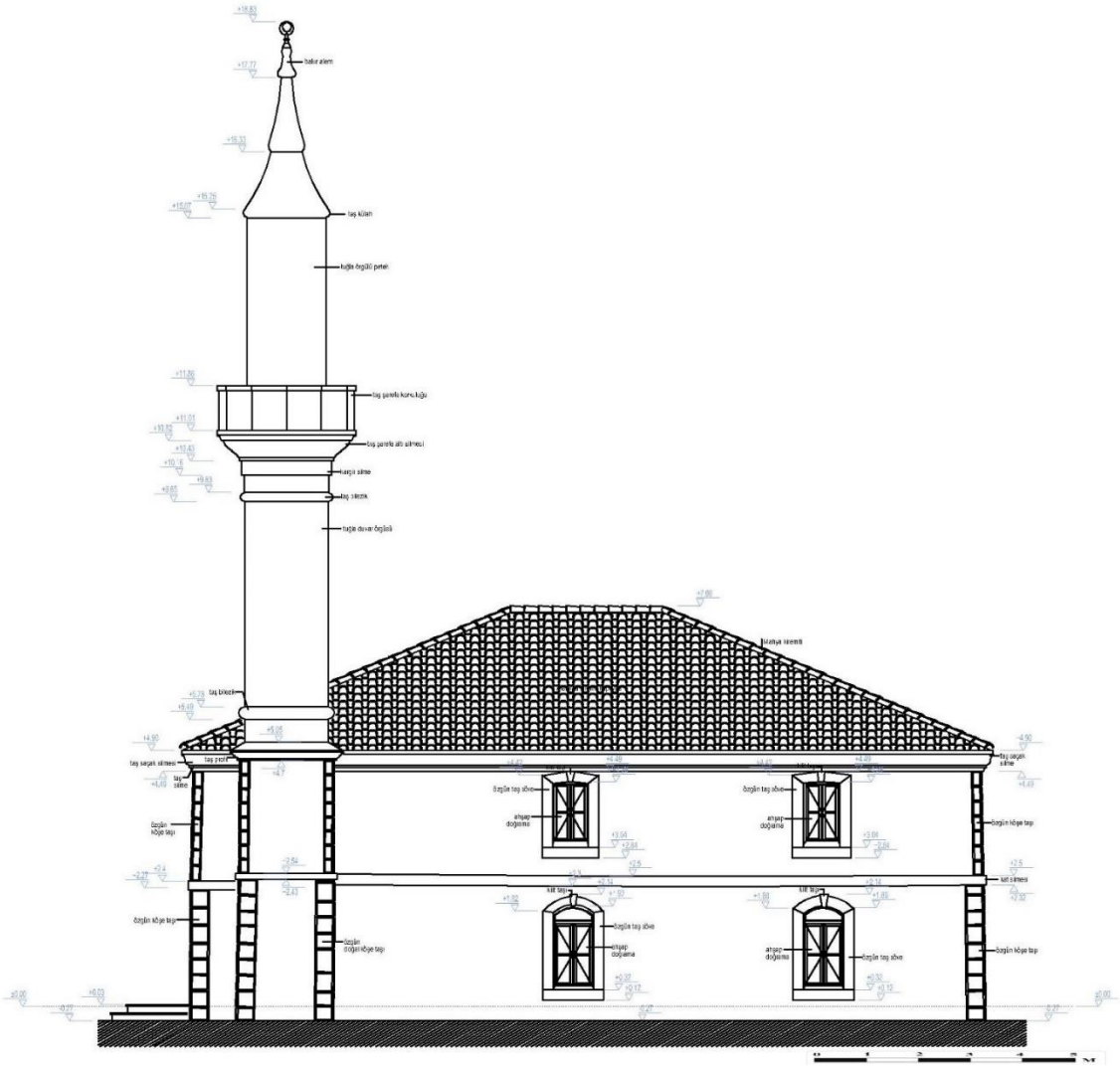
Çizim 77: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Kuzeybatı Cephe Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

Çizim 78: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Kuzeydoğu Cephe Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

Çizim 79: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Güneydoğu Cephe Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

Çizim 80: *Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii Güneybatı Cephe Restorasyon (İbrahim Uran Badur'dan)*

4.1.2.5. Saray Bahçeköy Mah. Camii (1905)

Adres: Bahçeköy Mah. 250 Parsel Saray/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 08.10.2022, 29.01.2023

Fotoğraf: 188-197

Çizim: 81

Genel Tanım:

Bahçeköy Camii, kuzeybatı ve güneybatı yönünde gelişen, kareye yakın dikdörtgen bir plana sahiptir (Çizim 81). Yapı, yaklaşık olarak 9,35*11,35 metre ölçülerindedir. Geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Avlu içerisinde yapıya ait müştemilatlar bulunmaktadır. Tek şerefeli minaresi, yapının güneybatı cephesinin kuzey ucunda bulunmaktadır. Kırma çatı, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Yapıda yoğun bir kesme taş kullanımı görülmektedir. Beden duvarlarından minare külahına kadar malzeme olarak kesme taş tercih edilmiştir. Bu, bölgedeki diğer dönem yapılarında nadir rastlanan bir durumdur.

Tarihçe:

Tekirdağ ili sınırları içinde bulunan Geç Dönem Osmanlı camilerinin ilginç örneklerinden biri Saray ilçesinin Bahçeköy Mahallesi'nde bulunmaktadır (Fotoğraf 188).

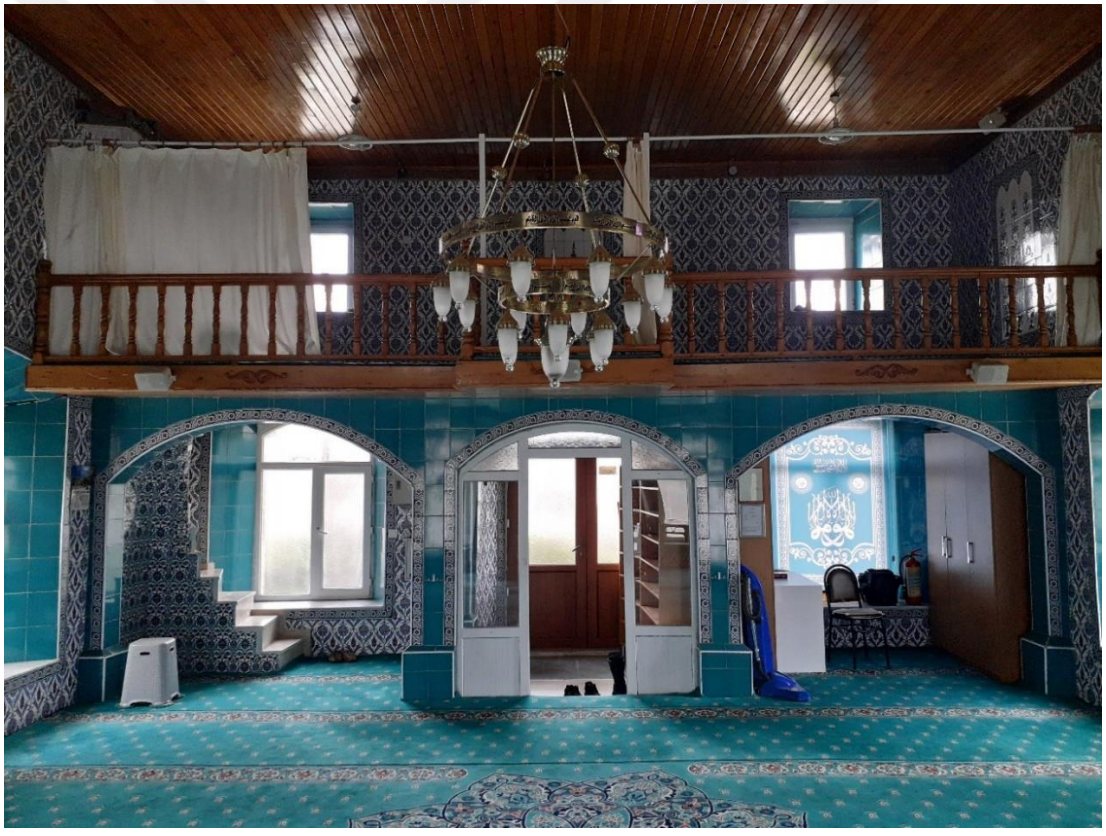

Fotoğraf 188: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Genel Görünümü (2022)*

Kapsam içinde değerlendirilen yapılara göre daha geç bir tarihte yapılmıştır. Giriş kapısının üzerindeki kitabede inşa tarihi olarak, Hicri 1322, Miladi 1904-1905 yılı yazılıdır. Ancak kitabe özgün olmayıp, yakın dönemde oluşturulmuştur. Kitabede ayrıca Osmanlıca ve Türkçe olarak "Bu cami Ali Pehlivan Delaletiyle köylü tarafından yapılmıştır" yazmaktadır. Köy, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan'ın Deliorman bölgesinden gelen muhacirler tarafından kurulmuştur.[234]

İç Mekan:

Yapının girişi, kuzeybatı cephenin orta aksında yer almaktadır. Buradan yapının harimine ulaşılmaktadır. Son cemaat yeri bulunmamaktadır. Betonarme olarak yeniden inşa edilen mahfil katı oldukça dar tutulmuştur (Fotoğraf 189).

Fotoğraf 189: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Kadınlar Mahfili (2023)*

Mahfili taşıyan ikisi serbest, ikisi duvarlara gömülü kolonlar, basık kemerlerle birbirine bağlanarak üç bölüm oluşturulmuştur. Ortadaki bölüme pvc doğramalarla harime bağlanan bir kapı inşa edilmiştir. Buradaki alan bir giriş hazırlık ünitesi olarak

[234]Köyün yaşlılarından Faruk Bayraktar tarafından verilen bilgi (29.01.2023)

kullanılmaktadır. En sağdaki bölümden oldukça dar tutulan bir merdiven ile üst kata çıkılmaktadır. Betonarme merdivenin basamakları mermerdir. Mahfilin korkulukları ahşap malzemeden oluşturulmuştur. Mahfil, orta kısmından harime doğru küçük bir çıkıntı yapmaktadır. Asma katın pencereleri dıştan basık kemerli olmasına rağmen, içten dikdörtgen formludur. Harimin kuzeydoğu, güneydoğu ve güneybatı cephe duvarlarında eş değer ölçülerde ikişer pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencere açıklıkları, dıştan içe doğru genişlemektedir. Yakın dönemde yenilendiği anlaşılan dışa taşkın mihrap, sivri kemerli bir nişin etrafında şekillenen unsurlarıyla, Klasik Dönem Osmanlı örneklerinin endüstriyel bir yorumudur (Fotoğraf 190). Vaiz kürsüsü ve minber betonarme olarak inşa edilmiştir, mihrap gibi endüstriyel çinilerle dekore edilmiştir. Harimin tüm duvarları zeminden tavana kadar modern çini karolarla kaplanmıştır. Pencere içlerinde, turkuaz renkli karolar tercih edilmiştir. Harimin tavan ve zemin döşemesinde ise, ahşap kaplama malzemeleri uygulanmıştır.

Fotoğraf 190: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Harimi (2023)*

Cepheler:

Giriş bölümünün de yer aldığı kuzeybatı cephe, yapının en gösterişli cephesidir (Fotoğraf 191). Birkaç basamaklı bir merdiven ile ana giriş kapısına ulaşılmaktadır. Çift kanatlı giriş kapısı, pvc malzemeden imal edilmiştir. Kapı açıklığının çevresi geniş bir söve ile kuşatılmıştır. Basık kemerinin üzerinde işlemeli bir kilit taşı bulunmaktadır. Bitkisel motiflerin yer aldığı kilit taşı, volütlerle taçlandırılmış, üzerine de düz bir silme başlık konulmuştur. Kilit taşının bittiği noktadan itibaren kapı açıklığı genişliğinde dışa taşkın silme katlarıyla bir üst çerçeve oluşturulmuştur. Giriş kapısının her iki yanındaki pencere açıklıkları da kapı açıklığının formuna çok yakındır. Geniş sövelerle çevrili pencere açıklıkların basık kemerleri üzerinde, giriş kapısının üzerindekine benzer, volütlü birer kilit taşı bulunmaktadır. Üst kat pencereleri ise alt kattakilere oranla oldukça küçüktür. Yine basık kemerli olan bu pencere açıklıklarının etrafı girintili çıkıntılı sövelerle dekore edilmiş, cephenin masif yüzeyi hafifletilmeye çalışılmıştır. Kitabe orijinal değildir. Muhtemelen kayıp kitabesi esas alınarak yakın dönemde Osmanlıca ve Türkçe olarak taş üzerine yeniden işlenmiştir. Saçak altında başlayan bir silme kuşağı tüm cepheleri dolaşmaktadır. Cephe köşelerindeki bosajlı kesme taşlarla oluşturulan girintili çıkıntılı düzenleme, diğer cephelerde devam etmektedir.

Fotoğraf 191: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Kuzeybatı Cephe (2023)*

Kuzeydoğu cephe oldukça sade bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 192). Simetrik olarak cephe yüzeyine açılan basık kemerli iki pencere, form olarak kuzeybatıdaki pencereleri tekrarlamaktadır. Cephenin ortasında, saçak altına gelecek şekilde yuvarlak kemerli bir pencere daha açılmıştır. Harime girecek ışık miktarını arttırmak amacıyla yapılan bu uygulama, güneydoğu ve güneybatı cephe duvarlarında da tekrarlanmıştır.

Fotoğraf 192: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Kuzeydoğu Cephe (2023)*

Kıble duvarının yer aldığı güneydoğu cephede aynı formlarda iki pencere yer almaktadır (Fotoğraf 193). Burada yer alan yuvarlak kemerli pencereler, pencere açıklıklarının üst aksındadır.

Güneybatı cephe, kuzeydoğu cephenin birebir tekrarıdır (Fotoğraf 194). Bu cephede farklı olarak minare yer almaktadır. Tamamı ile taştan inşa edilen minarenin kare formlu kaidesi, mahfil katının başlangıcına kadar yükselmektedir. Silindirik gövde pabuç olmaksızın kaideye oturmaktadır. Gövdenin alt kısmında ve şerefe altında bir bileziği bulunmaktadır. Dairesel bir forma sahip olan şerefe, taş plakalarla birbirine bağlanarak oluşturulmuştur. Petek ve külah daha küçük boyutlu kesme taşların örülmesiyle inşa edilmiştir. Cephelerde bulunan pencerelerin doğramaları, pvc malzeme ile yenilenmiştir.

Fotoğraf 193: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Güneydoğu Cephe (2023)*

Fotoğraf 194: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Güneybatı Cephe (2023)*

Süslemeler:

Oldukça sade bir görünüme sahip olan yapıda, sınırlı süsleme elemanlarına rastlanmaktadır. Kuzeybatı cephede bulunan giriş kapısı ve her iki yanındaki pencere söveleri üzerinde bulunan kabartma bitkisel motif ve volütlerle bezenen kilit taşları, taş süsleme unsurları olarak öne çıkmaktadır (Fotoğraf 195-196). Harim tavanında bulunan ve Geç Dönem Osmanlı örneklerini tekrarlayan tavan göbeği, orijinal süsleme örneklerinden biri olarak günümüze ulaşmıştır (Fotoğraf 197). Cephe yüzeylerindeki silmeler, girintili çıkıntılı köşe taşları, pencere söveleri gibi dekoratif unsurlar, yapının diğer süslemeleridir.

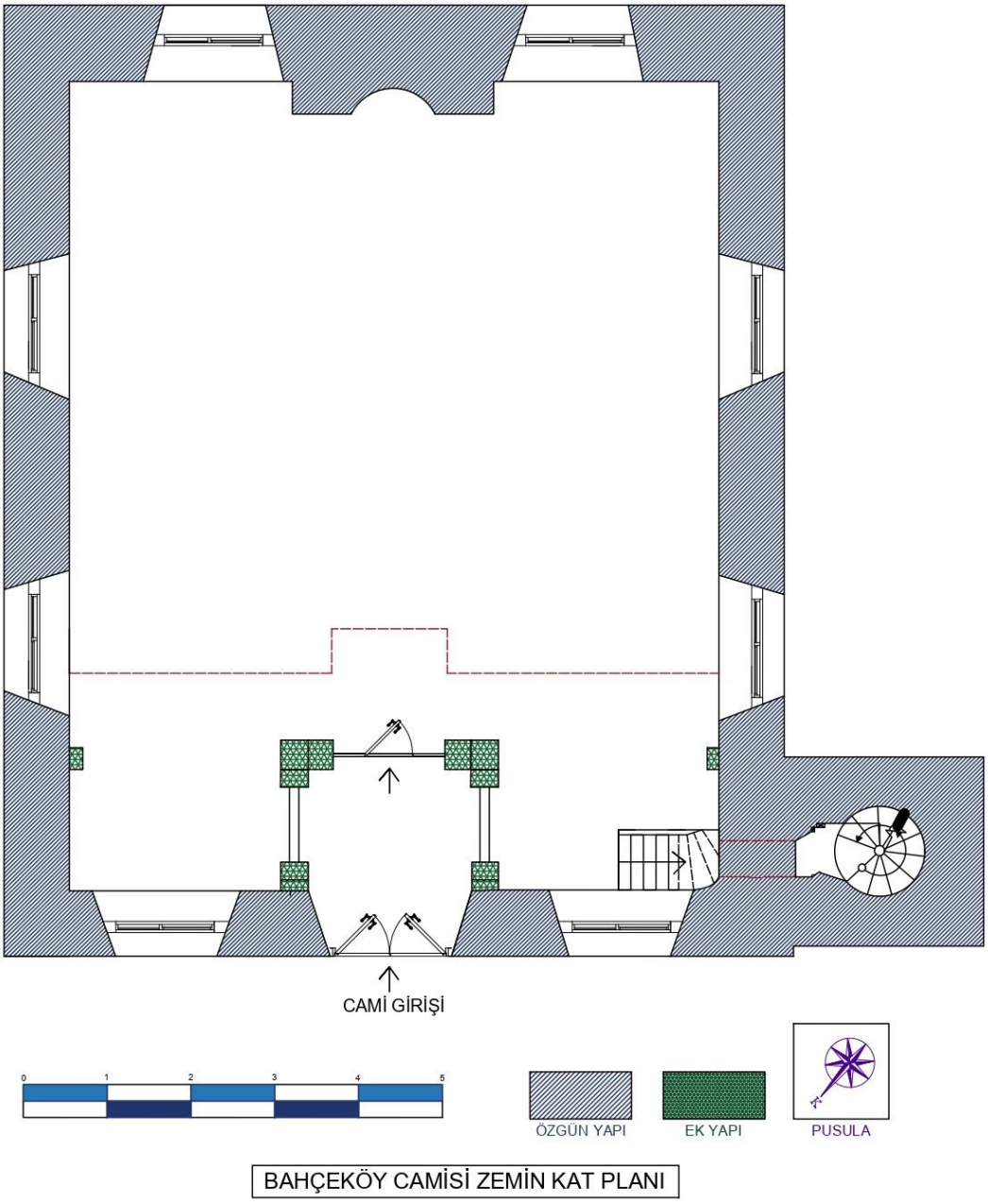
Fotoğraf 195: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Giriş Kapısı Kemeri Kilit Taşı (2023)*

Fotoğraf 196: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Kuzeybatı Cephe Pencereleri Kilit Taşları (2023)*

Fotoğraf 197: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Tavan Göbeği (2023)*

Çizim 81: *Tekirdağ Saray Bahçeköy Camii Zemin Kat Planı (Gülşen Aytuk-Cenk Doğan)*

4.2. SİNAGOGLAR

4.2.1. Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) (1904)

Adres: Cemaliye Mah. Pafta 20, 124 Ada, Parsel 1 Çorlu/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 26.12.2021, 10.04.2022, 01.10.2023

Fotoğraf: 198-210

Çizim: 82

Fotoğraf 198: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) (1960 Yılı)*

Genel Tanım:

Kuzeybatı-güneydoğu istikametinde dikdörtgen bir plana sahip olan yapı, yaklaşık olarak 10,5*15,5 metre ölçülerindedir. Üç yönden çevrilen bir avlu içindedir. Kuzeybatı köşesine bir şadırvan inşa edilmiştir. Avlunun batı ve güneydoğudan girişleri bulunmaktadır, güneydoğudaki giriş iptal edilmiştir. Kırma çatı, Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Çatı, dört yönden bir parapet ile çevrilidir. Avlu duvarları, demir parmaklıklar

ve aralarında babalar ile yapının güneydoğu ve kuzeybatı cepheleri boyunca yükselmektedir.

Tarihçe:

Tekirdağ kent merkezinden sonra önemli bir Yahudi nüfusun bulunduğu Çorlu ilçesindeki sinagog, 1905 yılında açılmıştır. Yapının inşasından önce yerinde başka bir sinagog bulunmaktaydı. Kullanılamayacak derecede harap olan yapının yerine yapılması talep edilen yeni sinagog için kullanılacak malzemeler ve tahmini harcama tutarına ilişkin arşiv belgeleri mevcuttur.[235] Arşiv belgeleri içinde yapının proje çizimleri de bulunmaktadır (Belge 11/Bkz. EKLER).[236] Bu tarihte Çorlu kazasında 74 hanede toplam 884 Musevi yaşamaktadır.[237] Yapı, 20. yüzyıl ortasına kadar da Yahudi cemaati tarafından kullanılmıştır (Fotoğraf 198). Topluluğun azalması ve kalanlarının da İstanbul'a göç etmesiyle âtıl kalan yapı, 1970 yılında camiye çevrilerek kullanılmaya devam etmiştir. Kuzeybatı köşesine bir minare eklenmiştir. Çatıdaki çökmeler yüzünden 1996 yılında onarım görmüştür.[238] Yapı basit eklentiler dışında kütlesel bütünlüğünü ve mimari öğelerini önemli ölçüde korumaktadır (Fotoğraf 199).

Arşiv belgelerindeki planlar ile inşa edilen yapı arasında farklılıklar vardır; Projede, güneybatı ve kuzeydoğu cephedeki pencere sayıları daha azdır. İç mekanda taşıyıcı direklerin yerleşimi ve sayısı farklıdır. Yine harime girişin sol tarafında görülen ve üst kata çıkışı sağlayan merdiven kuruluşuna ait herhangi bir iz bulunmamaktadır. Projede harimin tam ortasında planlanan bima, yapının sinagog olarak kullanıldığı döneme ait fotoğraflarda da görülebileceği gibi ehalin hemen önündedir. Ehal ile bimanın birbirine yaklaşarak harimde daha geniş bir alan açılması özellikle Geç Dönem'de görülen yaygın bir uygulamadır. Cephe çizimine bakıldığında ise projeye önemli oranda uyulduğu görülebilmektedir.[239]

---

[235]Bu yazışmalarda, yapıda kullanılacak malzemelere ilişkin keşif bedelleri, yapılacak yapının ölçüleri, pencere ve kapı sayıları, Müslüman mahallesine uzaklığı gibi bilgilerin mevcut olduğu görülmektedir. İnşaatın toplam 400 Osmanlı altın lirasına mal olacağı ve bunun cemaat tarafından karşılanacağı belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sağlamçubukçu (ed.), 2017, **a.g.k.**, 256, 260.

[236]Arşiv belgelerine bakılarak, 1903-1904 yılları içinde masraf keşifnâmelerinin yapılarak ruhsat ve izinlerin alındığı, anlaşılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, ŞD.1936/8, H.28.05.1322 (M.10.08.1904); BOA, İ..AZN.57/15, H.10.06.1322 (M.22.08.1904); BOA, BEO.2014/181013, H.10.07.1322 (M.20.09.1904); BOA, DH.MKT.893/29, H.18.07.1322 (M.28.09.1904). Yapı, alınan izinlerin ardından inşa edilerek hizmete açılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkoğlu, 2001, **a.g.k.**, 38.

[237]Kanal, 2015, **a.g.k.**, 298; Sağlamçubukçu (ed), 2017, **a.g.k.**, 258.

[238]*Tekirdağ Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*, 2014, **a.g.k.**, 108.

[239]BOA, İ..AZN.57/15, H.10.06.1322 (M.22.08.1904).

Fotoğraf 199: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Genel Görünümü (2022)*

İç Mekan:

Ana girişin bulunduğu kuzeybatı cephenin önüne pvc malzemelerle bir bölüm eklenmiştir. Bu alan son cemaat yeri olarak kullanılmaktadır (Çizim 82). Çift kanatlı bir giriş kapısıyla harim mekanına girilmektedir. Buradaki kapı yenilenmiştir. Girişin hemen sağında beden duvarlarına bitişik ahşap bir müezzin mahfili oluşturulmuştur. Dar bir merdiven ile çıkılmaktadır. Alt kısmı kapalı bir mekana dönüştürülmüştür. Üst kattaki asma katın ana bölümünü, altı ahşap direk taşımaktadır. Direkler kare formlu olup, silmelerden oluşan kaide ve başlıklara sahiptir. Yüzeylerinde yivler açılarak masif görünümü hafifletilmiştir. Mahfil katı, "U" şeklinde bir form oluşturarak kuzeydoğu ve güneybatı beden duvarları boyunca devam etmekte, galeri katı ahşap direkler tarafından taşınmaktadır (Çizim 83, Fotoğraf 200). Burada her iki yanda ikişer olmak üzere, toplam dört direk vardır. Ahşap malzeme ile inşa edilen mahfil katı, özgün görünümünü

korumaktadır. Mavi ve beyaz renklerle boyanan ahşap direkler, mahfil katının sarı renge boyanan ahşap korkulukları ile uyum içinde değildir.

Fotoğraf 200: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Mahfil Katı (2023)*

Ahşap malzeme ile imal edilen ve mavi-beyaz renklerde boyanan minber, yapının tasarımına uydurulmuştur. Mihrabın solunda yer alan mütevazı boyutlardaki vaiz kürsüsü, neredeyse fark edilmemektedir. Harimin tüm vurgusu mihraba dönüştürülen, ahşap ehal bölümünde toplanmaktadır (Fotoğraf 201). Ehal, çok sınırlı bir müdahale ile özgün görünümünü koruyarak günümüze ulaşmıştır. Mihrap nişinin iç kısmına lacivert ve açık mavi renklerde kalem işi süslemeler yapılmıştır. Mihrap köşeleri kompozit başlıkları olan gövdeleri yivli plastırlar ile sınırlandırılmıştır. Plastırlar çift kademeli kaidelere sahiptir. Mihrap nişinin üzerinde, plastırların arasında, pencere camlarıyla dekore edilen yarım daire formlu bir düzenleme bulunmaktadır. Mihrap kat kat silmeler, diş frizleri, konsollar ve en sonda yine düz silme şeritleriyle, aktif olmayan yuvarlak pencere hizasına kadar yükselmektedir. Ehalin hemen önünde bulunması gereken ve birkaç basamakla ulaşılan bir platform üzerinde bulunan "Bima" bölümü günümüze ulaşmamıştır. Harim duvarları yakın döneme ait ahşap lambriler ile pencere altına kadar

kaplanmıştır. Yine harim duvarlarının alt katta beyaz, üst katta ise birkaç farklı renkte boya ile boyandığı görülmektedir. Zemin döşemeleri ve tavanlar ahşap malzeme ile oluşturulmuştur.

Fotoğraf 201: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) İç Mekan (2023)*

Özellikle tavan kısmında kasetleme tekniği ile dörtgen, dikdörtgen, sekizgen formlu bölümlere ayrılan yüzeylerde, bitkisel unsurların ağırlık kazandığı yoğun bir bezeme programı görülmektedir (Fotoğraf 202). Mahfil katına dışarıdan betonarme bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Ancak yapının inşasına ait proje çizimlerine bakarak, özgün halinde üst kata çıkışın yapının iç kısmından sağlandığı söylenebilir.

Fotoğraf 202: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavanı (2023)*

Cepheler:

Yapının giriş bölümünün bulunduğu kuzeybatı cephenin önüne yakın dönemde kapalı bir bölüm eklenmiştir (Fotoğraf 203). Pvc malzemeden imal edilen bu bölüm, ikiye ayrılarak son cemaat yerine dönüştürülmüştür. Giriş kapısının her iki yanında birer pencere açıklığı oluşturulmuştur. Cephenin sağ köşesine bitişik olarak yerleştirilen betonarme minarenin kaidesi, özgün alt kat penceresinin tamamen kapanarak, işlevsiz hale gelmesine neden olmuştur (Çizim 84). Birinci kat seviyesine kadar yükselen kaidenin yüzeylerine "S" ve "C" kıvrımlı kemerleri olan nişler açılmıştır. Kare platformdan silindirik gövdeye, üçgenlerden oluşan bir geçiş unsuruyla geçilmektedir. Minare gövdesine yivler açılarak, görünümü hafifletilmeye çalışılmıştır. Bitkisel formlardan oluşan bir kuşağın üzerinde yer alan şerefe, kafes panolarla çerçevelenmiş, şerefe altı ise mukarnas geçişleriyle düzenlenmiştir. Minare sivri bir külah ile sona ermektedir. Cephede simetrik bir düzen hakimdir. Alt kattaki dikdörtgen formlu kapı ve pencerelerin yerleşimi, üst katta da aynı şekilde tekrarlanmaktadır.

Fotoğraf 203: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Kuzeybatı Cephe (2023)*

Giriş kapısının ve üst katta aksında yer alan pencere açıklığı silmelerle bir çerçeve içine alınarak cephenin merkezi öne çıkarılmıştır. Cephede kat silmesi uygulanmamıştır. Ancak cephede çeşitli mimari unsurlar ile dikey vurgu amaçlanmıştır. Pencere aralarından ve cephe köşelerinde, saçak seviyesinden tabana kadar inen ve sütun etkisi yaratan çokgen formlu plastırlar, cepheye plastik etkisi vermektedir. Cephe yüzeyindeki plastırların girintili çıkıntılı düzenini takip eden silme şeritleri, çatı seviyesinde son bulmaktadır. Cephenin en üstünde kademeler halinde yükselen alınlık, cephe köşelerindeki çokgen formlu babalar ile anıtsal bir görünüme kavuşmaktadır.

Kuzeydoğu cephede yoğun müdahalelerin olduğu görülmektedir (Çizim 85, Fotoğraf 204). Üst kattaki kadınlar mahfiline bağlanmak amacıyla cephenin köşesine beton bir merdiven kuruluşu inşa edilmiştir. Merdivenin alt kısmında tuvaletler oluşturulmuştur. Yine cephenin diğer ucunda imam ikametgahı olarak kullanılan muhdes konut yapısı vardır. Yapıya bitişik olarak inşa edildikleri için cephe önemli oranda kapanmıştır. Bu cephedeki tüm pencereler örülerek kapatılmıştır.

Fotoğraf 204: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Kuzeydoğu Cephe (2023)*

Güneydoğu cephe, kuzeybatı cephenin düzenini tekrarlamaktadır (Çizim 86, Fotoğraf 205). Tek fark, giriş kapısının olduğu yerde, içeride mihraba denk gelen ehal nişinin dışa taşan apsisinin bulunmasıdır. Apsis, kemer hizasında dışa taşkın silme şeritleriyle belirginleştirilmektedir. Hemen üzerinde yer alan yuvarlak formlu pencere örülerek kapatılmıştır. Pencerenin üzerinde kilit taşı görünümünde dekoratif bir unsur seçilebilmektedir. Altta ve üstte yer alan dikdörtgen formlu pencereler, simetrik bir düzen içinde dağılmıştır. Cepheyi üç parçaya ayıran çokgen formlu düşey plastırlar, saçak seviyesinin altından zemine kadar inmektedir. Silme katlarından oluşan başlıklarıyla dekoratif bir etki yaratmaktadır. Saçak seviyesinin üzerinde kademeler halinde yükselen alınlığın ortasında caminin adının ve kuruluş tarihinin yazılı olduğu bir tabela vardır.

Fotoğraf 205: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Güneydoğu Cephe (2023)*

Güneybatı cephe, yanından geçen yola bahçe duvarı olmadan bağlanmaktadır (Çizim 87, Fotoğraf 206). Alt katta dört, mahfil katı seviyesinde dört, toplam sekiz adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Pencereler, düşey hatta ikişerli olarak gruplandırılarak silmelerden oluşan birer çerçeve içine alınmıştır. Tüm cepheleri dolaşan

saçak altı silme kuşağı, bu cephede de devam etmektedir. Tüm pencere doğramaları pvc malzeme ile yenilenmiştir.

Fotoğraf 206: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Güneybatı Cephe (2023)*

Süslemeler:

Neoklasik bir tutumla yorumlanan cepheler, oldukça sade bir görünüme sahiptir. Yatay ve dikey silmelerle yapının hatları vurgulanmış, cephelerin masif görünümü hafifletilmiştir. Kademeli alınlıklar ile anıtsal görünümü öne çıkarılmıştır. Alt ve üst kat pencerelerin arasındaki boşluklara bitkisel formda dışa taşkın birer rozet yerleştirilmiştir. Yapının dış kısmındaki Neoklasik yaklaşım, iç mekanda da devam etmektedir. Mahfil katını taşıyan ahşap direkler ve ehal, Neoklasik üslubun güçlü bir şekilde duyurulduğu diğer mimari unsurlardır. Taşıyıcı direkler, yivli gövdeleri, kat kat silmelerden oluşan kaide ve başlıklarıyla, klasik sütun hissi vermektedir. Benzer bir şekilde mihrap olarak kullanılan ehal bölümü de kompozit başlıklı plastırları, silmelerden oluşan kaideleriyle aynı etkiyi yaratmaktadır. Dikdörtgen bir çerçeve içine alınan ehal nişinin kenarlarına ve üst köşesine kalem işi tekniğinde lacivert-açık mavi renklerde dalga formunda bezemeler yapılmıştır. Üzerinde, iç içe geçen konturlarla derinleşen, yarım yuvarlak kemer

formunda pencereli bir bölüm vardır. Mihrap çerçevesi, yukarıya doğru silmeler, meander şeridi, burgu dizisi, diş firizi, akantus yapraklarından bir korniş, "C" formunda oymalardan bir kuşak ve silme şeritleriyle genişleyerek son bulmaktadır.

Yapının süslemeler açısından en dikkat çekici yeri tavan bölümüdür (Çizim 88).[240] Ahşap malzemeler ile kasetleme tekniğinde inşa edilen ve dörtgen, dikdörtgen, sekizgen gibi geometrik parçalara ayrılan yüzeylerin tamamı, boşluk bırakılmadan bezenmiştir. Avizenin asıldığı göbek kısmındaki kareye yakın sekizgen formdaki bölüm, diğer kısımlardan daha geniş tutulmuştur. Göbekte, taba renkli bir fonun üzerine işlenen, ortadaki taç yapraklı bir çiçek figürünün etrafında iç içe geçmiş bitkisel motiflerle oluşturulan süsleme, itinalı bir işçiliğin ürünüdür. Çerçeve, bir diş friziyle kuşatılmakta, onun dışında bir yumurta-ok bezemesi, en dışında da meander friziyle sonlanmaktadır. Kaset köşelerini oluşturan bu düzenleme, tavanın tüm yüzeyinde tekrarlanmaktadır. Göbekteki düzenlemenin kenarlarında, dikdörtgen, köşelerinde ise köşeleri pahlanmış kareye yakın sekizgen formlu yüzeyler oluşturulmuştur. Dikdörtgen yüzeyler içinde, gri bir fon üzerinde, klasik bir kemerin merkezine yerleştirilmiş, stilize bir vazo içinden çıkan ince ve uzun yapraklar, etrafındaki bitkisel dal ve yaprakların odak noktasını oluşturmaktadır. Sekizgen formlu köşelerde ise, taba renkli fon üzerinde tek bir gövdeden oluşan stilize edilmiş bitkisel motifler vardır. Panoların birleşim noktalarında ise daha küçük ölçülerde kare formlar oluşturulmuş, ortalarına akantus yapraklarından dört yapraklı stilize bir motif kurgulanarak işlenmiş, etrafı meander dizisi ile çerçevelenmiştir. Köşelerine ise bordo fon üzerinde sarı renkli basit bitkisel figürlü rozetler iliştirilmiştir. Çerçevelerin birleşim noktalarında kare yüzeyler oluşurken, iki sekizgen yüzeyin, dikdörtgen panoların kenar kısımlarıyla birleştiği yerlerde üçgen açıklıklar ortaya çıkmıştır. Bu yüzeyler de boş bırakılmayarak meander bir çerçevenin içinde bitkisel yapraklarla doldurulmuştur. Tavan yüzeyinin güneydoğu ve kuzeybatıya devam eden kısımlarında, kareye yakın dörtgen panolar düzenlenmiştir. Ortalarında taç yapraklı bir çiçek motifinin bulunduğu ve bezemesiyle birbirini tıpatıp tekrar eden bu yüzeyler yapraklarla kuşatılmaktadır.

[240]Sinagogların Ortaçağ'dan başlayan içe kapalı görünümü, Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı ülkesinde de uzunca bir süre devam etmiştir. Cephelerin sadeliğine rağmen iç mekanların zengin bir süsleme anlayışıyla ele alınması hemen her sinagog yapısında görülebilmektedir. Bima, ehal, mahfil gibi mimari unsurlar detaylı ahşap işçilikleriyle, tavanlar ise etkileyici kalem işleriyle öne çıkar. Süsleme repertuarında İslam sanatında olduğu gibi geometrik ve bitkisel unsurlar egemendir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuna, 2006, **a.g.k.**, 105.

Tavanın en dikkat çekici süslemeleri, merkezin en dışında kalan uzun dikdörtgen formlu panolar içinde olanlardır; Vazo içinden çıkan ve gerçek görünümlerine oldukça yakın tasvir edilen çiçek demetleri, nitelikli bir işçiliğin ürünleri olarak yapıdaki tüm süsleme repertuarının doruk noktasını oluşturmaktadır. Kompozisyonlar, gül, şakayık, yıldız, çan çiçeği, gelincik ve kır çiçeklerinden oluşmaktadır (Fotoğraf 207-210). Düzenlemeler birbirine benzemekle beraber, her bölümde farklı içerikle uygulanmıştır. Davut yıldızı motiflerinin işlendiği bilinen tavanın en uç köşelerindeki kare formlu sekizgen panolar ise, içlerine gri tonda fayans konularak kapatılmıştır.[241] Tavan düzenlemesi, içbükey ahşap köşeliklerle beden duvarlarına bağlanmaktadır. Burada süsleme içeriği tamamen farklılaşmaktadır; Kısa gövdeli, yüksek başlıklı sütun motifleri kesintisiz olarak iç mekanın tüm cephelerini dolaşmaktadır. Sütun gövdelerindeki ışık-gölge oranı, merkezden köşelere doğru azalarak hem yapının merkezi vurgulanmakta, hem de bezemede plastik bir etki yaratmaktadır. Yapıdaki yıpranmaların en fazla görüldüğü yer, bu kısımdır. Önceki yıllarda yapılan basit onarımlar esnasında, bu bölümler aslına benzetilerek boyanmaya çalışılmış, ancak özgün dokuya uydurulamamıştır.

Çorlu Sinagogu'nun tavan süslemeleri, günümüze ulaşmayan Tekirdağ Sinagogu'na benzemektedir. Eski fotoğraflarından da görüleceği üzere Tekirdağ Sinagogu'nun da tavanı kasetleme tekniği ile oluşturulmuş, geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiştir. Ancak Çorlu Sinagogu daha detaylı, incelikli bir işçiliğin ve daha zengin bir bezeme repertuarının ürünü gibi gözükmektedir.

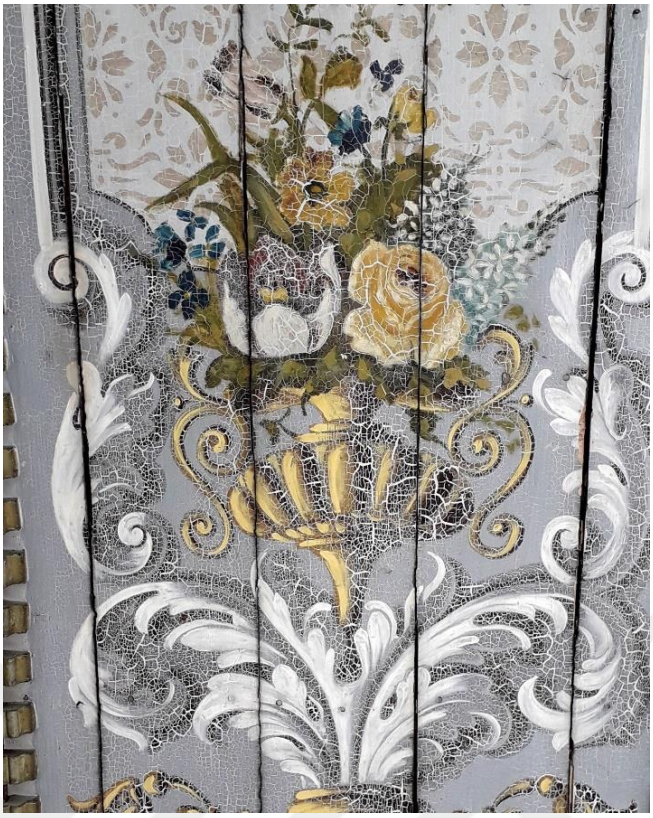
[241]Türkoğlu, 2001, **a.g.k.**, 37.

Fotoğraf 207: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavan Süsleme Detayı (2022)*

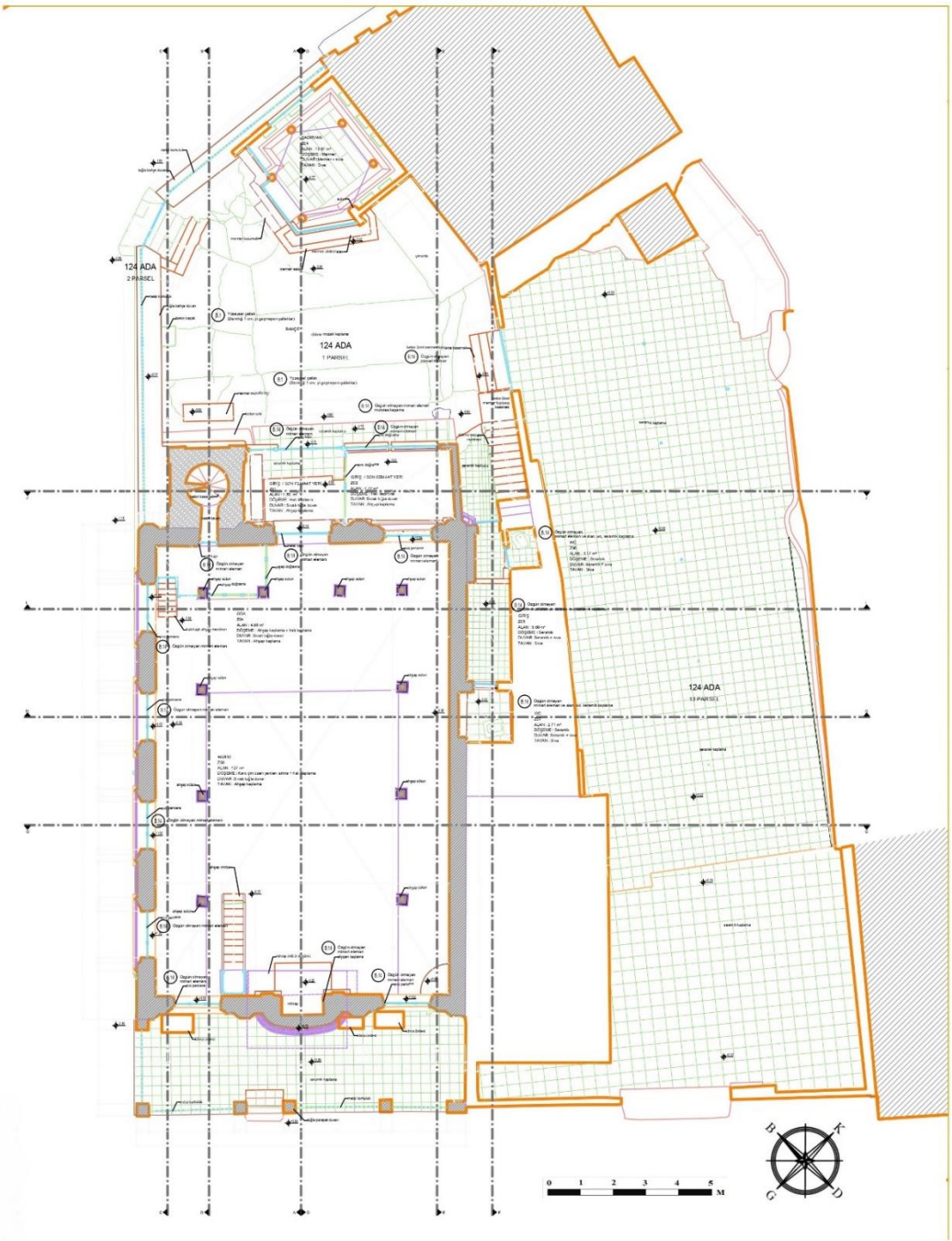
Fotoğraf 208: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavan Süsleme Detayı (2022)*

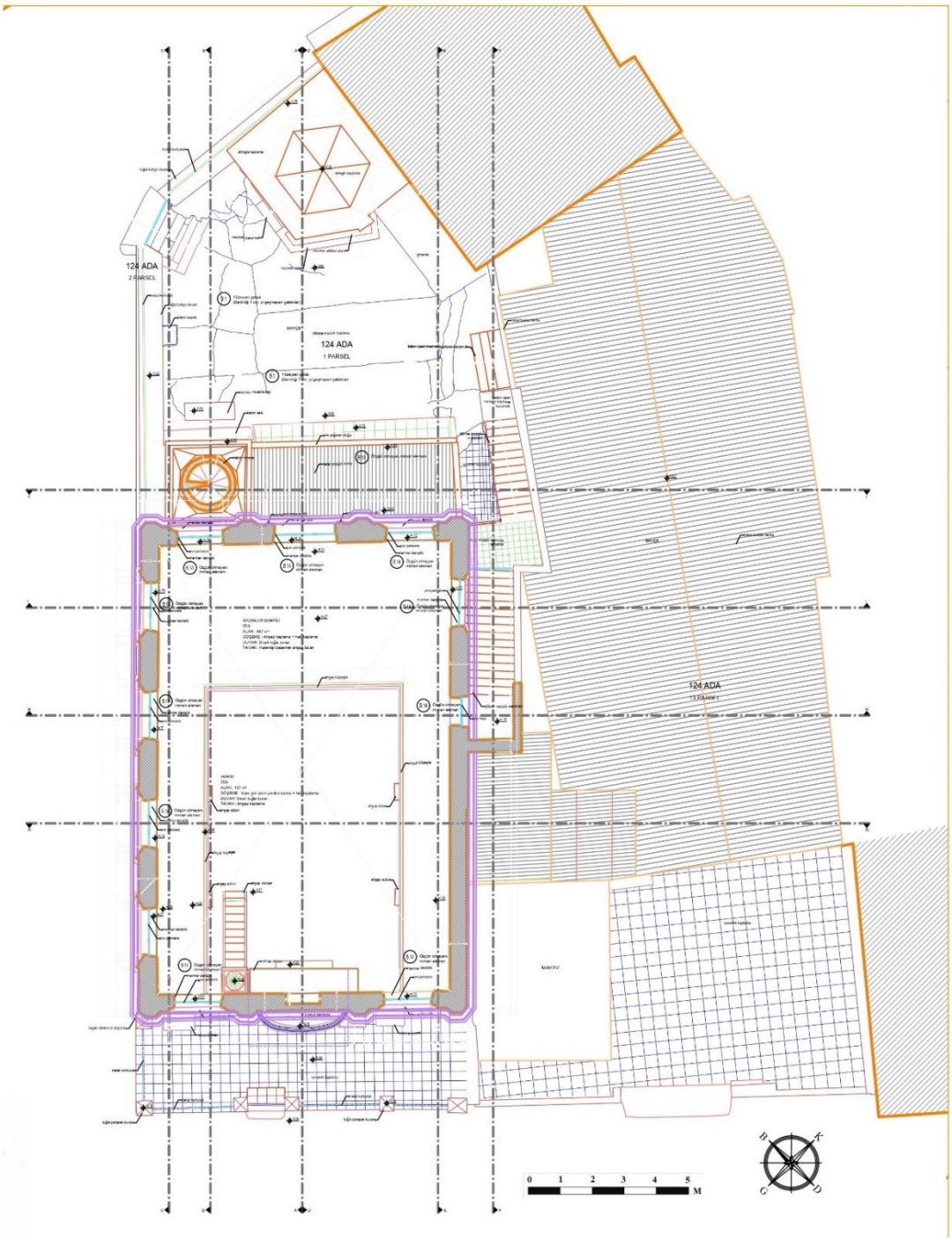
Fotoğraf 209: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavan Süsleme Detayı (2022)*

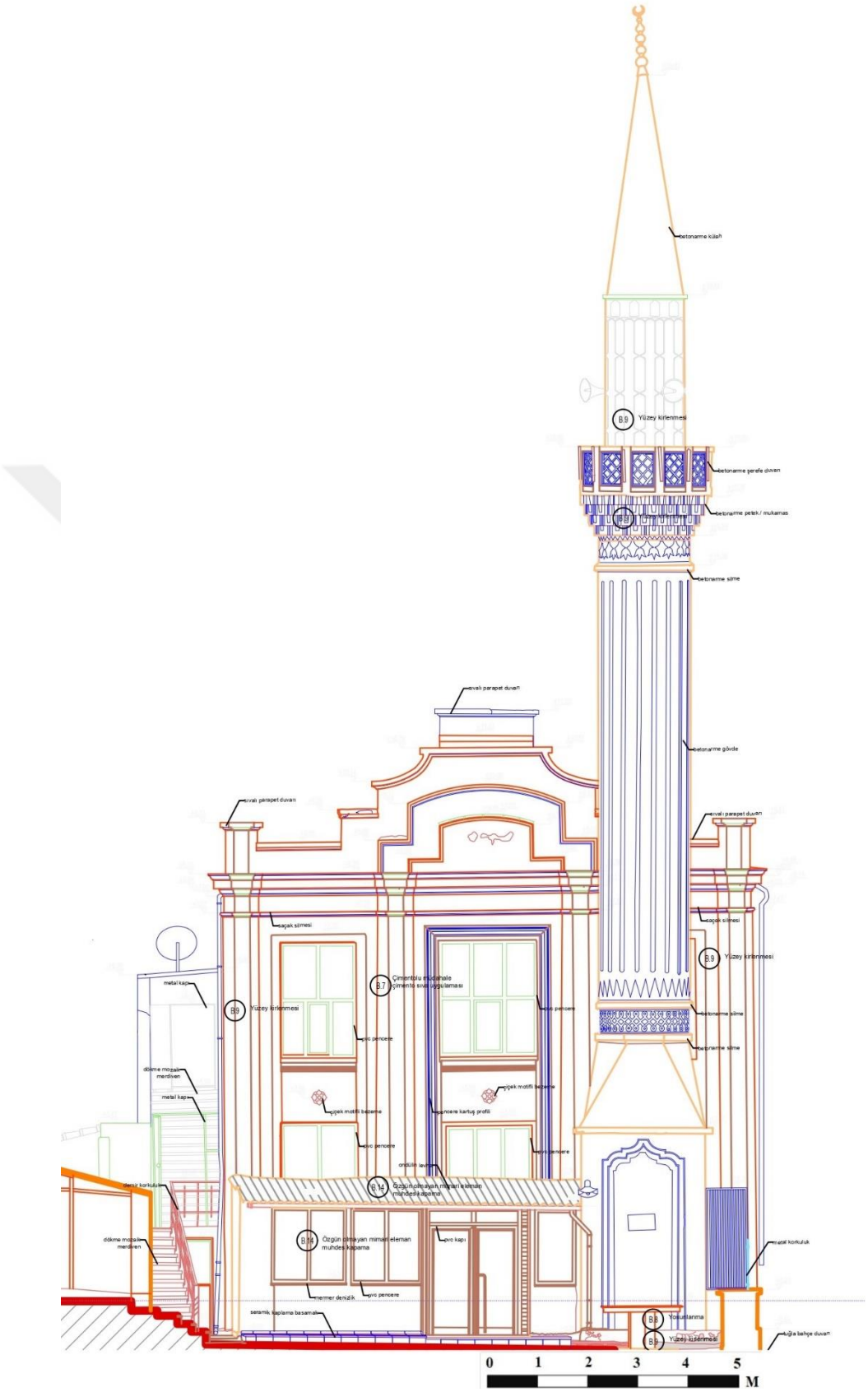
Fotoğraf 210: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavan Süsleme Detayı (2022)*

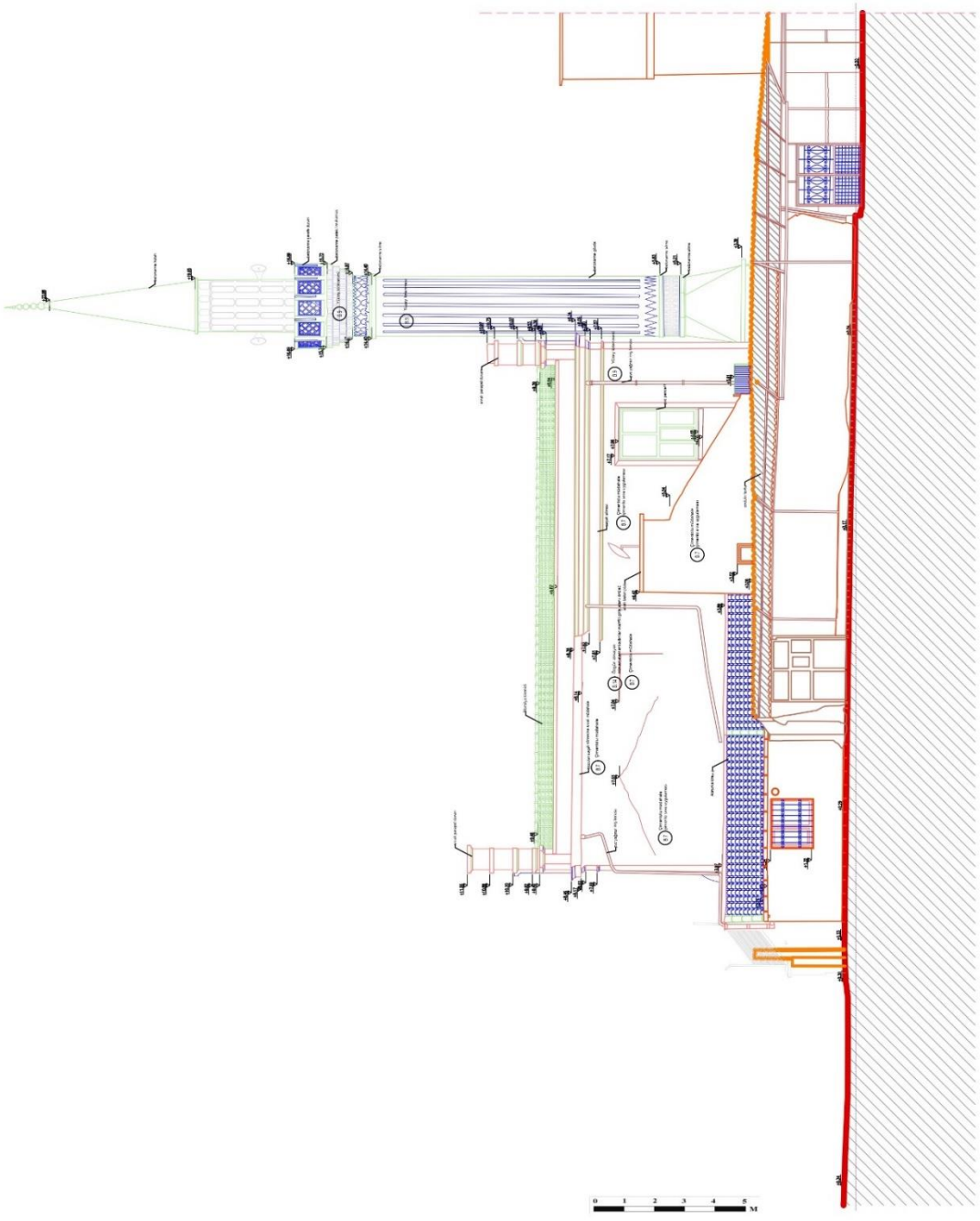
Çizim 82: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Zemin Kat Planı Rölöve (SM Restorasyon)*

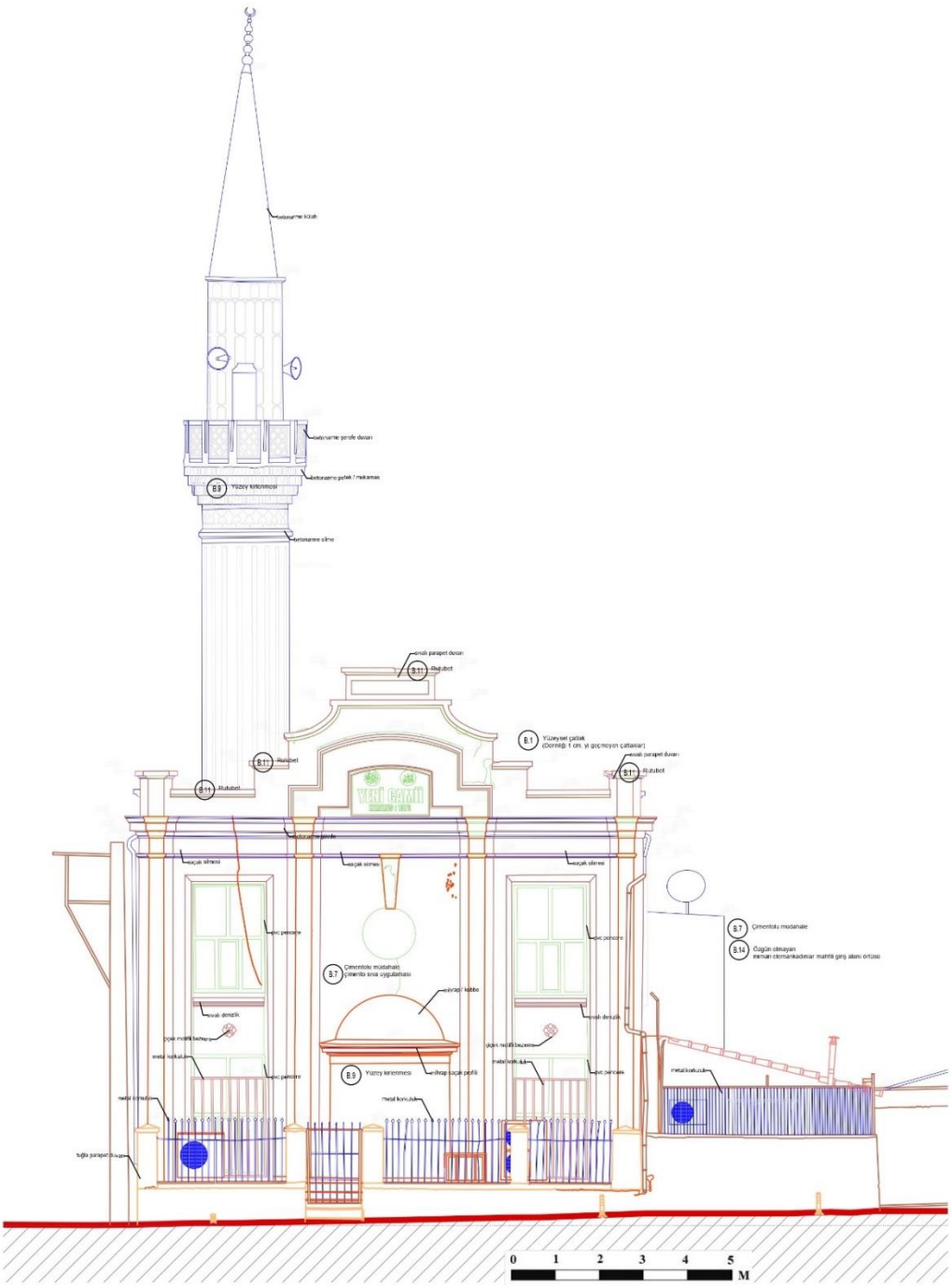
Çizim 83: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Birinci Kat Planı Rölöve (SM Restorasyon)*

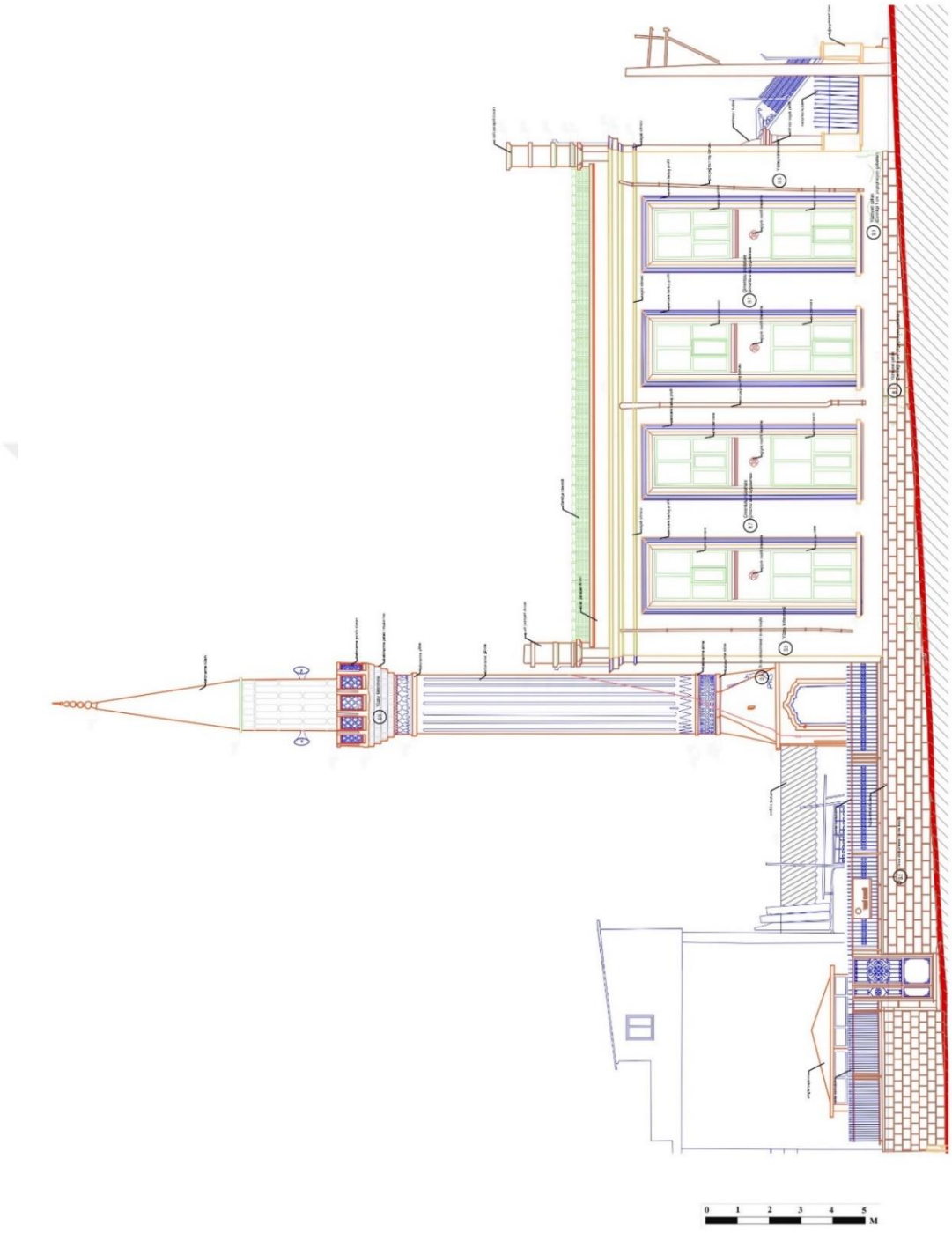
Çizim 84: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Kuzeybatı Cephe Rölöve (SM Restorasyon)*

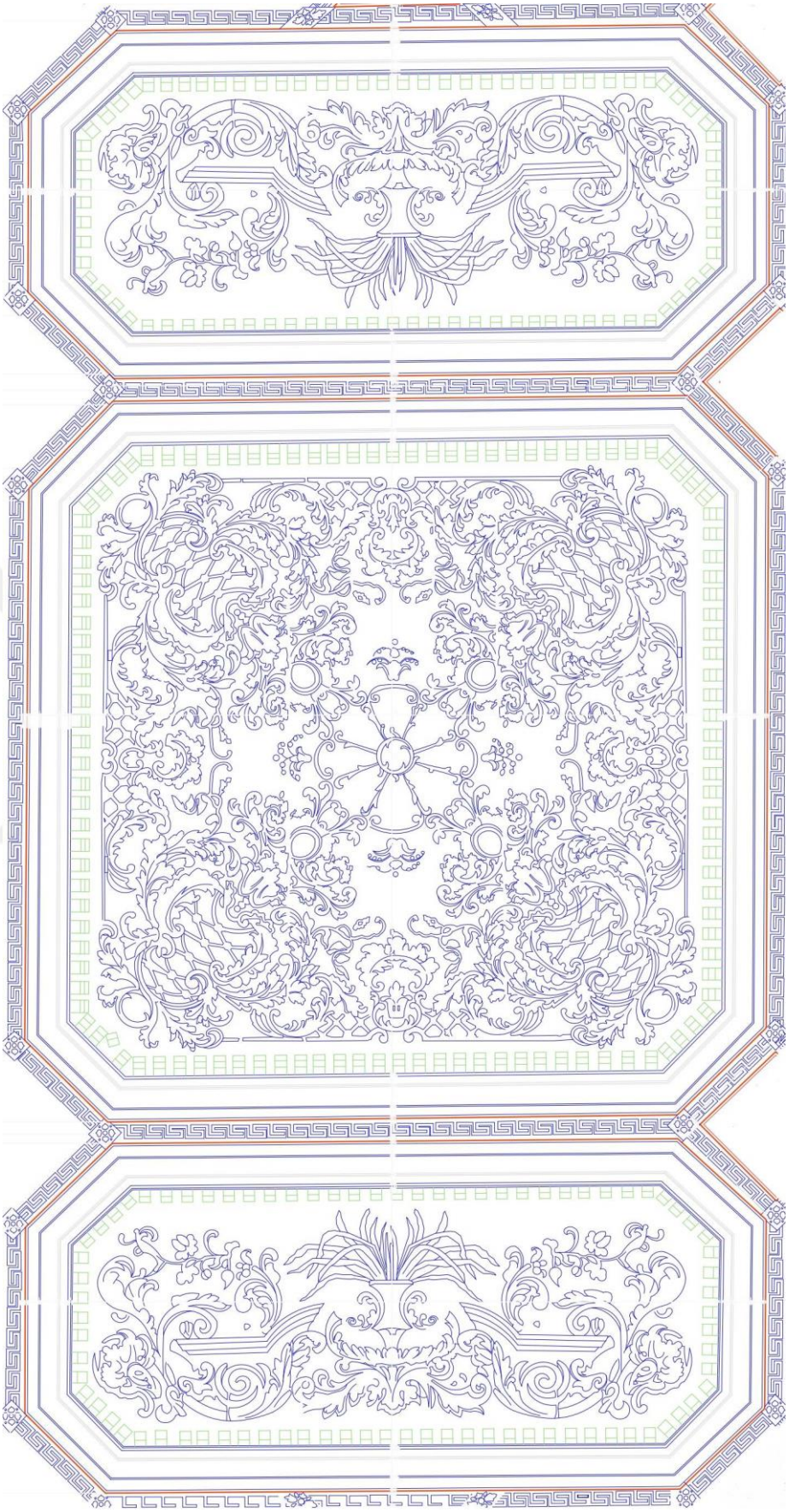
Çizim 85: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii)Kuzeydoğu Cephe Rölöve (SM Restorasyon)*

Çizim 86: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Güneydoğu Cephe Rölöve (SM Restorasyon)*

Çizim 87: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Güneybatı Cephe Rölöve (SM Restorasyon)*

Çizim 88: *Tekirdağ Çorlu Sinagogu (Yeni Camii) Tavan Süsleme Detayı (SM Restorasyon)*

4.3. KİLİSELER

4.3.1. Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi (19.yy)

Adres: Gazibey Mah. 23 Pafta 188 Ada, 11 Parsel Malkara/Tekirdağ

İnceleme tarihi: 26.12.2021, 08.05.2022, 20.11.2022

Fotoğraf: 211-229

Çizim: 89-99

Genel Tanım:

Doğu-batı yönünde gelişen yapı, bazilikal plana sahiptir. Yaklaşık olarak 10,5*34,5 metre ölçülerinde olup, 6,5 metre yüksekliğe sahiptir. Klasik bazilika şeması ile inşa edilmiştir. Yapı âtıl kaldığı uzun yıllar boyunca önemli oranda yıpranmıştır. Bununla birlikte, batı kısmındaki narteks, naos ve doğu ucundaki bema ve apsis bölümleri izlenebilmektedir (Çizim 89).Yapının tuğla hatıllı beden duvarları, moloz taş ve kaba yonu taş kullanılarak inşa edilmiştir. Apsis cephesinde, cephe köşelerinde ve saçak altı silmesinde sınırlı ölçüde kesme taş kullanıldığı görülmektedir. Kırma çatısı ahşap malzemeden oluşturulmuştur. Yan nef duvarlarının inşasında düşey ahşap hatıllar kullanılmıştır. Orta nef yan neflerden daha geniş tutulmuştur. Nefler sütun dizileriyle birbirinden ayrılmıştır. Kırma çatılı yapının apsis bölümü yarım konik, sağ ve solundaki hücreler düz damlıdır. Çatının örtülmesinde alaturka kiremit kullanılmıştır.

Yapıda önemli oranda bozulmalar görülmektedir. Ahşap çatının büyük kısmı çökmüştür Narteksin üzerindeki ahşap galeri katı ve buraya çıkışı sağlayan ahşap döner merdivenler günümüze ulaşmamıştır. Beden duvarlarında çatlaklar gözlenmektedir. Sıvalı iç duvarlarda yer yer dökülmeler mevcuttur. Güney cepheye bitişik olarak inşa edilen muhdes yapı yüzünden, bu cephe artık seçilemez durumdadır. Beden duvarlarının bir kısmı, zemin kotunun yükselmesiyle toprak altında kalmıştır.

Tarihçe:

Malkara, Osmanlı Dönemi'nde Tekirdağ kent merkezinden sonra en büyük Ermeni nüfusunu barındıran yerleşim olarak öne çıkmaktadır.[242] Surp Toros ismiyle anılan kilise, 20. yüzyılın başında Malkara'nın tek Ermeni kilisesi olarak varlığını sürdürmekteydi (Fotoğraf 211).[243] Yapının günümüze ulaşan bir kitabesi bulunmamaktadır. Bununla

[242]17. yüzyılın başında Kemah'tan gelen Ermenilerin sayısı 1915 yılının başlarında 3.500'ü buluyordu. Surp Toros Kilisesi, Rodosto Piskoposluğuna bağlı olarak hizmet veriyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kevorkian–Paboudjian, 2013, **a.g.k.**, 126.
[243]Paçacıyan, 1971, **a.g.k**., 199.

birlikte üslup ve süsleme özellikleri göz önüne alınarak 19. yüzyıla tarihlenebilir. Kilisenin tamir edilme iznine dair Hicri 1245 (Miladi 1829-1830) tarihli bir belge, yapının bu tarihin öncesinde inşa edilmiş olduğunu göstermektedir (Belge 12/Bkz. EKLER).[244]

Fotoğraf 211: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi (20.yy başı) (Malkara Belediyesi)*

Ermenilerin şehri terk etmesinden sonra uzunca bir süre atıl kalan yapı daha sonra sinema olarak kullanılmaya başlanmıştır. 70'li yılların sonuna kadar bu şekilde gelen yapı, 80'li ve 90'lı yıllarda Yağlı Tohumlar Kooperatifinin deposu olmuştur.[245]

Uzunca bir süre boş bırakılan yapı, çevresel şartların olumsuz etkilerine maruz kalmıştır. Yapı, tüm bu yıpratıcı koşullara rağmen bedensel bütünlüğünü günümüze taşımayı başarmıştır (Fotoğraf 212).

[244]BOA, HAT.777/36427, H.29.12.1245 (M.21.06.1830).
[245]A. A. Dirier (2010). Kiliseden Depoya. *T.C. Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ İli Değerleri Sempozyumu (18 Eylül- 21 Ekim 2010) Malkara Değerleri Sempozyum Bildiriler Kitabı.* 1. Cilt, İstanbul: Ege Basım, s. 10.

Fotoğraf 212: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Kuşbakışı Görünümü (Taksim Yapı)*

İç Mekan:

Yapının batı cephedeki ana girişinden birkaç basamak inilerek narteks bölümüne geçilmektedir. Narteksin hemen üzerinde ahşap kirişler üzerinde yükselen mahfil katı tamamen yıkılmıştır (Fotoğraf 213). Üst kata çıkışı sağlayan narteksin kuzey ve güney uçlarında yer alan ahşap döner merdivenler de günümüze ulaşmamıştır. Buradaki mimari kuruluşlar, duvar yüzeyindeki mimari izlerden takip edilebilmektedir. Batı cephe duvarının iç kısmında merdivenin izlerini görmek mümkündür. Üst katta girişin aksında yer alan muhdes pencerenin her iki tarafında, duvar içindeki ahşap çatkılar seçilebilmektedir. Bu bölümde, pencere açıklığının her iki yanındaki yarım yuvarlak kemerli pencereler içten dışa doğru daralmaktadır. Bu pencerelerin yanında da daha küçük boyutlu, basık kemerli birer niş bulunmaktadır. Alt katta, üst kat pencerelerinin aksında, daha büyük ölçülerde birer basık kemerli pencere bulunmaktadır. Tüm pencere ve nişlerin üzerine dikine tuğla dizileriyle kemer örülmüştür. Günümüzde orijinal formunu kaybeden ana giriş kapısının da, her iki yanındaki tuğla izlerine bakılarak, özgün halinde benzer bir basık kemere sahip olduğu tahmin edilebilmektedir. Narteksin kuzey ve güney duvarlarında da merdiven kuruluşunun hemen altında birer basık kemerli niş bulunmaktadır.

Fotoğraf 213: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Narteksinin Naostan Görünümü (Taksim Yapı)*

Naousu narteksten ayıran bölme duvar ve kapısı günümüze ulaşmamıştır. Bölme duvarın izleri duvar yüzeylerinden izlenebilmektedir. Apsis zemininde bulunan ahşap bir kapı kanadının da bu geçişe ait olması muhtemeldir. Naos bölümü, kuzey ve güneyde üçer sütun dizisiyle üç nefe ayrılmıştır. Orta sahın yan sahınlardan daha geniş tutulmuştur. Galeri katı, yan nefler üzerinde ilk sütunlara kadar ilerleyerek "U" biçimini almaktadır. Galerinin, yan nefler boyunca ilerlediği kanatların taban kirişleri izlenebilmektedir. Kirişler, yan galerilerin başında ve sonunda ikişer noktadan beden duvarlarına gömülerek mukavemet sağlanmıştır. Galeri katını nefler üzerinde taşıyan sütunların alt kattaki kısmı kumtaşı, üst katta kalan kısmı ise sütun görünümünde ahşap bir dikmedir. Nefleri ayıran kumtaşı sütunlar, kireç harcı ile sıvanarak mermer görünümü verilmek istenmiş, impost alçı başlıklar ile bu etki güçlendirilmiştir (Fotoğraf 214). Sütunlar, çatı seviyesinde taşıyıcı özelliği olmayan ahşap bağdadi kemerler ile birbirine bağlanmıştır. Orta nefin tavanı ahşap beşik tonoz, yan nefler ise düz ahşap kaplamadır.[246] Tavan köşeleri ahşap silmeler ile sınırlandırılmıştır. İç mekanda, zeminin kaplanmasında kum ve çimento karışımı malzeme kullanıldığı görülmektedir. Ancak araştırma kazıları esnasında, sağ

[246]Yapının çok yakın bir örneği İstanbul Kumkapı'da bulunan ve 1828 yılında ibadete açılan Surp Vortvots Vorodman Ermeni Kilisesi'dir. Ayrıntılı bilgi için bkz. E. Hançer (2012). 2010 Kültür Merkezi Dönüşüm Projesi Bağlamında Surp Vortvots Vorodman Kilisesi. *Sanat Tarihi Yıllığı*, Cilt: 0, Sayı: 21, s. 33-34. Kilisenin ahşap malzemeden oluşturulan orta nefteki beşik tonozu ve yan neflerde düz tavan örtüsü Malkara Surp Toros Kilisesi'ndeki tasarıma çok yakındır.

nefte kare formlu pişmiş toprak kaplamalara ulaşılmıştır. Özgün yer döşemesi olabileceği düşünülen bu malzemenin zamanla yıpranması sonucu, beton ile onarımlar yapıldığı düşünülmektedir.

Fotoğraf 214: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Neflerin Kuzeybatıdan Görünümü(Taksim Yapı)*

İç mekanda, kuzey ve güney duvarlarının pencereleri karşılıklı olarak simetrik bir düzen içindedir. İçten dışa doğru daralan üst kat pencereleri, alt kattakilere göre daha küçük tutulmuştur. Pencerelerin tamamı yarım yuvarlak kemerlere sahiptir. Dökülen sıva yüzeylerinden anlaşıldığı üzere, hepsinin üst kesimlerinde dikine tuğla sıraları ile kemerler oluşturulmuştur. Her iki naos duvarında da üstte sekizer, alt katta yedişer pencere bulunmaktadır. Güneydoğu ve kuzeydoğu uçta, üst kattaki altıncı pencerelerin alt aksındaki açıklık, neflere kuzey ve güneyden açılan, dış cephede de hacimleri izlenen girişlerin karşılığıdır. Mermer bir çerçeve içindeki yarım yuvarlak kemerli bu kapılar, aktif durumda değildir (Fotoğraf 215). Dökülen sıva katmanlarından, cephe duvarlarının pencere aralarında dikey ahşap çatkılarla güçlendirildiği izlenebilmektedir.

Fotoğraf 215: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Nef Kapısı (Taksim Yapı)*

Orta nefin doğu ucunda ana apsis bulunmaktadır (Fotoğraf 216). Yarım yuvarlak formundaki apsisin her iki tarafında daha küçük boyutlarda absidiyoller yer almaktadır. Yan neflerin hemen karşısında yer alan absidiyollerin üzerinde, içeriye ışık sağlamak amacıyla oluşturulan yarım yuvarlak kemerli, söveli, demir şebekeli pencereler bulunmaktadır. Bema, zeminden yükseltilmiş bir platform şeklindedir. Buradaki taş zemin, mermer ile kaplanmıştır. Platformun her iki ucundan mermer basamaklarla ulaşılmaktadır. Günümüzde bu basamaklar önemli oranda tahrip olmuştur. Bemanın kuzeyinde ve güneyinde birer mekan vardır. Pastoforion hücreleri olarak adlandırılan bu bölümlerden soldaki prothesis, sağdaki diakonikon'dur. Girişleri apsis yayının içinden, basık kemerleri olan mermer çerçeveli kapılardan sağlanmaktadır. Üzerlerinde birer kilit taşı olan bu kapılar oldukça küçük tutulmuştur. Kapıların hemen yanında, yine apsis cephesi içinde, yarım yuvarlak kemerli birer niş bulunmaktadır. Pastoforion hücreleri kare planlı ve çapraz tonozludur. Doğu cephelerinde birer niş ve üstlerinde yarım yuvarlak kemerli birer pencere bulunmaktadır. Hücreler tonozlara kadar kaba yonu taş, tonoz kısımları ise tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Diaonikon hücresine ayrıca apsisin sağındaki absidiyolden muhdes bir kapı ile giriş açılmıştır. Apsisin yarım kubbesi tuğla

malzeme ile örülmüştür. Yarım kubbe, kesme taştan bir kasnak üzerine oturmaktadır. Kasnak üzerinde iki ağırlık kemeri ve ortasında bir mazgal pencere oluşturulmuştur. Bu düzenlemenin hemen altından başlayan kasnak silmesi, apsis yayı boyunca ilerleyerek apsis kemerinden dışarı taşmaktadır. Kasnak silmesi apsisin köşelerinde dor başlıklı, yivli gövdeli ve düz kaideleri olan taş sütunceler üzerine binmektedir. Apsisin kemerine kademeli silmeler ile derinlik hissi verilmiştir.

Fotoğraf 216: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Apsisi (Taksim Yapı)*

Cepheler:

Ana giriş kapısı, batı cephenin orta aksında yer almaktadır (Çizim 90, Fotoğraf 217). Kapı açıklığının orijinal formu bozulmuştur. Betonarme bir lento ile dikdörtgen bir görünüm alan açıklığa, çift kanatlı madeni bir kapı yerleştirilmiştir. Kapının kuzey ucunda yer alan pencere açıklığı basık kemerli, üst kattaki ise yarım yuvarlak kemerlidir. Buradaki pencereler de kesme taş sövelere, sövelerin üzerinde de dikine tuğla dizileriyle oluşturulan dekoratif kemerlere sahiptir. Giriş kapısının üst aksında bulunan pencere açıklığı da özgün görünümünü kaybetmiş, dikine dikdörtgen bir forma dönüşmüştür. Bu pencere açıklığı, diğer cephe pencereleriyle hacim olarak uyumlu değildir. Cephenin güney ucuna eklenen tek katlı muhdes yapı yüzünden burada bulunan pencere işlevini kaybetmiştir. Üst aksındaki pencere açıklığı ise kısmen seçilebilmektedir. Giriş kapısının kuzey ucunda kalan pencereler, yarı seviyelerine kadar demir parmaklıklara sahiptir. Alt kattaki pencere kot farkının yükselmesi nedeniyle yarıya kadar toprak altında kalmıştır.

Fotoğraf 217: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Batı Cephe (2022)*

Kuzey cephede simetrik bir pencere düzeni hakimdir (Çizim 91, Fotoğraf 218). İki kademeli olarak tasarlanan cephe pencereleri, üst katta sekiz, alt katta altı adettir. Bir birine yakın ölçülerde tasarlanan bu açıklıkların tek istisnası, ikinci katın kuzeydoğu ucundaki son penceredir. Bu pencere diğerlerine göre daha küçük ölçülerdedir. Hemen altında yan nefe bağlanan bir kapı seçilebilmektedir. Kapı, yan sırasındaki pencere seviyesinin biraz altında kalmaktadır. Zaman içerisinde kot seviyesinin yükselmesi nedeniyle zorlukla seçilebilmektedir. Kapının sağ kısmında beden duvarı üzerindeki mimari izler, kapının özgün halinde mimari bir hacim içerisinde yer aldığına işaret etmektedir. Cephedeki pencerelerin çoğu yarım yuvarlak kemerlidir. Kesme taştan sövelerle çerçevelenmiştir. Malzeme olarak kumtaşının tercih edilmesi nedeniyle yıpranmanın daha hızlı gerçekleştiği görülmektedir. Diğer yandan sövelerin imalatlarında da bir standardın olmadığı, bazılarının yuvarlak kemerli, bazılarının sivri kemerli, bazılarının da asimetrik olduğu fark edilmektedir. Bu form bozuklukları, sövelerin kemer üstlerinde dikine tuğla sırası ile oluşturulan dekoratif düzenlemeye de yansımıştır. Pencerelerin bir kısmında demir parmaklıklar bulunmaktadır. Özgün halinde ayrıca ahşap doğramaları olmalıdır. Bu cephenin alt katındaki bir pencerede hala bu döneme ait kasetleme ve çift kanatlı düzenlemenin bir arada kullanıldığı doğramalar seçilebilmektedir. Alt kat pencerelerinin tamamı tuğla ile örülerek kapatılmıştır. Üst kat

pencerelerin ise üç tanesi yarıya kadar, diğerleri tamamen tuğla malzeme ile örülmüştür. Tuğla hatıl dizisi, cephede kat ayrımını belirlemektedir. Kaba yonu taşlarla oluşturulan sıvasız cephe duvarı, kesme taşlarla imal edilen içbükey profilli geniş bir silme ile çatıya bağlanmaktadır.

Fotoğraf 218: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Kuzey Cephe (2022)*

Fotoğraf 219: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Doğu Cephe (2022)*

Doğu cephede dışarıdan düz bir duvarla sınırlanan pastoforion hücreleri nedeniyle içteki apsis çıkıntısı dışarıya yansıtılmamıştır (Fotoğraf 219). Apsisin aksında bir payanda oluşturulmuştur. Hemen üzerinde de yarım yuvarlak kemerli bir mazgal penceresi açılmıştır. Cephedeki hücre pencereleri önemli oranda bozulmaya maruz kalmıştır (Çizim 92). Güneydoğu uçtaki pencerenin genişleyerek açılması sonucu yakın zamanda bir kısmı tuğla ile örülerek kapatılmaya çalışılmıştır. Payandanın her iki tarafında cephe duvarları belli bir seviyeye kadar sıvanmıştır.

Fotoğraf 220: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Cephe (2022)*

Yapının güney cephesine eklenen muhdes betonarme depo binası, doğu cephesinden başlayarak batı cephesinin dışına kadar taşmaktadır (Çizim 93, Fotoğraf 220). Kilise yapısının yüksekliğini de aşan bu muhdes yapı yüzünden güney cephe artık seçilemez durumdadır. Depo içerisine girildiğinde kilisenin güney cephe duvarının önüne yeni bir duvar inşa edilmediği, yatay ve dikey beton kirişler kurularak depo yapısıyla birleştirildiği görülmektedir. Güney cephe duvarının pencere düzeni de kuzey cephenin tasarımını tekrarlamaktadır. Birkaç pencere hariç tamamı tuğla örülerek kapatılmıştır. Cephe duvarlarını oluşturan kaba yonu taşların yerleştirilmesinde düzensizlik dikkat çekicidir. Farklı boyutlarda taşlar pek çok kısımda tasnif edilmeden ve yatay hatlar oluşturulmadan örülmüştür. Derz dolgusu olarak Horasan harcı kullanılmıştır.

Süslemeler:

Yapının dış cephelerinin oldukça sade tutulmasına karşın, iç mekanda çeşitli süsleme unsurlarının uygulama alanı bulduğu görülmektedir (Çizim 94). Çoğunlukla bitkisel ve geometrik karakterli bezeme unsurları tercih edilmiştir. Çevresel etmenler nedeniyle süslemeler büyük ölçüde tahrip olmuş durumdadır. Duvar yüzeylerinde Horasan harcı üzerine kireç ve alçı karışımından sıva katmanı yapılarak üzerine fresko tekniği ile geometrik ve bitkisel bezemeler uygulanmıştır. Yapının narteks kısmından başlayan ve pencere altından geçen bordo renkli bir kuşağın nef duvarları boyunca devam eden izleri kısmen görülebilmektedir. Hem zemin katta hem de galeri katında bordo kuşağın hemen üzerinden ilerleyen ve pencereleri çerçeveleyen kademeli beyaz renkli bir bordür, düşey ve yatay olarak pencere, niş ve kapıları vurgulamaktadır. Bordürün kenarları kontür uygulanarak daha belirgin hale getirilmiştir. Fresk uygulamaları, yapının iç kısmında birçok mimari unsurla uyum içinde tatbik sahası bulmuştur. Yapının özgün halinde neflerden çıkışı sağlayan, ancak günümüzde aktif olmayan güneydoğu kapısının üzerindeki fresk bezeme, mimari öğe ile adeta bütünleşmiştir (Fotoğraf 221). Kapı kemerinin kilit taşının hemen üzerinde yükselen kenger yaprağı ve etrafını saran iri yapraklardan oluşan bezeme etkileyici bir görünüme sahiptir. Ne var ki benzer bir uygulamanın olduğunu tahmin edilen kuzeydoğudaki kapı üzerindeki süslemeler günümüze ulaşamamıştır.

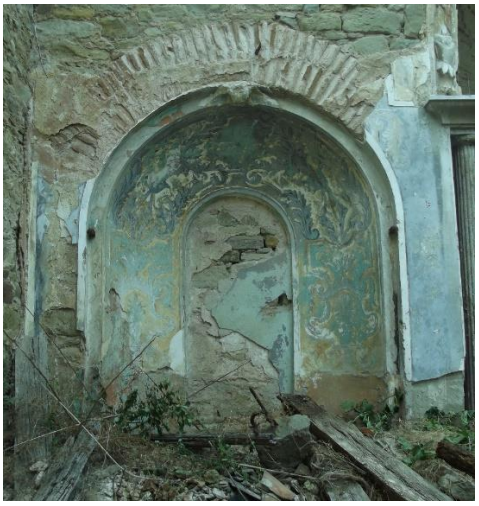

Fotoğraf 221: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Nef Kapısı Süslemeleri (Taksim Yapı)*

Apsisin her iki yanında yer alan absidiyoller, yapı içerisindeki en gösterişli bezemeleri barındırmaktadır. Ortadaki yarım yuvarlak kemerli nişin etrafını bir bordür gibi çeviren ve iç içe geçen bitkisel motiflerin ağırlık kazandığı bu süslemeler, Barok ve Rokoko karakteri taşımaktadır (Fotoğraf 222-223). Düzenlemede mavi, mor ve sarı renkler tercih edilmiş ve kompozisyonda yüzeyin her iki tarafında da simetri kaygısı gözetilmiştir. Kemerleri lacivert bir kontürle vurgulanan absidiyollerin kilit taşı konumunda yer alan plastik süslemeleri ise tamamen bozulmuştur. Fresk bezemeler absidiyollerin üstündeki duvar yüzeylerinde de devam etmektedir. Burada da açık mavi zemin üzerinde bitkisel motiflerin öne çıktığı görülmektedir. Günümüze ulaşan kalıntıları göz önüne alarak, naos duvarlarının büyük oranda benzer bir bezeme kompozisyonuna sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Fotoğraf 222: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Absidiyol ve Bezemeleri (Taksim Yapı)*

Fotoğraf 223: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Kuzey Absidiyol ve Bezemeleri (Taksim Yapı)*

Güney nef duvarının üst katında, pencere aralarındaki alçı malzeme ile oluşturulan kabartma çelenkler oldukça dikkat çekicidir (Fotoğraf 224-225). Önemli oranda tahrip olmasına rağmen duvar yüzeyindeki izlerinden detayları seçilebilmektedir. Kiraz taneleri ve yapraklarından oluşan bir çelenk madalyon, iç kısmında sarı, merkezinde ise oval bir mavi çerçeveyi kuşatmaktadır. Madalyon, üst kesiminde bitkisel bir motif, alt kısmında ise buket kurdelası ile belirgin hale getirilmiştir. Buradaki süsleme unsurlarından dökülen kiraz taneleri yapının zemininde görülebilmektedir (Fotoğraf 226). Üst kat pencere kemerlerini çevreleyen yapraklardan oluşan bir şeridin üzerinde yer alan bitkisel motifler, madalyon üstlerindeki düzenlemenin birebir tekrarıdır.

Fotoğraf 224: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Duvarı Bezemeleri (Taksim Yapı)*

Fotoğraf 225: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Duvarı Bezemeleri Detay (Taksim Yapı)*

Fotoğraf 226: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Güney Duvarından Yere Düşen Alçı Süslemeler (Taksim Yapı)*

Yapıda ahşap malzemeden imal edilmiş süsleme unsurlarına rastlanmamaktadır. Bununla birlikte taş ve tuğla malzemenin dekorasyonda önemli oranda kullanıldığı görülmektedir. Sıvasız olan dış cephelerde pencere üstlerinde dikine tuğla sıralarıyla yapılan uygulama, cephelerin masif görünümünü hafifletmektedir. Dökülen sıva tabakalarından yapının pencere kemerlerinin iç mekanda da benzer bir görünüme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dikine tuğla sıralarıyla oluşturulan düzenleme, apsisin kemerinde de birkaç kademe halinde uygulanmıştır. Nefleri ayıran sütunlar kumtaşından imal edilmiş olmasına rağmen, kireç harcı ile boyanarak mermer izlenimi verilmek istenmiştir. Bu görünüme uygun olarak tasarlanan sütun başlıkları, alçı malzemeden imal edilen impost başlıklardır. Başlık, bir bilezik üzerinde taç yapraklarından oluşan halka, her yüzünde birer palmet bezeği ve dört köşesinde volütlerden oluşmaktadır. Başlığın abaküsü ise kare formlu olmasına rağmen içbükey olarak düzenlenmiştir. Yapının eski fotoğraflarında, galeri katının taşıyıcı ahşap dikmelerinin sütun başlıklarının hemen üzerinde yer alan ve muhtemelen diğer sütun başlıklarının üzerinde de olması gereken geniş yapraklı kenger yapraklı plastik süslemeler günümüze ulaşmamıştır. Apsis kemerinin üzengi noktasında yine alçı malzeme ile oluşturulmuş vazo ve içinden çıkan bitkisel bezemeler kemer boyunca devam eden süslemeler hakkında fikir vermektedir (Fotoğraf 227-228).

Fotoğraf 227: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Apsis Kemeri Bezemeleri (Güney) (Taksim Yapı)*

Fotoğraf 228: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Apsis Kemeri Bezemeleri (Kuzey) (Taksim Yapı)*

Dekorasyonda mermer kullanımı da önemli ölçüdedir. Bemanın yüksek platformu mermer malzeme ile kaplanmıştır. Dışa bakan orta kısmında kısmen tahrip olmuş bir haç motifi seçilebilmektedir. Apsisin kasnak silmesi geniş kemerin köşelerinde yivli gövdeleri olan mermer sütunceler üzerine oturmaktadır. Yan neflerden dışarıya çıkışı sağlayan ve günümüzde örülerek kapatılan güneydoğu ve kuzeydoğu kapılarının söveleri de mermer malzeme ile imal edilmiştir; Yarım yuvarlak kemerlerinin üzerinde birer kilit taşı, kilit taşının üzerinde de dört kolu eşit kabartma haç motifi yer almaktadır. Kuzeydoğu cephede bulunan haç motifi daha iyi durumdadır. Bema içinde yer alan ve pastoforion hücrelerine bağlanan mermer kapıların kemerleri üzerinde de kilit taşları bulunmaktadır. Diakonikon hücresine bağlanan kapı kemeri üzerindeki haç motifi korunabilmiştir. Apsis cephesinden düştüğü düşünülen kırık bir mermer çerçeve zeminde bulunmaktadır (Fotoğraf 229). Köşeleri silmeli çerçevenin ortasında elips bir açıklık vardır. Köşelerinde ise kabartma olarak yuvarlak bir gövdenin etrafında yarı açılmış kanatlar tasvir edilmiştir.

Fotoğraf 229: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Apsis Cephesinden Düşen Mermer Çerçeve (Taksim Yapı)*

Restorasyon Projesinin Değerlendirilmesi:

2018 yıllında Taksim Yapı firması tarafından hazırlanan proje uyarınca, yapının onarımdan geçirilerek çok amaçlı salon olarak kullanılması hedeflenmektedir. Mimari unsurlar korunarak, aslına uygun olarak onarılacaktır. Mahfil katı yeniden inşa edilecektir (Çizim 95). Yapının neflere girişi sağlayan girişler tekrar aktif hale getirilecektir. Çatı yeniden imal edilerek, duvarlarda güçlendirme yapılacaktır. Cephe yüzeylerinde bozulan kısımlar elden geçirilerek onarılacaktır (Çizim 96-99)

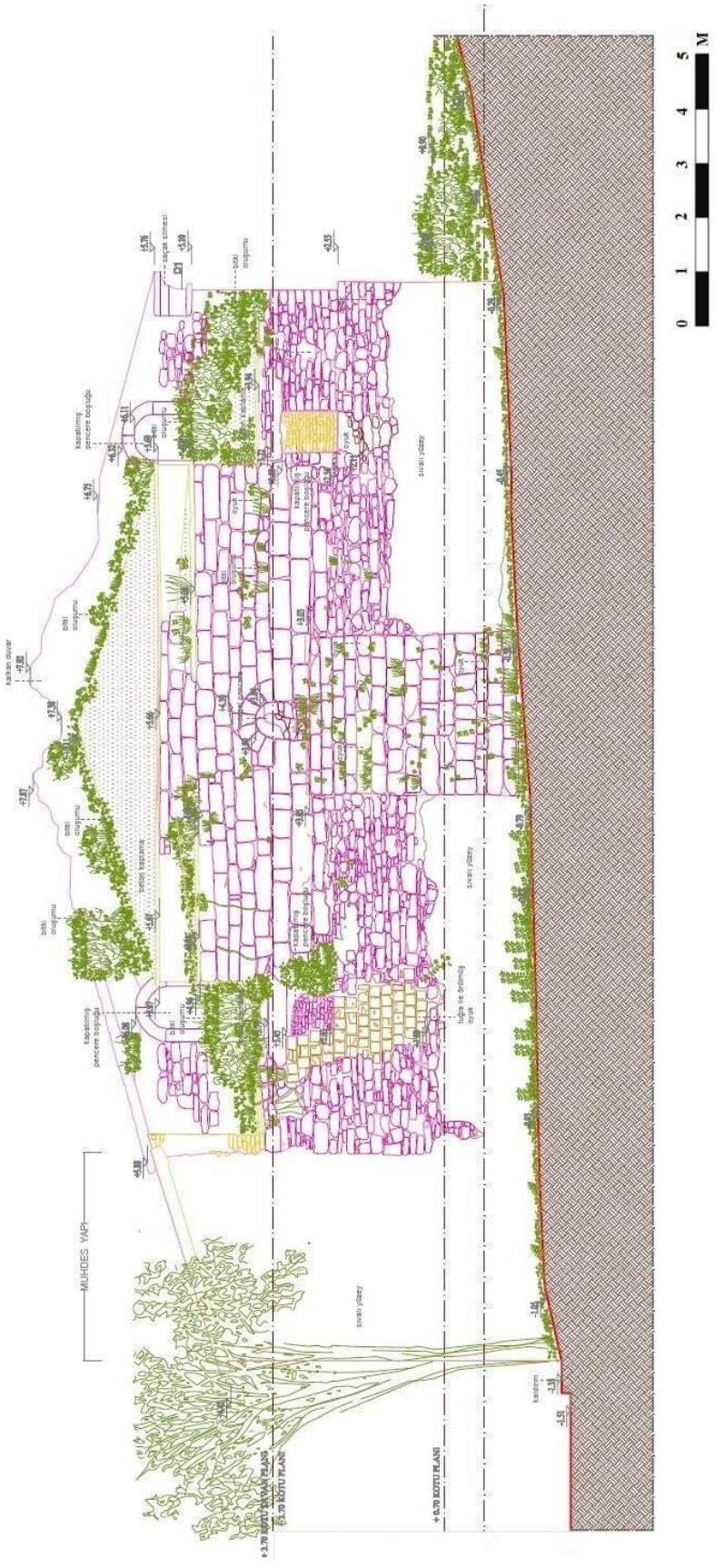
Çizim 89: *Malkara Surp Toros Kilisesi Zemin Kat Planı Rölöve (Taksim Yapı Mimarlık)*

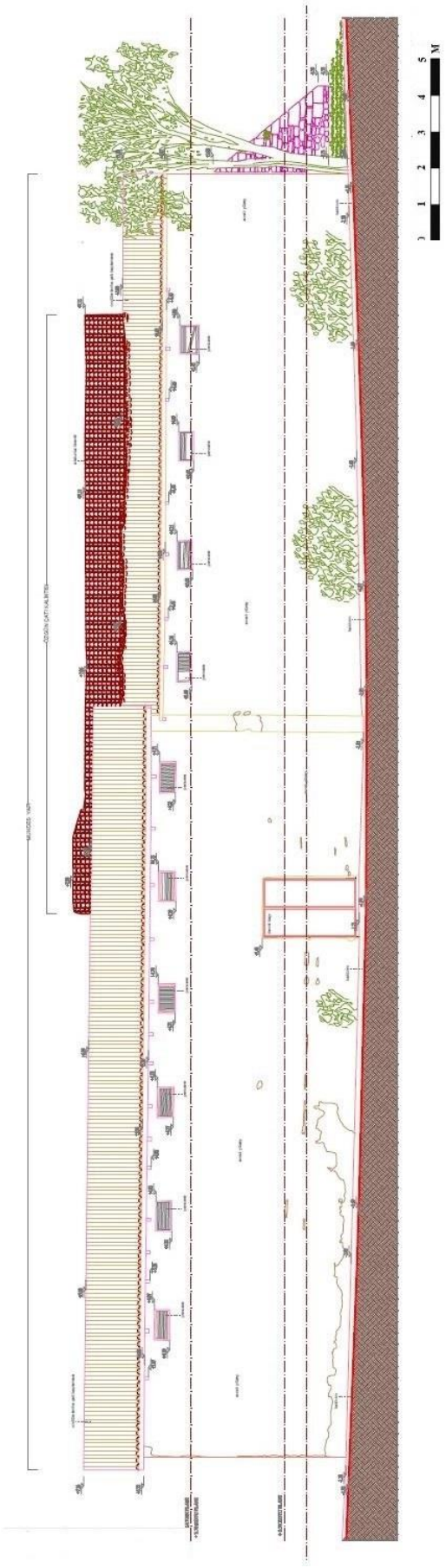
Çizim 90: *Malkara Surp Toros Kilisesi Batı Cephe Rölöve (Taksim Yapı Mimarlık)*

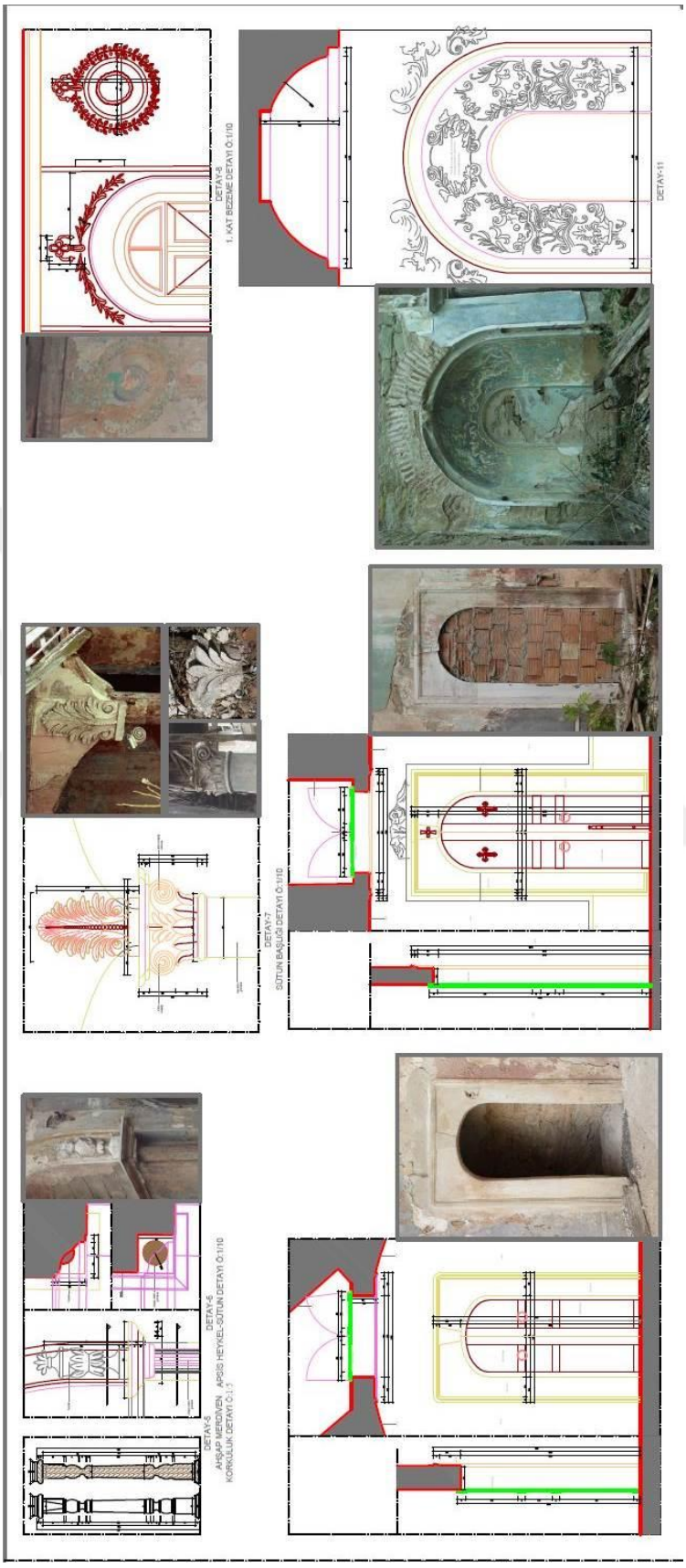
Çizim 91: *Malkara Surp Toros Kilisesi Kuzey Cephe Rölöve (Taksim Yapı Mimarlık)*

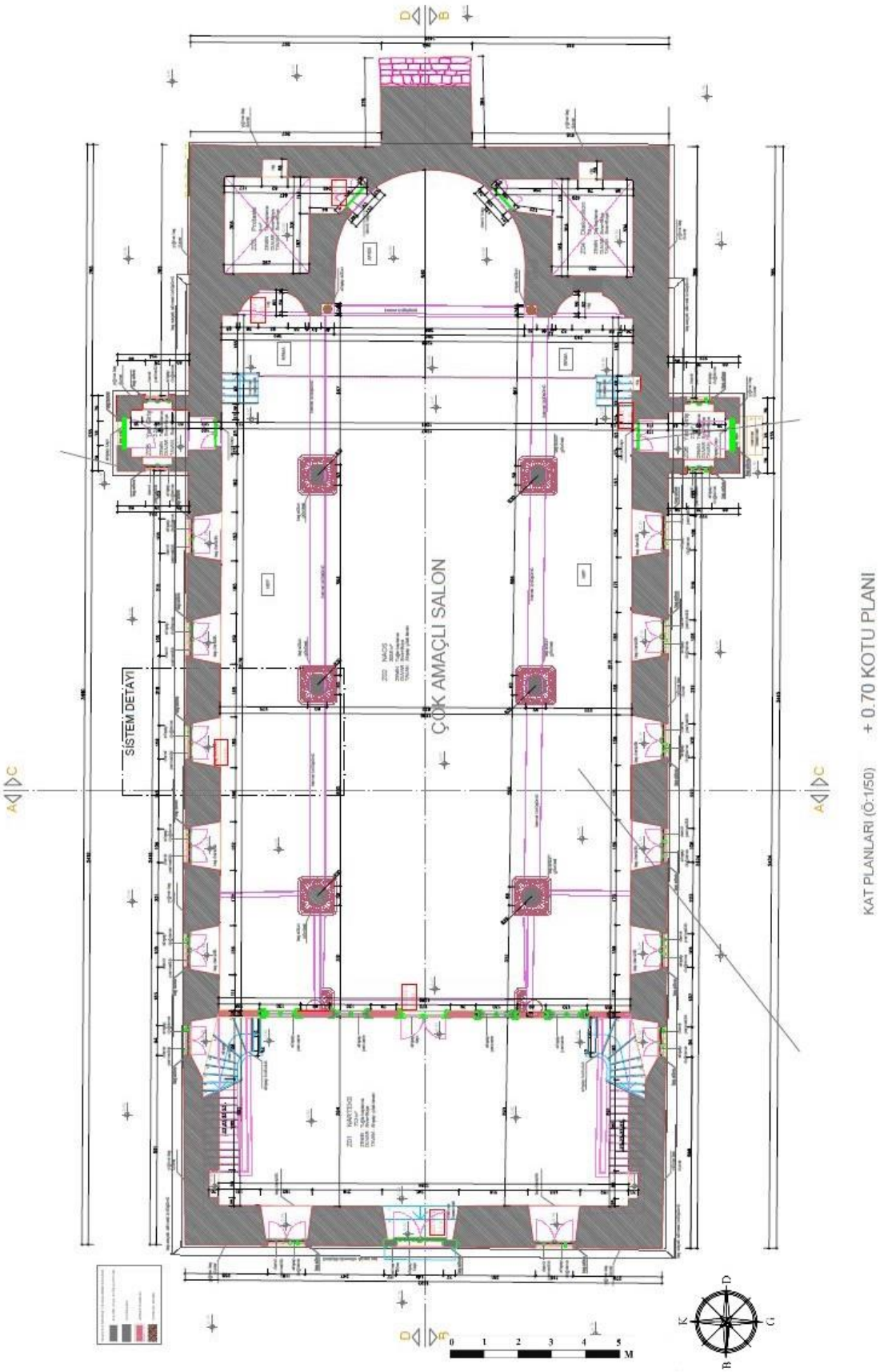
Çizim 92: *Malkara Surp Toros Kilisesi Doğu Cephe Rölöve (Taksim Yapı Mimarlık)*

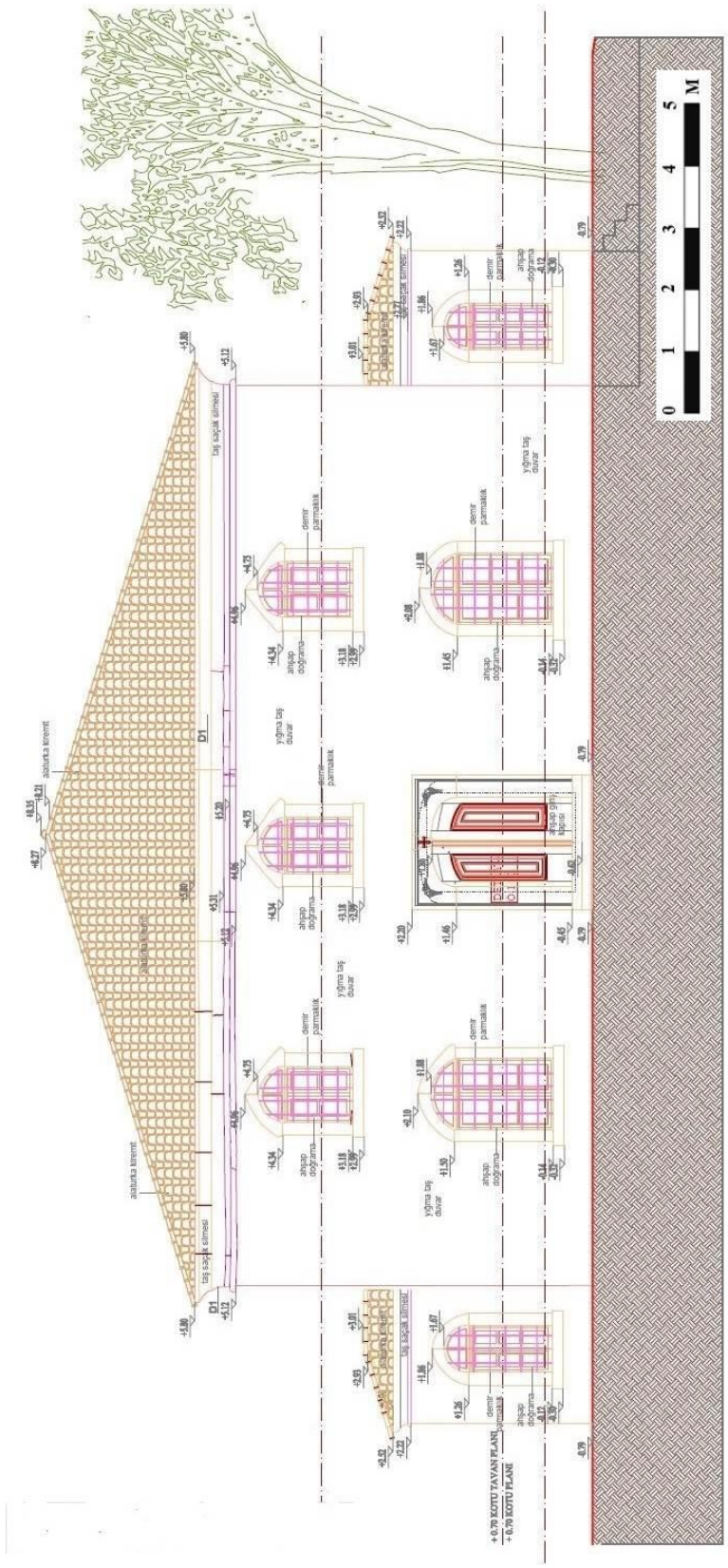
Çizim 93: *Malkara Surp Toros Kilisesi Güney Cephe Rölöve (Taksim Yapı Mimarlık)*

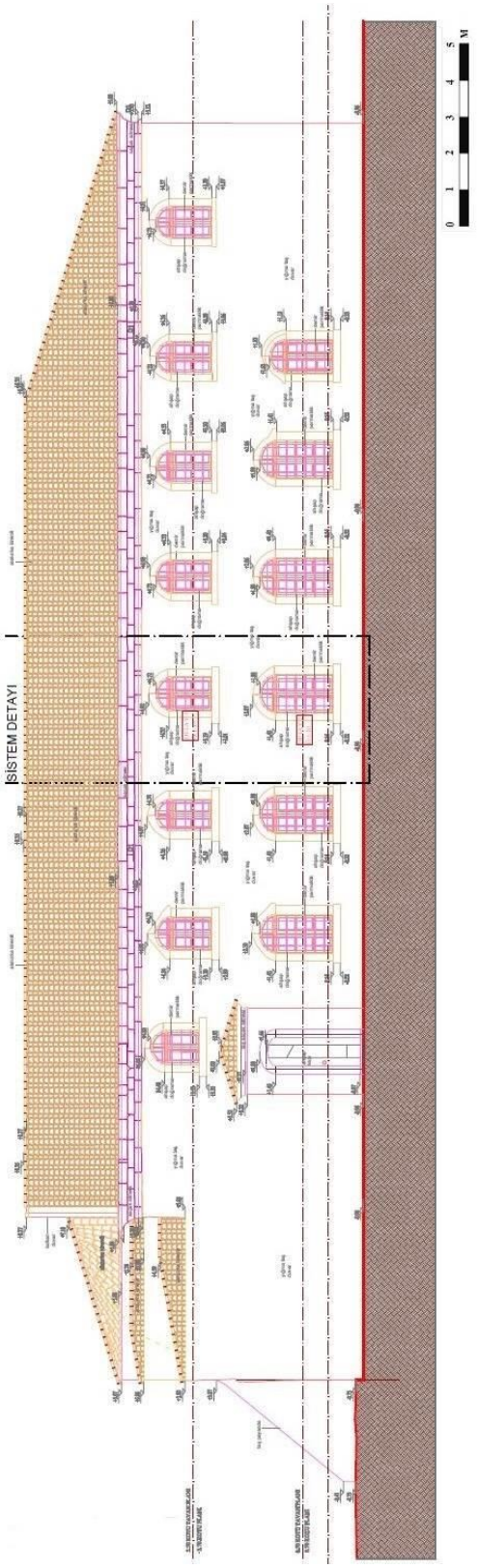
Çizim 94: *Malkara Surp Toros Kilisesi İç Mekan Süslemeleri Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

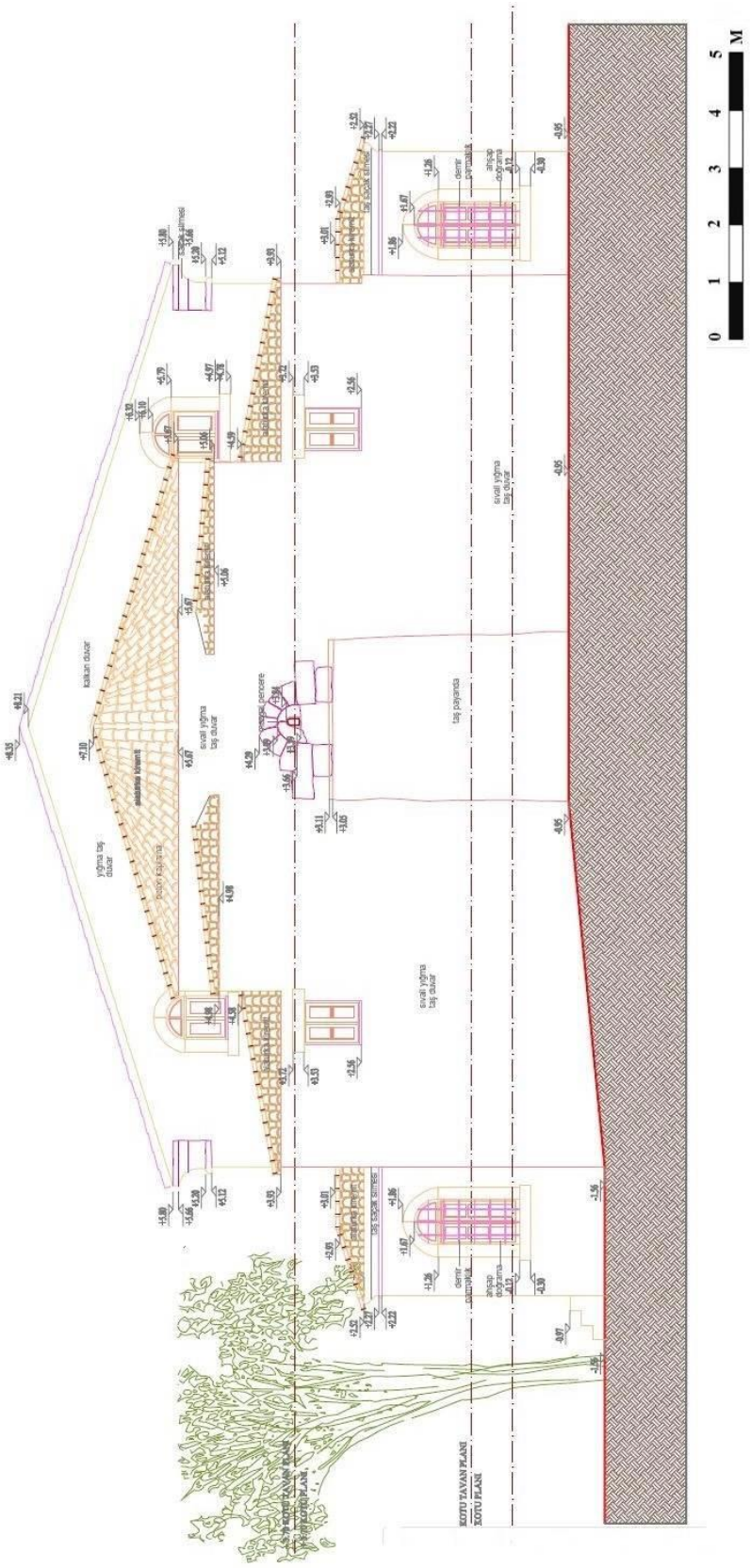
Çizim 95: *Malkara Surp Toros Kilisesi Zemin Kat Planı Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

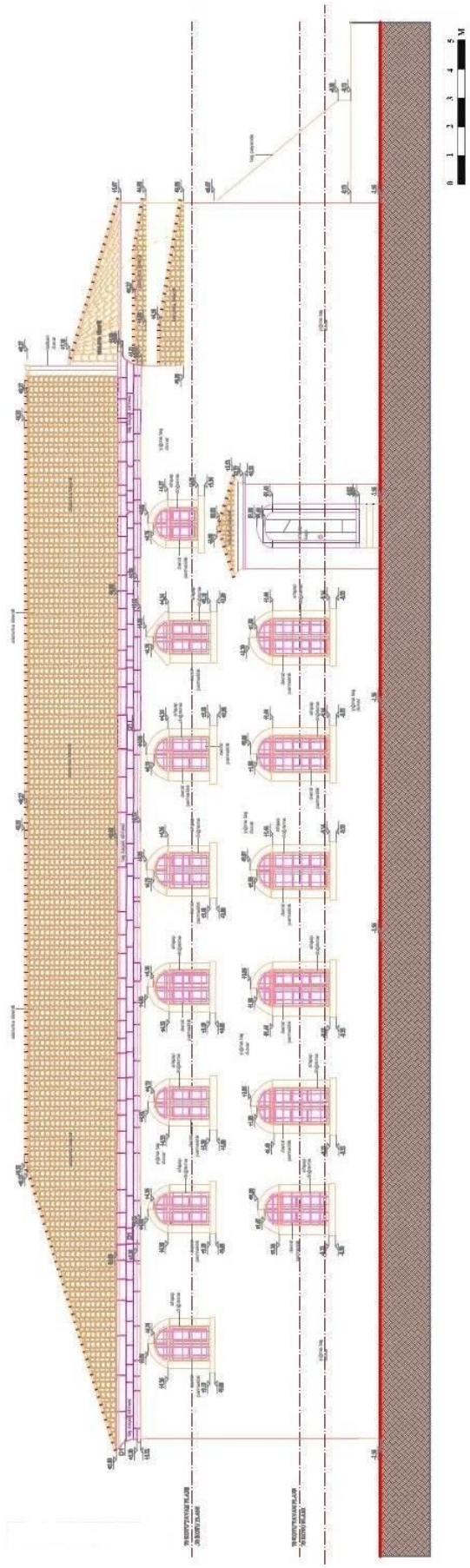
Çizim 96: *Malkara Surp Toros Kilisesi Batı Cephe Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

Çizim 97: *Malkara Surp Toros Kilisesi Kuzey Cephe Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

Çizim 98: *Malkara Surp Toros Kilisesi Doğu Cephe Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

Çizim 99: *Malkara Surp Toros Kilisesi Güney Cephe Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

4.3.2. Malkara Şahin Mah. Rum Kilisesi (19.yy)

Adres: Şahin Mah. 1 Pafta, 138 Parsel Malkara/Tekirdağ

İnceleme tarihi: 26.12.2021, 20.11.2022, 01.04.2023

Fotoğraf: 230-240

Çizim: 100

Genel Tanım:

Yapı, doğu-batı yönünde gelişen dikdörtgen bir plana sahiptir (Çizim 100). Yaklaşık olarak 13*22 metre ölçülerindedir. Yapının bazilikal bir plan ile inşa edildiği tahmin edilmektedir. Binanın ahşap üst örtüsü günümüze ulaşmamıştır. Kalıntılardan alaturka kiremit ile kaplı olduğu anlaşılmaktadır. Avlusunun olup olmadığı belli değildir. Kaba yonu ve düzgün kesme taş kullanılarak inşa edilmiştir. Özgün yapıda tuğla malzeme kullanılmamıştır. Ancak sonradan ilave edilen mihrabın tuğla ile oluşturulduğu görülmektedir.

Tarihçe:

Şahin Mahallesi Kilisesi, Malkara ilçesine bağlı önceden köy olarak anılan bir yerleşimde bulunmaktadır (Fotoğraf 230). Yerleşimin günümüzdeki sakinlerini Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelen göçmenler oluşturmaktadır. 20. yüzyıl başında bölgede ve çevre köylerde Rumlar ve Bulgarlar yaşamaktadır. Bu topluluklardan biri ya da her ikisinin kiliseyi kullanma ihtimali vardır.[247] Yapının hangi azize adandığı bilinmemektedir.[248] Kitabesi de günümüze ulaşmamıştır. Ancak yapım teknikleri ve dekoratif özellikleri dikkate alınarak 19. yüzyıla tarihlendirilebilir. Hristiyan toplulukların ayrılmasından sonra bina ikiye bölünerek yarısı cami, yarısı okul olarak kullanılmıştır.[249] Bu esnada yapı, önemli yapısal değişikliklere uğramıştır. Aynı amaçla inşa edilmemiş olsa da bölgede sıkça rastlanan mektepli camii geleneğini, Cumhuriyet döneminde devam ettirmiş olması ilgi çekicidir.

[247]Kilisenin çok yakınında yapılan çevre düzenlemesi esnasında Ermenice yazılı mezar taşlarına rastlanmıştır. Bir kısmı köy kahvesinin bahçesinde bulunmaktadır. Rumlardan başka köyde Ermeni bir topluluğun da yaşadığı anlaşılmaktadır.

[248]Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 441.

[249]*Tekirdağ Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*, 2014, **a.g.k.**, 199. Yapının mektep olarak kullanılması 1962-63 yılına kadar devam etmiştir. (Köy sakinlerinden İskender Kurtar tarafından 20.11.2022 tarihinde verilen bilgi).

Fotoğraf 230: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Genel Görünümü (2022)*

İç Mekan:

Yapının özgün giriş kapısı, batı cephenin orta aksında bulunmaktadır. Buradan narteks bölümüne geçilmektedir (Fotoğraf 231). Narteks, her üç cephede bulunan pencere açıklıklarıyla oldukça iyi aydınlatılmaktadır. Narteksin batı duvarının inşasında iç kısımda ahşap hatılların kullanıldığı görülmektedir. Çatı çökene kadar ayakta olan ahşap mahfil katı, doğal tahribata maruz kalarak günümüze ulaşamamıştır.

Naos duvarlarına açılan pencere açıklıklarının formları, dış cepheye oranla daha iyi korunmuştur. Pencere kemerleri düzgün kesme taşlarla oluşturulmuştur. İç kısımda kemerlerin yapımında daha itinalı bir taş işçiliğinin uygulandığı görülmektedir. Kuzey ve güney duvarlarının apsis duvarına en yakın köşesinde yarım yuvarlak kemerli birer niş bulunmaktadır. Yine kuzey duvarının narteks kısmında zemin seviyesine yakın bir niş oluşturulmuş, buradaki uygulama güney duvarında tekrarlanmamıştır (Fotoğraf 232). Yapının doğusunda bulunan apsis duvarı, önemli müdahalelere maruz kalmıştır. Apsis çıkıntısı dıştan yıkılmıştır. Beden duvarında oluşan boşluk da apsis kemeri hizasına kadar düzgün olmayan taşlarla örülmüştür (Fotoğraf 233). Orta kısmında da bir aydınlatma penceresi açılmıştır. Ayrıca bu muhdes dolgunun yüzeyi kumlu sıva ile sıvanmıştır.

Fotoğraf 231: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Narteksinin Naostan Görünümü (2022)*

Fotoğraf 232: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Kuzey Naos ve Apsis Duvarındaki Nişler (2022)*

Fotoğraf 233: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi İç Mekanın Batıdan Görünümü (2022)*

Apsisin her iki yanında duvar köşelerinde yarım yuvarlak birer niş bulunmaktadır. Ancak güneydoğu ucunda bulunan niş örülerek tamamen kapatılmıştır. Duvarın devam eden üst kısmında ise, apsisin aksında ve daha alçakta olmak üzere her iki yanında, toplam üç pencere bulunmaktadır. Üst kısımları ahşap lentolu, pencere açıklıkları, dış cephe duvarında yarım yuvarlak kemerlere sahipken, iç kısımda dikdörtgen formlu olarak düzenlenmiştir. Güney duvarındaki apsise yakın ilk pencere açıklığı doldurularak mihraba dönüştürülmüştür (Fotoğraf 234). Naosun kuzey ve güney duvarlarının üst sırası boyunca, düzensiz olarak, duvar dolgusunun içine toprak küpler yerleştirilmiştir (Fotoğraf 235). İç mekanda akustiği güçlendirmek amacıyla yapılan bu uygulamaya Şarköy bölgesindeki Rum kiliselerinde de rastlanmaktadır. Çatı ve onu destekleyen taşıyıcı elemanlar günümüze ulaşmamıştır. Yapının sadece beden duvarları ayaktadır. Zemin, yapının çeşitli kısımlarından dökülen taş ve moloz parçaları ile kaplanmıştır. Önemli oranda da doğal tahribata maruz kalmıştır.

Fotoğraf 234: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Güney Naos Duvarına Eklenen Mihrap (2022)*

Fotoğraf 235: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Kuzey Naos Duvarı (2022)*

Cepheler:

Batı cephesi, yapının ana girişinin bulunduğu cephedir. Diğer cephelerden daha gösterişli tutulmuştur. Bununla birlikte en fazla müdahaleye kalmış cephedir. Cephenin orta aksında bulunan kapı açıklığı, yapının yeniden kullanımı esnasında betonarme bir çerçeve içine alınarak daralmıştır. Hemen üzerinde yer alan dikdörtgen formlu pencere, ahşap lentolu üst kısmı hariç, üç tarafından da genişletilerek formu bozulmuştur. Alt kısmı kapı açıklığına kadar yıkılmıştır. Kapının kuzey tarafında bulunan pencere açıklığı zemine kadar yıkılarak açılmıştır. Güney tarafındaki pencere açıklığında da benzer bir uygulama yapılmıştır. Ancak zemine kadar inilmemiştir. Bu pencere açıklığının daha sonra küçük bir açıklık bırakılarak, kesme ve moloz taş ile örülerek doldurulduğu görülmektedir. Kapı girişinin üzerindeki pencerenin her iki yanında kumtaşı ile sütunceler yapılmıştır. Bu pencerenin üst aksında bir pencere açıklığı daha bulunmaktadır. İç kısmı tamamen doldurulmuş pencere, dikine dikdörtgen formda olup, üçgen bir tepeliği vardır. Bu pencerenin her iki yanında daha küçük ölçülerde birer pencere açıklığı daha oluşturulmuştur. Ortadaki pencere gibi dikdörtgen formlu ve üçgen tepelikli pencerelerin iç kısımları, çimento harçlı sıva ve moloz taş parçalarıyla özensiz bir şekilde doldurulmuştur. Pencerelerin muhdes madeni korkulukları dolgu malzemesinin arasından seçilebilmektedir. Pencere sövelerinin oluşturulmasında kumtaşı kullanılmıştır. Dayanıklı olmayan bu malzeme yüzünden önemli oranda yıpranmalar dikkati çekmektedir. Batı cephesinde yer alan bu düzenleme ile yapının ana giriş cephesi vurgulanmak istenmiştir.

Kuzey cephenin narteks kısmında iki pencere açıklığı görülmektedir (Fotoğraf 236). İlki yarım yuvarlak kemerli bir penceredir. Söveleri olmayan ve formu oldukça bozulmuş bu pencerenin korkulukları bulunmamaktadır. Diğer pencere açıklığı dikdörtgen formda olup, daha yüksekte yer almaktadır. Bu pencere moloz taşlarla doldurulmuştur. Cephenin devamında naos kısmında simetrik bir düzen içinde dağıtılmış dört pencere açıklığı yer almaktadır. Yarım yuvarlak kemerli pencerelerin üçünün madeni korkulukları günümüze ulaşmıştır. Ancak bu korkuluklar özgün değildir. Pencere söveleri kumtaşından oluşturulmuştur. Apsise yakın son pencere açıklığının alt kısmında, taş örgünün çözüldüğü fark edilmektedir.

Fotoğraf 236: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Kuzey Cephe (2022)*

Yapının doğu cephesinde yer alan dışa taşkın, yarım yuvarlak formundaki apsisi yıkılmıştır (Fotoğraf 237). Duvarda oluşan boşluk, yapıya ait kesme taşlarla örülmüştür. Orta kısmında dikdörtgen bir aydınlatma penceresi açılmıştır. Apsisin kemeri taş malzeme ile örülmüştür. Cephenin üst kesiminde, üçgen alınlığın ortasında ve her iki yanında birer tane olmak üzere toplam üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Dikine dikdörtgen formlu pencerelerin üst kısmında yarım yuvarlak kemerleri bulunmaktadır. Pencereler, kum taşından sövelerle çerçevelenmiş, madeni perforje parmaklıklar ile dekore edilmişlerdir.

Fotoğraf 237: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Doğu Cephe (2022)*

Güney cephe, kuzey cephenin bire bir tekrarıdır (Fotoğraf 238). Farklı olarak bu cephede narteks kısmında ikinci bir giriş kapısı bulunmaktadır. Kapı açıklığı genişletilerek formu bozulmuştur. Üst kısmında bulunan dikdörtgen formlu pencere açıklığı ise formunu kısmen koruyabilmiştir. Pencerenin üst kısmı tamamen açılmıştır. İki kenarının söveleri ise günümüze ulaşmıştır. Cephenin devamındaki naosu aydınlatan eşdeğer ölçülerdeki pencereler ise daha iyi durumdadır. Kumtaşı sövelerle çerçevelenen yarım yuvarlak kemerli bu pencerelerin apsise yakın iki tanesinin muhdes madeni korkulukları yerinde durmaktadır.

Fotoğraf 238: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Güney Cephe (2022)*

Süslemeler:

Yapıda sınırlı süsleme unsuruna rastlanmaktadır. Yapının çatısı ve iç kısmındaki muhtemel ahşap bölümleri günümüze ulaşmamıştır. Giriş cephesi olan batı duvarının güney ucundaki bir köşe taşı üzerinde, dairesel bir formun içinde Davut yıldızı işlenmiştir (Fotoğraf 239). Biraz altındaki başka bir taşın üzerinde de benzer bir motif vardır. Ancak tahrif edildiği için seçilememektedir. Batı cephe duvarının üst kısmında, sağ ve sol köşelerde yer alan pencerelerin üçgen alınlıklarının içinde kabartma haç motifleri işlenmiştir (Fotoğraf 240). Sağ köşede olan, daha iyi durumdadır. Bunun dışında, giriş

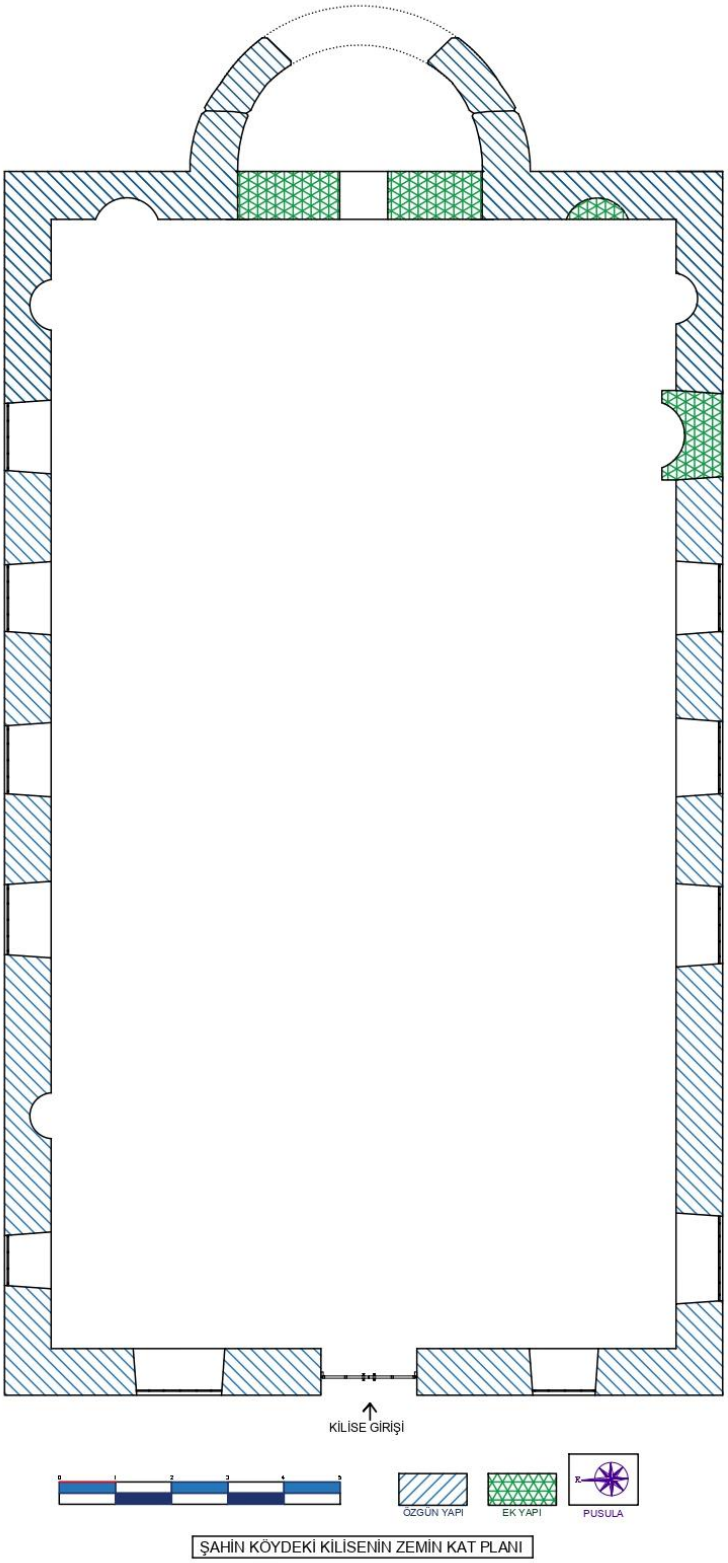
kapısının üzerindeki pencerenin her iki tarafındaki sütunceler, bu cephedeki pencere üstlerindeki üçgen alınlıklar, diğer cephe pencerelerindeki söveler ve yarım yuvarlak kemerler gibi dekoratif unsurlar yapının Neoklasik bir üslupla ele alındığını ortaya koymaktadır.

Fotoğraf 239: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Batı Cephe Duvarında Davut Yıldızı İşlemesi (2022)*

Fotoğraf 240: *Malkara Şahin Mahallesi Kilisesi Batı Cephe Duvarında Haç Motifi (2022)*

Çizim 100: *Tekirdağ Malkara Şahin Mah. Kilise Zemin Kat Planı (Gülşen Aytuk-Cenk Doğan)*

4.3.3. Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi (1887)

Adres: Tepeköy Mah. 2246 Parsel Şarköy/Tekirdağ

İnceleme tarihi: 26.12.2021, 05.11.2022

Fotoğraf: 241-252

Çizim: 101-110

Genel Tanım:

Bazilikal bir plana sahip olan yapı, üç neflidir. Eğimli bir araziye inşa edildiği için zemin doldurularak yükseltilmiştir. Yaklaşık olarak 13,83*27,59 metre ölçülerindedir. Beden duvarları kaba yonu taş ve tuğla hatıl sıraları ile oluşturulmuştur. Batı kısmında yer alan narteks mekanı, yapının iç kısmında çözümlenmiştir. Yapının örtü sistemi günümüze ulaşmamıştır. Tepeköy Kilisesi, plan, kurgu ve malzeme kullanımı açısından dönemin başkent, Marmara ve Batı Anadolu'da inşa edilen Rum kiliseleri ile yakınlıklar göstermektedir.

Fotoğraf 241: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Genel Görünümü (2021)*

Tarihçe:

Şarköy ve çevresi, Rum topluluklarının yüzyıllar boyunca yoğun olarak yaşadıkları yerlerden biridir. Günümüze harap da olsa ulaşabilen Tepeköy Mahallesi'nde bulunan kilise, dönemin geleneksel yapı tekniklerini göstermesi açısından önem taşımaktadır (Fotoğraf 241). Tepeköy, mübadele öncesi Rum yerliler tarafından "Sterna" adıyla anılmaktadır.[250] 1922 yılındaki mübadelenin ardından terk edilen yapı, doğal tahribatın yanı sıra, farklı amaçlarla kullanım nedeniyle zarar görmüştür. Kilisenin bu dönemde mahzen, konut ve ahır olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Batı cephe duvarında bulunan ana giriş kapısının üzerinde mermer bir kitabe bulunmaktadır (Fotoğraf 242). Yunanca kitabede aşağıdaki gibidir:

" Θείω κακραιφνή εμφορούμενος ζήλω Χριστώ σωτήρι κ' αγιω Γεωργίω, Ξυνόν ες άστυ εοιο ξυνώς λεως Στερνής. Το δ' εκ θεμέθλων ιερόν στήσας ανέθετο. Σωτηρίω έτει αωπζ (1887) μαρτιου "

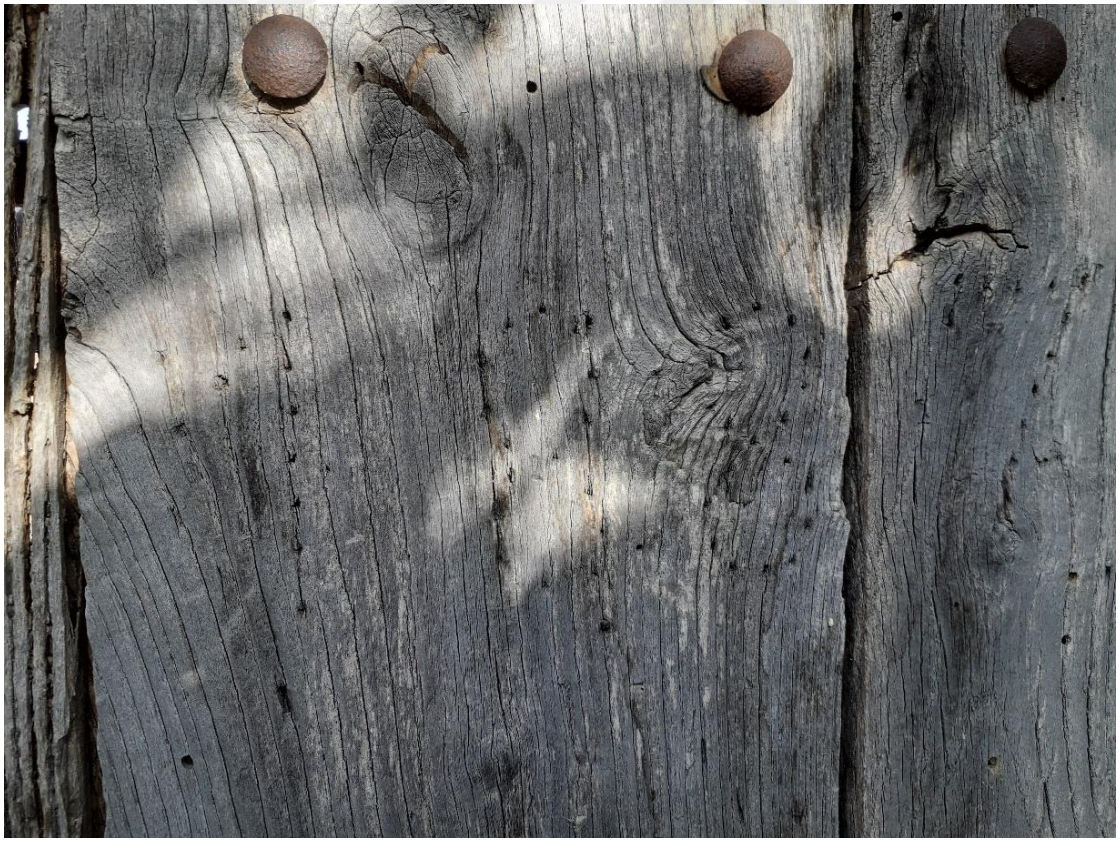
Kitabede özetle, **"Kurtarıcı İsa ve Aziz Georgios'a ithafla bu kutsal mekan inşa edilmiştir Mart (1887)"** yazmaktadır.[251]

Kilisenin ahşap giriş kapısının üzerinde, günümüze ulaşmayan madeni plakalar ile oluşturulan 1887 tarihinin izleri seçilebilmektedir (Fotoğraf 243). Burada yine dört kollu bir Ortodoks haçının izleri bulunmaktadır. Yapının inşaatına ait bir arşiv belgesi bulunmaktadır; Bu belgede "Gelibolu sancağına bağlı Şarköy kazasının İsterir karyesinde bir Rum kilisesinin inşaatına ruhsat verilmesi" konu edilmektedir (Belge 13-14/Bkz. EKLER). Köyün Sterna olan ismi, hatalı olarak yazılmış olmalıdır. Hicri 20.12.1303 tarihli bu kayıt, yapının kitabedeki inşa tarihi ile uyuşmaktadır. Belgede, yapının ismi Aya Yorgi olarak zikredilmektedir. Bu da yapının bilinen Agios Georgios ismi ile eşleşmektedir. Çizimler güncel yapı ile yüzde yüz uyuşmamaktadır. Ancak bu dönemde ruhsat esnasında yapılan taslakların inşa esnasında az çok değişikliklere uğradığı unutulmamalıdır. Yapının vaziyet planında, çevresindeki ada ve parsel sınırlamaları günümüzdeki yerleşim ile uyumludur.[252] Yapı üstünde batı cephe duvarında yer alan diğer bir yazıt ise devşirme malzemedir (Fotoğraf 244).

[250]Mavridis, 2017, **a.g.k.**, 165.
[251] Transkripsiyon ve çeviri: Cenk Doğan.
[252]BOA, İ..DH..1003/79209, H.20.12.1303 (M.19.09.1886).

Fotoğraf 242: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kitabesi (2022)*

Fotoğraf 243: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kapı Kanadındaki '1887' Yazısı (2022)*

Fotoğraf 244: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Batı Cephe Duvarındaki Grekçe Yazıt (2022)*

İç Mekan:

Kilisenin özgün girişi, batı cephenin orta aksındadır. Buradan narteks bölümüne geçilmektedir. Bazilikal planlı yapının beden duvarları kaba yonu taş ve tuğla hatıl sıralarıyla inşa edilmiştir. Beden duvarlarının iç kısmında yatay ahşap hatılların da kullanıldığı görülmektedir. Yapı, döneme ait Rum topluluğu tarafından inşa edilen kilise planlarını tekrarlamaktadır. Çoğunlukla üç nefli bazilika olarak tasarlanan kurguya, bölgede sıkça rastlanmaktadır.

Girişin hemen ardından, batı duvarına bitişik olarak inşa edilmiş, muhdes betonarme yapılarla karşılaşılmaktadır (Çizim 101, Fotoğraf 245). Şarap deposu olarak kullanılan bu eklentiler, batı duvarının güney kısmındaki narteks pencerelerini tamamen, kuzey kısmındaki pencereleri ise kısmen kapatmıştır. Pencere üst seviyelerinden başlayan mahfil katına ait kiriş izleri, kuzey ve güney duvarlarında da izlenebilmektedir. Naos kısmında bulunan muhdes konut, ahır ve depo işlevli yapılar 2021 yılında yıkılmıştır. Ancak yapı ve malzeme yığınları halen iç mekanda bulunmaktadır. Burada önemli bir kalıntı, yapının strüktürel yapısına dair fikir vermektedir; Kuzey duvarında, naosun ilk penceresinin hizasında, muhdes yapı içine gömülmüş bir ahşap sütunun zemine

sabitlendiği tespit edilmiştir. Konumu göz önünde tutularak, yapının iç kısmının benzer sütunlarla neflere ayrıldığı tahmin edilmektedir (Fotoğraf 246).

Fotoğraf 245: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Narteks Bölümündeki Muhdes Yapılar (2022)*

Fotoğraf 246: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Muhdes Yapı İçinde Kalan Özgün Ahşap Sütun Kalıntısı (2016))(Taksim Yapı)*

Naosu aydınlatan pencereler, kuzey ve güney duvarları boyunca dörder adettir (Fotoğraf 247). Pencereler, dikine tuğla dizileriyle, hafif birer basık kemere sahiptirler. Dış cepheden farklı olarak, iç kısımdaki bu pencere açıklıklarının üzerlerinde birer boşaltma kemeri vardır. Naos mekanının kuzeybatı ucunda bemayı aydınlatan pencere açıklığı, üst kısmından yarıya kadar yıkılmıştır. Alt kısmında bulunan yarım yuvarlak kemerli nişin orta kısmına ise muhdes kare bir pencere açılmıştır. Nişin hemen yanında dikdörtgen formlu bir niş, onun üzerinde daha küçük ölçülerde bir niş daha bulunmaktadır. Benzer bir düzenleme, güney duvarında da uygulanmıştır. Naosun güneydoğu ucunda inşa edilen konut yapısı nedeniyle, bu cephenin duvarına ciddi biçimde zarar verilmiştir. Nişlerin olduğu kısım, çift kanatlı ahşap bir kapıya, üzerindeki özgün pencere de formu bozularak kare formlu bir konut penceresine dönüştürülmüştür.

Fotoğraf 247: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kuzey Cephe Naos Duvarı (2022)*

Doğu cephe duvarında bulunan apsis, dıştan yarım yuvarlak bir forma sahiptir (Fotoğraf 248). Kubbe kısmına kadar kaba yonu taş ile, kubbesi ise tuğla malzeme ile örülmüştür. Apsisin yarım yuvarlak formdaki kemeri de dikine tuğla dizileriyle oluşturulmuştur. Yapının diğer mimari unsurlarına nispetle daha iyi durumdadır. Apsisin orta kısmında yer alan yarım yuvarlak kemerli aydınlatma penceresi, dolgu malzeme ile

kapatılmıştır. Apsisin her iki yanında, cephe duvarı yüzeyinde ikişer yarım yuvarlak niş bulunmaktadır. Merkeze yakın olanlar, köşelerdekinden daha küçük ölçülerdedir. Apsis ve bema bölümünün zeminine ilişkin herhangi bir ize rastlanmamıştır. Ancak bu bölümde sıkça görülen mermer parçaları, muhtemel özgün kaplamalara ait olabilir. Naosun güney duvarının saçak seviyesine yakın kısmında toprak küpler bulunmaktadır (Fotoğraf 249). Duvar örgüsünün içine gömülen içi boş olan küplerle, iç mekanda akustik sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu uygulama, karşı akstaki cephe duvarında görülmemektedir.

Fotoğraf 248: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Apsisi (2022)*

Fotoğraf 249: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Güney Cephe Naos Duvarına Gömülen Küpler (2022)*

İç mekan duvar yüzeylerindeki sıva kalıntılarından yola çıkılarak, yapının özgün halinde kireç katkılı sıva malzemesi ile kaplandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu yüzeylerde yapının iç süslemesine ait olabilecek herhangi bir tezyinata rastlanmamıştır. Narteks kısmında yapılan araştırma kazılarında ise zeminin giriş kapsının eşiğinden birkaç basamak daha aşağıda olduğu ve özgün zemin kaplaması olabilecek dikdörtgen formlu sal taşlarına rastlanmıştır.

Cepheler:

Yapının girişinin bulunduğu cephe, batı cephesidir (Fotoğraf 250). Çift kanatlı geniş bir giriş kapısı cephenin orta aksındadır. Giriş açıklığının üst kısmında yapının mermer kitabesi bulunmaktadır. Giriş kapısının her iki yanında simetrik bir düzen içinde dağıtılmış ikişer pencere açıklığı bulunmaktadır. Dikine tuğla dizileriyle oluşturulan düze yakın, hafif basık kemerlere sahip bu pencereler, taş ve tuğla parçalarıyla özensiz bir şekilde doldurularak kapatılmıştır (Çizim 102). Üzerleri de çimento harçlı sıva ile sıvanmıştır. Cephenin kuzey ucunda duvar örgüsüne gömülmüş Grekçe bir yazıt dikkati çekmektedir. Devşirme bir malzeme olduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 250: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Batı Cephe (2021)*

Kuzey cephe oldukça sade tutulmuştur (Fotoğraf 251). Cephenin sınırlı sayıda pencere ile masif bir görünümü vardır. Narteks bölümünde bulunan pencere açıklığı, diğer pencerelerden daha alçak konumdadır. Bu pencere üzerinde dikine tuğla dizileriyle basık bir kemer oluşturulmuştur. Onunda üzerinde yine tuğla dizileriyle oluşturulan bir boşaltma kemeri vardır. Cephenin devamında naos kısmında eşdeğer ölçülerde dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Simetrik bir düzen içinde dağılan bu pencereler dikdörtgen formludur. Üst kesimlerinde dikine tuğla dizileriyle düz atkılı birer kemer oluşturulmuştur. Pencere açıklıklarının kenarları da tuğla malzeme ile çerçeve içine alınmıştır. Cephedeki son pencere açıklığı, iç kısımda bemayı aydınlatan penceredir. Bu pencere, naostaki pencere dizisinden daha uzak bir konumdadır. Cephedeki pencere açıklıklarının tamamı taş ve tuğla malzeme ile özensiz bir şekilde doldurulmuştur (Çizim 103). Nartekse bakan ilk açıklığın ortasına küçük ölçekli muhdes bir pencere açılmıştır. Bemayı aydınlatan pencere açıklığının dolgusu, üstteki duvarın yıkılması nedeniyle yarıya kadar dökülmüştür. Yine bu pencerenin alt doğu ucunda, muhdes dört köşe bir pencere açıklığı dikkati çekmektedir. Cephenin doğu ucunda duvar yüzeyinde dikine madeni kılıçlamalar yapılarak mukavemet arttırılmaya çalışılmıştır. Buna rağmen bema penceresinin altından başlayan derin bir yapısal çatlak, zemin seviyesine kadar inmektedir.

Fotoğraf 251: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kuzey Cephe (2022)*

Doğu cephe, apsisin bulunduğu cephedir. Çok yakınına konut yapıları inşa edilmiştir. Yarım yuvarlak apsis çıkıntısı kısmi hasarlara rağmen iyi durumdadır (Çizim 104). Üst kısmı alaturka kiremit ile kaplıdır. Apsisin ortasında basık kemerli bir aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Pencere açıklığının kemeri, dikine tuğla sıralarıyla oluşturulmuş, kenarları da tuğla sıralarıyla çevrelenmiştir. Pencere, günümüzde dolgu malzeme ile tamamen kapalı durumdadır. Cephenin güneydoğu köşesi pahlanmıştır.

Güney cephe, kuzey cephenin tekrarı gibidir (Fotoğraf 252). Burada da narteks kısmında bir pencere açıklığı, devamında naos duvarında dört pencere açıklığı ve bemayı aydınlatan bir pencere açıklığı bulunmaktadır (Çizim 105). Tek fark, bu cephede naos duvarındaki pencere açıklıklarının herhangi bir malzeme ile doldurulmamış olmasıdır. Cephenin batı ve doğu uçlarında bitişik olarak inşa edilmiş muhdes konut yapıları temizlik çalışmaları esnasında yıkılmıştır. Buna rağmen cephe duvarı köylüler tarafından açık depo alanı olarak kullanılmaktadır. 2019 yılında yapılan kaçak kazı nedeniyle kuzey duvarının bir kısmı yıkılmıştır. Burada bulunan iki naos penceresi artık görülememektedir.

Fotoğraf 252: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Güney Cephe (2022)*

Süslemeler:

Yapıda günümüze ulaşan herhangi süsleme elemanı bulunmamaktadır. Bununla birlikte bir takım dekoratif düzenlemeler görülebilmektedir. Batı cephede bulunan giriş açıklığı, içeriden dışarıya doğru "C" şeklinde bir kıvrım yaparak genişlemektedir. Bu aynı zamanda girişe bir derinlik hissi katmaktadır. Giriş açıklığının yarım yuvarlak kemeri, dikine tuğla dizileriyle oluşturulmuştur. Çift kanatlı ahşap kapı, dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış, üzerine madeni parmaklıklar ile yarım yuvarlak formlu bir aydınlatma penceresi yapılmıştır. Kapı açıklığının her iki yanında plastır ya da sütünce düzenlemesine ait olabilecek silme başlıklar görülebilmektedir. Giriş bölümü, kapı açıklığı kemerinin üzerinde üç sıra tuğla dizisinden oluşan bir silme kuşağı ile sonlanmaktadır. Süsleme unsuruna rastlanmayan yapıdaki bu düzenlemeler, giriş kapısını ve ana cepheyi vurgulama amacını taşımaktadır. Dikine tuğla dizileriyle oluşturulan pencere kemerleri, diğer cephelerdeki pencere açıklıklarında da izlenebilmektedir.

Restorasyon Projesinin Değerlendirilmesi:

2016 yılında devreye alınan restorasyon projesi kapsamında Taksim Yapı firması tarafından yapının asli özelliklerine uygun olarak, onarım ve yenileme çalışmaları planlanmıştır. Projeye göre öncelikle yapı içinde ve dış cepheye bitişik durumdaki muhdes ekler kaldırılacaktır (Çizim 106). Ardından iç mekanda bulunan toprak ve moloz yığınları döşeme kotuna kadar temizlenecektir. Bu esnada naos kısmının özgün döşeme malzemesi saptanmaya çalışılacaktır. Taş ve tuğla ile doldurulmuş pencere açıklıkları eski haline getirilecektir (Çizim 107-110). Duvar yüzeylerindeki muhdes dolgular sökülerek, özgün malzeme ve tekniğe uygun olarak yeniden örülecektir. Duvarların yıkılan bölümlerinde güçlendirmeler yapılacaktır. Naosda bulunan özgün ahşap sütuna göre yeniden imal edilecek sütunlar, yapının iç kısmında neflerin ayrılması için kullanılacaktır. Duvar üst kotlarında L profiller ile hatıl sistemi oluşturularak mukavemetin arttırılması amaçlanmaktadır. Kapı ve pencerelerin doğramaları ahşap olarak yeniden üretilecektir. Tüm işlemler tamamlandıktan sonra duvar yüzeyleri sıvanacaktır. Mahfil katı, tavan kaplamaları ve çatı ahşap olarak yeniden oluşturulacaktır. Beşik çatı formu uygulanacak olup, alaturka kiremit ile kaplanacaktır.

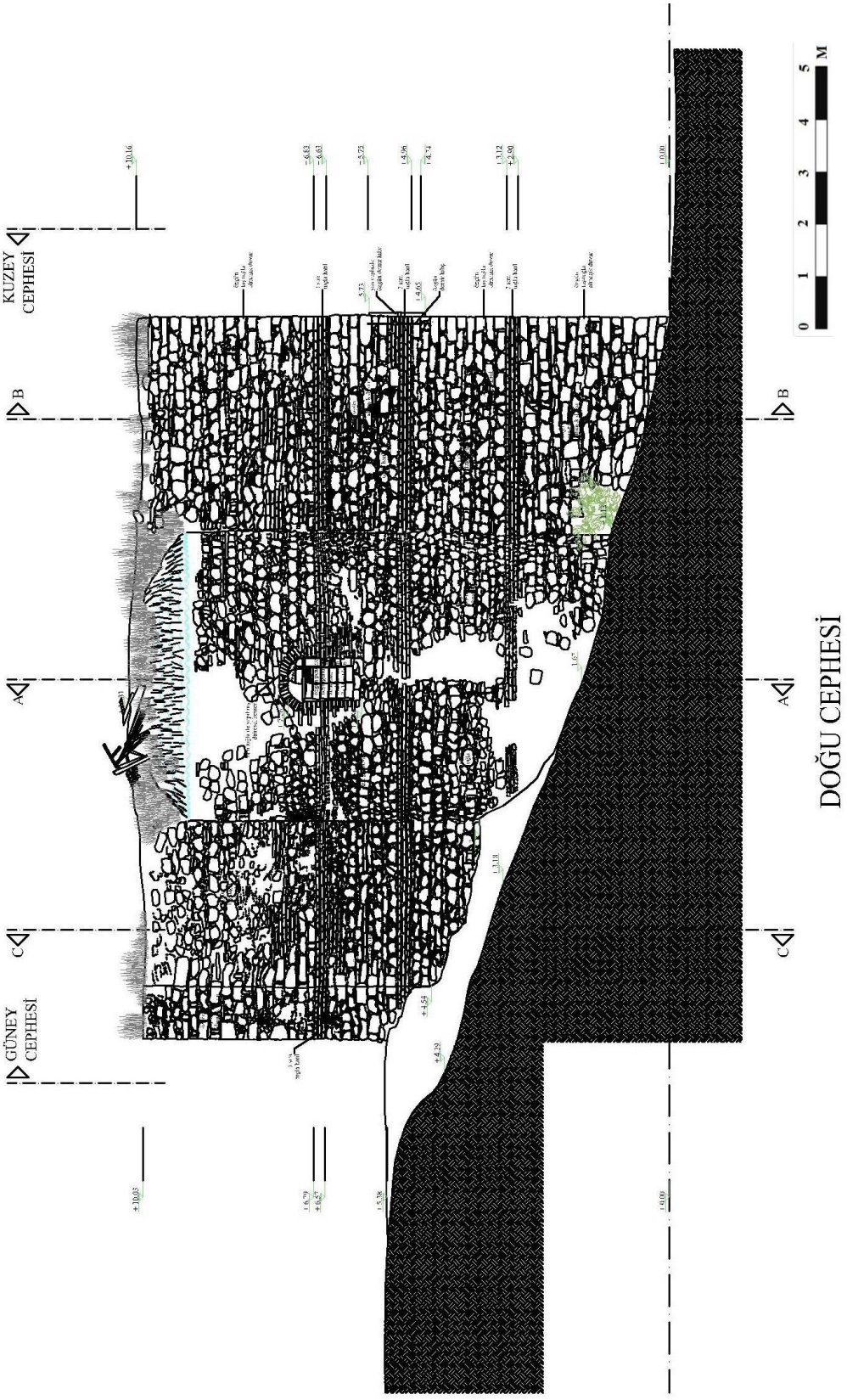
Çizim 101: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Zemin Kat Planı Rölöve (Taksim Yapı Mimarlık)*

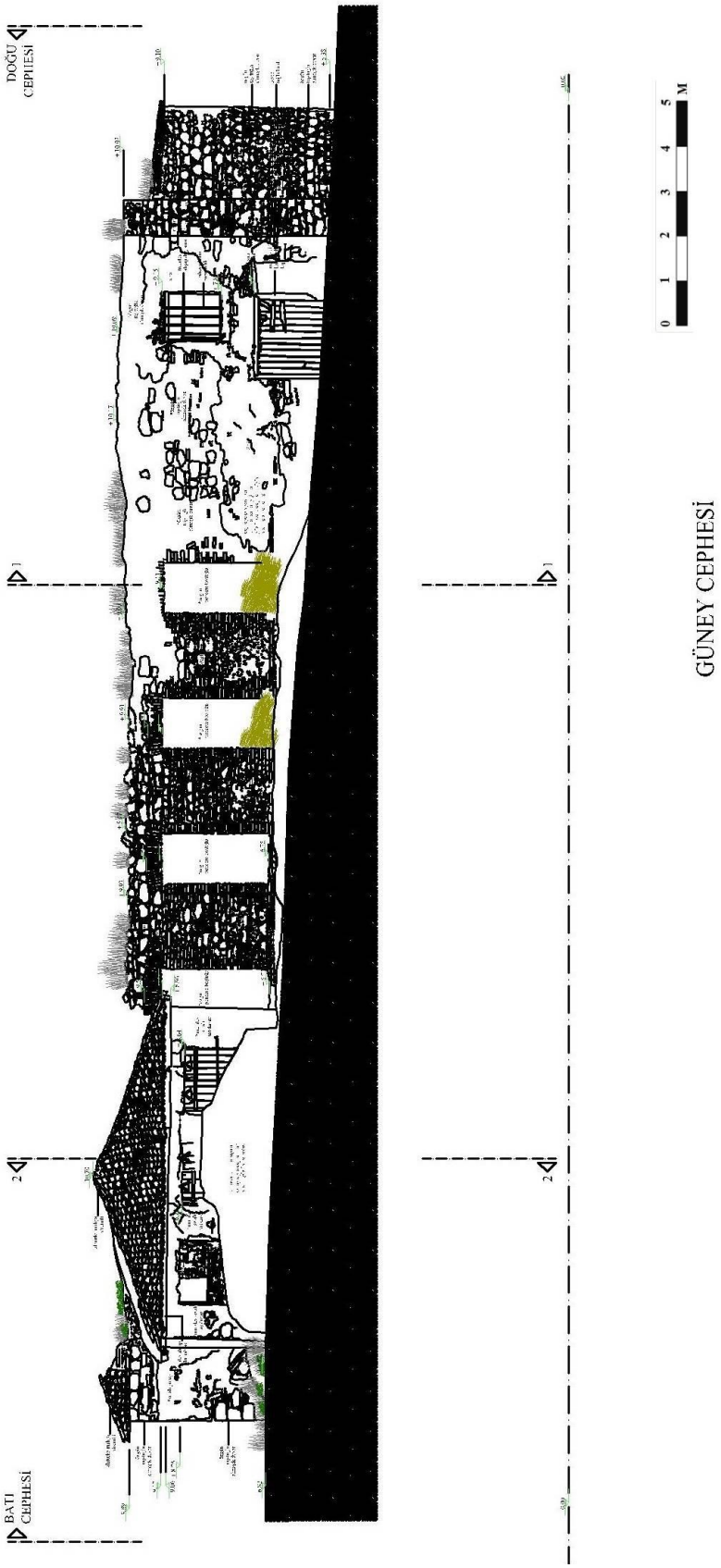
Çizim 102: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Batı Cephe Rölöve (Taksim Yapı Mimarlık)*

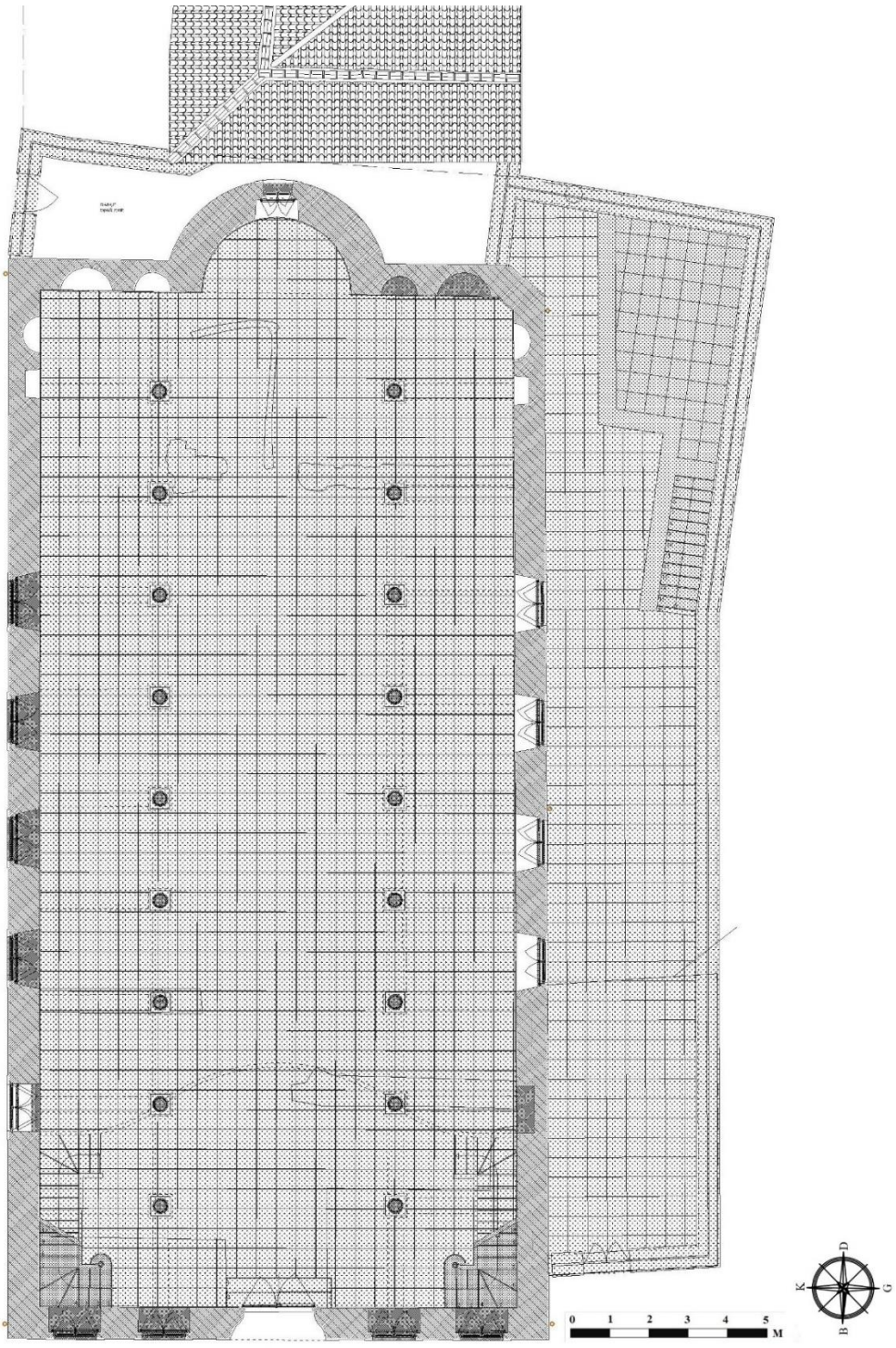
Çizim 103: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kuzey Cephe Rölöve (Taksim Yapı Mimarlık)*

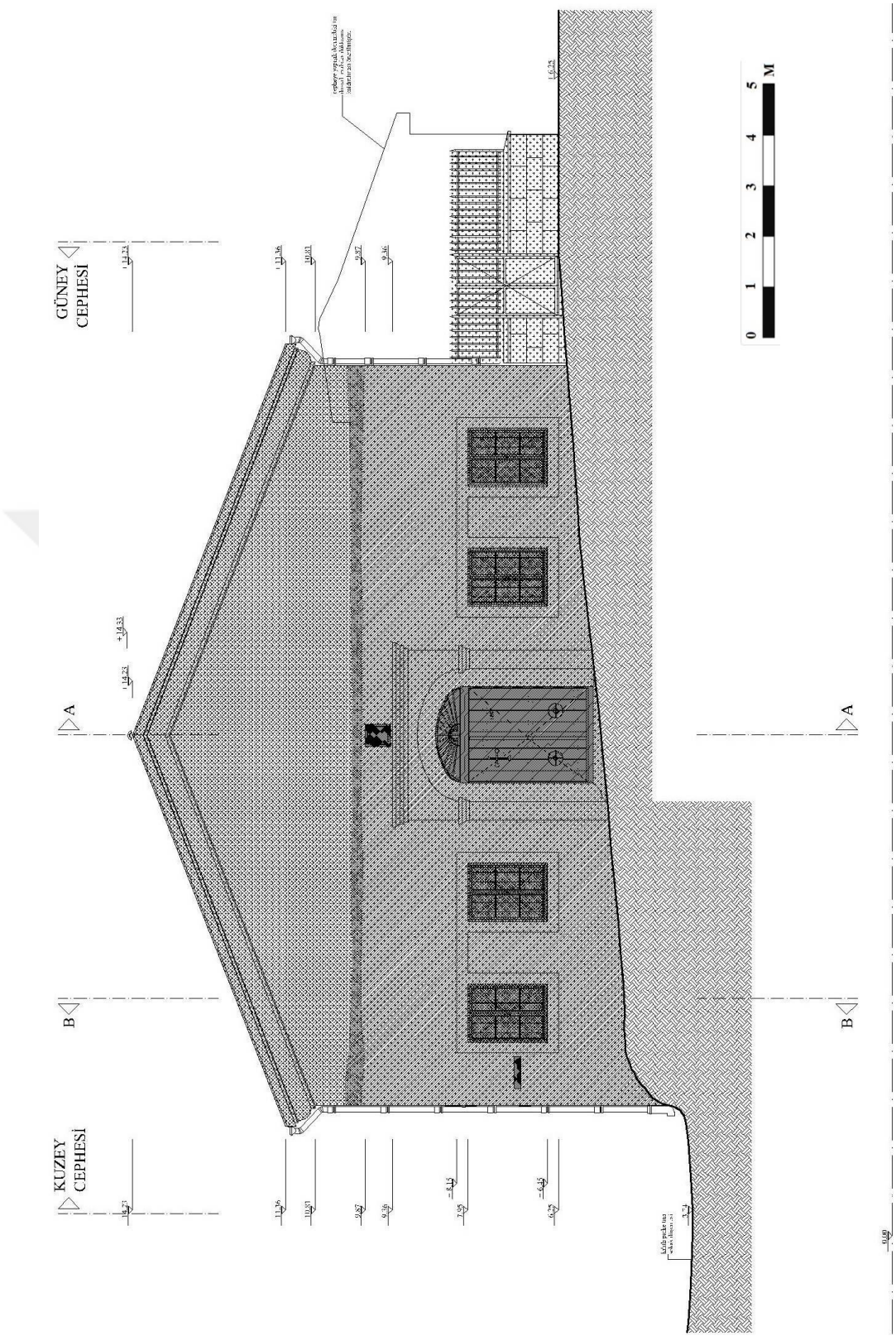
Çizim 104: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Doğu Cephe Rölöve (Taksim Yapı Mimarlık)*

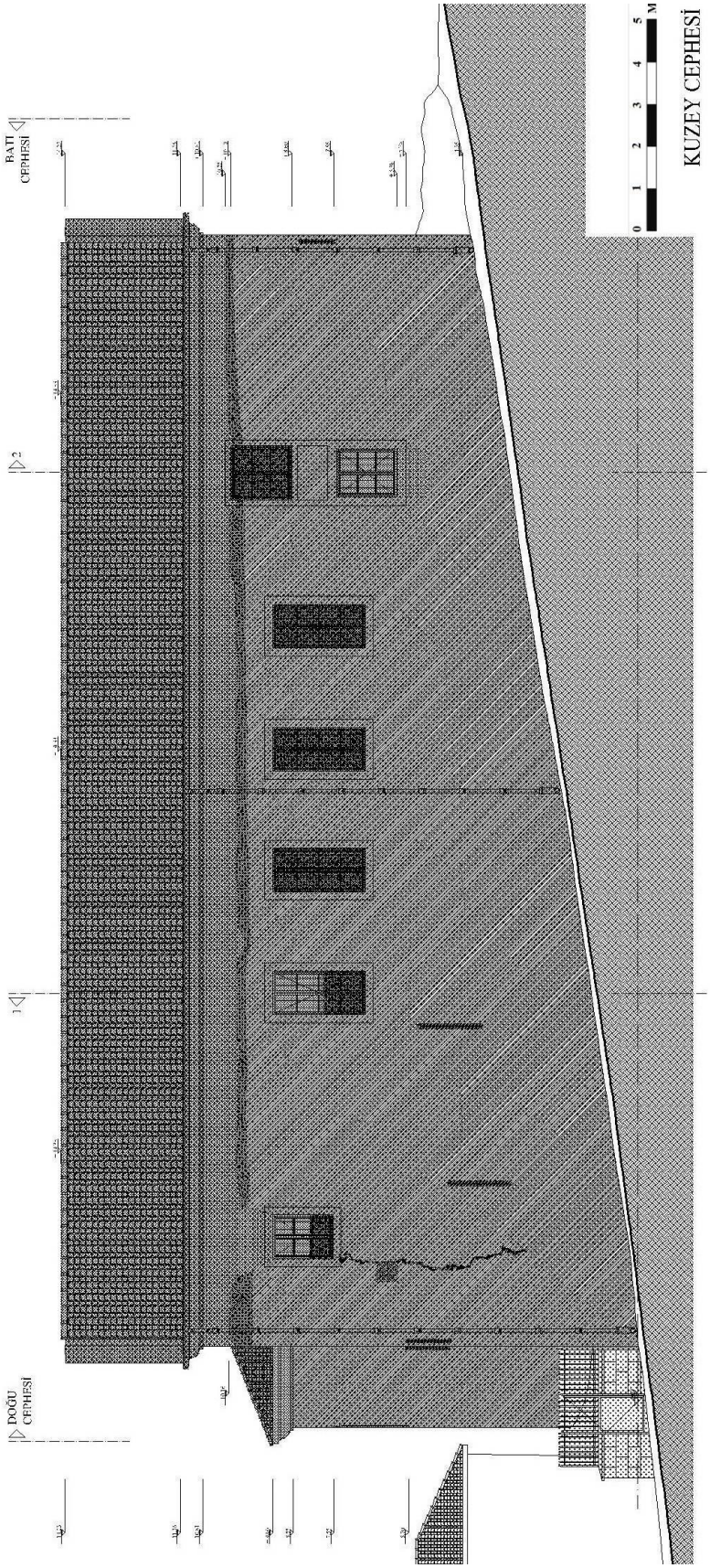
Çizim 105: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Güney Cephe Rölöve (Taksim Yapı Mimarlık)*

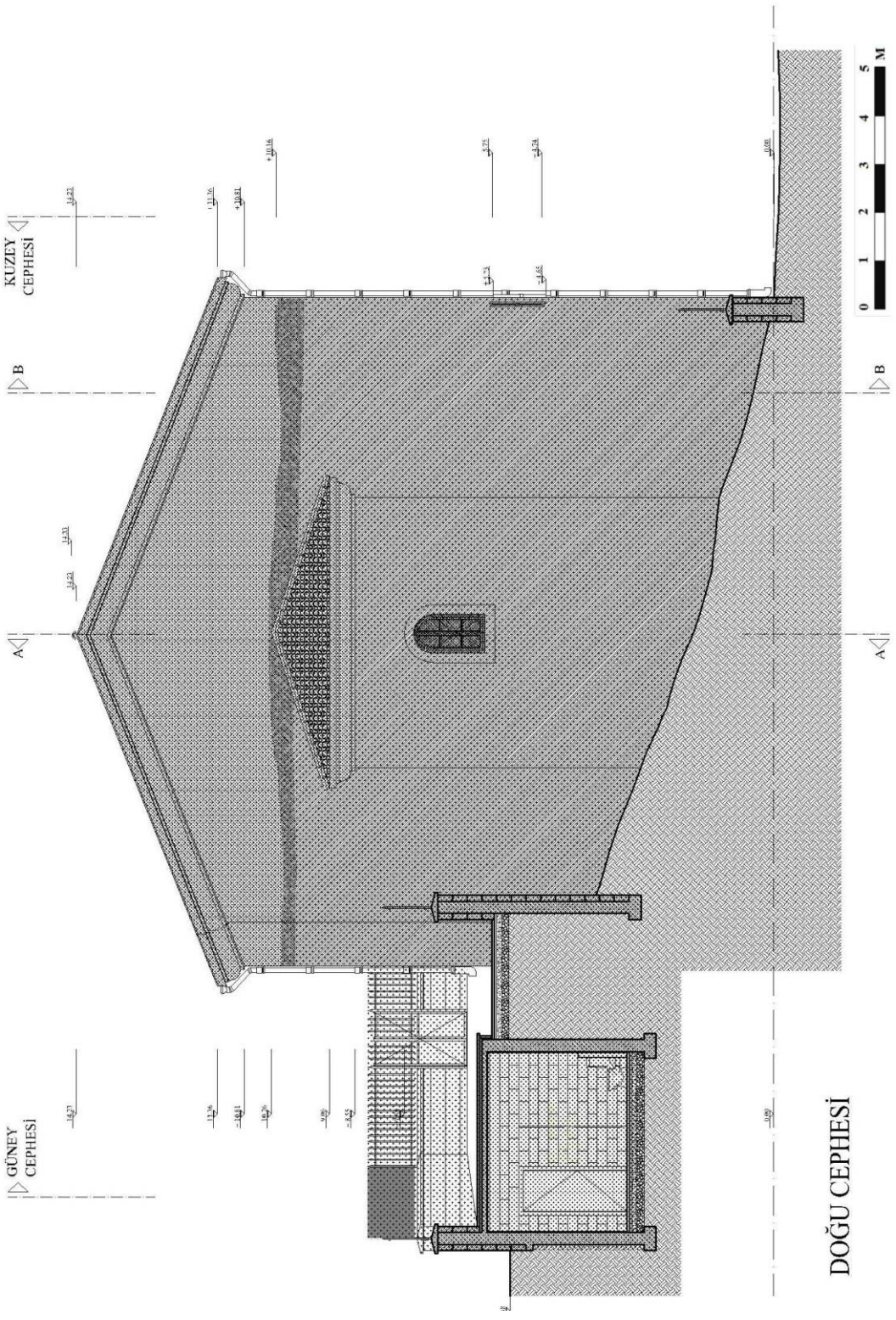
Çizim 106: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Zemin Kat Planı Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

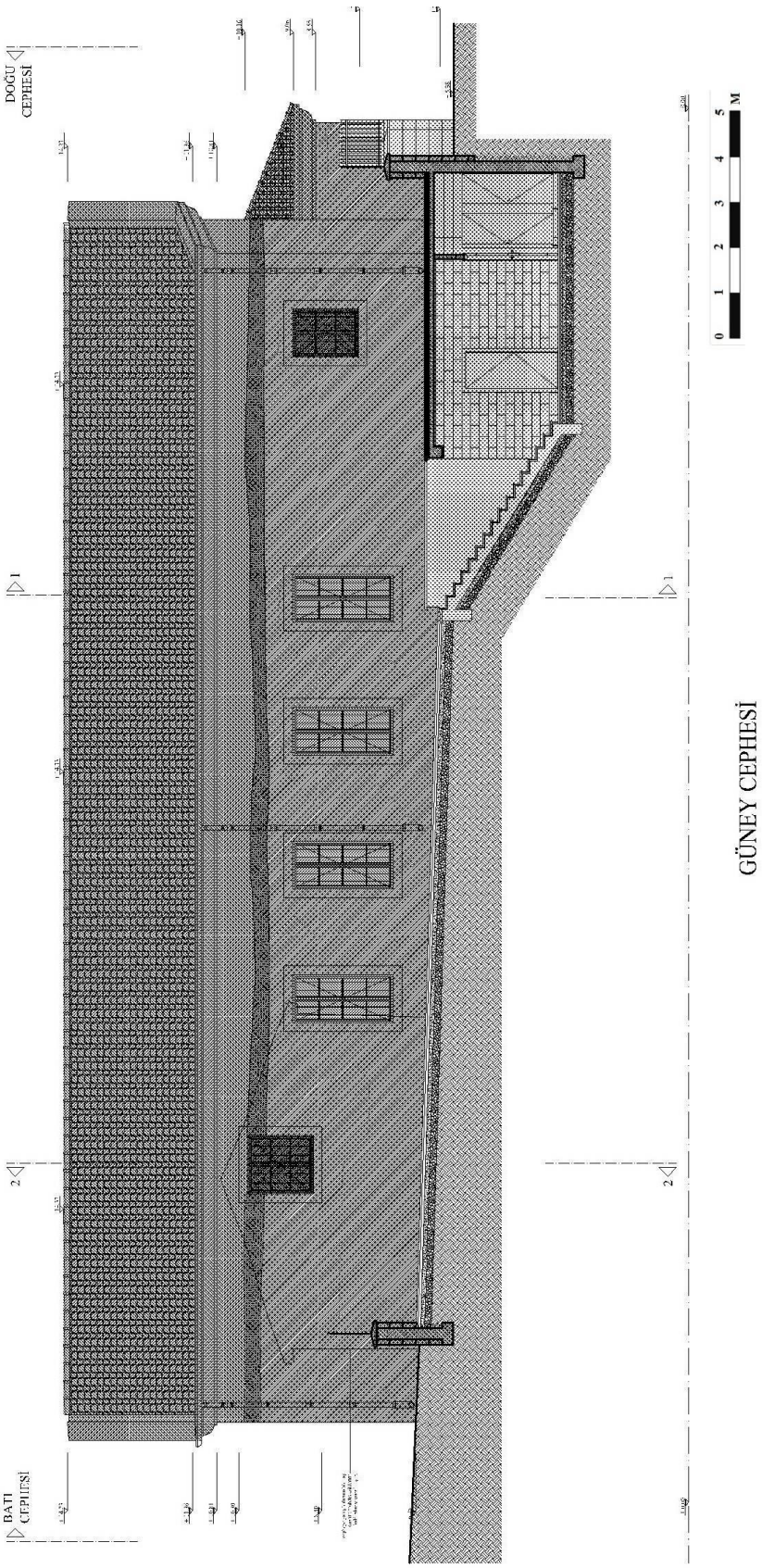
Çizim 107: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Batı Cephe Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

Çizim 108: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Kuzey Cephe Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

Çizim 109: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Doğu Cephe Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

Çizim 110: *Şarköy Tepeköy Mahallesi Aziz Georgios Rum Kilisesi Güney Cephe Restorasyon (Taksim Yapı Mimarlık)*

4.3.4. Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi (1881, 1896)

Adres: Eriklice Mah. Köyiçi Mevkii, 9 Pafta, 2327 Parsel Şarköy/Tekirdağ

İnceleme tarihi: 26.12.2021, 05.11.2022

Fotoğraf: 253-268

Çizim: 111-122

Genel Tanım:

Yapı, kuzeydoğu-güneybatı yönünde gelişmektedir. Yaklaşık olarak 14,23*22,22 metre ölçülerindedir. T planlı ve tek nefli yapının kuzeydoğu kesiminde "U" şeklinde bir narteksi vardır (Çizim 111). Bu şekilde tasarlanan narteks örneklerine Trakya'nın diğer yerleşim merkezlerinde de rastlanmaktadır. Güney ve kuzey duvarlarından taşırılan narteks ve galeri katı ile daha geniş bir alan elde edilerek, kalabalık topluluklara hitap edilebilmesi amaçlanmış olmalıdır. Beden duvarları kaba yonu-moloz taş ve tuğla hatıl sıraları ile oluşturulmuştur (Fotoğraf 253). Cephe duvarlarına bitişik olarak inşa edilen konut yapıları ve baraka benzeri eklentiler bulunmaktadır. Kilisenin avlusu varsa da bugün tamamen kaybolmuş durumdadır. Yapının ahşap çatısı günümüze ulaşmamıştır. Duvarlar üzerindeki kalıntılardan alaturka kiremit ile kaplandığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 253: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesinin Güneybatıdan Görünümü (2022)*

Tarihçe:

Eriklice Aziz Theotokos Kilisesi, Şarköy'e bağlı Eriklice Mahallesi içinde bulunmaktadır. Eriklice ismi, Rumca "Iraklitsa" isminin Türkçeleşmiş halidir.[253] Mübadele öncesi nufüsunun büyük bir kısmı Rumlardan oluşan bölgede, günümüze ulaşan kiliselerden biri, Aziz Theotokos Rum Kilisesi'dir. Yapıda üç kitabe bulunmaktadır. Bunlardan ilki güneydoğu giriş kapısının üzerindedir. Diğerleri, yapının yine güneydoğu kısmında kalan müştemilatları üzerindedir. Bunların birinde 1881 (Fotoğraf 254), diğerlerinde 1886 (Fotoğraf 255-256) tarihi okunabilmektedir. Yapının bahçesinde bulunan müştemilatlardan birinin ruhsatsız olarak inşa edilmesiyle ilgili Hicri 12.10.1314 tarihli bir kınama yazısı vardır (Belge 15-16 /Bkz. EKLER).[254] 1924 yılındaki mübadeleden sonra özel mülkiyete geçen yapı, mesken ve depo olarak kullanılmıştır. Uzunca bir zaman atıl durumda kalmış, günümüze oldukça harap durumda ulaşmıştır. Yapı Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi tarafından kamulaştırılarak restorasyon projeleri hazırlanmıştır.[255]

Avlu girişi üzerinde bulunan giriş kapısı üzerindeki Yunanca ilk kitabe aşağıdaki gibidir:

"ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ"

Ήδε η είσοδος ίδρυται δαπάνη

Ιωάννου Ε.Χ. Αργυρού

εκ Μυριοφύτου.

Τη 14 Ιουλίου 1881

Kitabenin Türkçesi:

"KUTSAL BAKİRE MERYEM'İN GÖĞE KABULÜ"

Bu giriş, 14 Temmuz 1881'de Miriofito (Mürefte) köyünden Ioannis Argiros'a ithafen kurulmuştur.

[253]Mavridis, 2017, **a.g.k.**, 165.
[254]BOA, ŞD.1922-8, H.12.10.1314 (M.16.03.1897).
[255]Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi (2019). *"Geçmişe İlk Adım" Tekirdağ Miras Atölyesi*. T.B.B. İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Kültür Varlıkları Şube Müdürlüğü. Tekirdağ: Toprak Ofset. s. 73.

Fotoğraf 254: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kitabe 1 (2022)*

Müştemilat üzerinde yer alan ikinci kitabe büyük harflerle yazılmıştır:

ΗΓΕΡΟΗ ΔΗΛΕΙΑΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ ΙΒΗΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΕΚ ΚΥΔΩΝΙΩΝ ΙΟΒΡΙΟΥ
1886

Kitabenin günümüz Yunancası aşağıdaki gibidir:

Χτίστηκε με έξοδα ιδιωτικά του αρχιηγούμενου Πορφυρίου Ιβηρίτη από τις Κυδωνίες
ιοβρίου 1886

Kitabenin Türkçesi:

Kidonya'lı başrahip İvirion'dan Porphyrios'un özel masraflarıyla inşa edilmiştir.

Aralık 1886

Fotoğraf 255: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kitabe 2 (2022)*

Ana giriş kapısı üzerindeki üçüncü mermer kitabenin üst kısmında bir haç bulunmaktadır. Haç kollarının solunda ve sağında **IC** (ΙΗΣΟΥΣ)- **XC** (ΧΡΙΣΤΟΣ) kristogramları, alt tarafında ise **NI - KA** (NIKA) harfleri görülmektedir. İsa'nın Zaferi anlamına gelmektedir. Yunanca kitabe aşağıdaki gibidir:

Ο Περικαλής ούτος ιερός ναός του ιβηριτικού μονιαριου της θεοτόκου ανε....έθη όλος δαπάνη του πανσέπτου Κυρίλλου Ιβηρίτου του εξ Ηρακλίτσης εις μνημόσυνον αυτού τε και των γονέων αυτού. Σωτηρίω έτει αωπς (1886)

Kitabenin Türkçesi:

Kutsal Bakire Meryem'in bu güzel kutsal tapınağı, İvirion'dan Heraklitsa'lı (Eriklice) Kyrillous kendisi ve ailesi anısına tüm masrafları karşılanarak 1886 yılında inşa edilmiştir.[256]

[256] Transkripsiyon ve çeviriler: Cenk Doğan tarafından.

Fotoğraf 256: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kitabe 3 (2022)*

İç Mekan:

Yapının iki girişi bulunmaktadır. Bunlardan biri güneydoğuda, diğeri kuzeybatıdadır. Güneydoğuda bulunan giriş, muhtemelen ana giriştir. İç mekan esas olarak üç bölümden oluşmaktadır; "U" şeklindeki narteks, naos ve ahşap konstrüksiyonlu mahfil katı (Fotoğraf 257). Narteks, naosdan bağdadi teknikle yapılmış bir duvarla ayrılmaktadır. Güneybatı cephenin önüne inşa edilen muhdes yapı nedeniyle duvar yüzeyinde bulunan iki dikdörtgen formlu pencere işlevsiz hale gelmiştir. Cephenin batı ucundaki son açıklık ise kısmen dolgu malzemesi ile doldurularak kapatılmıştır. Narteksin kuzeybatı kanadının alt katında, cephe duvarı üzerinde basık kemerli bir giriş kapısı, solunda ve sağında birer pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 258). Soldaki formu oldukça bozulmuş dikdörtgen, sağdaki ise basık kemerlidir. Pencereler tuğla ile örülerek kapatılmıştır. Üst katta ise üçgen çatı alınlığı ortasında daire formunda bir pencere açıklığının her iki yanında dikdörtgen formlu birer pencere açılmıştır. Naosa bakan beden duvarı üzerindeki basık kemerli pencere ise örülerek kapatılmıştır. Kuzeybatı girişin sol kısmında duvar yüzeyindeki izlerden mahfil katına çıkan merdiven ünitesinin burada olduğu anlaşılmaktadır. Narteks duvarları üzerindeki ahşap kiriş

kalıntıları, mahfil katının sınırlarını işaret etmektedir. Narteksin kuzeybatı kanadı, özgün mahfilin durumu hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Burada asma katın ahşap taşıyıcı sistemi kısmen günümüze ulaşmıştır (Çizim 112, Fotoğraf 259). Mahfil katındaki ahşap direkler, ahşap kemerlerle birbirine bağlanmaktadır. Kemer formlarının iç kısımlarının, Barok karakterli "S" ve "C" kıvrımlarından oluştuğu seçilebilmektedir (Fotoğraf 260). Kemerler arasındaki yüzeyler ahşap plakalarla kapatılmıştır.

Narteksin güneybatı cephe duvarının alt katında tuğla ile örülerek kapatılan üç açıklık seçilebilmektedir. Tamamı basık kemerli bu açıklıkların ortadaki geniş olanı özgün yapıda kapı, yanlarındakiler ise penceredir. Günümüzde işlevsiz hale getirilmiştir. Üçgen bir alınlık şeklinde devam eden cephe duvarının üst kısmında daire formlu, her iki yanında da dikdörtgen formlu pencere açıklıkları oluşturulmuştur. Güneybatı kanadının naosa bağlanan duvarı üzerinde de daha küçük boyutlu ve basık kemerli bir pencere açıklığı bulunmaktadır.

Fotoğraf 257: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi İç Mekanın Güneyden Görünümü (2022)*

Fotoğraf 258: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeybatı Girişinin Narteksten Görünümü (2022)*

Fotoğraf 259: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Mahfil Katının Kuzeybatıdaki Kalıntısı (2022)*

Fotoğraf 260: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Mahfil Katını Taşıyan Ahşap Direk ve Kemerleri (2022)*

Tek nefli naos, yaklaşık olarak 6,50*17 metre ölçülerindedir. Naosun kuzeybatı ve güneydoğu duvarlarında dörder adet basık kemerli pencere simetrik bir düzen içinde dağılmaktadır (Fotoğraf 261). Kuzeybatı cephe duvarındaki son pencere, diğerlerinden daha kısa tutulmuş, alt kısmına ise dikdörtgen formlu bir niş açılmıştır. Benzer bir düzenleme, güneydoğu cephe duvarında da görülebilmektedir. Burada daha kısa boyutlu pencerenin altında dikdörtgen formlu bir niş ve kapı açılmıştır. Kapı açıklığı sonradan tuğla ile doldurularak kapatılmıştır. Niş ve kapının üst kısımlarının ahşap lentolarla sınırlandığı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte dikine tuğla dizileriyle oluşturulan basık hafifletme kemerleri de mevcuttur. Bema sınırındaki bu kapının, rahibin dini törenler sırasında kullandığı kapı olduğu düşünülebilir. Yine birinci ve ikinci sıradaki pencereler arasında kalan duvar yüzeylerindeki izlerden ikonastasisin sınırlarını takip etmek mümkündür. Naos, kuzeydoğu cephede bir apsis ile sona ermektedir (Fotoğraf 262).

Fotoğraf 261: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneydoğu Naos Duvarı (2022)*

Fotoğraf 262: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneybatı Yönünden Naosa Bakış (2022)*

Yarım yuvarlak formda dışarı çıkıntı yapan apsisin her iki yanında birer niş bulunmaktadır (Fotoğraf 263). Sol kısımda kalan niş, yarım yuvarlak formlu, sağ kısımdaki ise dikdörtgen formludur. Ancak sağdaki nişin üzerinde, dökülen sıva tabakalarından dikine tuğla dizileriyle yarım yuvarlak formlu bir hafifletme kemerinin olduğu görülebilmektedir (Fotoğraf 264). Moloz taş ile örülen apsisin orta kısmı, bir kapı genişliğinde yıkılarak açılmıştır. Apsis nişinin kemeri, taş malzemeyle oluşturulmuştur. Ancak kemerin biraz yukarısında taş dolgu içerisine dikine tuğla dizileriyle bir kemer daha örülmüştür. Apsis duvarı, ortada yuvarlak formlu bir pencere ve her iki yanında dikdörtgen formlu birer pencereden oluşan düzenleme ile sona ermektedir. Pencere açıklıkları üst kısımlarında ahşap lentolarla sınırlandırılmıştır. İç mekan duvarlarında yer yer sıva izleri seçilebilmektedir. Bu da yapının duvarlarının özgün halinde sıvalı olduğuna işaret etmektedir. Yapının özgün zeminine ait hiçbir iz kalmamıştır.

Fotoğraf 263: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Apsis Duvarı Üzerindeki Niş (2022)*

Fotoğraf 264: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneydoğu Duvarı Üzerindeki Niş ve Kapı (2022)*

Cepheler:

Yapının beden duvarları, kaba yonu-moloz taş ve üçer sıra tuğla hatıllı almaşık teknikle inşa edilmiştir. Beden duvarlarının inşasında kullanılan tuğlaların boyutları, 25*12*5 cm ölçülerindedir. Cephe köşeleri daha düzgün taşlarla örülmüştür. Beden duvarları dört sıra tuğla saçak silmesi ile sona ermektedir. Kademeli bir şekilde dışa taşırılan tuğla silmeler, tüm cephe duvarlarında tekrarlanmıştır. İç mekanda beden duvarlarının örgüsünde yer yer ahşap hatıllara da rastlanmaktadır.

Uzunca bir süre doğal tahribata maruz kalan yapıya, çok yakınına inşa edilen sivil eklentiler de zarar vermektedir. Apsis aksında yer alan güneybatı cephe, en fazla müdahaleye maruz kalmış cephedir (Çizim 113, Fotoğraf 265). Beden duvarının bitişik bir baraka, batı köşesinde de bir zeytin teknesi bulunmaktadır. Duvar yüzeyindeki izlerden, daha önceden de cephe duvarına bitişik eklentiler olduğu seçilebilmektedir. Teknenin arkasında sonradan kapatılmış bir pencere açıklığı fark edilmektedir. Barakanın kapattığı iki pencere açıklığı ise ancak içeriden görülebilmektedir. Cephenin üst kesiminin yaklaşık olarak 1,5 metresi yıkılmıştır.

Fotoğraf 265: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneybatı Cephesi (2022)*

Kuzeybatı cephe, diğer cephelerden daha açık ve okunabilir durumdadır (Çizim 114, Fotoğraf 266). 21,80 metre uzunluğunda olan cephenin dışa taşkın narteks kısmında giriş kapısı ve her iki yanında birer pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 267). Pencere açıklıkları ve giriş kapısının bir kısmı dolgu malzemesi kapanmıştır. Giriş kapısı açıktır, ancak orijinal haline göre oldukça küçülmüştür. Sağ kısmında bulunan pencere ise önce itinasız bir şekilde genişletilmiş, sonra da tamamen kapatılmıştır. Cephenin bu kısmı mahfil katı seviyesine kadar kumlu sıva ile sıvanmıştır. Üçgen bir alınlık ile sona eren cephenin üst kısmında, diğer cephelerde de tekrarlanan, ortada daire, her iki yanında dikdörtgen formlu pencere açıklıklarından oluşan üçlü pencere düzeni uygulanmıştır. Kuzeybatı cephenin naos kısmında devam eden kısmında, basık kemerli dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Apsise yakın olan son pencere, diğerlerinden daha küçük tutulmuştur. Pencere açıklıklarının tamamı dikine tuğla dizileriyle oluşturulmuş kemerlere sahiptir. Bu bölümdeki pencerelerin ahşap pervaz ve madeni parmaklıkları yenilenmiştir. Narteks çıkıntısının apsise bakan dar yüzeyindeki küçük boyutlu bir aydınlatma penceresi ise yarıya kadar kapanmış durumdadır.

Fotoğraf 266: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeybatı Cephesi (2022)*

Fotoğraf 267: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeybatı Cephe Üzerindeki Giriş Kapısı (2022)*

Apsisin bulunduğu kuzeydoğu cephesi, yaklaşık olarak 8,10 metre genişliğindedir (Fotoğraf 268). Beden duvarından yarım yuvarlak formda dışa taşırılan apsisin genişliği ise 2.95 metre ölçülerindedir. Apsis orta kısmından yıkılarak bir giriş açılmıştır. Apsis çıkıntısının oval bir formda sona ermesi gereken üst kesimi ise doğal tahribat sonucu kısmen yıkılmıştır (Çizim 116). Cephenin üst kesiminde apsis genişliğinde dikine tuğla dizilerinden oluşturulan bir kemer seçilebilmektedir. Üçgen bir alınlık şeklinde sona eren cephe duvarının tam ortasında yuvarlak formlu bir pencere ve her iki tarafında dikdörtgen formlu birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencerelerden birinin özgün ahşap pervaz ve demir parmaklıkları yerinde durmaktadır.

Fotoğraf 268: *Şarköy Eriklice Mahallesi Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeydoğu Cephe (2022)*

Güneydoğu cephe yaklaşık olarak 21,80 metre uzunluğundadır. Narteks çıkıntısının bulunduğu cephenin güney ucunda giriş kapısı ve her iki yanında birer pencere bulunmaktadır. Pencere açıklıkları ve kapı girişi muhdes dolgularla kapanmıştır (Çizim 115). Cephe, bitişik muhdes yapılar yüzünden bir bütün olarak algılanamamaktadır. Cephenin devamında üçgen bir alınlıkla tamamlanan üst kesimde daire planlı bir pencere ve her iki yanında dikdörtgen formlu birer pencereden oluşan üçlü pencere düzeni

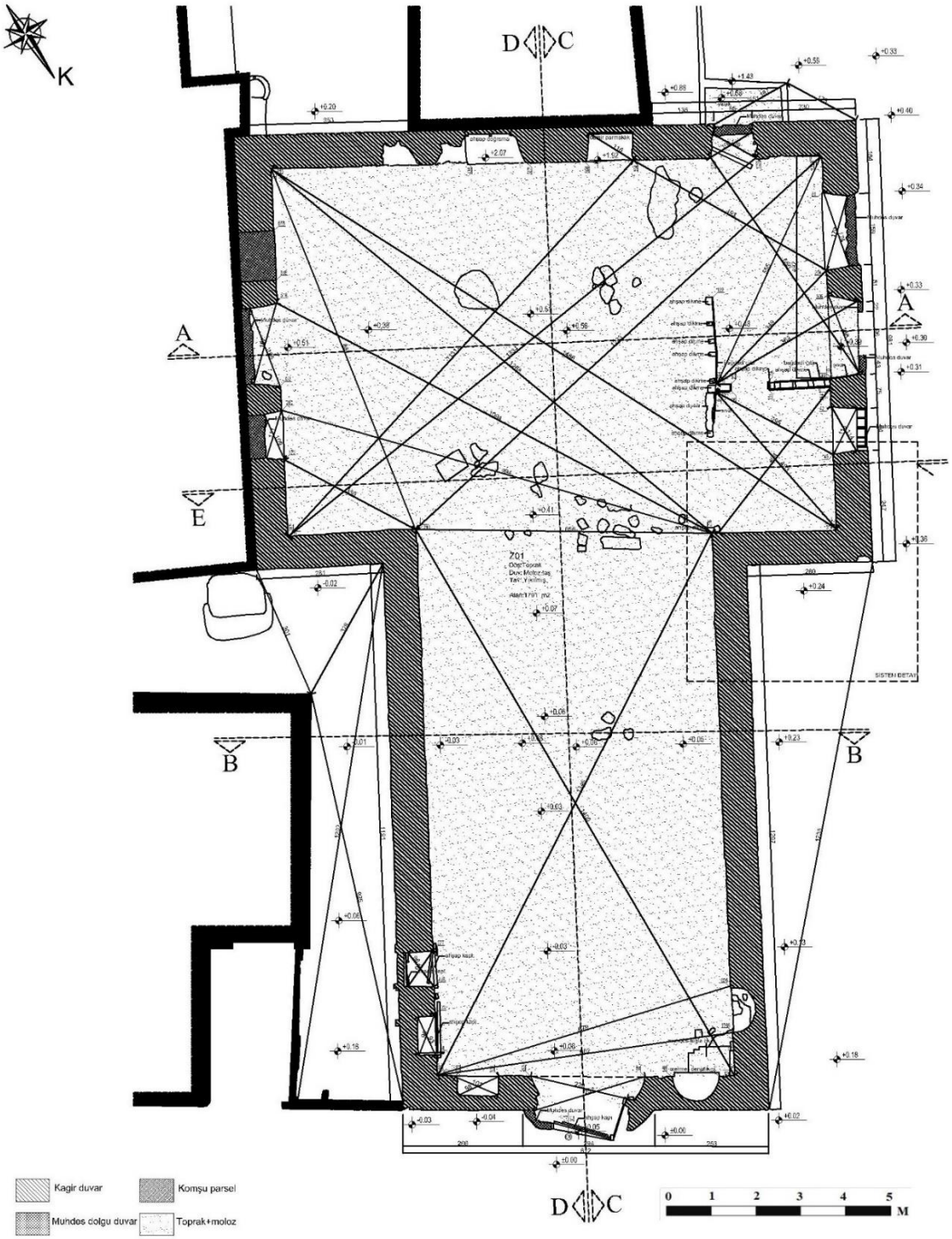
uygulanmıştır. Dışa taşkın narteksin apsise bakan dar yüzeyinde mahfili aydınlatan küçük boyutlu bir pencere daha vardır. Kuzeybatı cephenin naos kısmında devam eden yüzeyinde simetrik bir düzen içinde dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Apsise yakın olan daha küçük tutulmuştur. Pencerelerin ahşap pervaz ve madeni parmaklıkları yenilenmiştir. Bu pencerenin alt kısmında, iç kısımdan da izlenebilen dar bir kapı, önündeki muhdes yapı yüzünden görülememektedir.

Süslemeler:

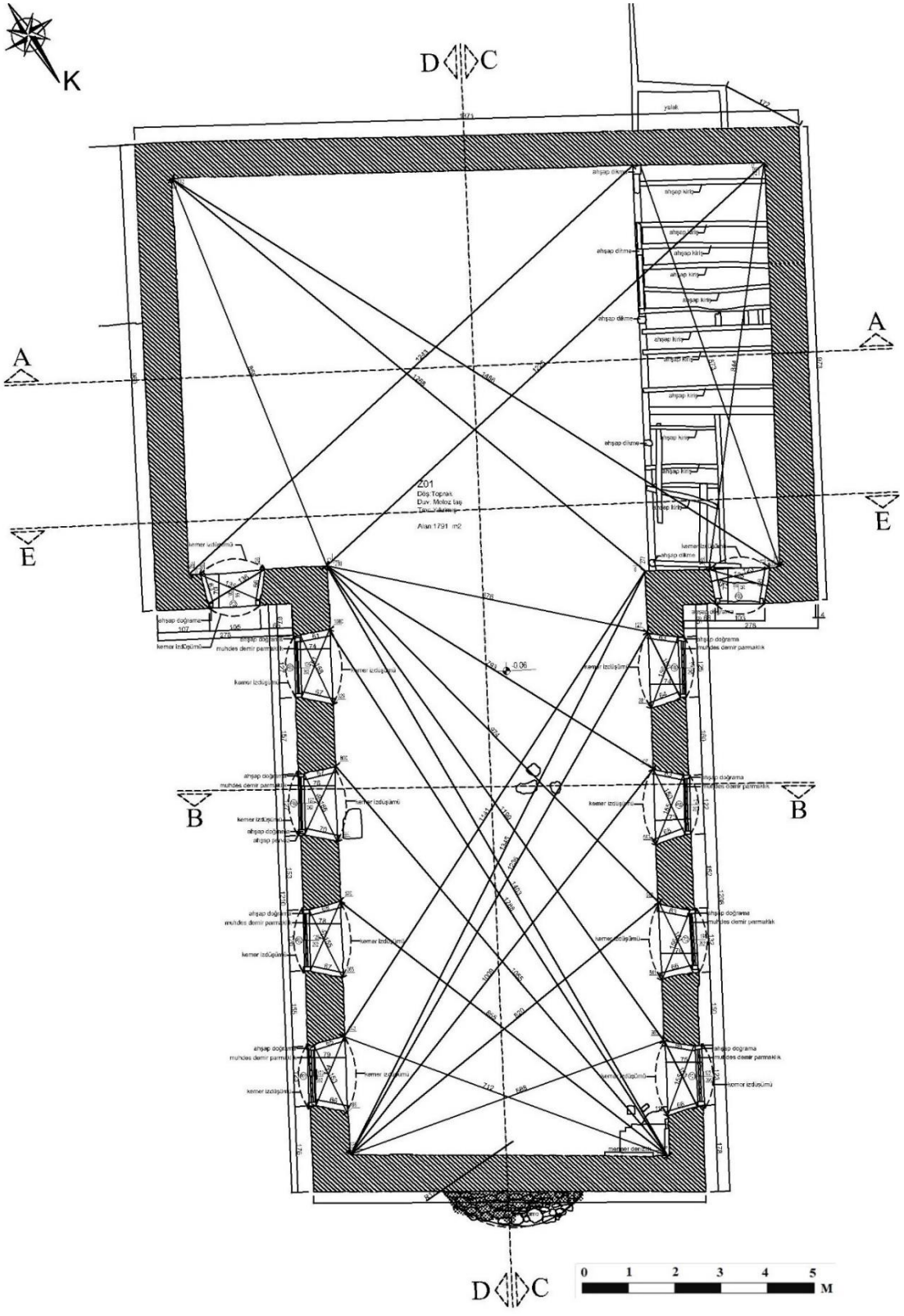
Yapı günümüze oldukça metruk bir durumda ulaşmıştır. Bu nedenle sınırlı ölçüde dekoratif düzenlemeler izlenebilmektedir. Bunlar arasında, dikine tuğla dizilerinden basık kemerlere sahip cephe pencere açıklıkları ve çatı altı seviyesinde tuğla malzeme ile oluşturulan silme katları sayılabilir.

Restorasyon Projesinin Değerlendirilmesi:

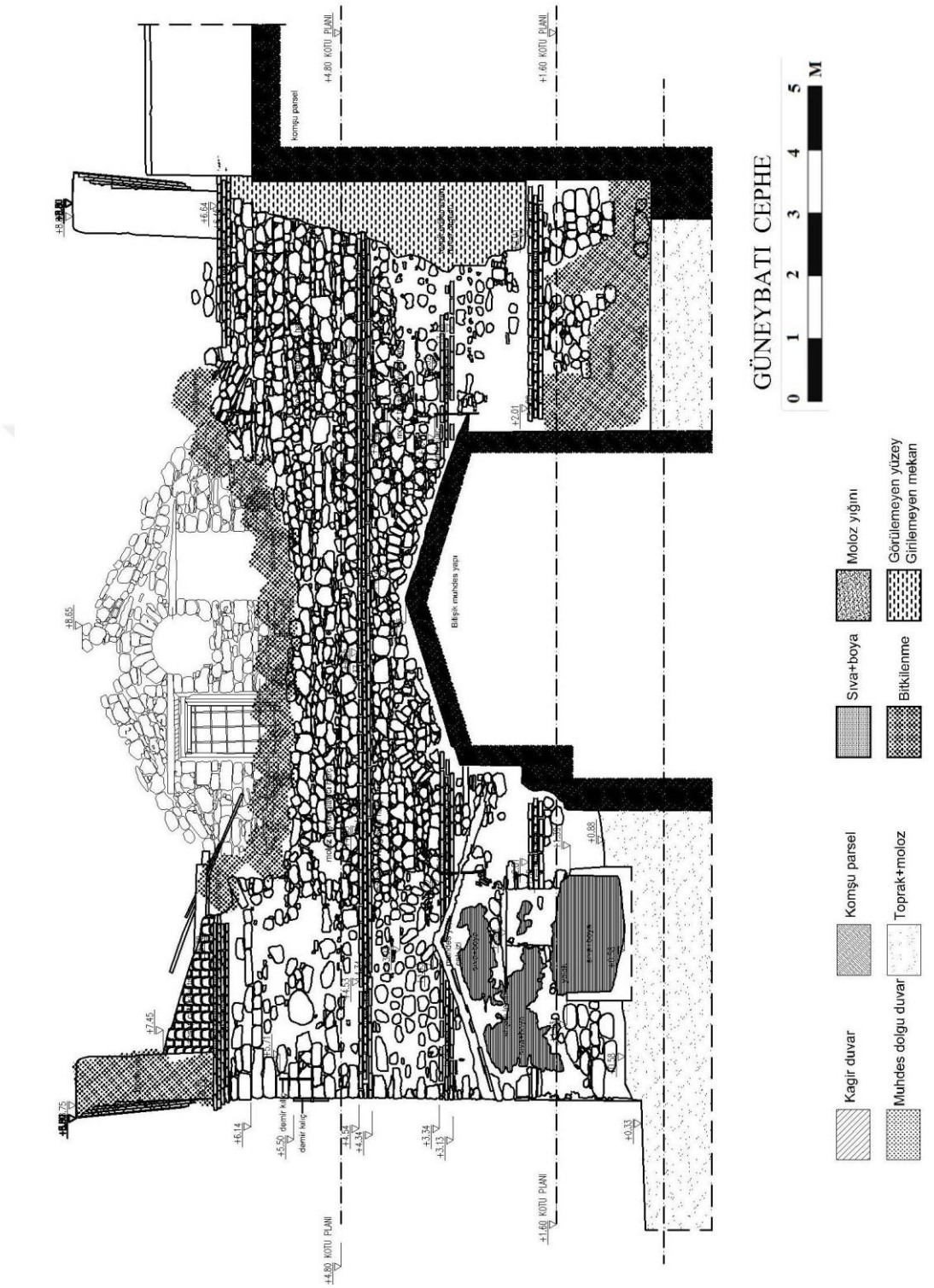
2018 yılında yapının iç kısmına inşa edilen muhdes ahşap barakalar kaldırılarak temizlik yapılmıştır. 2019 yılında Pasa Mimarlık tarafından yapıya ilişkin restorasyon projesi hazırlanmıştır. Bu projeye göre yapının özgün unsurları esas alınarak onarım ve yenileme çalışmaları başlatılacaktır. Narteks, mahfil katı ve merdivenleri ahşap malzeme ile yeniden oluşturulacaktır (Çizim 117-118). Galeri katındaki ahşap dikme ve kemerlerin sağlam olanları korunacak, eksik kısımlar orijinal olanlara uygun olarak yeniden imal edilecektir. Yapının beden duvarlarındaki çatlaklar ve yapısal bozulmalar konusunda önlemler devreye sokulacaktır. Duvar yüzeylerinde eksilen taşlar, dokuya uygun olarak yenilenecektir (Çizim 119-122). Tuğla saçak silmeler, özgün formları korunarak onarılacaktır. Çatı onaylanan projeye uygun olarak ahşap malzeme ile yeniden oluşturulacaktır. Çeşitli dolgu malzemeleri ile kapatılan pencere ve kapı açıklıkları özgün haline getirilecek, doğramaları ahşap malzeme ile yenilenecektir. Zeminin ise mermer malzeme ile kaplanması uygun görülmüştür.

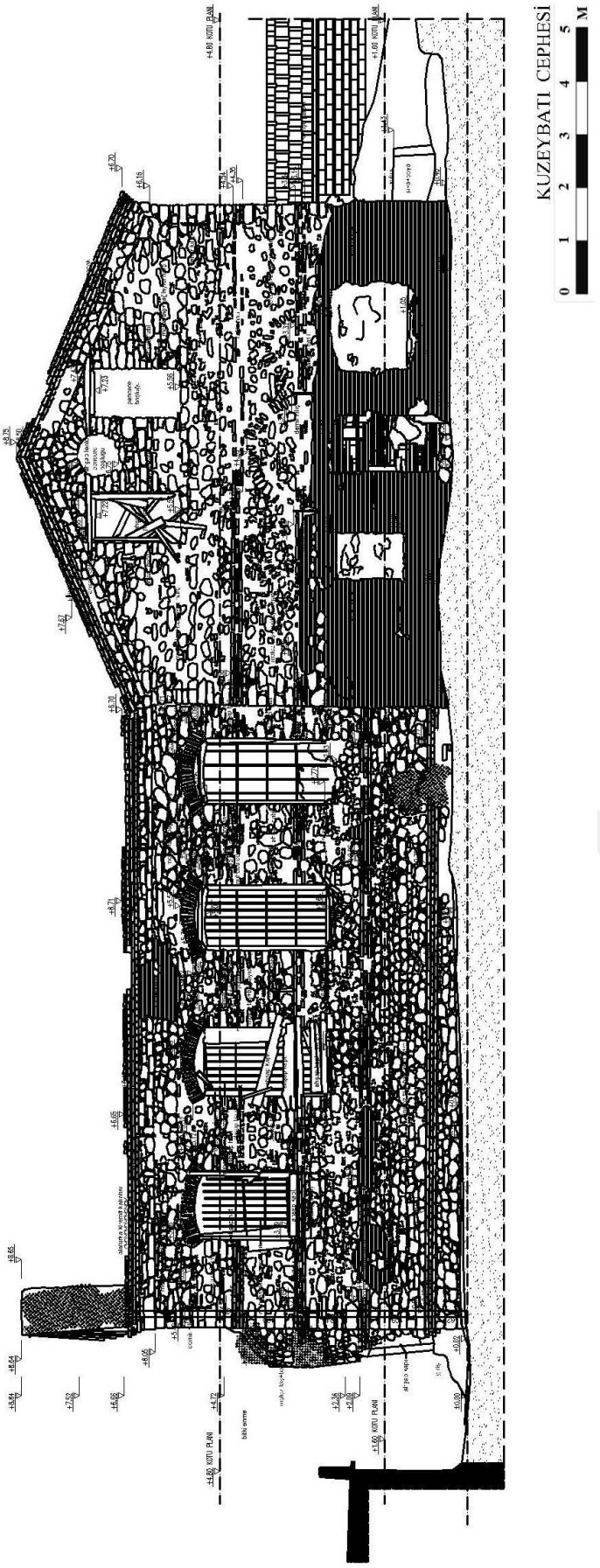
Çizim 111: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Zemin Kat Planı Rölöve (Pasa Mimarlık)*

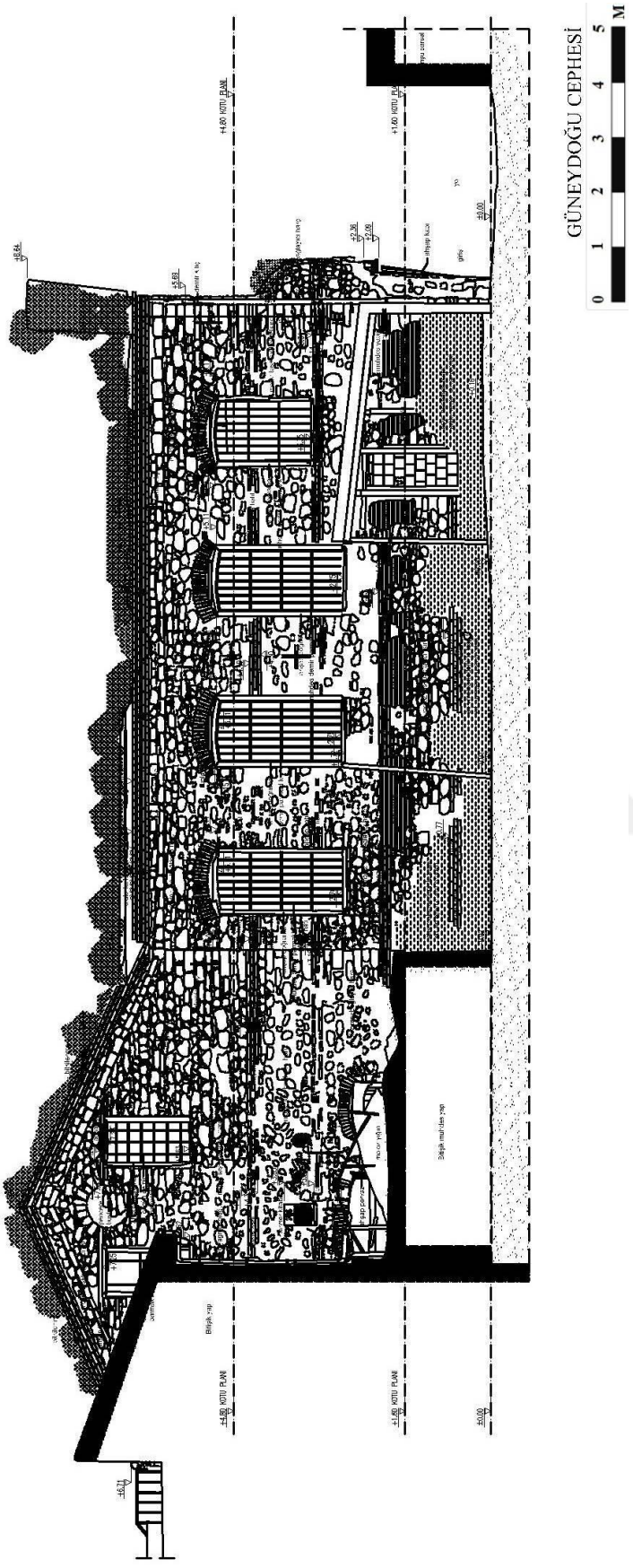
Çizim 112: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Asma Kat Planı Rölöve (Pasa Mimarlık)*

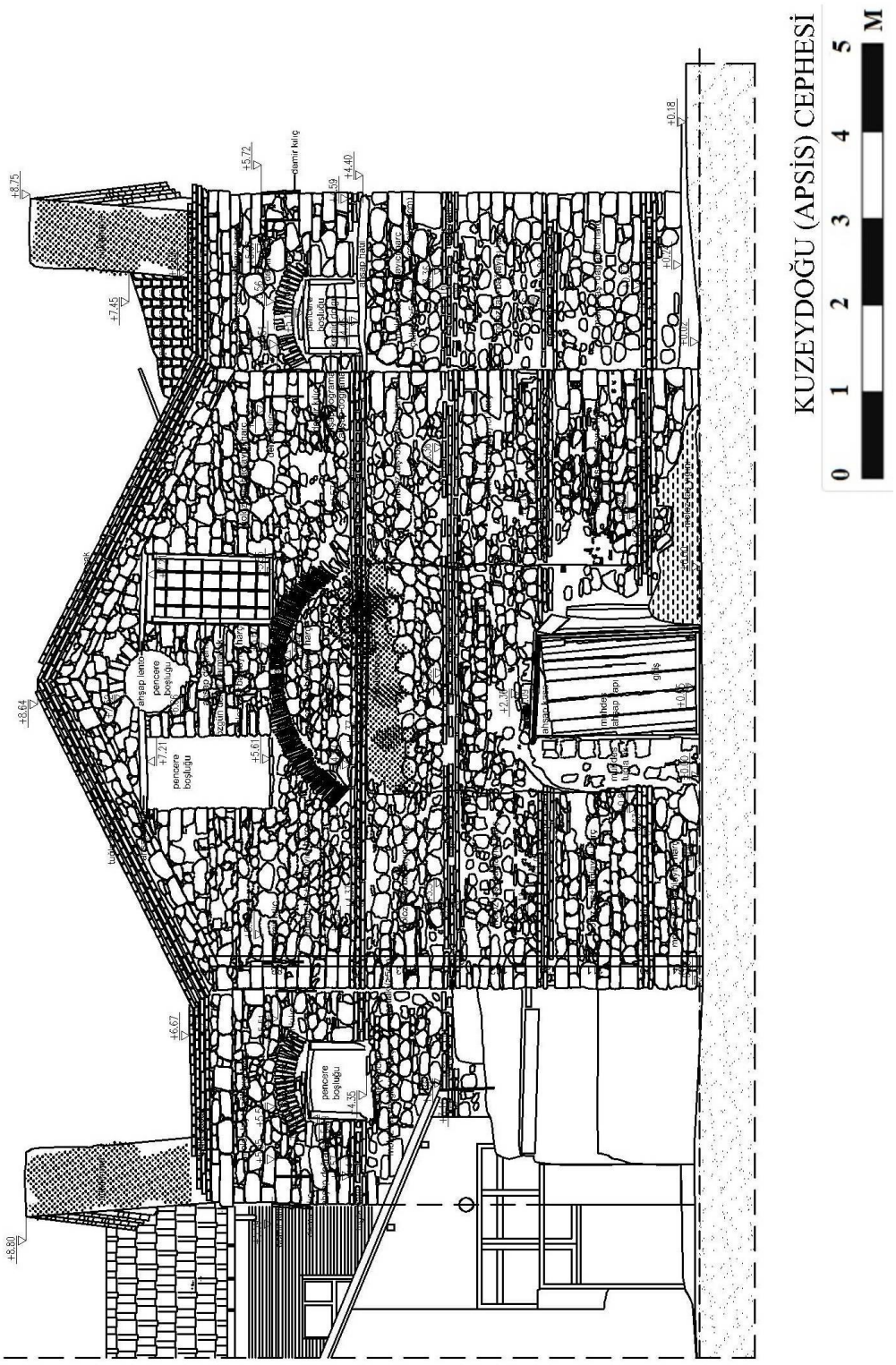
Çizim 113: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneybatı Cephe Rölöve (Pasa Mimarlık)*

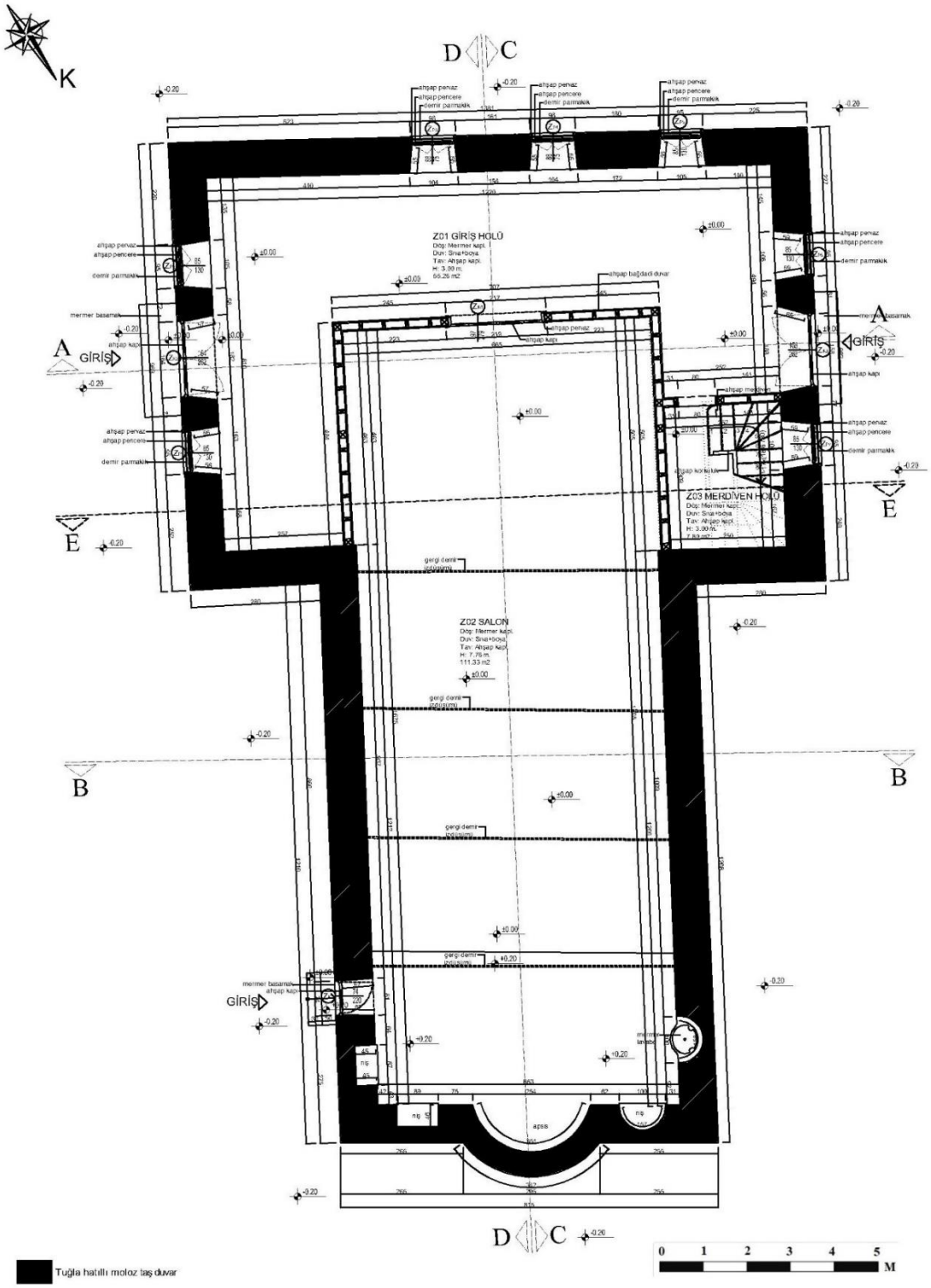
Çizim 114: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeybatı Cephe Rölöve (Pasa Mimarlık)*

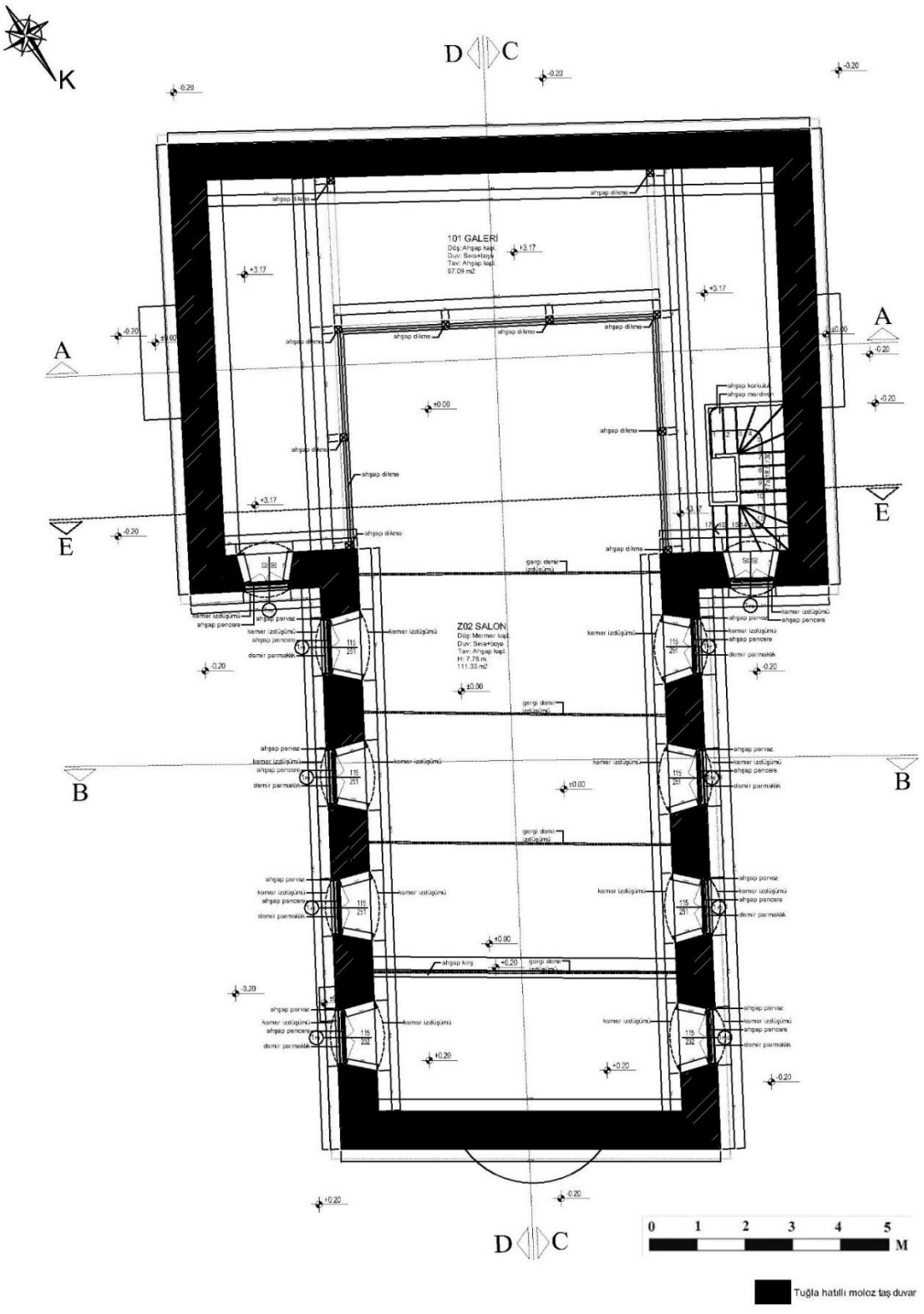
Çizim 115: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneydoğu Cephe Rölöve (Pasa Mimarlık)*

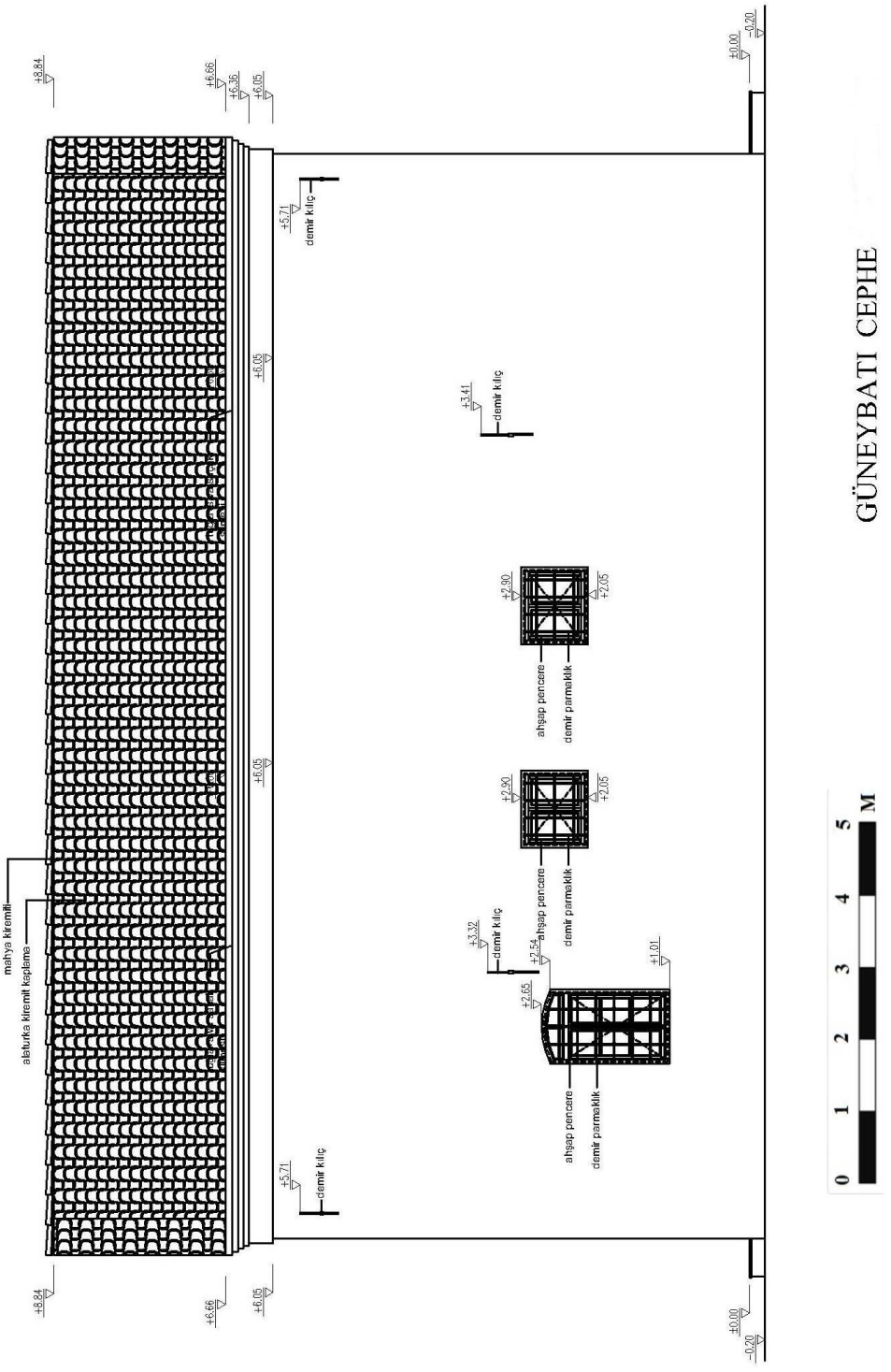
Çizim 116: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeydoğu Cephe Rölöve (Pasa Mimarlık)*

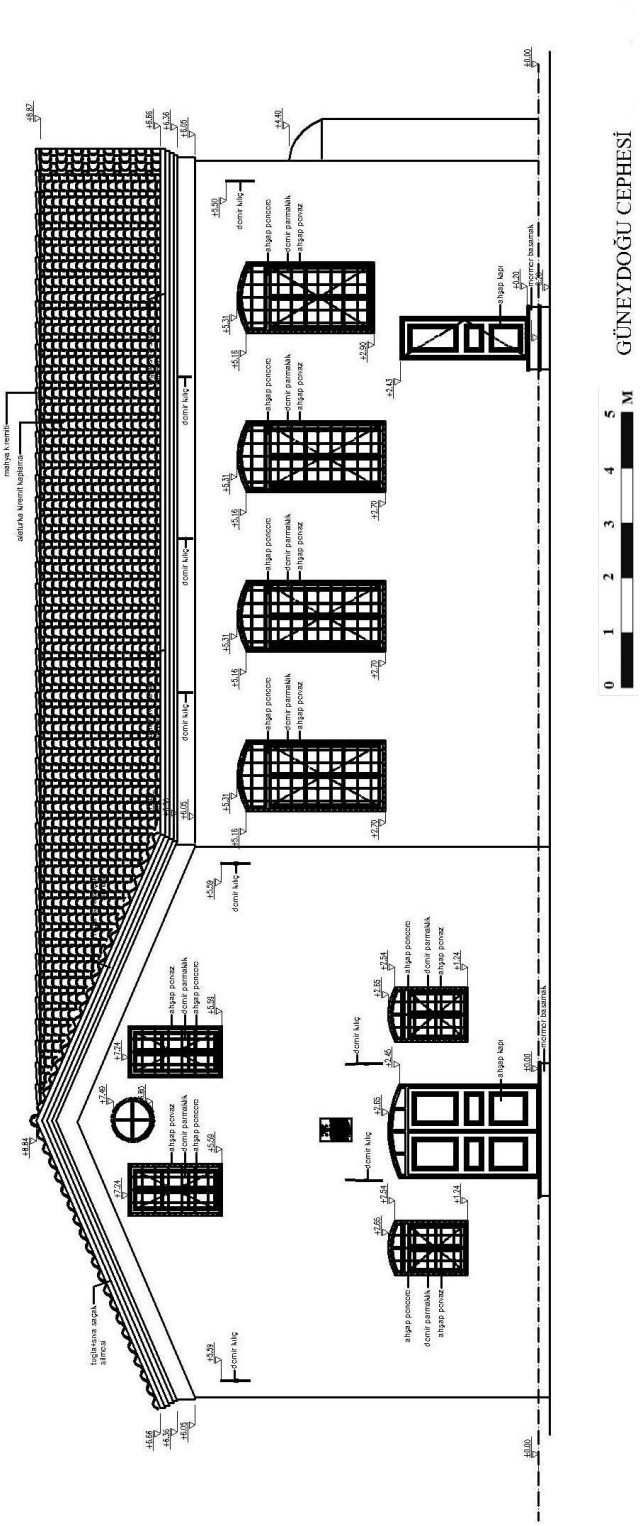
Çizim 117: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Zemin Kat Planı Restorasyon (Pasa Mimarlık)*

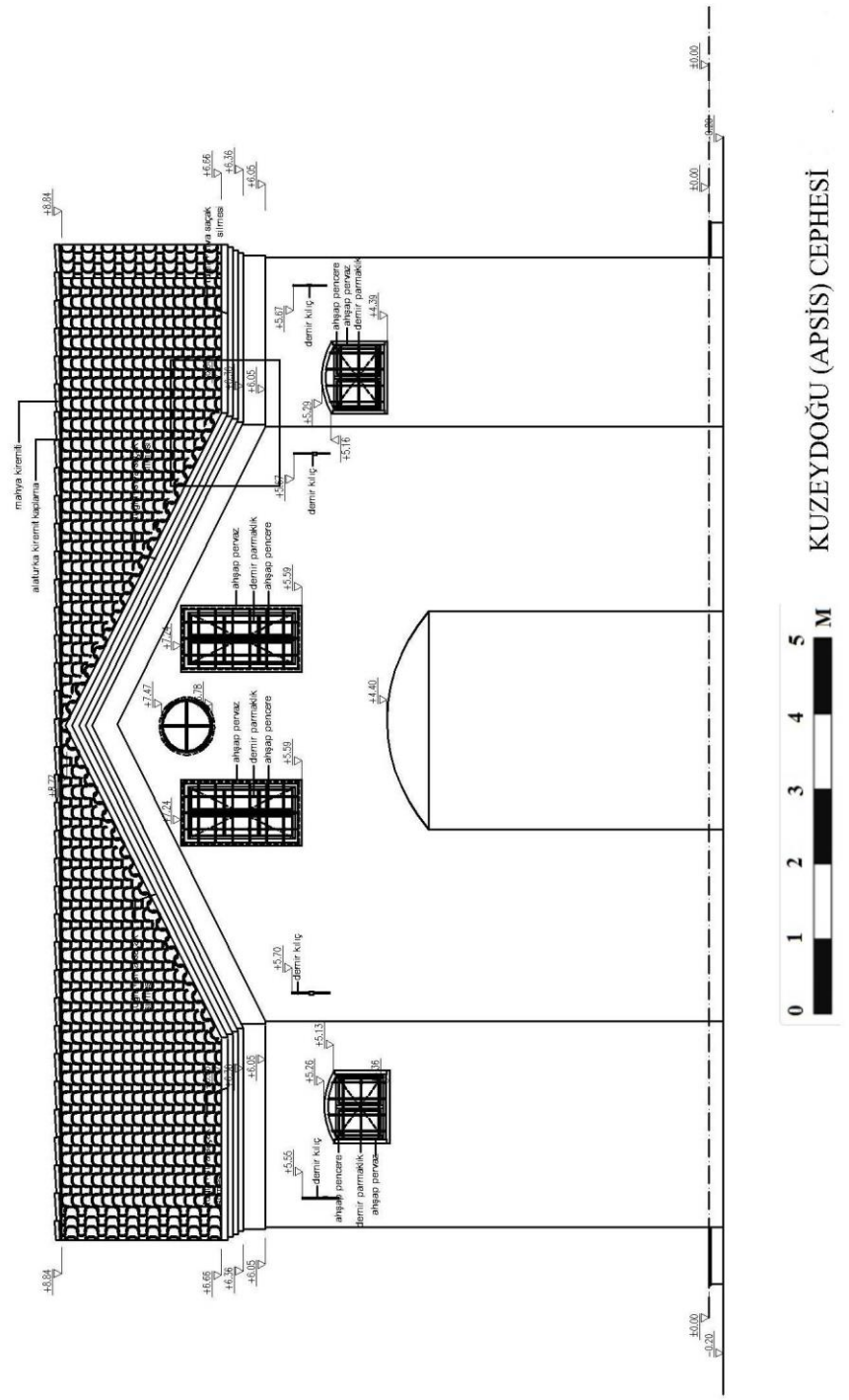
Çizim 118: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Asma Kat Planı Restorasyon (Pasa Mimarlık)*

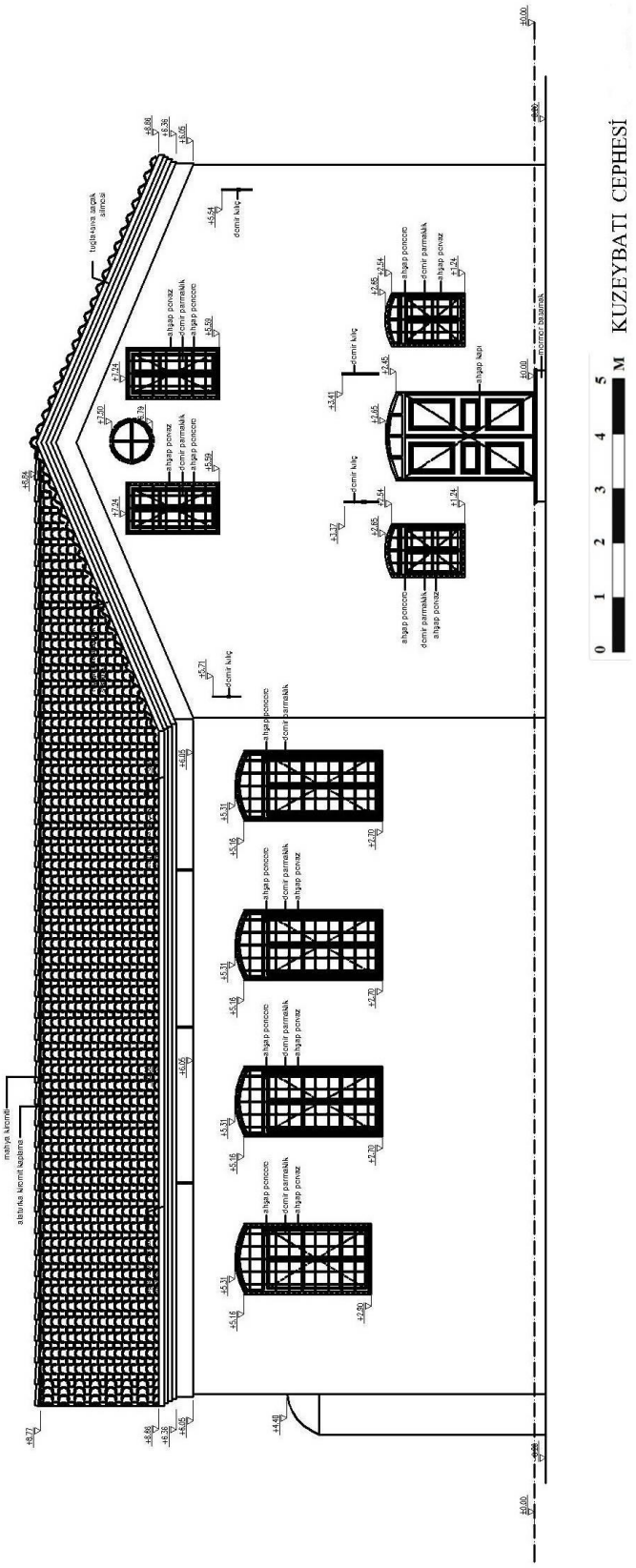
Çizim 119: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneybatı Cephe Restorasyon (Pasa Mimarlık)*

Çizim 120: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Güneydoğu Cephe Restorasyon (Pasa Mimarlık)*

Çizim 121: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeydoğu Cephe Restorasyon (Pasa Mimarlık)*

Çizim 122: *Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi Kuzeybatı Cephe Restorasyon (Pasa Mimarlık)*

4.4. MANASTIRLAR

4.4.1. Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı (1865)

Adres: Hoşköy Beldesi G-18-c-02-D/C Pafta, 2782-2783 Parsel Şarköy/Tekirdağ

İnceleme Tarihi: 05.11.2022

Fotoğraf: 269-279

Çizim: 123-130

Genel Tanım:

Yapı, Şarköy'e bağlı Hoşköy beldesinin yaklaşık olarak 1,5 km kuzeyinde, tarım arazileri içinde yer almaktadır (Fotoğraf 269). Geniş bir avlu etrafında yer alan yapı topluluğu kalıntılarından oluşan manastır, yüksek duvarlar tarafından çevrilmiştir. Yapının inşasında, moloz taş, kaba yonu taş ve ahşap malzeme kullanılmıştır.

Ioannis Theologos Manastırı, Klasik Bizans manastır kurgusunu önemli oranda takip etmektedir. Merkezinde bir kilise ya da şapelin olduğu, çevresinde de inancın ve toplu yaşamın ihtiyaçlarına göre oluşturulmuş birimleriyle, Hristiyanlığın ilk yüzyıllarından beri iyi bilinen bir mimari tasarımdır. İçe kapalı bir yaşamın amaçlandığı manastırlar, çoğunlukla yüksek duvarlar ile çevrilidir. Rahip odaları, yemekhane, yatakhane, çalışma odaları, ibadet alanları ve depolardan oluşan mimari kurgu, gereksinimler doğrultusunda gelişmeye ve büyümeye açıktır.

Tarihçe:

Yapı, eski bir Bizans manastırının kalıntıları üzerine, bir 19. yüzyıl yapısı olarak inşa edilmiştir. Her ne kadar bu dönemin üslup özellikleri izlenemiyor olsa da, bölgede Geç Dönem'de inşa edilen son manastırlardan biri olarak önem taşımaktadır. Manuel Gedeon, 1913 tarihli eserinde küçük bir yapı topluluğu olarak tanımladığı manastırın 1865 yılında inşa edildiğinden bahsetmektedir. Manastırın açılışını ve organizasyonunu genç keşiş Dionysios Kalafatis üstlenmiştir.[257] Valsamidis, yapının eski bir Bizans manastırının kalıntıları üzerine kurulduğunu söylemektedir. 1842 yılında Hora'da doğan Kalafatis'in 50 yıl boyunca bu manastırda keşişlik yaptığını belirtmektedir.[258] Başka bir

[257]Yazar, Kalafatis'in kimi zaman bir duvar ustası, kimi zaman bir demirci, dikiş diken ve çok zaman da dua eden çalışkan bir keşiş profiliyle ilham verici kimliğinden bahsetmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Γεδεών (Gedeon), 1913, **a.g.k.**, 149.

[258]Π. Βαλσαμιδης (2001). *Το Μηλιο της Ανατολιχης Θραχης (P. Valsamidis, Melen: Doğu Trakya)*. Συνδεσμοσ Των Εν Αθηαισ Μεγαλοσχολιτων. Αθηνα, s. 65.

kaynakta ise manastırın 1866 yılında kurulduğu yazılmaktadır.[259] Tüm bu tarihler birbiri ile uyumludur.

1912 yılındaki Şarköy depremi ve 1913 yılı Bulgar işgali esnasında yapı ciddi hasar görmüştür. 23 Temmuz 1920 tarihinde Belediye Meclisi'nce Ganos ve Hora'nın savaş yetimleri için manastır içinde bir yetimhane kurulmasına karar verilmiştir.[260] Mübadele sonrası terk edilen manastır, 1955 yılında Hazine tarafından satışa çıkarılmıştır. Çetintaş ailesi tarafından satın alınan yapı, o tarihten beri özel mülk statüsündedir.

Fotoğraf 269: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Kuşbakışı Görünümü (Cem Çetinbaş)*

İç Mekan ve Cepheler:

Yapı, doğu-batı yönünde gelişen dikdörtgen bir avlunun etrafında şekillenmektedir. Kuzeybatıdan bir giriş ile avluya girilmektedir (Fotoğraf 270). Büyük avlunun çevresinde konumlanan mekanlar, emanet odası, çan kulesi, yemekhane (trapeza), şaraphane, keşiş odaları, şarap işleme havuz ve depoları, imalathane, rahip odası, depo, mutfak olarak sıralanabilir (Çizim 123). Bu yapıların birçoğu harap durumdadır. Büyük avlunun

[259]Δ. Ευστράτιος (1892). *Τα Θρακικά, ήτοι Διάλεξις περί των εκκλησιαστικών επαρχιών Σηλυβρίας, Γάνου και Χώρας, Μετρών και Αθύρων, Μυριοφύτου και Περιστάσεως, Καλλιπόλεως και Μαδύτου (D. Efstratios, Trakya, dini merkezler üzerine dersler: Silivri, Ganos, Hoşköy, Mürefte, Şarköy, Gelibolu ve Eceabat)*. Αθηνησι, s. 59.
[260]Βαλσαμιδης (Valsamidis), 2001, **a.g.k.**, 55.

ortasında olduğu tahmin edilen kilisesinden ise hiçbir iz kalmamıştır. Avlunun güneydoğu köşesindeki dikdörtgen mekan, mutfak olarak düzenlenmiştir. Avlunun güneyinde, daha düşük kot seviyesinde ikinci bir avlu bulunmaktadır. Tavşan bahçesi olarak adlandırılan bu bölüm, yüksek bir istinat duvarı ile ayrılmıştır. Küçük avlunun doğusunda ahır olarak kullanılan bir mekan bulunmaktadır. Bu mekanın batı duvarında basık bir kemere sahip geniş bir niş oluşturulmuştur. Kalıntılar göz önüne alındığında, yapının bu cephe boyunca devam eden bir eklentisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 270: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Giriş Kapısı (2022)*

Günümüzde manastırın sadece yetimhane (Çizim 124, Fotoğraf 271-272) ve ahır (Fotoğraf 273) olarak kullanılan bölümleri ayaktadır. Bu bölümlerde yakın zamanda onarımlar yapılmıştır. Kalan bölümler ise harap durumdadır. Hasarlı da olsa önemli oranda varlığını koruyan yüksek çevre duvarları ise savunmadan ziyade münzevi yaşamın doğasına uygun olarak tasarlanmışlardır (Çizim 125-126). Ancak burada standart bir yükseklik gözetilmemiştir. Girişin bulunduğu kuzey cephede 3 metre olan duvarlar, keşiş odalarının bulunduğu doğu cephede 9 metreyi bulmaktadır. Yapının güneybatı ve kuzeydoğu kanatları arasında da belirgin bir yükseklik farkı vardır (Fotoğraf 274-275).

Yapıların ve çevre duvarlarının inşasında kaba yonu taş ve moloz taş, bağlayıcı olarak da kireç ve kumdan oluşan bir harç kullanılmıştır (Fotoğraf 276).

Fotoğraf 271: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Yetimhane (2022)*

Fotoğraf 272: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Yetimhane İç Mekan (2022)*

Fotoğraf 273: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Ahır (2022)*

Fotoğraf 274: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Güneybatıdan Görünüm (2022)*

Fotoğraf 275: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Kuzeydoğudan Görünüm (2022)*

Fotoğraf 276: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Duvar Örgüsü (2023)*

Büyük avlunun kuzeybatıdaki girişinden itibaren sol kısımda yer alan ilk yapı olan emanet bölümü, manastıra ziyaret amaçlı gelen misafirlerin eşyalarını bırakması ve beklemesi amacıyla oluşturulmuştur. Beden duvarları yarıya kadar yıkılmış durumdadır. Hemen yanında yer alan çan kulesi kare bir altyapıya sahiptir. Birinci kat seviyesine kadar yıkılmış ve işlevini tamamen kaybetmiştir. Çan kulesi yanında dikdörtgen bir plana sahip olan yemekhane bölümü bulunmaktadır. Batı yönünden bir girişi olan yemekhanenin iki kat olarak düzenlendiği, üst katının keşişlerin yatakhanelerinden biri olduğu tahmin edilmektedir. Avlunun doğu kısmında ürün işleme mekanı bulunmaktadır. Bu mekanın kuzey duvarı boyunca üç adet üzüm işleme deposu yer almaktadır. Şarap imalathanesi olarak kullanılan bu mekanın batı duvarından da kuzeydoğuda bir, doğuda iki depoya, giriş kapısı aksında da daha büyük boyutlu bir imalathaneye ulaşılmaktadır. Şaraphane mekanının duvarları üzerindeki izlerden, ikinci katın kiriş izleri seçilebilmektedir. Burası da tıpkı yemekhanenin üst katı gibi keşişlerin konaklamasına tahsis edilmiş olmalıdır. Yıkılan duvarlar ve moloz katmanları yüzünden şaraphane bölümünün bazı depolarla bağlantısı kesilmiştir. Doğu kanadın devamında doğu-batı doğrultusunda bulunan bir koridor, avludan en büyük depo alanına ulaşımı sağlamaktadır. Oldukça dar tutulan kemerli kapı girişlerinden oluşan koridor, aynı zamanda bu kanattaki mekanları birbirine bağlamaktadır (Fotoğraf 277).

Fotoğraf 277: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Koridor (2022)*

Avlunun güney kısmının doğu ucunda mutfak yer almaktadır (Fotoğraf 278). Dikdörtgen bir plana sahip olan mekan, yemekhanenin tam aksında yer almaktadır. Mutfak bölümünün doğusunda bir erzak deposu bulunmaktadır. Bir kapı girişi ile hem mutfağa, hem de ikinci avluya açılmaktadır.

Fotoğraf 278: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Koridor ve Mutfak (2022)*

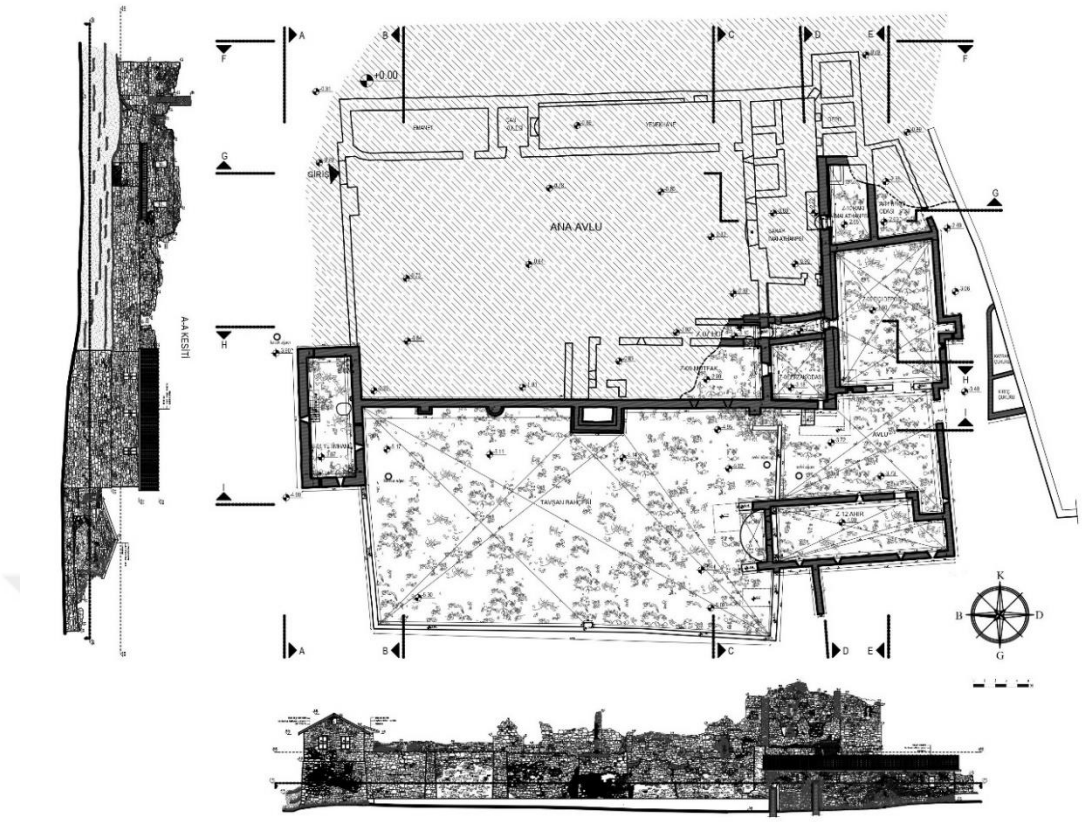
Avlunun güneybatı ucunda yetimhane bulunmaktadır. Avludan dışa taşan yapının bir kısmı daha düşük kot seviyesindeki ikinci avluda yer almaktadır. İki katlı olarak düzenlenmiştir. Mazgal pencereleri, Ortaçağ'dan gelen bir mimari geleneği devam ettirmektedir. Ancak pencere formları farklılık göstermektedir. Üst katın zemin ve çatısı ahşap olup, yakın zamanda yenilenmiştir. Küçük avlunun güneydoğu köşesinde yer alan ahır, bina kompleksi içinde en iyi durumda olan ikinci yapıdır (Fotoğraf 279). Doğu-batı yönünde dikdörtgen bir plan üzerinde gelişmektedir. Kuzeydoğu ucundan bir girişi bulunmaktadır. Kuzey, güney ve batı cephesindeki pencere açıklıkların hepsi mazgal pencere şeklindedir. Ancak tıpkı yetimhane binasında olduğu gibi farklı boyutlardadır. Sonradan yenilendiği anlaşılan ahşap çatısı, Marsilya kiremidi ile kaplanmıştır. Ahır binası, yetimhane binası gibi kırma çatılıdır.

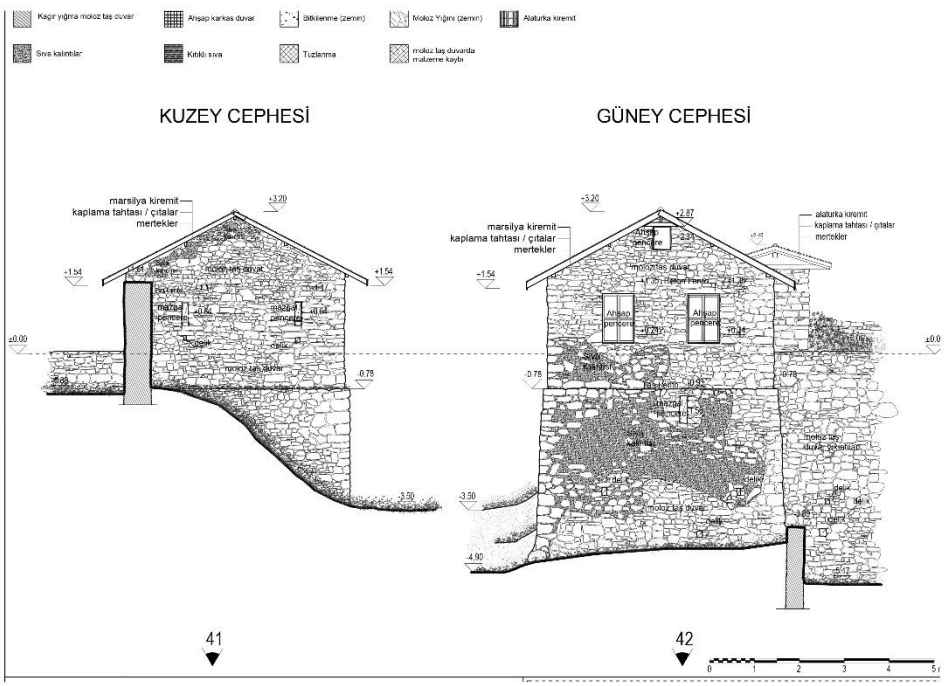
Fotoğraf 279: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Küçük Avlu ve Ahır (2022)*

Restorasyon Projesinin Değerlendirilmesi:

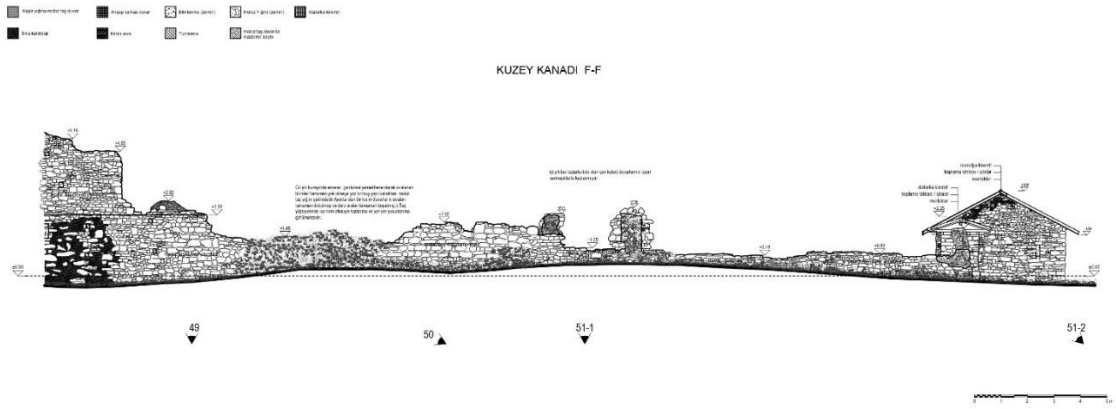
Yapı ile ilgili olarak 2018 yılında Arşimet İnşaat firması tarafından hazırlanan rölöve ve restorasyon projeleri, Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından 2019 yılında onaylanmıştır. Bu projeye göre yapının esaslı bir onarımdan geçirilmesi ve geleneksel işlevi olan "gıda üretimi" teması esas alınarak turizme kazandırılması amaçlanmaktadır. İmalathane ve depoların şarap işleme fonksiyonlarıyla hizmet vermesi, yemekhane ve mutfak gibi ünitelerin restoran olarak kullanılması, yetimhane binasının ise misafirhane olarak düzenlenerek konaklama hizmetine sunulacağı bir proje tasarlanmıştır (Çizim 127-128). Yapının tüm birimlerinin yapı bütünlüğü korunarak, çağdaş ihtiyaçlar doğrultusunda kullanımı hedeflenmektedir (Çizim 129). Günümüze ulaşmayan çan kulesi, manastırın siluetinin ayrılmaz bir parçası olması bakımından sembolik olarak da olsa yeniden inşa edilecektir (Çizim 130).

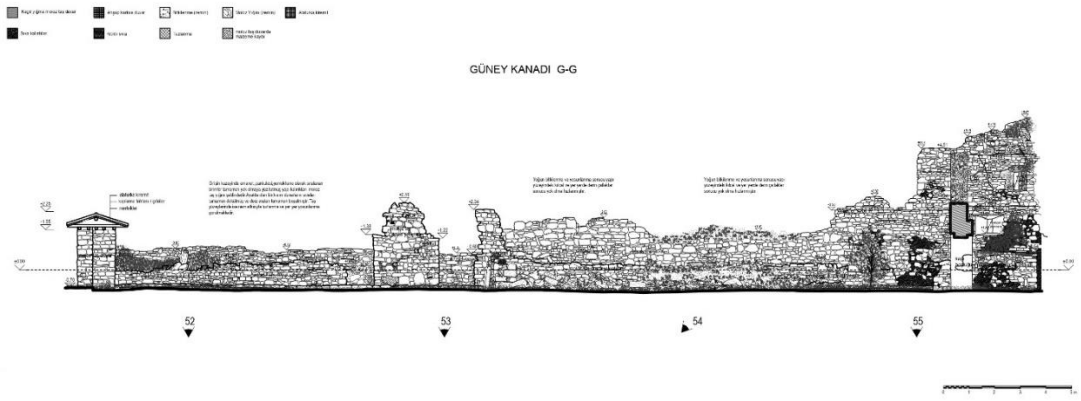
Çizim 123: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Zemin Kat Planı Rölöve (Arşimet İnşaat)*

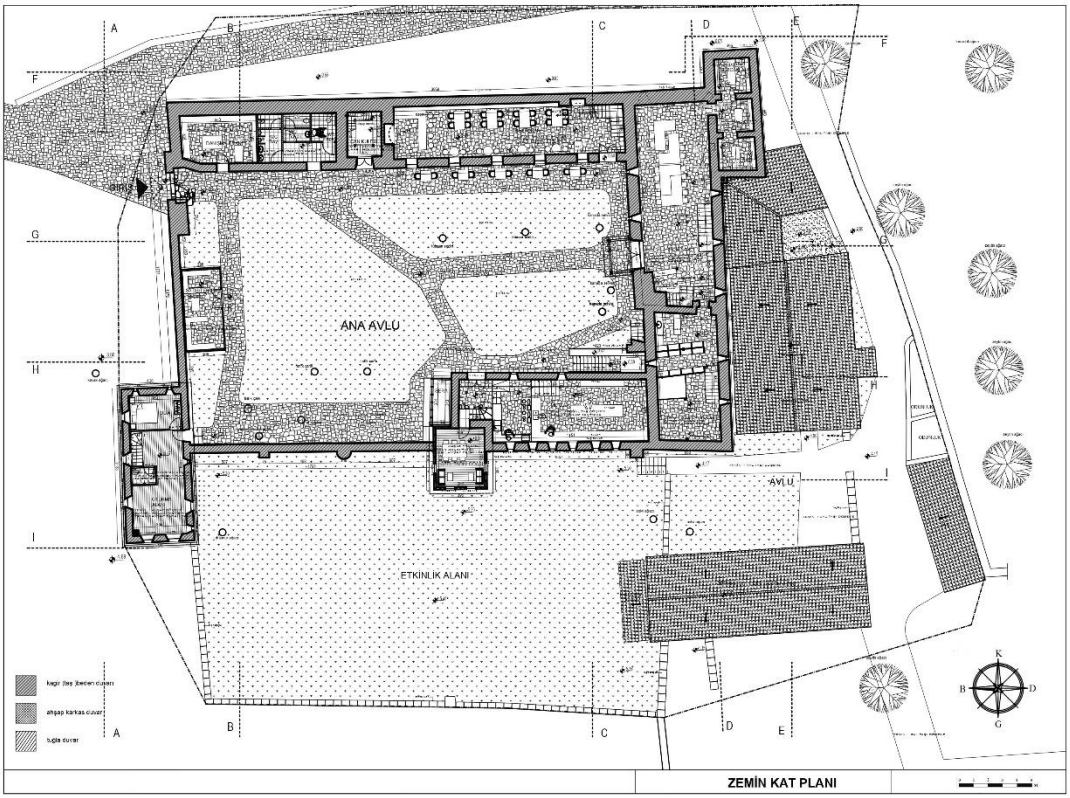
Çizim 124: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Yetimhane Kuzey ve Güney Cepheleri Rölöve (Arşimet İnşaat)*

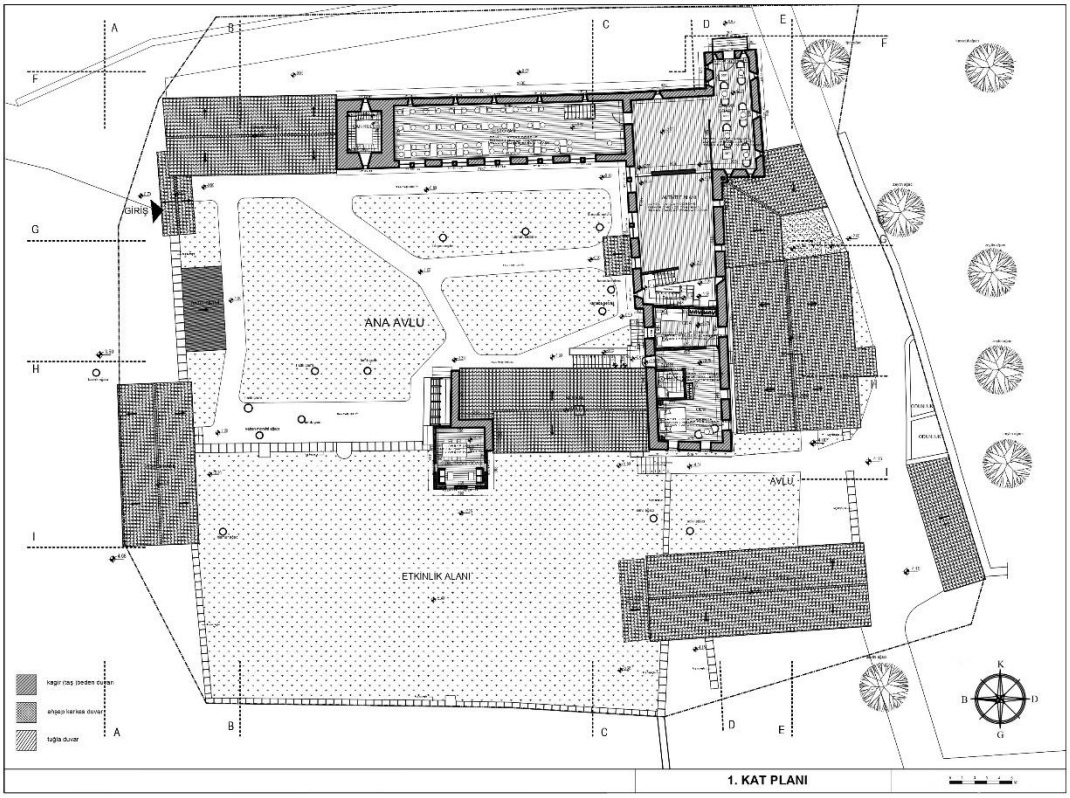
Çizim 125: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Kuzey Cephe Rölöve (Arşimet İnşaat)*

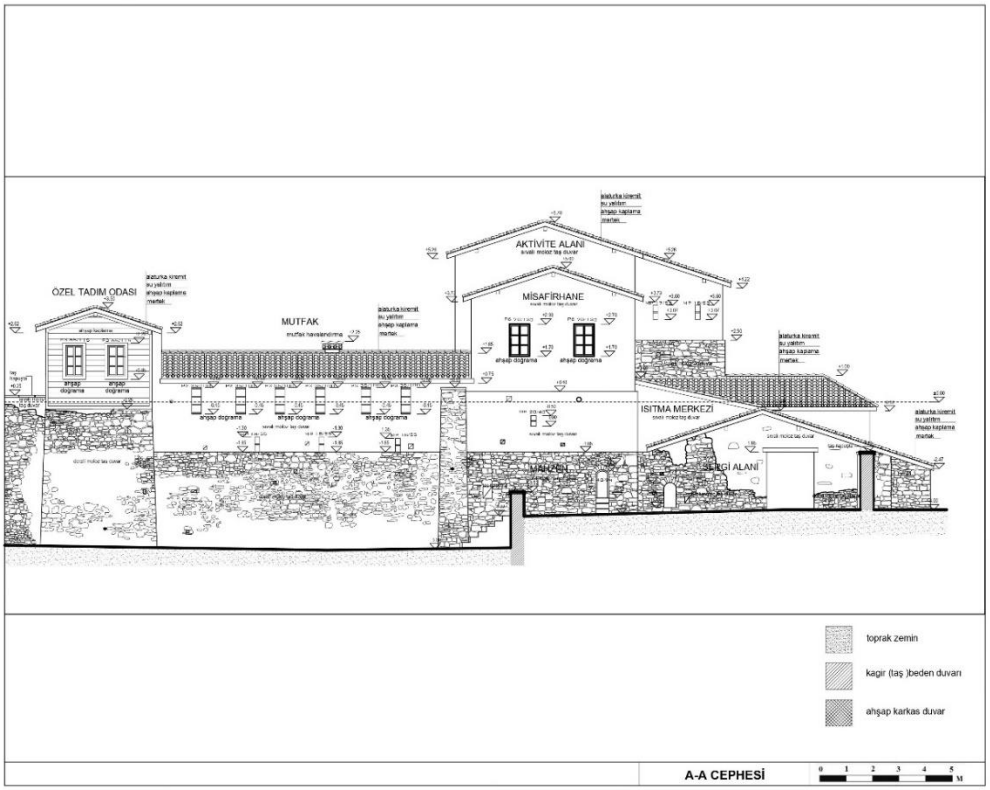
Çizim 126: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Güney Cephe Rölöve (Arşimet İnşaat)*

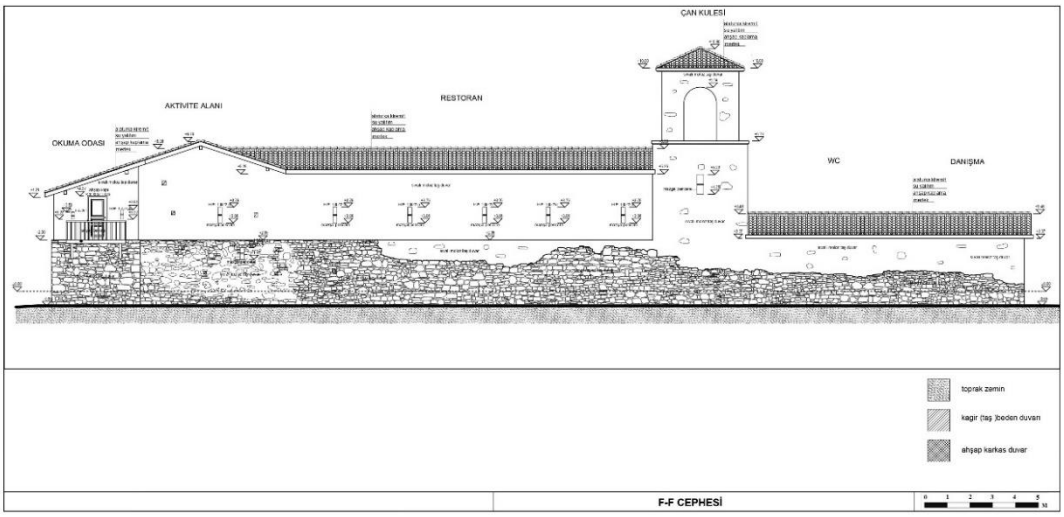
Çizim 127: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Zemin Kat Planı Restorasyon (Arşimet İnşaat)*

Çizim 128: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Birinci Kat Planı Restorasyon (Arşimet İnşaat)*

Çizim 129: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Doğu Cephe Restorasyon (Arşimet İnşaat)*

Çizim 130: *Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı Batı Cephe Restorasyon (Arşimet İnşaat)*

5. TEKİRDAĞ'DA 19. VE 20. YÜZYILDA İNŞA EDİLEN VE GÜNÜMÜZE ULAŞMAYAN OSMANLI DİNİ YAPILARI

5.1. Camiler

Süleymanpaşa Gümrük Camii

Süleymanpaşa kent merkezinde, eski Gümrük binasının yanında yer alan camii, Can Paşa tarafından yaptırılmış, Hacı Yusuf tarafından da genişletilerek onarılmıştır. Caminin yanarak kullanılamaz hale gelmesiyle, Zahire Nazırı Ahmet Ağa tarafından 1830 yılında yeniden inşa edilmiştir. Yapı, 1912 yılındaki deprem esnasında tamamen yıkılmıştır.[261]

Saray Beyazköy Mektepli Köy Camii

Hicri 1319 ve 1321 yılları Maârif Nezâreti Salnâmelerinden diğer mektepli camilerle beraber 1887-1888 tarihinde inşa edildiğini öğrendiğimiz yapı günümüze ulaşamamıştır.[262] Ancak, M.1902-1903 yılına ait açılışına ait bir fotoğraftan yapının tasarımı hakkında fikir edinebilmekteyiz (Fotoğraf 10-11). Buna göre bu mektepli köy camii de diğer grup yapılarının kurgusunu tekrarlamaktadır. Öte yandan buradaki yerleşim de 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan üzerinden göçmen gruplarının iskân edildiği köylerden biridir.[263]

Çerkezköy Kızılpınar Mektepli Köy Camii

Bu köy de 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından gelen kalabalık bir göçmen grubuna ev sahipliği yapmaktadır. Bulgaristan'ın Servi kentinden 150 hane köye iskân edilmiştir.[264] Kızılpınar'da bulunduğunu Hicri 1319 ve 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerinden öğrendiğimiz mektepli camii, Miladi 1888-1889 yılında inşa edilmiştir.[265] Yapı, günümüze ulaşamamıştır. Ancak açılışına dair bir fotoğraf bulunmaktadır (Fotoğraf 15); Dikkatle incelendiğinde yapının aynı yıllarda inşa edilen diğer mektepli köy camilerinin tasarımına yakın olmakla beraber, bazı farklılıklar içerdiği görülmektedir. Yapının kuzeybatıdaki son cemaat yeri ve derslik kısımlarının bulunduğu giriş bölümü, güneybatı yönüne doğru genişleyerek bir çıkıntı yapmaktadır. Benzer bir çıkma, kuzeydoğu cephesinde de olmalıdır. Harim bölümünü aydınlatan pencere

[261]Çevik, 1949, **a.g.k**., 72; Sümer, 1970, **a.g.k.**, 41.
[262]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 332; MNS, H.1321(M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.,** s. 165.
[263]Beyazköy'e Bulgaristan'ın Servi bölgesinden 110 hane yerleştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA, DH. MKT.78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893).
[264]BOA, DH. MKT.78-27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 296.
[265]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 332; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.

açıklıkları da sivri kemerli değil, giriş kısmındaki pencereler gibi basık kemerlidir. Minare, diğer grup yapılarındakilerle aynı form ve büyüklüğü korumakla beraber, daha kısa bir kaideye, dolayısıyla daha uzun bir silindirik gövdeye sahiptir.

Çerkezköy Veliköy Mektepli Köy Camii

19. yüzyıl sonunda küçük bir köy iken, 90'lı yılların sonunda büyük bir mahalleye dönüşen Veliköy, Çerkezköy ilçesinin önemli yerleşimlerinden biridir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonucunda Bulgaristan'ın Servi bölgesinden gelen 90 hane göçmen köyde iskân edilmiştir.[266] Köyde bulunan mektepli camii, Hicri 1319 ve 1321 yıllarına ait Maârif Nezâreti Salnâmelerine göre Miladi 1888-1889 tarihinde inşa edilmiştir.[267] Yapı, günümüze ulaşamamıştır.

Ergene Velimeşe Mektepli Köy Camii

Hakkında fotoğrafları aracılığıyla fikir edinebildiğimiz camilerden biri de Velimeşe mektepli köy camisidir. Yerleşim, günümüzde büyük bir mahalleye dönüşmüştür. Bu köy de 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından iskâna açılan bölgelerden biridir. Bulgaristan'ın Tırnova kentinden gelen 290 hane köye yerleştirilmiştir.[268] Cami, Hicri 1319 ve 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerine göre, Miladi 1888-1889 tarihleri arasında inşa edilmiştir.[269] Demir, arşiv belgerine dayanarak cami ve mektebin 1907 yılında tamirat görerek, eksik kalan kısımların tamamlandığını belirtmektedir.[270] Yapı, Kızılpınar Köyü'nde aynı yıl yapılan caminin görünümüne çok benzemektedir (Fotoğraf 14). Burada da giriş kısmı, güneybatı ve kuzeydoğu cephelerden taşacak şekilde geniş tutulmuştur.[271] Harim pencereleri, giriş kısmındaki pencereler gibi basık formludur. Minare de Kızılpınar camisinde olduğu gibi uzun silindirik bir gövdeye ve kısa bir kaideye sahiptir. Pencere açıklıkları arasındaki mesafe diğer grup yapılarına kıyasla oldukça genişlemiştir.

[266]BOA, DH. MKT.78-27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 296.
[267]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 332; MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.
[268]BOA, DH. MKT.78-27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 296.
[269]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.,** 332, MNS, H.1321(M.1903-1904), **a.g.k.,** 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.
[270]F. Demir-G. M. Taşdemir (2021). *Belgeler Işığında Ergene Tarihi*. Ergene Belediyesi Yayınları, Tekirdağ: Cem Matbaası, s. 206, 208.
[271]Beyazköy ve Yanıkağıl köylerindeki camiler gibi bu yapıda da genişletme çalışmasının olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sağlamçubukçu (ed.), 2017, **a.g.k.**, 266-267.

Çerkezköy (Türbedere) Mektepli Köy Camii

Salnâmelerde Türbedere olarak geçen yerleşim, Cumhuriyet döneminde hızla büyüyerek kalabalık bir ilçeye dönüşmüştür. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından en büyük göç dalgalarından birini bu yerleşim almıştır; Tırnova ve Servi kentlerinden 300 hane köye yerleştirilmiştir.[272] Yerleşimde inşa edildiğini Hicri 1319 ve 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerinden öğrendiğimiz mektep ve cami, 1889-1890 yılına tarihlenmektedir.[273] Bu yapı da günümüze ulaşmamıştır.

Saray Edirköy Mektepli Köy Camii

Edirköy, Saray ilçesinin sınırları içinde kalmaktadır. Köyde, Hicri 1319 ve 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerine göre Miladi 1890-1891 tarihinde inşa edildiğini öğrendiğimiz cami ve mektepten herhangi bir iz kalmamıştır.[274]

Saray Büyükyoncalı (Manika-ı Kebir) Mektepli Köy Camii

Büyükyoncalı, Saray'ın en kalabalık beldelerinden birini oluşturmaktadır. Yerleşimde cami ve eğitim yapıları başta olmak üzere önemli bir Osmanlı kültür mirası yer almaktadır. Bununla birlikte Hicri 1319 ve 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerinden 1887-1888 tarihlerinde inşa edildiğini öğrendiğimiz mektepli cami, günümüze ulaşamamıştır.[275]

Malkara Sarıyar Mektepli Köy Camii

Malkara Sarıyar Köyü, 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan üzerinden göçmenlerin yerleştiği köylerden biridir. Bulgaristan'ın Tırnova ve Babadağ kentlerinden 46 hane bu köye iskân edilmiştir.[276] Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmesine göre Miladi 1899-1900 tarihinde inşa edilen mektep ve camiye ait herhangi bir iz kalmamıştır.[277]

Malkara Pirinççeşme Mektepli Köy Camii

Muhacir iskânının yapıldığı köylerden biri de Pirinççeşme Köyü'dür. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın neden olduğu göç dalgasının neticesinde Tırnova ve

[272]BOA, DH. MKT.78-27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 296.
[273]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.**, 332; MNS H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.**, 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.
[274]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.**, 332; MNS H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.**, 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.
[275]MNS, H.1319 (M.1901-1902), **a.g.k.**, 332; MNS H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.**, 303; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.
[276]BOA, DH. MKT.78-27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 295-296.
[277]MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.**, 304; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.

Osmanpazarı kentlerinden 51 hane köye yerleştirilmiştir.[278] Köyde Bulgaristan muhacirlerinden önce az sayıda Çerkezler de yaşamaktaydı.[279] Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmesine göre Miladi 1899-1900 tarihinde köyde bir cami ve mektep inşa edildiği yazılıdır.[280]

Malkara Sarnıç Mektepli Köy Camii

Bir çiftlik durumundayken 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan'ın Plevne, Servi ve Hasköy kentlerinden 55 hane muhacirin gelmesiyle bir köye dönüşmüştür.[281] Sarnıç Köyü'nde de bir mektep ve caminin inşa edildiği, Hicri 1321 Maârif Nezâreti Salnâmesinde kayıt altına alınmıştır. Buna göre 1899-1900 tarihinde köyde bir mektepli cami bulunmaktadır.[282]

Malkara Batkın Mektepli Köy Camii

Batkın Köyü, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan üzerinden gelen göçmenlerin iskân edildiği köylerdendir. Osmanpazar ve Hazargrad şehirlerinden 56 hane muhacir yerleştirilmiştir.[283] Hicri 1321 (M. 1903-1904) tarihli Maârif Nezâreti Salnâmesinde H.1319 (M.1901-1902) tarihinde köyde bir cami ve mektebin inşa edildiği yazılıdır.[284] Yapı günümüze ulaşmamıştır.

Hayrabolu Tatarlı Köyü Camii

Tatarlı Köyü, 1854-1859 yıllarında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşları'nın neticesinde Trakya civarına gelen Kırımlı göçmenler tarafından iskân edilmiştir.[285] Yapı çeşitli eklentiler ve onarımlarla uzun bir süre boyunca kullanılmıştır. Yeni bir caminin inşasından sonra uzunca bir süre âtıl kalmıştır. Nihayetinde bakımsızlıktan çökerek harabeye dönüşmüştür. Üst örtüyle beraber duvarların da önemli bir kısmı yıkılmıştır. Günümüze ulaşan kalıntılar yapının inşa tekniği hakkında fikir vermektedir. Yapının beden duvarları moloz taşlarla örülmüş ve ahşap hatıllar ile desteklenmiştir. Çatı kısmı ahşap malzeme ile oluşturulmuştur. Mihrap bölümü kısmen korunmuştur. Mihrabın üzerinde bulunan ve bitkisel süslemelerle çerçevelenen kitabenin küçük bir kısmı seçilebilmektedir; Özgün halinde yapının inşa tarihi olan 1899 yılı bu kitabede

[278]BOA, DH. MKT.78-27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 296.
[279]Eren, 1998, **a.g.k.**, 265.
[280]MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.**, 304; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.
[281]BOA, DH. MKT.78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893).
[282]MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.,** 304; Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.
[283]BOA, DH. MKT.78-27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893); Evci, 2019, **a.g.k.**, 295.
[284]MNS, H.1321 (M.1903-1904), **a.g.k.**, 304, Kanal, 2016, **a.g.k.**, 165.
[285]Serez, 2007, **a.g.k.**, 184.

bulunmaktaydı.[286] Mihrap her iki yanında sütun görünümü verilen yivli gövdelere sahip plastırlar ile sınırlandırılmıştır. Plastırların üzerinde akantüs yapraklı sütun başlıkları konulmuştur. Oldukça sade tutulan mihrap, üst kısmından yarım yuvarlak bir kemer ile sınırlandırılmıştır. Alçı malzemeden imal edilen ve çiçek goncalarından oluşan elips biçimindeki tavan göbeği, zemine düşmüştür. Yapının yıkılmadan önce çekilen fotoğraflarında, geniş kırma çatısıyla ve verandasıyla kırsal konut yapılarına benzediği anlaşılmaktadır. Yine de bir köy camisinde, sınırlı da olsa Neoklasik ve Barok süslemelerin kendini duyurması ile Batı kökenli mimari üslupların, dini mimaride ne kadar derinleştiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Son olarak, önemli oranda tahrip olsa da ayakta duran minarenin, birçok kez onarıldığı ve herhangi bir üslup taşımadığı görülmektedir.

Hayrabolu Emiryakup Köyü Camii

1855 yılında Kırım Bahçesaray kentinden gelen muhacirler tarafından kurulan köyün camii de bu tarihlerde inşa edilmiş olmalıdır. Üst örtüsü, son cemaat yeri, minare ve beden duvarları gibi birçok mimari unsuru zaman içinde yenilenerek özgün görünümünü kaybetmiştir. Günümüze ulaşan yapı, çağdaş dönemin bir eseri olarak değerlendirilebilir.

Kuruluş Tarihi Bilinmeyen Camii ve Mescitler:

Kanlı Mescit (Süleymanpaşa)

Eskicami-Ortacami Mahallesi'nde yer alan yapı, günümüzdeki Süleymanpaşa Anaokulunun yanında bulunuyordu.[287]

Hüseyin Çavuş Mescidi (Alaca Mescit) (Süleymanpaşa)

Muratlı Caddesi üzerinde Tuğlacılar Lisesi'nin olduğu yerin yakınında yer alan yapı, Cumhuriyet döneminde yıkılmıştır.[288]

İskender Çavuş Mescidi (Süleymanpaşa)

Eskicami-Ortacami Mahallesi'nde Tuğlacılar Lisesinin civarında bulunuyordu. Cumhuriyet dönemine kadar ayakta kalmıştır.[289]

[286]Tekirdağ Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014, **a.g.k.**, 147.
[287]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 76.
[288]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 76.
[289]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 76.

Bevvab Mehmet Bey Mescidi (Süleymanpaşa)

Çevik'in tarifine göre Çiftlikönü Mahallesi'nde eski mezarlık karşısında bulunuyordu. Yazarın kitabını kaleme aldığı 1949 yılında hala ayaktaydı.[290]

Behram Reis Mescidi (Süleymanpaşa)

Eski Ticaret Lisesi ve Postane binasının da bulunduğu Çiftlikönü Caddesi ile eski mezarlığa ulaşan yol üzerinde bulunuyordu. Depremde yıkılmıştır.[291]

Cici Ağa Mescidi (Süleymanpaşa)

II. Mahmut tarafından "Cici" lakabı verilen bir saray ağasının yaptırdığı mescittir. Cumhuriyet döneminde ortadan kalkmıştır.[292] Serez, yapının yerini, Kolordu Caddesi ile Hasan Efendi Cami arasında, eski Il Özel İdaresinin bulunduğu arsa yeri olarak konumlandırmaktadır.[293]

Hoca Veli Mescidi (Süleymanpaşa)

Süleymanpaşa tarihi Belediye binasından eski Postahane binasına bağlanan yokuşun sağında yer alıyordu. İki katlı bu mescidin üst katı rüşdiye olarak kullanılmıştı. Depremde yıkılmıştır.[294]

Dizdarzade Mescidi (Süleymanpaşa)

İskele Caddesinden eski Postane'ye çıkan bayırın sağ kısmında yer alıyordu. 1912 depreminde ağır hasar almış, Cumhuriyet döneminde de yıkılmıştır.[295]

Hacı Sırrı Efendi Mescidi (Süleymanpaşa)

Ördeklidere Caddesi civarında bulunuyordu. Matarazade Hacı Mehmet Ağa tarafından yaptırılmıştı. [296]

Sarımsakçı Mescidi (Süleymanpaşa)

Çiftlikönü Mahallesi'nde yıkılan havraya çok yakın bir konumda yer alıyordu. Taştan inşa edilmiştir. 1949 yılında harap durumda da olsa ayaktadır. Günümüze ulaşmamıştır.[297]

---

[290]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 76.
[291]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 76.
[292]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 76.
[293]Serez, 1993, **a.g.k.**, 118.
[294]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 76.
[295]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 77.
[296]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 77.
[297]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 77.

Hacı Musa Mescidi (Süleymanpaşa)

Zafer Mahallesi Acı Çeşme Sokağında yer alıyordu.[298]

Dudu Hatun Mescidi (Süleymanpaşa)

Çiftlikönü Mahallesi Vakıf Avlu sokakta bulunan mescit, Kantarcı Mehmet Ağa vakfına bağlıydı.[299]

Hacı Mehmet Mescidi (Süleymanpaşa)

Çiftlikönü Mahallesi eski Ermeni mezarlığına (bugünkü Ekmekçioğlu Camisi'nin yanı) giden yol üzerinde bulunuyordu.[300]

Yahya Bey Mescidi (Süleymanpaşa)

Eskicami-Ortacami Mahallesi, Tuğlacılar Lisesinin yakınında yer alıyordu.[301]

Kuyumcu Mescit (Hayrabolu)

Hayrabolu ilçe merkezinde inşa edilmiştir.[302]

5.2. Tekke ve Türbeler

Tekirdağ ve ilçelerinde günümüze ulaşan tekke yapısı bulunmamaktadır. Ancak kaynaklardan Erken, Klasik ve Geç Osmanlı döneminde inşa edilen tarikat yapılarının bulunduğunu bilmekteyiz. Tarikat yapıları, kimi zaman toplanma ve ibadet yerleri, barınma alanları ve sosyal birimleriyle fonksiyonel bir kurguya sahipken, kimi zaman da bir konut yapısının işlev değiştirmesiyle ortaya çıkmaktadır. Tekirdağ ve çevresinde gelişen tarikat yapılarının nasıl bir mimari kurguya sahip oldukları konusunda pek az bilgiye sahibiz.

Kuruluş Tarihi Bilinen Tekke ve Türbe Yapıları:

Şeyh Muhyi Tekkesi (Hayrabolu)

Daha erken bir döneme ait olmakla beraber zamanla metruk hale gelmiş ve tekkenin gelir kaynakları kesilmiştir. Hicri 1314 (Miladi 1896-1897) yılında toplanan yardımlar ile bir semahane, ocak, sofa ve odalarıyla, iki dönümlük bir bahçe içerisinde yeniden imar edilmiştir.[303] Günümüze ulaşmamıştır.

---

[298]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 77.
[299]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 77.
[300]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 77.
[301]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 76.
[302]Oy, 1989, **a.g.k.**, 48.
[303]Meriç, 1958, **a.g.k.**, 213; Oy, 1989, **a.g.k.**, 49; Serez, 2007, **a.g.k.**, 288.

Halkalı Tekkesi (Kaya Hatun Tekkesi) (Hayrabolu)

Zamanla harap olan tekke Hicri 1303 (Miladi 1885-1886) tarihinde halkın yardımlarıyla yeniden inşa edilmiştir. Semahane ve ocak eklenerek çevresi koruma altına alınmıştır.[304] Yapıdan herhangi bir iz kalmamıştır.

Halvetî Tarikatına bağlı Mürefte Tekkesi (Şarköy)

Tekkenin banisi ve ilk postnişini olan Şeyh İsmail hakkı Zühdi, evini tekke faaliyetleri için kullanıyordu. Bina zamanla yetersiz gelmeye başlayınca hizmetleri yürütmek için bir bina kiralandı. Hicri 1314, Miladi 1896-1897 tarihi itibariyle Mürefte Tekkesi aktif hale geldi. Yapı, muhtemelen 1912 depremine kadar ayakta kalmıştır.[305]

Halvetî Tarikatına bağlı Kolsuz Baba Tekkesi (Süleymanpaşa)

Tekirdağ kent merkezinde Çiftlikönü Mahallesi Cehennemdere mevkiinde yer almaktaydı. Tekirdağlı Mehmet Nurettin (Nuri) Efendi, mevcut olan harap durumundaki tekke ve içindeki Kolsuz Baba Türbesini 19. yüzyıl sonunda onartarak hizmet vermeye başlamıştır. Ardından Muhammed Aşkî Efendi 1920 yılında burada postnişin olmuştur.[306] Yapıdan herhangi bir iz kalmamıştır.

Kuruluş Tarihi Bilinmeyen Tekke ve Türbe Yapıları:

Halvetî tarikatına bağlı Hacı Hürmüz Tekkesi (Süleymanpaşa)

Çiftlikönü semtinde yer alan Hacı Hürmüz Camisinin alt katında yer alıyordu.[307] Serez, yapının yerini eski Ticaret Lisesinin karşısında eski otogara giden yol üzerinde olduğunu belirtmektedir.[308]

---

[304]Meriç, 1958, **a.g.k.,** 213; Oy, 1989, **a.g.k.**, 49; Serez, 2007, **a.g.k**., 288-289.

[305]T. Alvan (2022). Mürefte Cerrâhî Tekkesi Şeyhi İsmail Hakkî Zühdî Efendi. Tekirdağ'da Dinî ve Kültürel Hayat. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Kültür-Tarih-Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1*, İstanbul: Matsis Matbaa, s. 464.

[306]Alvan, 2022, **a.g.k**., 463. Nurettin (Nuri) Efendi'nin 500 civarında müridi ile faaliyetlerine devam ettiği bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. F. Çınar (2022). Tekirdağ'da Faaliyet Yürüten Halvetî Şeyhleri. Tekirdağ'da Dinî ve Kültürel Hayat. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Kültür-Tarih-Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1*, İstanbul: Matsis Matbaa, s. 399; Çiçek, 2022, **a.g.k**., 380.

[307]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 78.

[308]Serez, 2007, **a.g.k.**, 361-362; Serez, 2022, **a.g.k.**, 308. Camii, Balkan Savaşı esnasında yıkılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Serez, 1993, **a.g.k.,** 116.

Sadî Tarikatına bağlı Şeyh Bedrettin Efendi Tekkesi (Süleymanpaşa)

Eskicami-Ortacami Mahallesi'nde Süleymanpaşa Anaokulunun arka kısmında yer alıyordu.[309] Sezer, Şeyh Bedrettin'in mezarının da burada yer aldığı, ancak araç park yerine dönüştüğünü belirtmektedir.[310]

Sadî Tarikatına bağlı Pazar Tekkesi (Kutup İbrahim Efendi Tekkesi) (Süleymanpaşa)

Muratlı Caddesinde Tuğlacılar Lisesinin karşısında yer alıyordu. Arazisi satılarak yerine konut yapılmıştır.[311]

Rufaî Tarikatına bağlı Karabaş Abdullah Tekkesi (Süleymanpaşa)

Çiftlikönü semtinde Rufaî tarikatına bağlı olarak faaliyet gösteriyordu.[312] Tekke, Çiftlikönü Camisi'nin arka sokağına denk gelmektedir.[313]

Nakşîbendî Tarikatına bağlı Sirozi Hacı Mustafa Ağa Tekkesi (Süleymanpaşa)

Çevik, yapının bulunduğu yeri Orta Hamamın yanı olarak vermektedir.[314] Serez, yapının üç katlı ahşap bir bina olduğunu belirterek, yerinde Namık Kemal Parkının yer aldığını belirtmektedir.[315]

Sünbülî Tarikatına bağlı Perşembe Tekkesi (Süleymanpaşa)

Eski Cami-Orta Cami Mahallesi'nde yer alan Salihiye Camisinin yanında bulunuyordu. Çelebi Mehmet Ağa tarafından yaptırılmıştı.[316] Tekke bünyesinde zikir yerleri, dershaneler ve barınma için odalar bulunuyordu.[317] Tekke, daha sonra Mevlevi Tarikatına dönüşmüştür. 1932 yılına kadar faaliyetine devam eden kurumun zikir yerleri, eğitim ve ikamet odaları satılarak yerine konut binaları yapılmıştır.[318]

Nakşîbendî Tarikatına bağlı Server Ali Baba Tekkesi (Süleymanpaşa)

Çiftlikönü Mahallesi, eski Çocuk Yetiştirme Yurdunun alt kısmında yer alan tekke, Sadrazam Mehmet İzzet Paşa tarafından yaptırılmıştır.[319] Serez yapıya ait binaların 1959

[309]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 78.
[310]Serez, 2007, **a.g.k.**, 361; Serez, 2022, **a.g.k.**, 307.
[311]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 78; Serez, 2007, **a.g.k.**, 360; Serez, 2022, **a.g.k.,** 307.
[312]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 78.
[313]Serez, 2007, **a.g.k.**, 362; Serez, 2022, **a.g.k.**, 308.
[314]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 79.
[315]Serez, 2007, **a.g.k.**, 362; Serez, 2022, **a.g.k.**, 308.
[316]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 78.
[317]Serez, 2007, **a.g.k.**, 360; Serez, 2022, **a.g.k.**, 306.
[318]Çiçek, 2022, **a.g.k.**, 389.
[319]Çevik, 1949, **a.g.k.,** 78.

yılına kadar ayakta olduğu söylemektedir.[320] Kurucusunun yaşadığı ve Tekirdağ'a geldiği yıllar esas alınarak 19. yüzyıl başına tarihlenebilir.

Bektaşî Tarikatine bağlı Musa Baba Tekkesi (Süleymanpaşa)

Süleymanpaşa ilçesine bağlı Yağcı ve Seymenli köyleri arasında bulunan ve yakın zamana kadar mezar taşları görülebilen bir tekkeydi.[321] Arşiv belgeleri içinde bulunan adli kayıtlarda tekkenin 18. yüzyılın ikinci yarısında tekkenin idaresiyle ilgili olayların geliştiği, 1919 yılında merkeze gönderilen bir yazı esas alınarak, bu tarihte faal olduğu anlaşılmaktadır.[322]

Bektaşî Tarikatine bağlı Yön Baba Tekkesi (Süleymanpaşa)

Süleymanpaşa ilçesinde Yağcı Köyü'ne yakın bir tekke yapısıydı.[323]

Bektaşî Tarikatine bağlı Hacı Şekmetî Tekkesi (Çorlu)

Hacı Şekmetî Tekkesi Çorlu'da yer alıyordu.[324]

Bektaşî Tarikatine bağlı Kara Ali Baba Tekkesi (Hayrabolu)

Hayrabolu Örey Köyü'nde bulunuyordu.[325]

Bektaşî Tarikatine bağlı Huban Baba Tekkesi (Süleymanpaşa)

Tekirdağ merkeze bağlı Kayı Köyü'nden faaliyet gösteren bir tekkeydi. Çoban Tekkesi olarak da bilinir. [326]

Bektaşî Tarikatine bağlı Abdal Baba Tekkesi (Süleymanpaşa)

Tekirdağ'ın Kılavuzlu Köyü'nde Abdal Baba Tekkesi bulunuyordu.[327]

Bektaşî Tarikatine bağlı Mahmut Baba Tekkesi (Malkara)

Malkara ilçesinde faaliyet gösteren bir tekkeydi.[328]

---

[320]Serez, 2007, **a.g.k.,** 361; Serez, 2022, **a.g.k.**, 307.
[321]Serez, 2007, **a.g.k.**, 160.
[322]K. Çolak (2016). Arşiv Belgeleri Işığında Tekirdağ'da Tekke ve Zaviyeler (XVII-XX.YY). Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, s. 189.
[323]Çiçek, 2022, **a.g.k.**, 378.
[324]Çiçek, 2022, **a.g.k.**, 378.
[325]Çiçek, 2022, **a.g.k.**, 391.
[326]Çiçek, 2022, **a.g.k.**, 391.
[327]Çiçek, 2022, **a.g.k.**, 391.
[328]Çiçek, 2022, **a.g.k.**, 391.

Salı Tekkesi (Süleymanpaşa)

Merkez ilçede, Tekirdağlı Şeyh Muslihiddin Mustafa tarafından kurulan tekkenin yeri tam olarak belli değildir.[329]

Osman Baba Türbesi (Süleymanpaşa)

Eskicami-Ortacami Mahallesi'nde yer alan Süleymanpaşa Anaokulu arazisinin arkasında bulunmaktaydı.[330]

Ali Baba Türbesi (Süleymanpaşa)

Kurnalı Caddesi (Günümüzde Hükümet Caddesi) üzerinde bulunuyordu.[331]

Zakir Baba Türbesi (Süleymanpaşa)

Şehir merkezinde yer aldığı kaynaklarda geçen Zakir Bey Türbesi hakkında yeterli bilgi mevcut değildir.[332]

Kasap Mahmut Türbesi (Malkara)

100. Yıl Atatürk Parkı içinde yer almaktadır. Burada bulunan mezarlık kaldırılırken korunmuştur. Günümüze sadece mezar yapısı ulaşmıştır. II. Mahmud döneminden kaldığı söylenmektedir.[333]

Emirler Türbesi (Malkara)

Cami Atik Mahallesi'nde bulunmaktadır. İki mezar yapısından ibarettir.[334]

Gazi Baba Türbesi (Malkara)

Karacahalil Köyü'nde bulunan bir mezar yeridir. Elmalı kalesinde savaşırken şehit düşen bir ermişin adına yapılmıştır.[335]

Şeyh Davut Türbesi (Malkara)

Malkara'ya bağlı Tekke Köyü'nde bulunmaktadır.[336] Bu köyde ayrıca ermişlere ithaf edilen birkaç mezar yeri daha vardır.

Fatih Baba Türbesi (Malkara)

Malkara merkezinde Cami Atik Mahallesi'nde bulunan bir mezar yeridir.[337]

---

[329]Serez, 2007, **a.g.k.**, 361; Serez, 2022, **a.g.k.**, 307.
[330]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 79.
[331]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 79.
[332]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 79.
[333]Eren, 1998, **a.g.k.,** 94.
[334]Eren, 1998, **a.g.k.**, 94.
[335]Eren, 1998, **a.g.k.**, 94.
[336]Eren, 1998, **a.g.k.**, 94.
[337]Eren, 1998, **a.g.k.**, 94.

Yegan Baba Türbesi (Malkara)

Cami Atik Mahallesi'nde yol üzerinde yer almaktadır. Çevresi düzenlenmiş, mezar yeridir.[338]

Üçler Türbesi (Malkara)

Hacıevhat Mahallesi'nde bulunmaktadır. Biri kız, ikisi erkek üç kardeşin mezarı bulunmaktadır.[339] 1970 yılında inşa edilen basit bir yapıyla koruma altına alınmıştır.

Bunların dışında, Muratlı ilçesinde Kırkkepenekli Köyü'nün kurucusu olduğu kabul edilen Hüseyin Dede ve biraz ilerisinde Murtaza Baba'nın yakın dönemde yenilendiği anlaşılan mezar yerleri ziyaret edilebilmektedir.[340] Arzulu Köyü'nde mezar taşı bile olmayan, etrafı çevrilmiş Arzu Baba ziyaretgahı vardır.[341]

Kaynaklara göre, Hayrabolu ilçe merkezinde Şeyh Abdurrahman Efendi Türbesi, Şeyh Hüsamettin Efendi Türbesi, Abdullah Efendi Türbesi, Böcek Ana Türbesi, Balıklı Baba Türbesi, Üveys Baba Türbesi, İbrahim Çelebi Türbesi, Musa Çelebi Türbesi, Ahmet Dede Türbesi, Şeyh Hüseyin Türbesi, Gül Baba Türbesi, Şeyh Şûhî Türbesi, Yahya Çavuş Türbesi, Şeyh Salim Efendi Türbesi bulunuyordu.[342]

Yine kaynaklara göre, Hayrabolu köylerinden Bosna Mezrasında Bosnevi Ali Baba Türbesi, Karapürçek Köyü'nde Musa Baba Türbesi, Büyük Karakarlı Köyü'nde Davut Baba Türbesi, Kılıçlar Köyü'nde Salih Dede Türbesi mevcuttu. Çitköy'de Karacaahmet Sultan, Tekke Köyü'nde Şehit Mehmet Dede Türbesinin adı geçmektedir.[343]

5.3. Sinagoglar

Tekirdağ Sinagogu (1820) (Süleymanpaşa)

Çiftlikönü Toprak Mahsülleri Ofisinin karşısında denize yakın bir konumda yer alan havra, alt kısmı taş, üst katı ahşap olarak inşa edilmiştir. Kalın meşe direkler üzerinde yükselen yapının zemin katı depo olarak tasarlanmıştır. Yapıya bitişik konumda dini görevliler için bir konut yapısı bulunmaktaydı. Çevik yapının inşa tarihini 1836 olarak vermektedir.[344] Ancak Hicri 1236, Miladi 1820 tarihli bir belge yapının daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Belgede önceki sinagogun yanması sebebiyle

[338]Eren, 1998, **a.g.k.**, 94.
[339]Eren, 1998, **a.g.k.**, 95.
[340]Serez, 2007, **a.g.k.**, 324.
[341]Akkır, 2022, **a.g.k.**, 129.
[342]Meriç, 1958, **a.g.k.**, 214; Oy, 1989, **a.g.k.,** 49-50; Serez, 2007, **a.g.k.**, 289.
[343]Oy, 1989, **a.g.k.**, 50; Serez, 2007, **a.g.k.**, 289. Günümüzde Hayrabolu ilçesine bağlı Çitköy ve Tekke isimlerini taşıyan köy bulunmamaktadır.
[344]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 82.

cemaatin ibadet edecek yerinin kalmadığından bahsedilmektedir. Yapı, bu inşa izninin ardından vakit geçirmeden vücuda getirilmiş olmalıdır.[345]

İbadet için yapının üst kattaki geniş salonu kullanılıyordu. Sahil yolunun inşası sırasında Karayolları Müdürlüğünce istimlak edilerek bulunduğu alan yola dahil edilmiştir.[346] Deniz dolgusu içinde kalan yapının yıkılmasından sonra cemaat Yahudi mahallesinde bulunan ahşap okul binasını kullanmaya başlamıştır.[347] Yapının yıkılmadan önce çekilen fotoğrafları, mimari özellikleri ve üslubuna ilişkin az çok fikir vermektedir (Fotoğraf 280). Buna göre dönemin birçok sivil ve kamu yapıları gibi zemin katının taş, üst katlarının ise ahşap malzeme ile kagir olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır. Taş duvarlarla çevrelenen bir avlusu bulunmaktadır.

Fotoğraf 280: *Tekirdağ Sahil Sinagog Genel Görünümü (Yusuf Barokas)*

İç mekanın ise, 19. yüzyılın üslup özelliklerini taşıdığını söylenebilir. Ahşap malzemelerle oluşturulan kasetleme tekniğindeki tavan düzenlemesi ve mukarnaslı başlıklara sahip sütunlar ile sınırlanan ve kemerlerle birbirine bağlanan bima bölümü, nitelikli bir işçiliğin eseridir (Fotoğraf 281). Tavanın beden duvarlarıyla birleştiği

[345]BOA, HAT/775-36381, H.19.02.1236 (M.26.11.1820); Ağar, 2016, **a.g.k.**, 454.
[346]Sümer, 1970, **a.g.k.**, 92.
[347]Serez, 2007, **a.g.k.**, 359; Serez, 2014, **a.g.k.**, 46.

kısımlar ise, bir kuşak halinde bitkisel motifler kullanılarak kalem işi tekniğiyle dekore edilmiştir. Sinagogda bulunan taşınabilir durumdaki belgeler, ahşap ve madeni el sanatı ürünleri günümüzde İstanbul'da bulunan 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesinde muhafaza edilmektedir.

Fotoğraf 281: *Tekirdağ Sahil Sinagog İç Mekan Görünümü (Yusuf Barokas)*

5.4. Kiliseler

Surp Takavor Ermeni Kilisesi (1841) (Süleymanpaşa)

Ermeni cemaatinin en önemli kilisesi, Peştemalcı Caddesi üzerinde yer alan Surp Takavor kilisesi idi (Fotoğraf 282). 1841 yılında inşa edilmiştir. Ancak 1912 yılındaki depremde tamamen yıkılmıştır.[348] Kilisenin ünü, içinde sakladığı kutsal emanetlerden gelmektedir. Hz. İsa ve azizlerden kaldığına inanılan birçok dini nesne, kilisenin koruması altındaydı. Kilisede her yıl yaz aylarında yapılan dini törenlere ülkenin birçok yerinden binlerce inanan katılmaktaydı.[349] Kutsal emanetler, günümüzde önemli bir

[348]Paçacıyan, 1971, **a.g.k.**, 41-42; Kevorkian-Paboudjian, 2013, **a.g.k**., 125.
[349]Çevik, üç gün sürdüğünü söylediği bu törenlerde, Hz. İsa'nın çarmıhından alınan çivilerden biri olduğu inanılan kutsal emanetin sergilendiğini belirtmektedir. Kemah'tan göç esnasında getirilen bu emanet Ermeniler için çok büyük bir öneme sahipti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çevik, 1949, **a.g.k.**, 80.

Tekirdağlı Ermeni nüfusunu barındıran Bulgaristan'ın Plovdiv kentindeki Ermeni Kilisesi'nde koruma altına alınmıştır.

Fotoğraf 282: *Tekirdağ Surp Takavor Kilisesinde Merasim (20.yy başı)*

Surp Haç Ermeni Kilisesi (1847) (Süleymanpaşa)

Günümüzde Çiftlikönü Mahallesi'ne denk gelen ve Ermenilerin Tekirdağ'da kurduğu ikinci mahallede de bir kilise bulunmaktaydı.[350] Ermenilerin bu bölgeye yerleşmesi 18. yüzyılın sonuna denk gelmektedir. 1804 yılında ahşap olarak yapılan kilise, 1847 yılında taş malzeme kullanılarak yeniden inşa edilmiştir.[351] Yapının bulunduğu yer, eski bir Ermeni okulu olan günümüzdeki Yahya Kemal Beyatlı Anaokulunun bahçesidir.[352] Serez, yapının inşa tarihini 1890 olarak vermektedir. Ancak bu tarih, Ermeni okulunun inşa tarihi olmalıdır.[353] Nitekim daha sonraki bir yayınında yazar, okulun inşa tarihi olarak bu yılı zikretmektedir.[354] Yapının günümüze ulaşan bir fotoğrafı bulunmamaktadır. Bu yüzden sadece kagir olarak inşa edildiğini bildiğimiz

[350]Sümer, 1970, **a.g.k.**, 92.
[351]Paçacıyan, 1971, **a.g.k.**, 39-41; Kevorkian-Paboudjian, 2013, **a.g.k**., 125.
[352]Çevik, 1949, **a.g.k.,** 81.
[353]Serez, 2007, **a.g.k.**, 358.
[354]Serez, 2014, **a.g.k.**, 47.

kilisenin mimari kurgusu ve üslubu hakkında fikir yürütemiyoruz. Yapıdan günümüze sadece çanı ulaşmıştır (Fotoğraf 283). Uzun yıllar okulun çatısında muhafaza edildikten sonra, Tekirdağ Müze Müdürlüğü tarafından sergilenmek üzere teslim alınmıştır. Çan üzerinde 1890 tarihi okunabilmektedir. Çanın yüzeyi, ince düz silmeler, üst ve orta kısımda ise dal ve yapraklardan oluşan kabartmalar ile süslenmiştir. Çanın genişlediği en alt kısmında ise kazıma tekniğiyle Ermenice bir yazı kuşağı, çanın yüzeyini çepeçevre dolaşmaktadır.

Fotoğraf 283: *Tekirdağ Surp Haç Kilisesi Çanı (2023)*

Ermeni Protestan Kilisesi (19.yy sonu) (Süleymanpaşa)

Kilise, Peştemalcı Caddesinin devamında, eski Şarap fabrikasının yolu üzerinde, sahile yakın bir noktada yer alıyordu.[355] Sümer, yapının bulunduğu yerin Tintinpınar Caddesine yakın olduğunu iddia etmektedir.[356] Bu kilise, liman yakınında yaşayan Protestan Ermeniler tarafından 19. yüzyıl sonunda inşa edilmişti.[357] Yapıya ait herhangi bir belge ya da fotoğraf günümüze ulaşmadığından mimari özelliklerini bilememekteyiz.

[355]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 81.
[356]Sümer, 1970, **a.g.k.**, 92.
[357]Kevorkian-Paboudjian, 2013, **a.g.k.**, 125.

Surp Pırgiç Ermeni Kilisesi (1907) (Süleymanpaşa)

Ertuğrul Mahallesi civarında yer alan kilise, 1629 yılında bir kargaşa sırasında tahrip olan Surp Hıreşdagabed Kilisesinin olduğu yerde, 1630-1632 yılında kurulmuştur. Ancak 1882 yılında kilisenin yanması üzerine 1907 yılında yeniden inşa edilmiştir.[358] Çevik, yapının tam konumunu eski Vali Konağının yer aldığı alan olarak vermektedir. Eserin yazıldığı tarihte Vali Konağı olan bina, günümüzde Etnoğrafya ve Arkeoloji Müzesi'dir.[359] Serez yapının kuruluş tarihi ve konumuna ilişkin herhangi bir bilgiye yer vermeden yapının sadece Ermeni Gregoryen Kilisesi olduğunu belirtmekle yetinmiştir.[360]

Panagia Revmatokratira Rum Kilisesi (1896) (Süleymanpaşa)

Kilise, günümüzdeki Orduevi'nin bahçesinde yer alıyordu. Yapı, 1896 yılında inşa edilmiştir (Fotoğraf 284-285).[361] Ancak bu yapının geçmişi daha eskiye gitmektedir. 1826 ve 1842 yangınlarında ağır hasar almıştır. Cumhuriyet döneminde de ayakta olan yapı 1935 yılında yıkılmıştır.[362] Yapının inşasına dair arşiv belgeleri mevcuttur; Belgelerde yapının yapım izni ve proje çizimleri görülmektedir (Belge 17-18/Bkz. EKLER).[363] Kilise, proje çizimine uygun olarak haç planında inşa edilmiştir. Elimize ulaşan fotoğraflarla, çizimler karşılaştırıldığında bazı mimari unsurların uyuşmadığı fark edilmektedir. Güney cephesini gösterir çizimde yapı, kırma çatılı olarak projelendirilmiştir. Nartekse, güney cephesinin batı ucundan birkaç basamakla çıkılan bir kapı açıklığından girilmektedir. İç kısımda, üst kata çıkışı sağlayan bir merdiven bulunmaktadır. Fotoğraflarda ise narteks kısmının batı yönünde genişletildiği anlaşılmaktadır. Yine fotoğraflarda, haç kollarının ortasında çokgen bir kasnakla desteklenen kubbe yer almaktadır.

Yapının beden duvarlarında iki farklı malzeme örgüsü dikkat çekmektedir. Sonradan genişletilen kısım düzgün kesme taşlardan oluşturulmuşken, özgün yapının olduğu bölüm, moloz ya da kaba yonu taşlarla örülmüştür. Bu kısımda taş örgüler arasında tuğla hatıllar da bulunmaktadır. Saçak altındaki korniş düzenlemesi, tüm cepheler boyunca devam etmektedir. Pencere ve kapılar dönemin mimarisine uygun biçimde sövelerle çevrelenmiş ve kilit taşlarıyla dekore edilmiştir. Batı cephesinin üç açıklıklı giriş cephesinin üst kısmında, alınlığın ortasında dört yapraklı haç formunda bir

[358]Paçacıyan, 1971, **a.g.k.**, 37-38; Kevorkian-Paboudjian, 2013, **a.g.k.**, 124.
[359]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 80.
[360]Serez, 2007, **a.g.k.**, 358.
[361]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[362]Mavridis, 2017, **a.g.k.**, 38, 110.
[363]BOA, İ.AZN.22-9, H.25.05.1314 (M.01.11.1896).

pencere açıklığı bulunmaktadır. Avlu duvarları moloz taş ile inşa edilmiş, üzerlerinde yer alan babalar ise tuğla malzemeden oluşturulmuştur.

Fotoğraf 284: *Tekirdağ Panagia Revmatokratira Rum Kilisesi Genel Görünümü (20.yy başı)*

Fotoğraf 285: *Tekirdağ Panagia Revmatokratira Rum Kilisesi Yakın Görünümü (20.yy başı)*

Agios Athanasios Rum Kilisesi (1814) (Süleymanpaşa)

Kilise, Çiftlikönü semtinde, Karabayır Caddesi üzerinde yer almaktaydı.[364] 1814 yılında inşa edilmiştir.[365] Serez de eserinde yapıdan yer ve inşa tarihi vermeden bahsetmektedir.[366]

Panagia Faneromeni Rum Kilisesi (1840) (Süleymanpaşa)

Kaynaklarda yapının 1840 yılında inşa edildiği, 1914 yılına kadar ayakta kaldığından bahsedilmektedir.[367] Kozaridis de yapının inşa tarihini onaylamaktadır.[368] Mavridis, kilisenin Metropolitlik kilisesi olduğunu belirtmektedir.[369]

Agios Georgios Rum Kilisesi (1841) (Süleymanpaşa)

Süleymanpaşa ilçe merkezinde yer alan bu kilise, 1841 yılında inşa edilmiş, 1914 yılında ise yıkılmıştır.[370] Kozaridis, yapının 1838 yılında inşa edildiğini öne sürmektedir.[371]

Barbaros (Panidon) Panagia Vlahernon Rum Kilisesi (1890) (Süleymanpaşa)

Tekirdağ civarında yoğum bir Rum nüfusa ev sahipliği yapan Barbaros'taki kilise, 1890 yılında inşa edilmiştir.[372]

Barbaros (Panidon) İsodia Theotokou Rum Kilisesi (1897) (Süleymanpaşa)

Yunanca adıyla Panidon olan Barbaros'ta 1897 yılında inşa edilen kilise, 1911 yılında ortadan kalkmıştır.[373]

Naip Köyü (Agios Eftimios) Agios Athanasios Rum Kilisesi (1855) (Süleymanpaşa)

Manuilidis, eski adı Agios Eftimios olan Naip Köyü'nde bulunan kilisenin, 1855 yılında inşa edilip, 1914 yılına kadar ayakta kaldığını söylemektedir.[374] Serez'in Tekirdağ ve çevresinde tespit edilen kiliseler başlığı altında Naip Köyü'nde bulunduğu belirtilen tek kilise de bu olmalıdır.[375]

---

[364]Çevik, 1949, **a.g.k.**, 81.
[365]Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 65; Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 75.
[366]Serez, 2007, **a.g.k.**, 358.
[367]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 270.
[368]Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 75.
[369]Mavridis, 2017, **a.g.k.**, 111-112.
[370]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[371]Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.** 75.
[372]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[373]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[374]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 248, 271; Yapının inşa tarihini başka bir araştırmacı da onaylamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.,** 79.
[375]Serez, 2007, **a.g.k.**, 359.

Işıklar Köyü (Sholario) Agia Paraskevi Rum Kilisesi (1880) (Süleymanpaşa)

Kalabalık bir Rum nüfusun yaşadığı Işıklar Köyü, mübadele öncesi, aynı anlama karşılık gelen Rumca Sholario adını taşımaktaydı. Agia Paraskevi Kilisesi 1880 yılında inşa edilmiş, 1914 yılına kadar ayakta kalmıştı.[376] 20. yüzyıl başında, Tekirdağ civarında nüfusunun tamamı Rumlardan oluşan en büyük kasaba olan Işıklar Köyü, dini, idari ve eğitim kurumlarıyla iyi organize olmuş bir yerleşim merkeziydi.[377]

Işıklar Köyü (Sholario) Agios Athanasios Rum Kilisesi (1908) (Süleymanpaşa)

Işıklar Köyü'nün ikinci kilisesi olan Agios Athanasios Kilisesi, 1908 yılında inşa edilmişti. 1914 yılında yıkılmıştı.[378] Mavridis de eserinde aynı yapıdan ismini vererek bahsetmektedir.[379] Yapının inşasına dair inşaat izinleri ve proje çizimleri mevcuttur (Belge 19-20/Bkz. EKLER).[380] Bu belgelere göre yapının 20*33,6 metre ölçülerinde ve bazilikal olarak planlandığı anlaşılmaktadır. Kuzey cephe duvarında bir yan mekan oluşturulmuş, doğu yüzünden bir giriş açılmıştır. Ana giriş kapısı batı cephenin orta aksındadır. Buradan narteks kısmına girilmektedir. Naos, sütun dizileriyle üç nefe bölünmüştür. Apsis çıkıntısının her iki yanında, doğu duvarında birer niş açılmıştır. Güney cephede toplam sekiz pencere açıklığı bulunmaktadır. Bir pencere naos bölümünde, altı pencere naos kısmında, bir pencere de bema alanını aydınlatmaktadır. Kuzey cephede nartekse açılan bir pencere bulunmamaktadır. Yan mekan duvarında iki pencere, yan mekanın sona erdiği kuzey cephe duvarı üzerinde ve bemada birer pencere yer almaktadır. Belgelerde, köyde 980 hanede 4547 Rum vatandaşın yaşadığı da geçmektedir.

Çanakçı Köyü (Keramihos) Agios Ioannis Theologos Rum Kilisesi (1830) (Süleymanpaşa)

Çanakçı Köyü'nün adı Yunanca Keramihos olarak geçmektedir. Mübadele öncesi Rumlar tarafından iskân edilen yerleşimde, Agios Ioannis Theologos Kilisesi 1830 yılında inşa edilmiş, 1914 yılında yıkılmıştır.[381]

[376]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[377]Mavridis, 2017, **a.g.k.**, 154.
[378]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[379]Mavridis, 2017, **a.g.k.**, 154.
[380]BOA, ŞD.1943-20, H.04.09.1326 (M.30.09.1908), BOA, ŞD.1944.2, H.22.02.1327 (M.15.03.1909).
[381]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.

Selçuk Köyü (Agios Minas) Agios Minas Rum Kilisesi (1840) (Süleymanpaşa)

Kaynaklarda köyün adı da Yunanca Agios Minas olarak geçmektedir. Mübadele öncesi bir Rum yerleşimi olan Selçuk Köyü'nde bulunan Agios Minas Kilisesi, 1840 yılında inşa edilmiştir. 1914 yılına kadar da ayakta kalmıştır.[382] Serez, eserinde köydeki kiliseden isim vermeden Rum kilisesi olarak bahsetmektedir.[383]

Semetli Köyü (Krino) Agia Paraskevi Rum Kilisesi (1830) (Süleymanpaşa)

Semetli (Krino) Köyü'nde bulunan kilise 1830 yılında inşa edilmiş, 1914 yılında ise yıkılmıştır.[384]

Kumbağ (Hrisabelon) Agios Panteleimon Rum Kilisesi (1837) (Süleymanpaşa)

Kaynaklarda Kumbağ, Yunanca olarak Kumbaon ya da Hrisabelon olarak geçmektedir. Burada bulunan Agios Panteleimon Kilisesi 1837 yılında kurulmuş, 1914 yılında yıkılmıştır.[385] Papaevgeniou da eserinde yapıdan bahsetmektedir.[386]

Köseilyas (Ilıas ya da Kioseles) Köyü Agios Giorgios Rum Kilisesi (1890) (Süleymanpaşa)

Süleymanpaşa ilçe merkezine oldukça yakın bir konumda yer alan Köseilyas Köyü'nde bulunan Agios Georgios Kilisesi, 1890 yılında inşa edilmiş, 1914 yılında yıkılmıştır.[387]

Karacahalil Köyü Agios Ioannis Theologos Rum Kilisesi (1905) (Malkara)

Karacahalil Köyü'nde bulunan Agios Ioannis Theologos Kilisesi, bölgedeki Rum Ortodoks kiliselerinden biridir. Osmanlı arşivlerinde Hicri 07.06.1323 (Miladi 1905) tarihinde yapının genişletilerek yeniden inşasına ilişkin izin verildiği görülmektedir. Arşiv belgeleri içinde yapının proje çizimleri de bulunmaktadır (Belge-21-22/Bkz. EKLER).[388] Kilise bazilikal bir plana sahiptir. Ana giriş kapısı batı cephenin orta aksındadır. Sol tarafında bir kapı açıklığı daha bulunmaktadır. Sağ kısmında ise bir pencere vardır. Cephenin üst kısmında, alt kattaki kapı ve pencerelerin aksında birer pencere yer almaktadır. Narteks, biri daha geniş olmak üzere, iki kısma bölünmüştür. Ana giriş kapısından daha geniş olan kısma girilirken, ana girişin solundaki girişten ulaşılan

[382]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 248, 271; Papaeugeniou, 1922, **a.g.k.**, 34.
[383]Serez, 2007, **a.g.k.**, 359.
[384]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[385]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 248, 271.
[386]Papaeugeniou, 1922, **a.g.k.**, 34.
[387]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271; Serez, eserinde yapıdan detay vermeden bir Rum kilisesi olarak bahsetmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Serez, 2007, **a.g.k.**, 358.
[388]BOA, İ.AZN.62-11, H.07.06.1323 (M.09.08.1905)

daha dar olan bölüm, mahfil katına çıkan merdivenin konumlandığı bir hol gibi düzenlenmiştir. Güney cephenin kuzey ucundan nartekse bağlanan bir giriş kapısı daha vardır. Naos bölümü, kuzey ve güneyde dörder paye ya da sütun ile üç bölüme ayrılmıştır. Narteks bölümü, batı cephedeki pencerelere ilaveten, kuzey ve güney duvarlarında açılan birer pencere ile, naos bölümü her iki duvardaki üçer pencere ile, bema bölümü de iki pencere ile aydınlatılmaktadır. Son olarak apsisin bulunduğu doğu cephe duvarında, apsisin her iki yanında birer pencere açıklığı oluşturulmuştur. Ayrıca apsis üzerinde de bir mazgal pencere yer almaktadır.

Hasköy (Levkasion) Agios Mokios Rum Kilisesi (1910) (Malkara)

Köyün eski adı Levkasion'dur.[389] Agios Mokios kilisesi 1910 yılında inşa edilmiştir ve 1914 yılına kadar hizmet vermiştir.[390] Yapının inşasına ilişkin arşiv belgeleri bulunmaktadır. Buna göre Hicri 02.01.1324 (Miladi 1906) yılında yapının çizimleri hazırlanarak inşaat ruhsatı için onaya sunulmuştur (Belge 23-24/Bkz. EKLER).[391] Projede kilisenin bazilikal planlı olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır. Batı cephesinden iki giriş kapısı açılmıştır. Orta akstaki kapı, narteks ve naosa bağlanırken, soldaki kapı merdivenler aracılığıyla mahfil katına çıkış sağlamaktadır; Bu kurgunun sağlanması için, narteks ince bir duvarla ikiye bölünmüştür. Kuzey ve güney cephelerde beşer pencere açıklığı bulunmaktadır. İlk pencereler, narteks ve mahfil katını aydınlatırken, üçer pencere ibadet alanını aydınlatmaktadır. Son pencereler ise ikonastasisin arkasında kalan bema bölümünü aydınlatmaktadır.

Doğanköy (Sidini) Agios Athanasios Rum Kilisesi (1843) (Malkara)

Yunanca kaynaklarda köyün ismi Sidini olarak geçmektedir.[392] Köyün kilisesi olan Agios Athanasios 1843 yılında inşa edilmiş, 1914 yılına kadar ayakta kalmıştır.[393]

Davuteli Köyü Agios Dimitrios Rum Kilisesi (1874) (Malkara)

Davuteli Köyü'nde bulunan Agios Dimitrios Rum Kilisesi, 1874 yılında inşa edilmiştir. 1914 yılında yıkılmıştır.[394]

[389]Papaeugeniou, 1922, **a.g.k.**, 36.
[390]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[391]BOA, İ.AZN.65-6, H.02.01.1324 (M.26.02.1906).
[392]Papaeugeniou, 1922, **a.g.k.**, 35.
[393]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271; Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 85.
[394]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271; Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 105.

Agios Haralambos Rum Kilisesi (1912) (Malkara)

Agios Haralambos Kilisesi, Malkara ilçe merkezinde yer almaktaydı.[395] Yapı hakkında arşiv metinleri sayesinde bilgi edinebilmekteyiz; Hicri 10.03.1330 (Miladi 1912) tarihli belgeye göre, aynı adlı Agios Haralambos Kilisesi'nin yerine yeni bir kilise inşa edilmesi konu edilmektedir. İnşasına ruhsat verilen kilisenin detaylı proje çizimleri mevcuttur (Belge 25-26/Bkz. EKLER).[396] Buna göre, 14,40*26,50 metre boyutlarıyla oldukça büyük bir yapı olarak tasarlanmıştır. Ana giriş kapısı, batı cephenin orta aksında yer almaktadır. Girişin hemen ardından yer alan narteksin, kuzey ve güney duvarlarından da birer girişi bulunmaktadır. Naosun bazilikal olup olmadığı açık değildir, çizimde gösterilmemiştir. Naos, ikonastasis duvarıyla bemadan ayrılmıştır. Bemaya güney duvarının doğu ucundan da bir giriş kapısı açılmıştır. Yapının en gösterişli cephesi, batı cephesidir. Ana giriş kapısı, Neoklasik mimari unsurlarla vurgulanmıştır. Çift kanatlı giriş kapısının her iki yanında kaideler üzerine oturan ve kat kat silme başlıkları olan sütunlar yerleştirilmiştir. Kapıyı üst kısmından sınırlayan silme kuşağının üzerine, saçak seviyesine kadar ulaşan daha küçük boyutlarda sütun ya da sütunceler eklenerek, girişin etkisi arttırılmaya çalışılmıştır. Giriş kapsının her iki yanında birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Cephenin en üstünde çatı alınlığının ortasında da daha küçük boyutlarda pencereler açılmıştır. Güney ve kuzey duvarlarında altışar pencere açıklığı bulunmaktadır. İlk pencereler, narteks kısmını, dörder tanesi naosu, son birer tanesi ise bema bölümünü aydınlatmaktadır. Ana giriş kapısı dışındaki tüm pencere ve ek giriş kapıları basık kemerlere sahiptir. Kemer üstleri üzengi noktalarına kadar sövelerle çevrilmiş ve üzerlerine birer kilit taşı konulmuştur. Yapının oldukça iyi aydınlatıldığı anlaşılmaktadır. Apsis üzerinde de üç küçük pencere açıklığı bulunmaktadır. Cephe köşeleri, kesme taş düzenlemesiyle öne çıkarılmıştır. Üst örtü, kırma çatılı olarak tasarlanmıştır. Zeminden çatının en üst seviyesine kadar yapının yüksekliği 10 metreyi bulmaktadır. Çan kulesi özellikle dikkat çekicidir; Yapının kuzeybatı ucundan beden duvarları üzerinden yükselen kare formlu kule, soğan başlı bir külahla sonlanmaktadır. Bu tasarım, inşasına 19. yüzyılın son çeyreğinde başlanan ve 20. yüzyıl başında da devam eden, mektepli köy camilerinin minare formuna çok yakındır.

[395]Aynı adı taşıyan eski tarihli kilise, 1849 yılında inşa edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 66.
[396]BOA, İ.AZN.105-27, H.10.03.1330 (M.28.02.1912).

Katolik Rum Kilisesi (1912) (Malkara)

Malkara ilçe merkezinde yer alan diğer bir kilise, şehrin Rum Katolikleri için inşa edilen kilisedir. Yapı inşa edilmesiyle ilgili arşiv belgeleri mevcuttur. Hicri 05.11.1330 (Miladi 1912) tarihli belgelerde, yapının Cami-i Atik Mahallesi'nde bulunduğundan ve mülkiyetinin Müslüman bir aileden 4500 kuruş karşılığında bir papaza geçtiğinden bahsedilmektedir. Belgenin ekinde yapının proje çizimleri de yer almaktadır (Belge 27-28/Bkz. EKLER).[397] Yapının bölgedeki diğer kiliselere göre tasarım farklılığı dikkat çekmektedir. Ana girişin bulunduğu batı cephede tek katlı bir narteks bölümü bulunmaktadır. Narteksin, ortadaki daha geniş olmak üzere üç açıklıklı bir girişi bulunmaktadır. Narteks alanı, birbiriyle bağlantısı olan üç parçaya bölünmüştür. Narteksin ayrıca kuzey ve güney cephe duvarlarından da girişleri vardır. Bu ek girişlerden üst kata çıkışı sağlayan merdivenlere ulaşılmaktadır. Ayrıca bu yan girişlerden daha geniş tutulan narteks alanına, oradan da naosa ulaşılmaktadır. Naosun girişi, nartekste olduğu gibi üçlü bir açıklık şeklinde oluşturulmuştur.

Bazilikal planda tasarlandığı anlaşılan naos bölümü, her iki yanda üçer sütun ya da paye ile üç nefe ayrılmıştır. Naos, bemadan bir duvarla ayrılmıştır. Oldukça geniş tutulan apsis, içten yarım yuvarlak, dıştan çokgen formludur. Apsisin her iki yanında, yan neflerin karşı aksında absidiyoller yer almaktadır. Kilisenin kuzeydoğu ucunda yapıya birleşik olarak tasarlanan bir çan kulesi bulunmaktadır. Dikdörtgen bir altyapıya sahip bu ünitenin batı yüzünde iki giriş bulunmaktadır. Ayrıca kilisenin güney duvarında da bemaya bağlanan bir giriş açılmıştır. Kulenin üst kısmına bir merdiven kuruluşu vasıtasıyla çıkılmaktadır. Kule, tepe kısmında çokgen bir kasnak üzerinde, yarım yuvarlak formlu bir kubbe ile sonlanmaktadır. Kuzey ve güney cephe duvarları, nartekse yakın olan ilk sıradaki tekli olmak üzere, ikişerli dar uzun pencere grupları şeklinde düzenlenmiştir. Yapı, kırma çatılı olarak planlanmıştır.

Yenidibek (Peşiman) Köyü Agios Athanasios Rum Kilisesi (1896) (Malkara)

Osmanlı kayıtlarında Peşiman ya da Pişman olarak geçen köyün günümüzdeki adı Yenidibek Köyü'dür. Yerleşimde bulunan Agios Athanasios Rum Kilisesi'nin inşa sürecini döneme ait arşiv belgelerinden takip edebilmekteyiz (Belge 29-30/Bkz. EKLER).[398] Buradaki imar süreci de, çevredeki diğer kiliseler gibi, çoğunlukla mevcut bir kilisenin kullanılamaz hale gelmesi nedeniyle, yeniden inşasına ilişkindir. Yapının

[397]BOA, İ.AZN.108-15, H.05.11.1330 (M.16.10.1912).
[398]BOA, İ.AZN.22-22, H.13.06.1314 (M.19.11.1896)

oldukça basit bir çizimi yapılmıştır. Sadece zemin kat planı oluşturulmuş, cephe tasarımları gösterilmemiştir. Bazilikal olup olmadığı açık değildir. Kapı ve pencereler birbirinden ayrılamamaktadır. Batı cephesinde ortadaki daha geniş olmak üzere üç açıklık fark edilmektedir. Ortadaki muhtemelen ana giriş kapısıdır. Narteks bölümü, naosdan ayrılmıştır. Narteksin güney ve kuzeyinde bulunan açıklıkların, pencere mi, yoksa kapı mı olduğu anlaşılamamaktadır. Güney ve kuzey duvarlarından üçer pencere ile aydınlatılan naos, bemadan ince bir duvar ile ayrılmaktadır. Bema bölümünde herhangi bir aydınlık açıklığı oluşturulmamış gözükmektedir.

Gözsüz (Issopou) Köyü Genisis Theotokou Rum Kilisesi (1912) (Malkara)

Malkara'nın Gözsüz Köyü, 20. yüzyıl başında Rum Ortodoks nüfusa ev sahipliği yapıyordu. Köyün bu dönemdeki adı Issopou idi. Köyde bulunan kilise, Genisis Theotokou adını taşıyordu. 1802 yılında inşa edilmişti.[399] Yapının yeniden inşasına ilişkin arşiv belgeleri mevcuttur. Belgelerde, harap durumda olan önceki kilisenin yerine yeni bir kilisenin inşasına dair ruhsat verilmesi konu edilmekte, yapının proje çizimlerine yer verilmektedir (Belge 31-32/Bkz. EKLER). Belge, Hicri 15.06.1330 (Miladi 01.06.1912) tarihini taşımaktadır.[400]

Çizimleri incelediğimiz zaman yapıda, bölgede sıkça görülen bazilikal planın tercih edildiği anlaşılmaktadır. Ana girişin bulunduğu batı cephenin ortasında ana giriş kapısı yer almaktadır. Ana girişin sol kısmında bir giriş kapısı daha bulunmaktadır. Cephenin alt katında herhangi bir pencere açıklığı oluşturulmamıştır. Girişin arkasından narteks bölümü gelmektedir. Buradaki bölüm eşdeğer olmayan iki parçaya ayrılmıştır. Daha küçük olan kuzeydeki kısım, batı cepheden ikinci giriş kapısı olan ve mahfil katına çıkan merdivenin konumlandırıldığı bir hol şeklindedir. Narteksin daha geniş olan bölümünden naosa ulaşılmaktadır. Buradaki narteks bölümünün, yapının güney cephesinin batı ucunda da bir giriş kapısı bulunmaktadır. Naos, kuzey ve güneyde ikişer paye ya da sütun tarafından neflere ayrılmıştır. Ortadaki nef daha geniş tutulmuştur. Naosun devamında ikonastasis duvarı, ardında da apsis yer almaktadır. Bemanın güney duvarında da bir giriş kapısı bulunmaktadır. Batı cephenin üst katında, ortadaki daha büyük olmak üzere üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Narteks, kuzey ve güney cephe duvarlarında birer, naos bölümü her iki duvarda üçer ve bema ikişer pencere ile aydınlatılmaktadır. Apsisin orta aksında da daha küçük ölçülerde bir pencere açılmıştır. Güney cephenin batı ucunda, kare

[399]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[400]BOA, İ.AZN.106-25, H.15.06.1330 (M.01.06.1912)

formlu çan kulesi bulunmaktadır. Silme katlarıyla bölümlendirilen kule, soğan başlı bir külah ile sona ermektedir. Yapı kırma çatılıdır, saçak altından başlayan ve kat kat silmelerden oluşan bir kuşak tüm cepheleri dolaşmaktadır. Cephe köşeleri girintili çıkıntılı kesme taşlarla vurgulanmıştır.

Yılanlı Köyü (Yelanti) Taksiarhon Rum Kilisesi (1865) (Malkara)

1865 yılında inşa edildiği kaynaklarda geçen kilise, 1914 yılına kadar ayakta kalmıştır.[401]

Elmalı Köyü (Galini) Agios Nikolaos Rum Kilisesi (1832) (Malkara)

Kaynaklarda köyün eski adı Yunanca "Galini" olarak geçmektedir.[402] Köyde, 1832 yılında yapılan Agios Nikolaos Kilisesi, 1914 yılında yıkılmıştır.[403]

Teteköy Agios Dimitrios Rum Kilisesi (1849) (Malkara)

Malkara'nın Teteköy yerleşiminde bulunan Agios Dimitrios kilisesi 1849 yılında inşa edilmiştir.[404]

Deveci (Evandron) Köyü Agios İgnatios Rum Kilisesi (1863) (Malkara)

Önemli bir Rum nüfusa sahip olan Deveci Köyü'nde bulunan kilise, 1863 yılında inşa edilmiştir.[405]

Mestanlar (Mastira) Köyü Agios Ioannis Theologos Rum Kilisesi (1863) (Malkara)

20. yüzyıl başında Mastira adıyla anılan yerleşim, 1863 yılında inşa edilmiş Agios Ioannis Theologos Kilisesine ev sahipliği yapıyordu. Yapı, 1914 yılında yıkılmıştır.[406]

Ahmetpaşa (Paşaköy-Pasitea) Köyü Agios Stefanos Rum Kilisesi (1830) (Malkara)

Yunanca Pasitea adını taşıyan yerleşim, aynı dönemde Türkçe Paşaköy adı ile de anılıyordu. Cumhuriyet döneminde Ahmetpaşa adını almıştır. Köyde bulunan Agios Stefanos Kilisesi, 1830 yılında inşa edilmiş, 1914 yılında yıkılmıştır.[407]

Bayramtepe (Teberrük-Dersa) Köyü Agios Dimitrios Rum Kilisesi (1869) (Malkara)

20. yüzyıl başında Yunanca Dersa adını taşıyan köyde, Agios Dimitrios Rum Kilisesi bulunuyordu. 1869 yılında inşa edilen kilise, 1914 yılına kadar ayakta kalmıştı.[408]

---

[401]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[402]Papaeugeniou, 1922, **a.g.k.**, 36.
[403]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271; Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 105.
[404]Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 105.
[405]Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 105.
[406]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[407]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[408]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.

Kürtüllü Köyü Agios Dimitrios Rum Kilisesi (1869) (Malkara)

Bir Rum köyü olan Kürtüllü'de inşa edilen kiliseye ilişkin arşiv belgesi bulunmaktadır. Hicri 23.01.1286 (Miladi 05.05.1869) tarihli belgeye göre kilisenin 20*30 metre ölçülerinde, 26 pencereli olarak müceddeden inşasına ilişkin yazışmalar mevcuttur.[409]

Alagün Köyü Bulgar Katolik Kilisesi (1866) (Malkara)

Malkara'nın çeşitli köylerinde Bulgar topluluklar bulunuyordu. Bunların önemli bir kısmının Rum Ortodoks Kilisesine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Malkara'nın Alagün köyünde Katolik mezhebine bağlı Bulgar cemaatinin kilise açma girişimlerine ilişkin bir arşiv belgesi bulunmaktadır.[410] Belge Hicri 1283, Miladi 1866 tarihlidir. Daha ileriki yıllara ait bir belge de, bu kilisede genişletme talebine ilişkindir.[411] Günümüzde Malkara'da Alagün adını taşıyan bir köy bulunmamaktadır.

Kasımpaşa Köyü Rum Kilisesi (1896) (Hayrabolu)

Hayrabolu'nun Osmanlı döneminde Rum nüfusuyla öne çıkan köylerinden biri de eski adıyla Kasımpaşa Köyü'dür.[412] Yapının inşasına ilişkin arşiv belgeleri Hicri 15.03.1314 (Miladi 1896) tarihlidir (Belge 33-34/Bkz. EKLER).[413] Belgede harap durumda bulunan mevcut kilisenin yeniden inşasına dair bilgiler bulunmaktadır. Proje çizimleri, yapının detaya girmeden kabaca tasarımını ortaya koymaktadır. Bazilikal planla inşa edileceği anlaşılan kilisenin ana giriş kapısı batı cephenin ortasındadır. Girişin her iki yanında birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Çizime göre, ince bir duvarla naosdan ayrılan narteksin güney ve kuzey duvarlarında birer pencere açılmıştır. Narteksin hemen ardından naosun girişinde, kuzey ve güneyde birer mekan oluşturulmuştur. Bu mekanların karşılıklı girişleri vardır ve naosa bağlanmaktadır. Naos, ortadaki daha geniş olmak üzere üç nefe ayrılmıştır. Naos, ikonastasis duvarıyla bemadan ayrılmaktadır. Yapının kuzey ve güney cephelerine dörder pencere açılmıştır. İlk pencereler narteks kısmını, ikişer pencere naos alanını, birer pencere ise bema bölümünü aydınlatmaktadır.

[409]BOA, İ..HR..236.14029, H.23.01.1286 (M.05.05.1869).
[410]BOA, İ..HR..221.12893, H.09.05.1283 (M.19.09.1866).
[411]BOA, İ..DH..920.73020, H.22.08.1301 (M.17.06.1884).
[412]Oy, eski bir Rum köyü olarak belirttiği yerleşimde 55 hanede 265 kişinin yaşadığını söylemektedir. Köyün bir kilisesi ve okulu vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Oy, 1989, **a.g.k.**, 41, Serez, eserinde Hayrabolu'ya bağlı gayrimüslim köyleri içinde Kasımpaşa köyünden ve burada bulunan kiliseden bahsetmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Serez, 2007, **a.g.k.**, 292. Günümüze ulaşmayan bu köy, Hayrabolu'nun Aydınlar Köyü yakınlarında bir yerleşime denk gelmektedir.
[413]BOA, İ.AZN.21-14, H.15.03.1314 (M.24.08.1896).

Apsis çıkıntısının üzerinde bir pencere, apsisin her iki yanında da birer pencere yer almaktadır. Yapının üst örtüsü, kırma çatılı olarak tasarlanmıştır.

Hasköy (Harmion) Taksiarhon Rum Kilisesi (1898) (Hayrabolu)

Mübadele öncesi Rumlar tarafından iskân olunan yerleşimin eski adı Harmion'dur. Burada bulunan kilise, 1898 tarihinde inşa edilip, 1914 yılında yıkılmıştır.[414] Bu yerleşimde bir kilisenin inşasına ilişkin arşiv belgeleri mevcuttur (Belge 35-36/Bkz. EKLER).[415] Hicri 1315 (Miladi 1897) tarihli belgeler, Manuilidis'in verdiği 1898 inşa tarihi ile uyumludur. Ancak bu arşiv belgelerinde kilisenin adı geçmemektedir. Manuilidis, kilisenin adını Taksiarhon olarak vermiştir.[416]

Proje incelendiğinde yapının haç planlı olarak inşa edildiğini görülmektedir. Kilisenin güneybatı ucunda bir çan kulesi yer almaktadır. Kuzeydoğu ucunda ise dışarıdan girişi olan dikdörtgen bir mekan eklenmiştir. Batıdaki nartekse batı, kuzey ve güney cephe duvarların birer giriş açılmıştır. Mahfil katı bulunmamaktadır. Naos bölümü kuzey ve güney duvarlarına açılan ikişer pencere ile aydınlatılmaktadır. İbadet alanının tam orta aksında dairesel bir kasnak üzerinde yükselen kubbe yer almaktadır. İkonastasis duvarının ardından gelen bema bölümü, güney cephedeki tek bir pencere açıklığı ile aydınlatılmaktadır. Pencereler basık kemerli forma sahiptir. Güney cephenin orta aksındaki çatı alınlığının ortasında, dört yapraklı yonca biçiminde bir pencere açıklığı bulunmaktadır.

Agiou Vasiliou Rum Kilisesi (1862) (Hayrabolu)

Hayrabolu'da (Harioupolis) yer alan Agiou Vasiliou Rum Kilisesi, 1862 yılında inşa edilmiştir.[417]

Tatarlı Agiou Dimitriou Rum Kilisesi (1867) (Hayrabolu)

20. yüzyıl başında Tatarköy olarak bilinen köyde 1867 yılında inşa edilmiş bir Rum kilisesi bulunuyordu.[418]

Mürefte Çınarlı Köyü (Platanos) Köyü Meryem Ana Rum Kilisesi (1908) (Şarköy)

Ganos bölgesindeki Rum köylerinden biri olan yerleşimin Yunanca adı "Platanos"tur.[419] Yapının inşasına ilişkin arşiv metinleri bulunmaktadır. Köyün ismi

[414]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.
[415]BOA, İ.AZN.27-4, H.04.03.1315 (M.03.08.1897).
[416]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 247.
[417]Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 66; Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 109.
[418]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271; Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 109.
[419]Π. Ι. Βαλσαμίδης (2002). *Σφραγίδες της επαρχίας Μυριοφύτου και Περιστάσεως (P.I. Valsamidis, Mürefte ve Şarköy Yerleşimlerinin Mührü).* Επιστημονική Επετηρίδα της Θεολογικής Σχολής του

belgede "Balatnoz" olarak yazılmıştır. Kilisenin adı da Meryem Ana olarak verilmiştir. Belge, Hicri 28.03.1326 (Miladi 1908) tarihlidir (Belge 37-38/Bkz. EKLER).[420] Çizimler dikkate alındığında, tek nefli bir plana göre tasarlanmış gözükmektedir. Bazilikal olup olmadığını tespit edebileceğimiz kesit çizimi yapılmamıştır. Projeye göre, narteks ve mahfil katı bulunmamaktadır. Yaklaşık olarak 13*22 metre ölçülerindedir. Giriş kapısı batı cephenin orta aksında yer almaktadır. Girişin her iki yanında birer pencere, üst aksında da ortadaki daha büyük olmak üzere, üç pencere yer almaktadır. Giriş kapısının üzerinde yarım yuvarlak formlu bir tepelik, her iki yanındaki pencerelerin üst kısımlarında ise üçgen tepelikler konulmuştur. Cephe alınlığında yer alan pencereler ise basık kemerlere sahiptir. Naosun kuzey ve güney duvarlarında üçer pencere açıklığı bulunmaktadır. Doğu duvarındaki apsis çıkıntısının ortasında da bir pencere açıklığı vardır. Ayrıca iç mekanda apsisin her iki yanında ve kuzey duvarının doğu ucunda birer niş oluşturulmuştur. Son olarak, yapının güney duvarının batı ucunda, naosa ikinci bir giriş kapısı açılmıştır.

Uçmakdere Köyü (Evdimio) Agia Paraskevi Rum Kilisesi (1882) (Şarköy)

Yerleşimin eski adı, Yunanca Evdemio ya da Avdimio'dan gelmektedir. Yoğun bir Rum nüfusun yaşadığı köy, bağcılık ve ipekböcekçiliği gibi tarımsal faaliyetlerin ön plana çıktığı önemli bir yerleşim yeriydi.[421] Köyde bulunan kilise, Agia Paraskevi adını taşımaktaydı. 1882 yılında inşa edilmiş, 1914 yılında ise yıkılmıştı.[422]

Sultanköy (Basilihon) Agia Paraskevi Rum Kilisesi (1907) (Marmara Ereğlisi)

Arşiv belgelerinde Sultan karyesi olarak adı geçen Sultanköy, metropolitlik merkezi olan Marmara Ereğlisi'ne bağlı bir yerleşimdir. Köyde bulunan kilise hakkında arşiv belgeleri ışığında bilgi sahibi olabilmekteyiz. Kendisinden önce mevcut olan başka bir kilisenin harap duruma gelmesi nedeniyle yapının yeniden inşası gündeme gelmiştir. Kilisenin ruhsat izinleri ve proje çizimlerine ilişkin belgeler mevcuttur (Belge 39-41/Bkz. EKLER). Belgeler, Hicri 11.03.1325 (Miladi 1907) tarihlidir.[423] Yapı, her ne kadar

---

Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου τομος: 8, Θεσσαλονίκης, s. 273; İ. Uzun (2016). *Trakların İzinde Bizante'den Tekirdağ'a*. Tekirdağ: Toprak Ofset. s. 127.

[420]BOA, İ.AZN.78-12, H.28.03.1326 (M.30.04.1908)

[421]Mavridis, 2017, **a.g.k.**, 159-160.

[422]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 271.

[423]BOA, İ.AZN.71-25, H.11.03.1325 (M.24.04.1907). Belgede ayrıca köyde Rum cemaatine mensup 68 hanede 273 kişinin yaşadığı belirtilmektedir. Serez, eserinde Sultanköy beldesinde bir kilisenin var olduğunu belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Serez, 2007, **a.g.k.**, 358. Manuilidis'in eserinde Basilihon köyünde inşa edilen, aynı adı taşıyan kilise de burası olmalıdır. Yazar yapının inşa tarihini birkaç yıllık bir sapma ile 1905 olarak vermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 270.

günümüze ulaşmamış olsa da, Doğu ve Batı Trakya'da 19. yüzyılda örneklerini sıkça gördüğümüz "U" narteksli plan tipini devam ettirmesi açısından önem taşımaktadır. Zemin kat çiziminde yapının bazilikal olup olmadığı belirtilmemiştir. Ancak kesit çiziminde taşıyıcı sistem olarak sütunların yer aldığı görülmektedir. Bu da yapının neflere ayrılmış olabileceğini düşündürmektedir. Yapının batı cephesinin orta aksından bir girişi bulunmaktadır. Yine narteksin güneybatı ucundan ve kuzey cephede narteks kolunun doğuya bakan yüzünden birer kapı daha açılmıştır. Narteksin üst katı, kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Mahfile ulaşım, diğer grup yapılarında da gördüğümüz gibi ana giriş kapısından bağımsız olarak narteks kollarındaki kapılarla sağlanabilmektedir. Giriş cephesi olan batı cephesinde, ana giriş kapısının her iki yanında ikişer pencere yer almaktadır. Cephe alınlığının ortasında ve yanlarında, dört yapraklı yonca formunda pencereler konulmuştur. Narteksin kuzey ve güney kollarında da ikişer pencere açıklığı bulunmaktadır. Naos, kuzey ve güney duvarlarına açılan beşer pencere ile aydınlanmaktadır.

Yeniçiftlik (Gonia) Agios Dimitrios Rum Kilisesi (1905) (Marmara Ereğlisi)

Günümüzde Marmara Ereğlisi ilçesine bağlı olan Yeniçiftlik yerleşiminde 1905 yılında inşa edilen Agios Dimitrios Kilisesi, 1913 yılına kadar ayakta kalmıştır.[424]

Surp Kevork Ermeni Kilisesi (1860) (Çorlu)

Çorlu ilçesinde de tıpkı Malkara'da olduğu gibi tek bir Ermeni kilisesi bulunmaktaydı. Yapı, Surp Kevork adıyla anılmaktadır.[425] Arşag Alboyacıyan, yapının 1860'lı yıllarda inşa edildiğini belirterek yapının detaylı bir tasvirini yapmaktadır.[426] Buradaki durum da, diğer kentlerdeki kiliselerin Tanzimat sonrası yeniden inşa sürecine benzemektedir. 19. Yüzyılda, daha eski tarihli kiliselerin pek çoğu yenilenmiştir. Çorlu'daki Surp Kevork Kilisesinin de bu dönemde yeniden inşa edilmiş olma ihtimali yüksektir.

Agios Georgios Rum Kilisesi (1829) (Çorlu)

Çorlu'da inşa edilen iki Rum kilisesinden ilki, 1829 tarihli Agios Georgios kilisesiydi. Yapı mezarlık alanında bulunmaktaydı.[427]

Papaeugeniou da eserinde Sultanköy'ün eski adı olarak Basilihon adını zikretmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Papaeugeniou, 1922, **a.g.k.**, 38.

[424]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 270.

[425]Kevorkian-Paboudjian, 2013, **a.g.k.**, 126.

[426]https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/edirne-vilayeti/tekirdag-sancagi/din/kiliseler.html (Erişim Tarihi: 25.07.2023).

[427]Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 81; Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 75.

Kimiseos Tis Theotokou Rum Kilisesi (1834) (Çorlu)

1834 yılında inşa edilen Kimiseos Tis Theotokou (Meryem'in Göğe Kabulü Kilisesi) Çorlu'nun diğer Rum kilisesiydi.[428] Her iki kilise de günümüze ulaşmamıştır.

Kuruluş Tarihleri Bilinmeyen Kiliseler:

Malkara Dolu (Dol) Köyü'nde Agios Giorgios Rum Kilisesi[429] bulunuyordu. Yenice (Leptohorion) Köyü'nde Koimiseos Tis Theotokou Rum Kilisesi, Ormanlı (Kastampolis) köyünde Ioannou Tou Theologou Rum Kilisesi, Şarköy Kalamış (Kalamitsion) Köyü'nde Agios Nikolaous ve Agios Dimtrios Rum kiliseleri mevcuttu.[430]

Mürefte'de (Miriofito) Agiou Ioanni, Agiou Theodorou, Agiou Nikolaou, Eisodio Tis Theotokou Rum kiliseleri, Şarköy'de (Peristasi) Koimiseos Tis Theotokou, Agiou Nikolaou, Agiou Ioannou Rum kiliseleri bulunuyordu.[431]. Malkara Hasköy Agios Antonios Rum Kilisesi, Hayrabolu Subaşı Köyü Apotomis Prodromou Rum Kilisesi.[432] Saray (Anahtorio) merkezde, Kimiseos Tis Theotokou ve Yuvalı'da (Kalimerio) Agiou Atanasiou Rum kiliseleri vardı.[433]

5.5. Manastırlar

Kumbağ (Hrisabelon) Theotokou Galateris Rum Manastırı (1885) (Süleymanpaşa)

Keşiş Hatzis Kosmas tarafından 1885 yılında var olan eski manastırın üzerine kurulmuştur. Kudüs'te keşişlik yapan Kosmas, tüm mal varlığını satarak bu manastırı oluşturmuştur. Türkçesi sütlü anlamına gelen "Galateri" ismi halktan geliyordu. Manastırın bahçesinde yetişen ve sütü olmayan annelere iyi geldiği düşünülen bir bitki ile tanınmıştı. Çocuklarını emziren kadınların şifa bulduklarına inanılan bir yerdi. 1922 yılına kadar faaldi.[434] Günümüzde "Sütlüce Manastırı" olarak bilinen yer, burası olmalıdır.

Kuruluş Tarihleri Bilinmeyen Manastırlar

Naip Köyü'nde tarihi muhtemelen Bizans dönemine giden Agios Ioannis Prodromos Rum Manastırı vardı. Bu manastırın önemli bir malvarlığına sahip olduğu

[428]Κοζαρίδης (Kozaridis), 2006, **a.g.k.**, 81; Komninidou, 2011, **a.g.k.,** 75.
[429]https://nisanyanmap.com/?y=dolu&lv=&t=tekirda%C4%9F&cry=TR&ua=10 (Erişim Tarihi: 25.07.2023).
[430]Papaeugeniou, 1922, **a.g.k.**, 39.
[431]Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 76.
[432]Μανουηλίδης (Manuilidis), 1955, **a.g.k.**, 247.
[433]Papaeugeniou, 1922, **a.g.k.**, 32.
[434]Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 83.

bilinmektedir.[435] Kumbağ'da (Kumbaon ya da Hrisabelon) Agios Konstantinos Rum Manastırı[436] bulunuyordu. Tekirdağ'a bağlı Semetli (Krino) Köyü'nde dört manastır yer alıyordu: Agios Athanasios, Agios Ioannis, Agios Konstantinos, Agios Segas manastırları.[437] Malkara'ya bağlı Elmalı (Galini) köyünde Agios Athanasios Rum Manastırı vardı.[438]. Hayrabolu Hasköy (Harmiou) Köyü'nde Zoodohou Pigis Rum Manastırı bulunuyordu. Yapılış tarihi bilinmeyen bu manastır 1913 yılında yıkılmıştı.[439]

[435]Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 82-83.
[436]Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 83.
[437]Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 84.
[438]Serez, 2007, **a.g.k.**, 358.
[439]Komninidou, 2011, **a.g.k.**, 84.

6. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

Tez çalışması kapsamındaki yapılar, Tekirdağ kent merkezinde günümüze ulaşan ve ulaşamayan yapılar olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Günümüze ulaşan yapılar, yayınlar, restorasyon projeleri ve saha çalışmaları yoluyla toplanan veriler üzerinden analiz edilebilirken, günümüze ulaşmayan yapılar ise, fotoğraflar ve arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler yoluyla sınıflandırılıp değerlendirilebilmektedir. 19. ve 20.yy'da inşa edilmiş ve Geç Dönem Osmanlı dini mimarisi başlığı altında incelenen bu yapılar, cami, mescit, tekke, türbe yapıları, sinagog, kilise ve manastırlardan oluşmaktadır.

6.1. Mektepli Köy Camileri

Sahadaki çalışmalar sonucu Trakya bölgesi içinde mektepli köy camileri grubu içinde değerlendirilebilen toplam 33 yapı tespit edilmiştir. Bu yapıların 32'si Doğu Trakya'da, 1 tanesi Batı Trakya'da bulunmaktadır. Kırklareli Babaeski Terzili Köyü ve Tekirdağ Saray Karlı Mah. camilerinin sadece minareleri günümüze ulaşmıştır. Katalog kapsamında Tekirdağ ili sınırları içinde bulunan mektepli camiler incelenmiş, diğer Trakya illerindeki mektepli camilere ise tipolojinin oluşturulmasında ve karşılaştırma bölümünde yer verilmiştir.

Edirne ilinde bulunan mektepli köy camileri: Havsa ilçesinde Naipyusuf Köyü Camii, Necatiye Köyü Camii, Yolageldi Köyü Camii, Enez ilçesinde Gülçavuş Köyü Camii, Sultaniçe Köyü Camii, İpsala ilçesinde Karaağaç Köyü Camii, Yenikarpuzlu Köyü Camii, Kumdere Köyü Camii, Sarıcaali Köyü Camii.

Kırklareli ilinde bulunan mektepli köy camileri: Kırklareli merkez ilçe Üsküpdere Köyü Camii, Pınarhisar ilçesi Çayırdere Köyü Camii, Pehlivanköy ilçesinde Merkez Camii, Kumköy Camii, Kuştepe Köyü Camii, Yeşilpınar Köyü Camii, Babaeski ilçesinde Ağayeri Köyü Camii, Taşağıl Köyü Camii, Katranca Köyü Camii, Terzili Köyü Camii (sadece minare).

Tekirdağ ilinde bulunan mektepli köy camileri: Ergene ilçesi Yulaflı Mah. Camii, Çorlu ilçesi Şahpaz Mah. Camii, Marmara Ereğlisi ilçesi Yakuplu Mah. Camii, Kapaklı ilçesi Merkez Camii, Kapaklı ilçesi Yanıkağıl Mah. Camii, Bahçeağıl Mah. Camii, Uzunhacı Mah. Camii, Karaağaç Mah. Camii, Karlı Mah. Camii (sadece minare), Malkara ilçesi Yörücek Mah. Camii, Saray ilçesinde Kurtdere Mah. Camii, Göçerler Mah. Camii.

İstanbul ilinde bulunan mektepli köy camileri: Silivri ilçesi Alipaşa Mah. Camii.

Batı Trakya'da (Yunanistan) bulunan mektepli köy camileri: Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii.

6.1.1. Mimari ve Plan:

Bir tip proje olarak devreye alınan mektepli köy camileri, kıble yönünde derinlemesine gelişen dikdörtgen bir plana sahiptir. Yapılar, fonksiyonel olarak mektep ve ibadet alanı olmak üzere iki kısımlı olarak tasarlanmıştır. Mektep üniteleri, yapıdan bağımsız değil, bizzat beden duvarlarının içindedir. Son cemaat yerinin üzerinde yer alan ve bir duvarla kadınlar mahfilinden ayrılan şema, en belirgin planı oluşturmaktadır. Ancak son cemaat yeri olmayan, üst kattaki mektep mekanı, kadınlar mahfilinden ayrılmamış cami örnekleri de vardır. Diğer yandan alt katta ibadet alanına bir koridorla ulaşılan ve bu koridorum her iki yanında muhtemelen mektep olarak kullanılmış mekanlardan oluşan birkaç örnek de bulunmaktadır.

Mektepli köy camilerini giriş kısmındaki ünitelerin yerleşimi göz önüne alınarak beş alt grupta değerlendirebiliriz:

6.1.1.1. Son cemaat yeri ve üst aksında bölümlendirilmiş mektep mekanı olan camiler:

Bu grup altında Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii (Fotoğraf 286), Kırklareli Üsküpdere Köyü Camii (Fotoğraf 287), Kırklareli Çayırdere Köyü Camii (Fotoğraf 288), Edirne Havsa Yolageldi Köyü Camii (Fotoğraf 289), Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii sıralanabilir.

Fotoğraf 286: *Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii Üst Kat Derslik Odası (2022)*

Fotoğraf 287: *Kırklareli Üsküpdere Köyü Camii Üst Kat Derslik Odası (2022)*

Fotoğraf 288: *Kırklareli Pınarhisar Çayırdere Köyü Camii Üst Kat Derslik Odası (2022)*

Fotoğraf 289: *Edirne Havsa Yolageldi Köyü Üst Kat Derslik Odası (2022)*

6.1.1.2. Son cemaat yeri ve üst aksında bölümlendirilmiş mektep mekanı olmayan camiler:

Diğer bir grup, alt katta son cemaat yeri, üst katta da kadınlar mahfilinden ayrılmış bağımsız bir mektep mekanı olmayan yapılardan oluşmaktadır. Buradaki tasnif, günümüze ulaşan yapıların mevcut durumu incelenerek yapılmıştır. Ancak zaman içinde yapılan tadilatlar esnasında son cemaat ve bölümlendirilmiş mekanların bir kısmı kaybedilmiş olabilir. Bu başlık altında Edirne Havsa Necatiye Köyü Camii, Edirne Enez Gülçavuş Köyü Camii, Edirne Enez Sultaniçe Köyü Camii, Edirne İpsala Yenikarpuzlu Köyü Camii, Edirne İpsala Kumdere Köyü Camii, Edirne İpsala Sarıcaali Köyü Camii, Edirne İpsala Karaağaç Köyü Camii, Kırklareli Babaeski Ağayeri Köyü Camii, Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü Camii, Tekirdağ Malkara Yörücek Mah Camii, Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii, Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii, Silivri Alipaşa Mah. Camii bulunmaktadır. Bu yapı tipinde mektep olarak, mahfil katının bir kısmı ya da tamamı kullanılmaktadır.

6.1.1.3. Giriş kısmı koridor şeklinde düzenlenmiş camiler:

Bu yapı tipinin, Kırklareli Pehlivanköy ve Babaeski ilçelerindeki köylerde ortaya çıktığı görülmektedir. Son cemaat yerinin olması gereken yerde bir koridor bulunmaktadır. Bu koridorun her iki yanında bağımsız girişleri olan odacıklar bulunmaktadır. Buradaki mekanlar derslik ya da hoca odası olarak kullanıma uygundur. Nitekim günümüzde de bu amaçlarla kullanılmaktadır. Koridorun bitiminde, bir giriş kapısıyla ibadet alanına bağlanmaktadır. Bu şekilde düzenlenmiş yapıların üst katında da bölümlendirilmiş mektep mekanı bulunmaktadır. Kırklareli Pehlivanköy Merkez Camii (Fotoğraf 290), Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü Camii (Fotoğraf 291), Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü Camii (Fotoğraf 292), Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii (Fotoğraf 293) bu grup içindedir. Babaeski Katranca Köyündeki caminin koridor ünitesi bulunmasına rağmen üst katta bağımsız mektep mekanı bulunmamaktadır.

Fotoğraf 290: *Kırklareli Pehlivanköy Camii Giriş Koridoru (2022)*

Fotoğraf 291: *Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü Camii Derslik Odası (2022)*

Fotoğraf 292: *Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü Camii Giriş Koridoru (2022)*

Fotoğraf 293: *Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii Derslik Odası (2022)*

Burada Pehlivanköy Merkez Camii, tüm grup yapıları içinde öne çıkmaktadır. Yapı, diğer grup camilerinden hepsinden daha büyük ölçülerdedir. Günümüzde bir ilçeye dönüşen yerleşim, ilk kurulduğunda en büyük göçmen topluluklarından birinin yerleşimine sahne olmuştur. Dolayısıyla buradaki yapı da, nüfusla ilişkili olarak daha büyük tutulmuş olmalıdır. Ancak buradaki camiyi diğerlerinden ayıran en önemli özellik, mektepli cami kavramına dayanak oluşturacak özgün derslik mekanlarının iyi derecede korunmuş olmasıdır. Girişin ardından ulaşılan koridorun her iki yanında bağımsız girişleri olan birer mekan bulunmaktadır. Üst katta ise birbirinden farklı ölçülerde üç mektep odası bulunmaktadır. Bağımsız girişleri olan bu mekanlar, bir hole bağlanmakta, oradan da bir kapı ile kadınlar mahfiline ulaşılmaktadır. Tüm mektepli camilerde olduğu gibi, üst kattaki mektep oda ya da odalarının minare yanında dışarıdan bir girişi bulunmaktadır.

6.1.1.4. Son cemaat yeri bulunan, üst aksında bölümlendirilmiş mektep mekanı olmayan camiler:

Edirne İpsala Sarıcaali Köyü Camii, Kırklareli Pehlivanköy Kumköy Köyü Camii, Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii, Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah.

Camii, Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii, bu grup içinde yer almaktadır.

Tekirdağ Kapaklı Karlı Mah. Camii ve Kırklareli Babaeski Terzili Köyü camilerinin minare dışındaki bölümleri günümüze ulaşmamıştır.

6.1.1.5. Giriş kısmı, kuzeydoğu ve güneybatı beden duvarlarından taşırılan (Ters T planı) camiler:

Bu tipte olan yapılar, daha geniş bir son cemaat bölümü ve mektep mekanları elde etmek için tasarlanmış olmalıdır. Günümüze ulaşan bu tipte bir yapı bulunmamaktadır. Ancak Kızılpınar ve Velimeşe'de inşa edilen mektepli camilerin açılış fotoğraflarından böyle bir şemanın uygulanmış olduğu anlaşılmaktadır (Fotoğraf 14-15).

Mektep bölümlerinin genişletilmesi:

Bir grup yapının inşa edilmelerinin ardından mektep kısmının yetersiz kalması nedeniyle, inşa edildikten bir süre sonra genişletildiği anlaşılmaktadır. Bununla ilgili arşiv belgeleri mevcuttur (Belge 42-43/Bkz. EKLER). İhtiyacın ve masraf tutarının belirtildiği bu yazışmalara, proje çizimleri de eklenmiştir. Genişletildiğinden bahsedilen Beyazköy yerleşimindeki yapı günümüze ulaşmamıştır. Ancak Yanıkağıl Mahallesi'ndeki cami halen ayaktadır. İlgili arşiv belgesinde yapının genişletileceğine dair teknik detaylar mevcuttur. Yapının günümüzdeki durumuna bakıldığında bu projenin hiç uygulanmamış olduğu görülmektedir. Diğer yandan Kapaklı Karaağaç Mahallesi'ndeki camide tam tersi bir durum gözükmektedir. Genişletme ile ilgili benzer bir arşiv belgesine rastlanmamıştır. Ancak, yapının mevcut hali ile açılışına ait fotoğraftaki görünümü birbiri ile uyuşmamaktadır. Burada genişletme çalışması yapılmış olmalıdır.

Benzer bir uygulama, Edirne İpsala Aliço Pehlivan (Koyunyeri) Köyü'ndeki camide görülmektedir. Buradaki caminin genişletilmesine ilişkin arşiv belgesi bulunmaktadır (Belge 44/Bkz. EKLER). Yakın zamana kadar ayakta olan Aliço Pehlivan Camiinin fotoğraflarına bakılarak, Kapaklı Karaağaç Camii ile benzer bir tasarıma sahip olduğu görülebilmektedir. İki yapı da diğer tüm grup yapılarının aksine, kuzeybatıya doğru genişletilmiş giriş bölümlerine sahiptir. Diğer yandan, arşiv belgelerinde Beyazköy ve Yanıkağıl köylerindeki camilerin genişletilmesi için hazırlanan proje çizimleriyle de uyumludur. Genişletme işlemi, kuzeybatı cephe duvarının yıkılarak, kuzeydoğu ve güneybatı cephe duvarlarının ikişer pencere eklenerek uzatılması şeklindedir. Bu haliyle minarenin konumu, artık yapının güneybatı cephesinin kuzey ucunda değil, cephenin tam

ortasında yer almaktadır. Bu durum mektepli köy camilerinin tasarım ilkelerinin dışındadır. Diğer yandan yapının kuzeybatıya doğru uzatılmasıyla, son cemaat yerini harim kısmından ayıran duvar, yapının ortasında kalmaktadır. Bu haliyle, yaklaşık olarak harim alanına eşit boyutlarda bir son cemaat yeri oluşmaktadır. Buradaki mekanlar arası oran da, Türk cami mimarisi için olağan bir tasarıma karşılık gelmemektedir.

6.1.2. Malzeme ve Teknik:

Mektepli köy camileri, yığma kagir binalar olarak inşa edilmişlerdir. Kırma çatılı ve dikdörtgen formlu bu yapılar, primitif köy camilerinin basit, ancak işlevsel bir örneği olarak öne çıkmaktadır. Kalınlıkları 70-85 cm arasında değişen beden duvarlarının inşasında moloz taş kullanılmıştır. Belirli aralıklarla tuğla hatıllar oluşturulmuştur. Almaşık teknik, bu dönem yapılarında karşımıza sıkça çıkan bir uygulamadır. Duvarlar kumlu sıva ile sıvanmıştır. Grup yapıları içinde Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii, tamamen tuğla malzemeden inşa edilmiş olması nedeniyle istisna oluşturmaktadır. Tuğla malzeme, mektepli köy camilerinin diğer bir inşa malzemesidir. Pencere açıklıklarının kemer içlerinde, mihrapta, yoğun olarak da minarenin oluşturulmasında kullanılmıştır. İki kademeli olarak inşa edilen minare kaidesinin alt kısmı kesme taşlarla, üst kesimi ise tuğla malzeme ile yapılmıştır. Silindirik minare gövdesi ve şerefenin alt kısmındaki silme katları tamamen tuğladır. Minare gövdesi üzerindeki kaval silme bilezikler taştan imal edilmiştir. Yine, şerefe korkuluklarında ve soğan başı formundaki külah kısmında taş malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Minare içindeki merdiven ünitesi, taş malzemedir. Cephe köşelerinde boşajlı kesme taş uygulaması vardır. Pencere ve kapı sövelerinin oluşturulmasında da taş malzeme kullanılmıştır.

Mektepli köy camilerinin ahşap malzeme ile oluşturulan bölümleri de bulunmaktadır. Bunların içinde ilk olarak, mahfil katı gelmektedir. Günümüze ulaşan özgün mahfil katı bulunmamasına rağmen, ahşap malzemenin birçok yapıda mahfil katlarının inşasında kullanıldığı görülmektedir. Grup yapılarının çatı ve tavan kaplamaları ilk halinde ahşap malzeme ile oluşturulmuştur. Günümüze gelen örneklerin bir kısmı, ahşap malzemenin yenilenmesi ve onarılması ile sağlanmıştır. Bunun dışındakiler betonarme olarak yenilenmiştir. Özgün halinde ahşap malzeme ile imal edilen pencere ve kapı doğramaları zaman içinde yıpranarak yenilenmiştir. Günümüzde yapıların çoğunun doğramaları, pvc malzeme ile değiştirilmiştir. Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. ve Kırklareli Üsküpdere Köyü camilerinde olduğu gibi aslına uygun bir şekilde yenilenen örnekler de bulunmaktadır. Ahşap olduğu tahmin edilen özgün minberlerin günümüze

ulaşan bir örneği bulunmamaktadır. Bununla birlikte onarımlar esnasında ahşap malzeme ile yeniden imal edilen minber örneklerine rastlanmaktadır. Ahşap malzemenin kullanıldığı son yer, zemin kaplamasıdır. Günümüzde yapıların zemin kaplamalarının hemen tamamı yenilenmiştir. Zemini, beton malzeme ile oluşturulan birkaç yapı da bulunmaktadır.

Mektepli köy camilerinin özgün halinde madeni malzemenin kullanımına dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak günümüzde onarımlar esnasında birçok mimari öğenin imal edilmesinde madeni malzeme kullanıldığı görülmektedir. Edirne İpsala Sarıcaali Köyü, Kırklareli Babaeski Ağayeri Köyü, Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü, Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü, Kırklareli Babaeski Katranca Köyü, Tekirdağ Saray Göçerler Mah., Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah., Tekirdağ Kapaklı Merkez ve Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. camilerinin mahfil korkulukları madeni malzeme ile imal edilmiştir. Endüstriyel üretim demir korkuluklar, pratik ve ekonomik nedenlerle yapılarda kolaylıkla kullanım alanı bulmaktadır. Yapıların bir kısmında özellikle mahfile ulaşan içerideki ve dış kısımdaki merdiven ünitelerinin korkuluklarında ve harime giriş kapılarının imalatında madeni malzeme sıkça kullanılmıştır.

Mektepli köy camilerinin inşasında çini kullanımına ilişkin herhangi bir bulgu yoktur. Ancak günümüzde yapıların çok büyük bir kısmı, mihrap ve minber olmak üzere fabrikasyon çinilerle kaplanmıştır. Bazı yapılar ise, tabandan tavana kadar tüm duvar yüzeyleri, pencere içleri ve taşıyıcı kolonlar da dahil olmak üzere tüm iç mekan çini ile kaplanmıştır; Edirne İpsala Karaağaç Köyü Camii, Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü Camii, Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii bu uygulamanın görüldüğü yapılardır.

Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii mahfil, minber ve vaiz kürsüsü mermer malzemeden oluşturulmuştur. Ancak bu da özgün bir malzeme değildir.

6.1.3. Kadınlar Mahfili:

Günümüzde Batı ve Doğu Trakya'da çeşitli illere dağılmış 31 mektepli cami bulunmaktadır. Sadece iki yapının özgün minareleri korunabilmiştir. Yapıların hiçbirinin orijinal kadınlar mahfili günümüze ulaşamamıştır. Bugün izleyebildiğimiz mahfil katlarının tamamı, Cumhuriyet döneminde yenilenmiştir. Özgün halinde ahşap malzeme ile inşa edildiği tahmin edilen bu mimari unsurlar, kullanımdan kaynaklanan yıpranmalar nedeniyle zaman içerisinde yenilenmek zorunda kalmıştır. Onarımlarda bazen ahşap malzeme tercih edilirken, kimi zamanda betonarme malzeme kullanılmıştır. Bir yapıda da çelik konstrüksiyon ile ahşap malzeme beraber kullanılmıştır. Mahfili ahşap olan

camiler; Edirne Enez Sultaniçe Köyü Camii, Kırklareli Üsküpdere Köyü Camii, Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii, Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii, Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii, İstanbul Silivri Alipaşa Mah. Camii ve Gümülcine Kallisti Köyü Camii'dir. Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii'nin mahfil katı çelik iskelet üzerine ahşap kaplanarak oluşturulmuştur. Kalan diğer camilerin tamamında betonarme mahfil katları bulunmaktadır.

Özgün hallerinde mahfil katlarının dışarıdan minare yanında bir girişi bulunmasına rağmen, bazı yapıların günümüzde bu bölümleri bulunmamaktadır. Tekirdağ Saray Kurtdere Camiinin restorasyon sonrası dışarıdan merdiven kuruluşu inşa edilmemiştir. Kırklareli Pehlivanköy Kumköy ve Kuştepe Köyleri, Kırklareli Babaeski Katranca Köyü Camii, Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii, İpsala Kumdere ve Karaağaç Köy camilerinin minare yanında olması gereken merdivenleri onarımlar sırasında kaldırılmıştır. Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camiinin merdiveni iptal edilmiş, muhdes bölüm üzerinden kuzeydoğu cephe ucunda yeni bir giriş açılmıştır. Son olarak Silivri Alipaşa Mah. Camiinin de günümüzde mahfil katına ulaşan dışarıdan merdiveni bulunmamaktadır.

Birçok yapının mahfil katına, harim ya da son cemaat yeri içinden inşa edilen merdiven kuruluşları ile bağlantı sağlanmıştır. Bu ünitelerin çoğunlukla mahfil katının altında, güneybatı cephe duvarına bitişik konumlandırıldığı görülmektedir. Bazı yapıların ise mahfil katına çıkışı sadece dıştan sağlanmaktadır. Bu yapılarda iç kısımda bir merdiven ünitesi oluşturulmamıştır. Bu yapılar; Kırklareli Pehlivanköy Camii, Kırklareli Çayırdere Köyü Camii, Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü Camii, Edirne Enez Sultaniçe Köyü Camii, Edirne Havsa Naipyusuf ve Necatiye köy camileri, Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii, Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii'dir.

6.1.4. Mihrap:

Türk Mimarisinde geleneksel bir tutumla ele alınan ve mimari öğelerin oldukça detaylı bir tasarım anlayışıyla ele alındığı cami yapılarının aksine, mektepli cami yapılarının birçok mimari öğesinin oldukça sade bir tasarıma sahip olduğu söylenebilir. Mihrap öğesi de bunlardan biridir. Dekoratif unsurları çok sınırlı tutulmuştur. Kıble duvarına açılan yarım yuvarlak formunda bir niş ve sade bir çerçeve ile yetinilmiştir. Nitekim sonraki dönemlerde ibadet alanının odak noktasını vurgulamak amacıyla mihrap

bölümü genişletilmiş, duvardan dışa taşırılarak farklı malzemeler ile yeniden inşa edilmiştir.

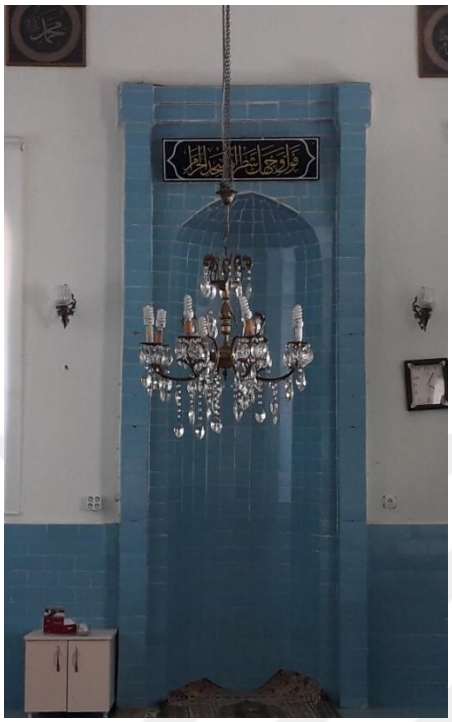
Özgün haline yakın olabileceğini düşündüğümüz mihraplardan biri, Tekirdağ Saray Kurtdere Camisi'nin mihrabıdır. Buradaki mihrap, kıble duvarına açılmış oldukça sade bir nişten ibarettir. Diğer grup yapılarının birçoğunda mihraplar, geniş ve dışa taşkın çerçeveler içinde düzenlenmiştir. Bazı yapıların mihrapları ahşap ve mermer malzeme ile kaplanırken, çoğunluğunda endüstriyel çiniler tercih edilmiştir.

Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii, Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii, Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii, Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii, Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii, Kırklareli Pehlivanköy Merkez Camii, Kırklareli Pehlivanköy Kumköy Camii, Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü Camii, Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii, Edirne Enez Gülçavuş Köyü Camii, Edirne Enez Sultaniçe Köyü Camii, Edirne İpsala Karaağaç Köyü Camii, Edirne Havsa Yolageldi Köyü Camii, Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii modern çini karolarla kaplanmıştır.

Kırklareli Babaeski Ağayeri Köyü Camii, İstanbul Silivri Alipaşa Mah. Camii, Edirne İpsala Kumdere Köyü Camii, Kırklareli Çayırdere Köyü Camii mihrapları fayans ile kaplanmıştır. Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii'nin mihrabı mermer malzemenin kullanıldığı tek örnektir. Tekirdağ Malkara Yörücek Mahallesi'ndeki camide ise mihrap nişi korunmuş, dışa taşkın bir çerçeve oluşturulmadan kıble duvarıyla birlikte fayans kaplama yapılmıştır. Kırklareli Babaeski Katranca Köyü Camii, Kırklareli Üsküpdere Köyü Camii, Edirne İpsala Yenikarpuzlu Köyü Camii mihrapları ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Edirne İpsala Sarıcaali Köyü Camiinin mihrabı, geniş bir çerçeve içinde, süslemesiz alçı sıva kaplanarak düzenlenmiştir.

Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe, Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar, Tekirdağ Kapaklı Karaağaç ve Edirne Havsa Necatiye köylerinde bulunan camilerin mihrapları form olarak birbirine çok yakındır (Fotoğraf 294-297). Buradaki uygulama, mektepli köy camilerinin özgün mihrap tasarımına en yakın düzenleme olabilir. Yarım yuvarlak kemerli mihrap nişi, dar, uzun bir görünüme sahiptir ve süslemesiz olarak oluşturulmuştur. Niş, her iki tarafından hafif dışa taşırılan plastırlar ile sınırlandırılmıştır. Plastırların vurgusu, tepe kısımlarındaki dışa taşkın silme başlıklarıyla güçlendirilmiştir. Mihrap, üst kısmından hafif dışa taşkın silme katlarıyla sonlandırılmıştır. Mektepli köy camileri içinde Karaağaç ve Yeşilpınar yerleşimlerindeki camiler harabe durumdadır. Bu yapılar uzun süredir kullanılmadıkları için özgün unsurlarını da önemli ölçüde

korumuştur. Diğer yandan sıva tabakaları döküldüğü için inşa tekniklerini ve malzeme özelliklerini tespit etmek daha kolaydır. Her iki camide de mihrapların tuğla malzeme ile oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 294: *Edirne Havsa Necatiye Köyü Camii Mihrabı (2022)*

Fotoğraf 295: *Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü Camii Mihrabı (2022)*

Fotoğraf 296: *Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü Camii Mihrabı (2022)*

Fotoğraf 297: *Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii Mihrabı (2022)*

6.1.5. Minber:

Mektepli köy camilerinin mahfil katlarından sonra günümüze ulaşmayan diğer bir mimari unsuru, minberleridir. Köy camileri olarak inşa edilen bu yapılarda Cuma namazı da kılındığı için özgün hallerinde minber ünitelerinin olduğu bilinmektedir. Arşivlerden elde edilen belge ve çizimler, bu görüşü desteklemektedir. Minberler, muhtemelen ahşap malzemeden imal edildikleri için zaman içinde yıpranarak günümüze ulaşamamışlardır. Yapıların mevcut hallerinde, bu mimari unsurların çağdaş malzemelerle inşa edildikleri görülmektedir. Minberler, bazı yapılarda ahşap malzeme ile yeniden oluşturulmuş, bazı yapılarda ise betonarme olarak inşa edilmiştir.

Ahşap minbere sahip olan camiler, Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii, Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii, Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii, Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü Camii, Kırklareli Babaeski Katranca Köyü Camii, Kırklareli Üsküpdere Köyü Camii, Edirne İpsala Kumdere Köyü Camii, Edirne İpsala Yenikarpuzlu Köyü Camii, Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii, İstanbul Silivri Alipaşa Mah. Camii olarak sıralanabilir.

Betonarme olarak inşa edilip, endüstriyel çini karolarla kaplanan minberler ise, Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii, Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii, Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii, Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii, Tekirdağ Pehlivanköy Merkez Camii, Kırklareli Pehlivanköy Kumköy Camii, Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü Camii, Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii, Edirne Enez Gülçavuş Köyü Camii, Edirne Enez Sultaniçe Köyü Camii, Edirne İpsala Karaağaç Köyü Camii, Edirne Havsa Yolageldi Köyü Camii ve İstanbul Silivri Alipaşa Mah Camii'nde bulunmaktadır.

Kapaklı Yanıkağıl Camiinin minberi betonarme olarak inşa edilip mermer plakalarla, Kırklareli Babaeski Ağayeri Köyü Camii ve Kırklareli Çayırdere Köyü camilerinin minberleri fayans karolarla kaplanmıştır. Edirne Havsa Necatiye Köyü camiinin minberi betonarme olarak imal edilmiş, yağlı boya ile boyanmıştır. Edirne İpsala Sarıcali Köyü Camiinin minberi betonarme olarak oluşturulmuş, ahşap malzeme ile kaplanmış, profil ve korkuluklarında ise madeni malzeme kullanılmıştır.

6.1.6. Vaiz Kürsüsü:

Vaiz kürsüsü, mektepli köy camilerindeki mimari unsurlardan biridir. Özgün halinde ahşap olarak oluşturulduğu düşünülen bu mimari öğenin, günümüze ulaşan örneği bulunmamaktadır. Kıble duvarının doğu ucunda konumlandırılan vaiz kürsüleri oldukça

mütevazı boyutlardadır. Tamamı, yapıların onarımları ile eş zamanlı olarak yenilenmiştir. Günümüze ulaşan örnekler, çoğunlukla betonarme olarak inşa edilip, mihrap ve minbere uyumu gözetilerek çini ile kaplanmış olanlardır. Ahşap olarak imal edilen örnekler de bulunmaktadır. Edirne İpsala Yenikarpuzlu Köyü Camii'nin oldukça itinalı bir ahşap vaiz kürsüsü bulunmaktadır. Edirne İpsala Sarıcaali Köyü, Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü, Kırklareli Üsküpdere Köyü, İstanbul Silivri Alipaşa Mah., Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü, Tekirdağ Saray Kurtdere Mah., Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah., Tekirdağ Kapaklı Merkez camilerinin vaiz kürsüleri ahşap malzeme ile oluşturulmuştur. Kırklareli Babaeski Katranca Köyü ve Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. camileri mermer malzeme ile yenilenmiştir.

6.1.7. Minare:

Cami yapılarının en zayıf mimari elemanlarından biri minareleridir. Çevre, iklim koşulları ve deprem etkileriyle yıkılması nedeniyle, birçok anıtsal caminin minareleri yeniden inşa edilmiştir.[440] Mektepli köy camilerinin özgün minarelerinin bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Yapıların açılış günü merasimlerine ait fotoğraflar da, yapıların orijinal mimari unsurlarının anlaşılmasına imkan vermektedir. Mektepli köy camilerinin yapı ile uyumlu, karakteristik bir minaresi vardır. Tasarım, tüm yapılarda çok küçük değişikliklerle istisnasız uygulanmıştır. Konum olarak da, güneybatı cephenin kuzey ucuna yakın bir noktada yer almaktadır. Minarenin saçak seviyesine kadar yükselen kare formlu bir kaidesi bulunmaktadır. Az sayıda örnekte kare kaide, birinci kat seviyesinde sona ermektedir. Kaide, kesme taştan inşa edilmiştir. Anıtsal camilere oranla kısa sayılabilecek, tuğla malzeme ile oluşturulmuş, silindirik bir gövdeye sahiptir. Şerefe kısmı taştan imal edilmiştir. Şerefe altında ve gövdenin pabuç kısmının üzerinde taş bilezikler bulunmaktadır. Minare külahı, soğan başı formundadır. Minareye kadınlar mahfilinden açılan küçük bir kapıdan ulaşılmaktadır. Minarenin kuzeybatı ucunda da mahfil katına dışarıdan girişi sağlayan bir merdiven ünitesi yer almaktadır.

Özgün formunu koruyabilen minarelerin bulunduğu camiler şu şekildedir: Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii, Tekirdağ Kapaklı Karlı Mah. Camii, Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii, Kırklareli Babaeski Katranca Köyü Camii, Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü Camii, Kırklareli Babaeski Terzili Köyü Camii,

[440]Z. Ö. Tekneci–B. Ersoy (2022). 19. Yüzyıl İstanbul Minarelerinin Konum, Form, Malzeme ve Süsleme Özellikleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, 31/2, Ekim|October, s. 1457.

Kırklareli Babaeski Ağayeri Köyü Camii, Kırklareli Üsküpdere Köyü Camii, Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii, Edirne Havsa Necatiye Köyü Camii, Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii. Kırklareli Babaeski Ağayeri ve Gümülcine Kallisti (Kalanca) köy camilerinin kare formlu kaideleri saçak seviyesine kadar yükselmemekte, birinci kat civarında sona ermektedir.

Bazı yapıların minare gövdelerinin özgün formunu koruyabilmesine rağmen, külah kısımlarının aslına uygun olmayan şekilde yenilendiği görülmektedir. Bu yapılar, Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii, Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü Camii, Kırklareli Çayırdere Köyü Camii, Edirne İpsala Karaağaç Köyü Camii, Edirne Havsa Yolageldi Köyü Camii, Edirne İpsala Sarıcaali Köyü Camii.

Bir grup yapının ise minarelerinin özgün formuna sadık kalınmadan tamamen yenilendiği görülmektedir. Bu yapılar, Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Mah. Camii, Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii, Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii, Kırklareli Pehlivanköy Merkez Camii, Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü Camii, Kırklareli Pehlivanköy Kumköy Camii, Edirne İpsala Yenikarpuzlu Köyü Camii, Edirne İpsala Kumdere Köyü Camii.

Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. ve İstanbul Silivri Alipaşa Mah. camilerinin minaresinin sadece kaideleri korunabilmiştir. Yakın bir zamanda restore edilen Edirne Enez Gülçavuş Köyü Camii minaresinin özgün kaidesinin üzerine aslına uygun bir gövde inşa edilmiş, külah kısmı ise konik biçimde oluşturulmuştur. Edirne Enez Sultaniçe Köyü Camii minaresi ise kaidesine kadar yıkılmış durumdadır.

6.1.8. Üst Örtü:

Mektepli köy camilerinin üst örtüsü, ahşap tavan üzerine kırma çatılı olarak inşa edilmiştir. Bu tür üst örtüler, küçük ölçekli, primitif köy camileri için oldukça uygundur. Tavanlar da çevrede bolca bulunan ve işlenmesi kolay ahşap malzeme ile oluşturulmuştur. Bununla birlikte çevresel ve iklim şartlarının yıpratıcılığı göz önüne alındığında, ahşap malzemenin zaman içinde önemli oranda hasar görmüş olduğu anlaşılmaktadır.

Kırklareli Babaeski Terzili Köyü ve Tekirdağ Kapaklı Karlı Mah. camilerinin minareleri, Tekirdağ Kapaklı Karaağaç Mah. Camii'nin ise harap bir şekilde sadece beden duvarları günümüze ulaştığı için üst örtülerinin nasıl olduğu bilinmemektedir.

Ancak bu üç camiinin de diğer grup yapılarının üst örtü uygulamasını devam ettirdiği tahmin edilmektedir.

Bazı yapıların onarımlar esnasında tavanlarının betonarme olarak yeniden inşa edildiği görülmektedir. Bu yapılar, Tekirdağ Kapaklı Bahçeağıl Mah. Camii, Kırklareli Çayırdere Köyü Camii, Kırklareli Pehlivanköy Kumköy Köyü Camii, Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü Camii, Kırklareli Babaeski Ağayeri Köyü Camii, Edirne İpsala Sarıcaali Köyü Camii, Edirne Yenikarpuzlu Köyü Camii olarak sayılabilir.

Bir grup yapının tavanlarının özgün haline uygun olarak ahşap plakalarla yenilendiği görülmektedir. Bu yapılar içinde Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii, Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Yanıkağıl Camii, Tekirdağ Kapaklı Uzunhacı Mah. Camii, Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii, Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii, Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü Camii, Kırklareli Üsküpdere Köyü Camii, İstanbul Silivri Alipaşa Mah. Camii, Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii bulunmaktadır.

Son olarak sınıflandırabileceğimiz yapılar, tavan yüzeyleri pvc malzeme ile kaplanmış olanlardır. Bu camiler; Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii, Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii, Tekirdağ Kapaklı Merkez Camii, Kırklareli Babaeski Katranca Köyü Camii, Kırklareli Pehlivanköy Merkez Camii, Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü Camii, Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii, Edirne Havsa Necatiye Köyü Camii, Edirne Havsa Yolageldi Köyü Camii, Edirne Enez Gülçavuş Köyü Camii, Edirne Enez Sultaniçe Köyü Camii, Edirne İpsala Kumdere Köyü Camii, Edirne İpsala Karaağaç Köyü Camii'dir.

Arşiv fotoğraflarına bakıldığında mektepli camilerin çatılarının alaturka kiremit ile kaplandığı görülmektedir. Ancak günümüzde yapıların neredeyse tamamı, Marsilya kiremidi ile yenilenmiştir. Ancak hala alaturka kiremidin kullanıldığı birkaç yapı vardır. Bunların ilki, yakın zamanda restore edilen Tekirdağ Saray Kurtdere Mah. Camii'dir. Diğeri de Yunanistan sınırları içinde kalan Gümülcine Kallisti (Kalanca) Köyü Camii'dir. Edirne Havsa Naipyusuf Köyü ve Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü camilerinin çatıları oluklu plastik levhalarla kaplanmıştır.

6.1.9. Süsleme:

Süsleme unsurlarının çok sınırlı tutulması, grup camilerinin en belirgin özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Bunun birkaç nedeni olabilir; İlk olarak bu yapıların pratik amaçlarla, göçmen topluluklar için hızlıca inşa edilmiş olmalarıdır. Diğer

bir neden ise, Osmanlı'da Erken ve Klasik Dönem'den gelen simgeler üzerine kurulu süsleme repertuarının yerini Geç Dönem'de önemli oranda sadeliğe terk etmesidir. Mektepli köy camilerinde tüm dini referanslı mimari öğeler, asgari düzeydedir. Yapının karakterini, simetrinin ve yalınlığın öne çıktığı Neoklasik bir tutum belirlemektedir. Yapı, ilk bakışta bir kamu yapısını andırmaktadır. Nitekim, bu dönemde inşa edilen askeri yapılarda, okul yapılarında, hatta istasyon yapılarında bile aynı cephe düzeninin uygulandığı görülmektedir..

Süsleme unsuruna yer verilmemesine rağmen, mektepli köy camilerinde bir takım dekoratif özellikler bulunmaktadır. Bu dönemde gerek kamu yapıları, gerekse sivil ve dini mimaride, Batılı tasarım kalıpları ve üslup özelliklerinin güçlü etkisi halen hissedilmektedir. Mektepli köy camilerinde cephe tasarımı, kuzeybatıdaki giriş cephesi ve her iki tarafında mahfil katı boyunca devam eden çift kademeli basık kemerli pencere düzeni ile belirlenmektedir. Harim alanı ise, her üç cephesinde daha büyük boyutlarda sivri kemerli pencerelerle öne çıkmaktadır. Tüm cephe pencereleri geniş sövelerle çerçevelenmiş ve üzerlerine birer kilit taşı konulmuştur. Günümüze ulaşan yapıların baskın tasarımı bu şekildedir. Ancak az sayıda yapıda farklılaşan bir cephe düzenlemesi dikkat çekmektedir. Burada, harim bölümünde pencerelerin daha küçük tutularak çift kademeli olarak düzenlenmesi söz konusudur. Bir grup yapıda da harim bölümündeki pencereler sivri kemerli değil, basık kemerli olarak oluşturulmuştur; Edirne Havsa Yolageldi Köyü ve Edirne Enez Sultaniçe Köyü, Tekirdağ Malkara Yörücek Mah., Tekirdağ Saray Göçerler Mah. camilerinin harim pencereleri, mahfil cephe pencereleri ile aynı formda, yani basık kemerlidir. Aynı tasarım, bugün ayakta olmayan, ancak arşiv fotoğraflarından tespit edebildiğimiz Tekirdağ Ergene Velimeşe ve Tekirdağ Çerkezköy Kızılpınar yerleşimlerindeki camiler için de geçerlidir. Edirne İpsala Kumdere Köyü, Istanbul Silivri Alipaşa Mah. ve Kırklareli Babaeski Ağayeri köy camilerinin harim pencereleri çift kademeli ve basık kemerlidir. Günümüze ulaşmayan Kırklareli Babaeski Kumrular Müsellimi Köyü Camii de aynı düzendedir. Edirne İpsala Karaağaç Köyü camiinin pencereleri onarımlar esnasında özgün formunu kaybetmiştir, tüm cephelerdeki pencere açıklıkları hem içeriden, hem de dışarıdan dikdörtgen bir görünüme sahiptir. Tekirdağ Kapaklı Merkez Camiinin de harim pencere formları, yoğun müdahalelerin sonucu artık yarım yuvarlak bir görünüme dönüşmüştür.

Mektepli köy camilerinin diğer bir dekorasyon öğesi, cephe köşelerini vurgulayan bosajlı kesme taş uygulamasıdır. Bu düzenleme, günümüze ulaşan mektepli köy camilerinin tamamında görülebilmektedir. Ancak bazı yapılarda sıva ve boya katları

altında zar zor seçilebilmektedir. Bununla birlikte kesme taşlar, yaygın olarak cephe yüzeyinden farklı renkte boyanarak kontrast yaratılmaya çalışılmıştır. Bir diğer cephe dekorasyon öğesi, kat silmesidir. Ana giriş cephesiyle birlikte, kimi zaman mahfil katı boyunca diğer cephelerde de devam eden kat silmesi, mektepli köy camilerinde sıkça rastlanan bir uygulamadır.

Grup yapılarının en karakteristik mimari unsuru, muhtemelen minareleridir. Yapının kütlesi ile uyumlu ve hacım duyarlılığı gözetilerek tasarlanan minareler, bir takım dekoratif unsurları da barındırmaktadır. Minare, zeminden saçak seviyesine kadar yükselen kaidesiyle masif bir görünüme sahiptir. Silindirik gövdenin pabuç seviyesinin biraz üzerinde ve şerefe altında taş bilezikler bulunmaktadır. Silme katlarıyla ulaşılan şerefe, sade taş plakalarla oluşturulmuştur. Minarenin külah kısmı, soğan başı formundadır. Soğan başı formu, Geç Dönem Osmanlı mimarisinde birçok yapı türünde çeşitli varvasyonlarla uygulanmış, Oryantalist bir unsurdur.

6.2. Tekirdağ Diğer Geç Dönem Osmanlı Camileri

Tekirdağ ili sınırları içerisinde Osmanlı Dönemi'nde 19.yy-20.yy arasında mektepli köy camileri dışında inşa edilmiş beş dönem camisi günümüze ulaşmıştır. Bu camiler sırasıyla, Tekirdağ Süleymanpaşa ilçe merkezinde yer alan Eski Camii ve Orta Camii, Süleymanpaşa İlçesi Kaşıkçı Mah. Camii, Saray İlçesi Büyükyoncalı Mah. Aziziye Camii, Saray İlçesi Bahçeköy Mah. Camii'dir. Anıtsal ölçülerde olan Eski Camii ve Orta Camii Tekirdağ kent merkezinde, diğerleri köyden mahalleye dönüşen yerleşimlerde yer almaktadır.

6.2.1. Mimari ve Plan:

Bu dönemde inşa edilip günümüze ulaşan beş cami farklı plan ve kütlesel tasarıma sahiptir. Süleymanpaşa ilçe merkezinde yer alan Eski Camii ve Orta Camii'nin mekan kurgusu nispeten birbirine yakındır; Her iki yapı da kıble yönünde enine dikdörtgen harim alanına, enine dikdörtgen bir son cemaat yerinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. Mihrap bölümü, her iki camide de kıble duvarından dışa taşırılan enine dikdörtgen bir çıkma ile vurgulanmıştır. Bölgede bu plan tipine en yakın örnek, Kırklareli'nin Babaeski ilçesinde bulunan Cedid Ali Paşa Camii'dir. 1561-1565 yıllarına tarihlenen[441] yapının da enine dikdörtgen harimine, yine dikdörtgen formda bir son cemaat yeri eklenmiştir. Mihrap, kıble duvarından bir miktar dışarı taşırılmıştır. Minare, harimin güneybatı ucundadır. Farklı olarak, Cedid Ali Paşa Camii, kubbeli bir üst örtüye sahiptir, ayrıca Klasik Dönem

[441]Tuncel, 1974, **a.g.k.**, 14..

yapılarında sıkça karşılaşılan, revaklı bir son cemaat yeri ve iç mekanda cephe duvarları boyunca uzanan mahfil katı bulunmaktadır. Osmanlı başkentinde Fatih İlçesinde Hekimoğlu Ali Paşa Camii (1734-1735) ve Eyüpsultan ilçesinde Eyüp Sultan Camii de (1800) kubbeli olmalarına rağmen, Orta Camii ve Eski Camii ile benzer bir plana sahiptir.

Süleymanpaşa Kaşıkçı, Saray Büyükyoncalı Aziziye ve Saray Bahçeköy mahallelerinde bulunan camiler, kıble yönünde derinlemesine dikdörtgen plan gösteren, kırma çatılı, basit köy camii şemalarını takip eden küçük ölçülerde yapılardır. En yakın örnekleri, aynı dönemde inşa edilen boyut, mekan kurgusu ve cephe düzeni açısından benzerlikler taşıyan mektepli köy camileridir.

Saray Büyükyoncalı Aziziye ve Saray Bahçeköy camilerinin özgün son cemaat yeri bulunmamaktadır. Süleymanpaşa Kaşıkçı Camii'nin büyük boyutlu bir son cemaat yeri vardır; Buradaki bölüm, yapının kuzeydoğu ve güneybatı cephe duvarlarının dışına taşarak enine dikdörtgen bir hacme ulaşmaktadır. Her üç yapıda da minare, yapının kuzeybatı ucunda konumlandırılmıştır.

6.2.2. Malzeme ve Teknik:

Tekirdağ Süleymanpaşa ilçesinde yer alan Eski Camii ve Orta Camii kagir olarak inşa edilmişlerdir. Eski Camii'nin ana inşa malzemesi kesme taştır. Orta Camii'nin ise beden duvarları moloz taş, cephe köşeleri ve minare ise kesme taştan oluşturulmuştur. Her iki yapının da çatı ve tavanı, giriş kapısı önündeki veranda ve taşıyıcıları, kapı kanatları ve pencereleri, ayrıca mahfil katı ve merdivenleri ahşap malzemeden imal edilmiştir. Ahşap malzemenin kullanıldığı diğer bir mimari unsur, iki camiinin de minberleridir. Diğer bir malzeme ise alçıdır. Bu malzeme Orta Camii'nin mihrap ve harim duvarlarındaki süslemelerin oluşturulmasında kullanılmıştır. Mermer malzeme, sınırlı ölçüde görülmektedir; Eski Camii ve Orta Camii'nin ana giriş ve harime giriş kapılarının kemer ve profillerinde, avluda yer alan şadırvanların kaplamalarında kullanılmıştır. Madeni malzeme ise pencerelerin korkuluklarında tercih edilmiştir.

Süleymanpaşa Kaşıkçı ve Saray Büyükyoncalı Aziziye camilerinin ana inşa malzemesi, moloz taştır. Beden duvarlarının inşasında moloz taş ile birlikte, belirli aralıklarla tuğla hatıl sıraları da izlenmektedir. Bu inşa tekniği, dönemin yaygın uygulamalarındandır. Saray Bahçeköy Mah. Camii ise kesme taş ile inşa edilmiştir. Yapının beden duvarlarında, minare kaidesi, gövdesi ve külahına kadar tüm mimari unsurlarında kesme taş tercih edilmiştir. Bunun dışında, yapının çatı sisteminde ahşap malzeme kullanımı vardır. Özgün olmayan mahfil katı da ilk halinde ahşap olmalıdır.

Süleymanpaşa Kaşıkçı Camii'nde de ahşap bölümler mevcuttur. Mahfil katı ve taşıyıcı direkleri ahşaptır. Tavan kaplaması da ahşap malzeme ile imal edilmiştir. Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii'nin minare gövdesi ve peteği tuğladır. Cephe köşeleri ise tıpkı mektepli köy camileri gibi kesme taş ile dekore edilmiştir. Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii'nin özgün minaresi günümüze ulaşmamıştır. Bugün görebildiğimiz minare, yapının kütlesi ve üslubu ile uyumsuz betonarme bir yapıdır.

6.2.3. Mimari Unsurlar:

İnceleme kapsamında ele alınan camiler, Klasik Dönem'in plan ve şemalarını devam ettirirken, dekoratif özellikleriyle çağdaş akımları takip etmektedirler. Camilerin tamamının, kuzeybatı cephe duvarına bitişik mahfil katları bulunmaktadır. Bu bölümler, ahşap malzemeden imal edildiği için zaman içerisinde eskiyerek kullanılamaz hale gelmiştir. Bu nedenle bu bölümler, önemli oranda yenilenmiştir. Saray Büyükyoncalı Aziziye ve Bahçeköy camilerinin mahfil katları betonarme olarak tekrar inşa edilmiştir. Süleymanpaşa Kaşıkçı Mahallesi'ndeki caminin mahfil katı ahşap olmakla birlikte, eskiyen kısımları zaman içerisinde değiştirilmiş olmalıdır. Tekirdağ Eski Camii ve Orta Camii özgün ahşap mahfil katları korunmakla birlikte, tadilatlar esnasında önemli oranda yenilenmiştir.

Fotoğraf 298: *Marmara Ereğlisi Cedid Ali Paşa Camii Minberi (2023)*

Orta Camii ve Eski Camii'nin ahşap minberleri, oldukça iyi durumdadır. Orta Cami'de bulunan minber tasarım olarak, 16. yüzyılda inşa edilmekle birlikte 1861 yılında önemli oranda yenilenen Marmara Ereğlisi'ndeki Cedid Ali Paşa Camii minberi ile neredeyse aynıdır (Fotoğraf 298). Saray Büyükyoncalı Aziziye, Saray Bahçeköy ve Süleymanpaşa Kaşıkçı mahallelerinde bulunan camilerin mihrap ve minberleri, endüstriyel malzemelerle yenilenmiştir.

Bir diğer önemli mimari unsur, camilerin minareleridir. İncelenen yapılar içerisinde Süleymanpaşa Kaşıkçı Mahallesi'nde bulunan caminin minaresi, Cumhuriyet döneminde betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Saray Bahçeköy Camii, kesme taştan imal edilmiş özgün minaresini korumaktadır. Her ne kadar yıpranmış olsa da Saray Büyükyoncalı Aziziye Camii'nin tuğladan imal edilmiş minaresi de orijinaldir. Süleymanpaşa Orta Camii'nin minaresi 1912 depreminden sonra yeniden inşa edilmiştir. Form olarak Klasik Dönem'in minarelerini hatırlatmaktadır. Yapının kütlesi ile uyumlu bir görünüme sahiptir. Aynı tespiti, Süleymanpaşa Eski Camii için yapmak mümkün değildir. Buradaki minare de 1912 yılında yıkıldığı için yeniden inşa edilmiştir. Ancak minarenin form ve ölçülerinde bir hacım duyarlılığı gözetilmemiştir. Düşük kaliteli malzeme tercih edilmiştir. Özenli bir işçiliğin olmadığı da açıktır.

6.2.4. Cephe Düzeni:

Geç Dönem Osmanlı cami mimarisinde cepheler, masif görünümünü kaybetmiş, dışa açık bir tutumla ele alınmıştır. Süleymanpaşa Eski Camii, cephe düzeni açısından oldukça sadedir. İki kademeli pencere kurgusu, simetrik bir düzen içinde tüm cepheler boyunca devam etmektedir. Üst kısımdaki pencereler yarım yuvarlak, alt kısımdakiler hafif basık kemerlidir. Bol tutulan pencereler sayesinde iç mekan oldukça iyi aydınlatılmaktadır. Benzer bir durum Orta Camii için de geçerlidir. Son cemaat yeri ve üst kısımdaki mahfil katını aydınlatan pencere sayısı oldukça fazladır. Orta Cami'de harim pencereleri oldukça büyük boyutlardadır. Tüm pencereler geniş sövelerle çevrelenerek üzerlerine birer kilit taşı konulmuştur. Her iki camii de Neoklasik unsurlarla desteklenen, ölçülü ve sade bir görünüme sahiptir.

Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Saray Büyükyoncalı Aziziye Mah. ve Saray Bahçeköy camilerinin cephe düzeni, dönemin çağdaş örnekleriyle uyumludur. Simetrik bir düzen içinde dağılan ve geniş sövelerle çerçevelenen pencere ve kapılar, her üç yapının da ortak cephe özelliğidir. Saray Büyükyoncalı Aziziye ve Saray Bahçeköy camilerinin cephe

köşeleri girintili çıkıntılı kesme taşlarla dekore edilmiştir; Pencere ve kapı kemerleri de kilit taşlıdır. Oldukça sade bir tutumla ele alınan tüm bu düzenlemeler, yapının dini kimliğini öne çıkarma amacından oldukça uzaklaşmıştır. Bu dönemde, sivil, askeri ve kamu yapıları da benzer cephe elemanlarını kullanmaktadır.

6.2.5. Süsleme:

Çalışma kapsamında incelenen camiler için yapılabilecek temel saptamalardan bir tanesi, köylerde inşa edilen yapılarda süsleme unsurları çok sınırlı iken, şehir merkezlerinde yer alan yapılarda daha fazla süsleme unsuruna yer verilmesidir. Bunun birkaç nedeni olabilir; Öncelikle köylerde inşa edilen camilerde, çoğu zaman ibadet mekanı ihtiyacı dışında bir beklenti gözetilmemektedir. Kalabalık yerleşim merkezlerinde inşa edilen camiler çoğu zaman estetik bir kaygı ile imar programlarına dahil olmaktadır. Öte yandan sancak ve kaza merkezlerinde yaşayan ve daha büyük finansal olanaklara sahip banilerin beklentileri de yapıların süsleme repertuarının tasarlanmasında rol oynamaktadır.

Süleymanpaşa ilçe merkezinde yer alan ve anıtsal ölçüleriyle öne çıkan Orta Camii ve Eski Camii, dönemin sanatsal üsluplarının da sergilendiği yapılardır. Eski Cami'de süslemeler daha sınırlı ve ölçülü bir tutumla ele alınırken, Orta Cami'de hem iç mekanda, hem de cephelerde dönemin Neoklasik ve Barok süsleme unsurları bolca yer almaktadır.

6.2.5.1. Ahşap Süslemeler:

Süleymanpaşa Eski Camii girişinde yer alan verandayı ahşap kompozit başlıklı sütunlar taşımaktadır. Orta Camii'nin girişinde de ahşaptan imal edilmiş bir veranda bulunmaktadır. Ancak buradaki süslemeler tekne tavanın iç kısmındaki frizlerde yoğunlaşmaktadır. Orta Camii'nin Eski Camii'ye oranla oldukça itinalı bir tavan süslemesi bulunmaktadır; Restorasyon sonrası asli olmayan unsurlar ve boya katmanlarından arındırılmıştır. Süleymanpaşa Orta Camii'nin mahfil katı ve dışa taşırılan balkonu, Barok detaylarıyla öne çıkmaktadır. Süleymanpaşa Eski Camii ve Orta Camii'nin minberleri, ahşap süslemenin yapı içinde en iyi izlenebildiği örnekleri oluşturmaktadır. Oldukça detaylı bir işçilikle ele alınan minberler, Barok karakterli süsleme öğeleriyle zenginleştirilmiştir. Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii'nin ahşaptan imal edilmiş çok kollu yıldız formunda tavan göbeği, incelenen yapılar içinde tek örneği oluşturmaktadır. Oldukça büyük ölçekli bu düzenleme, anıtsal boyutlardaki yapılarda dahi görülmemektedir. Süleymanpaşa Orta Camii ve Eski Camii'nde de tavan göbekleri

bulunmaktadır. Ancak buradakiler daha mütevazi boyutlarda ve elips formundadır. Saray Bahçeköy Camii tavan göbeği ise dairesel bir düzenlemedir.

6.2.5.2. Taş Süslemeler

Süleymanpaşa Orta Camii, Süleymanpaşa Eski Camii ve Saray Büyükyoncalı Aziziye camilerinin taş malzemeden imal edilen harime giriş kapıları, form olarak birbirine çok yakındır. Her üç kapının da "S" ve "C" kıvrımlarından oluşan Barok kemerleri vardır. Süleymanpaşa Orta Camii, Süleymanpaşa Eski Camii, Büyükyoncalı Aziziye Camii ve Saray Bahçeköy Camii minarelerinde taş bilezikler bulunmaktadır. Süleymanpaşa Eski Cami ve Orta Camii'nin şerefelerinin geçiş unsurları da taş malzeme ile oluşturulmuştur.

6.2.5.3. Alçı Süslemeler

Alçı malzeme ile imal edilen süsleme unsurları, sadece Süleymanpaşa Orta Camii'de izlenebilmektedir. Mihraptan başlamak üzere tüm harim duvarları boyunca, pencere üstleri ve aralarında uygulama alanı bulmuştur. Mihrabın her iki yanında sütun görünümü verilen plastırlara kompozit başlıklar eklenmiştir. Mihrap nişi içinde vazo içinden çıkan çiçeklerle oluşturulan süsleme, mihrabın her iki yanında ve pencere üstlerinde farklı boy ve içeriklerle tekrarlanmıştır. Bitkisel motiflerin ağırlık kazandığı süslemeler, harimin pencere kemer üstlerinde kabartma tekniği ile uygulanmıştır. Yine pencere aralarında yer alan dairesel panoların oluşturulmasında da aynı malzeme kullanılmıştır.

6.2.5.4. Madeni Süslemeler

Süleymanpaşa Orta Camii'nin pencere şebekeleri, madeni malzeme ile oluşturulmuştur. Birleşim noktalarında birer yıldız bulunmaktadır. Kemer içlerinde kalan bölümleri ise, yelpaze ya da ışın demeti formundadır. Süleymanpaşa Eski Camii'nin pencere şebekeleri ise muhtemelen yakın dönemli ve özelliksizdir. Yine bu iki yapının madeni avizeleri, geçtiğimiz yıllarda yenilenmiştir.

6.2.5.5. Dekoratif Unsurlar

Saray Bahçeköy ve Büyükyoncalı Aziziye camilerinin süslemeleri basit dekoratif öğelerle sınırlı tutulmuştur. Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii için de aynı şey söylenebilir. Her üç camiinin de geniş kontürlü pencere ve kapı söveleri, dönemin yaygın uygulamalarındandır. Büyükyoncalı Aziziye Camii, Saray Bahçeköy Camii'nin pencere ve kapı söveleri üzerinde kilit taşları bulunmaktadır. Süleymanpaşa Orta Camii'nin pencere ve kapı söveleri de benzer şekildedir. Farklı olarak, kilit taşları silme başlıklarla

sınırlandırılmıştır. Saray Bahçeköy Camii'nin giriş kapısı ve her iki yanındaki pencere sövelerinin kilit taşlarına bitkisel motif ve volütler işlenmiştir.

Cephe köşelerinde girintili çıkıntılı kesme taş uygulaması, Saray Bahçeköy Camii ve Büyükyoncalı Aziziye Camii'nde uygulanmıştır. Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii'nde cephe köşeleri düz plastır şeklindedir. Süleymanpaşa Orta Camii'nin cephe köşeleri de düzenlilik arz etmeyen kesme taşlarla örülmüştür. Ancak buradaki uygulama, dekoratif amaçlardan ziyade köşe hatlarının güçlendirilmesine yöneliktir.

Diğer dekoratif unsurlar arasında, Saray Bahçeköy Camii ve Süleymanpaşa Kaşıkçı Mah. Camii saçak altı silmeleri, Büyükyoncalı Aziziye Camii saçak altı ve kat silmeleri sayılabilir.

6.3. Tekirdağ Geç Dönem Osmanlı Sinagogları

Tekirdağ ili sınırları içinde günümüze ulaşan tek sinagog örneği, Çorlu'da bulunmaktadır. Günümüzde cami olarak hizmet vermesine rağmen, özgün birçok mimari unsurunu korumaktadır. Trakya bölgesinde Edirne ve Kırklareli kent merkezlerinde aktif birer sinagog bulunmaktadır. 19. yüzyıl sonunda tüm Osmanlı ülkesinde olduğu gibi, Trakya kentlerinde de gayrimüslim ibadet yapılarının inşası hız kazanmıştır. Sinagoglar tarih boyunca cami ve kiliselerin mimari evriminden bağımsız bir gelişim içinde olmuştur; Yahudi toplumu için uzun bir süre özgürlük ortamının sınırlı olduğu Avrupa coğrafyasında, gözden uzak, dikkat çekmeyen, işlevsel olmanın dışında bir üslup kaygısı taşımayan yapılar olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.[442] Diğer yandan, milli bir devlete sahip olmayan Musevi topluluklarının, farklı birçok coğrafya ve siyasi şartlar altında ulusal bir üslup geliştirmeleri mümkün olmamıştır. 18. yüzyıldan itibaren Avrupa'daki sanat alanındaki aydınlanma hareketleriyle eş zamanlı olarak, Neoklasik, Neoromanesk ve seçmeci üsluplar sinagog mimarisinde etkili olmaya başlamıştır. Yine bu dönemde Endülüs ve Doğu dünyasının yeniden keşfiyle, Avrupa ve Osmanlı ülkesinde sinagogların inşasında Mağrip ve Oryantalist öğelerin de kendine güçlü bir şekilde yer bulduğu görülmektedir.[443]

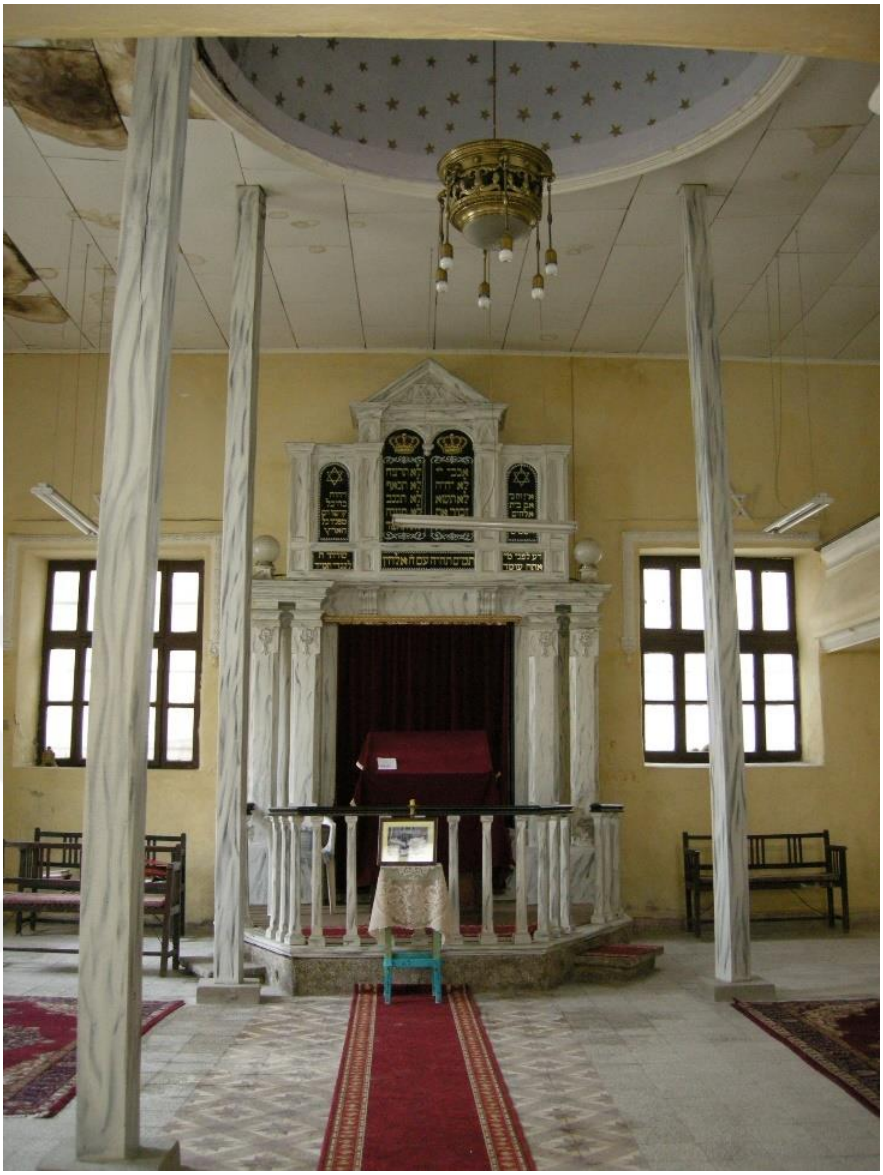
Günümüze ulaşan Edirne ve Kırklareli sinagoglarıyla karşılaştırıldığında Çorlu Sinagogu'nun plan ve kütle tasarımı açısından bölgedeki diğer sinagoglardan farklılaştığı, görece bağımsız bir tutumla inşa edildiği anlaşılmaktadır. Edirne Sinagogu 20. yüzyıl

[442]Avrupa'da sinagoglar, Fransız İhtilali'nden sonra gettolardan çıkarak kent merkezlerinde daha görünür hale gelmeye başlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuna, 2006, **a.g.k.**, 92.
[443]Tuna, 2006, **a.g.k.**, 93-96.

başında inşa edilmiş, bazilikal planlı oldukça büyük boyutlu bir yapıdır (Fotoğraf 299). Orta nefin üzerinde bir kubbe yer alır. Yan neflerin üzeri galeri katı olarak düzenlenmiştir. Genel hatları ve cephe düzeniyle Neoklasik üsluptadır. Kırklareli'ndeki sinagog 1927 yılında yıkılınca 1928 yılında yeniden yapılmıştır. Merkezi planlıdır. Diğer sinagoglarla karşılaştırıldığında mütevazı boyutlardadır. Dış görünümü itibariyle bir üslup özelliği taşımaz. Görünümü itibariyle basit konut yapılarını andırmaktadır. İç mekanın merkezinde dört destekten oluşan bir baldaken bulunmaktadır (Fotoğraf 300). Ahşap işçiliğiyle öne çıkan bima ve ehal bölümleri Neoklasik tarzdadır.

Fotoğraf 299: *Edirne Sinagogu İç Mekan (2023)*

Fotoğraf 300: *Kırklareli Sinagogu İç Mekan (2013)*

Çorlu Sinagogu da, hem cephe düzeni, hem de iç mekan dekorasyonuyla Neoklasik üsluptadır. Kuzeybatı-güneydoğu yönünde dikdörtgen bir plana sahiptir. "U" biçiminde ahşap bir mahfil katı bulunmaktadır. İyi derecede korunmuş ehali, Kırklareli Sinagogu'nda olduğu gibi Neoklasik bir tutumla inşa edilmiştir. Ancak, Çorlu Sinagogu'nu diğerlerinden farklı kılan, kasetleme tekniği ile oluşturulan ve yoğun bir bezeme programına sahne olan ahşap tavanıdır. Bitkisel unsurların tercih edildiği kompozisyonlar içinde yıldız, gül, şakayık, gelincik, çan çiçeği ve çeşitli kır çiçekleri tasvir edilmiştir. Ayrıca meander ve yumurta-ok dizisi gibi klasik süsleme öğeleri de repertuara dahil edilmiştir. Çorlu Sinagogu'nun tavan dekorasyonunu karşılaştırabileceğimiz en yakın örnek, günümüze ulaşmayan Tekirdağ Sinagogu'dur.

Fotoğraflar yoluyla bilgi edinebildiğimiz Tekirdağ Sinagogu'nda da kasetleme tekniği ile oluşturulmuş ahşap bir tavan bulunmaktadır; Tavan ve tavanın duvarlarla birleştiği içbükey yüzeyler, bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiştir. Buna rağmen Çorlu Sinagogu'nda daha incelikli ve kapsamlı bir bezeme programının uygulandığı açıktır.

6.4. Tekirdağ Geç Dönem Osmanlı Kiliseleri

Tekirdağ ili sınırları içinde katalog kapsamı içinde değerlendirilen 4 kilise incelenmiştir. Bu kiliselerin hepsi 19. yüzyıl içinde inşa edilmiştir. Yapıların üçü Rum kilisesi, biri Ermeni kilisesidir (Tablo 8 /Bkz. EKLER).

6.4.1. Mimari ve Plan:

Malkara Ermeni Kilisesi, bazilikal bir planda inşa edilmiştir. Bazilikal plan, büyük boyutlu yapıların inşasına olanak sağlayan, genişlemeye müsait bir plan tipidir. Ermeni kiliselerinde Geç Dönem'de oldukça sık görülmektedir. Malkara Ermeni Kilisesi, günümüze harap durumda ulaşmıştır. Yapıyı Trakya bölgesi içinde kıyaslayabileceğimiz başka bir Ermeni kilisesi bulunmamaktadır. Tekirdağ merkezde yer alan Surp Haç ve Surp Takavor kiliseleri ile, Çorlu ilçesinde yer alan Surp Kevork Kilisesi hakkında sadece kaynaklardan bilgi sahibi olabilmekteyiz.[444] Bu bilgi de sınırlı düzeyde olup, yapıların tasarımı ve üslubu konusunda fikir vermemektedir. Yine aynı şekilde Edirne kentinde var olduğu bilinen Surp Garabed, Surp Toros ve Surp Krikor kiliseleri, Gelibolu'daki Surp Toros Kilisesi ve Silivri'deki Surp Kevork Kilisesi de günümüze ulaşmamıştır.[445]

Malkara Ermeni Kilisesi, aynı dönemde bölgede inşa edilen Rum kiliselerinin kütlesel tasarımına çok yakındır. Bununla birlikte Malkara Ermeni Kilisesi'ne en yakın örnek, İstanbul Kumkapı'da bulunmaktadır; 1828 yılına tarihlenen Surp Vortvots Vorodman Ermeni Kilisesi, cephe düzeni ve iç mekan kurgusuyla Malkara'daki kilise için muhtemel bir modeldir. Malkara Ermeni Kilisesi'nin nefleri ayıran sütun dizileri ve başlıkları, orta nefini örten ahşap beşik tonoz, yan neflerdeki düz tavan örtüsü, sütunları birbirine bağlayan kemer form ve inşa tekniği, Surp Vortvots Vorodman Kilisesi ile birebir aynıdır (Fotoğraf 301-303).

[444]Kevorkian ve Paboudjian, 2013, **a.g.k.**, 124-126.
[445]Kevorkian ve Paboudjian, 2013, **a.g.k.**, 123, 126.

Fotoğraf 301: *İstanbul Kumkapı Vortvots Vorodman Ermeni Kilisesi Ahşap Tonoz Örtüsü (K. Özkaragöz, 2009)*

Fotoğraf 302: *Tekirdağ Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Ahşap Tonoz Örtüsü (Taksim Yapı)*

Fotoğraf 303: *İstanbul Kumkapı Vortvots Vorodman Kilisesi ve Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi Bağdadi Kemer Yüzeyleri (Taksim Yapı)*

Tekirdağ ili sınırları içinde katalog kapsamında incelenen üç Rum kilisesi bulunmaktadır. Bu üç yapı da 19. yüzyıl içinde inşa edilmiştir. Kiliseler mübadeleden sonra âtıl kalmış, çevresel etkilerle birlikte, başka amaçlarla kullanımı yüzünden önemli oranda yıpranmıştır. İçine inşa edilen konut yapıları ve işleme tesisleri yüzünden yapıların bir kısmının iç mekan kurgusu bozulmuştur. Malkara Şahin Mah. Rum Kilisesi Cumhuriyet döneminde ortadan ikiye bölünerek, yarısı cami, yarısı mektep olarak kullanılmıştır.

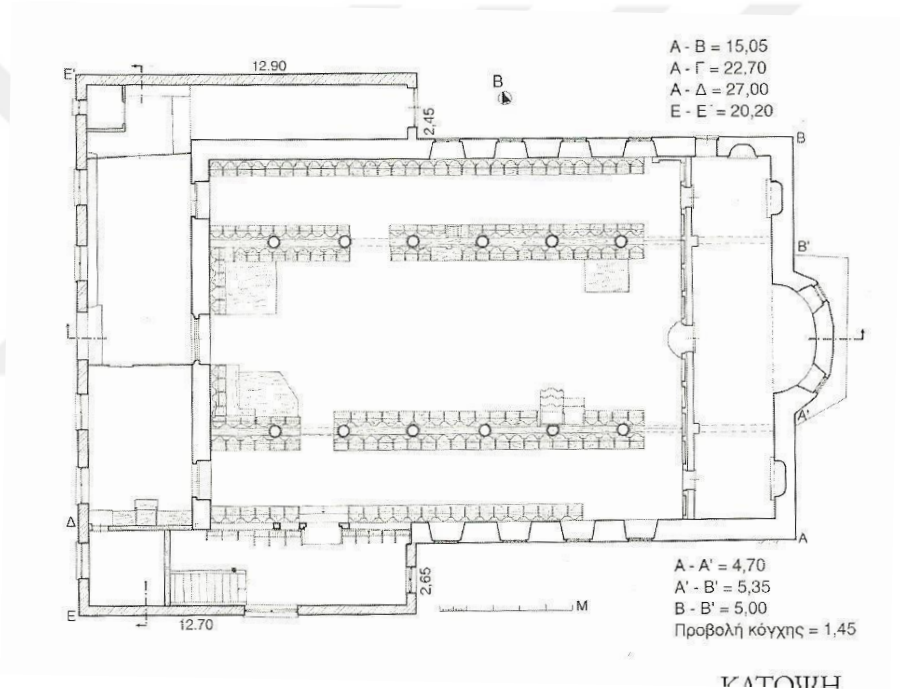
Malkara Şahin Mah. Rum Kilisesi ve Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi'nin bazilikal planda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi ise tek nefli bir ibadet alanına sahiptir. Ancak Aziz Theotokos Kilisesi'ni yakın çevresindeki kiliselerden ayıran "U" narteksli planıdır. Bölgede 19. yüzyıla tarihlenen bir grup kilise yapısı, benzer plan özellikleri göstermektedir. Bunların bir kısmı Türkiye Trakya'sı sınırları içinde yer alırken, bir kısmı da Meriç nehrinin diğer yanında Yunanistan toprakları üzerindedir (Harita 5).

Harita 5: *Trakya'da 'U' Narteksli Kiliselerin Coğrafi Dağılımı (C. Doğan)*

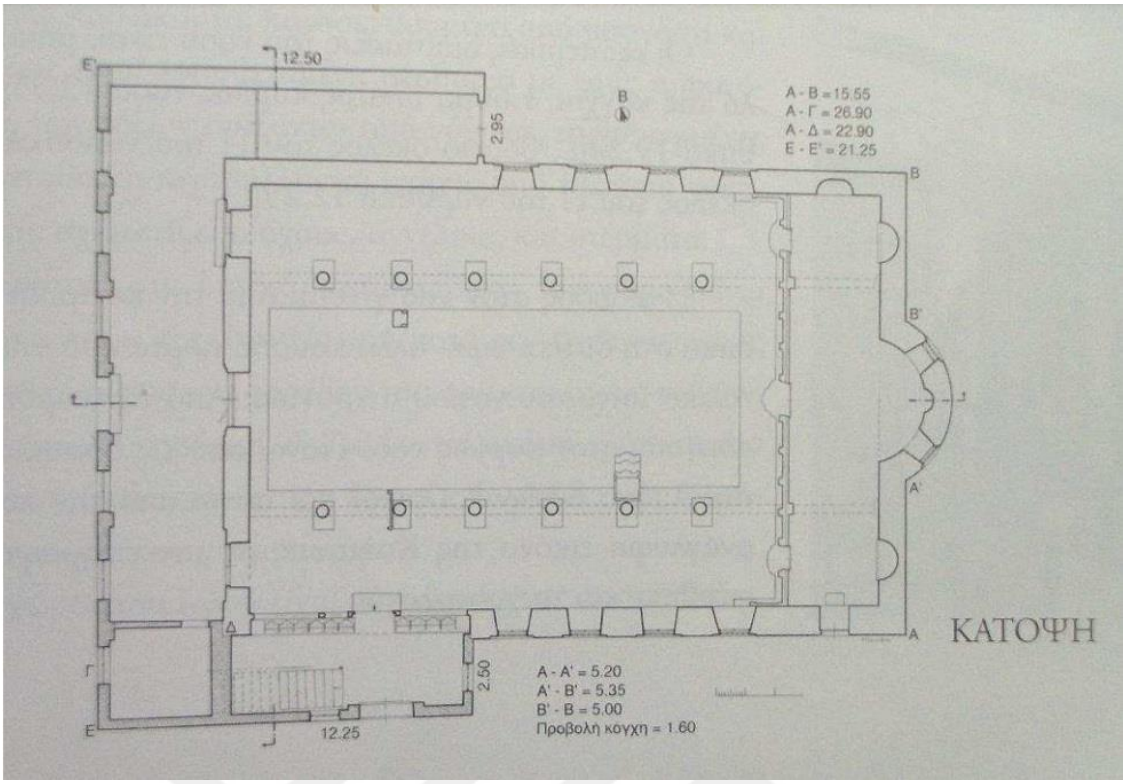
Dimetoka yerleşiminde bulunan Agios Athanasios (Άγιος Αθανάσιος) Aziz Athanasios (1834) (Çizim 131, Fotoğraf 304-305), Kimiseos Theotokou (Κοιμήσεως

Θεοτόκου) Meryem'in Göğe Kabulü (1843) (Çizim 132, Fotoğraf 306-308) ve Sotiros Hristou (Σωτήρος Χριστού) Kurtarıcı İsa Kiliseleri (1848) (Çizim 133, Fotoğraf 309-310), Sofulu'da bulunan Agios Atanasios *(*Άγιος Αθανάσιος) Aziz Athanasios (1840-1843) (Çizim 134, Fotoğraf 311-312) ve Agios Georgios *(*Άγιος Γεώργιος) Aziz Georgios kiliseleri (1854) (Fotoğraf 313-314), Kornofolia'da Kimiseos tis Theotokou (Κοιμήσεως της Θεοτόκου) Meryem'in Göğe Kabulü Kilisesi (1858) (Fotoğraf 315-316), Edirne'de Sveti Konstantin ve Helena (1869), Sveti Georgi kiliseleri (1880), Uzunköprü Vaftizci Yahya Kilisesi (1875) (Fotoğraf 317) bölgede bulunan yapılardır. Ayrıca bu plan tipinin Ayvalık Taksiyarhis Kilisesi (1844), Midilli Petra (1865) ve Agiasos (1877) kiliselerinde, Bulgaristan Peruştitza Başmelek Mikhail (1847-1849) Kilisesinde de uygulandığı tespit edilmiştir.[446]

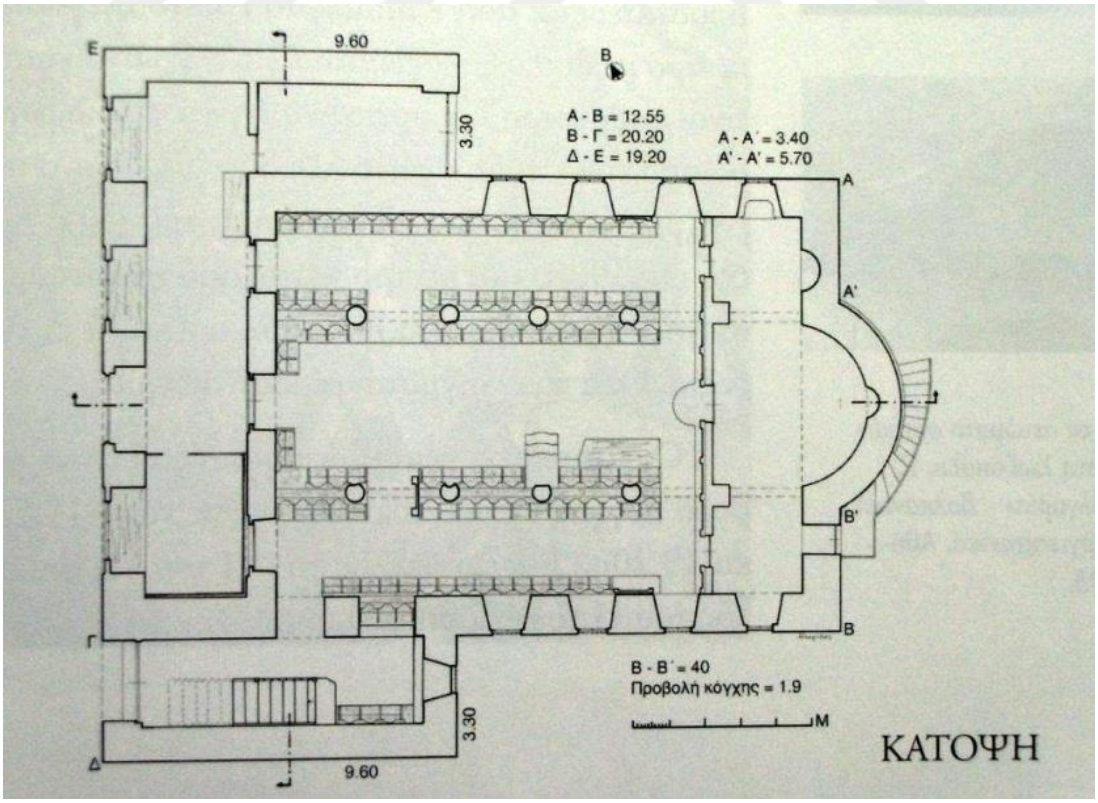

Çizim 131: *Dimetoka Agios Athanasios (*Άγιος Αθανάσιος*) Kilisesi Zemin Kat Planı (Theodoros Kyrkudis'ten)*

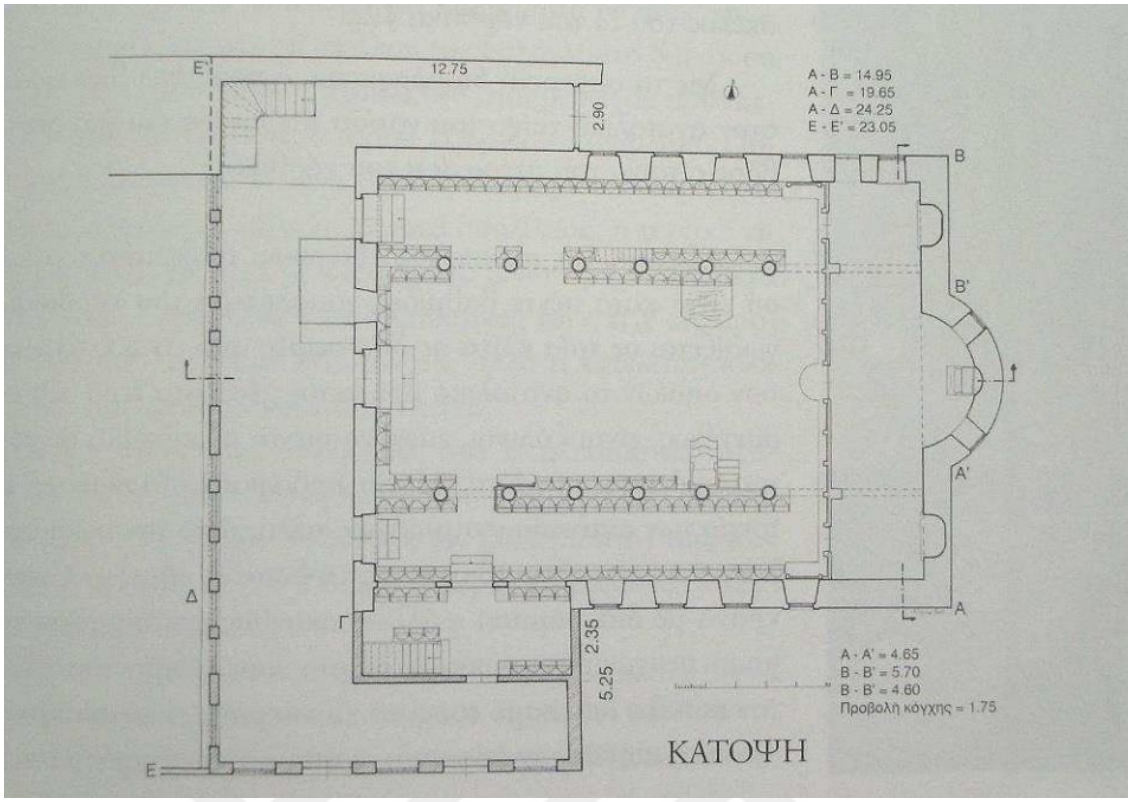
[446]Büktel, 2017, **a.g.k.**, 141-142. Sonraki yıllarda yapılan araştırmalar sonucunda Midilli Adası ve Ayvalık çevresinde, kendi içinde ortak özellikler gösteren "U" narteksli bir plan tipinin uygulama alanı bulduğu ve Yunan araştırmacılar tarafından bu bölgede bulunan bu şemayı taşıyan yapılara "Aeolya" tipi adı verildiği görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Büktel, 2018, **a.g.k.**, 68-69. Uzunköprü'deki Vaftizci Yahya Kilisesi, "U" narteksin pahlanmış köşeleriyle farklı bir düzenlemeye sahiptir. Benzer bir uygulama, Ayvalık Taksiyarhis Kilisesi'nde görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Büktel, 2011, **a.g.k.**, 118, Büktel, 2017, **a.g.k.**, 156. Kyrkudis, Dimetoka'da bulunan Agios Athanasios Kilisesi'nin narteksinin yapının inşaatından sonra oluşturulduğunu iddia etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. T. Kyrkudis (2016). *Bizans ve Post-Bizans Döneminde Dimetoka (Didymoteicho).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 44.

Çizim 132: *Dimetoka Kimiseos Theotokou (Κοιμήσεως Θεοτόκου) Kilisesi Zemin Kat Planı (Yılmaz Büktel'den)*

Çizim 133: *Dimetoka Sotiros Hristou (Σωτήρος Χριστού) Kilisesi Zemin Kat Planı (Yılmaz Büktel'den)*

Çizim 134: *Sofulu Agios Athanasios (*Άγιος Αθανάσιος*) Kilisesi Zemin Kat Planı (Yılmaz Büktel'den)*

Fotoğraf 304: *Dimetoka Agios Athanasios (*Άγιος Αθανάσιος*) Kilisesi Genel Görünümü (2023)*

Fotoğraf 305: *Dimetoka Agios Athanasios (*Άγιος Αθανάσιος*) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü (Google Earth 23.01.2023)*

Fotoğraf 306: *Dimetoka Kimiseos Theotokou (Κοιμήσεως Θεοτόκου) Kilisesi Genel Görünümü (2023)*

Fotoğraf 307: *Dimetoka Kimiseos Theotokou (Κοιμήσεως Θεοτόκου) Kilisesi Mahfil Katı (2023)*

Fotoğraf 308: *Dimetoka Kimiseos Theotokou (Κοιμήσεως Θεοτόκου) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü (Google Earth 23.01.2023)*

Fotoğraf 309: *Dimetoka Sotiros Hristou (Σωτήρος Χριστού) Kilisesi Genel Görünümü (2023)*

Fotoğraf 310: *Dimetoka Sotiros Hristou (Σωτήρος Χριστού) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü (Google Earth 23.01.2023)*

Fotoğraf 311: *Sofulu Agios Athanasios (*Άγιος Αθανάσιος*) Kilisesi Genel Görünümü (2023)*

Fotoğraf 312: *Sofulu Agios Athanasios (*Άγιος Αθανάσιος*) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü (Google Earth 23.01.2023)*

Fotoğraf 313: *Sofulu Agios Georgios (*Άγιος Γεώργιος*) Kilisesi Genel Görünümü (2023)*

Fotoğraf 314: *Sofulu Agios Georgios (*Άγιος Γεώργιος*) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü (Google Earth 23.01.2023)*

Fotoğraf 315: *Kornofolia Kimiseos tis Theotokou (Κοιμήσεως της Θεοτόκου) Kilisesi Genel Görünümü*

Fotoğraf 316: *Kornofolia Kimiseos tis Theotokou (Κοιμήσεως της Θεοτόκου) Kilisesi Kuşbakışı Görünümü (Google Earth 23.01.2023)*

Fotoğraf 317: *Uzunköprü Aziz Ioannes Rum Kilisesi (2020)*

Bizans sonrası Osmanlı İmparatorluğu döneminde başkent İstanbul'da birçok kilise inşa edilmiştir. Bunların bir kısmı eskiyen ve onarılamayacak duruma gelen kiliselerin yerine inşa edilirken, bir kısmı da yeni kiliselerdir. "U" narteksli plan tipinin İstanbul'da sadece tek bir kilisede uygulama alanı bulduğunu söyleyebiliriz. Bu kilise, Ayakapı'da bulunan 1837 tarihli Hagios Nikolaos Rum Kilisesi'dir.[447] Arşiv belgelerinden yapılan taramada "U" narteksli plan tipinin bir örneğine Tekirdağ'ın İstanbul sınırında bulunan Sultanköy (Sultanyeri) Mahallesi'nde rastlanmıştır. Günümüze ulaşmayan bu yapı da aynı kurguyu tekrarlamaktadır.[448]

Osmanlı arşivlerinde Tekirdağ ili sınırları içerisinde gayrimüslimler tarafından 19. yüzyıl sonunda, 20. yüzyıl başında inşa edilen bazı kiliselerin plan ve cephe çizimleri bulunmaktadır. Buradaki çizimler, günümüzde uygulanan mimari proje çizimlerine teknik olarak çok yakındır.[449] Projeler analiz edildiğinde, kiliselerin önemli oranda bazilikal olarak planlandığı söylenebilir. Bununla birlikte tek nefli yapılar da mevcuttur.

[447]Z. Karaca (2006). *İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri*. Yapı Kredi Yayınları: 556, Sanat: 7, İstanbul: Üç-Er Ofset, s. 93, 322-323.
[448]BOA, İ.AZN.71.25, H.11.03.1325 (M.24.04.1907).
[449]Günümüze ulaşan yapıların mevcut durumuyla karşılaştırıldığında projelerin her zaman sadakatle uygulanmadığı, inşaat esnasında önemli değişikliklerin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Bazilikal yapılar içinde Tekirdağ Işıklar Köyü Agios Athanasios Rum Kilisesi, Tekirdağ Malkara Gözsüz Köyü Genisis Theotokou Rum Kilisesi, Tekirdağ Malkara Hasköy Agios Mokios Rum Kilisesi, Tekirdağ Malkara Karacahalil Köyü Agios Ioannis Theologos Rum Kilisesi, Malkara Merkez Rum Katolik Kilisesi, Tekirdağ Hayrabolu Kasımpaşa Köyü Rum Kilisesi sayılabilir. Tek nefli yapılar, Malkara Merkez Agios Haralambos Rum Kilisesi, Tekirdağ Malkara Yenidibek Köyü Rum Kilisesi, Tekirdağ Mürefte Çınarlı Köyü Meryem Ana Rum Kilisesi, Tekirdağ Marmara Ereğlisi Sultanköy Agia Paraskevi Rum Kilisesi'dir.[450] Haç planlı birkaç yapı da bulunmaktadır; Bunlardan ilki Tekirdağ Hayrabolu Hasköy Taksiarhon Rum Kilisesi, diğeri Tekirdağ Panagia Revmatokratira Rum Kilisesi'dir.

Günümüze ulaşmayan ve proje çizimlerini arşiv belgeleri aracılığıyla görebildiğimiz bu yapıların bir kısmının dikkat çekici çan kuleleri bulunmaktadır; Kare bir gövdeye sahip olan çan kulelerinin soğan başlı külahları bulunmaktadır. Bu tasarım, bize II. Abdülhamid döneminde inşa edilen mektepli köy camilerinin, yüksek kare kaideli ve soğan başlı külahları bulunan minarelerini hatırlatmaktadır. Bu yapılar sırasıyla, 1912 tarihli Tekirdağ Malkara Gözsüz Köyü Rum Kilisesi ve Malkara Agios Haralambos Rum Kilisesi'dir.

6.4.2. Malzeme ve Teknik:

İnceleme kapsamında değerlendirilen kiliselerin biri hariç tamamı, moloz taş ve kaba yonu taş kullanılarak kagir olarak inşa edilmiştir. Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi, Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi ve Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi'nde aynı inşa tekniği görülmektedir. Moloz taş ve kaba yonu taşlarla örülen beden duvarlarında belirli aralıklarla tuğla hatıl sıraları bulunmaktadır. Almaşık teknik, bu dönemin kilise yapılarında baskın bir inşa yöntemidir. Cephe köşeleri, daha düzgün taşlarla vurgulanmıştır. Malkara Ermeni Kilisesi'nin pencere söveleri, saçak altı içbükey silmesi, apsis duvarının ortasındaki payanda taş malzeme ile oluşturulmuştur. Ayrıca iç kısımda bema platformu, apsis yarım kubbesinin kasnağı ve silmesi, apsisi sınırlayan sütunceler, nefleri ayıran sütunlar da taş malzemedir. Üç kilisede, taş harici tuğla malzeme de önemli oranda kullanılmıştır. Malkara Ermeni Kilisesi'nde pencerelerin kemerleri, dikine tuğla sıraları ile oluşturulmuştur. Dökülen sıva tabakalarından absidiyollerin kemerlerinin de dikine tuğla sıralarından oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

[450]Ancak bu çizimlere tereddütle yaklaşmak gerekmektedir. Günümüze ulaşan yapılardan biri olan Şarköy Tepeköy Agios Georgios Rum Kilisesi, arşiv çizimlerinde tek nefli gözükmesine rağmen, mevcut durumunda bazilikal olduğuna dair güçlü işaretler taşımaktadır.

Yine bu kilisede apsisin yarım kubbesi ve pastoforion hücrelerinin tonoz örtüleri de tuğla malzemeden oluşturulmuştur. Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi'nin pencere kemerleri ve saçak altı silmeleri tuğladır. Aynı kilisede apsis kemeri taş, üzerindeki hafifletme kemeri ise tuğladır. Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi'nde tuğla kullanımı nispeten daha fazladır. Ana giriş kapısı ve kavisli kenarlarında, pencere kemer, çerçeve ve hafifletme kemerlerinde, apsis yarım kubbesinde, apsis duvarındaki ve her iki yanındaki duvarların niş kemerlerinde tuğla malzeme tercih edilmiştir. Bu kilisede bozulan duvar dolguları da tuğla malzeme ile takviye edilmiştir. Mermer malzeme, Şarköy Tepeköy Aziz Georgios ve Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum kiliselerinin kitabelerinde görülmektedir. Malkara Ermeni Kilisesi'nin kitabesi yoktur. Ancak iç mekan dekorasyonunda mermer malzemeye rastlanmaktadır; Bu kilisede mermer, yan neflere dışarıdan girişi ve apsis yayı içinden pastoforion hücrelerine ulaşımı sağlayan kapı çerçevelerinde, ayrıca bema platformunun kaplama ve merdivenlerinde kullanılmıştır.

Malzeme ve teknik açısından incelediğimiz yapılardan önemli oranda farklılaşan son katalog yapımız, Malkara Şahin Mahallesi'nde bulunan kilisedir. Yapı, tamamen kesme ve moloz taştan inşa edilmiştir. Bir Rum kilisesi olarak anılmaktadır. Yunanca kaynaklarda çok sınırlı bilgi bulunmaktadır ve kilisenin adından hiç bahsedilmemektedir. Kilise, Trakya'nın güneyindeki Rum kiliselerine değil, kuzeyindeki Bulgar kiliselerine benzemektedir. 20. yüzyıl başında Trakya köylerinde Bulgar dilli olup, Rum Patrikhanesine bağlı birçok cemaatin olduğu bilinmektedir. Malkara'nın merkeze uzak yerleşimlerinden biri olan köyde, yakın zamanda kilise yakınında 19. yüzyıla ait Ermenice mezar taşlarının da çıkması, yeni soru işaretlerine neden olmaktadır. Kiliseye, inşa tekniği, malzeme kullanımı ve cephe düzeni olarak en çok benzeyen yapı, 19. yüzyılda Kırklareli Koyunbaba Köyü'nde inşa edilen Bulgar Kilisesi'dir (Fotoğraf 318-319).[451]

[451]Koyunbaba Kilisesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Toptaş, B. (2012). *Kırklareli merkez ilçe ve köylerindeki gayrimüslim eserleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 109.

Fotoğraf 318: *Kırklareli Koyunbaba Kilisesi Genel Görünümü (2023)*

Fotoğraf 319: *Kırklareli Koyunbaba Kilisesi Narteksten Apsise Bakış (2023)*

Diğer önemli bir yapı malzemesi ahşaptır. Bu malzemeden elde edilen ürünler, hem dekorasyonda, hem de mimari unsurların oluşturulmasında kullanılmıştır. Kagir kiliselerin en önemli ahşap bölümleri, mahfil katları ve çatı sistemleridir. Bugün harap durumda da olsa, kalıntılardan yola çıkılarak dört kilisenin de kırma ahşap çatılı olduğu anlaşılmaktadır. Çatılarda alaturka kiremit kullanılmıştır. Her dört kilisenin de özgün halinde kadınlar için düzenlenmiş ahşap mahfil katları (gynaikon) bulunmaktadır. Günümüzde bu kısımlar çevresel etkiler nedeniyle önemli oranda harap olmuştur. Yine de kalıntılar ve duvar yüzeylerindeki izler vasıtasıyla, sınırlarını tespit etmek mümkündür. Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi'nin kuzeybatı kanadında mahfil katının zemini ve taşıyıcı sistemi kısmen izlenebilmektedir. Ahşap malzeme bu yapıda ayrıca, kapı kanatlarında, pencere çerçevelerinde ve bazen lentolarında, izlerini duvar yüzeylerinde görebildiğimiz ve özgün halinde var olduğunu iddia edebileceğimiz ikonastasis duvarında kullanılmıştır. Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi'nin ana girişine ait özgün ahşap kapı kanatları, hala üzerinde durmaktadır. Kilisenin narteks kısmına inşa edilen betonarme yapılar yüzünden bu bölüm önemli oranda deforme olmuştur. Mahfile ait hiç bir mimari unsur kalmamıştır. Varlığı, sadece duvar yüzeylerindeki kiriş izlerinden tahmin edilebilmektedir. Benzer bir durum Malkara Ermeni Kilisesi için de geçerlidir. Batı duvarının iç kısmında duvar yüzeylerinde mahfil katının kiriş oyukları seçilebilmektedir. Malkara Ermeni Kilisesi'nin kuzey cephe duvarında alt katta bir pencerede, orijinal ahşap doğramalar hala durmaktadır. Son olarak, Malkara Ermeni Kilisesi, Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi ve Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi'nin beden duvarlarında yer yer ahşap hatıllar izlenebilmektedir.

İncelenen yapılarda özgün madeni malzeme ile imal edilmiş mimari elemanlar sınırlıdır. Günümüzde pencerelerde kullanılan madeni korkulukların tamamına yakını, Cumhuriyet döneminde yenilenmiştir. Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi'nin apsis duvarının kuzey ucundaki pencere korkulukları ve Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi'nin ana giriş kapısı kemeri içindeki yarım yuvarlak formundaki korkuluklar orijinaldir.

6.4.3. Mimari Unsurlar:

Mevcut kalıntılar ve izler takip edilerek katalog kapsamında incelenen dört kilisenin de mahfil katlarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çan kulelerinin varlığına dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Dört kilisenin de narteksleri, yapının beden duvarları içinde

çözümlenmiştir. Yapıların hepsi kırma çatılıdır. Katalog yapıları içinde diğerlerinden önemli oranda farklılaşan yapı, Malkara Surp Toros Ermeni Kilisesi'dir. Bu kilisede apsisin her iki yanında pastoforion hücreleri yer almaktadır. Bu hücreleri sınırlayan doğu cephe duvarı yüzünden apsis çıkıntısı dışarıdan fark edilememektedir.

6.4.4. Cephe Düzeni:

İnceleme kapsamında yer alan kiliselerin oldukça sade cephe düzenlemelerine sahip olduğu, bununla birlikte ana girişin yer aldığı batı cephe duvarının dekoratif unsurlarla vurgulandığını, ancak burada da ölçülü davranıldığı görülmektedir. Yapılar, Hristiyan toplulukların bölgeden ayrılmasından sonra uzun bir süre boş kalmış, kimi zaman başka amaçlarla kullanılmıştır. Bu durum, çevresel şartlarla birleşince, yapılarda önemli oranda tahribat oluşmuştur. Bununla birlikte, kiliselerin mevcut durumları üzerinden yapısal unsurları az çok tahmin edilebilmektedir.

Malkara Ermeni Kilisesi'nin ana giriş cephesi olan batı cephesinin kuzey kısmı, yükselen yol seviyesi nedeniyle kısmen kot seviyesinin altında kalmıştır. Aynı cephenin güney ucunda da muhdes tek katlı bir eklenti bulunmaktadır. Cephenin orta aksında yer alan ana giriş kapısı ve üzerindeki pencere açıklığı betonarme olarak müdahale görmüş ve formu bozulmuştur. Kapı açıklığını her iki yanında alt ve üst katlara karşılık gelen pencereler bulunmaktadır. Kumtaşı sövelerle çerçevelenmiş pencere açıklıklarının bazıları yarım yuvarlak, bazıları basık kemerlidir. Kuzey cephede iki kademeli bir pencere düzeni vardır. Buradaki pencerelerde de benzer bir kemer ve söve uygulaması vardır. Üst katta sekiz, alt katta altı adet pencere yer almaktadır. Alt katın son pencere açıklığının ardından gelen açıklık, yan nefe bağlanan bir giriştir. Güney cephe de kuzey cephenin tekrarıdır. Ancak bitişik olarak inşa edilen muhdes depo yapısı nedeniyle dışarıdan algılanamamaktadır. Apsis çıkıntısı cephe duvarından dışa taşırılmamıştır. Bunun nedeni, her iki yanındaki pastoforion hücreleridir. Düz apsis duvarının orta aksına bir payanda inşa edilmiştir.

Cephelerinde kesme taş ve moloz taş kullanılan Malkara Şahin Mah. Rum Kilisesi'nin ana giriş kapısının bulunduğu batı cephesinde sınırlı ölçüde dekoratif unsurlar yer almaktadır. Betonarme bir kasa içine alınmış giriş kapısının her iki yanındaki pencere açıklıkları da genişletilerek formu bozulmuştur. Üst katta üçgen çatı alınlığı ortasında yer alan pencere ve her iki yanında daha küçük ölçekli pencereler kumtaşı sövelerle çerçevelenmiş, üst kısımlarına üçgen alınlıklar konulmuştur. Kapının üzerinde ve üst aksında bulunan pencere açıklıklarını çevreleyen, kumtaşından imal edilmiş, ancak

oldukça yıpranmış sütunceler yer almaktadır. Doğu cephesinde apsis çıkıntısının neredeyse tamamının yıkıldığı görülmektedir. Cephenin üst kısmında üç açıklık penceresi bulunmaktadır. Kuzey ve güney cepheler simetrik bir pencere düzenine sahiptir. Kuzey cephede, narteks ve mahfil katını aydınlatan pencerelerin karşılığı, güneyde ikinci bir giriş kapısı ve üst kısmında mahfil katını aydınlatan penceredir. Şahin Mahallesi'nde bulunan Rum Kilisesi, Kırklareli Koyunbaba Köyü'nde yer alan Bulgar Kilisesi ile benzerlikler taşımaktadır. İç mekan kurgusunun cephelere yansıyan görünümü, hemen hemen aynıdır. Koyunbaba Kilisesi'nin de narteks ve mahfil katına bağlantı sağlayan güney cephe duvarından bir giriş açılmıştır.[452] Her iki yapıda da kapı ve pencereler geniş sövelerle çerçevelenmiştir. Yapıların inşaatında kesme ve moloz taş kullanılmıştır, tuğla malzeme tercih edilmemiştir.

Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi ve Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi, birbirlerine yakın tarihlerde inşa edilmiş Rum kiliseleridir. Cephe düzenleri de birbirine yakındır. Almaşık teknikle moloz taş, kaba yonu taş ve tuğla kullanılarak oluşturulan cephe duvarları oldukça masif bir görünüme sahiptir. Pencereler simetrik bir düzen içinde cephe duvarlarına dağıtılmıştır. Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi'nin batı cephesinde bulunan giriş kapısı, kavisli geniş bir tuğla çerçeve ile vurgulanmıştır. Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi'nin girişleri ise güneydoğu ve kuzeybatıda bulunmaktadır.

6.4.5. Süsleme:

Tanzimat Dönemi'ne kadar dikkat çekmeyen sade ve gösterişsiz cephe düzenlemelerine sahip olan gayrimüslim mabedleri, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerleşim merkezlerinde daha görünür hale gelmeye başladılar. Bu dönemde inşa edilen kilise ve sinagoglar, Neoklasik, Neobarok ve Oryantalizm gibi Batı kökenli üslupların ve mimari prensiplerin güçlü birer uygulayıcı durumundaydılar.

Çalışma kapsamında bulunan kiliselerin biri hariç tamamı köylerde yer almaktadır. Köylerde bulunan kiliseler, kent merkezlerine oranla daha sade bir tutumla ele alınmaktaydılar. Burada ekonomik sınırlılıklar da öne çıkıyordu. Diğer yandan geleneksel olarak, Müslüman idaresindeki kilise ve sinagoglarda süsleme unsurları, yapıların iç kısımlarında yoğunlaşıyordu. Malkara'da bulunan Surp Toros Ermeni Kilisesi, bu görüşe

[452]Büktel, Koyunbaba Kilisesi'nin narteksi olmadığını savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Y. Büktel (2017). Kırklareli Koyunbaba Köyü Kilisesi. *Uluslararası XVIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (22-25 Ekim 2014) Bildiriler*. Aydın: Efeler Belediyesi Kültür Yayınları: 3, s. 143.

en güçlü örnektir. Dıştan bakıldığında sıradan bir görünüme sahip olan yapı, iç kısmında beklenmeyecek ölçüde detaylı süsleme unsurlarına sahiptir. Ancak bölgede, karşılaştırma yapabileceğimiz ayakta kalan başka bir Ermeni kilisesi bulunmamaktadır.

6.4.4.1. Ahşap Süslemeler:

Katalog kapsamı içinde incelenen kiliselerin hiç birinde günümüze ulaşan ahşap süsleme elemanı bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, gayrimüslimlerin göçünden sonra yapıların başka amaçlarla kullanılması nedeniyle dekoratif unsurların kaybedilmiş olması, diğeri ise ahşap malzemenin çevresel şartlara karşı çok dayanıklı olmamasıdır.

6.4.4.2. Taş Süslemeler:

Katalog kapsamındaki yapılarda taş malzeme ile imal edilmiş plastik süsleme elemanı tespit edilememiştir. Bununla birlikte cephe yüzeylerinde ve mimari elemanlarda alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş bazı süsleme unsurları bulunmaktadır. Malkara Şahin Mahallesi'nde bulunan Rum Kilisesi'nin ana girişinin bulunduğu batı cephe duvarında sınırlı sayıda kabartma motifi bulunmaktadır; Cephe duvarının güney ucunda köşe taşı üzerinde dairesel bir form içinde Davut yıldızı motifi işlenmiştir. Yine bu cephede üst kattaki sağ ve sol köşelerde kalan pencerelerin üçgen alınlıklarının ortasında kabartma haç motifleri seçilebilmektedir. Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi'nin üç kitabesi de mermerden imal edilmiştir. İki tanesi oldukça sadedir. Ancak, avlu girişinde bulunan kitabe, süsleme detaylarıyla öne çıkmaktadır; Kitabenin ortasında bir kartuş bulunmaktadır. Kartuşun içindeki çift başlı kartal tasvirinin yer aldığı kabartmanın sadece izleri seçilebilmektedir. Üzerinde kıvrımlı şeritler içinde "Kimisis Tis Theotokou" yazısı yazmaktadır. Kitabe, zikzak formunda şeritler ile çerçevelendirilmiştir. Üst kısmında yer yer mavi renkli boya katmanları görülmektedir. Malkara Ermeni Kilisesi'nin yan neflere girişi sağlayan güneydoğu ve kuzeydoğu kısımlarındaki girişleri mermer sövelidir; Giriş kapılarının kemerleri üzerindeki kilit taşlarının ortasında bulunan haç motifleri kısmen korunmuştur. Benzer bir uygulama aynı kilisenin beması içinde yer alan ve pastoforion hücrelerine bağlantıyı sağlayan girişlerinde de görülmektedir. Ancak, burada sadece diakonikon hücresine girişi sağlayan kapının kemeri üzerindeki haç motifi günümüze ulaşmıştır. Yine aynı kilisede, apsis cephesinden düştüğü tahmin edilen bir mermer levha vardır; levhanın köşelerinde yüksek kabartma tekniğiyle yuvarlak bir gövdenin etrafında yarı açılmış kanat figürleri işlenmiştir.

6.4.4.3. Alçı Süslemeler:

Malkara Ermeni Kilisesi'nde, çalışma kapsamındaki diğer kilise yapılarına oranla daha fazla süsleme elemanına rastlanmaktadır. Yapıda alçı malzeme kullanılarak yapılan süsleme unsurlarından ilki, naosun güney duvarı üzerinde, pencere aralarında yer alan dekoratif çelenklerdir. Yaprak, çiçek ve meyve tasvirlerinin kabartma olarak uygulandığı yüzeylerin bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Nefleri birbirinden ayıran sütunların başlıkları da alçı malzeme ile oluşturulmuştur; Orta kısımlarında palmet, köşelerinde ise volütler bulunmaktadır. Apsis kemerinin üzengi noktası üzerinde vazo ve içerisinden çıkan yaprak demetleri kabartma olarak alçı malzeme ile oluşturulmuştur. Yapının eski fotoğraflarından tespit edilebildiği kadarıyla, sütun başlıklarının üzerinde yer alan geniş kenger yapraklarından oluşan plastik süslemeler günümüze ulaşmamıştır.

6.4.4.4. Fresko Süslemeler:

Katalog yapıları içerisinde fresko olarak tarif edebileceğimiz duvar süslemelerinin görüldüğü tek örnek, Malkara Ermeni Kilisesi'dir. Hatta günümüze ulaşan örneklerine bakılacak olursa Trakya ve yakın çevrede de benzer bir süsleme repertuarının uygulandığı başka bir kilise bulunmamaktadır. Fresko tekniği ile alçı sıvalı yüzeylere yapılan ve geometrik ve bitkisel motiflerin ağırlık kazandığı süslemeler, iç mekanda kuzey ve güney nef duvarları, neflere bağlanan kapıların üst kesimleri, en yoğun olarak da absidiyoller üzerindedir. Yapının sıva yüzeylerinin küçük bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Özgün halinde duvar yüzeylerinin çok daha fazlasının bezeli olduğunu düşünmek olasıdır.

6.4.4.5. Madeni Süslemeler:

Tekirdağ ili sınırları içinde yer alan ve günümüze ulaşan çalışma kapsamındaki dört kiliseden hiçbirine ait madeni süsleme elemanına rastlanmamıştır. Buradaki tek istisna, Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi'nin giriş kapısının kemeri içinde yer alan ve madeni çubuklarla oluşturulan yarım yuvarlak formundaki korkuluklardır.

6.4.4.6. Dekoratif Unsurlar:

İnceleme kapsamındaki kiliselerde hem cephelerde, hem de iç mekanda dekoratif unsurlarla karşılaşılmaktadır. Bunlar, dönemin üsluplarıyla ilişkili mimari elemanlardır. İlk olarak pencere ve kapıların etrafını saran geniş söveler gelmektedir; Malkara Ermeni Kilisesi'nin batı, kuzey ve güney cephe duvarlarının pencere açıklıkları, yarım yuvarlak, basık ve bazen de sivri formlardadır. Üzerlerinde bulunan kemerleri dikine tuğla sıralarıyla dekore edilmiştir. Dikine tuğla sıralarıyla yapılan düzenleme Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi'nde de görülmektedir. Bu kilisede, ana giriş kapısı üzerinde,

cephe pencerelerinde, apsis kemerinde ve apsis duvarının her iki yanındaki nişlerin kemerlerinde aynı uygulama tatbik edilmiştir. Şarköy Eriklice Aziz Theotokos Rum Kilisesi'nin apsis kemeri, kaba yonu taşlarla inşa edilmiştir. Ancak apsisin üzerindeki hafifletme kemeri, apsisin her iki yanındaki nişlerin kemerleri ve son olarak naos duvarlarındaki pencere açıklıklarının kemerleri, dikine tuğla sıralarıyla oluşturulmuştur.

Diğer kiliselerden farklı olarak Eriklice'deki kilisenin saçakları, kademeli bir şekilde dışa taşırılan tuğla silmelerle dekore edilmiştir. Tuğla malzeme ile yapılan diğer bir dekoratif uygulama, Şarköy Tepeköy Aziz Georgios Rum Kilisesi'nde ortaya çıkmaktadır; Yarım yuvarlak kemerli ana giriş kapısı, içeriden dışarıya doğu "C" şeklinde bir kavis ile hareketlendirilmiş, üst kısmında da dışa taşırılan bir silme kuşağı ile vurgulanmıştır.

Malkara Şahin Mah. Rum Kilisesi'nin ana cephesi olan batı cephesi, sınırlı düzeyde dekoratif unsurlara sahiptir. Giriş kapısının üzerinde, üst katta çatı alınlığının ortasındaki ve her iki yanındaki pencereler, kumtaşından imal edilmiş üçgen alınlıklara sahiptir. Ortadaki pencere ve hemen altındaki pencere açıklığı, her iki tarafından kumtaşı sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Tüm bu mimari elemanlar, yapının Neoklasik üslubunu vurgulamaktadır.

6.5. Tekirdağ Geç Dönem Osmanlı Manastırları

Şarköy Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı, Tekirdağ'da günümüze ulaşan tek manastır yapısıdır. Yapı harabe durumda olmasına rağmen, mekânsal kurgusu kısmen takip edilebilmektedir. Trakya kentlerinde de buradaki manastırı kıyaslayabileceğimiz günümüze ulaşan başka bir manastır yapısı mevcut değildir.[453] Ancak kaynaklar göz önüne alındığında 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında Tekirdağ ili sınırları içinde birçok manastırın faal durumda olduğu anlaşılmaktadır. Bunların içinde 19. yüzyılda inşa edilen Kumbağ'daki Theotokou Galateris Rum Manastırı dışında Naip Mahallesi'ndeki Agios Ioannis Prodromos Manastırı, Semetli Mahallesi'ndeki Agios Athanasios, Agios Ioannis, Agios Konstantinos, Agios Segas manastırları, Malkara'daki Elmalı Mahallesi'nde Agios Athanasios Rum Manastırı ve Hayrabolu'daki Hasköy Mahallesi'nde Zoodohou Pigis Rum Manastırı'nın inşa tarihleri ve mimarisi bilinmemektedir.

Günümüze ulaşan örnekler göz önüne alındığında, Geç Dönem'de inşa edilen Rum manastırlarının, Bizans döneminin geleneksel şemalarını önemli oranda devam ettirdiği

[453]Bölgede günümüze ulaşan diğer bir manastır, kayaya oyularak inşa edilen Kırklareli'nin Kıyıköy ilçesinde bulunan ve 6. yüzyıla tarihlenen Aya Nikola Manastırı'dır.

anlaşılmaktadır; Bu kurguda, merkezinde bir avlunun orasında bir kilise ya da şapel yer almaktadır. Kilisenin çevresi ise, manastır sakinlerinin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde düzenlenmiş yemekhane, yatakhane, rahip odaları, çalışma mekanları, depolardan oluşmaktadır. Manastır, savunmadan ziyade dışa kapalı bir yaşamı amaçlayan yüksek duvarlar ile çevrelenmiştir. Hoşköy'deki Ioannis Theologos Manastırı, bu kurgunun sadakatle uygulandığı manastırlardan biridir. Manastır kompleksi içinde ayrıca bölgenin tarım üretimine uygun olarak üzüm işleme üniteleri de mevcuttur.

Yapının yetimhane ve ahır yapıları ayakta ve iyi durumdadır. Kilise yapısı günümüze ulaşmamıştır. Diğer üniteler kısmen ya da tamamen yıkık durumda olup, zemin planlarından takip edilebilmektedir. Yapı toplulukları, kaba yonu ve moloz taş kullanılarak yığma olarak inşa edilmiştir. Dolgu malzemesinin içinde tuğla parçalarına da rastlanmaktadır. Ahşap malzeme, çatı ve zemin kaplamalarında, pencere ve kapı doğramalarında kullanılmıştır.

Şarköy Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı, bir Geç Dönem Osmanlı yapısı olmasına rağmen, bu döneme ait herhangi bir sanatsal üslup taşımamaktadır. 19. yüzyılın neredeyse tüm sivil, kamu ve dini eserlerine etki eden dekoratif mimari unsurlara da rastlanmamaktadır. Burada, Ortaçağ'dan gelen geleneksel uygulamaların devam ettirilmesinin yanında, üslup kaygısından ziyade, sadeliğin ve mütevazılığın teşvik edilmesinin de etkisi bulunmaktadır.

7. SONUÇ

18. yüzyıldan başlayıp, 20. yüzyıl başına kadar devam eden dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun Geç Dönemi olarak adlandırılır. Bu zaman diliminde devlet, siyasi, askeri ve ekonomik anlamda geriliyor olmasına rağmen, imar programlarında yoğun bir hareketliliğin olduğu görülmektedir. 19. yüzyılın yarısından sonra ise bu yapı etkinlikleri önceki dönemlerle kıyaslanamayacak bir büyüklüğe ulaşmıştır. Gelişen ve değişen kamu ihtiyaçlarıyla birlikte eğitimden ulaşıma, haberleşme hizmetlerinden yerel idarelere kadar birçok alanda yeni yapı türleri envantere katılmıştır. Öte yandan Tanzimat'ın ilanıyla birlikte daha geniş haklara sahip olan gayrimüslim topluluklar, mevcut olan dini ve eğitim yapılarını yenileyerek, kimi zaman da yeni yapılar inşa ederek, dönemin imar patlamasına eşlik etmişlerdir.

Genelde Rumeli coğrafyası, özelde Trakya bölgesi, yeniliklerin ilk benimsendiği bir coğrafya olmanın ötesinde, ülkenin kaderine yol verecek siyasi gelişmelere de ev sahipliği yapmıştır. Avrupa'dan Osmanlı ülkesine ithal edilen sanat akımları, benzersiz örneklerini bu topraklarda vermiştir. Türkiye Trakya'sı, Osmanlı Dönemi'nde gayrimüslimlerin Müslüman topluluklardan daha kalabalık olduğu bölgelerden biridir. Rumlar, Ermeniler, Bulgarlar ve Yahudiler bu dönemde, şehir merkezlerinden ücra dağ köylerine kadar yüzlerce eser inşa etmişlerdir. Özellikle, yüzyıllar boyunca Tekirdağ ve çevresindeki köylerin yerleşik halkı olan Rumların oluşturdukları yapı envanteri, oldukça yüksek sayı ve niteliktedir.

Tekirdağ'da Geç Dönem Osmanlı Dini Mimarisi (19.yy-20.yy) adlı doktora teziyle günümüz Tekirdağ ili sınırları içinde Osmanlı Dönemi'nin 19. ve 20. yüzyıllarında inşa edilen dini yapılar tespit edilerek incelenmiş, elde edilen verilerle Osmanlı mimarisi içindeki yeri ve önemi ortaya konulmuştur. Tez çalışması, Tekirdağ ili ile sınırlı olmakla beraber, mektepli köy camilerinin tipolojik özelliklerinin doğru tanımlanabilmesi ve bu yapı türünün gelişim sürecinin daha iyi değerlendirilebilmesi amacıyla, Batı ve Doğu Trakya'daki tüm mektepli köy camileri çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

Trakya Bölgesi, 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren önemli sosyal ve siyasi olaylara sahne olmuştur. Bunların en başında, Osmanlı Rumelisi'nde meydana gelen savaşlar ve neticesinde gerçekleşen göç hareketleri gelmektedir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı neticesinde Bulgaristan üzerinden gelen on binlerce Müslüman, dönemin Edirne Vilayetinin idari merkezlerine dağıtılmıştır. 1912 Balkan Savaşı sonrası değişen sınırlar nedeniyle büyük göç dalgalarından en çok etkilenen bölgelerden biri yine Trakya olmuştur. Balkan Savaşı'nın ardından çıkan huzursuzluk ve kırsalda gerçekleşen olaylar

neticesinde onlarca kilise ve cami yıkılmıştır. Bu dönemde gayrimüslimlerin çoğu bölgeden ayrılmak zorunda kalmıştır. 19. yüzyılın sonunda başlayan ve 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar devam eden savaşlar ve göçler, Trakya'daki taşınmaz kültür envanterinin bir taraftan oluşumuna, diğer yandan yıkımına neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli cephelerinden biri Gelibolu'da açılmıştır. 1912 yılında başlayan ve 1923-1924 yıllara kadar uzanan göçler, Trakya'nın yüzlerce yıllık demografik yapısını değiştirmiştir. Trakya, İkinci Dünya Savaşı'nda bile Meriç sınırlarına kadar gelen orduların ateşine tanıklık etmiştir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan'dan gelen muhacirlerin ana iskân bölgelerinden birini Trakya oluşturmaktadır. Tekirdağ ve çevresinde göçmenlerin yerleşimi için birçok köyün kurulduğu arşiv belgelerinden izlenebilmektedir. Halkın temel ihtiyaçlarının ivedilikle karşılanmak zorunda olunduğu bu dönemde, yeni yerleşim birimlerine bir cami ile mektebin inşası planlanmıştır. Aslında bu proje, aynı zamanda II. Abdülhamid'in temel politikalarından biridir. Padişah, yeni kurulan yerleşim yerlerinde bir cami ile mektebin kurulmasını arzusunu göstermekte, çoğu zamanda bunun finansmanını kendi bütçesinden karşılamaktadır. Bu dönemde ülkenin her yanında Emlak-ı Hümayun şubelerince yüzlerce mektep ve cami açılmıştır. Ancak bu imar etkinliğinde Edirne vilayeti en yüksek sayı ile ilk sırayı almaktadır. Vilayet içinde en fazla sayıda yapı ise Tekirdağ'a bağlı sancak merkezlerinde gerçekleşmiştir. Anadolu'daki örnekleriyle karşılaştırıldığında Trakya'daki mektep ve camilerin bağımsız yapılar olarak değil, aynı bina içinde yer aldıkları ve bir tip proje ile inşa edildikleri anlaşılmaktadır.

Mektepli köy camilerinin tespitinde, Hicri 1319 ve 1321 yıllarına Maârif Salnâmelerinden faydalanılmıştır. Bu salnâmelerde Edirne ve çevresinde inşa edilen mektep ve camilerin listesi verilmektedir. Belirtilen döneme ait köy adlarının zaman içerisinde değiştiği, bazılarının da artık olmadığı belirlenmiştir. Sahada yapılan çalışmalarda, günümüze ulaşan camiler tespit edilerek, tamamı yerinde incelenmiştir. Salnâmelerde Ferecik Şubesi olarak gösterilen merkez, günümüzde Yunanistan sınırları içinde kalan Ferez yerleşimidir. Bu nedenle hem Yunanistan, hem de Bulgaristan Trakya'sında saha çalışması yapılarak köy yerleşimleri taranmıştır. Bu çalışmaların neticesinde Gümülcine'ye bağlı, Fanari yakınlarında Kallisti (Kalanca) Köyü'nde aynı dönemde inşa edilmiş bir mektepli camiye rastlanmıştır. Üstelik bu yapı, özgün mimari unsurları iyi derecede korumaktadır.

Hicri 1319 ve 1321 Maârif Nezâreti Salnâmeleri, Osmanlı'nın bu alandaki son yayınlarıdır. Bu tarihten sonra Maârif Nezâreti Salnâmesi yayınlanmamıştır. Saha araştırmaları esnasında Maârif Nezâreti Salnâmelerinde adı geçmeyen mektepli camiler de bulunmuştur. Bu yapılar sırasıyla, Edirne Enez Gülçavuş Köyü, Kırklareli Pehlivanköy Kuştepe Köyü, Kırklareli Pehlivanköy Yeşilpınar Köyü, Kırklareli Pehlivanköy Kumköy Köyü, Kırklareli Babaeski Taşağıl Köyü, Kırklareli Babaeski Terzili Köyü, Kırklareli Üsküpdere Köyü ve Tekirdağ Kapaklı Karlı Mah. camileridir. Yapıların salnâmelerde yer almamasının nedeni, büyük bir ihtimalle daha sonraki tarihlerde inşa edilmiş olmalarıdır.

İncelenen mektepli köy camilerinin mimari tasarımı şu şekilde özetlenebilir; Kuzeybatı- güneydoğu yönünde gelişen dikdörtgen bir plan, tüm yapılarda istisnasız uygulanmaktadır. Yapıların tamamında, kuzeybatı duvarına bitişik bir kadınlar mahfili bulunmaktadır. Minare, girişi mahfil katına bağlanacak şekilde, yapının güneybatı cephesinin kuzey ucuna yakın bir konumda bulunmaktadır. Minare, yüksek kaideli, güdük gövdeli ve soğan başı formundaki külahı ile karakteristik bir forma sahiptir. Mahfil katına ve derslik odasına giriş, minare yanında oluşturulan merdiven ve kimi zamanda yapının iç kısmından sağlanmaktadır. Kuzeybatı cephenin orta aksında yer alan bir ana giriş kapısı, her iki yanında ve üst katında pencere açıklıkları bulunmaktadır. Giriş cephesi ve mahfil katının yer aldığı kuzeydoğu ve güneybatı cephedeki tüm pencereler basık kemerlidir. İbadet alanının bulunduğu bölümdeki pencereler ise, üç cephede de daha büyük boyutlu ve sivri kemerlidir. Ancak, az sayıda olmak üzere, bazı yapılarda harim duvarlarındaki pencerelerin basık kemerli ya da giriş bölümündekiler gibi küçük ölçülerde olduğu görülmektedir. Daha az sayıda yapıda ise, harim kısmındaki pencereler çift sıra halinde, yani kademeli olarak uygulanmıştır. Son cemaat yeri, yaygın olarak görülmekle beraber, son cemaat yeri olmayan yapılar da önemli bir sayıya ulaşmaktadır. Üst katı kalın bir duvarla kadınlar mahfilinden ayrılarak mektep olarak bölünen yapı tipi, mektepli köy camilerinin en belirgin örnekleridir. Bir grup yapı ise, alt katta giriş bölümünün hemen arkasından gelen koridorun bir ya da her iki tarafında mektep olarak tasarlanan mekanlara sahiptir. Yapıların bir tanesi, hem alt katta hem de üst katta bölünmüş özgün mektep odalarına sahiptir.

Günümüze ulaşan mimari unsurlar göz önüne alınarak, tamamının sade bir tutumla inşa edilip, süsleme unsurlarına sınırlı ölçüde yer verildiği anlaşılmaktadır. Yapıların hepsinin kırma çatılı ve avlulu olduğu görülmektedir. Mektepli köy camilerinin cephe

kurguları, dönemin kamu yapılarını hatırlatmaktadır. Yapılar, dış görünümleri itibariyle minare dışında dini mimariye ait herhangi bir unsur taşımamaktadır.

Mektepli köy camileri, 19. yüzyılda tüm Avrupa kentlerinde olduğu gibi Osmanlı ülkesinde de güçlü bir şekilde kendini duyuran Neoklasik üslubun temel prensipleriyle inşa edilmiştir. Simetrik ve sade bir cephe düzeni, geniş söveli ve kilit taşlı pencere ve kapılar, girintili çıkıntılı taşlarla vurgulanan cephe köşeleri, bu dönemde tüm kamu yapılarıyla birlikte, zaman zaman dini yapılarda da uygulama alanı bulmuştur. Tüm bu mimari prensipler, göçmenler için kurulan yerleşimlerde kökeni primitif köy camilerine dayanan ibadet yapılarının içine mektep bölümünün de dahil edilmesiyle yeniden yorumlanmıştır.

Tez çalışmamız ile mektepli köy camileri üzerinde ilk kez bilimsel bir araştırma gerçekleştirilerek, literatürdeki alan ile ilgili eksiklik giderilmiştir. Tip proje olarak inşaat programlarına alınan ve bölgesel bir üslup kazanarak gelişim gösteren mektepli köy camileri, Türk mimarisi açısından özgün bir yapı grubuna karşılık gelmektedir. Bununla birlikte mektepli köy camilerinin oluşturulmasında kuramsal bir kaygı yerine, pragmatik bir yaklaşımın egemen olduğunu da söylemek mümkündür. Göç gibi sosyal bir arka plana dayanan bu inşaat programı, dar bir zaman aralığı ve coğrafya ile sınırlı kalmıştır. Yeni oluşan iskân alanlarında göçmenlerin temel ihtiyaçları olan eğitim ve din hizmetlerinin en ekonomik yollarla giderilmesi amaçlanmıştır.

Mektepli köy camilerinin tamamı köylerde inşa edilmiştir. Bu köylerin de büyük bir kısmı göçmenler için oluşturulan köylerdir. Bu köyler içinde bazı köylerin ise Rumeli göçleri öncesi Tatar ve Çerkez muhacirler için inşa edildiği, ancak yeterli iskânın sağlanamadığı bilinmektedir. 19. yüzyılın son çeyreğinde köy olarak kurulan bu yerleşimlerin önemli bir kısmı hala bu statüsünü devam ettirmektedir. Ancak bazı yerleşimler bugün büyük belde ve ilçelere dönüşmüştür; Arşivlerde Türbedere olarak geçen Çerkezköy, günümüzde Tekirdağ'ın en kalabalık ilçelerinden biridir. Kapaklıpınar Köyü, Kapaklı adıyla Tekirdağ'ın önemli sanayi merkezlerinden biri haline gelmiştir. Çorlu ve Çerkezköy arasında yer alan Kızılpınar, Veliköy ve Velimeşe de Cumhuriyet döneminde nüfusu hızla artan yerleşim merkezleri haline gelmiştir.

Doğu ve Batı Trakya'da saha çalışmaları sonucu 33 adet mektepli köy camisinin günümüze ulaştığı tespit edilmiştir. Bu yapıların ikisi sadece minareden ibarettir. Yapıların 9 tanesi Edirne'de, 10 tanesi Kırklareli'nde, 1 tanesi İstanbul Silivri'de, 1 tanesi Gümülcine'de 12 tanesinin de Tekirdağ ili sınırları içinde olduğu belirlenmiştir. Çalışma sürecimizde, Trakya illerinde yer alan ve koruma altında olmadığı tarafımızca tespit

edilen 11 adet mektepli caminin, Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğüne başvurularının yapılarak tescil edilmesi sağlanmıştır (Belge 45-55/Bkz. EKLER).

Günümüze değin tipolojik bir sınıflandırmaya tabi tutulmayan bu yapıların envanterinin çıkarılması, müşterek unsurlarının ortaya konulması önem taşımaktadır. Bu tür çalışmalar, yapıları asli unsurlarına döndürmek amacıyla yapılan restorasyon projelerine önemli katkı sağlayacaktır. Nitekim mektepli köy camilerinin tipolojik özelliklerine ilişkin bir değerlendirme olmadığı için, Tekirdağ Saray Kurtdere Mahallesi Camii ve Edirne Enez Gülçavuş Köyü Camii'nde yapılan restorasyon çalışmalarında bazı mimari unsurlar, özgün haline uygun şekilde oluşturulamamıştır.

19. ve 20. yüzyıllarda mektepli köy camilerinin dışında Tekirdağ ilinde başka camiler de inşa edilmiştir. Süleymanpaşa merkezde bulunan Eski Camii ve Orta Camii anıtsal ölçülerde yapılardır. Süleymanpaşa Kaşıkçı Mahallesi'ndeki camii, mektepli köy camilerine benzemekle birlikte, farklı bir yaklaşımla inşa edilmiştir. Saray Büyükyoncalı ve Bahçeköy mahallelerinde bulunan camiler ise, tipik köy camilerinin Geç Dönem üslubuyla yeniden yorumlanmasından ibarettir. Gerek ilçe merkezleri, gerekse kırsalda inşa edilen Geç Dönem Osmanlı camilerinin sayısı açısından Tekirdağ ili, Edirne ve Kırklareli illerine göre açık ara öndedir.

Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde bulunan ve günümüzde cami olarak kullanılan sinagog, özgün mimari unsurlarını önemli ölçüde korumaktadır. Yapı, geleneksel planları devam ettirmekle beraber, tavan süslemeleri açısından bölgedeki özgün bir örneği oluşturmaktadır.

Tekirdağ'da 19. ve 20. yüzyıllarda inşa edilmiş önemli bir yapı grubu, kilise ve manastırlardır. Günümüze, Tekirdağ il sınırları içinde bulunan dört kilise ve bir manastır ulaşmıştır. Yapıların tamamı harabe durumdadır. Öte yandan arşiv belgeleri ve kaynaklar incelendiğinde, çoğunluğu köy yerleşimlerinde olmak üzere onlarca kilise ve manastırın inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu yapıların büyük bir kısmı, 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başına tarihlenmektedir. Her ne kadar günümüze ulaşmamış olsa da, birçok yapının Osmanlı arşiv belgelerindeki proje çizimleri esas alınarak, plan ve üslupları tespit edilebilmektedir. Malkara Ermeni Kilisesi, Trakya'da günümüze ulaşan tek Ermeni kilisesidir. Kilise, hem yapısal, hem de süsleme repertuarıyla çalışma kapsamındaki diğer kilise yapılarından ayrılmaktadır. Kilise, muhtemelen İstanbul'daki çağdaşlarını takip ediyor olmalıdır. Kumkapı'da bulunan Surp Vortvots Vorodman Kilisesi, Malkara Ermeni Kilisesi'ne tasarım açısından oldukça yakın bir örnektir. Ancak, Malkara Ermeni

Kilisesi'nin bezeme teknikleri ve desen programı, İstanbul'daki diğer Ermeni kiliselerinde de görülmemektedir.

Şarköy Hoşköy Ioannis Theologos Manastırı, hem Tekirdağ hem de Trakya'da günümüze ulaşan az sayıdaki manastırdan biridir. Yapı, 19. yüzyılda inşa edilmiş olmasına rağmen bu döneme ait herhangi bir üslup özelliği görülmemektedir. Bununla birlikte klasik manastır şemasını bu dönemde de devam ettirmesi açısından önem taşımaktadır.

19. yüzyılın son çeyreğinde Trakya bölgesinde dini yapıların hem ibadet, hem de eğitim amacıyla birlikte kullanımı, sadece Müslüman toplum için geçerli olmamıştır. Bölgede yaşayan Rumlar da köy yerleşimlerinde kiliselerin narteks bölümünü zaman zaman çocukların eğitim alanı olarak değerlendirmişlerdir.

KAYNAKÇA

Salnâmeler:

Hicri 1319 (M.1901-1902) Maârif Nezâreti Salnâmesi

Hicri 1321 (M.1903-1904) Maârif Nezâreti Salnâmesi

Arşivler:

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BEO.2014/181013, H.10.07.1322 (M.20.09.1904)

DH.MKT.78/27, H.18.03.1311 (M.29.09.1893)

DH.MKT.893/29, H.18.07.1322 (M.28.09.1904)

HAT.777.36427, H.29.12.1245 (M.21.06.1830)

HAT/775-36381, H.19.02.1236 (M.26.11.1820)

HH.İ…182/9, H.24.01.1324 (M.20.03.1906)

HH.İ…190/26, H.14.02.1325 (M.29.03.1907)

HH.İ…114.66, H.23.12.1315 (M.15.05.1898)

HH.İ…79/57, H.16.11.1308 (M.23.06.1891)

HR.SYS. 2471.108, M.31.12.1922

İ..AZN.57.15, H.10.06.1322 (M.22.08.1904)

İ.AZN.106.25, H.15.06.1330 (M.01.06.1912)

İ.AZN.105.27, H. 10.03.1330 (M.28.02.1912)

İ.AZN.65.6, H.02.01.1324 (M.26.02.1906)

İ.AZN.62.11, H.07.06.1323 (M.09.08.1905)

İ.AZN.108.15, H.05.11.1330 (M.16.10.1912)

İ.AZN.22.22, H.13.06.1314 (M.19.11.1896)

İ.AZN.78.12, H.28.03.1326 (M.30.04.1908)

İ.AZN.71.25, H.11.03.1325 (M.24.04.1907)

İ.AZN.27.4, H.04.03.1315 (M.03.08.1897)

İ.AZN.21.14, H.15.03.1314 (M.24.08.1896)

İ.AZN.22.9, H.25.05.1314 (M.01.11.1896)

İ..DH..1003/79209, H.20.12.1303 (M.19.09.1886)

İ..DH..920.73020, H.22.08.1301 (M.17.06.1884)

İ..HR..221.12893, H.09.05.1283 (M.19.09.1866)

İ..HR..236.14029, H.23.01.1286 (M.05.05.1869)

ML.EEM.700/93, R.25.06.1324 (M.07.09.1908)

ML.EEM.68.11. R.03.01.1299 (M.15.03.1883)

ML.EEM.681/90, R.09.04.1324 (M.22.06.1908)

ML.EEM.78/58, R.03.09.1300 (M.15.11.1884)

ML.EEM.110/93, R.03.02.1305 (M.15.04.1889)

ML.EEM.127/60, R.04.04.1306 (M.16.06.1890)

ML.EEM.162/39, R.27.08.1308 (M.08.11.1892)

ML.EEM.170/60, R.20.02.1309 (M.02.05.1893)

ML.EEM.700.93, R.25.06.1324 (M.07.09.1908)

ŞD.1936/8, H.28.05.1322 (M.10.08.1904)

ŞD.1943.20, H.04.09.1326 (M.30.09.1908)

ŞD.1944.2, H.22.02.1327 (M.15.03.1909)

ŞD.1922.8, H.12.10.1314 (M.16.03.1897)

Y.MTV.307/64, H.11.02.1326 (M.15.03.1908)

Y.MTV.298-152, H.27.04.1325 (M.09.06.1907)

Eserler:

Ağanoğlu, H. Y., Bayram, S. ve Yıldıztaş, M. (2009). *Osmanlı Belgelerinde Batı Trakya.* T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. Yayın No: 107**.** İstanbul: Düzey Matbaacılık.

Ağar, T. (2016). La Furtuna " Hatıralarda Yaşayan Gidenler. Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, 449-470.

Akkır, R. (2022). Kimliğin Oluşmasında Ziyaret Fenomeninin Etkisi: Arzu Baba Türbesi Örneği. Tekirdağ'da Dinî ve Kültürel Hayat. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Kültür-Tarih-Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1*. İstanbul: Matsis Matbaası, 127-142.

Alikılıç, D. (ed.) (2017). *Osmanlı Döneminde Çorlu Nüfus Defterlerinde*. Çorlu Belediyesi Yayınları. İstanbul: Seçil Ofset.

Alvan, T. (2022). Mürefte Cerrâhî Tekkesi Şeyhi İsmail Hakkî Zühdî Efendi. Tekirdağ'da Dinî ve Kültürel Hayat. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Kültür-Tarih-Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1*. İstanbul: Matsis Matbaa, 461-475.

Anestidis, S. (2017). Tekirdağ'ın Rum Ortodoks Nüfusu: Eğitim ve Kültüre Önem Veren Bir Toplumdan Görüntüler. *Mübadelenin 94. Yılı Anısına Uluslararası Mübadele Sempozyumu (30 Ocak-01 Şubat 2017).* Tekirdağ: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, 467-488.

Ateş, H. (2009). *Kuzey Marmara sahilleri ve ard alanında şehirleşmenin süreci: XVI.-XVII. yüzyıllarda Tekirdağ ve yöresi***.** Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ateş, H. (2011). Tekirdağ, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: T.D.V. Yayın Matbaacılık, Cilt: 40, 359-362.

Athanasiadis, P. S. (2003). `Κρυφο Σχολειο` υπηρχε στη σκλαβωμενη Θρακη ακομα και γυρω στα 1880 (1880'lerde Trakya'da gizli bir okul vardı). *Η Βηρα*. Διμηνη Εφημεριδα του Πολιτιστικου Συλλογου Φερων&Περιφερειασ Ν. Εβρου. Αθηνα. Μαρτιοσ-Απιλιοσ. 1, 8.

Andreasyan, H. (1950). Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları. *Tarih Dergisi,* C: 1, Sayı: 2. İstanbul. 401-438.

Atik, N. (2016). Taş Devri'nden Osmanlı'ya, Tekirdağ'da Yapılan Arkeolojik Çalışmalar. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset. 39-62.

Aydın, M. (2022). *Gümülcine Sancağı 1879-1912*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları IV/A-2-2-12. Dizi, Sayı: 28. Ankara: Neyir Matbaacılık.

Aydın, M. ve Aydın L. (2016). Osmanlı Nüfus Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyılda Tekirdağ'ın Nüfus Yapısı. Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, 325-350.

Aydın, Y. ((2016). Bir Yabancı Gözüyle Tekirdağ: Kelemen Mikes'in Türkiye Mektupları. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, 437-448.

Ayhan, S. (2011). *Tekirdağ ve ilçelerindeki Türk devri yapıları (XIV-XVI. yüzyıl)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayol, Hüseyin (2023). *Tarihi Miras Rodosçuk'tan-Süleymanpaşa'ya*. Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği, Kültür Serisi: 6. Ankara: Bizim Dijital Matbaa.

Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2011). *Bursa Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Eserler*. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları. Bursa: Reklamland.

Büktel, Y. (2011). Edirne – Uzunköprü Vaftizci Yahya Kilisesi. *XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 20-22 Ekim 2010 Konya*. Konya: Kömen Yayınları, 115-139.

Büktel, Y. (2017). Kırklareli Koyunbaba Köyü Kilisesi. *Uluslararası XVIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (22-25 Ekim 2014) Bildiriler*. Aydın: Efeler Belediyesi Kültür Yayınları: 3, 141-153.

Büktel, Y. (2017). Türk ve Yunan Trakya'sında "U" Narteksli Geç Dönem Kiliseleri.

International Journal of Social And Humanities Sciences, Cilt: 1, Sayı: 2, 140-164.

Büktel, Y. (2018). "U" Narteksli Geç Dönem Kiliseleri II-Ayvalık. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, Cilt 2, Sayı 2, 65-84.

Can, S. (2011). II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Mimarisi ve Sanat Anlayışı, *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid,* Cilt: 5. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 184, 25-41.

Cavid, İ. (2010). *Aydın Vilâyet Sâlnâmesi R.1307/H.1308*. (Haz. M. Babuçoğlu, C. Eroğlu, A. Şahin). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları III, 5. Dizi, Sayı: 3. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

…….(1973). *Cumhuriyetin 50.yılında Tekirdağ 1973 İl Yıllığı*. İstanbul: Tem Ofset.

Çakır, M. S. (2022). Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nin Tekirdağ'da Desteklediği Bazı Tekkeler (XIX. Yüzyıl). Tekirdağ'da Dinî ve Kültürel Hayat. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Kültür-Tarih-Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1*, İstanbul: Matsis Matbaa, 75-85.

Çam, N. (2000). *Yunanistan'daki Türk Eserleri*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XXI. Dizi, Sayı: 8. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Çevik, H. (1949). *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*. İstanbul: Ahmet Sait Basımevi.

Çınar, F. (2022). Tekirdağ'da Faaliyet Yürüten Halvetî Şeyhleri, Tekirdağ'da Dinî ve Kültürel Hayat. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Kültür-Tarih-Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1,* İstanbul: Matsis Matbaa, 397-406.

Çiçek, Y. (2022). Tibyânu Vesâ'il'l-Hakâik Fî Beyâni Selâsili't-Tarâ'ik'e Göre Tekirdağ'da Tasavvufî Hayat. Tekirdağ'da Dinî ve Kültürel Hayat. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Kültür-Tarih-Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1*, İstanbul: Matsis Matbaa, 354-396.

Çolak, K. (2016). Arşiv Belgeleri Işığında Tekirdağ'da Tekke ve Zaviyeler (XVII-XX.YY). Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset. 183-196.

Darkot, B. (2001). Tekirdağ. *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 12/1. Eskişehir: M.E.B. Devlet Kitapları, 133-135.

Demir, Ö. (2009). *Tekirdağ Mavi Gözlü Kent*. İstanbul: Heyamola Yayınları.

Demir, F-Taşdemir, G. M. (2021). *Belgeler Işığında Ergene Tarihi*. Ergene Belediyesi Yayınları. Tekirdağ: Cem Matbaası.

Dirier, A. A. (2010). Kiliseden Depoya, *T.C. Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ İli Değerleri Sempozyumu (18 Eylül- 21 Ekim 2010) Malkara Değerleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı,* 1. Cilt. İstanbul: Ege Basım, 9-11.

Doğan, C. (2016). *Tekirdağ kent merkezindeki son dönem Osmanlı kamu yapıları (XIX.-XX.yy)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğanay, P. (2021). Edirne Vilayet Salnâmelerine Göre XIX. Yüzyılın Sonunda Çorlu Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi Journal Of Oriental Scientific Research (JOSR)*, Cilt/Volume:13, Sayı/Issue:1 (Nisan/April 2021), 6-25.

Draganova, S. (2006). *Tuna Vilayeti'nin Köy Nüfusu*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi, Sayı: 201. Ankara: Sarıyıldız Basımevi.

Duymaz, Ş. (2003). *II. Abdülhamid dönemi imar faaliyetleri (Türkiye örnekleri)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Edirne Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2013). *Edirne Taşınmaz KültürVarlıkları Envanteri II* . Edirne: Kristal Reklam.

Edirne Vilayet Salnâmesi (Edirne İl Yıllığı) (H.1319-M.1901) (2014). Edirne Valiliği Kültür Yayınları. Edirne Kitaplığı: 20, Cilt: 2. İstanbul: Seçil Ofset.

Ekin, Ü. ve Kanal, H. (2014). Tekfurdağı Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902). *HUMANİTAS*, Sayı: 4. Tekirdağ, 109-127.

Elibol N. (2016). Batılı Seyyah ve Gözlemcilerin Eserlerinde Tekirdağ (18.-19. Yüzyıllar). Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, 383-410.

Eraslan, C. (Ed.) (2017). *Objektiften Yansıyanlarla Sultan II. Abdülhamid Döneminde Eğitim*. Üsküdar Belediyesi. Istanbul: FC Reklam.

Eren, T. (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılında Malkara*. T.C. Malkara Kaymakamlığı. İstanbul: Cem Ofset.

Eres, Z. (2016). Kırklareli'nin Mimarlık Kültürü Üzerine Araştırmalar**.** *Journal of Archaeology&Art Arkeoloji ve Sanat 152: Mayıs-Ağustos 2016 Doğu Trakya Kazıları Özel Sayısı*. İstanbul: Mim Copy Baskı, 201-216.

Erol E. (2022). Bağımsız Arnavut Edebiyatında Fan Stilian Noli'nin Eserlerine Genel Bir Bakış. *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 2, Aralık 2022, 1-32.

Eryılmaz, H. İ. (2018). *II. Abdülhamid dönemi camileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Evci, T. (2019). *Tanzimat döneminde Edirne*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ευστράτιος Δ. (1892). *Τα Θρακικά, ήτοι Διάλεξις περί των εκκλησιαστικών επαρχιών Σηλυβρίας, Γάνου και Χώρας, Μετρών και Αθύρων, Μυριοφύτου και Περιστάσεως, Καλλιπόλεως και Μαδύτου (D. Efstratios, Trakya, dini merkezler üzerine dersler: Silivri, Ganos, Hoşköy, Mürefte, Şarköy, Gelibolu ve Eceabat)*. Αθηνησι.

Eyice, S. (1970). Trakya'da İnecik'de Bir Tabhaneli Cami. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 1, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 171-196.

Faroqhi, S. (1981). İstanbul'un İaşesi ve Tekirdağ-Rodoscuk Limanı (16.-17. Yüzyıllar). *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1979-1980 Özel Sayısı. Ankara: ODTÜ İdari İlimler Fakültesi, 139-154.

İgüs, E. (2008). *II. Abdülhamid dönemi eğitim sistemi, eğitim yapıları ve askeri rüşdiyeler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Γεδεων, M. I. (1913). *Μνημη Γανοχώρων*, (M. I. Gedeon, Ganohora Tarihi). İstanbul: Εκ Του Πατριαρχ Τυπογραφειου.

Gemici, N. (2016). Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Tekirdağ. Rodosto'dan

Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, 363-382.

Güllü E. R. (2018). Bulgar Eksarhlığı'nın Kuruluşu ve Statüsü. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (1), 350-361.

Güneş, M. (2016). Tanzimat Döneminde Tekirdağ'ın İdari Yapısı. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, 125-130.

Gümüşsoy, E. (2015). Gümülcine'nin İdari Yapısı ve Nüfusu (1831-1900). *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl: 8, Sayı: XXI, 213-236.

Hançer, E. (2012). 2010 Kültür Merkezi Dönüşüm Projesi Bağlamında Surp Vortvots Vorodman Kilisesi, *Sanat Tarihi Yıllığı*, Cilt: 0, Sayı: 21, 23-58.

İlhan, H. (Haz.) (2010). *Abdülhamid'in Hatıra Defteri*. Ankara: Alter Yayıncılık.

İnalcık, H. (2016). Trakya Fütûhatı. Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, 1-3.

Kanal, H. (2015). *20. yüzyıl başlarında Tekfurdağı sancağı (1900-1912)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kanal, H. (2016). Sultan II. Abdülhamid'in Osmanlı Eğitimine Yaptığı Önemli Bir Katkı: Emlâk-ı Hümâyûn'a İnşa Edilen Okullar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 151-176.

Kanal, H. (2017). II. Abdülhamid Döneminde Kırkkilise (Kırklareli) Sancağında Eğitim ve Öğretim. *OTAM*, 41/Bahar, 107-144.

Karaca, Z. (2006). *İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri*. Yapı Kredi Yayınları: 556, Sanat:7, İstanbul: Üç-Er Ofset.

Karacakaya, R. (2016). Tekirdağ Ermenileri (1908-1918). Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, 351-362.

Karademir, M. ve Demirtaş, M. (2020). Günümüze Ulaşamayan Bir Kültür Mirası:

Koyunyeri Köyü Camii. *Amisos*, Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 9 (Aralık/December 2020), 440-454.

Kayıcı, H. (2013). *Sâlnâmelere Göre İdarî, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı*. Edirne Valiliği Kültür Yayınları Edirne Kitaplığı: 12. İstanbul: Defter Kültür ve Turizm Basım Yayın,

Keklik, E. (2022). Maarif Nezareti Teftiş Raporlarına Göre II. Abdülhamid Dönemi'nde Rumeli'de Osmanlı Eğitimi ve Eğitim Kurumları. *Tarih Boyunca Rumeli Coğrafyasında İlim, İrfan ve Hikmet*, İslami İlimler Araştırma Vakfı, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 34. İstanbul: Ensar Neşriyat, 65-95.

Kevorkian, R. H. ve Paboudjian, P. B. (2013). *1915 Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeniler*. (Çev. Mayda SARİS). İstanbul: Aras Yayıncılık.

Kılıç, S. (2022). *Romanya'da Osmanlı Mimari Eserleri*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları IV/A-2-2.9. Dizi, Sayı: 12. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kırca İ. T. (2017). Belgelere Göre Tekirdağ'a Göç. *Mübadelenin 94. Yılı Anısına Uluslararası Mübadele Sempozyumu (30 Ocak-01 Şubat 2017).* Tekirdağ: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, 489-519.

Kırklareli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2014*). Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri.* Ankara: Gökçe Ofset.

Kocacık, F. (2011). 19. Yüzyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları. *Tarih Dergisi*, Cilt: 0, Sayı: 32, 415-426.

Kocacık, F. (1980). Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878–1890). *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt: 1, Sayı: 1, 137–190.

Kodaman B. (1991). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi, Sayı: 94. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Koltuk, M. Taner ve Sağlamçubukçu, S. A. (2012). *Osmanlı Belgelerinde Tekirdağ*. İstanbul: Kaptan Şirketler Gurubu.

Koltuk N. (2016). Birinci Balkan Savaşı ve Tekirdağ'ın İşgali. Rodosto'dan

Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, 563-580.

Komninidou, D. G. (2011). *Εθνική και Θρησκευτική Συνείδηση των Θρακών κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας (National and religious consciousness of the Thracians during the Ottoman)*. Μεταπτυχιακή εργασία. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεολογική Σχολή, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας.

Κοζαρίδης, Χ. (2006). *Από την Ανατολική Θράκη στην Επαρχία Νέστου (Doğu Trakya'dan Nestos İline)*. Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης. Ξανθη.

Kurt, S. (2003). *Yaşayan Tekirdağ*. T.C. Tekirdağ Valiliği. İstanbul: Sistem Multimedia.

Küçük, S. G. ve Eyüpgiller, K. K. (2016). Çatalca Vilayeti'ndeki Tarihi Camilerin Mimari Analizi. *Restorasyon Yıllığı Dergisi*, Sayı: 12, 108-119.

Kyrkudis, T. (2016). *Bizans ve Post-Bizans Döneminde Dimetoka (Didymoteicho).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Μανουηλίδης, Φ. (1955). *«Πόλις και Νομός Ραιδεστού» τ. 24, Θρακικά (*Philippos Manuilidis, "Raidestos Şehri ve Bölgesi" Cilt: 24, Thrakika). Αθηνα.

Mavridis, D. (2017). *İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında*. Tekirdağ: Süleymanpaşa Belediyesi Yayınları.

Meriç, R. M. (1958). Trakya Kitabeleri, I. Hayrabolu Kitabeleri. *Tarih Vesikaları Dergisi*, Sayı: 2 (17), I. Cilt. Ankara: MEB Maarif Vekaleti Yayınları, 210-220.

Mikes, K. (2006). *Türkiye Mektupları (Törökorszagi Levelek)*. (Çev. Sadrettin Karatay). Tekirdağ Valiliği. Tekirdağ: Toprak Matbaası.

Narinç, Ö. (2020). Birinci Dünya Savaşında Tekfurdağ Sancağına Yapılan Göçler. *Humanitas,* 8 (16), 299-311.

Ostrogorsky, G. (2017). *Bizans Devleti Tarihi*. Çev. Fikret Işıltan. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, X. Dizi, Sayı: 78. Ankara: Kuban Matbaacılık Yayıncılık.

Oy, A. (1964). *Tekirdağ İli Yer Adları 1*. Tekirdağ Halkevi Yayınları No:1. İstanbul: Ekin Basımevi.

Oy, A. (1989) *Tarihte Hayrabolu ve Çevresi*. Tekirdağ: Çağrı Ofset.

Önal, E. F.- Bekçi, S. (2007). *Sultan İkinci Abdülhamîd Hân'ın Hayır Eserleri*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.

Özdemir, Y. (2016). Paylaşılamayan Kilise Tekirdağ Aya Yanni/Surp Ovannis Kilisesi. Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset, 197-214.

Özey, R. (2002). 19. Asırda Edirne Vilayeti Coğrafyası. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Cilt: 0, Sayı: 6. İstanbul, 1-36.

Paçacıyan, S. K. (1971). *ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՐՈՏՈՍԹՈՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ 1606-1922 (Houshamadian Rodostoyi Hayots 'Memorial Book of Armenians of Rodosto')*. Beirut: Donikian.

Papaeugeniou A. (1922). *Η Ελληνική Εκκλησία εν Θράκη: Τούρκοι-Βούλγαροι (Trakya'da Rum Kilisesi: Türkler-Bulgarlar)*. Καταστροφαί Ναών και Μονών, φόνοι, εξορίαι και κακοποιήσεις κληρικών. (1912-1920). Θεσσαλονίκη.

RRuga İ. (2020). Theofan Stilian Noli'nin Arnavut Ortodoks Kilisesi'ne Katkıları. *Balkanlar ve İslam 'Balkanlar'da İslâm Dini ve Kültürel Hayat'*. Cilt:1, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 27. İstanbul: Ensar Neşriyat, 49-72.

Sağlamçubukçu, S. A. (ed.) (2017). *Osmanlı Belgelerinde Çorlu*. Çorlu Belediyesi Yayınları. İstanbul: Levent Ofset.

Satkın, M. (2012). *Osmanlı Dönemi Tekirdağ Evleri*. T.C. Tekirdağ Valiliği. Tekirdağ: Trakya Gazetesi Matbaası.

Satkın, M. (2013). *Tekirdağ'da Macar Mülteci Evleri (Magyar Bujdosók Házai Rodostóban)*. Ankara: Şen Matbaası.

Sayar, M. H. (2016). Eski Çağlarda Tekirdağ. *Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi*. İstanbul: Seçil Ofset. 23-38.

Serez, M. (1993). *Tekirdağ ve Çevresi Vakfiyeleri*. Tekirdağ Valiliği Yayınları. Tekirdağ: Çınar Ofset.

Serez, M. (2007). *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*. Ankara: Dönmez Ofset.

Serez, M. (2012). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Trakya*. Ankara: Dönmez Ofset.

Serez, M. (2014). *Tekirdağ Çeşmeleri, Şadırvanları, Selsebilleri*. Ankara: Dönmez Ofset.

Serez, M. (2014). *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları II, Odalar ve Dernekler*. Ankara: Dönmez Ofset.

Serez, M. (2022). *Sevdam Tekirdağ "Süleymanpaşa'nın Gizemli Tarihine Yolculuk"*. (Haz. Sezai Kurt). Süleymanpaşa Belediyesi Kültür Yayınları. Tekirdağ: Tezmat Matbaa.

Sert, Ö. (2017). *Rodosçuk Osmanlılar Döneminde Esamesi Geçen İnsanların Kenti*. Süleymanpaşa Belediyesi Yayınları. Ankara: Nika Yayınevi.

Sezen, T. (2017). *Osmanlı Yer Adları*. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No: 26. Ankara: Sistem Ofset.

Sezgin, İ. (1996). Malkara Şehri (1475-1601). *Ilmi Araştırmalar Dergisi 2*, 1996, 119-130.

Sezgin, İ. (1998). *XV. Ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Shapiro H. R. (2018). *The great Armenian flight: The Celali Revolts and the rise of western Armenian society*, Volume 1. A Dissertation Presented To The Faculty Of Princeton University in Candidacy for The Degree Of Doctor of Philosophy.

Sümer, M. (1970). *Tekirdağ'ın Eski Günleri*. Tekirdağ Halk Eğitim Yayınları:1. İstanbul: Yeni Hamle Matbaası.

Şahiner Y. (2018). *Rodosçuk'ta Gayrimüslimler 1640-1648 (Şer'iyye Sicillerine Göre)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

…….. (1982-1983). Tekirdağ. *Yurt Ansiklopedisi*, Cilt: 9. İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 6981-7000.

…….. (1983). Tekirdağ. *Yeni Cumhuriyet Ansiklopedisi*, Cilt: 9. İstanbul: Arkın Kitabevi, 1535-1536.

…….. (1986). Tekirdağ. *Büyük Larousse*, Cilt: 22. İstanbul: İnterpress Basın ve

Yayıncılık, 11360-11362.

……(1994). Tekirdağ. *AnaBritannica*, Cilt: 29. İstanbul: Ana Yayıncılık, 319-321.

…….. (1997). Tekirdağ. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Cilt: 3. İstanbul, 1755-1756.

Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi (2019*). "Geçmişe İlk Adım" Tekirdağ Miras Atölyesi*. T.B.B. İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Kültür Varlıkları Şube Müdürlüğü. Tekirdağ: Toprak Ofset.

Tekirdağ Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2014). *Tekirdağ İli Kültür Envanteri*. Tekirdağ: Makro 360 Sanal Tanıtım.

Tekneci, Z. Ö.–Ersoy, B. (2022). 19. Yüzyıl İstanbul Minarelerinin Konum, Form, Malzeme ve Süsleme Özellikleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, 31/2, Ekim|October, 1455-1485.

Terzi, Arzu T. (2000). *Hazine-i Hassa Nezareti*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XIV. Dizi, Sayı: 24. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Toptaş, B. (2012). *Kırklareli merkez ilçe ve köylerindeki gayrimüslim eserleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tuna, S. (2006). *Türkiye'de sinagog mimarisi ve Edirne Büyük Sinagogu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Tuncel, M. (1974). *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 241. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tuncel, M. (2011). Tekirdağ, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: T.D.V. Yayın Matbaacılık, Cilt: 40, 362-364.

Türkoğlu, İ. (2001). *Antik Çağ'dan günümüze Türkiye'de sinagog mimarisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Βαλσαμίδης, Π. Ι. (2001). Το Μηλιο της Ανατολιχης Θραχης (P. I. Valsamidis, Melen: Doğu Trakya). *Συνδεσμοσ Των Εν Αθηαισ Μεγαλοσχολιτων*. Αθηνα, 51-83.

Βαλσαμίδης, Π. Ι. (2002). Σφραγίδες της επαρχίας Μυριοφύτου και Περιστάσεως (P. I. Valsamidis, Mürefte ve Şarköy Yerleşimlerinin Mührü). *Επιστημονική Επετηρίδα της Θεολογικής Σχολής του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου τομος: 8*, Θεσσαλονίκης, 259-283.

Yazıcı, N. (2007*). Osmanlılar'da mimarlık kurumunun evrimi ve Tanzimat Dönemi mimarlık ortamı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, A. (2013). Kırklareli Tarihî Camiler'in Mekânsal Analizi ve Korunma Durumları. *1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu "Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler" 2-5 Ekim 2012*, 313-332.

Uzun, İ. (2016). *Trakların İzinde Bizante'den Tekirdağ'a*. Tekirdağ: Toprak Ofset.

İnternet Kaynakları:

nisanyanmap.com

http://nek.istanbul.edu.tr

https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/113021

www.gumulcinemuftulugu.info

wikipedia.org

https://twitter.com/FatmaUrekli/status/1265007207508254720

https://www.houshamadyan.org

Fotoğraflar:

Cenk Doğan

Yusuf Barokas

Murat Karademir

Halil İbrahim Eryılmaz

Yasin Köroğlu

Üsküdar Belediyesi

SM Mimarlık

Malkara Belediyesi

Kevork Özkaragöz

Cem Çetinbaş

TABLOLAR:

Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)								
Sıra No	**Yapı Türü**	**İlçe**	**Köy/Mahalle**	**Adı**	**İnşa/Onarım Tarihi**	**Plan ve Örtü**	**Dönemi**	**Durumu**
1	Cami	Süleymanpaşa	Ertuğrul	Rüstem Paşa Camii	1553-1554	Enine Dikdörtgen, Kubbeli	Klasik Osmanlı	Mevcut
2	Cami	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Orta Camii	1854-1855	Enine Dikdörtgen, Kırma	Geç Osmanlı	Mevcut
3	Cami	Süleymanpaşa	Ertuğrul	Eski Camii	1830-1831	Enine Dikdörtgen, Kırma	Geç Osmanlı	Mevcut
4	Cami	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Hasan Efendi Camii	1627	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Klasik Osmanlı	Yeniden İnşa
5	Cami	Süleymanpaşa	Zafer	Sohteoğlu Camii	1777/1949	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Yeniden İnşa
6	Cami	Süleymanpaşa	Zafer	Yusufağa Camii	1790	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Yeniden İnşa
7	Cami	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Hekim Şirvani Camii	15.yy sonu	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
8	Cami	Süleymanpaşa	Ertuğrul	Gümrük (İskele) Camii	1830	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
9	Cami	Süleymanpaşa	Aydoğdu	Şabanoğlu Camii	18.yy	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
10	Cami	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Hacı Hürmüz Camii	1584-1585/1842-1843	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
11	Cami	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Salihiye Camii	1670-1671/1833-1834	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
12	Cami	Süleymanpaşa	Zafer	Abdüllatif Efendi Camii	1622-1623	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
13	Cami	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Hamami Mehmet Paşa Camii	17.yy	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
14	Cami	Süleymanpaşa	Kaşıkçı	Kaşıkçı Camii	1890-1891	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
15	Cami	Süleymanpaşa	İnecik	Mirliva Hüseyin Paşa Camii	1498-1499	Zaviyeli, Kubbeli	Erken Osmanlı	Mevcut
16	Cami	Süleymanpaşa	İnecik	Umur Bey Camii	1428	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
17	Cami	Süleymanpaşa	Ortaca	Karakaş Mehmet Paşa Camii	1620	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Klasik Osmanlı	Mevcut
18	Cami	Hayrabolu	İlyas	Güzelce Hasan Bey Camii	1499	Dikdörtgen, Kubbeli	Erken/Klasik Osmanlı	Mevcut
19	Cami	Hayrabolu	Hisar	Çelebi Mehmet Paşa Camii	1419	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Erken Osmanlı	Mevcut
20	Cami	Hayrabolu	Kahya	Çorumi Mustafa Bey Camii	1687/1897-1898	Kare, Kırma Çatılı	Klasik/Geç Osmanlı	Mevcut
21	Cami	Hayrabolu	Kahya	Ömer Efendi Camii	1404-1405/1872	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Erken Osmanlı	Yeniden İnşa
22	Cami	Hayrabolu	Tatarlı	Tatarlı Köyü Camii	1899	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Yıkılmış
23	Cami	Hayrabolu	Emiryakup	Emiryakup Köyü Camii	19.yy	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Yeniden İnşa
24	Cami	Malkara	Cami Atik	Gazi Ömer Bey Camii	1493	Dikdörtgen, Kubbeli	Erken Osmanlı	Mevcut
25	Cami	Malkara	Cami Atik	Gazi Süleymanpaşa Camii	14.yy/1889	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Erken/Geç Osmanlı	Yeniden İnşa
26	Cami	Malkara	Cami Atik	Hacerzade İbrahim Bey Camii	1406	Kare, Kubbeli	Erken Osmanlı	Mevcut
27	Cami	Malkara	Merkez	Gazi Turhan Bey Camii	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
28	Cami	Malkara	Yörücek Köyü	Yörücek Camii	1899-1900	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut

Tablo 1: *Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)*

Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)								
Sıra No	**Yapı Türü**	**İlçe**	**Köy/Mahalle**	**Adı**	**İnşa/Onarım Tarihi**	**Plan ve Örtü**	**Dönemi**	**Durumu**
29	Cami	Malkara	Sarıyar	Sarıyar Camii	1899-1900	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
30	Cami	Malkara	Pirinççeşme	Pirinççeşme Camii	1899-1900	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
31	Cami	Malkara	Sarnıç	Sarnıç Camii	1899-1900	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
32	Cami	Malkara	Batkın	Batkın Camii	1901-1902	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
33	Cami	Malkara	Merkez	I. Murat Camii	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
34	Cami	Çorlu	Cemaliye	Fatih Camii	1453/1824-1825	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Erken Osmanlı	Mevcut
35	Cami	Çorlu	Cemaliye	Süleymaniye Camii	1521-1522	Kare, Kubbeli	Klasik Osmanlı	Mevcut
36	Cami	Çorlu	Şahpaz	Şahpaz Camii	1887-1888	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
37	Cami	Ergene	Velimeşe	Velimeşe Camii	1888-1889	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
38	Cami	Ergene	Yulaflı	Yulaflı Camii	1887-1888	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
39	Cami	Saray	Merkez	Ayazpaşa Camii	1525	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Klasik Osmanlı	Mevcut
40	Cami	Saray	Kurtdere Köyü	Kurtdere Camii	1887-1888	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
41	Cami	Saray	Göçerler Köyü	Göçerler Camii	1897-1898	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
42	Cami	Saray	Büyükyoncalı	Aziziye Camii	1892	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
43	Cami	Saray	Bahçeköy	Bahçeköy Camii	1905	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
44	Cami	Saray	Beyazköy	Beyazköy Camii	1887-1888	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
45	Cami	Saray	Edirköy	Edirköy Camii	1890-1891	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
46	Cami	Saray	Büyükyoncalı	Büyükyoncalı Camii	1887-1888	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
47	Cami	Kapaklı	Yanıkağıl Köyü	Yanıkağıl Camii	1887-1888	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
48	Cami	Kapaklı	Bahçeağıl Köyü	Bahçağıl Camii	1887-1888	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
49	Cami	Kapaklı	Uzunhacı Köyü	Uzunhacı Camii	1887-1888	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
50	Cami	Kapaklı	Merkez	Kapaklı Camii	1887-1888	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
51	Cami	Kapaklı	Karaağaç	Karaağaç Camii	1887-1888	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
52	Cami	Kapaklı	Karlı Köyü	Karlı Camii	19.yy	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Sadece Minare
53	Cami	Çerkezköy	Kızılpınar	Kızılpınar Camii	1888-1889	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
54	Cami	Çerkezköy	Veliköy	Veliköy Camii	1888-1889	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
55	Cami	Çerkezköy	Merkez	Çerkezköy (Türbedere) Camii	1889-1890	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
56	Cami	Şarköy	Güzelköy	Güzelköy Camii	14.yy	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Erken Osmanlı	Mevcut

Tablo 1 (Devam): *Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)*

Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)								
Sıra No	**Yapı Türü**	**İlçe**	**Köy/Mahalle**	**Adı**	**İnşa/Onarım Tarihi**	**Plan ve Örtü**	**Dönemi**	**Durumu**
57	Cami	M.Ereğlisi	Cedid Ali Paşa	Cedid Ali Paşa Camii	1565/1865/1985	Enine Dikdörtgen, Kırma	Klasik/Geç Osmanlı	Yeniden İnşa
58	Cami	M.Ereğlisi	Yakuplu	Yakuplu Camii	1887-1888	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
59	Mescit	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Kanlı Mescit	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
60	Mescit	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Hüseyin Çavuş Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
61	Mescit	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	İskender Çavuş	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
62	Mescit	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Bevvab Mehmet Bey Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
63	Mescit	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Behram Reis Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
64	Mescit	Süleymanpaşa	Merkez	Cici Ağa Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
65	Mescit	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Hoca Veli Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
66	Mescit	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Dizdarzade Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
67	Mescit	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Yunus Bey Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
68	Mescit	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Hacı Sırrı Efendi Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
69	Mescit	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Sarımsakçı Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
70	Mescit	Süleymanpaşa	Zafer	Hacı Musa Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
71	Mescit	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Dudu Hatun Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
72	Mescit	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Hacı Mehmet Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
73	Mescit	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Yahya Bey Mescidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
74	Mescit	Süleymanpaşa	Zafer	Raziye Hatun Mescidi	1611-1612	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
75	Mescit	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Cennet Hatun Mescidi	1616-1617	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
76	Mescit	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Elhac İbn Mescidi	1609/1610	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
77	Mescit	Hayrabolu	Kahya	Kuyumcu Mescit	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
78	Mescit	Malkara	Merkez	Ahi Ana Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
79	Mescit	Malkara	Merkez	Armağan Mescidi	15-16.yy	Bilinmiyor	Erken/Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
80	Mescit	Malkara	Merkez	Bahadır Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
81	Mescit	Malkara	Merkez	Cami Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
82	Mescit	Malkara	Merkez	Fatma Hatun Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
83	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Ahmet Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
84	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Halil Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil

Tablo 1 (Devam): *Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)*

Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)								
Sıra No	**Yapı Türü**	**İlçe**	**Köy/Mahalle**	**Adı**	**İnşa/Onarım Tarihi**	**Plan ve Örtü**	**Dönemi**	**Durumu**
85	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Hasan Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
86	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Hayrettin bin Hacı İlyas Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
87	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Hızır Mescidi	15.-16.yy	Bilinmiyor	Erken/Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
88	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı İlyas Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
89	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı İsmail Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
90	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı İvaz Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
91	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Mehmet Mescidi	15-16.yy	Bilinmiyor	Erken/Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
92	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Mahmut Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
93	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Muhiddin Mescidi	16.yy	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
94	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Sinan Mescidi	16.yy	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
95	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Yakup Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
96	Mescit	Malkara	Merkez	Hacı Yunus Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
97	Mescit	Malkara	Merkez	İshak Fakih Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
98	Mescit	Malkara	Merkez	Kasapzade Mahmut Bey Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
99	Mescit	Malkara	Merkez	Saraç Kadı Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
100	Mescit	Malkara	Merkez	Şehre Küstü Mescidi	16.yy	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
101	Mescit	Malkara	Merkez	Tatarlı Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
102	Mescit	Malkara	Merkez	Tavşan Dağıtan Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
103	Mescit	Malkara	Merkez	Yazar Mescidi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
104	Tarikat	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Hacı Hürmüz Tekkesi (Halveti)	1584-1585/1842-1843	Bilinmiyor	Klasik/Geç Osmanlı	Mevcut Değil
105	Tarikat	Süleymanpaşa	Merkez	Kırımî Tekkesi (Halveti)	18.yy	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
106	Tarikat	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Şeyh Bedrettin Efendi Tekkesi (Sadî)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
107	Tarikat	Süleymanpaşa	Zafer	Kutup İbrahim Efendi Tekkesi (Sadî)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
108	Tarikat	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Karabaş Abdullah Tekkesi (Rufaî)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
109	Tarikat	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Sirozi Hacı Mustafa Ağa Tekkesi Nakşîbendî)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
110	Tarikat	Süleymanpaşa	Aydoğdu	Ali Baba Tekkesi (Nakşîbendî)	18.yy	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
111	Tarikat	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Perşembe Tekkesi (Sünbülî)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
112	Tarikat	Süleymanpaşa	Zafer	Kırklar Tekkesi (Halvetî)	1543	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil

Tablo 1 (Devam): *Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)*

Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)								
Sıra No	**Yapı Türü**	**İlçe**	**Köy/Mahalle**	**Adı**	**İnşa/Onarım Tarihi**	**Plan ve Örtü**	**Dönemi**	**Durumu**
113	Tarikat	Süleymanpaşa	Zafer	Hüseyin Çavuş Tekkesi (Kadirî)	18.yy	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
114	Tarikat	Süleymanpaşa	Merkez	Salı Tekkesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
115	Tarikat	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Server Ali Baba Tekkesi (Nakşîbendî)	19.yy	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
116	Tarikat	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Sersem Ali Baba Tekkesi (Bektaşî)	16.yy	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
117	Tarikat	Süleymanpaşa	Yağcı	Musa Baba Tekkesi (Bektaşî)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
118	Tarikat	Süleymanpaşa	Yağcı	Yön Baba Tekkesi (Bektaşî)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
119	Tarikat	Süleymanpaşa	Kayı	Huban Baba Tekkesi (Bektaşî)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
120	Tarikat	Süleymanpaşa	Kılavuzlu	Abdal Baba Tekkesi (Bektaşî)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
121	Tarikat	Hayrabolu	Merkez	Şeyh Muhyi Tekkesi	1896-1897	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
122	Tarikat	Hayrabolu	Merkez	Ahi İbri Zaviyesi	16.yy	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
123	Tarikat	Hayrabolu	Merkez	Halkalı (Kaya Hatun Tekkesi)	1885-1886	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
124	Tarikat	Hayrabolu	Merkez	Sarban-ı Ahmet Veli Tekkesi	16.yy/1886	Bilinmiyor	Klasik/Geç Osmanlı	Mevcut Değil
125	Tarikat	Hayrabolu	Örey	Kara Ali Baba Tekkesi (Bektaşî)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
126	Tarikat	Malkara	Merkez	Ahi Musa Tekkesi	14.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
127	Tarikat	Malkara	Merkez	Derviş Beyazıd Tekkesi	14.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
128	Tarikat	Malkara	Merkez	Hacı Yatağan Tekkesi	14.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
129	Tarikat	Malkara	Merkez	Kasapzade Ali Bey Tekkesi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
130	Tarikat	Malkara	Merkez	Kasapzade Mahmut Bey Tekkesi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
131	Tarikat	Malkara	Merkez	Selçuk Hatun Tekkesi	15.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
132	Tarikat	Malkara	Merkez	Yegan Reis Mescidi	14.yy	Bilinmiyor	Erken Osmanlı	Mevcut Değil
133	Tarikat	Çorlu	Merkez	Hacı Şekmetî Tekkesi (Bektaşi)	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
134	Tarikat	Çorlu	Merkez	Bihiştî Ramazan Efendi Tekkesi (Halvetî)	16.yy	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
135	Tarikat	Şarköy	Mürefte	Mürefte Tekkesi (Halveti)	1896-1897	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
136	Türbe	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Osman Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
137	Türbe	Süleymanpaşa	Aydoğdu	Ali Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
138	Türbe	Süleymanpaşa	Eskicami-Ortacami	Zakir Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
139	Türbe	Süleymanpaşa	Aydoğdu	Sarı Kız Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Sadece Mezar
140	Türbe	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Hamami Mehmet Paşa Türbesi	1680	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Sadece Mezar

Tablo 1 (Devam): *Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)*

Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)								
Sıra No	**Yapı Türü**	**İlçe**	**Köy/Mahalle**	**Adı**	**İnşa/Onarım Tarihi**	**Plan ve Örtü**	**Dönemi**	**Durumu**
141	Türbe	Süleymanpaşa	Zafer	Kırklar Türbesi	16.yy	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
142	Türbe	Süleymanpaşa	İnecik	Hüseyin Bey Türbesi	1498-1499	Sekizgen, Kubbeli	Erken Osmanlı	Mevcut
143	Türbe	Hayrabolu	İlyas	Sarban-ı Ahmet Türbesi	1545-1546/1886	Tet Katlı, Kırma Çatılı, Altıgen	Klasik/Geç Osmanlı	Mevcut
144	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Şeyh Abdurrahman Efendi Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
145	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Şeyh Hüsamettin Efendi Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
146	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Abdullah Efendi Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
147	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Böcek Ana Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
148	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Balıklı Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
149	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Üveys Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
150	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	İbrahim Çelebi Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
151	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Musa Çelebi Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
152	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Ahmet Dede Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
153	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Şeyh Hüseyin Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
154	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Gül Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
155	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Şeyh Şûhi Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
156	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Yahya Çavuş Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
157	Türbe	Hayrabolu	Merkez ve Çevresi	Şeyh Salim Efendi Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
158	Türbe	Hayrabolu	Bosna Çiftliği	Bosnevi Ali Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
159	Türbe	Hayrabolu	Karabürçek	Musa Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
160	Türbe	Hayrabolu	Büyük Karakarlı	Davut Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
161	Türbe	Hayrabolu	Kılıçlar	Salih Dede Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
162	Türbe	Hayrabolu	Tekke	Şehit Mehmet Dede Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
163	Türbe	Malkara	Cami Atik	Kasap Mahmut Türbesi	Bilinmiyor	Korunmuş Mezar Yeri	Bilinmiyor	Sadece mezar
164	Türbe	Malkara	Cami Atik	Emirler Türbesi	Bilinmiyor	Korunmuş Mezar Yeri	Bilinmiyor	Sadece mezar
165	Türbe	Malkara	Karacahalil	Gazi Baba Türbesi	Bilinmiyor	Korunmuş Mezar Yeri	Bilinmiyor	Sadece mezar
166	Türbe	Malkara	Tekkeköy	Şeyh Davut Türbesi	Bilinmiyor	Korunmuş Mezar Yeri	Bilinmiyor	Sadece mezar
167	Türbe	Malkara	Cami Atik	Fatih Baba Türbesi	Bilinmiyor	Korunmuş Mezar Yeri	Bilinmiyor	Sadece mezar
168	Türbe	Malkara	Cami Atik	Yegan Baba Türbesi	Bilinmiyor	Korunmuş Mezar Yeri	Bilinmiyor	Sadece mezar

Tablo 1 (Devam) : *Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)*

Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)								
Sıra No	**Yapı Türü**	**İlçe**	**Köy/Mahalle**	**Adı**	**İnşa/Onarım Tarihi**	**Plan ve Örtü**	**Dönemi**	**Durumu**
169	Türbe	Malkara	Hacıevhat	Üçler Türbesi	Bilinmiyor	Tek katlı, Kırma Çatılı	Bilinmiyor	Mevcut
170	Türbe	Malkara	Cami Atik	Gazi Ömer Bey Türbesi	1502	Sekizgen, Kubbeli	Klasik Osmanlı	Mevcut
171	Türbe	Kapaklı	Karlı	Nasuh Baba Türbesi	19.yy	Tet Katlı, Kırma Çatılı	Geç Osmanlı	Mevcut
172	Türbe	Muratlı	Kırkkepenekli	Hüseyin Dede Türbesi	Bilinmiyor	Tek katlı, Kırma Çatılı	Bilinmiyor	Mevcut
173	Türbe	Muratlı	Kırkkepenekli	Murtaza Baba Türbesi	Bilinmiyor	Tek katlı, Kırma Çatılı	Bilinmiyor	Mevcut
174	Türbe	Muratlı	Arzulu	Arzu Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Sadece Mezar
175	Türbe	Çorlu	Şeysinan	Bihişti Ramazan Efendi Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Sadece Mezar
176	Türbe	Çorlu	Reşadiye	Cemalettin Dede Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Sadece Mezar
177	Sinagog	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Tekirdağ Sinagogu	1820	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
178	Sinagog	Çorlu	Cemaliye	Yeni Camii	1905, 1996	Dikdörtgen, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
179	Kilise	Süleymanpaşa	Ertuğrul	Surp Hıreşdagabed Ermeni Kilisesi	1607	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
180	Kilise	Süleymanpaşa	Ertuğrul	Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi	17.yy	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
181	Kilise	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Surp Haç Ermeni Kilisesi	1847	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
182	Kilise	Süleymanpaşa	Yavuz	Surp Takavor Ermeni Kilisesi	1841	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
183	Kilise	Süleymanpaşa	Ertuğrul	Ermeni Protestan Kilisesi	19.yy	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
184	Kilise	Süleymanpaşa	Ertuğrul	Surp Pırgiç Ermeni Kilisesi	1907	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
185	Kilise	Süleymanpaşa	Ertuğrul	Panagia Revmatokratira Rum Kilisesi	1896	Haç Planlı, Kubbeli	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
186	Kilise	Süleymanpaşa	Çiftlikönü	Agios Athanasios Rum Kilisesi	1814	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
187	Kilise	Süleymanpaşa	Ertuğrul	Panagia Faneromeni Rum Kilisesi	1840	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
188	Kilise	Süleymanpaşa	Merkez	Agios Georgios Rum Kilisesi	1841	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
189	Kilise	Süleymanpaşa	Ertuğrul	Latin Katolik Kilisesi	18.yy	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
190	Kilise	Süleymanpaşa	Barbaros	Panagia Vlahernon Rum Kilisesi	1890	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
191	Kilise	Süleymanpaşa	Barbaros	İsodia Theotoku Rum Kilisesi	1897	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
192	Kilise	Süleymanpaşa	Naip	Agios Athanasios Rum Kilisei	1855	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
193	Kilise	Süleymanpaşa	Işıklar	Agia Paraskevi Rum Kilisesi	1880	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
194	Kilise	Süleymanpaşa	Işıklar	Agios Athanasios Rum Kilisei	1908	Bazilikal, Kırma Çatılı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
195	Kilise	Süleymanpaşa	Çanakçı	Agios Ioannis Theologos Rum Kilisesi	1830	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
196	Kilise	Süleymanpaşa	Selçuk	Agios Minas Rum Kilisesi	1840	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil

Tablo 1 (Devam): *Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)*

Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)								
Sıra No	**Yapı Türü**	**İlçe**	**Köy/Mahalle**	**Adı**	**İnşa/Onarım Tarihi**	**Plan ve Örtü**	**Dönemi**	**Durumu**
197	Kilise	Süleymanpaşa	Semetli	Agia Paraskevi Rum Kilisesi	1830	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
198	Kilise	Süleymanpaşa	Kumbağ	Agios Pantelemion Rum Kilisesi	1837	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
199	Kilise	Süleymanpaşa	Köseilyas	Agios Giorgios Rum Kilisesi	1890	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
200	Kilise	Süleymanpaşa	Yenice	Koimiseos Tis Thetokou Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
201	Kilise	Süleymanpaşa	Ormanlı	Ioannou Tou Theologou Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
202	Kilise	Süleymanpaşa	Kumbağ	Agia Paraskevi Rum Kilisesi	1600	Bilinmiyor	Klasik Osmanlı	Mevcut Değil
203	Kilise	Malkara	Karacahalil	Agios Ioannis Theologos Rum Kilisesi	1905	Bazilikal, Kırma Çatılı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
204	Kilise	Malkara	Hasköy	Agios Mokios Rum Kilisesi	1910	Bazilikal, Kırma Çatılı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
205	Kilise	Malkara	Doğanköy	Agios Athanasios Rum Kilisesi	1843	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
206	Kilise	Malkara	Davuteli	Agios Dimitrios Rum Kilisesi	1874	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
207	Kilise	Malkara	Merkez	Agios Haralambos Rum Kilisesi	1912	Tek Nefli, Kırma Çatılı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
208	Kilise	Malkara	Merkez	Katolik Rum Kilisesi	1912	Bazilikal, Kırma Çatılı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
209	Kilise	Malkara	Yenidibek	Agios Athanasios Rum Kilisesi	1896	Tek Nefli	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
210	Kilise	Malkara	Gözsüz	Genisis Theotokou	1912	Bazilikal, Kırma Çatılı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
211	Kilise	Malkara	Yılanlı	Taksiarhon Rum Kilisesi	1865	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
212	Kilise	Malkara	Elmalı	Agios Nikolaos Rum Kilisesi	1832	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
213	Kilise	Malkara	Deveci	Agios İgnatios Rum Kilisesi	1863	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
214	Kilise	Malkara	Bayramtepe	Agios Dimitrios Rum Kilisesi	1869	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
215	Kilise	Malkara	Dolu	Agios Giorgios Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
216	Kilise	Malkara	Kürtüllü	Agios Dimitrios Rum Kilisesi	1869	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
217	Kilise	Malkara	Hasköy	Agios Antonios Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
218	Kilise	Malkara	Teteköy	Agios Dimitrios Rum Kilisesi	1849	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
219	Kilise	Malkara	Gönence	Agios Georgios Rum Kilisesi	1729	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
220	Kilise	Malkara	Mestanlar	Agios Ioannis Theologos Kilisesi	1863	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
221	Kilise	Malkara	Ahmetpaşa	Agios Stefanos	1830	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
222	Kilise	Malkara	Alagün	Bulgar Katolik Kilisesi	1866	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
223	Kilise	Malkara	Merkez	Surp Toros Ermeni Kilisesi	19.yy	Bazilikal, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
224	Kilise	Malkara	Şahin	Rum Kilisesi	19.yy	Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut

Tablo 1 (Devam): *Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)*

Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)								
Sıra No	**Yapı Türü**	**İlçe**	**Köy/Mahalle**	**Adı**	**İnşa/Onarım Tarihi**	**Plan ve Örtü**	**Dönemi**	**Durumu**
225	Kilise	Hayrabolu	Kasımpaşa	Rum Kilisesi	1896	Bazilikal, Kırma Çatılı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
226	Kilise	Hayrabolu	Hasköy	Taksiarhon Rum Kilisesi	1898	Haç Planlı, Kubbeli	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
227	Kilise	Hayrabolu	Merkez	Agiou Vasiliou Rum Kilisesi	1862	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
228	Kilise	Hayrabolu	Tatarlı	Agios Dimitrios Rum Kilisesi	1867	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
229	Kilise	Hayrabolu	Subaşı	Apotomis Prodromou Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
230	Kilise	Çorlu	Merkez	Agios Georgios Rum Kilisesi	1829	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
231	Kilise	Çorlu	Merkez	Kimiseos Tis Theotokou Rum Kilisesi	1834	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
232	Kilise	Çorlu	Merkez	Surp Kevork Ermeni Kilisesi	1860	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
233	Kilise	Saray	Merkez	Kimiseos Tis Theotoku Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
234	Kilise	Saray	Yuvalı	Agiou Atanasiou Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
235	Kilise	Şarköy	Kalamış	Agios Nikolaous Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
236	Kilise	Şarköy	Kalamış	Agios Dimitrios Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
237	Kilise	Şarköy	Mürefte	Agiou Ioanni Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
238	Kilise	Şarköy	Mürefte	Agiou Theodorou Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
239	Kilise	Şarköy	Mürefte	Agiou Nikolaou Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
240	Kilise	Şarköy	Mürefte	Eisodio Tis Theotokou Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
241	Kilise	Şarköy	Merkez	Koimiseos Tis Thetokou Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
242	Kilise	Şarköy	Merkez	Agiou Nikolaou Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
243	Kilise	Şarköy	Merkez	Agiou Ioannou Rum Kilisesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
244	Kilise	Şarköy	Çınarlı	Meryem Ana Rum Kilisesi	1908	Tek Nefli, Kırma Çatılı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
245	Kilise	Şarköy	Uçmakdere	Agia Paraskevi Rum Kilisesi	1882	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
246	Kilise	Şarköy	Tepeköy	Aziz Georgios Rum Kilisesi	1887	Bazilikal, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
247	Kilise	Şarköy	Eriklice	Aziz Theotokos Rum Kilisesi	1881,1896	U Narteksli, Kırma Çatı	Geç Osmanlı	Mevcut
248	Kilise	M.Ereğlisi	Merkez	Agios Georgios Rum Kilisesi	1725	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
249	Kilise	M. Ereğlisi	Sultanköy	Agia Paraskevi Rum Kilisesi	1907	U Narteksli, Kırma Çatılı	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
250	Kilise	M. Ereğlisi	Yeniçiftlik	Agios Dimitrios Rum Kilisesi	1905	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
251	Manastır	Süleymanpaşa	Kumbağ	Theotokou Galateris Rum Manastırı	1885	Bilinmiyor	Geç Osmanlı	Mevcut Değil
252	Manastır	Süleymanpaşa	Naip	Agios Ioannis Prodromos Rum Manastırı	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil

Tablo 1 (Devam): *Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)*

Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)								
Sıra No	**Yapı Türü**	**İlçe**	**Köy/Mahalle**	**Adı**	**İnşa/Onarım Tarihi**	**Plan ve Örtü**	**Dönemi**	**Durumu**
253	Manastır	Süleymanpaşa	Kumbağ	Agios Konstantinos Rum Manastırı	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
254	Manastır	Süleymanpaşa	Semetli	Agios Athanasios Rum Manastırı	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
255	Manastır	Süleymanpaşa	Semetli	Agios Ioannis Rum Manastırı	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
256	Manastır	Süleymanpaşa	Semetli	Agios Konstantinos Rum Manastırı	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
257	Manastır	Süleymanpaşa	Semetli	Agios Segas Rum Manastırı	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
258	Manastır	Malkara	Elmalı	Agios Athanasios Rum Manastırı	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
259	Manastır	Hayrabolu	Hasköy	Zoodohou Pigis Rum Manastırı	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Mevcut Değil
260	Manastır	Şarköy	Hoşköy	Ioannis Theologos Rum Manastırı	1865	Klasik Bizans	Geç Osmanlı	Mevcut

Tablo 1(Devam): *Tekirdağ Merkez ve İlçelerinde Osmanlı Dönemi Dini Mimari Eserleri (14.yy-20.yy)*

Topluluk	**Tekfurdağı**	**Malkara**	**Çorlu**	**Hayrabolu**	**Toplam**
Müslüman	15225	12276	11321	14191	53013
Rum	18944	11842	6788	3439	41013
Ermeni	7616	2107	1290	78	11091
Yahudi	1058	-	626	-	1684
Bulgar	38	3230	345	380	3993
Katolik	-	603	-	-	603
Protestan	128	-	-	-	128
Toplam Yerli	43009	30058	20370	18088	**111525**
Yabancı	1527	259	410	52	2248
Toplam Nüfus	44536	30317	20780	18140	**113773**

Tablo 2: *1901 Edirne Vilayet Salnâmesine Göre Tekfurdağı Sancağı Etnik ve Dini Toplulukların Nüfusu*

Tekirdağ ve Köylerine 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Sonrası Bulgaristan'dan Muhacir İskanı				
İl	**İlçe**	**Köy**	**Göçmen Sayısı**	**Geldikleri Yer**
Tekirdağ	Süleymanpaşa	Kaşıkçı	98 hane	Servi
Tekirdağ	Süleymanpaşa	Ferhadanlı	97 Hane	Servi
Tekirdağ	Süleymanpaşa	Karacakılavuz	116 Hane	Servi, Plevne, Hazargrad
Tekirdağ	Malkara	Sağlamtaş	137 Hane	Tırnova
Tekirdağ	Malkara	Bunak	62 hane	Servi
Tekirdağ	Malkara	Çimendere	68 Hane	İzladi
Tekirdağ	Malkara	Balabancık	239 Hane	Hazargrad ve Servi
Tekirdağ	Malkara	Kavakçeşme	60 Hane	Plevne
Tekirdağ	Malkara	Dereköy	35 Hane	Osman Pazarı, Şumnu
Tekirdağ	Malkara	Karamurat	62 Hane	Haskovo
Tekirdağ	Malkara	Allışık	15 Hane	Osmanpazarı
Tekirdağ	Malkara	Kozyörük	135 Hane	Filibe, Haskovo ve Karlova
Tekirdağ	Malkara	Güneşli	22 Hane	Osmanpazarı ve Hazargrad
Tekirdağ	Malkara	Sarnıç	55 Hane	Plevne, Servi, Hasköy
Tekirdağ	Malkara	Kiremitlik	61 Hane	Dobruca, Hasköy
Tekirdağ	Malkara	Batkın	56 Hane	Oısman Pazarı, Hazargrad
Tekirdağ	Malkara	Sarıyar	46 Hane	Tırnova, Babadağ
Tekirdağ	Malkara	Pirinççeşme	51 Hane	Tırnova, Osmanpazarı
Tekirdağ	Hayrabolu	Kurtdere	22 Hane	Servi
Tekirdağ	Hayrabolu	Çerkezmüsellim	236 Hane	Plevne ve Lofça
Tekirdağ	Hayrabolu	Kabahöyük	71 Hane	Lofça ve Karlova
Tekirdağ	Hayrabolu	Karakavak	71 Hane	Lofça, Hazargrad, Karlova
Tekirdağ	Hayrabolu	Kadriye	136 Hane	Lofça ve Karlova
Tekirdağ	Hayrabolu	Danişment	72 Hane	Servi
Tekirdağ	Hayrabolu	Asıl Bey	41 Hane	Karlova ve Şumnu
Tekirdağ	Hayrabolu	Barakça	68 Hane	Lofça ve Servi
Tekirdağ	Hayrabolu	Lahana	136 Hane	Servi, Plevne
Tekirdağ	Çerkezköy	Çerkezköy	300 Hane	Tırnova, Servi
Tekirdağ	Çerkezköy	Kızılpınar	150 Hane	Servi
Tekirdağ	Çerkezköy	Veliköy	90 Hane	Servi
Tekirdağ	Ergene	Velimeşe	290 Hane	Tırnova
Tekirdağ	Ergene	Yulaflı	86 Hane	Tırnova, Yanbolu, Silistre
Tekirdağ	Kapaklı	Karaağaç	280 Hane	Niğbolu, Mecidiye
Tekirdağ	Kapaklı	Yanıkağıl	178 Hane	Tırnova, Hazargrad
Tekirdağ	Kapaklı	Pınarca	40 Hane	Servi
Tekirdağ	Kapaklı	Kapaklı	85 Hane	Tırnova
Tekirdağ	Kapaklı	Bahçeağıl	70 Hane	Tırnova, Servi
Tekirdağ	Saray	Küçükyoncalı	80 Hane	Servi, Tırnova, Osman Pazarı

Tablo 3: *Tekirdağ ve Köylerine 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Sonrası Bulgaristan'dan Muhacir İskanı*

Tekirdağ ve Köylerine 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Sonrası Bulgaristan'dan Muhacir İskanı				
İl	**İlçe**	**Köy**	**Göçmen Sayısı**	**Geldikleri Yer**
Tekirdağ	Saray	Ahiçelebi	35 Hane	Tırnova, Silistre
Tekirdağ	Saray	Bahçedere	35 Hane	Tırnova
Tekirdağ	Saray	Çukuryurt	85 hane	Tırnova
Tekirdağ	Saray	Kurtdere	70 hane	Tırnova, Filibe
Tekirdağ	Saray	Çayla	40 Hane	Servi
Tekirdağ	Saray	Ayvacık	45 Hane	Cum'a ve Şumnu
Tekirdağ	Saray	Güngörmez	50 Hane	Pravadi
Tekirdağ	Saray	Sofular	24 Hane	Lofça
Tekirdağ	Saray	Beyazköy	110 hane	Servi

Tablo 3 (Devam): *Tekirdağ ve Köylerine 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Sonrası Bulgaristan'dan Muhacir İskanı*

1319 Maârif Nezâreti Salnâmesine Göre Edirne Emlâk-ı Hümâyûn Komisyonu dahilinde inşa edilen mektep ve camiler

Şube	Yerleşimin Adı (Osmanlı Dönemi)	Yerleşimin Adı (Cumhuriyet Dönemi)	Yerleşimin Bağlı Olduğu İl/İlçe (Cumhuriyet Dönemi)	Mektep ve Cami İnşa Tarihi (Hicri)	Mektep ve Cami İnşa Tarihi (Miladi)	Günümüzdeki Durumu
Ferecik Şubesi						
1	Turbcılar Köyü	Turpçular	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut Değil
2	Esedçe Köyü	Esetçe Köyü	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut Değil
3	Paşa Köyü	Paşaköy	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut Değil
4	Karpuzlu Köyü	Yenikarpuzlu Köyü	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut
5	Koyun Yeri Köyü	Aliço Pehlivan Köyü	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut Değil
6	Sarp Dere Köyü	Sarpdere Köyü	İpsala/Edirne	1307	1889-1890	Mevcut Değil
7	Koyun Tepe Köyü	Koyuntepe Köyü	İpsala/Edirne	1307	1889-1890	Mevcut Değil
8	İhsaniye Köyü	?	?	1307	1889-1890	?
9	Selimiye Köyü	?	?	1307	1889-1890	?
10	Ferecik İhsaniye Mah.	?	?	1307	1889-1890	?
11	Sultaniçe Köyü	Sultaniçe Köyü	Enez/Edirne	1310	1892-1893	Mevcut
12	Lütfiye Köyü	?	?	1314	1896-1897	?
13	Kumdere Köyü	Kumdere Köyü	İpsala/Edirne	1316	1898-1899	Mevcut
Çorlu Şubesi						
1	Yulaflı Köyü	Yulaflı Mah.	Ergene/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
2	Yangın Ağıl Köyü	Yanıkağıl Mah.	Kapaklı/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
3	Uzun Hacı Köyü	Uzunhacı Mah.	Kapaklı/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
4	Bahçe Ağıl Köyü	Bahçeağıl Mah.	Kapaklı/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
5	Kurd Dere Köyü	Kurtdereköy Mah.	Saray/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
6	Kapaklı Pınar Köyü	Kapaklı İlçesi	Kapaklı/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
7	Şahbaz Köyü	Şahpaz Mah.	Çorlu/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
8	Yakublu Köyü	Yakuplu Mah.	M.Ereğlisi/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
9	Beyaz Köyü	Beyazköy Mah.	Saray/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut Değil
10	Kara Ağaç Köyü	Karaağaç Mah.	Kapaklı/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
11	Kızılpınar Köyü	Kızılpınar Mah.	Çerkezköy/Tekirdağ	1306	1888-1889	Mevcut Değil
12	Veli Köyü	Veliköy Mah.	Çerkezköy/Tekirdağ	1306	1888-1889	Mevcut Değil
13	Veli Meşe Köyü	Velimeşe Mah.	Ergene/Tekirdağ	1306	1888-1889	Mevcut Değil
14	Türbedere Köyü	Çerkezköy İlçesi	Çerkezköy/Tekirdağ	1307	1889-1890	Mevcut Değil
15	Edir Köyü	Edirköy Mah.	Saray/Tekirdağ	1308	1890-1891	Mevcut Değil
16	Göçeler Köyü	Göçerler Mah.	Saray/Tekirdağ	1315	1897-1898	Mevcut
17	Manika-i Kebir Köyü	Büyükyoncalı Mah.	Saray/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut Değil
Malkara Şubesi						
1	Balaban Koru Köyü	Balabankoru Köyü	Uzunköprü/Edirne	1307	1889-1890	Mevcut Değil
2	Koca Çeşme Köyü	Kocaçeşme Köyü	Gelibolu/Çanakkale	1312	1894-1895	Mevcut Değil
Babaeski Şubesi						
1	Katranca Köyü	Katranca Köyü	Babaeski/Kırklareli	1305	1887-1888	Mevcut
2	Karacaoğlan Köyü	Karacaoğlan Köyü	Babaeski/Kırklareli	1305	1887-1888	Mevcut Değil
3	Minnetler Köyü	Minnetler Köyü	Babaeski/Kırklareli	1305	1887-1888	Mevcut Değil
4	Naib Yusuf Köyü	Naipyusuf Köyü	Havsa/Edirne	1305	1887-1888	Mevcut
5	Fethiye Köyü	?	?	1305	1887-1888	Mevcut Değil
6	Necatiye Köyü	Necatiye Köyü	Havsa/Edirne	1305	1887-1888	Mevcut
7	Ertuğrul Köyü	Ertuğrul Köyü	Babaeski/Kırklareli	1308	1890-1891	Mevcut Değil
8	Yolageldi Köyü	Yolageldi Köyü	Havsa/Edirne	1313	1895-1896	Mevcut
9	Mandıra Köyü	Büyük Mandıra Beldesi	Babaeski/Kırklareli	1313	1895-1896	Mevcut Değil
10	Ağa-yı Cedid Köyü	Ağayeri Köyü	Babaeski/Kırklareli	1315	1897-1898	Mevcut
11	Hamidiye Köyü	?	?	1316	1898-1899	Mevcut Değil
12	Kumrular Müsellimi	Müsellim Köyü	Babaeski/Kırklareli	1316	1898-1899	Mevcut Değil

Tablo 4 : *Edirne Emlâk-ı Hümâyûn Komisyonu dahilinde inşa edilen mektep ve camiler. Kaynak*: *H.1319 (M.1901-1902) Maârif Nezâreti Salnâmesi (s.331-332)*

1321 Maârif Nezâreti Salnâmesine Göre Edirne Emlâk-ı Hümâyûn Komisyonu dahilinde inşa edilen mektep ve camiler

Şube	Yerleşimin Adı (Osmanlı Dönemi)	Yerleşimin Adı (Cumhuriyet Dönemi)	Bulunduğu Yerleşimin Bağlı Olduğu İl/İlçe (Cumhuriyet Dönemi)	Mektep ve Cami İnşa Tarihi (Hicri)	Mektep ve Cami İnşa Tarihi (Miladi)	Günümüzdeki Durumu
Ferecik Şubesi						
1	Turbcılar Köyü	Turpçular	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut Değil
2	Esedçe Köyü	Esetçe Köyü	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut Değil
3	Paşa Köyü	Paşaköy	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut Değil
4	Karpuzlu Köyü	Yenikarpuzlu Köyü	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut
5	Koyun Yeri Köyü	Aliço Pehlivan Köyü	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut Değil
6	Sarp Dere Köyü	Sarpdere Köyü	İpsala/Edirne	1307	1889-1890	Mevcut Değil
7	Koyun Tepe Köyü	Koyuntepe Köyü	İpsala/Edirne	1307	1889-1890	Mevcut Değil
8	İhsaniye Köyü	?	?	1307	1889-1890	?
9	Selimiye Köyü	?	?	1307	1889-1890	?
10	Sultaniçe Köyü	Sultaniçe Köyü	Enez/Edirne	1310	1892-1893	Mevcut
11	Lütfiye Köyü	?	?	1314	1896-1897	?
12	Kumdere Köyü	Kumdere Köyü	İpsala/Edirne	1316	1898-1899	Mevcut
13	Sarıca Ali Köyü	Sarıcaali Köyü	İpsala/Edirne	1303	1885-1886	Mevcut
14	Sarı Dere Köyü	?	?	1307	1889-1890	?
15	Burhaneddin Köyü	Kalanca (Kallisti) Köyü	Gümülcine/Yunanistan	1318	1900-1901	Mevcut
16	Ferecik İhsaniye Mah.	?	?	1307	1889-1890	?
17	Ferecik Vakıf Mah.	?	?	1308	1890-1891	?
Çorlu Şubesi						
1	Yulaflı Köyü	Yulaflı Mah.	Ergene/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
2	Yangın Ağıl Köyü	Yanıkağıl Mah.	Kapaklı/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
3	Uzun Hacı Köyü	Uzunhacı Mah.	Kapaklı/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
4	Bahçe Ağıl Köyü	Bahçeağıl Mah.	Kapaklı/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
5	Kurd Dere Köyü	Kurtdereköy Mah.	Saray/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
6	Kapaklı Pınar Köyü	Kapaklı İlçesi	Kapaklı/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
7	Şahbaz Köyü	Şahpaz Mah.	Çorlu/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
8	Yakublu Köyü	Yakuplu Mah.	M.Ereğlisi/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
9	Beyaz Köyü	Beyazköy Mah.	Saray/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut Değil
10	Kara Ağaç Köyü	Karaağaç Mah.	Kapaklı/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut
11	Kızılpınar Köyü	Kızılpınar Mah.	Çerkezköy/Tekirdağ	1306	1888-1889	Mevcut Değil
12	Veli Köyü	Veliköy Mah.	Çerkezköy/Tekirdağ	1306	1888-1889	Mevcut Değil
13	Veli Meşe Köyü	Velimeşe Mah.	Ergene/Tekirdağ	1306	1888-1889	Mevcut Değil
14	Türbedere Köyü	Çerkezköy İlçesi	Çerkezköy/Tekirdağ	1307	1889-1890	Mevcut Değil
15	Edir Köyü	Edirköy Mah.	Saray/Tekirdağ	1308	1890-1891	Mevcut Değil
16	Göçeler Köyü	Göçerler Mah.	Saray/Tekirdağ	1315	1897-1898	Mevcut
17	Manika-i Kebir Köyü	Büyükyoncalı Mah.	Saray/Tekirdağ	1305	1887-1888	Mevcut Değil
Babaeski Şubesi						
1	Katranca Köyü	Katranca Köyü	Babaeski/Kırklareli	1305	1887-1888	Mevcut
2	Karacaoğlan Köyü	Karacaoğlan Köyü	Babaeski/Kırklareli	1305	1887-1888	Mevcut Değil
3	Minnetler Köyü	Minnetler Köyü	Babaeski/Kırklareli	1305	1887-1888	Mevcut Değil
4	Naib Yusuf Köyü	Naipyusuf Köyü	Havsa/Edirne	1305	1887-1888	Mevcut
5	Fethiye Köyü	?	?	1305	1887-1888	Mevcut Değil
6	Necatiye Köyü	Necatiye Köyü	Havsa/Edirne	1305	1887-1888	Mevcut
7	Ertuğrul Köyü	Ertuğrul Köyü	Babaeski/Kırklareli	1308	1890-1891	Mevcut Değil
8	Yolageldi Köyü	Yolageldi Köyü	Havsa/Edirne	1313	1895-1896	Mevcut
9	Mandıra Köyü	Büyük Mandıra Beldesi	Babaeski/Kırklareli	1313	1895-1896	Mevcut Değil
10	Ağa-yı Cedid Köyü	Ağayeri Köyü	Babaeski/Kırklareli	1315	1897-1898	Mevcut
11	Hamidiye Köyü	?	?	1316	1898-1899	Mevcut Değil
12	Kumrular Müsellimi	Müsellim Köyü	Babaeski/Kırklareli	1316	1898-1899	Mevcut Değil
13	Pavli Köyü	Pehlivanköy İlçesi	Pehlivanköy/Kırklareli	1317	1899-1900	Mevcut
14	Manastır Dere Köyü	Çayırdere Köyü	Pınarhisar/Kırklareli	1317	1899-1900	Mevcut
15	Kaysarı Köyü	?	?	1317	1899-1900	?
16	Kavakdere Köyü	Kavakdere Köyü	Kırklareli/Merkez	1318	1900-1901	Mevcut Değil
Keşan Şubesi						
1	Sarıyar Köyü	Sarıyar Mah.	Malkara/Tekirdağ	1317	1899-1900	Mevcut Değil
2	Pirinç Çeşme Köyü	Pirinççeşme Mah.	Malkara/Tekirdağ	1317	1899-1900	Mevcut Değil
3	Yörücek Köyü	Yörücek Mah.	Malkara/Tekirdağ	1317	1899-1900	Mevcut
4	Sarnıç Köyü	Sarnıç Mah.	Malkara/Tekirdağ	1317	1899-1900	Mevcut Değil
5	Kara Ağaç Köyü	Karaağaç Köyü	İpsala/Edirne	1318	1900-1901	Mevcut
6	Batgın Köyü	Batkın Mah.	Malkara/Tekirdağ	1319	1901-1902	Mevcut Değil
Malkara Şubesi						
1	Balaban Koru Köyü	Balabankoru Köyü	Uzunköprü/Edirne	1307	1889-1890	Mevcut Değil
2	Koca Çeşme Köyü	Kocaçeşme Köyü	Gelibolu/Çanakkale	1312	1894-1895	Mevcut Değil

Tablo 5: *Edirne Emlâk-ı Hümâyûn Komisyonu dahilinde inşa edilen mektep ve camiler. Kaynak: H.1321 (M.1903-1904) Maârif Nezâreti Salnâmesi (s.303-304)*

1319 ve 1321 Maârif Nezâreti Salnâmelerinde Yer Almayan Mektep ve Camiler

Şube	Yerleşimin Adı	Bulunduğu Yerleşimin Bağlı Olduğu İl/İlçe	Mektep ve Cami İnşa Tarihi (Miladi)	Günümüzdeki Durumu
Edirne				
1	Gülçavuş Köyü	Enez/Edirne		Mevcut
Kırklareli				
1	Kuştepe Köyü	Pehlivanköy/Edirne		Mevcut
2	Yeşilpınar Köyü	Pehlivanköy/Edirne		Mevcut
3	Kumköy Köyü	Pehlivanköy/Edirne	1902-1903	Mevcut
4	Taşağıl Köyü	Babaeski/Kırklareli		Mevcut
5	Terzili Köyü	Babaeski/Kırklareli		Sadece Minare
6	Üsküpdere Köyü	Kırklareli/Merkez		Mevcut
Tekirdağ				
1	Karlı Köyü	Kapaklı/Tekirdağ		Sadece Minare

Tablo 6: *H.1319 (M.1901-1902) ve H.1321 (M.1903-1904) Maârif Nezâreti Salnâmelerinde Yer Almayan ve Saha Çalışmalarında Tespit Edilen Mektepli Camiler (C. Doğan)*

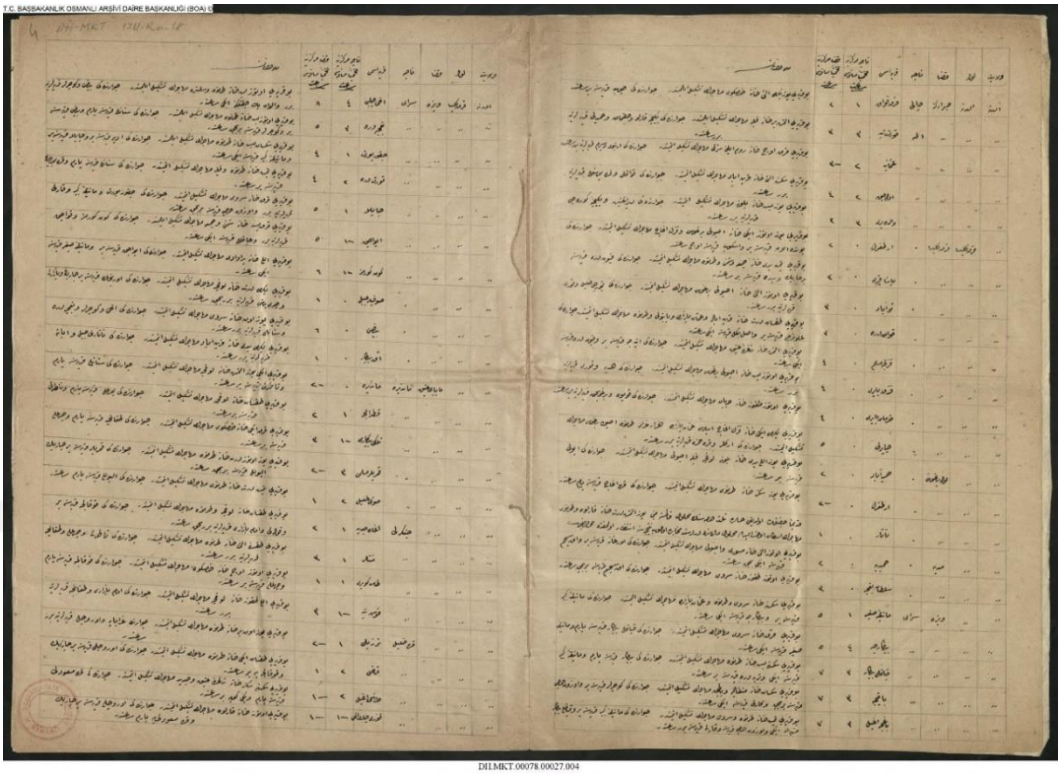
Tablo 7: *Batı ve Doğu Trakya Mektepli Köy Camilerinin Listesi*

Sıra No	İl	Adı	Kitabe	Plan	Ölçüler	Avlu	Çatı	Örtü	Tavan	Minare	Son Cemaat Yeri	Mahfil Katı	Mahfil Bölüntüsü	Mihrap	Minber	Zemin	Restorasyon
1	Edirne	Naipyusuf	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,5*15	Var	Kırma	Oluklu Plastik Levha	PVC	Özgün	Var	Betonarme	Evet	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
2	Edirne	Necatiye	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,6*15	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Özgün	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Beton	Hayır
3	Edirne	Yolageldi	-	Derinlemesine dikdörtgen	10,20*15,20	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Özgün (Külah hariç)	Var	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
4	Edirne	Gülçavuş	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,70*15,30	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Yenilenmiş	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
5	Edirne	Sultaniçe	-	Derinlemesine dikdörtgen	9,50*16	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Yıkılmış	Yok	Ahşap	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
6	Edirne	Yenikarpuzlu	1901-1902	Derinlemesine dikdörtgen	10,5*17	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Beton	Yenilenmiş	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
7	Edirne	Kumdere	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,80*15	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Yenilenmiş	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Beton	Hayır
8	Edirne	Sarıcaali	-	Derinlemesine dikdörtgen	10*15	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Beton	Özgün (Külah hariç)	Var	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
9	Edirne	Karaağaç	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,90*15,50	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Özgün (Külah hariç)	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
10	Kırklareli	Ağayeri	1899-1900	Derinlemesine dikdörtgen	10*15	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Beton	Özgün	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Beton	Hayır
11	Kırklareli	Pehlivanköy	1901-1902	Derinlemesine dikdörtgen	12*22	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Yenilenmiş	Koridor	Betonarme	Evet	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
12	Kırklareli	Kuştepe	-	Derinlemesine dikdörtgen	10*15	Var	Kırma	Oluklu Plastik Levha	PVC	Yenilenmiş	Koridor	Betonarme	Evet	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
13	Kırklareli	Kumköy	1902-1903	Derinlemesine dikdörtgen	8,5*15	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Beton	Yenilenmiş	Var	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
14	Kırklareli	Taşağıl	-	Derinlemesine dikdörtgen	10*15	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Beton	Özgün	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Beton	Hayır
15	Kırklareli	Yeşilpınar	-	Derinlemesine dikdörtgen	10*15	Var	Yıkılmış	Marsilya Kiremidi	Ahşap	Özgün (Külah hariç)	Koridor	Yıkılmış	Evet	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Toprak	Hayır
16	Kırklareli	Katranca	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,70*15	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Özgün	Koridor	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Beton	Hayır
17	Kırklareli	Terzili	-	-	-	Var	Yıkılmış	-	-	Özgün	Yok	Yıkılmış	Hayır	-	-	-	Hayır
18	Kırklareli	Üsküpdere	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,66*15,20	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Ahşap	Özgün	Var	Ahşap	Evet	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
19	Kırklareli	Çayırdere	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,60*15,20	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Beton	Özgün (Külah hariç)	Var	Betonarme	Evet	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
20	Tekirdağ	Yörücek	1901-1902	Derinlemesine dikdörtgen	7*12	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Ahşap	Yenilenmiş	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Beton	Hayır
21	Tekirdağ	Kurtdere	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,70*15,75	Var	Kırma	Alaturka Kiremit	Ahşap	Özgün	Yok	Ahşap	Hayır	Özgün	Yenilenmiş	Ahşap	Evet
22	Tekirdağ	Yanıkağıl	1901-1902	Derinlemesine dikdörtgen	8,50*15,30	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Ahşap	Yenilenmiş	Var	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
23	Tekirdağ	Bahçeağıl	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,65*15,40	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Beton	Özgün	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
24	Tekirdağ	Karlı	-	-	-	Var	Yıkılmış	-	-	Özgün	Yok	Yıkılmış	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	-	Hayır
25	Tekirdağ	Uzunhacı	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,70*15,10	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Ahşap	Özgün (Külah hariç)	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
26	Tekirdağ	Yakuplu	1901-1902	Derinlemesine dikdörtgen	9*15	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Ahşap	Özgün (Külah hariç)	Var	Ahşap	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
27	Tekirdağ	Şahpaz	1901-1902	Derinlemesine dikdörtgen	9*15,5	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Ahşap	Yenilenmiş	Var	Ahşap	Evet	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
28	Tekirdağ	Yulaflı	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,60*15	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Yenilenmiş	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
29	Tekirdağ	Göçerler	-	Derinlemesine dikdörtgen	12*20	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Özgün	Var	Ahşap+Çelik	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
30	Tekirdağ	Karaağaç	1901-1902	Derinlemesine dikdörtgen	8,75*19,70	Var	Yıkılmış	-	-	Özgün	Var	Yıkılmış	Hayır	-	-	-	Hayır
31	Tekirdağ	Kapaklı Merkez	-	Derinlemesine dikdörtgen	8,90*15,40	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	PVC	Özgün	Yok	Betonarme	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
32	İstanbul	Alipaşa	1893-1894	Derinlemesine dikdörtgen	9,80*15	Var	Kırma	Marsilya Kiremidi	Ahşap	Yenilenmiş	Yok	Ahşap	Hayır	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır
33	Gümülcine	Kallisti	1902-1903	Derinlemesine dikdörtgen	8,5*15	Var	Kırma	Alaturka Kiremit	Ahşap	Özgün	Koridor	Ahşap	Evet	Yenilenmiş	Yenilenmiş	Ahşap	Hayır

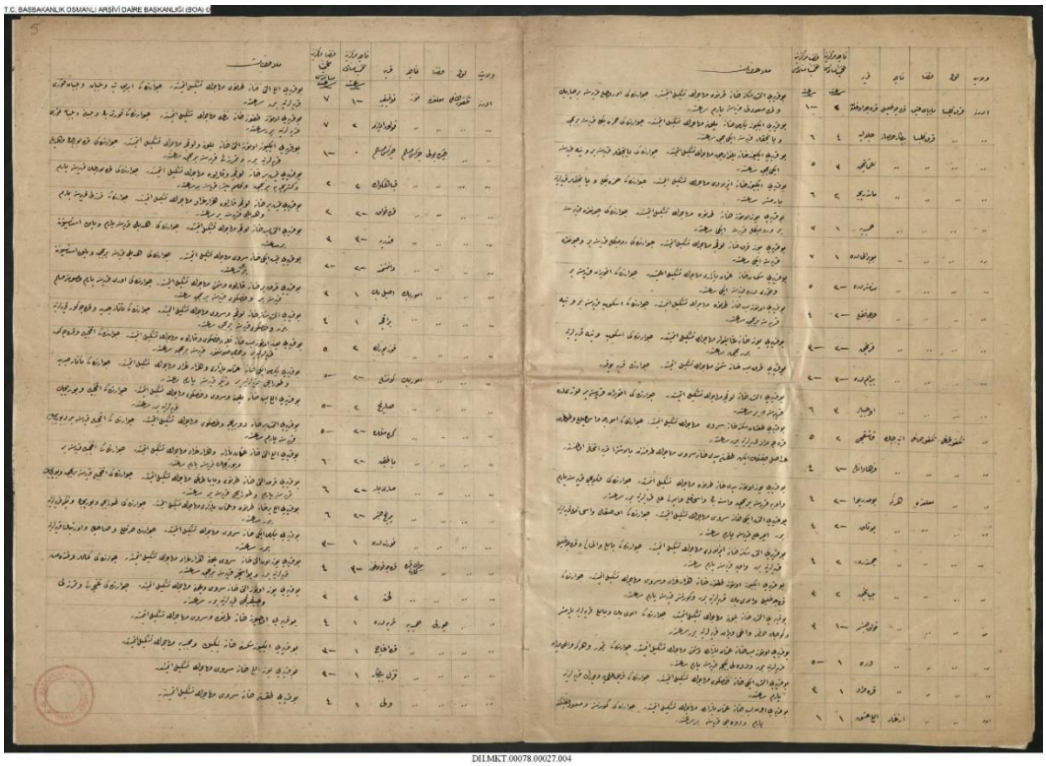
Sıra No	Adı	Yeri	İnşa Tarihi	Kitabe	Plan	Ölçüler	Duvar Örgü Malzemesi	Çatı	Örtü	Tavan	Narteks	Galeri Katı	Apsis	Zemin	Pastoforion Hücreleri	Çan Kulesi	Restorasyon
1	Sumpl Toros Ermeni Kilisesi	Malkara	19.yy	Yok	Bazilikal	10,5*34,5	Moloz Taş	Kırma	Alaturka Kiremit	Ahşap Tonoz	Var	Yıkılmış	Mevcut	Pişmiş toprak/ karo	Var	Yok	Yok
2	Şahin Mah. Rum Kilisesi	Malkara	19.yy	Yok	Bazilikal	13*22	Kesme Taş	Kırma	Alaturka Kiremit	Yıkılmış (Ahşap)	Var	Yıkılmış	Yıkılmış	Bilinmiyor	Yok	Yok	Yok
3	Aziz Georgios Rum Kilisesi	Şarköy	1887	Var	Bazilikal	13,83*27,59	Kaba Yonu Taş	Kırma	Alaturka Kiremit	Yıkılmış (Ahşap)	Var	Yıkılmış	Mevcut	Sal Taşı	Yok	Yok	Yok
4	Aziz Theotokos Rum Kilisesi	Şarköy	1881,1896	Var	Tek Nefli, U Narteksli	14,23*22,22	Kaba Yonu-Moloz Taş	Kırma	Alaturka Kiremit	Yıkılmış (Ahşap)	Var	Yıkılmış	Yıkılmış	Bilinmiyor	Yok	Yok	Yok

Tablo 8: *Tekirdağ Sınırları İçinde Günümüze Ulaşan 19. yy. Kiliselerinin Mimari Özellikleri*

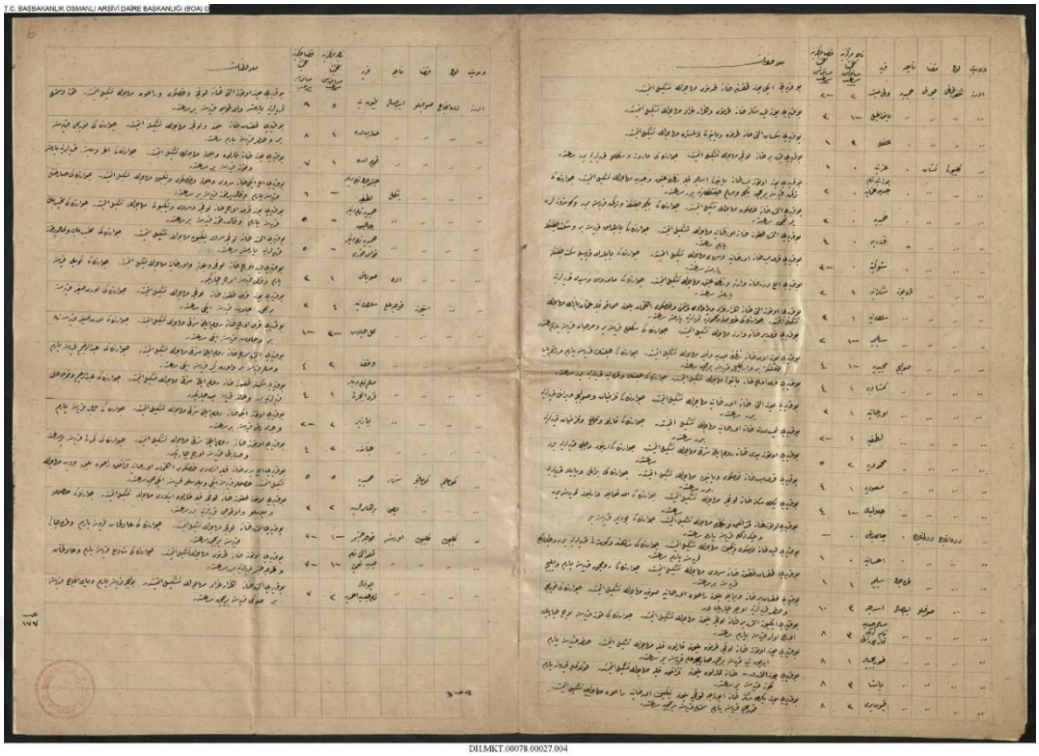
BELGELER:

Belge 1: *Edirne Vilayetinde Muhacirlerin Geldikleri ve Yerleştirildikleri Liva, Kaza ve Karyeler 1 (BOA, DH.MKT. 78-27, H.18.03.1311/M.29.09.1893)*

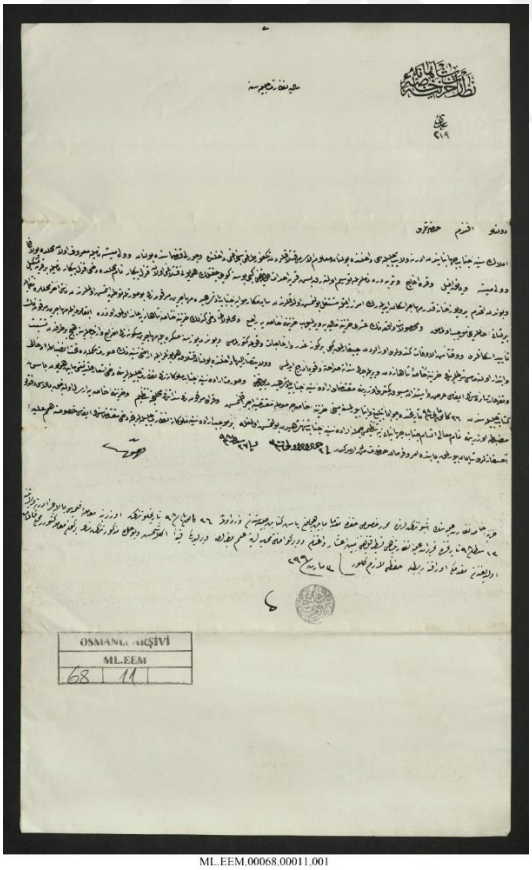

Belge 2: *Edirne Vilayetinde Muhacirlerin Geldikleri ve Yerleştirildikleri Liva, Kaza ve Karyeler 2 (BOA, DH.MKT. 78-27, H.18.03.1311/M.29.09.1893)*

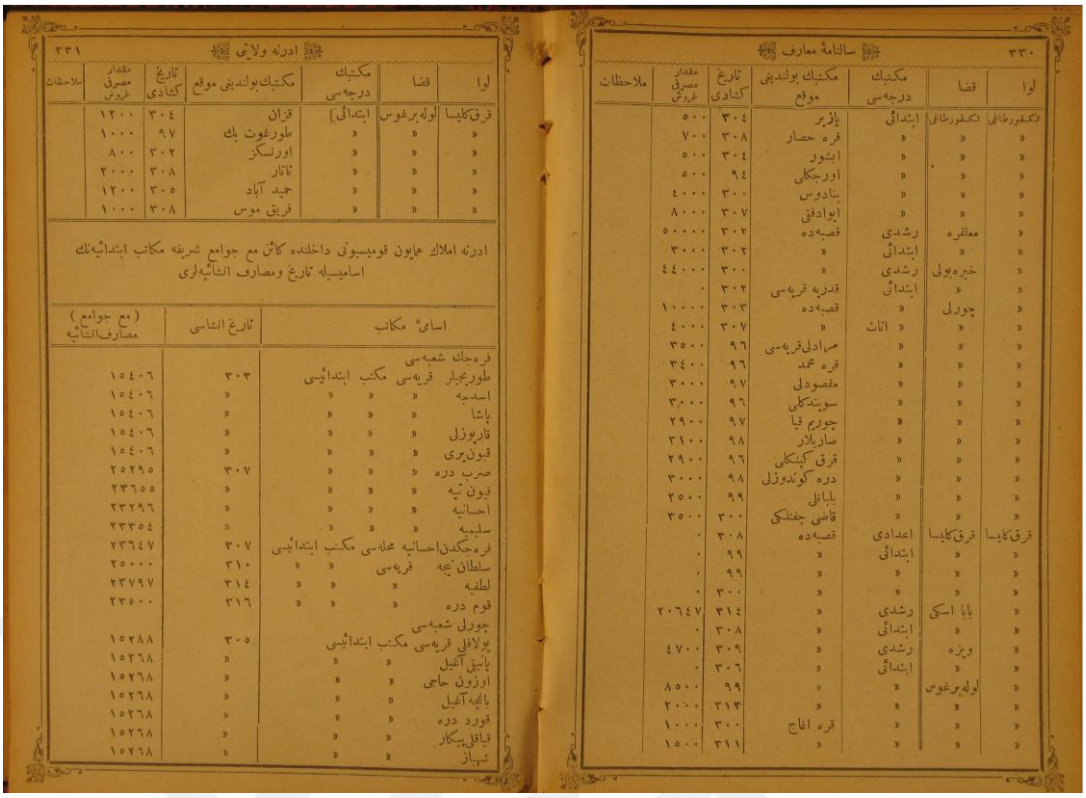
DH.MKT.00078.00027.004

Belge 3: *Edirne Vilayetinde Muhacirlerin Geldikleri ve Yerleştirildikleri Liva, Kaza ve Karyeler 3 (BOA, DH.MKT. 78-27, H.18.03.1311/M.29.09.1893)*

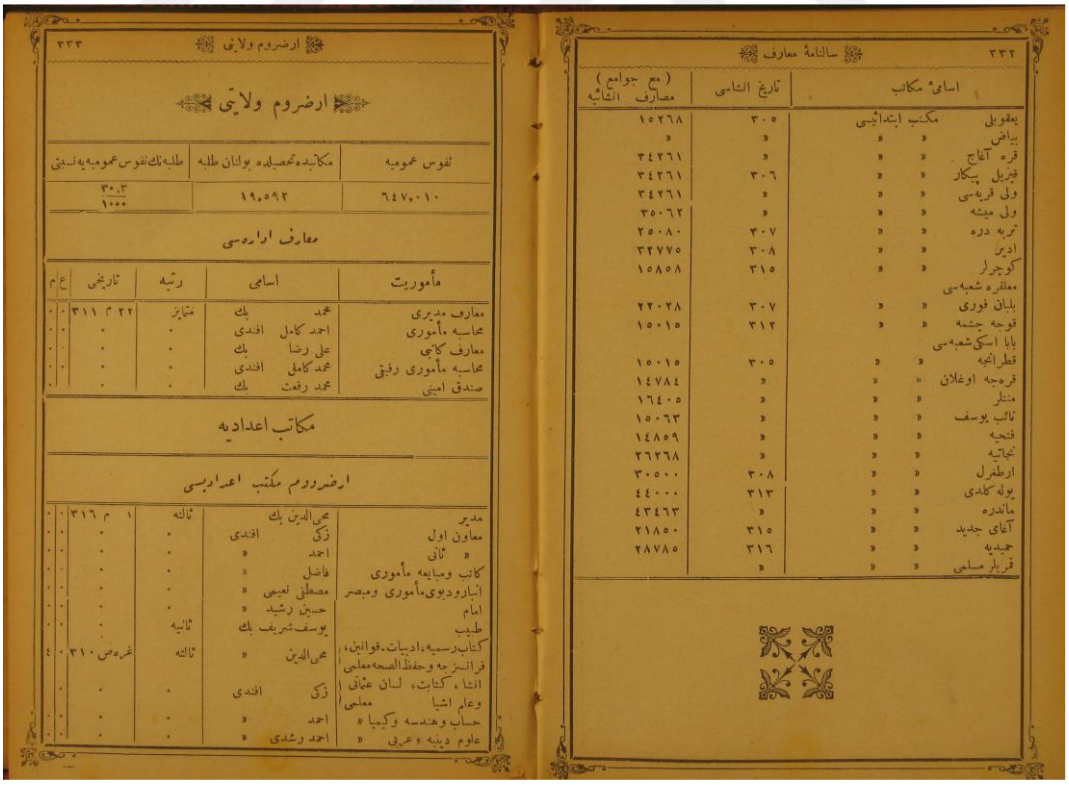

ML..EEM.00068.00011.001

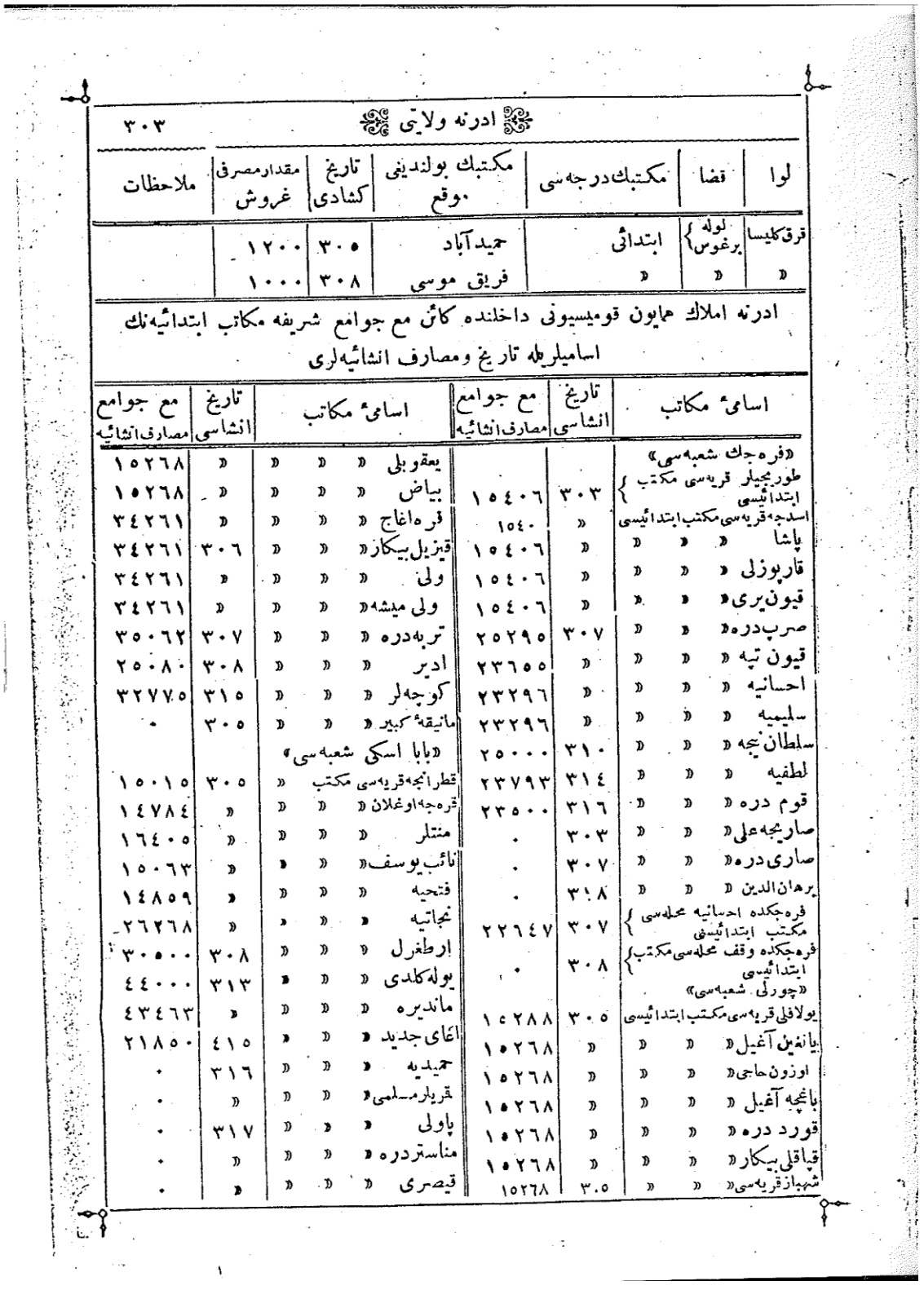
Belge 4: *Edirne Vilayeti dahilinde bulunan kışlaklardan Velimeşe adıyla bilinen mahalde Velimeşe, Yulaflı, Yanıkağıl, Karaağaç ve Türbedere adlarıyla oluşturulan karyelere muhacirin iskân edilmesi (BOA, ML..EEM. 68.11. R.03.01.1299/M.15.03.1883)*

Belge 5: *Edirne Emlâk-ı Hümâyun Komisyonu Dahilinde İnşa Edilen Cami ve Mekteplerin İnşa Tarih ve Masrafları 1 (H.1319/M.1901-1902 Maârif Nezâreti Salnâmesi s.330-331)*

Belge 6: *Edirne Emlâk-ı Hümâyun Komisyonu Dahilinde İnşa Edilen Cami ve Mekteplerin İnşa Tarih ve Masrafları 2 (H.1319/M.1901-1902 Maârif Nezâreti Salnâmesi s.332-333)*

ادرنه ولایتی ۳۰۳

لوا	قضا	مکتبك درجه‌سی	مکتبك بولندیغی موقع	تاریخ کشادی	مقدار مصرفی غروش	ملاحظات
قرق کلیسا	لوله برغوس	ابتدائی	حمیدآباد	۳۰۵	۱۲۰۰	
«	«	«	فریق موسی	۳۰۸	۱۰۰۰	

ادرنه املاك همایون قومیسیونی داخلنده کائن مع جوامع شریفه مکاتب ابتدائیه‌نك اسامیلریله تاریخ ومصارف انشائیه‌لری

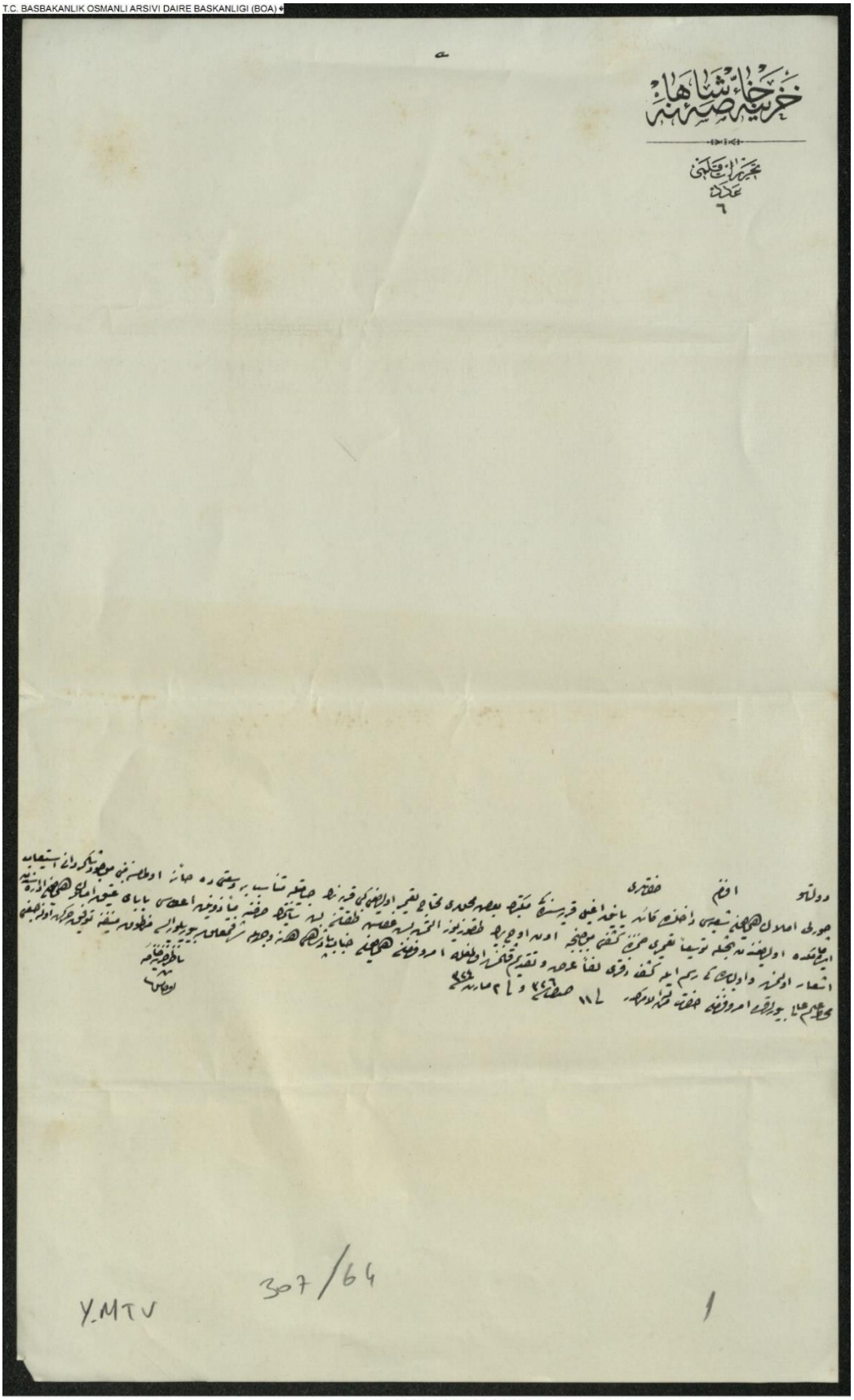
اسامئ مکاتب	تاریخ انشاسی	مع جوامع مصارف انشائیه	اسامئ مکاتب	تاریخ انشاسی	مع جوامع مصارف انشائیه
«فره‌جك شعبه‌سی»			یعقوبلی « « «	«	۱۵۲۶۸
طورنجیلر قریه‌سی مکتب ابتدائیسی	۳۰۳	۱۵۴۰۶	بیاض « « «	«	۱۵۲۶۸
اسدجه‌قریه‌سی مکتب ابتدائیسی	«	۱۵۴۰	قره‌اغاج « « «	«	۳۴۲۶۱
پاشا « « «	«	۱۵۴۰۶	قیزیل بیکار « « «	۳۰۶	۳۴۲۶۱
قارپوزلی « « «	«	۱۵۴۰۶	ولی « « «	«	۳۴۲۶۱
قیون یری « « «	«	۱۵۴۰۶	ولی میشه « « «	«	۳۴۲۶۱
صرپ دره « « «	۳۰۷	۲۵۲۹۵	تربه‌دره « « «	۳۰۷	۳۵۰۶۲
قیون تپه « « «	«	۲۳۶۵۵	ادیر « « «	۳۰۸	۲۵۰۸۰
احسانیه « « «	«	۲۳۲۹۶	کوچه‌لر « « «	۳۱۵	۳۲۷۷۵
سلیمیه « « «	«	۲۳۲۹۶	مانیقهٔ کبیر « « «	۳۰۵	۰
سلطان نجه « « «	۳۱۰	۲۵۰۰۰	«بابا اسکی شعبه‌سی»		
لطفیه « « «	۳۱۴	۲۳۷۹۳	قطرانجه‌قریه‌سی مکتب «	۳۰۵	۱۵۰۱۵
قوم دره « « «	۳۱۶	۲۳۵۰۰	قره‌جه‌اوغلان « « «	«	۱۴۷۸۴
صاریجه‌علی « « «	۳۰۳	۰	منتلر « « «	«	۱۶۴۰۵
صاری دره « « «	۳۰۷	۰	نائب یوسف « « «	«	۱۵۰۶۳
برهان‌الدین « « «	۳۱۸	۰	فتحیه « « «	«	۱۴۸۵۹
فره‌جکده احسانیه محله‌سی مکتب ابتدائیسی	۳۰۷	۲۲۶۴۷	نجاتیه « « «	«	۲۶۲۶۸
فره‌جکده وقف محله‌سی مکتب ابتدائیسی	۳۰۸	۰	ارطغرل « « «	۳۰۸	۳۰۵۰۰
«چورلی شعبه‌سی»			یوله‌کلدی « « «	۳۱۳	۴۴۰۰۰
یولافلی قریه‌سی مکتب ابتدائیسی	۳۰۵	۱۰۲۸۸	ماندیره « « «	«	۴۳۴۶۳
یانه‌ین آغیل « « «	«	۱۵۲۶۸	اغای جدید « « «	۴۱۵	۲۱۸۵۰
اوزون حاجی « « «	«	۱۵۲۶۸	حمیدیه « « «	۳۱۶	۰
باغچه آغیل « « «	«	۱۵۲۶۸	قریلر مسلمی « « «	«	۰
قورد دره « « «	«	۱۵۲۶۸	پاولی « « «	۳۱۷	۰
قیاقلی بیکار « « «	«	۱۵۲۶۸	مناستر دره « « «	«	۰
شهباز قریه‌سی « « «	۳۰۵	۱۵۲۶۸	قیصری « « «	«	۰

Belge 7: *Edirne Emlâk-ı Hümâyun Komisyonu Dahilinde İnşa Edilen Cami ve Mekteplerin İnşa Tarih ve Masrafları 1* (*H.1321/M.1903-1904 Maârif Nezâreti Salnâmesi s.303)*

اسامیٔ مکاتب	تاریخ انشاسی	مع جوامع مصارف انشائیه	اسامیٔ مکاتب	تاریخ انشاسی	مع جوامع مصارف انشائیه
قواق دره قریه‌سی مکتب ابتدائیسی	٣١٨	٠	قره اغاج قریه‌سی مکتب ابتدائیسی	٣١٨	٠
«کشان شعبه‌سی»		٠	باطغین « « «	٣١٩	٠
صاریبیار قریه‌سی مکتب ابتدائیسی	٣١٧	٠	«معلفر شعبه‌سی»		
پرنج چشمه « « «	«	٠	بلبان قوری قریه‌سی مکتب «	٣٠٧	٢٢٠٢٨
یوریجك « « «	«	٠	قوجه چشمه« « «	٣١٢	١٥٠١٥
صارنج « « «	«	٠			

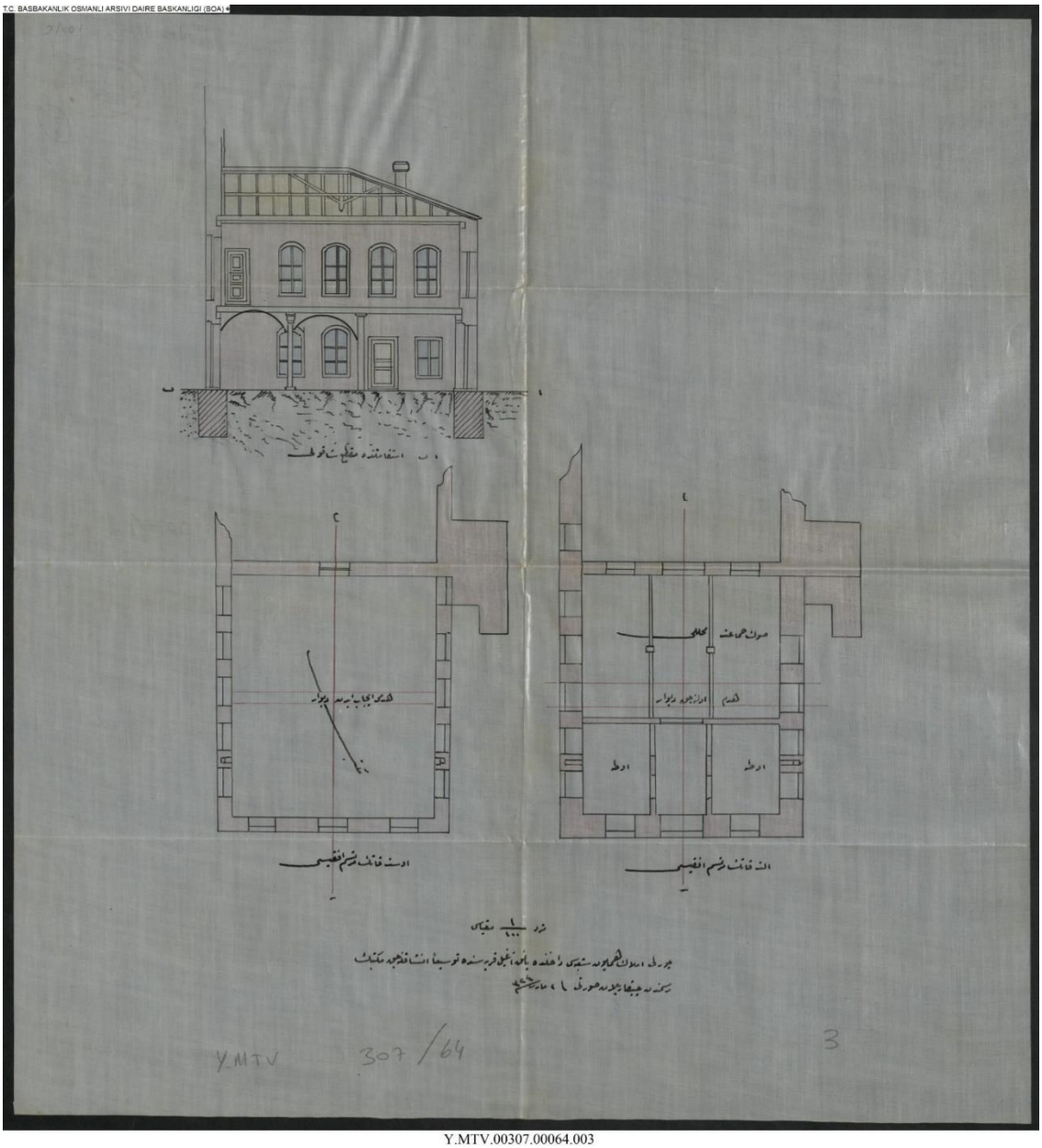
Belge 8: *Edirne Emlâk-ı Hümâyun Komisyonu Dahilinde İnşa Edilen Cami ve Mekteplerin İnşa Tarih ve Masrafları 2 (H.1321/M.1903-1904 Maârif Nezâreti Salnâmesi s.304)*

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

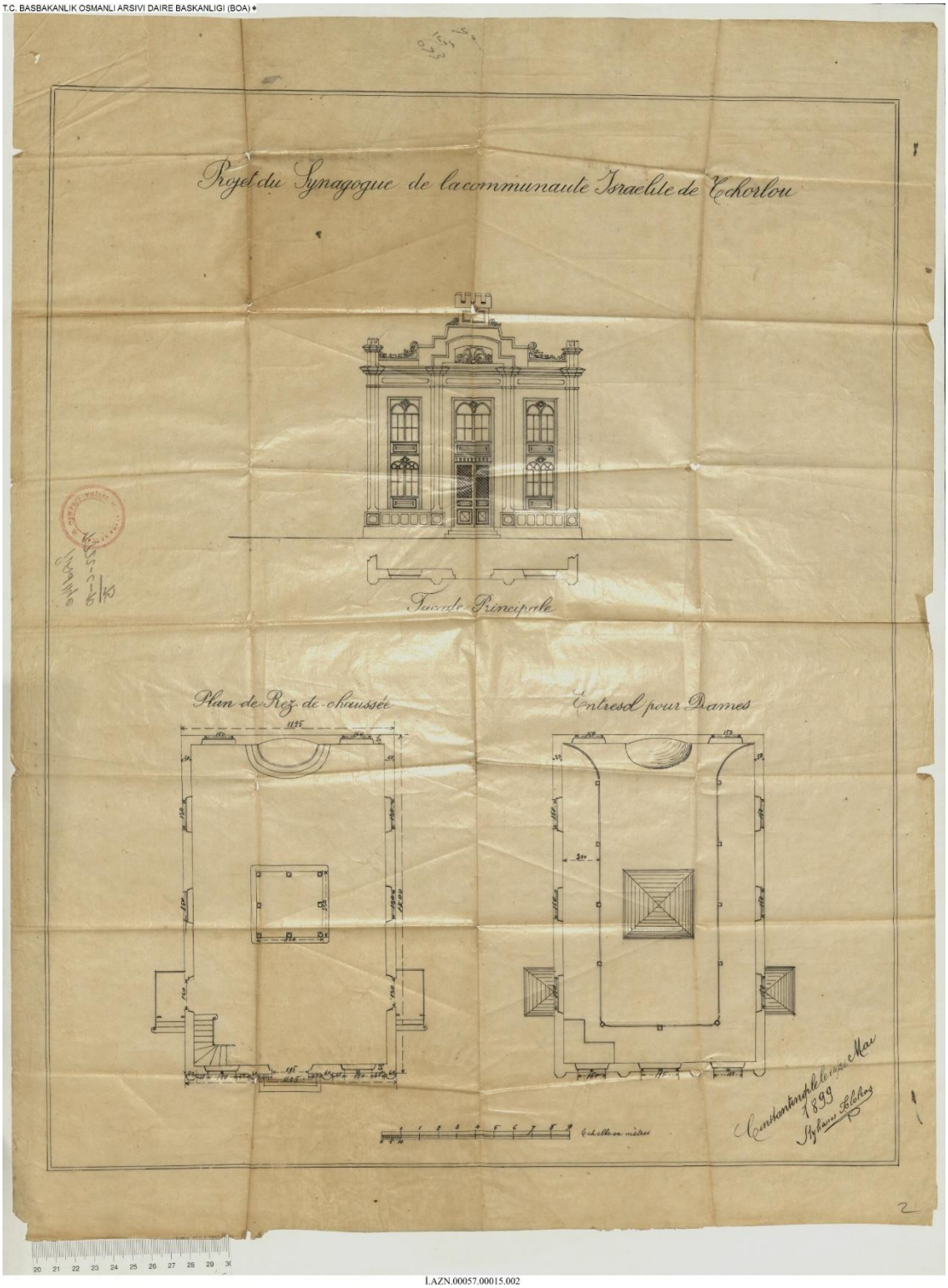
Y.MTV.00307.00064.001

Belge 9: *Çorlu Emlak-ı Hümâyun Şubesi Kapsamında Bulunan Yanıkağıl Köyü İptidai Mektebinin Yetersiz Kalması Nedeniyle Genişletilerek Tadil Edilmesi (BOA, Y.MTV. 307-64, H.11.02.1326/M.15.03.1908).*

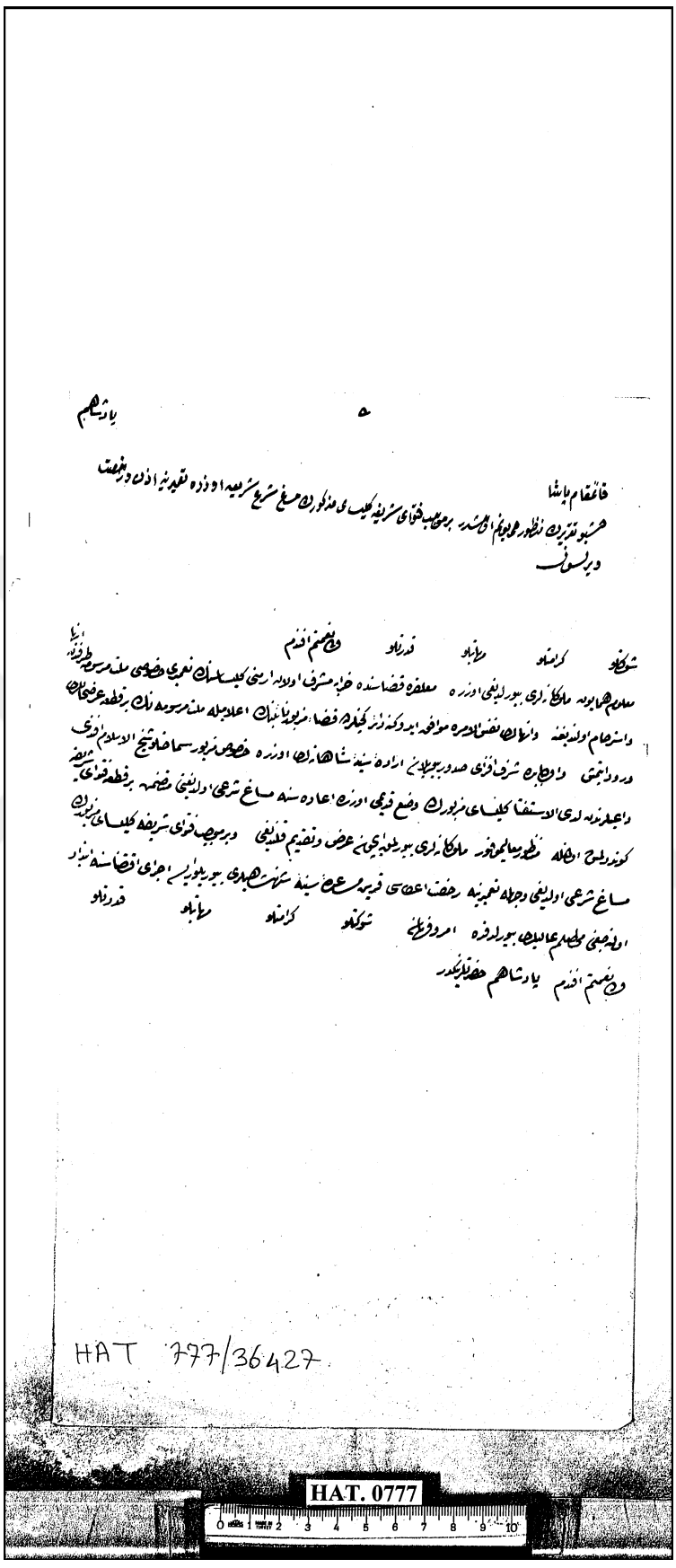

Y.MTV.00307.00064.003

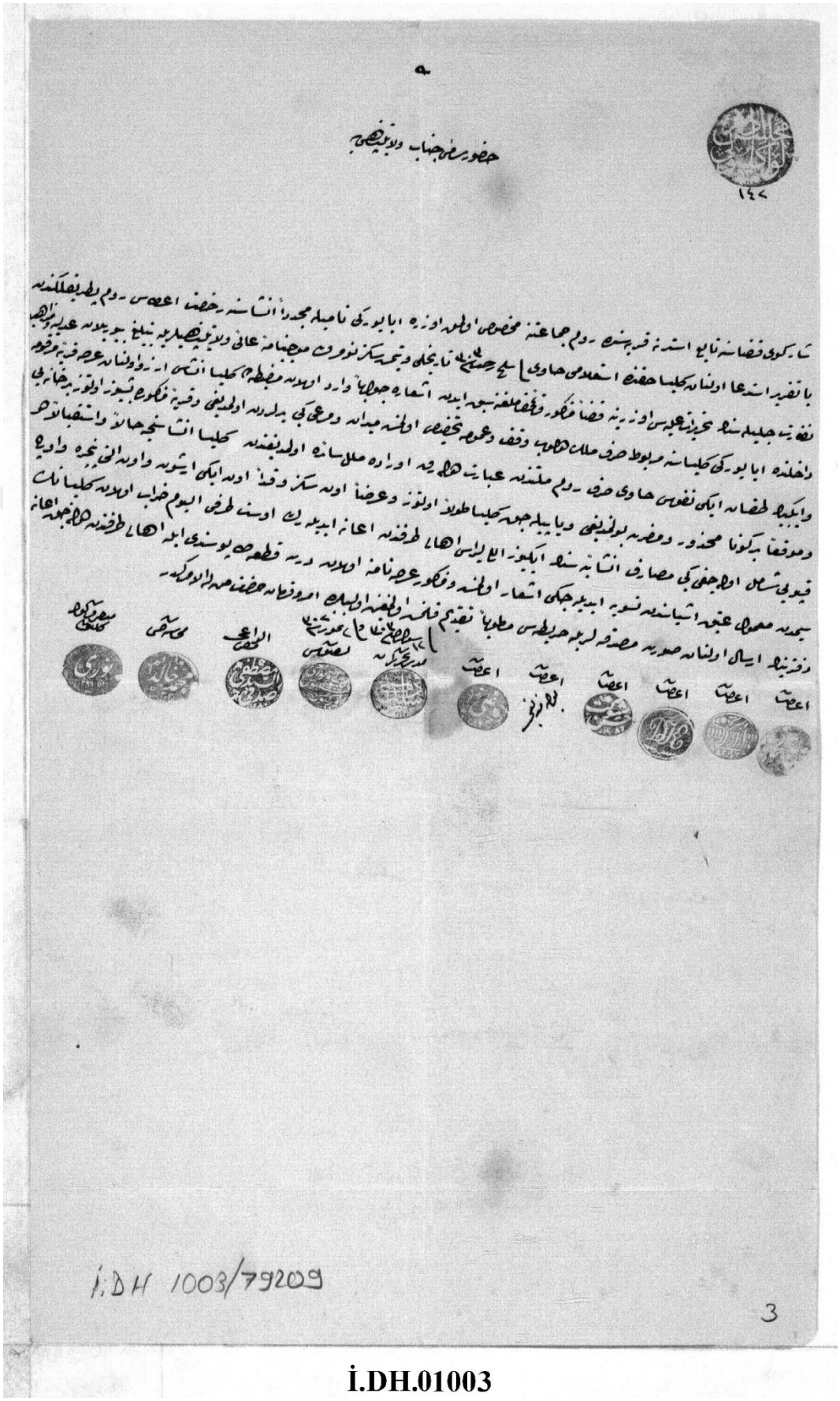
Belge 10: *Çorlu Emlak-ı Hümâyun Şubesi Kapsamında Bulunan Yanıkağıl Köyü İptidai Mektebinin Tadilat Projesi Çizimleri (BOA, Y.MTV. 307-64, H.11.02.1326/M.15.03.1908).*

Belge 11: *Çorlu 'da Yeniden İnşa Edilecek Havranın Proje Çizimleri (BOA, İ..AZN. 57-15, H.10.06.1322/M.22.08.1904)*

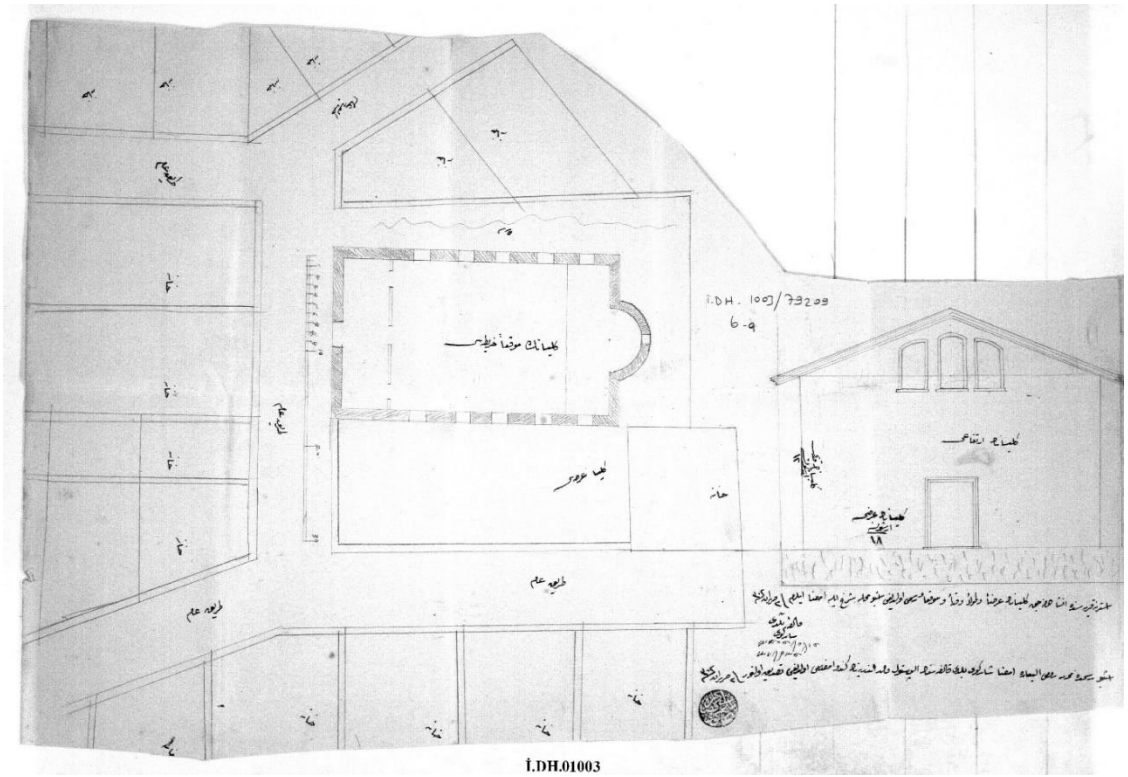
Belge 12: *Malkara'daki Ermeni Kilisesi'nin Onarımına İzin Verildiğine Dair Belge (BOA, HAT 777-36427, H.29.12.1245/M.21.06.1830)*

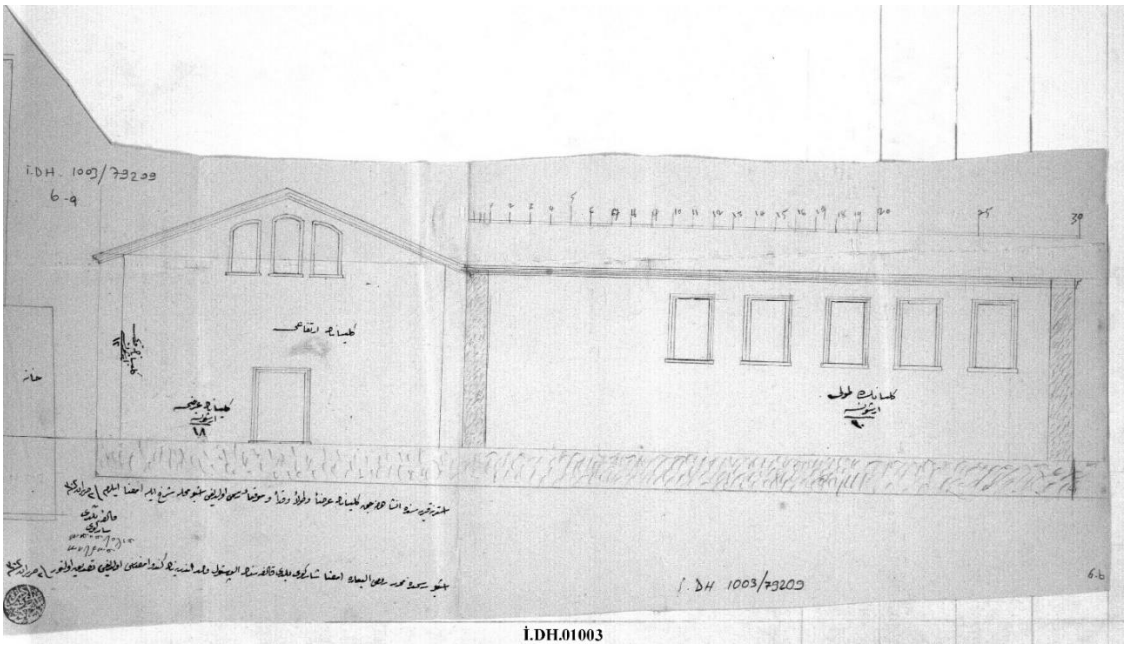

İ.DH 1003/79209

İ.DH.01003

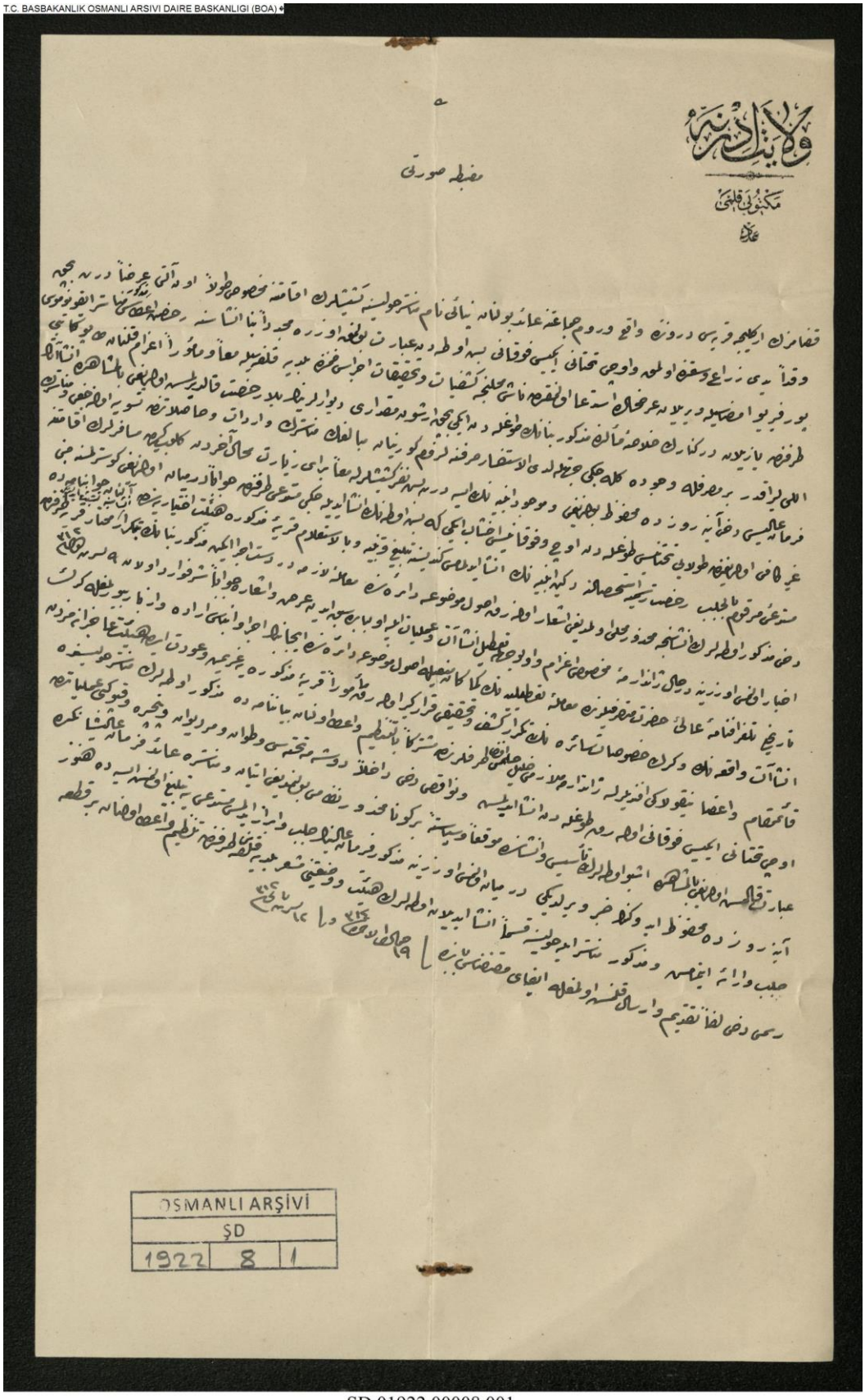
Belge 13: *Gelibolu Sancağı Dahilinde Şarköy Kazasına Bağlı İsterir (Sterna) Karyesinde İnşa Edilecek Rum Kilisesinin İnşaatına Ruhsat Verilmesi (BOA, İ.DH..1003-79209, H.20.12.1303/M.19.09.1886)*

Belge 14: *Gelibolu Sancağı Dahilinde Şarköy Kazasına Bağlı İsterir (Sterna) Karyesinde İnşa Edilecek Rum Kilisesinin Proje Çizimleri (BOA, İ.DH..1003-79209, H.20.12.1303/M.19.09.1886)*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

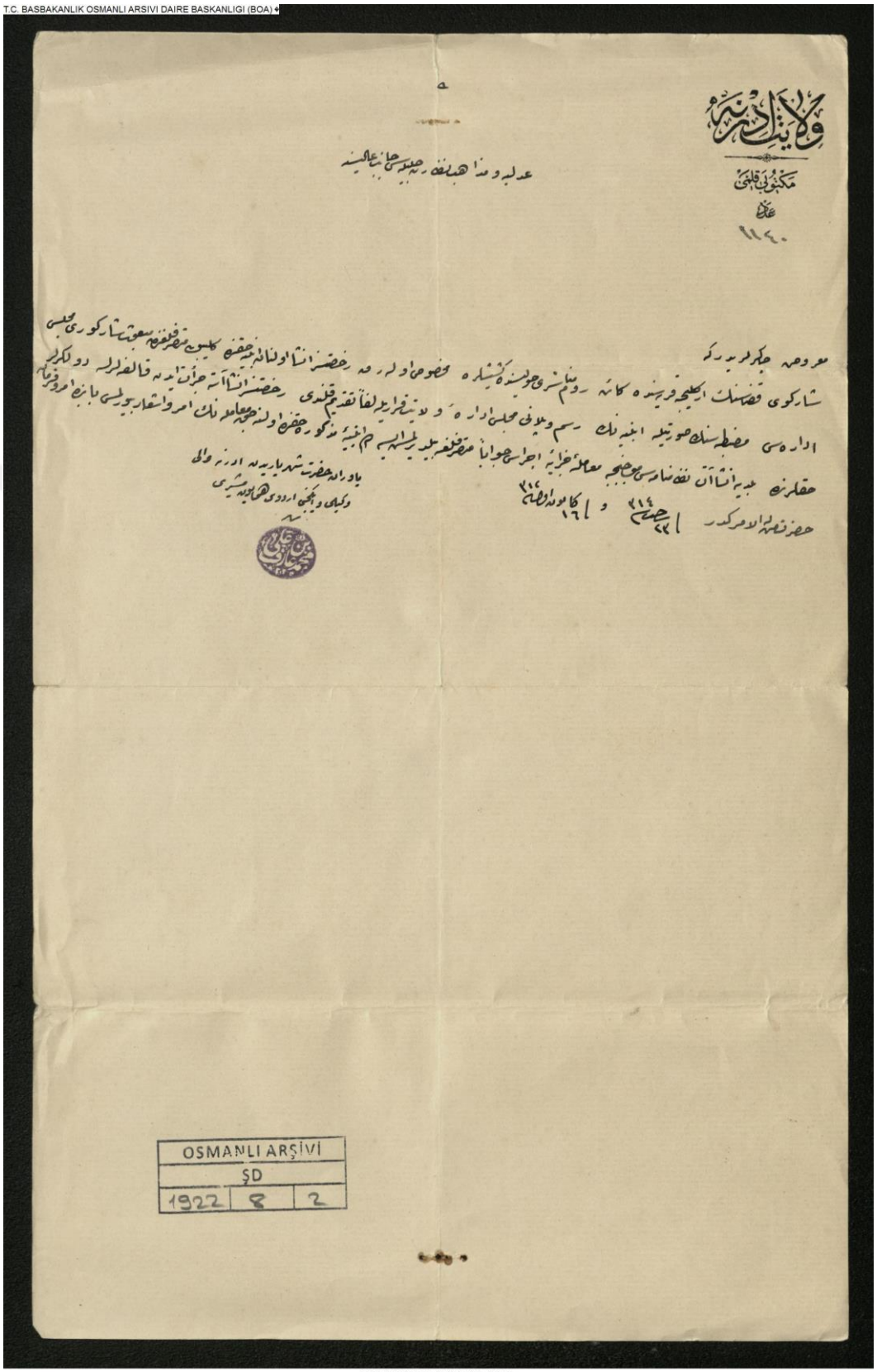

OSMANLI ARŞİVİ
ŞD
1922 | 8 | 1

ŞD.01922.00008.001

Belge 15: *Şarköy Ereğlice (Eriklice) Köyü'nde Bulunan Rum Manastırı avlusunda Keşişler İçin Ruhsatsız Olarak İnşa Edilen Binadan Dolayı Sorumlularının Kınanması 1 (BOA, ŞD.1922-8, H.12.10.1314/M.16.03.1897)*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
ŞD
1922 | 8 | 2

ŞD.01922.00008.002

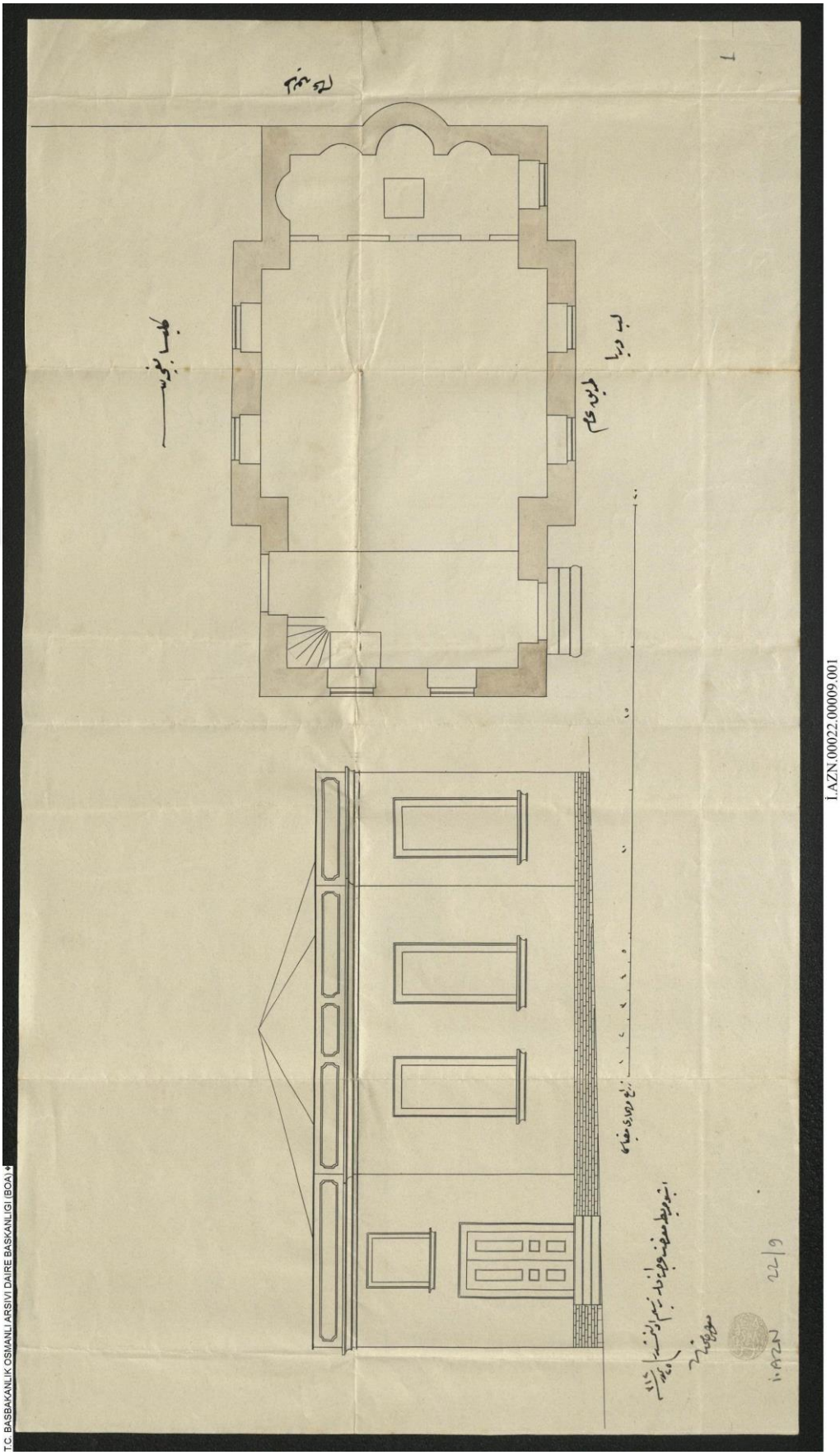
Belge 16: *Şarköy Ereğlice (Eriklice) Köyü'nde Bulunan Rum Manastırı Avlusunda Keşişler İçin Ruhsatsız Olarak İnşa Edilen Binadan Dolayı Sorumlularının Kınanması 2 (BOA, ŞD.1922-8, H.12.10.1314/M.16.03.1897)*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

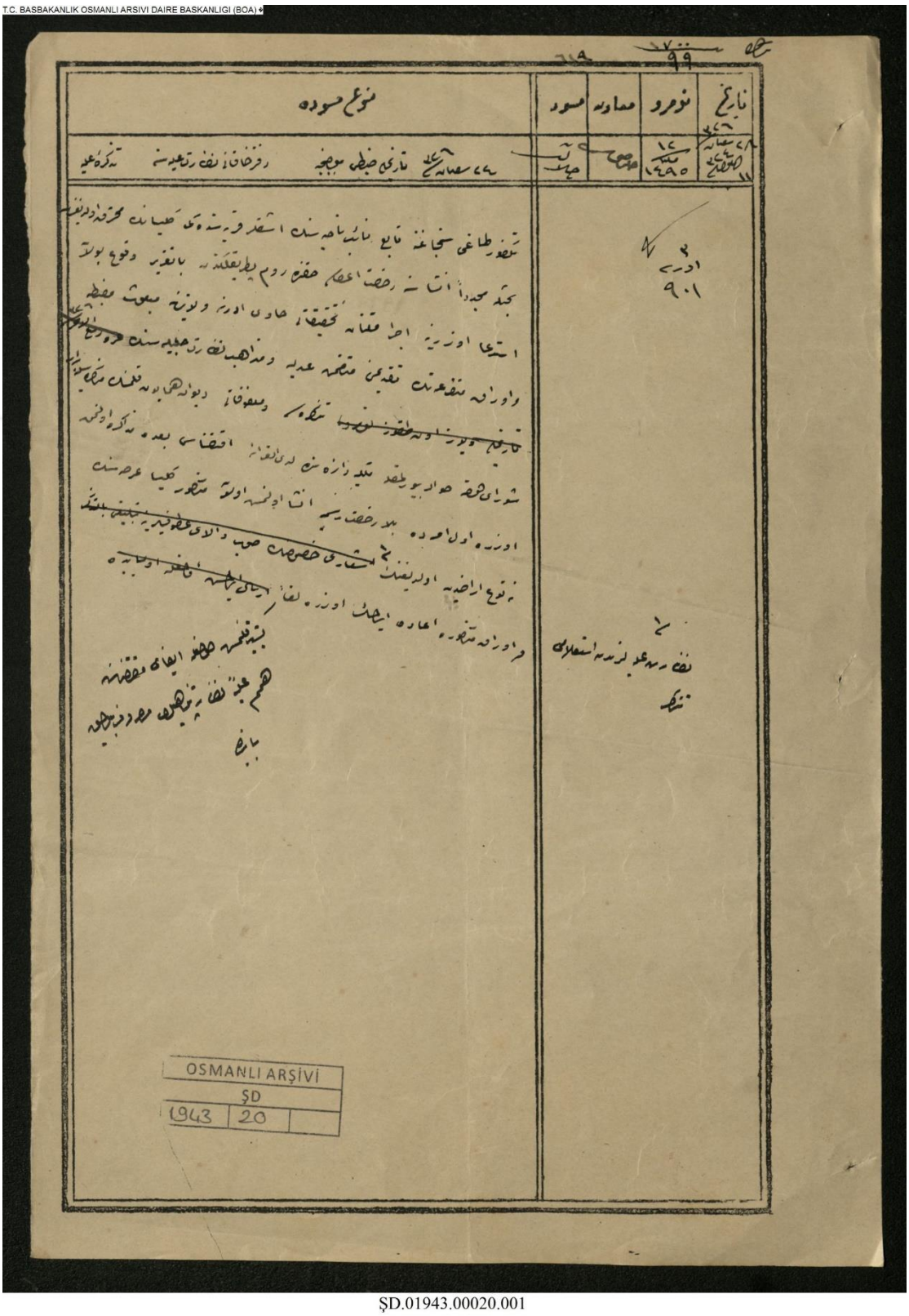
İ.AZN.00022.00009.002

Belge 17: *Tekirdağ'da Rum Cemaati için Kilise İnşasına Dair Belge (BOA, İ.AZN.22-9, H.25.05.1314/M.01.11.1896)*

Belge 18: *Tekirdağ'da Rum Cemaati İçin İnşa Edilecek Kilisenin Mimari Çizimleri (BOA. İ.AZN.22.9, H.25.05.1314/M.01.11.1896)*

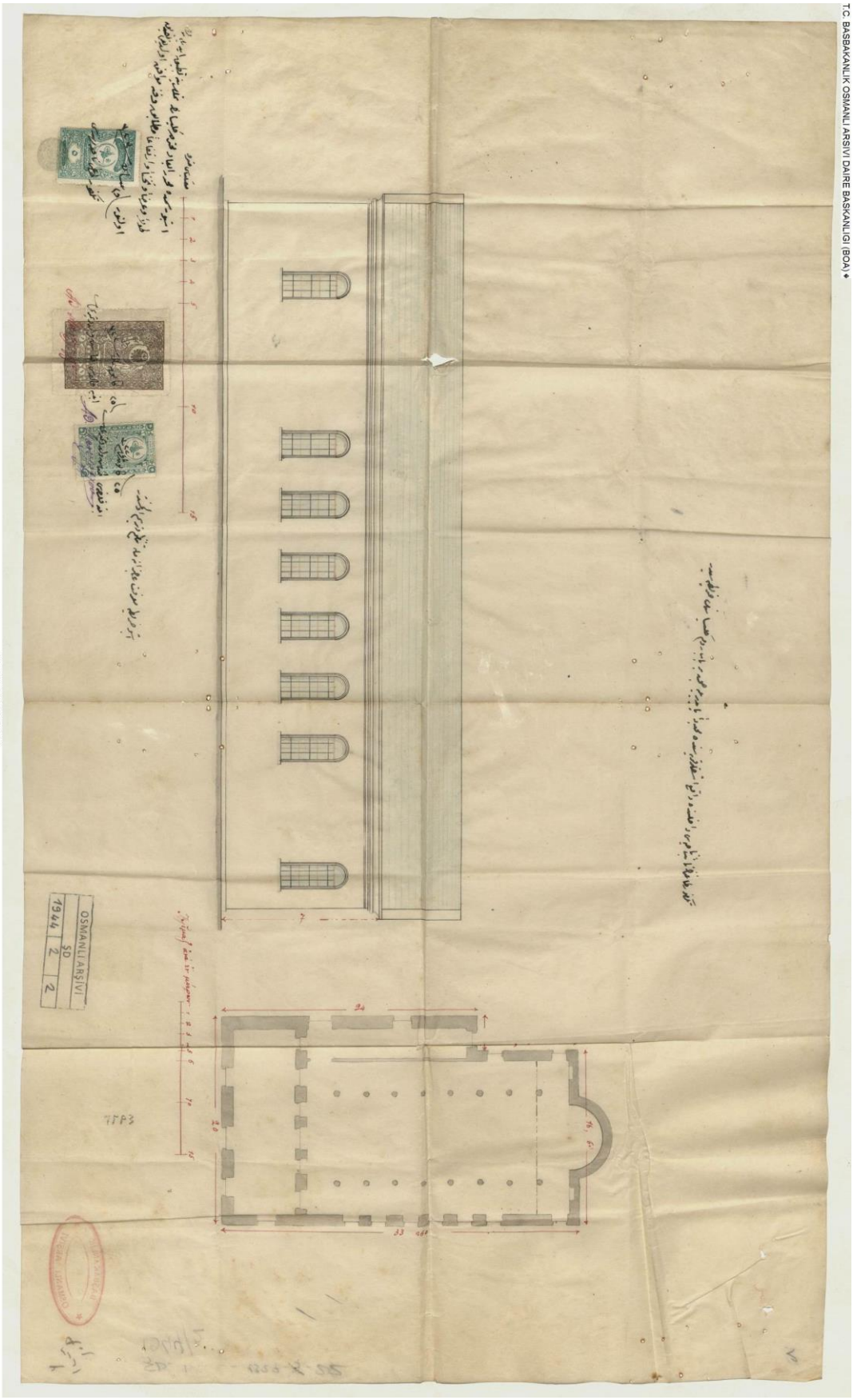
T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

ŞD.01943.00020.001

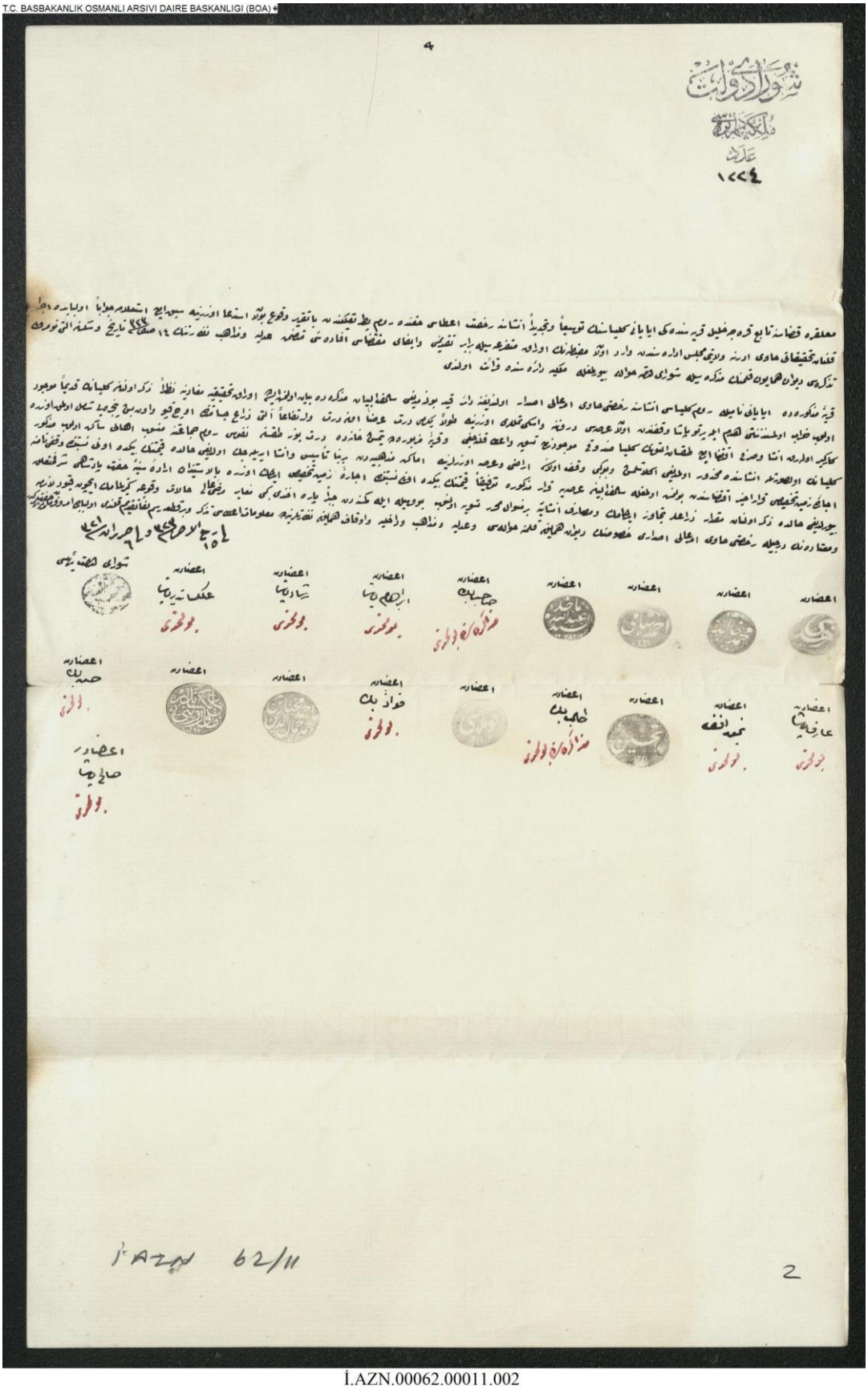
Belge 19: *Tekirdağ Işıklar Köyü'nde Bulunan Rum Kilisesi'nin Yeniden İnşasına Dair Belge (BOA, ŞD.1943-20, H.04.09.1326/M.30.09.1908)*

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

ŞD.01944.00002.002

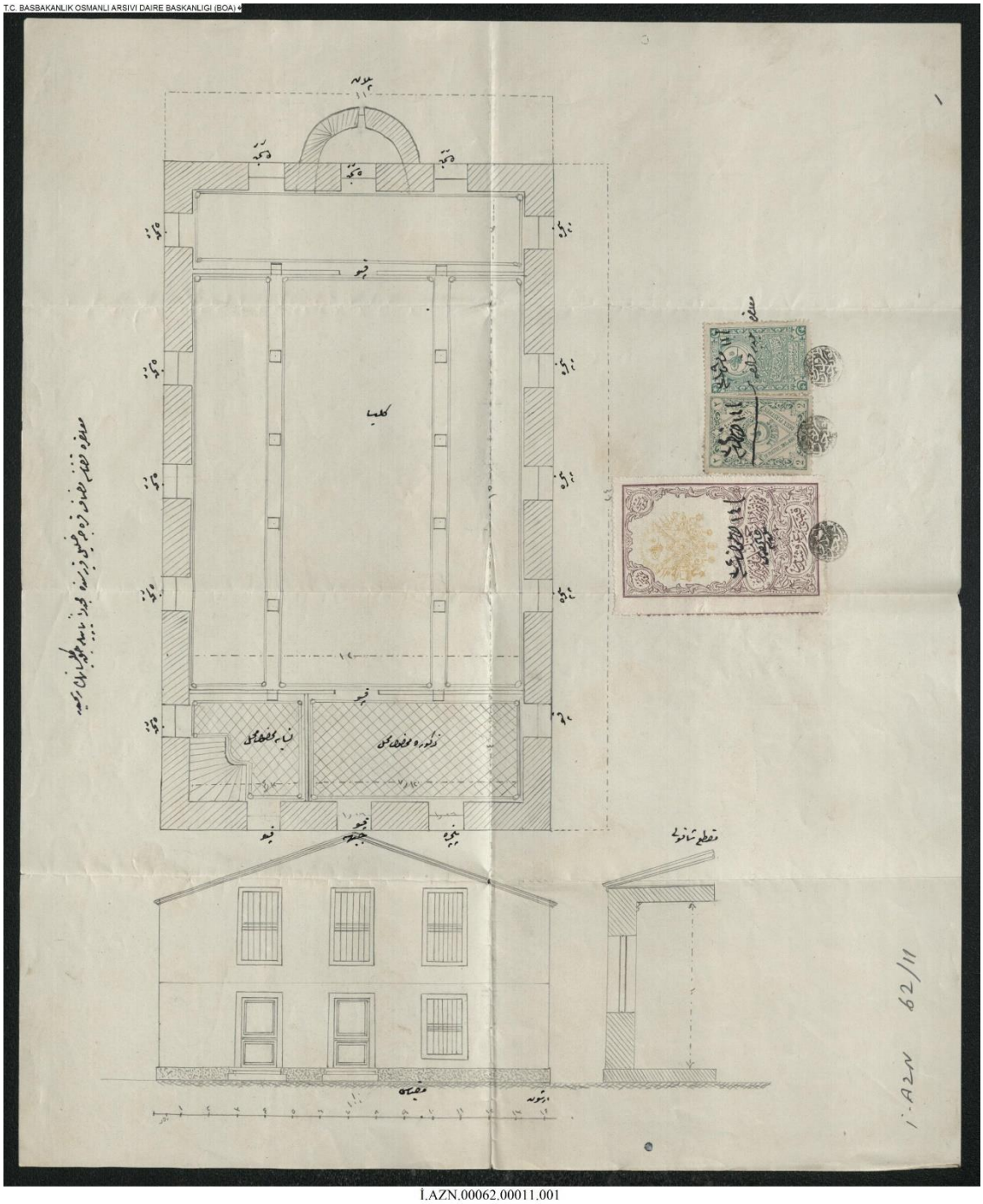
Belge 20: *Tekirdağ Işıklar Köyü'nde İnşa Edilecek Kilise'nin Talep Edilen Plan ve Çizimleri (BOA, ŞD.1944.2, H.22.02.1327/M.15.03.1909)*

İ.AZN.00062.00011.002

Belge 21: *Malkara'ya Bağlı Karaca Halil Köyü'nde Aya Yani Kilisesinin Genişletilerek Yeniden İnşasına Dair Belge (BOA, İ.AZN. 62-11, H.07.06.1323/M.09.08.1905)*

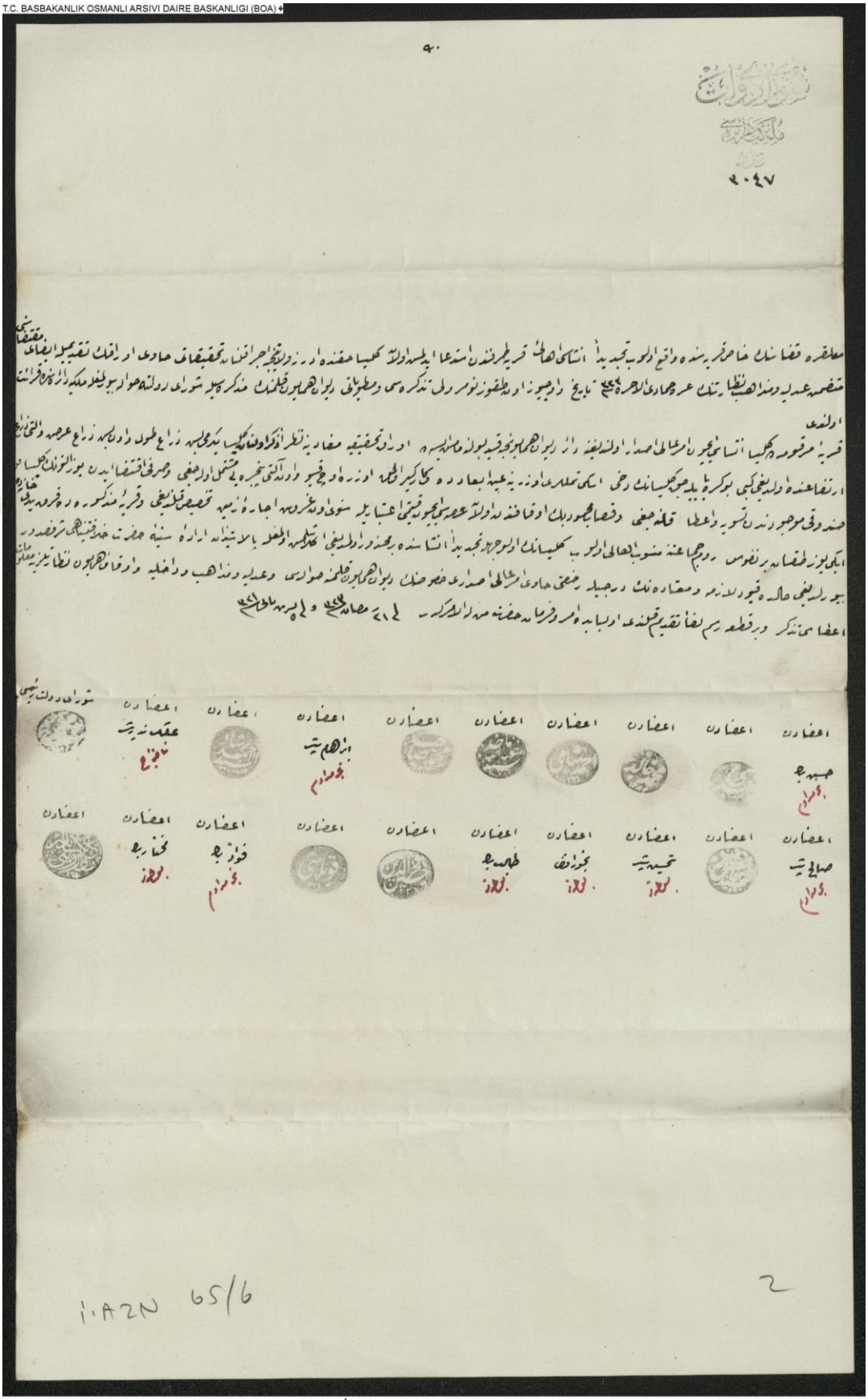
T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

İ.AZN.00062.00011.001

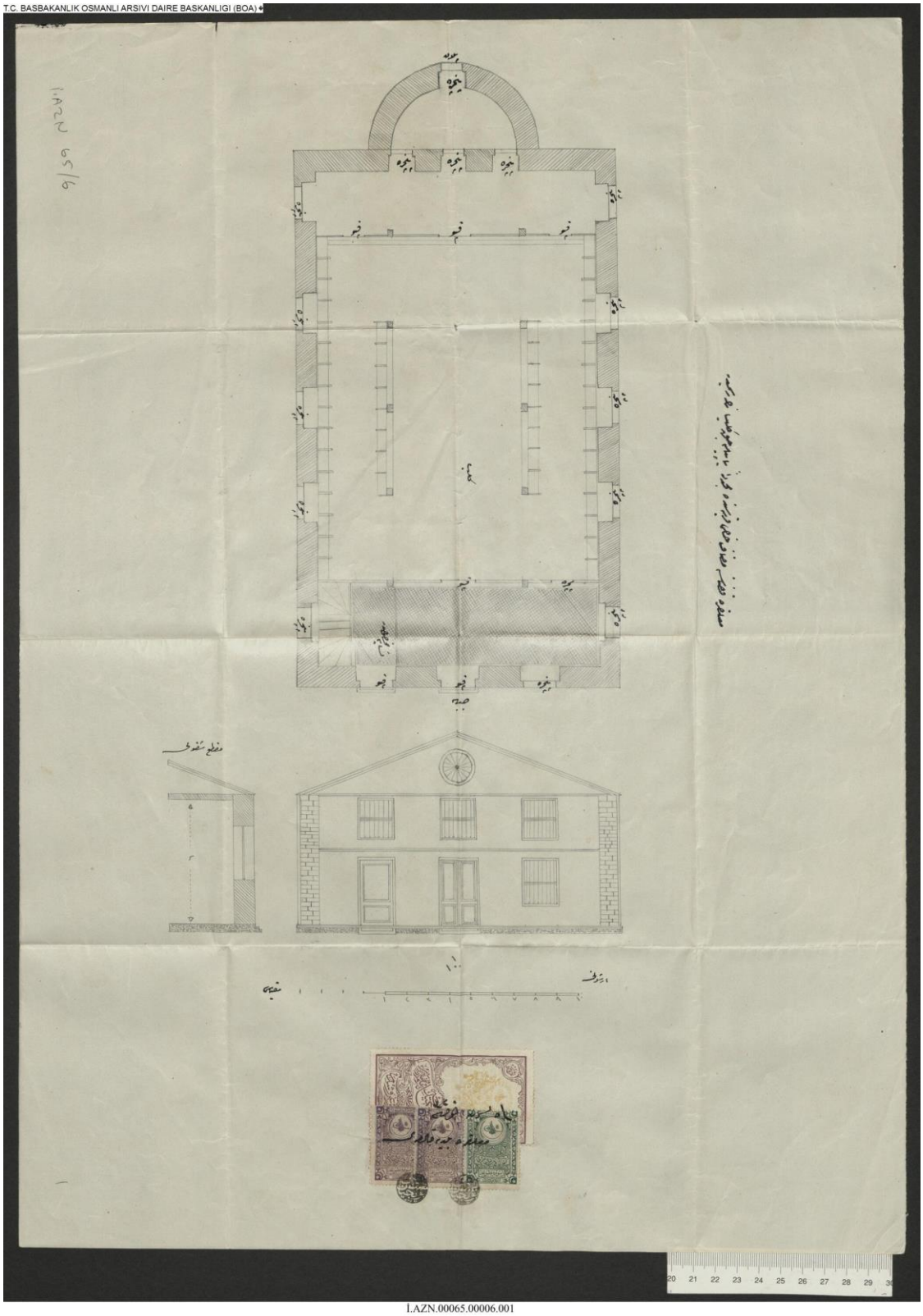
Belge 22: *Malkara'ya Bağlı Karaca Halil Köyü'nde Aya Yani Kilisesinin İnşasına Dair Proje Çizimleri (BOA, İ.AZN. 62-11, H.07.06.1323/M.09.08.1905)*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

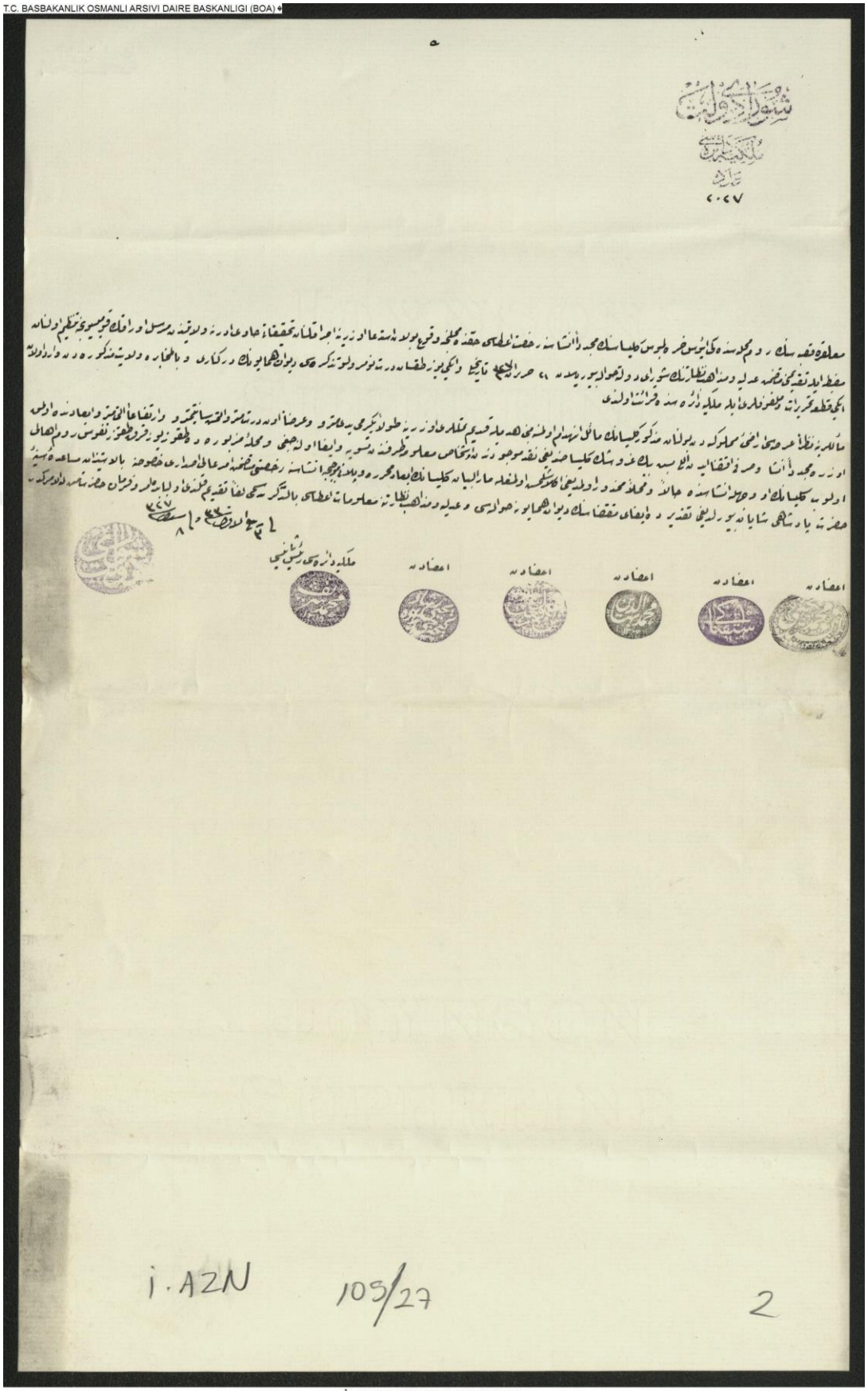
İ.AZN.00065.00006.002

Belge 23: *Malkara'nın Has Köyü'nde Rum Kilisesi'nin Yeniden İnşasına Dair Belge (BOA, İ.AZN. 65-6, H.02.01.1324/M.26.02.1906)*

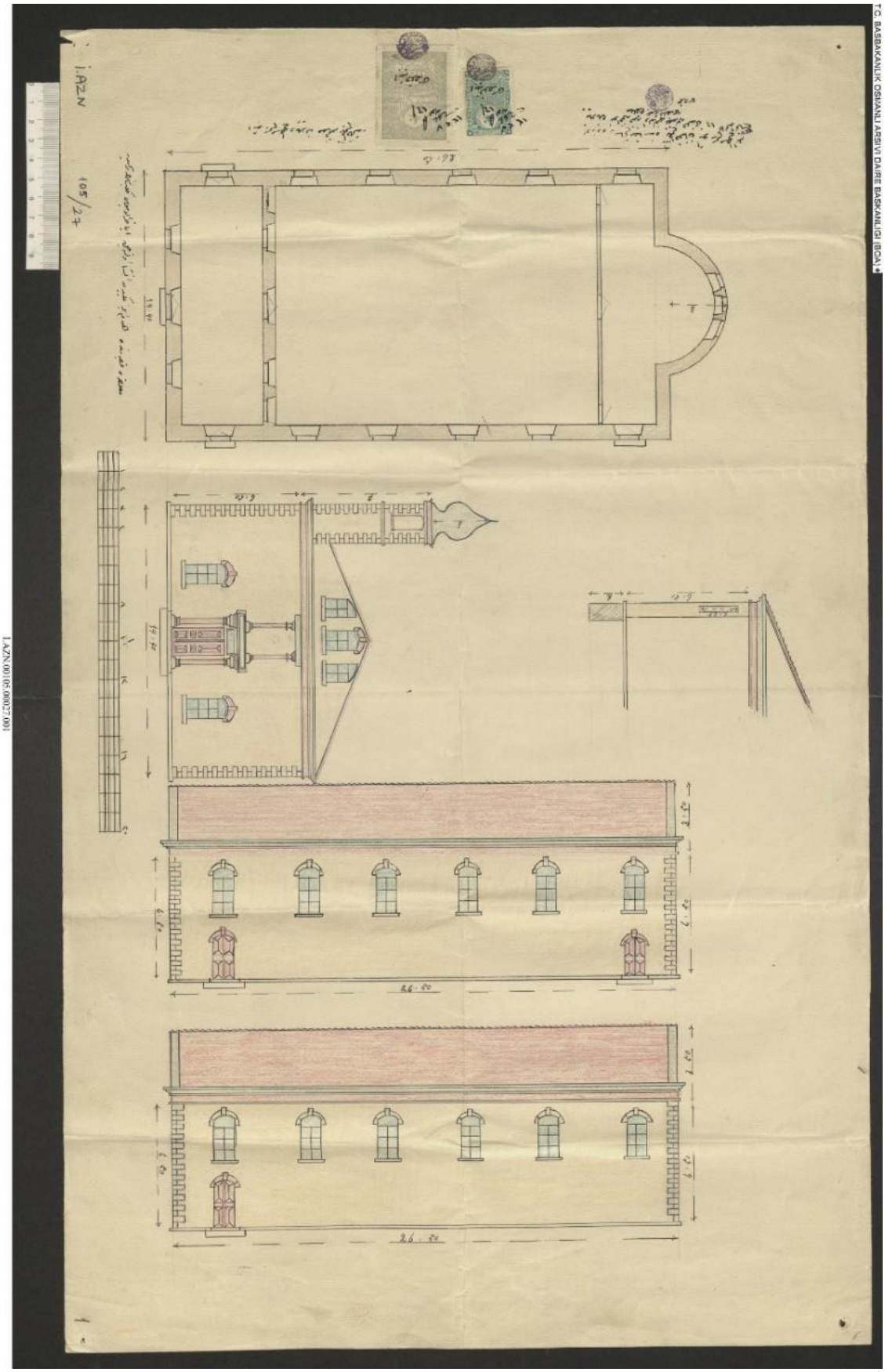
Belge 24: *Malkara'nın Has Köyü'nde Rum Kilisesi'nin Yeniden İnşasına Ait Çizimler (BOA, İ.AZN. 65-6, H.02.01.1324/M.26.02.1906)*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

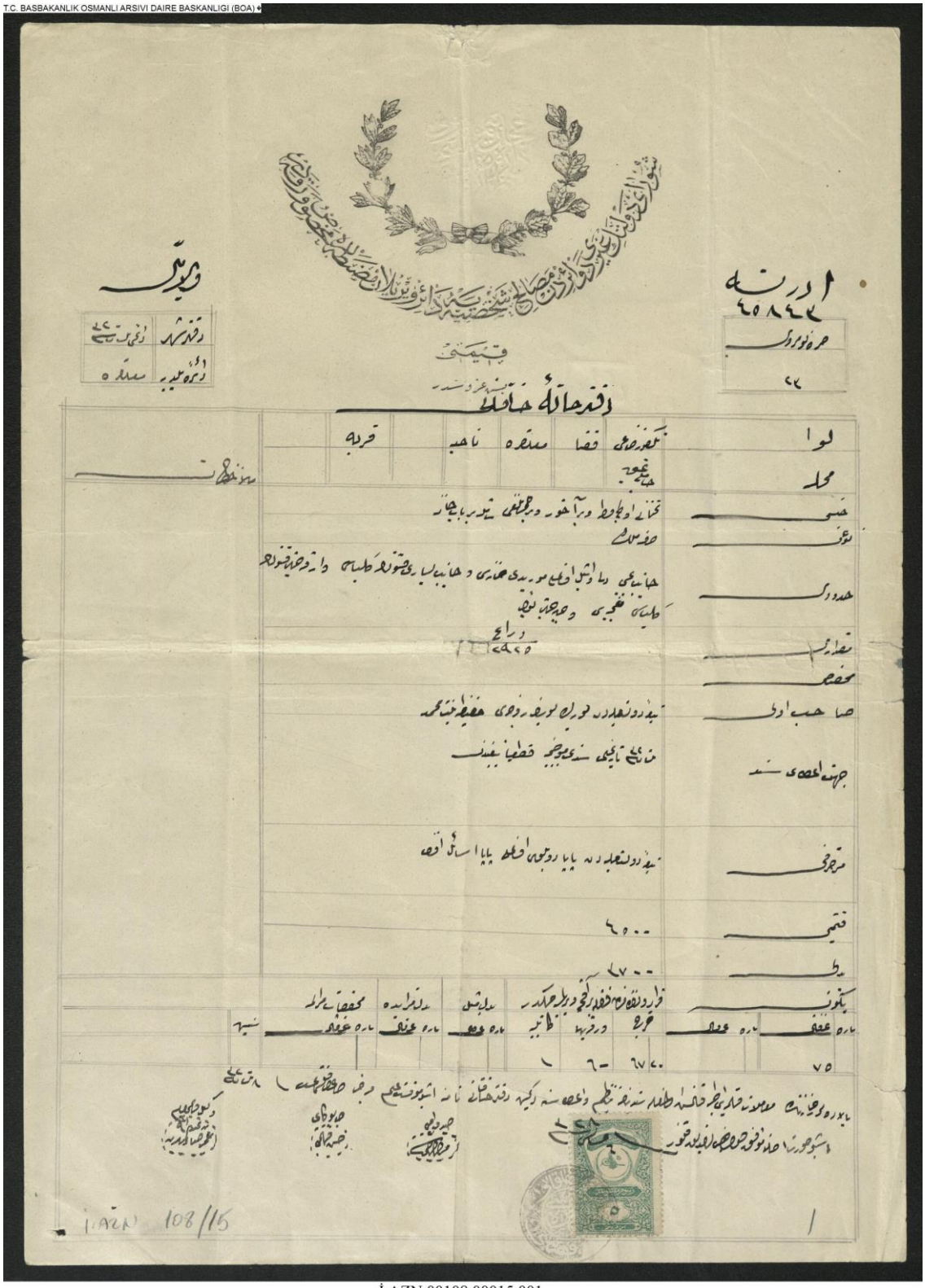
İ.AZN.00105.00027.002

Belge 25: *Malkara Kasabası Rum Mahallesinde Ayos Haralambos Kilisesi'nin Yerine İnşa Edilecek Kilise İnşaatına Ruhsat Verildiğine Dair Belge (BOA, İ.AZN. 105-27, H.10.03.1330/M.28.02.1912)*

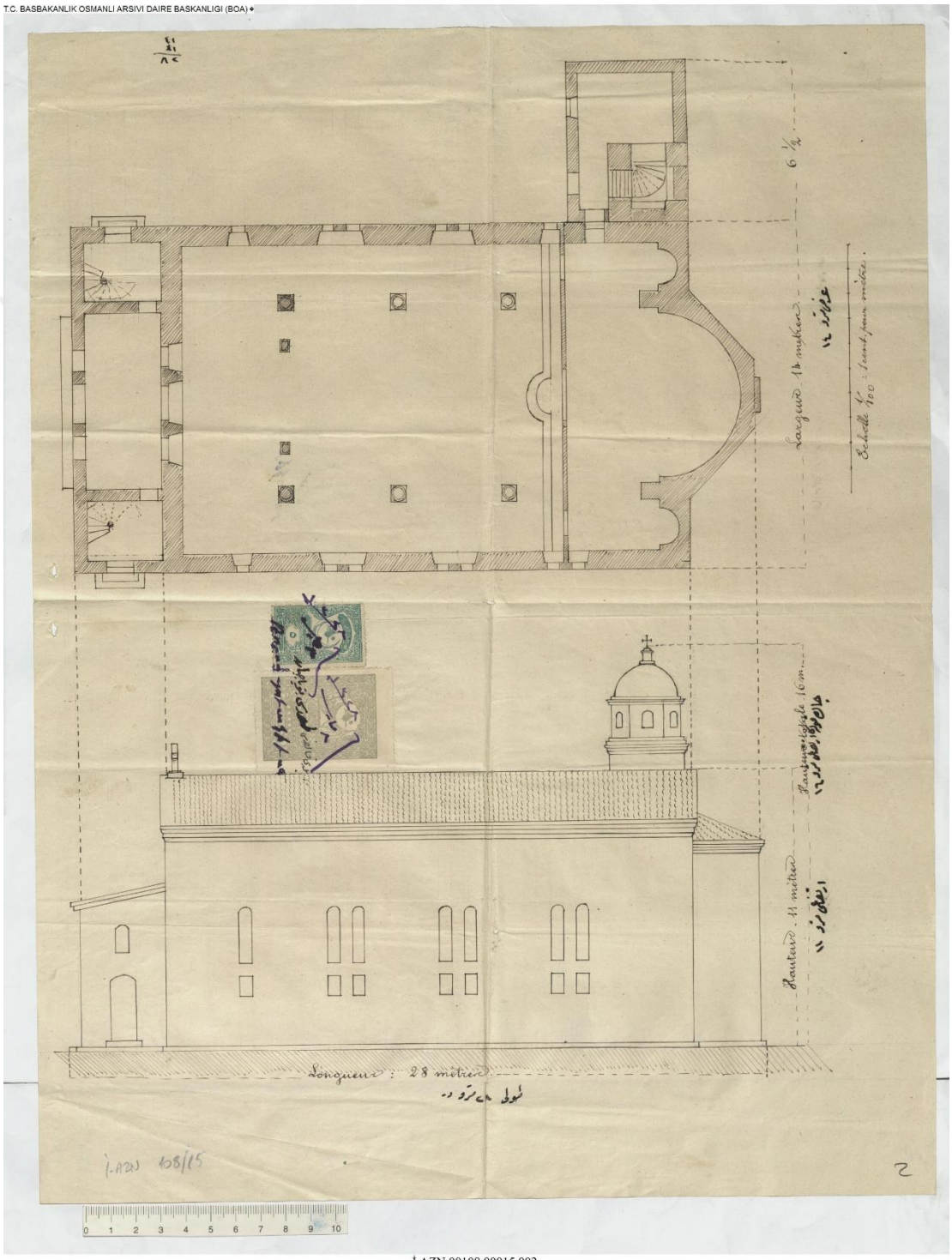
Belge 26: *Malkara Kasabası Rum Mahallesinde Ayos Haralambos Kilisesi'nin Yerine İnşa Edilecek Kilise'nin Proje Çizimleri (BOA, İ.AZN. 105-27, H.10.03.1330/M.28.02.1912)*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

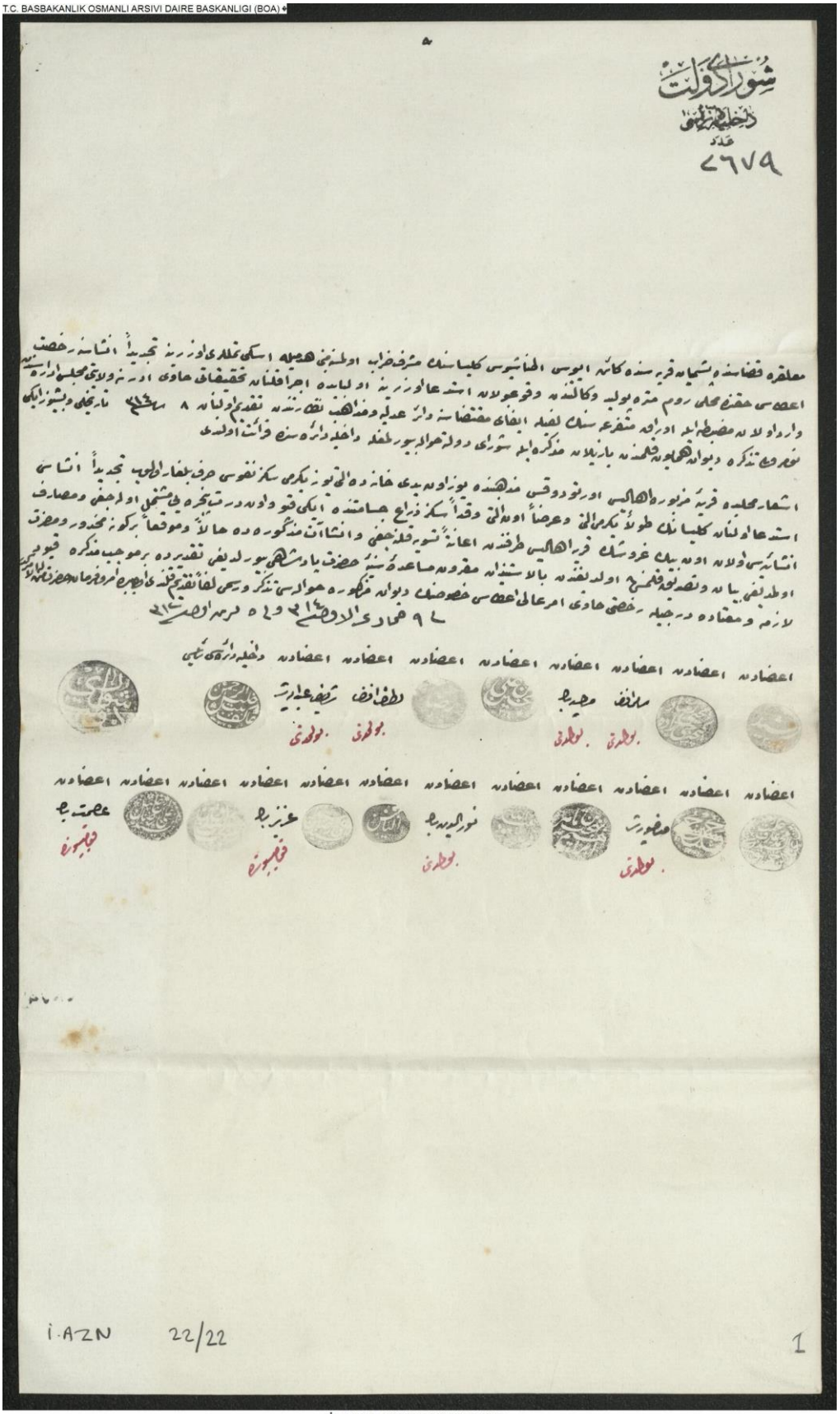
İ.AZN.00108.00015.001

Belge 27: *Malkara'nın Yukarı Rum Mahallesi Katolikleri İçin Kargir Kilise İnşaatına Ruhsat Verildiğine Dair Belge (BOA, İ.AZN. 108-15, H.05.11.1330/M.16.10.1912)*

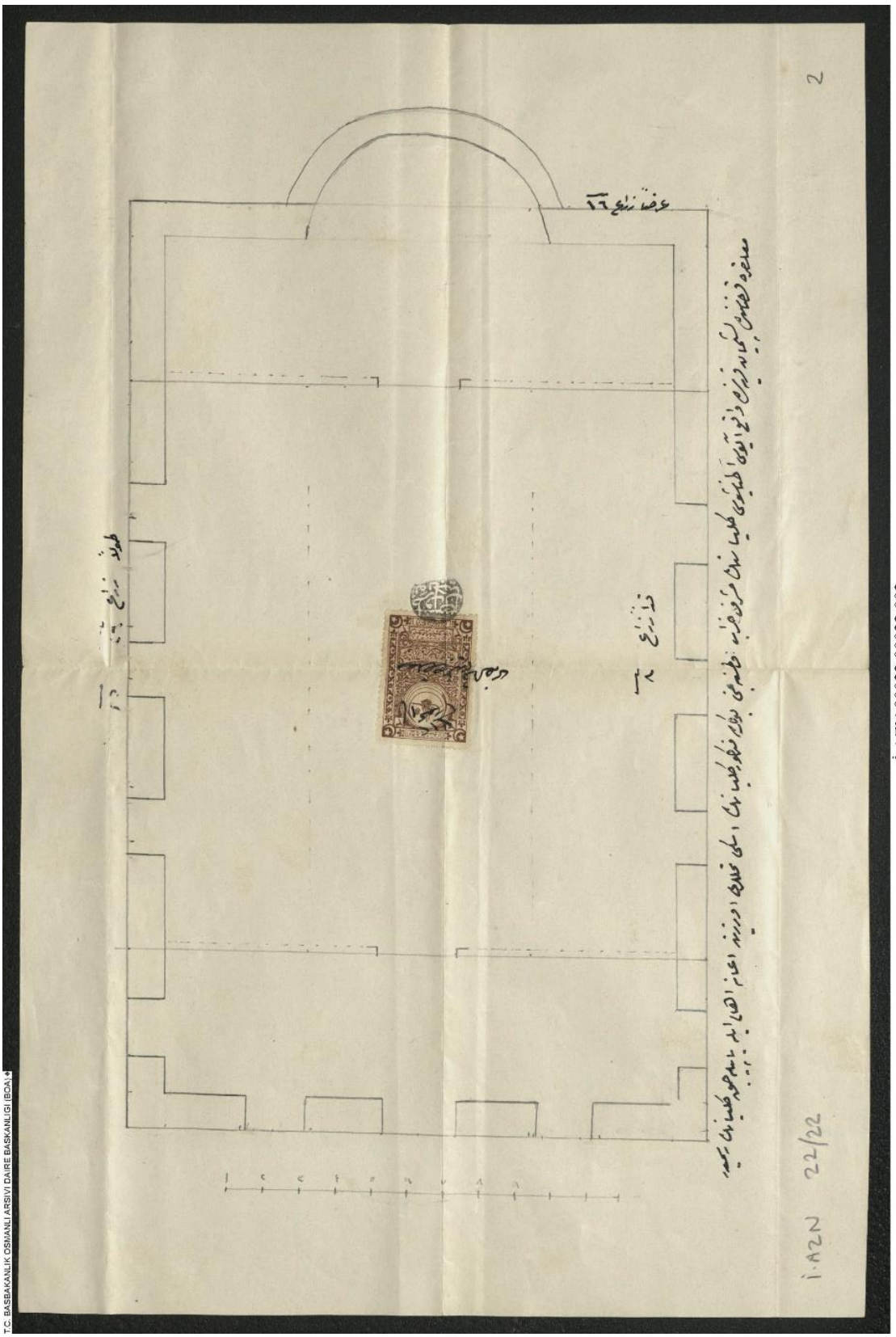
Belge 28: *Malkara'nın Yukarı Rum Mahallesi Katolikleri İçin Yapılacak Kargir Kilisenin Çizimleri (BOA, İ.AZN. 108-15, H.05.11.1330/M.16.10.1912)*

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

İ.AZN.00022.00022.001

Belge 29: *Malkara Peşiman Köyü Rum Kilisesi'nin Yeniden İnşasına Dair Belge (BOA, İ.AZN.22-22, H. 13.06.1314/M.19.11.1896)*

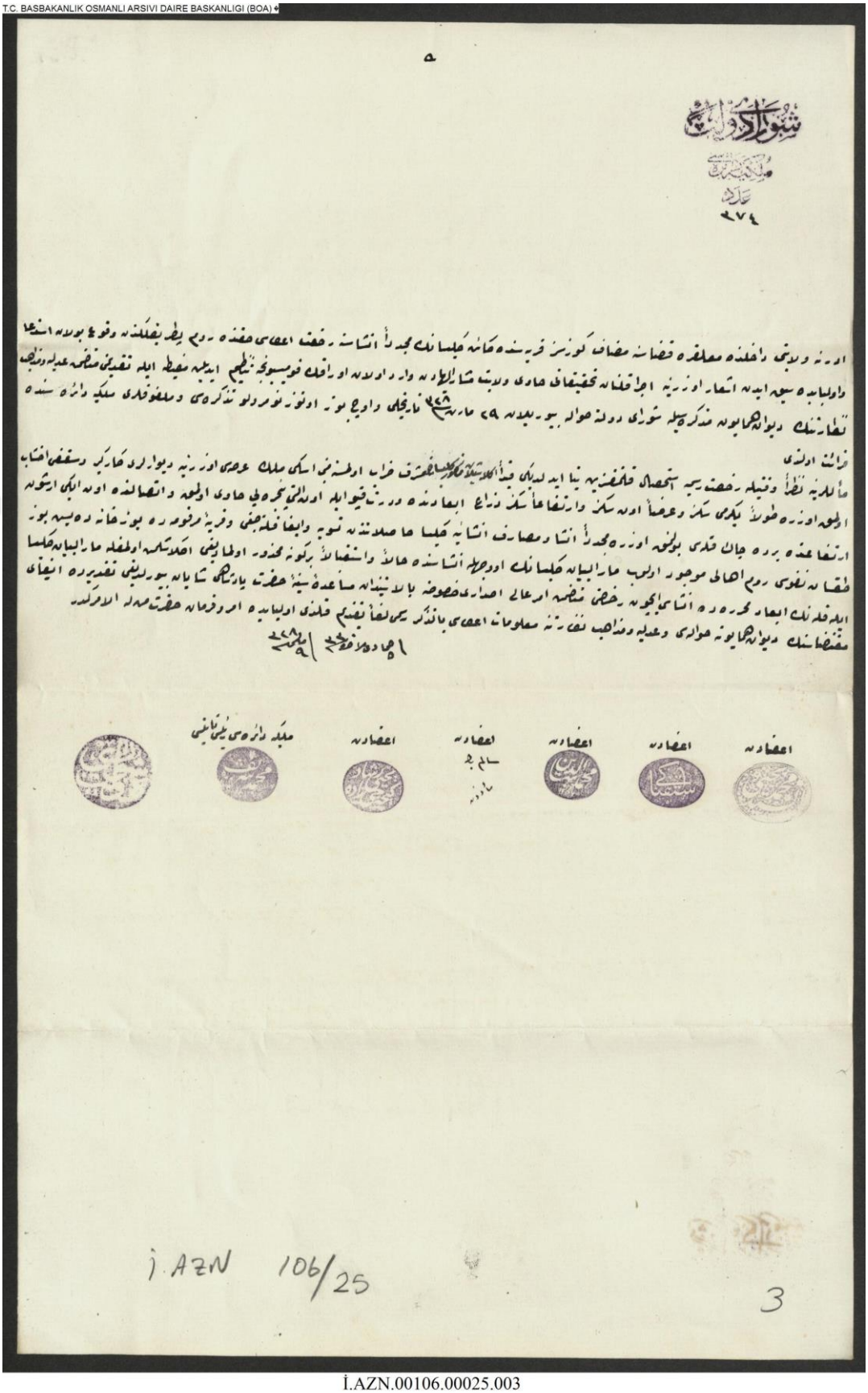

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI [BOA]

İ.AZN.00022.00022.002

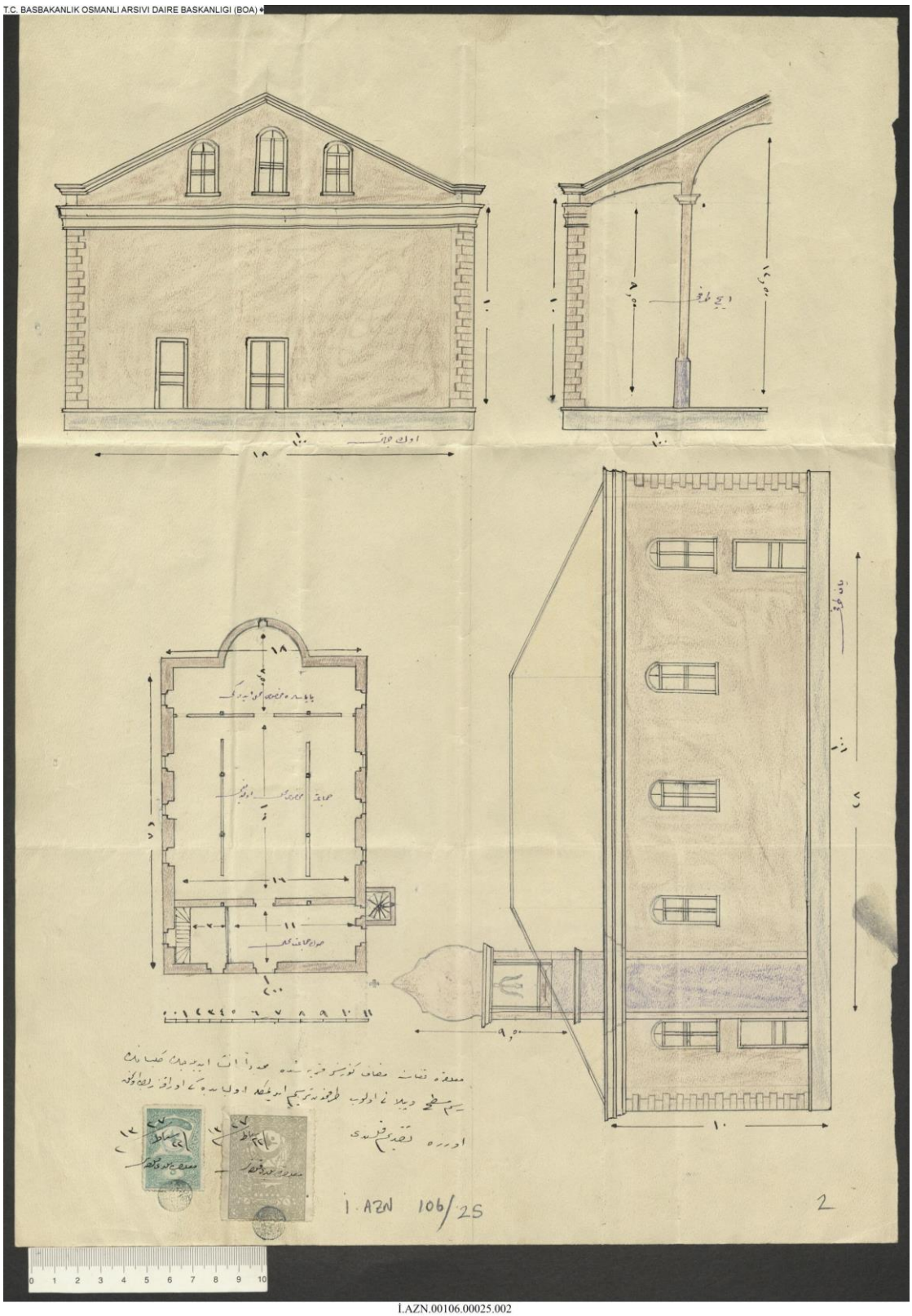
Belge 30: *Malkara Peşiman Köyü'nde Yeniden İnşa Edilecek Rum Kilisesi'nin Planı (BOA, İ.AZN.22-22, H. 13.06.1314/M.19.11.1896)*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

İ.AZN.00106.00025.003

Belge 31: *Malkara Gözsüz Köyü'nde Harap Durumda Bulunan Rum Kilisesi'nin Yeniden İnşasına Ruhsat Verildiğine Dair Belge (BOA, İ.AZN.106-25, H.15.06.1330/M.01.06.1912)*

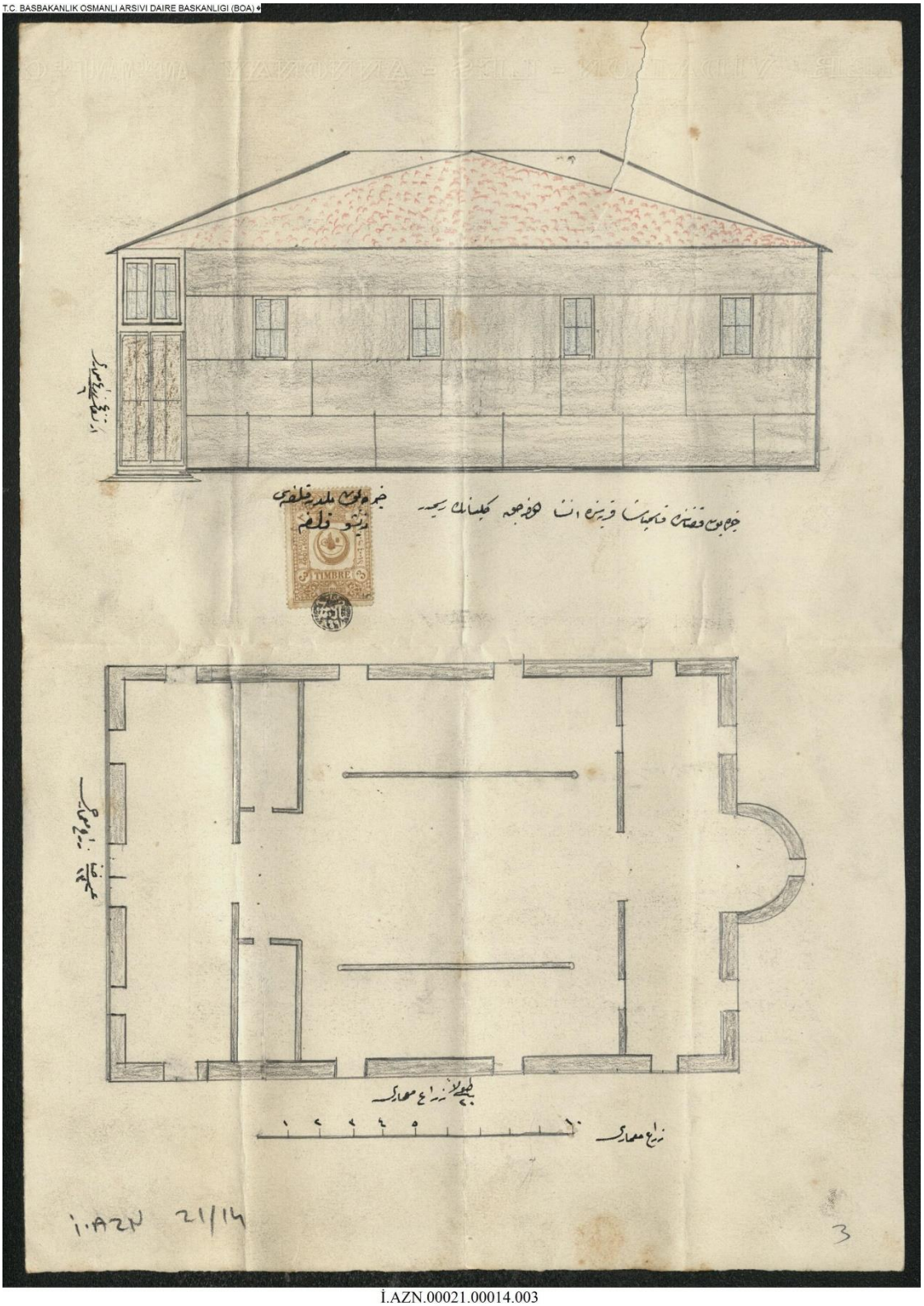
Belge 32: *Malkara Gözsüz Köyü'nde harap durumda bulunan Rum Kilisesi'nin Proje Çizimleri (BOA, İ.AZN.106-25, H.15.06.1330/M.01.06.1912)*

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

İ.AZN.00021.00014.001

Belge 33: *Edirne Vilayeti Hayrabolu Kazasına Bağlı Kasımpaşa Köyü'nde Harap Durumdaki Rum Kilisesinin Yeniden İnşasına Dair Belge (BOA, İ.AZN.21-14, H.15.03.1314/M.24.08.1896)*

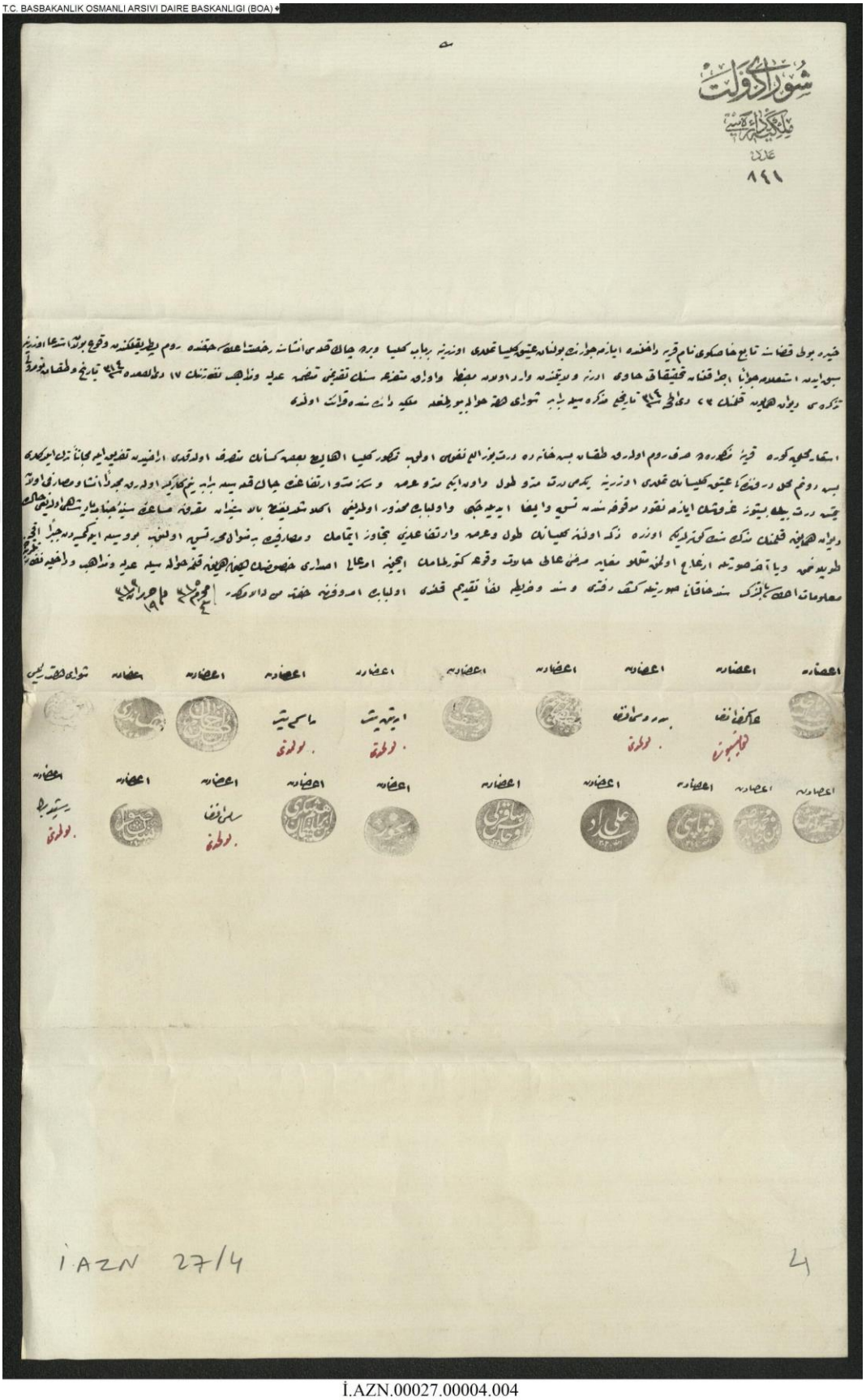
T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

İ.AZN.00021.00014.003

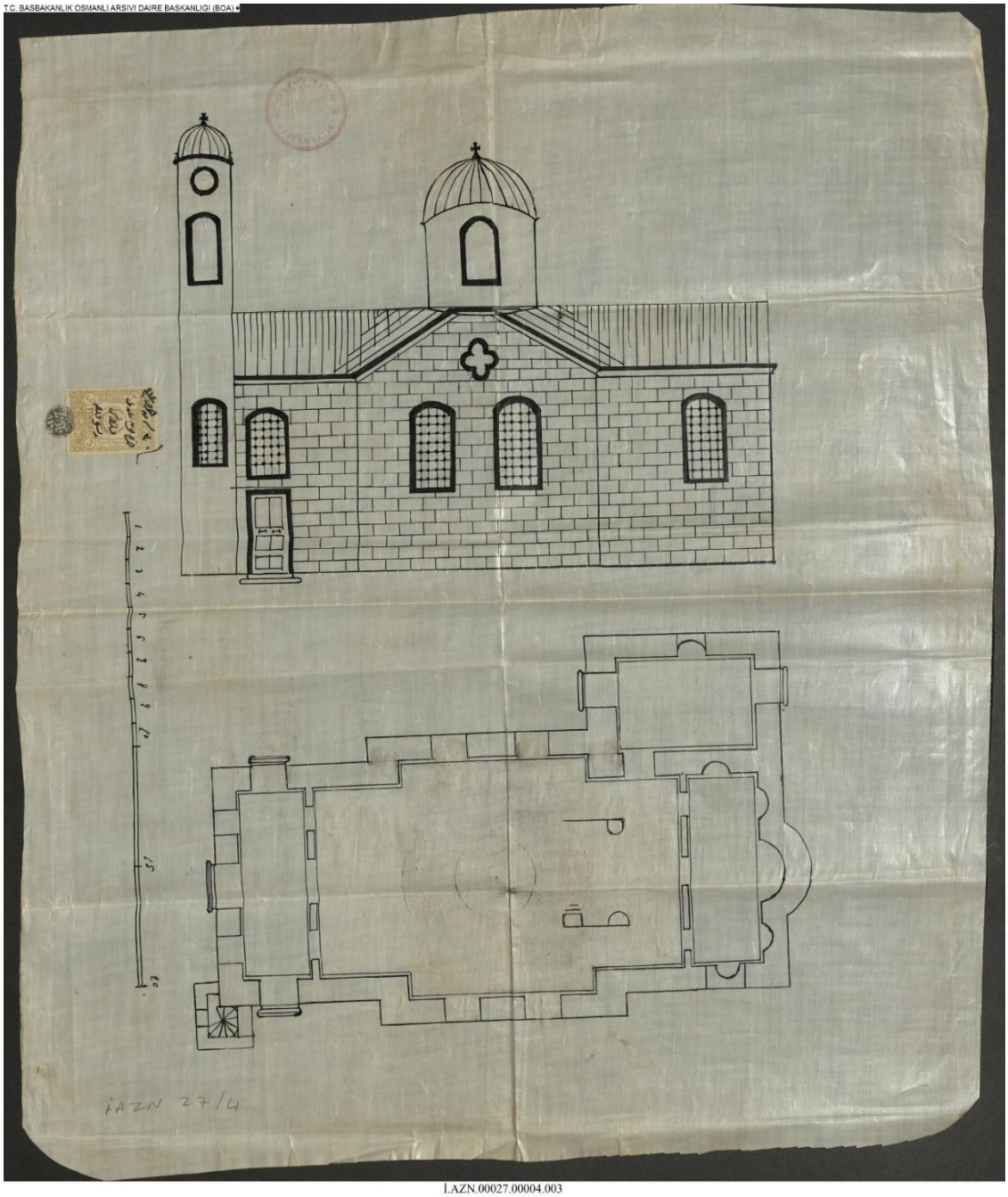
Belge 34: *Edirne Vilayeti Hayrabolu Kazasına Bağlı Kasımpaşa Köyü'nde İnşa Edilecek Rum Kilisesinin Mimari Çizimleri (BOA, İ.AZN.21-14, H.15.03.1314/M.24.08.1896)*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

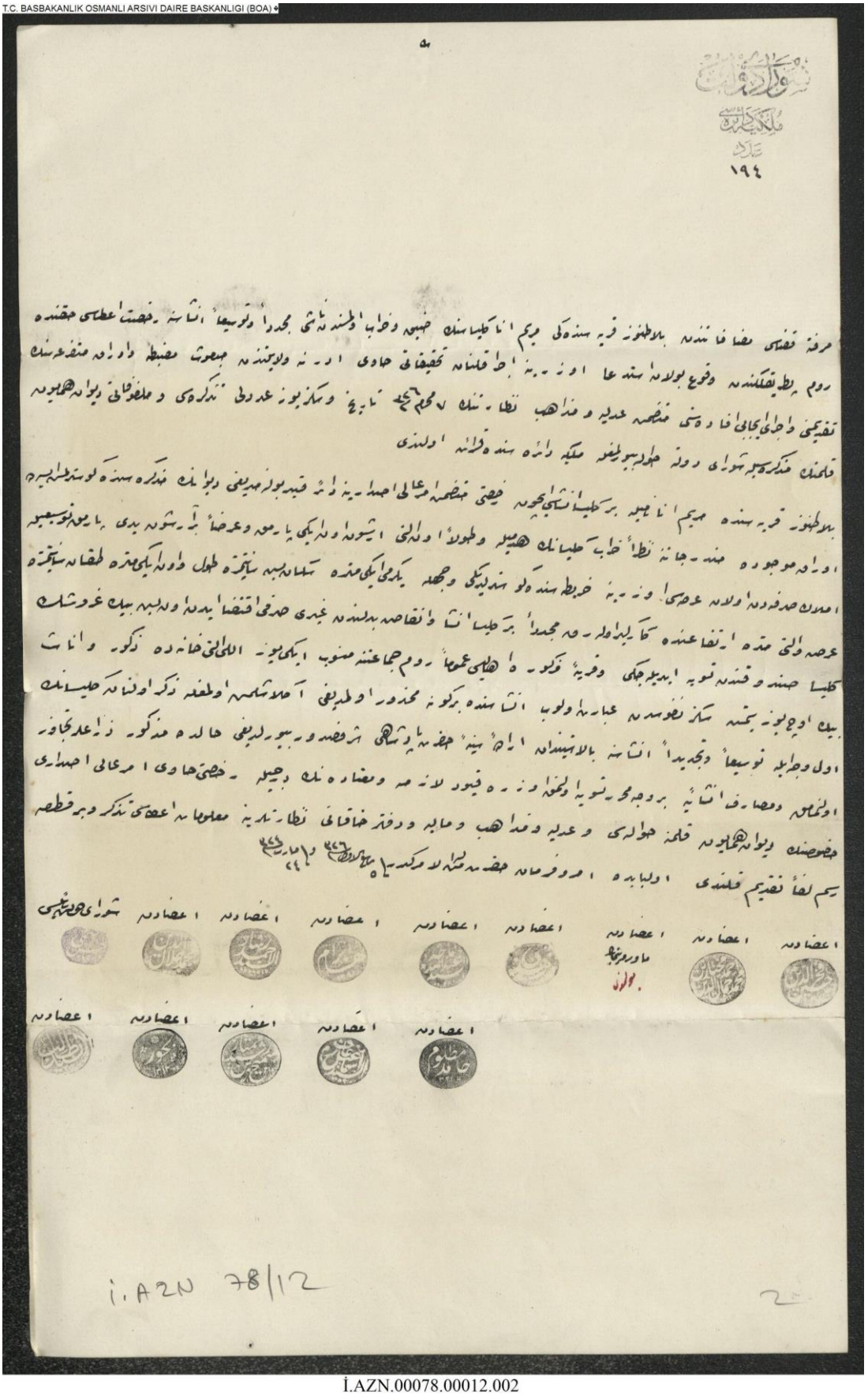
İ.AZN.00027.00004.004

Belge 35: *Hayrabolu kazasına Bağlı Hasköy Köyü Sınırları İçinde Bulunan Ayazma Yakınında Bulunan Eski Kilisenin Temelleri Üzerine Yeni Kilise ve Çan Kulesi İnşa Edilmesine Dair Belge (BOA, İ.AZN.27-4, H.04.03.1315/M.03.08.1897)*

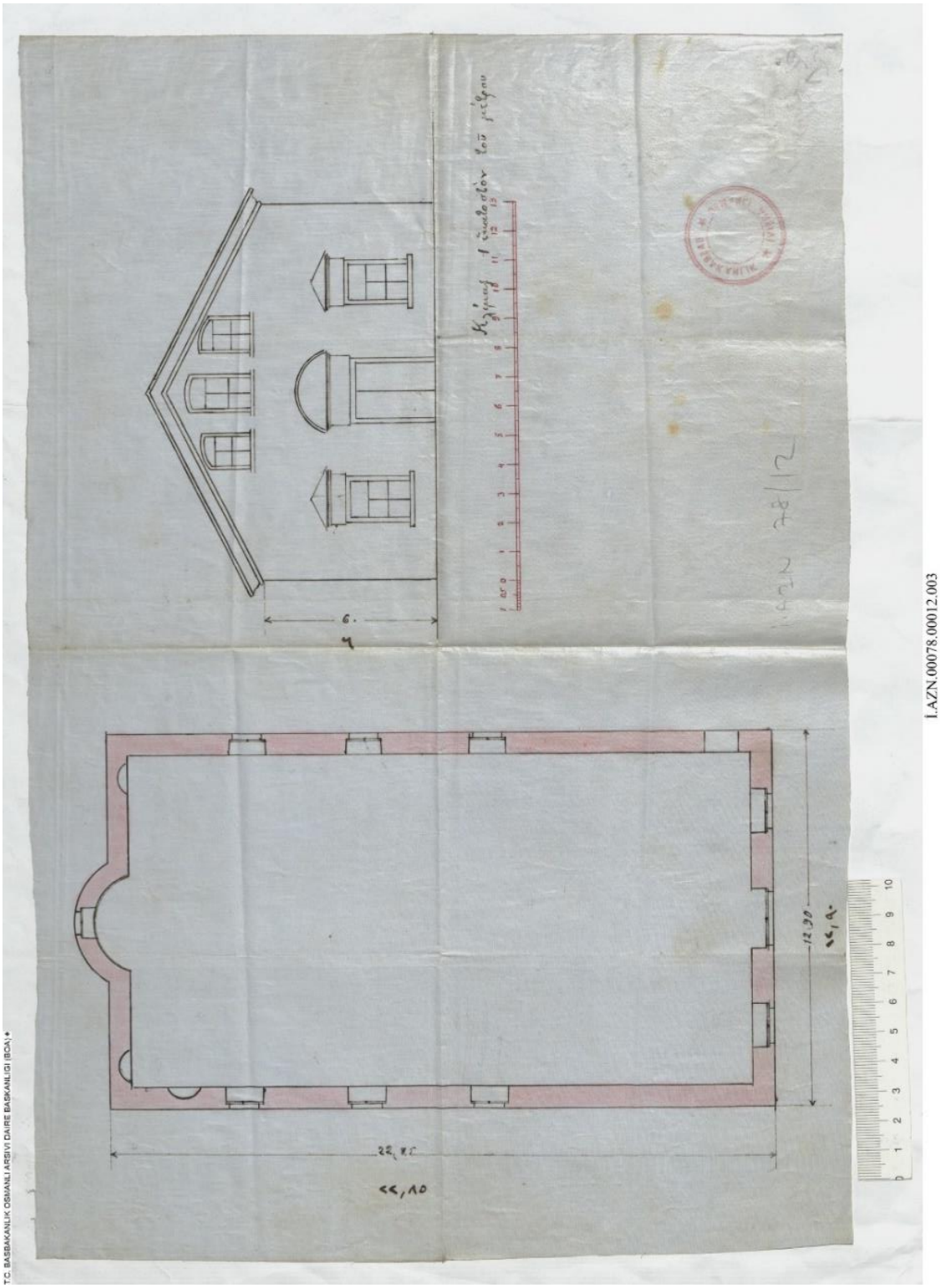
Belge 36: *Hayrabolu kazasına Bağlı Hasköy Köyü Sınırları İçinde Bulunan Ayazma Yakınında Bulunan Eski Kilisenin Temelleri üzerine İnşa Edilecek Yeni Kilisenin Mimari Çizimleri (BOA, İ.AZN.27-4, H.04.03.1315/M.03.08.1897)*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

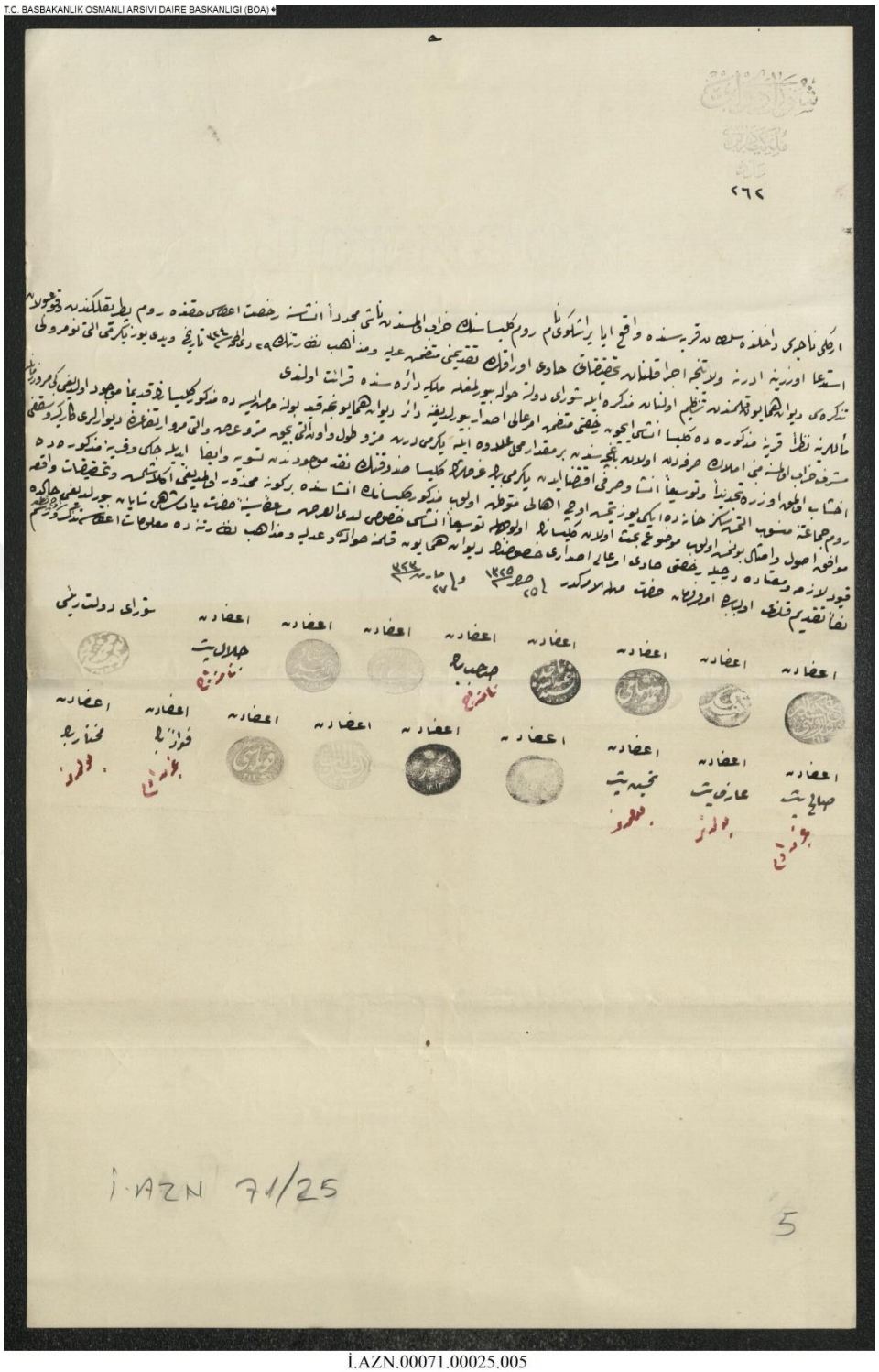
İ.AZN.00078.00012.002

Belge 37: *Şarköy Mürefte Balatnoz Köyü'nde Kilise İnşaatına Dair Belge (BOA, İ.AZN.78-12, H.28.03.1326/M.30.04.1908)*

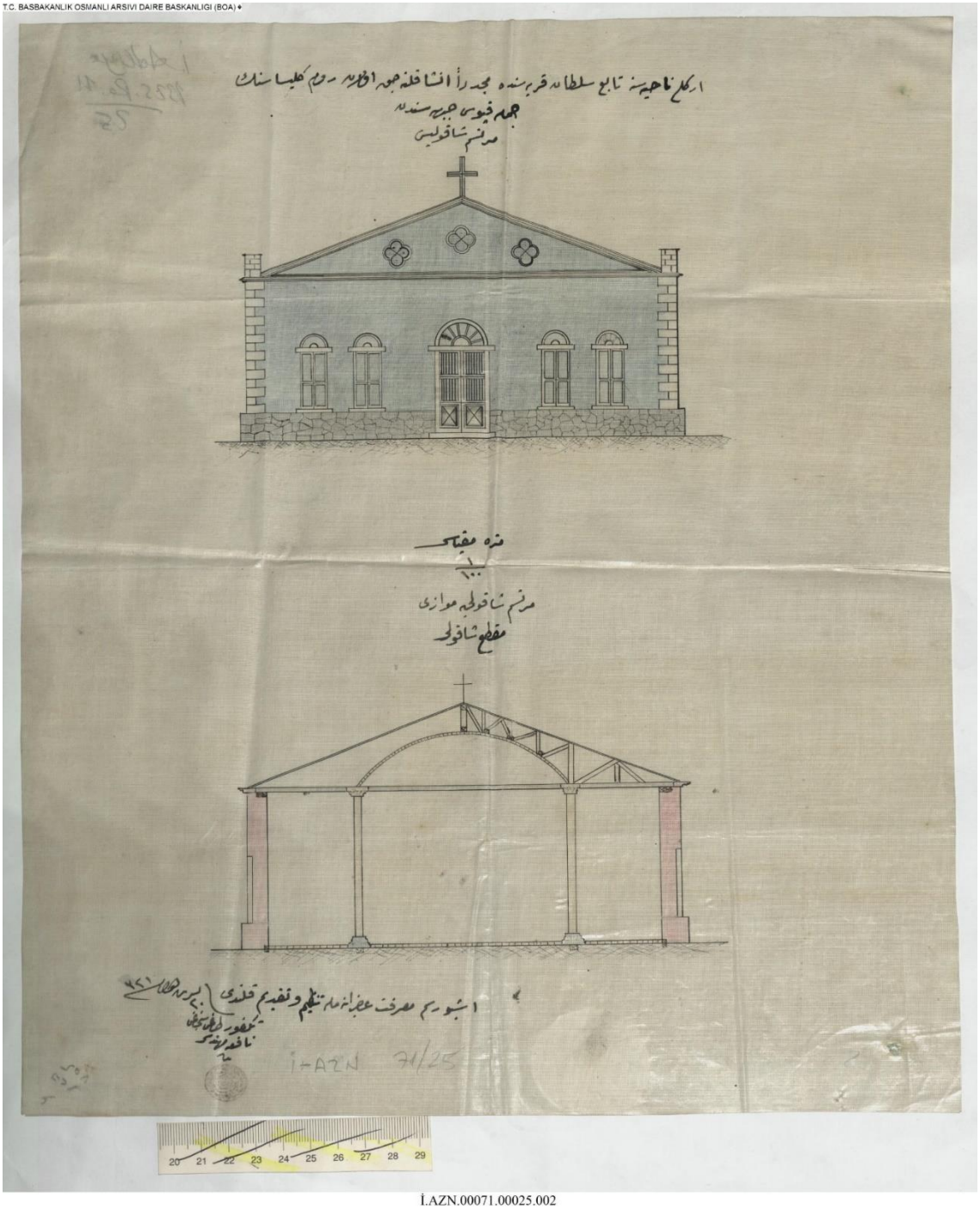
Belge 38: *Şarköy Mürefte Balatnoz Köyü'nde Kilise İnşaatına Dair Mimari Çizimler (BOA, İ.AZN.78-12, H.28.03.1326/M.30.04.1908)*

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

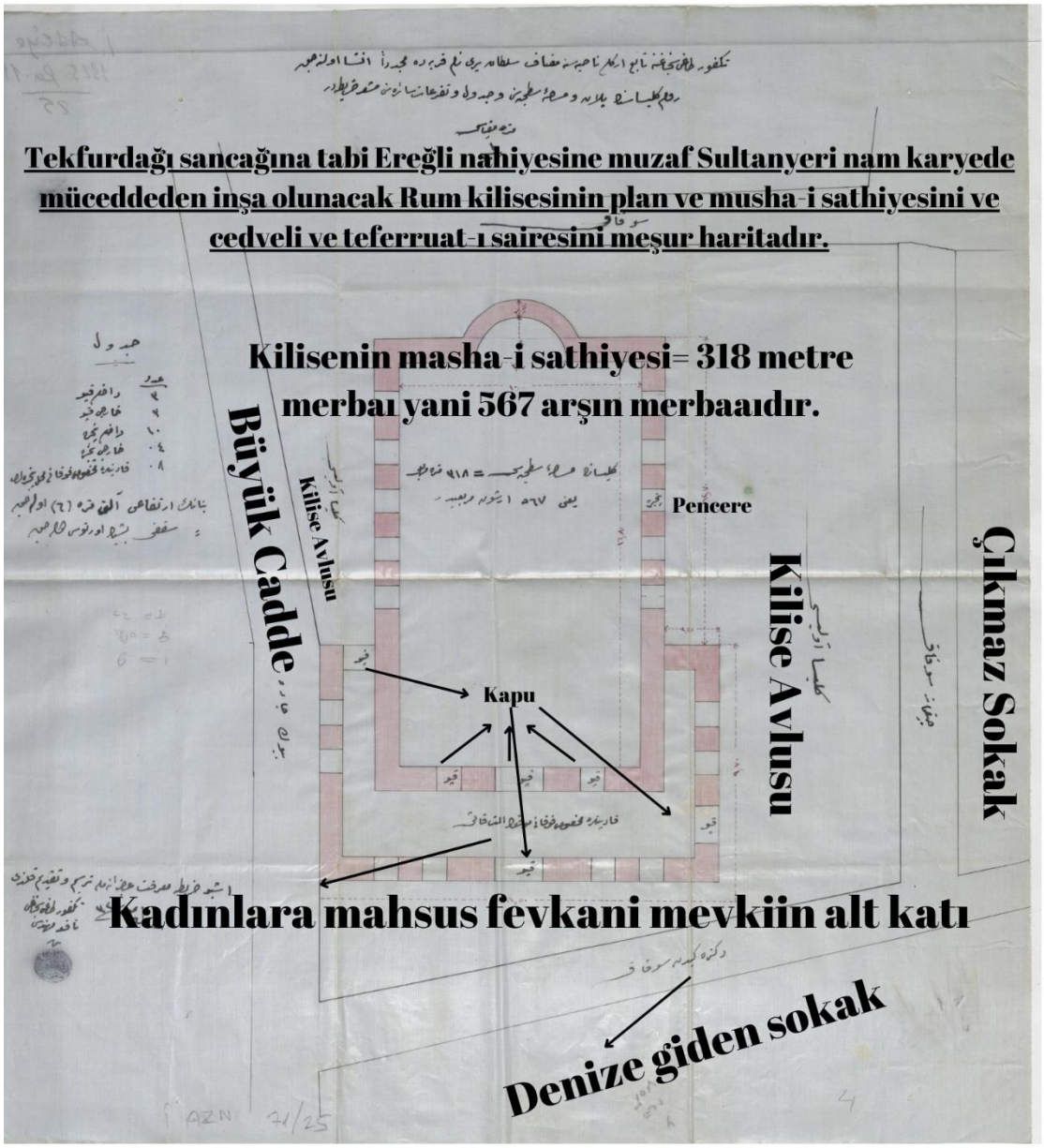

İ.AZN.00071.00025.005

Belge 39: *Ereğli Sultan (Sultanköy) Köyü'nde Kilise İnşasına Dair Belge (BOA, İ.AZN.71-25, H.11.03.1325/M.24.04.1907)* Yazının içeriği: Ereğli nahiyesi dahilinde Sultan karyesinde vaki Aya Paraskeva nam Rum kilisesinin harab olmasından naşi müceddeden inşasına ruhsat itası hakkında Rum patrikliğinden vuku bulan istida üzerine Edirne vilayetince icra kılınan tahsisatı havi evrakın takdimi muttazaman Adliye ve Mezahib Nezaretinin 29 Zilhicce sene (1)324 tarih ve yedi yüz yirmi altı numaralı tezkiresi Divan-ı Hümayun kaleminden tanzim olunan müzekkere ile Şura-yı Devlet'e havele buyurulmağla Mülkiye Dairesinde kıraat olundu.… karye-i mezkurede Rum cemaatine mensup altmış sekiz hanede iki yüz yetmiş üç ahali mutavattun olup…Fi 25 Safer sene 1325 ve fi 27 Mart sene (1)323.

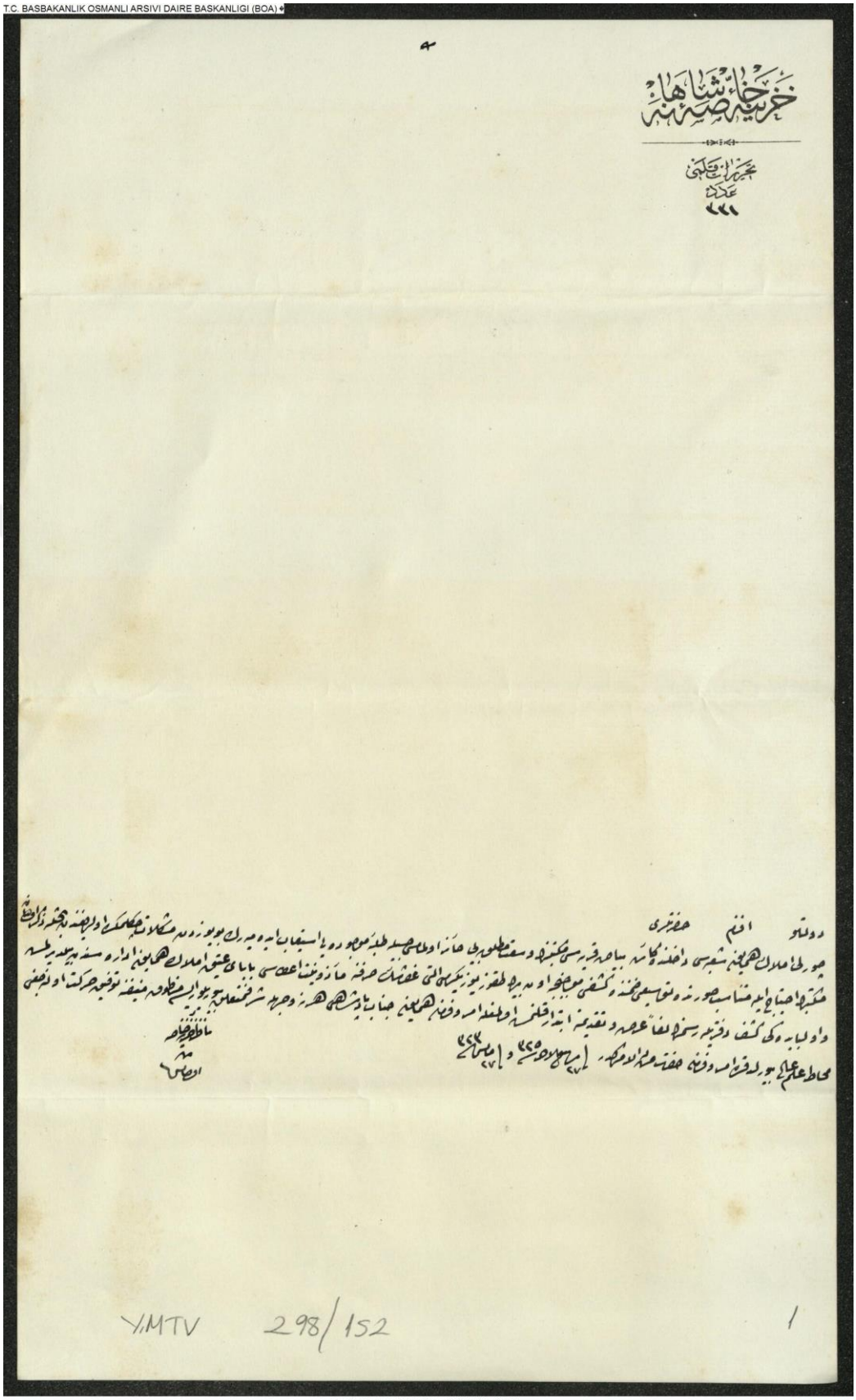

Belge 40: *Ereğli Sultan (Sultanköy) Köyü'nde Kilise İnşasına Dair Cephe ve Kesit Çizimi (BOA, İ.AZN.71-25, H.11.03.1325/M.24.04.1907*

Belge 41: *Ereğli Sultan (Sultanköy) Köyü'nde Kilise İnşasına Dair Plan Çizimi (BOA, İ.AZN.71.25, H.11.03.1325/M.24.04.1907). Üst Yazı: Tekfurdağı sancağına tabi Ereğli nahiyesine muzaf Sultanyeri nam karyede müceddeden inşa olunacak Rum kilisesinin plan ve musha-i sathiyesini ve cedveli ve teferruat-ı sairesini meşur haritadır.*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

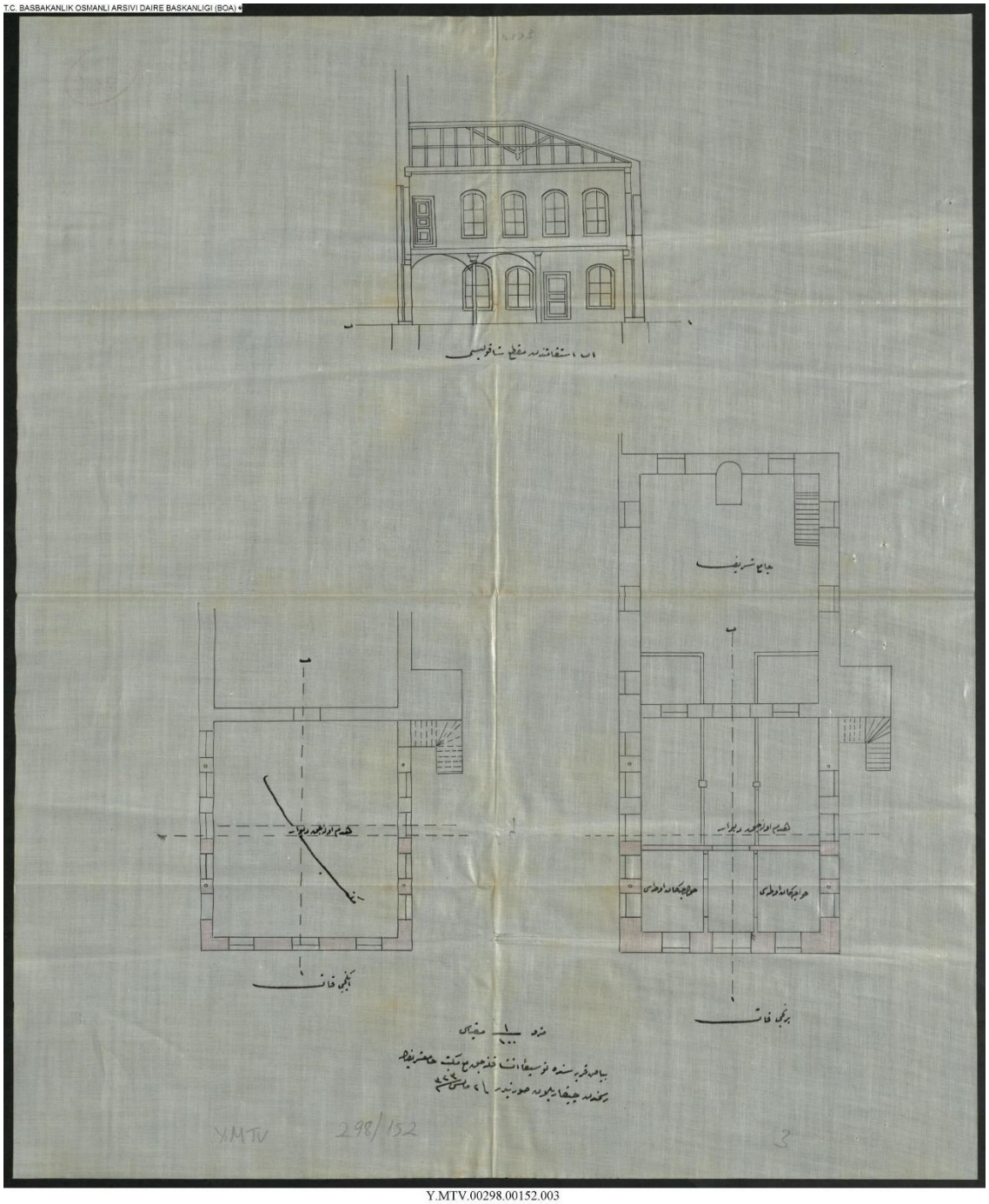

Y.MTV 298/152

Y.MTV.00298.00152.001

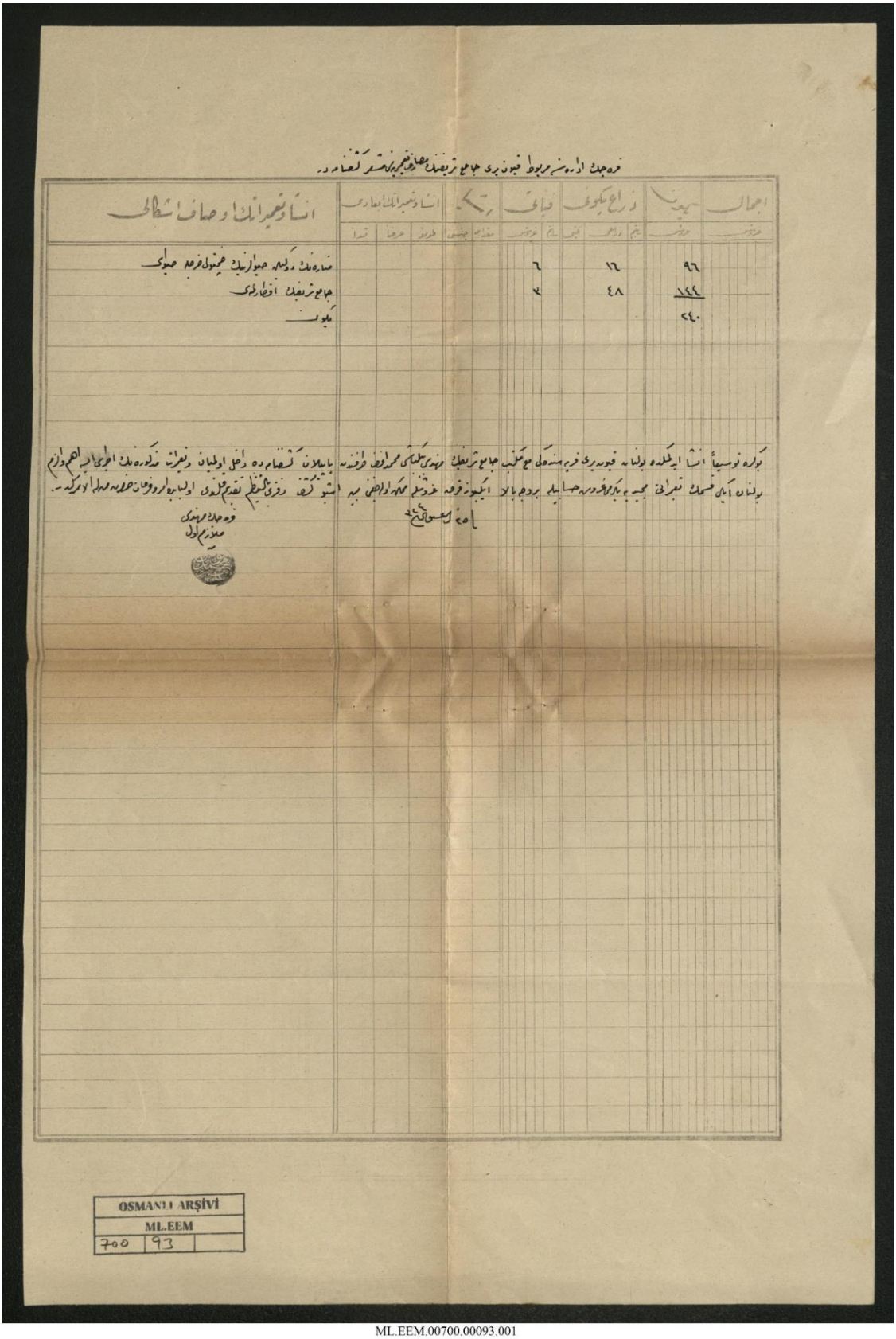
Belge 42: *Çorlu Beyaz Köyü'ndeki Mektebin Genişletilmesine İlişkin Yazı (BOA, Y.MTV. 298-152, H.27.04.1325/M.09.06.1907)*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

Y.MTV.00298.00152.003

Belge 43: *Çorlu Beyaz Köyü'ndeki Mektebin Tadilat Projesi (BOA, Y.MTV. 298-152, H.27.04.1325/ M.09.06.1907)*

ML.EEM.00700.00093.001

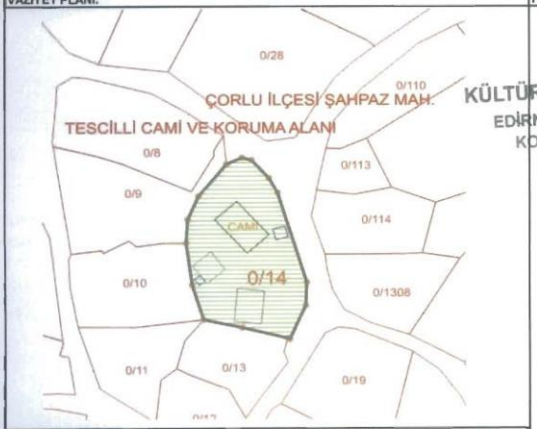
Belge 44: *Ferecik Şubesine Bağlı Koyunyeri (Aliço Pehlivan) Köyü'ndeki Cami ve Mektebin Genişletilmesine İlişkin Ek Onarım Keşifnamesi (BOA, ML. EEM. 700-93, R.25.06.1324/M.07.09.1908)*

AVRUPA KONSEYİ	KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E.		ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ			
İLİ: TEKİRDAĞ	İLÇE: ÇORLU	MAHALLE KÖY: ŞAHPAZ MAHALLESİ KÖY İÇİ MEVKİİ VEYA MEVKİ:	KORUMA DERECESİ:	1 2 3
			ANITSAL	X
SOKAK VE KAPI NO :		KADASTRO: PAFTA: ADA: 0 PARSEL: 14	ÇEVRESEL	
ADI: Şahpaz Camii	YAPTIRAN:	YAPAN:	MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 20.yy başı	
	YAPIM TARİHİ: H.1320-Miladi 1902	KİTABE:	VAKFİYE:	

GENEL TANIM: 19.yy ikinci yarısında, özellikle de 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Balkanlardan doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yerleştirilen göçmenlerin ibadet ihtiyaçları ve çocuklarına eğitim verilmesi için de devlet tarafından mektepli camiler inşa edilmiştir. Bölgedeki camilerin tamamına yakını, 1900-1905 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından belirlenen tek tip proje üzerinden müceddeden inşa edilmiştir. Bu projeye göre, cami dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır. Kare alanı kaplayan harim mekanının önünde, iki katlı olarak tasarlanmış giriş bölümü yer alır. Bu bölüm, zemin katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer odadan, birinci katta ise mektep odası ile harim mekanına bakan kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Harimin batı köşesinde minaresi bulunur. Şahpaz Camii de aynı plan ve özeliklerde inşa edilen bu camilerden biridir.

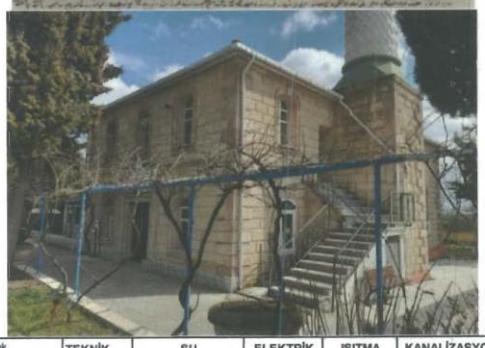
KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	DIŞ YAPI	X	ÜST YAPI	X	İÇ YAPI	X	SÜSLEME ELEMANLARI	X	RUTUBET	X	A	YOK
		ORTA													B	İZİ VAR
		FENA													C	ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

GÖZLEMLER: Cami, takriben 2000'lerin başında kapsamlı bir onarım görmüştür. Kaba yontu taştan inşa edildiği düşünülen caminin, son onarımda bütün cepheleri kesme taş ile kaplanmıştır. Ahşap olması gereken pencereleri pvc malzemeden, zemin kat giriş kapısı ise demirden mamuldür. Caminin minaresi, minare yanında bulunan ve mektebe çıkış yapılan merdivenler yeniden inşa edilmiştir. Cami içinde de ahşap olan bütün öğeler tamamıyla yenilenmiştir. Avlusu duvarla çevrili olup, özgün duvarın az bir kısmı korunabilmiştir. Avluda özgün kuyusu bulunmaktadır. Kuyuyu çevreleyen ayak taşları yenilenmiştir.

BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: MALİYE

YAPILAN ONARIMLAR: Takriben 25-30 yılı öncesi kapsamlı bir onarım görmüştür.

AYRINTILI TANIM: Cami, 1875 m2 alana sahip taşınmaz üzerinde dikdörtgen planda inşa edilmiştir. İki bölüm olarak tanımlanabilecek cami, giriş bölümü ve girişten sonra kare bir alanı kaplayan harim bölümünden oluşur. İki katlı olarak tasarlanan giriş bölümünün zemin katı, orta hattı giriş koridoru, koridorun solu son cemaat yeri, sağ tarafı ise oda olarak düzenlenmiştir. Üst kat, mektep odası ve kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Caminin ön cephesi; zemin katın tam ortasında genişçe bir kapı, kapının her iki tarafında cephede simetri yaratan birer pencere; birinci kat ise aynı simetrik düzende olmak üzere, kapı üzerine de bir pencere gelecek şekilde üç adet pencere yerleştirilerek düzenlenmiştir. Kapının hemen üzerinde mermer kitabesi bulunur. Caminin kuzeydoğu cephesi, iki katlı inşa edilen giriş bölümü dikkate alınarak tasarlanmıştır. Aynı konumsal alanda bulunan zemin kat ile mektep odasını aydınlatan yan yana konumlanmış ikili pencere, kadınlar mahfili ile zemin katta balkon altını aydınlatan birer pencere vardır. Güneybatı cephesinde ise minare ve mektep kapısının bulunmasından dolayı, zemin kattaki odayla, birinci kattaki mektep odasını aydınlatan aynı hat üzerinde birer penceresi bulunur. Çatı seviyesine kadar yekpare bir hacim oluşturan harim mekanını aydınlatmak için ise, güneydoğu cephesi de dahil olmak üzere her üç cephede de yine simetrik yerleştirilen daha büyük boyutlu ikişer pencere bulunur. Yuvarlak kemerlere sahip olan pencereler, kırmızıya çalan farklı renkli söveleri ve kilit taşlarıyla cephelere hareketlilik kazandırmıştır.Caminin minaresi, güneybatı cephesinde kadınlar mahfiline bitişik nizamda olup, minareye giriş mahfilden sağlanır. Kaidesi, çatı seviyesine kadar dikdörtgen prizmal formdadır. Kaideden, pahlanmış üçgenler prizmasıyla pabuç kısmına, oradan minare gövdesine geçilir. Tek şerefesi bulunan minare, sade bir külahla sonlanır. Minarenin gövdesi, düşey hatlı zigzag yapan çizgilerle, şerefe altı mukarnasvari sarkıtlarla süslenmiştir.Cami avlusu duvarla çevrilidir. Özgün duvarının çok az bir kısmı korunabilmiş, büyük ölçüde yeniden inşa edilmiştir. Avluya geçiş veren abidevi bir portali bulunur. Caminin inşa edildiği tarihte çekilen fotoğrafında gözükmeyen giriş portalinin de sonradan inşa edildiği düşünülmektedir. Avlu girişinin hemen sağında, özgün halini büyük ölçüde korumuş kesme taştan çıkrıklı su kuyusu bulunur. Güvenlik amacıyla kuyu ağzı kapatılmıştır. Kuyuyu, iki kademeden oluşan, kare form veren ve taştan müteşekkil platform çevreler. Caminin bulunduğu parselde ayrıca, muhdes şadırvan, tuvalet ve bir başka yapı daha bulunur.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
	X	X	X	X

ORJİNAL KULLANIM: Cami

BUGÜNKÜ KULLANIMI: Cami

ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

UYGUNDUR
[redacted] ŞAMİLOĞLU
Müdür

HAZIRLAYANLAR:
Hamdi GÜNDOĞDU (Sanat Tarihçi)
Öznur ÇELİK (Sanat Tarihçi)

Tescil Kararları:

YAYIN DİZİNİ
Faruk Kocacık, "XIX. Yüyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları" Tarih Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları" İstanbul 1979, s, 415-426 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NRKYA 779-60/15 Devlet Arşivleri Başkanlığı, Kurum:HH-I, Yer Bilgisi: H-16-03-1318

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	x
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU

KURUL KARARLARI

E.K.V.K. Kurulunun 19.04.2022
Tarih ve 8317 sayılı karar ekidir.

Belge 45: *Tekirdağ Çorlu Şahpaz Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

AVRUPA KONSEYİ	KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E.	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ		
İLİ: TEKİRDAĞ	İLÇE: Marmaraereğlisi	MAHALLE KÖY: Yakuplu Mahallesi Köy İçi Mevkii VEYA MEVKİ:	KORUMA DERECESİ: 1 2 3 ANITSAL X ÇEVRESEL
SOKAK VE KAPI NO :		KADASTRO: PAFTA: ADA: 0 PARSEL: 1165	
ADI: Yakuplu Camii	YAPTIRAN: Emlak-ı Humayun	YAPAN:	MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 20.yy başı
	YAPIM TARİHİ: H.1320-Miladi 1902	KİTABE:	VAKFİYE: Sultan Abdülhamid Han Vakfı

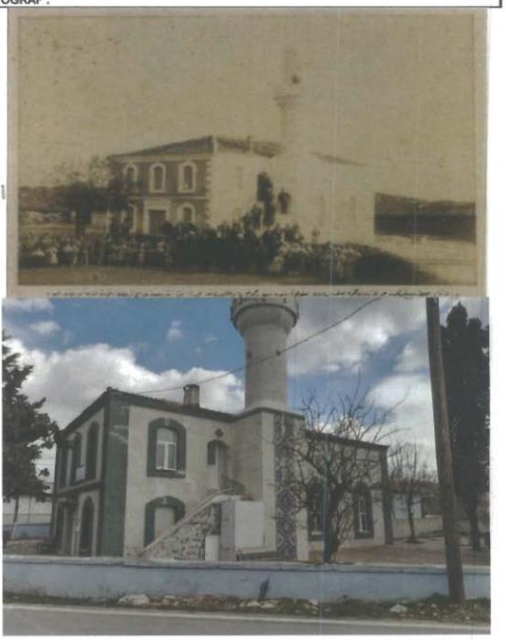
GENEL TANIM: 19.yy ikinci yarısında, özellikle de 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Balkanlardan doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yerleştirilen göçmenlerin ibadet ihtiyaçları ve çocuklarına eğitim verilmesi için de devlet tarafından mektepli camiler inşa edilmiştir. Bölgedeki camilerin tamamına yakını, 1900-1905 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından belirlenen tek tip proje üzerinden mücaddeden inşa edilmiştir. Bu projeye göre, cami dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır. Kare alanı kaplayan harim mekanının önünde, iki katlı olarak tasarlanmış giriş bölümü yer alır. Bu bölüm, zemin katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer odadan, birinci katta ise mektep odası ile harim mekanına bakan kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Harimin batı köşesinde minaresi bulunur. Yakuplu Camii de aynı plan ve özelliklerde inşa edilen bu camilerden biridir.

KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	DIŞ YAPI	X	ÜST YAPI	X	İÇ YAPI	X	SÜSLEME ELEMANLARI	X	RUTUBET	X	A	YOK
		ORTA													B	İZİ VAR
		FENA													C	ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

GÖZLEMLER: Cami, takriben 25-30 yıl önce kapsamlı bir onarım görmüştür. Kaba yontu taştan inşa edildiği düşünülen caminin, son onarımda bütün cepheleri btb taş ile kaplanmıştır. Söz konusu btb taşları, duvar yüzeylerinde bej renkli iken pencere söveleri ve yapı köşelerinde yeşil renklidir. Ahşap olması gereken pencere ve kapıları pvc malzemeden mamuldür. Caminin minaresi, minare yanında bulunan ve üst kattaki mektebe çıkış yapılan merdiven, duvara bitişik nizamda yeniden inşa edilmiş, bu alanda bulunan zemin kat penceresi örülerek sağırlaştırılmıştır. Cami içinde özgün dokuya aykırı olarak, zemin kat odalarından biri kaldırılarak son cemaat yerine, üst kattaki mektep odasının duvarı kaldırılarak tümüyle kadınlar mahfiline dönüştürülmüştür. Cami içindeki bütün ahşap unsurlar yenilenmiştir

BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü

YAPILAN ONARIMLAR: Takriben 25-30 yılı öncesi kapsamlı bir onarım görmüştür.

AYRINTILI TANIM: Cami, 810 m2 alana sahip taşınmaz üzerinde dikdörtgen planda inşa edilmiştir. İki bölüm olarak tanımlanabilecek cami, giriş bölümü ve girişten sonra kare bir alanı kaplayan harim bölümünden oluşur. İki katlı olarak tasarlanan giriş bölümünün zemin katı, orta hattı giriş koridoru, koridorun solu son cemaat yeri, sağ tarafı ise oda olarak düzenlenmiştir. Üst katın ise yakın geçmişte yapılan onarımla, mektep odasını kadınlar mahfilinden ayıran duvar kaldırılarak bütünüyle kadınlar mahfiline dönüştürülmüştür. Kadınlar mahfili, balkon şeklinde olup, bir tarafı zemin katta bulunan ince ahşap sütunlarla desteklenmektedir. Caminin ön cephesi; zemin katın tam ortasında genişçe bir kapı, kapının her iki tarafında cephede simetri yaratan birer pencere; birinci kat ise aynı simetrik düzende olmak üzere, kapı üzerine de bir pencere gelecek şekilde üç adet pencere yerleştirilerek tasarlanmıştır. Kapının hemen üzerinde ve solunda, orijinal yerinde bulunmayan ve cepheye monte edilmiş durumda mermer kitabesi bulunur.
Caminin kuzeydoğu cephesi, iki katlı inşa edilen giriş bölümü dikkate alınarak tasarlanmıştır. Aynı konumsal alanda bulunan zemin kat ile yapılan onarımda kadınlar mahfiline dönüştürülen üst kattaki mektep odasını aydınlatan yan yana konumlanmış ikili pencere, mektep odasının harim tarafında bulunan kadınlar mahfili ile zemin katta balkon altını aydınlatan birer pencere vardır. Güneybatı cephesinde ise minare ve mektep kapısının bulunmasından dolayı, zemin kattaki odayla, birinci kattaki mektep odasını aydınlatan aynı hat üzerinde birer penceresi bulunur. Ancak zemin kat penceresi sağırlaştırılarak oda içinde niş olarak kullanılmaktadır. Mektep odasına çıkış yapan kavisli merdiveninin yerine, caminin beden duvarına bitişik nizamda ve düze hat şeklinde betonarme olarak yeni merdiven inşa edilmiştir. Söz konusu merdiven, kütlesi ölçüsünde bu cepheyi kapattığı gibi sağırlaştırılmış pencereyi de kısmen kapatmış durumdadır.Çatı seviyesine kadar yekpare bir hacim oluşturan harim mekanını aydınlatmak için ise, güneydoğu cephesi de dahil olmak üzere her üç cephede de yine simetrik yerleştirilen daha büyük boyutlu ikişer pencere bulunur. Yuvarlak kemerlere sahip olan pencereler, söveyle çevrelenmiştir. Cami, kırma çatılı olup, alafranga kiremitle örtülüdür.
Caminin minaresi, güneybatı cephesinde kadınlar mahfiline bitişik nizamda olup, minareye giriş mahfilden sağlanır. Kaidesi, çatı seviyesine kadar dikdörtgen prizmal formdadır. Tek şerefesi bulanan silindirik formdaki minare, basit tarzda ve sade görünümlüdür.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
	X	X	X	X

ORJİNAL KULLANIM: Cami

UYGUNDUR
Yusuf ŞAMİLOĞLU
Müdür

BUGÜNKÜ KULLANIMI: Cami

ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

HAZIRLAYANLAR:
Hamdi GÜNDOĞDU (Sanat Tarihçi)
Öznur ÇELİK (Sanat Tarihçi)

Tescil Kararları:

YAYIN DİZİNİ
Faruk Kocacık, "XIX. Yüyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları" Tarih Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları" İstanbul 1979, s, 415-426 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NRKYA 779-60/07 Devlet Arşivleri Başkanlığı, Kurum:HH-I, Yer Bilgisi: H-16-03-1318

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	x
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU: Müdür

KURUL KARARLARI

E.K.V.K. Kurulunun 19.04.2022 Tarih ve 8328 sayılı karar ekidir.

Belge 46: *Tekirdağ Marmara Ereğlisi Yakuplu Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

AVRUPA KONSEYİ	KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E.		ANIT	ENVANTER NO:			
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ						
İLİ: TEKİRDAĞ	İLÇE: SARAY	MAHALLE KÖY: GÖÇERLER MAHALLESİ KÖY İÇİ MEVKİİ VEYA MEVKİ:	KORUMA DERECESİ:		1	2	3
				ANITSAL	X		
SOKAK VE KAPI NO :		KADASTRO: PAFTA: ADA: 0 PARSEL: 2727		ÇEVRESEL			
ADI: Göçerler Camii	YAPTIRAN:	YAPAN: T.C.	MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 20.yy başı				
	YAPIM TARİHİ:	KİTABE: KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI EDİRNE KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU	VAKFİYE:				

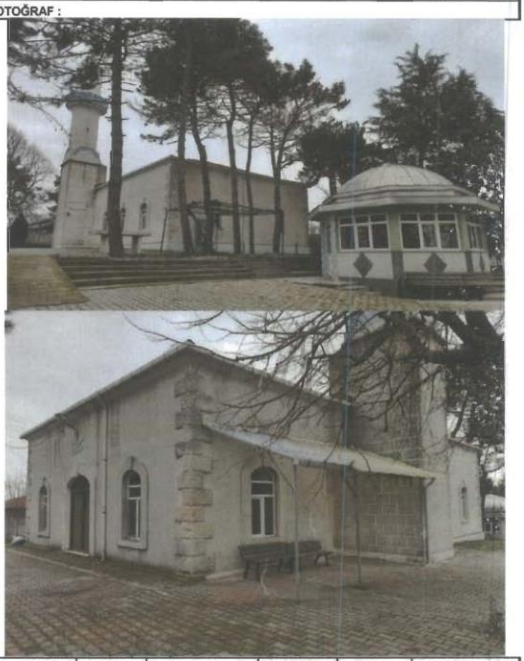
GENEL TANIMI: 19.yy ikinci yarısında, özellikle de 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Balkanlardan doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yerleştirilen göçmenlerin ibadet ihtiyaçları ve çocuklarına eğitim verilmesi için de devlet tarafından mektepli camiler inşa edilmiştir. Bu camilerin tamamına yakını, 1900-1905 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından belirlenen tek tip proje üzerinden mücaddeden inşa edilmiştir. Bu projeye göre, cami dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır. Kare alanı kaplayan harim mekanının önünde, iki katlı olarak tasarlanmış giriş bölümü yer alır. Bu bölüm, zemin katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer odadan, birinci katta ise mektep odası ile harim mekanına bakan kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Harimin batı köşesinde minaresi bulunur. Göçerler Camiinin de ilk başta bu camilerden biri olarak inşa edildiği, daha sonra harabe haline geldiği, 1945 yılında üslup özelliklerine sadık kalınarak tek katlı olarak yeniden inşa edildiği düşünülmektedir.

KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	DIŞ YAPI	X	ÜST YAPI	X	İÇ YAPI	X	SÜSLEME ELEMANLARI	X	RUTUBET	X	A	YOK
		ORTA													B	İZİ VAR
		FENA													C	ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

GÖZLEMLER: Kadınlar mahfili yakın zamanda ahşaptan inşa edilmiş olup, mahfile çıkmak için kullanılan merdiveni, son cemaat yerinin sağındaki pencere açıklığına yerleştirilmiştir. Kendi işlevini yitiren pencere, mahfilin inşasından sonra mahfile geçiş veren bir kapı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple, pencere altına ek olarak betonarme bir merdiven inşa edilmiştir. Son cemaat yerinin sol tarafı da oda olarak ayrılmıştır.

BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: MALİYE

YAPILAN ONARIMLAR: 1945 yılında büyük ölçüde yenilenmiştir. Yakın geçmişte çatı aktarımı, sıva, yağmur oluklan gibi basit onarımlar ve kadınlar mahfilinin yapıldığı anlaşılmaktadır.

AYRINTILI TANIM: Cami, 1405 m2 alana sahip taşınmaz üzerinde dikdörtgen planda ve tek katlı inşa edilmiştir. Caminin ana unsurlarını harim ile son cemaat yeri oluşturmaktadır. Son cemaat yeri, caminin kuzeybatısında dikdörtgen bir alanı kapsamakta olup, sol tarafı oda olarak düzenlenmiştir. Harim mekanını son cemaat yerinden ayıran duvarın cephe düzeni, caminin ön cephesiyle bire bir aynıdır: cephe ortasında genişçe bir kapı, kapının sağında ve solunda simetrik konumda yerleştirilmiş birer pencere bulunur.
Caminin kuzeydoğu cephesinde, ikisi son cemaat yerini, dördü ise harim mekanını aydınlatmak üzere simetrik yerleştirilmiş 6 adet pencere bulunur. Bu durum, minarenin bulunmasından dolayı güneybatı cephesinde değişiklik gösterir. Bu cephede, kuzeydoğu cephesindekilerle aynı çizgisel hat üzerinde harimi aydınlatan 3 pencere ile son cemaat yerini aydınlatan bir pencere bulunur. Güneydoğu cephesinde, mihrabın her iki tarafına konumlandırılmış iki adet pencere bulunur. Kapı ve pencereler, yuvarlak kemerli olup, mihrap cephesindekiler hariç, sövelidir ve kilit taşları belirgindir. Yapının köşeleri, köşe taşlarıyla hareketlendirilmiştir. Dış yüzeyleri sıvalı ve sade bir görünüm veren cami, kırma çatılı olup, alafranga kiremitle örtülüdür.
Harim içinde, mihrap, minber, vaiz kürsüsü ve mihrap cephesi pencere üst seviyelerine kadar çini kaplama, diğer duvarlar ise pencere alt seviyesine kadar ahşap kaplamadır. Kadınlar mahfili ahşaptan olup, cami duvarlarından bağımsız olarak ahşap sıyaklarla taşınmaktadır. Ancak, kadınlar mahfiline çıkmak için kullanılan merdiven, son cemaat yerinin sağındaki pencere açıklığına yerleştirilmiştir. Kendi işlevini yitiren pencere, mahfilin inşasından sonra mahfile geçiş veren bir kapı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple, pencere altına ek olarak betonarme bir merdiven inşa edilmiştir.
Caminin minaresi, güneybatı cephesinde olup, minareye giriş mahfilden sağlanır. Dikdörtgen prizmal formda olan kaidesi, çatı seviyesinin üzerindedir. Minare tek şerefeli olup, külahı armudi biçimlidir. Silindirik gövdesi oldukça sadedir. Minare kaidesinin kütlesiyle cami kütlesi arasında uyumsuzluk göze çarpmaktadır. Kaide, caminin çatı kotundan 1-1,5 metre daha yüksektir.
Minarenin giriş kapısı ise harim içinde asma kat tarzında yapılan kadınlar mahfilinde bulunmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak, caminin esasında, 1900-1905 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından inşa ettirilen mektepli camilerden olduğu, bu doğrultuda özgün halinin kalde seviyesinde iki katlı olduğu, ancak büyük ölçüde yıkıldığı ve 1945 yılında yapılan onarımda, özgün üslup özelliklerine sadık kalınarak tek katlı olarak yeniden inşa edildiği izlenimi edinilmiştir.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
	X	X	X	X

ORJİNAL KULLANIM: Cami

BUGÜNKÜ KULLANIMI: Cami

ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

UYGUNDUR
Yusuf ŞAMİLOĞLU
Müdür

HAZIRLAYANLAR:
Hamdi GÜNDOĞDU (Sanat Tarihçi)
Öznur ÇELİK (Sanat Tarihçi)

Tescil Kararları:

YAYIN DİZİNİ

E.K.V.K. Kurulunun 19.04.2022
Tarih ve 8321 sayılı karar ekidir.

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	x
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU: Müdür

REVİZYON

KURUL KARARLARI

Belge 47: *Tekirdağ Saray Göçerler Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

AVRUPA KONSEYİ	KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E.	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ		
İL: TEKİRDAĞ	İLÇE: Kapaklı	MAHALLE KÖY: Karlı Mahallesi Köy İçi Mevkii VEYA MEVKİ:	KORUMA DERECESİ: ANITSAL X / ÇEVRESEL
SOKAK VE KAPI NO :		KADASTRO: PAFTA: ADA: 154 PARSEL: 6	
ADI: Karlı Cami Yeri ve Minaresi	YAPTIRAN: Emlak-ı Humayun Çorlu Şubesi	YAPAN:	MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 19.yy sonu
	YAPIM TARİHİ: H.1316-Miladi 1898	KİTABE:	VAKFİYE:

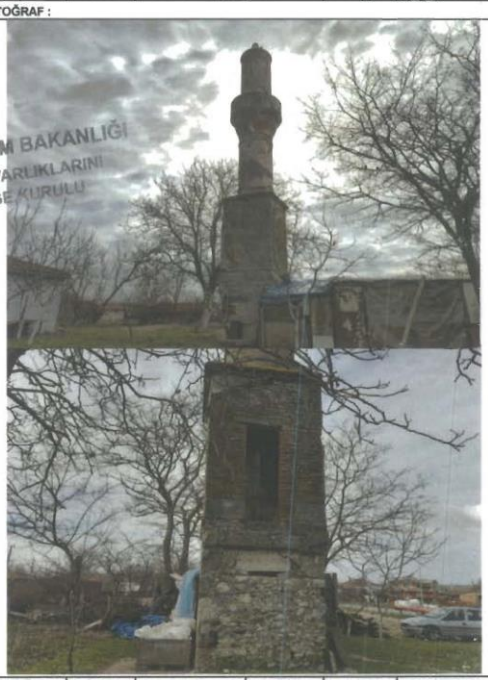
GENEL TANIM: Cami yıkılmış, günümüze sadece minaresi ulaşmıştır. Minare kaidesi dikdörtgen prizmal formda olup kare plandadır. Küade üzerinde silindirik formda gövde, şerefe, petek bölümleri ile armudi formda külah bulunur. Minare, giriş kapısı kotuna kadar taştan, diğer bölümleri ateş tuğlasından inşa edilmiştir. Minarenin güneydoğuya bakan şerefe kapısı ile minarenin giriş kapısının yön ve konumlarına bakılarak yapılan değerlendirmede, minarenin caminin güneybatı cephesine bitişik nizamda olduğu, caminin ön cephesinde kadınlar mahfilinin yer aldığı zemin üzeri bir katının daha bulunduğu, cami yerleşim alanının ise kuzeydoğu yönüne doğru genişlediği anlaşılmaktadır.

KORUMA DURUMU			TAŞIYICI YAPI		DIŞ YAPI		ÜST YAPI		İÇ YAPI		SÜSLEME ELEMANLARI		RUTUBET			
		İYİ										X		X	A	YOK
		ORTA		X		X									B	İZİ VAR
	X	FENA						X		X					C	ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI EDİRNE KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU

GÖZLEMLER: Minarenin sıvaları büyük ölçüde dökülmüş ve tuğlalar görünür duruma gelmiştir. Mukavemet olarak iyi durumda olduğu görülen minarenin, beşeri ve iklimsel etmenlerin tahribatına açık olduğundan, mülk sahibi olan Belediyesince mevcut durumunun korunmasına yönelik önlemler alınması gereklidir. Caminin bulunduğu parselin kuzeydoğu sınırında, kare plana oturan tek katlı bir konut bulunmaktadır. Söz konusu konutun, caminin yitik durumdaki kuzeydoğu cephe duvarının sınırında olduğu değerlendirilmektedir.

BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Kapaklı Belediye Başkanlığı

YAPILAN ONARIMLAR:

AYRINTILI TANIM: Devlet Arşivleri Başkanlığında; "Çorlu Emlak-ı Humayun şubesinde kain Karlı karyesi camiine yeni bir minare inşası ve ihtiyaç duyulan mahallelerin tamir edilmesi" başlığı altında bir belge bulunmaktadır. (Yer bilgisi: 134-55 / Belge tarihi: H. 15.03.1316) Belgede verilen bilgilerden, Karlı Camiinin minaresinin, 1898 tarihinde yeniden inşa edildiği, caminin ise o tarihte mevcut bulunduğu ve daha eski bir tarihte inşa edildiği anlaşılmaktadır. Caminin sadece minaresi günümüze ulaşabilmiştir. Dikdörtgen prizmal formda bir kaidesi bulunmaktadır. Kaide, minare giriş kapısı kotuna kadar, içi kaba taş, dış yüzeyleri kesme taştan, bu kottan itibaren ise ateş tuğlasından inşa edilmiştir. Kare planlı kaide üzerinde, silindirik minare gövdesinin oturduğu 45 derecelik açıyla oluşturulmuş pabuç kısmı bulunur. Tek şerefesi bulunan minarenin, gövdesi ile petek bölümleri eşit uzunluktadır. Şerefe altı, kademeli geçişlerle silindirik formda doldurulmuştur. Minare külahının üstten bir kısmı kırılarak zayi olmuştur. Sağlam kalan kısmından, formunun armudi olduğu anlaşılmaktadır. Minarenin kaide üzerindeki bütün bölümleri, ateş tuğlasından inşa edilmiştir. Minarenin güneydoğuya bakan şerefe kapısı ile minarenin giriş kapısının yön ve konumlarına bakılarak yapılan değerlendirmede, minarenin caminin güneybatı cephesine bitişik nizamda olduğu, caminin ön cephesinde kadınlar mahfilinin veya bölgeye özgü mektepli camilerde olduğu gibi mektebinin de yer aldığı zemin üzeri bir katının daha bulunduğu, cami yerleşim alanının ise kuzeydoğu yönüne doğru genişlediği anlaşılmaktadır.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON

ORJİNAL KULLANIM: Cami

BUGÜNKÜ KULLANIMI: Metruk

ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

UYGUNDUR
Müdür

HAZIRLAYANLAR:
Hamdi GÜNDOĞDU (Sanat Tarihçi)
Öznur ÇELİK (Sanat Tarihçi)

Tescil Kararları:

KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU: Müdür

KURUL ONAY NO

REVİZYON

KURUL KARARLARI

YAYIN DİZİNİ
Devlet Arşivleri Başkanlığı, Kurum:HH-I, Yer Bilgisi: 134-55 Belge tarihi: H.15.03.1316

E.K.V.K. Kurulunun 19.04.2022 Tarih ve 8345 sayılı karar ekidir.

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	x
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

Belge 48: *Tekirdağ Saray Karlı Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

AVRUPA KONSEYİ	KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E.		ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ			
İLİ: TEKİRDAĞ	İLÇE: ERGENE	MAHALLE KÖY: YULAFLI MAHALLESİ KÖY İÇİ MEVKİİ VEYA MEVKİ:	KORUMA DERECESİ:	1 2 3 ANITSAL X / ÇEVRESEL
SOKAK VE KAPI NO :		KADASTRO: PAFTA: ADA: 188 PARSEL: 7		
ADI: Yulaflı Camii	YAPTIRAN:	YAPAN:	MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 20.yy başı	
	YAPIM TARİHİ: H.1320-Miladi 1902	KİTABE:	VAKFİYE:	

GENEL TANIM: 19.yy ikinci yarısında, özellikle de 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Balkanlardan doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yerleştirilen göçmenlerin ibadet ihtiyaçları ve çocuklarına eğitim verilmesi için de devlet tarafından mektepli camiler inşa edilmiştir. Bölgedeki camilerin tamamına yakını, 1900-1905 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından belirlenen tek tip proje üzerinden müceddeden inşa edilmiştir. Bu projeye göre, cami dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır. Kare alanı kaplayan harim mekanının önünde, iki katlı olarak tasarlanmış giriş bölümü yer alır. Bu bölüm, zemin katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer odadan, birinci katta ise mektep odası ile harim mekanına bakan kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Harimin batı köşesinde minaresi bulunur. Yulaflı Camii de aynı plan ve özelliklerde inşa edilen bu camilerden biridir.

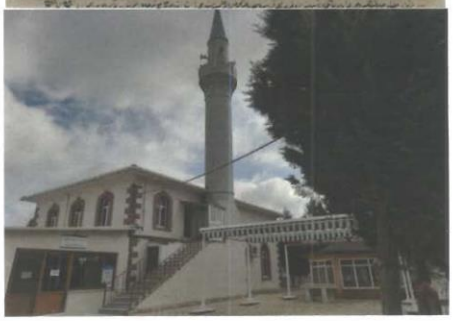
KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	DIŞ YAPI	X	ÜST YAPI	X	İÇ YAPI	X	SÜSLEME ELEMANLARI	X	RUTUBET	X	A	YOK
		ORTA													B	İZİ VAR
		FENA													C	ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

GÖZLEMLER: Cami, yakın geçmişte kapsamlı bir onarım görmüştür. Bütün dış cepheler harçla sıvanmış, duvar yüzeyleri bej renkle, pencere söveleri ile köşe taşları kahverengi ile boyanmıştır. Ahşap olması gereken pencereleri pvc pencere ile zemin kat giriş kapısı ise günümüz çelik kapısıyla değiştirilmiştir. Özgün mimari dokusu ve dönemini yansıtması gereken kültürel algısı hayli bozulan caminin, inşa edilen son cemaat yeriyle zemin kat seviyesinde ön cephesi tümüyle kapatılmıştır. Caminin minaresi, minare yanında bulunan ve mektebe çıkış yapılan merdiven yeniden inşa edilmiş, bu alanda bulunan zemin kat penceresi, önüne yapılan bir oda ile kapatılmıştır. Cami içinde de özgün dokuya aykırı olarak, özgün planında olması gereken zemin kat odaları ile üst kattaki mektep odası kaldırılarak, zemin kat doğrudan harime, üst kat ise bütünüyle kadınlar mahfiline dönüştürülmüş, söz konusu dönüştürme ise betonarme unsurlarla sağlanmıştır. Cami içindeki bütün cepheler seramik karolarla kaplanmıştır.

BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: MALİYE

YAPILAN ONARIMLAR: Yakın geçmişte kapsamlı bir onarım görmüştür.

AYRINTILI TANIM: Cami, 1086,37 m2 alana sahip taşınmaz üzerinde dikdörtgen planda inşa edilmiştir. İki katlı olarak tasarlanan giriş bölümünün zemin katı, doğrudan harim mekanına açılmaktadır. Üst kat ise tamamıyla kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Söz konusu mahfil, caminin taşıyıcı işlevdeki duvarları korunmakla birlikte betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Mahfilin harim tarafındaki kısmını yine betonarme ayaklar taşımaktadır. Caminin yakın geçmişte kapsamlı bir onarım gördüğü, bu onarım esnasında, caminin özgün planında olması gereken zemin kat odaları ve mektep odasını kadınlar mahfilinden ayıran duvarı yıkılarak, zemin katın doğrudan harime bağlandığı ve üst katında bütünüyle kadınlar mahfiline dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca yapılan onarım esnasında, zemin kat seviyesinde olmak üzere, ön cepheye bitişik nizamda betonarme bir son cemaat yeri ve onun da önünde oda, depo vb amaçlarla kullanılabilecek türde bir yapı daha eklenmiştir. Bu muhdes yapılarla caminin ön cephesi zemin kat seviyesinde tümüyle kapatılmıştır. Caminin kuzeydoğu cephesi, iki katlı inşa edilen giriş bölümünün birimleri dikkate alınarak tasarlanmıştır. Yapılan onarımla yıkılmadan önce, aynı konumsal alanda bulunan zemin kat odası ile üst kattaki mektep odasını aydınlatan yan yana konumlanmış ikili pencere, bu odaların önünde bulunan kadınlar mahfili ile zemin katta mahfil altını aydınlatan birer pencere vardır. Güneybatı cephesinde ise yapılan onarımdan sonra caminin özgün yapısı hayli bozulmuştur. Mektep odasına çıkış yapan kavisli merdivenin yerine, minare kaidesiyle aynı hizada olmak üzere düz bir hat şeklinde betonarme olarak yeniden merdiven inşa edilmiştir. Merdivenin sahanlığından kadınlar mahfiline geçiş veren orijinal kapı açıklığı, kapının solunda bir adet pencere bulunur. Bu pencereyle aynı düşey hat üzerinde, zemin katta bulunması gereken pencerenin önü ise cephe duvarıyla merdiven arasını kapsayan küçük bir oda ile kapatılmıştır. Çatı seviyesine kadar yekpare bir hacim oluşturan harim mekanını aydınlatmak için ise, güneydoğu cephesi de dahil olmak üzere her üç cephede de yine simetrik yerleştirilen daha büyük boyutlu ikişer pencere bulunur. Yuvarlak kemerlere sahip olan pencereler, söveyle çevrelenmiş ve kemer kilit taşları belirgindir. Cami, kırma çatılı olup, alafranga kiremitle örtülüdür.
Caminin minaresi, güneybatı cephesinde kadınlar mahfiline bitişik nizamda olup, minareye giriş mahfilden sağlanır. Kaidesi, çatı seviyesine kadar dikdörtgen prizmal formdadır. Kaideden, pahlanmış üçgenler prizmasıyla pabuç kısmına, oradan minare gövdesine geçilir. Tek şerefesi bulunan minare, sade bir külahla sonlanır. Minarenin silindirik gövdesi sadedir. Şerefe altı kademeli genişleyen silindirik formlar ve aralarındaki friz kuşağıyla hareketlendirilmiştir.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
	X	X	X	X

ORJİNAL KULLANIM: Cami

BUGÜNKÜ KULLANIMI: Cami

ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

UYGUNDUR
Yusuf ŞAMİLOĞLU
Müdür

HAZIRLAYANLAR:
Hamdi GÜNDOĞDU (Sanat Tarihçi)
Öznur ÇELİK (Sanat Tarihçi)

Tescil Kararları:

KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU: Müdür

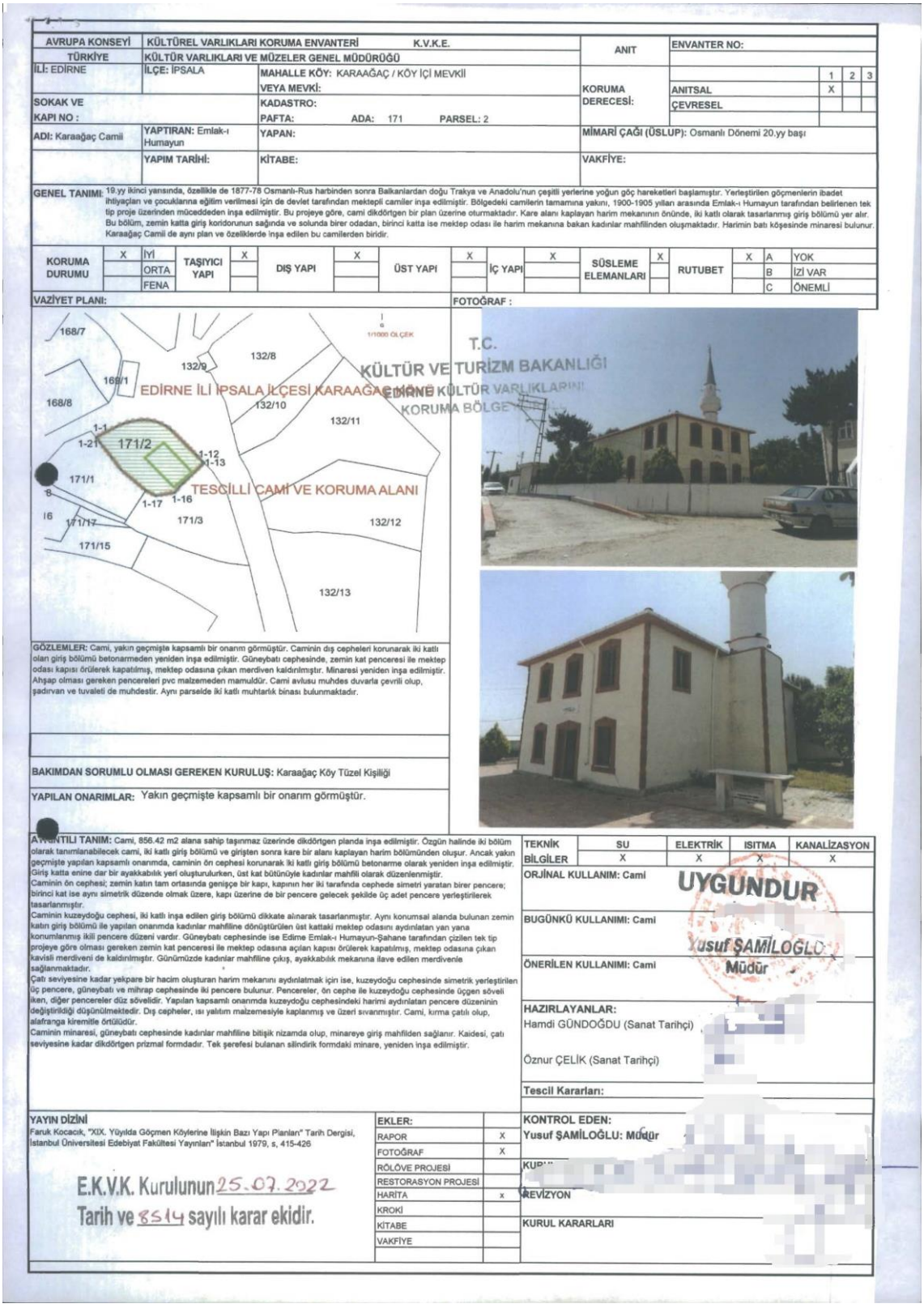
YAYIN DİZİNİ
Faruk Kocacık, "XIX. Yüzyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları" Tarih Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları" İstanbul 1979, s. 415-426 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NRKYA 779-60/02 Devlet Arşivleri Başkanlığı, Kurum:HH-I, Yer Bilgisi: H-16-03-1318

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	x
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

KURUL KARARLARI

E.K.V.K. Kurulunun 19.04.2022
Tarih ve 8344 sayılı karar ekidir.

Belge 49: *Tekirdağ Ergene Yulaflı Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

AVRUPA KONSEYİ | KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E. | ANIT | ENVANTER NO:
TÜRKİYE | KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ

İLİ: EDİRNE | İLÇE: İPSALA | MAHALLE KÖY: KARAAĞAÇ / KÖY İÇİ MEVKİİ | VEYA MEVKİ:
SOKAK VE KAPI NO : | KADASTRO: | PAFTA: ADA: 171 PARSEL: 2
ADI: Karaağaç Camii | YAPTIRAN: Emlak-ı Humayun | YAPAN:
YAPIM TARİHİ: | KİTABE:

KORUMA DERECESİ: | 1 | 2 | 3
ANITSAL | X | | |
ÇEVRESEL | | | |

MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 20.yy başı
VAKFİYE:

GENEL TANIM: 19.yy ikinci yarısında, özellikle de 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Balkanlardan doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yerleştirilen göçmenlerin ibadet ihtiyaçları ve çocuklarına eğitim verilmesi için de devlet tarafından mektepli camiler inşa edilmiştir. Bölgedeki camilerin tamamına yakını, 1900-1905 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından belirlenen tek tip proje üzerinden mücaddeden inşa edilmiştir. Bu projeye göre, cami dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır. Kare alanı kaplayan harim mekanının önünde, iki katlı olarak tasarlanmış giriş bölümü yer alır. Bu bölüm, zemin katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer odadan, birinci katta ise mektep odası ile harim mekanına bakan kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Harimin batı köşesinde minaresi bulunur. Karaağaç Camii de aynı plan ve özelliklerde inşa edilen bu camilerden biridir.

KORUMA DURUMU			TAŞIYICI YAPI		DIŞ YAPI		ÜST YAPI		İÇ YAPI		SÜSLEME ELEMANLARI		RUTUBET			
	X	İYİ		X		X		X		X		X		X	A	YOK
		ORTA													B	İZİ VAR
		FENA													C	ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

GÖZLEMLER: Cami, yakın geçmişte kapsamlı bir onarım görmüştür. Caminin dış cepheleri korunarak iki katlı olan giriş bölümü betonarmeden yeniden inşa edilmiştir. Güneybatı cephesinde, zemin kat penceresi ile mektep odası kapısı örülerek kapatılmış, mektep odasına çıkan merdiven kaldırılmıştır. Minaresi yeniden inşa edilmiştir. Ahşap olması gereken pencereleri pvc malzemeden mamuldür. Cami avlusu muhdes duvarla çevrili olup, şadırvan ve tuvaleti de muhdestir. Aynı parselde iki katlı muhtarlık binası bulunmaktadır.

BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Karaağaç Köy Tüzel Kişiliği

YAPILAN ONARIMLAR: Yakın geçmişte kapsamlı bir onarım görmüştür.

AYRINTILI TANIM: Cami, 856.42 m2 alana sahip taşınmaz üzerinde dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Özgün halinde iki bölüm olarak tanımlanabilecek cami, iki katlı giriş bölümü ve girişten sonra kare bir alanı kaplayan harim bölümünden oluşur. Ancak yakın geçmişte yapılan kapsamlı onarımda, caminin ön cephesi korunarak iki katlı giriş bölümü betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Giriş katta enine dar bir ayakkabılık yeri oluşturulurken, üst kat bütünüyle kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir.
Caminin ön cephesi; zemin katın tam ortasında genişçe bir kapı, kapının her iki tarafında cephede simetri yaratan birer pencere; birinci kat ise aynı simetrik düzende olmak üzere, kapı üzerine de bir pencere gelecek şekilde üç adet pencere yerleştirilerek tasarlanmıştır.
Caminin kuzeydoğu cephesi, iki katlı inşa edilen giriş bölümü dikkate alınarak tasarlanmıştır. Aynı konumsal alanda bulunan zemin katın giriş bölümü ile yapılan onarımda kadınlar mahfiline dönüştürülen üst kattaki mektep odasını aydınlatan yan yana konumlanmış ikili pencere düzeni vardır. Güneybatı cephesinde ise Edirne Emlak-ı Humayun-Şahane tarafından çizilen tek tip projeye göre olması gereken zemin kat penceresi ile mektep odasına açılan kapısı örülerek kapatılmış, mektep odasına çıkan kavisli merdiveni de kaldırılmıştır. Günümüzde kadınlar mahfiline çıkış, ayakkabılık mekanına ilave edilen merdivenle sağlanmaktadır.
Çatı seviyesine kadar yekpare bir hacim oluşturan harim mekanını aydınlatmak için ise, kuzeydoğu cephesinde simetrik yerleştirilen üç pencere, güneybatı ve mihrap cephesinde iki pencere bulunur. Pencereler, ön cephe ile kuzeydoğu cephesinde üçgen söveli iken, diğer pencereler düz sövelidir. Yapılan kapsamlı onarımda kuzeydoğu cephesindeki harimi aydınlatan pencere düzeninin değiştirildiği düşünülmektedir. Dış cepheler, ısı yalıtım malzemesiyle kaplanmış ve üzeri sıvanmıştır. Cami, kırma çatılı olup, alafranga kiremitle örtülüdür.
Caminin minaresi, güneybatı cephesinde kadınlar mahfiline bitişik nizamda olup, minareye giriş mahfilden sağlanır. Kaidesi, çatı seviyesine kadar dikdörtgen prizmal formdadır. Tek şerefesi bulanan silindirik formdaki minare, yeniden inşa edilmiştir.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
	X	X	X	X

ORJİNAL KULLANIM: Cami
BUGÜNKÜ KULLANIMI: Cami
ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

UYGUNDUR
Yusuf ŞAMİLOĞLU
Müdür

HAZIRLAYANLAR:
Hamdi GÜNDOĞDU (Sanat Tarihçi)
Öznur ÇELİK (Sanat Tarihçi)

Tescil Kararları:

YAYIN DİZİNİ
Faruk Kocacık, "XIX. Yüyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları" Tarih Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları" İstanbul 1979, s. 415-426

E.K.V.K. Kurulunun 25.07.2022
Tarih ve 8514 sayılı karar ekidir.

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	x
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU: Müdür
KUR[illegible]
REVİZYON
KURUL KARARLARI

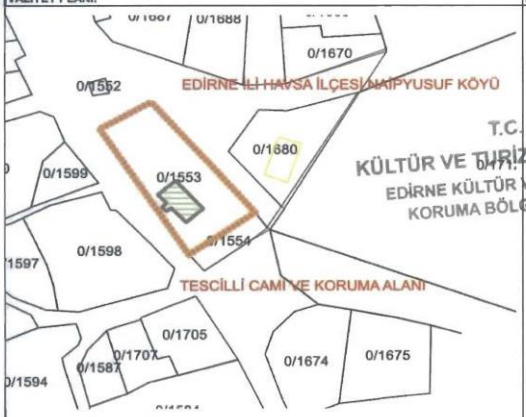
Belge 50: *Edirne İpsala Karaağaç Köyü Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

AVRUPA KONSEYİ	KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E.		ANIT	ENVANTER NO:			
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ						
İLİ: EDİRNE	İLÇE: HAVSA	MAHALLE KÖY: NAİPYUSUF / KÖY İÇİ MEVKİİ VEYA MEVKİ:	KORUMA DERECESİ:		1	2	3
				ANITSAL	X		
SOKAK VE KAPI NO :		KADASTRO: PAFTA: ADA: 0 PARSEL: 1553		ÇEVRESEL			
ADI: Naipyusuf Camii	YAPTIRAN: Emlak-ı Humayun	YAPAN:	MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 20.yy başı				
	YAPIM TARİHİ: H.1320-Miladi 1902-1907	KİTABE:	VAKFİYE:				

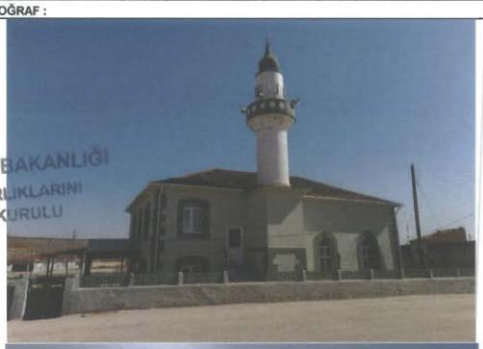
GENEL TANIM: 19.yy ikinci yarısında, özellikle de 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Balkanlardan doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yerleştirilen göçmenlerin ibadet ihtiyaçları ve çocuklarına eğitim verilmesi için de devlet tarafından mektepli camiler inşa edilmiştir. Bölgedeki camilerin tamamına yakını, 1900-1905 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından belirlenen tek tip proje üzerinden müceddeden inşa edilmiştir. Bu projeye göre, cami dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır. Kare alanı kaplayan harim mekanının önünde, iki katlı olarak tasarlanmış giriş bölümü yer alır. Bu bölüm, zemin katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer odadan, birinci katta ise mektep odası ile harim mekanına bakan kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Harimin batı köşesinde minaresi bulunur. Naipyusuf Camii de aynı plan ve özeliklerde inşa edilen bu camilerden biridir.

KORUMA DURUMU	X	İYİ	TAŞIYICI YAPI	X	DIŞ YAPI	X	ÜST YAPI	X	İÇ YAPI	X	SÜSLEME ELEMANLARI	X	RUTUBET	X	A	YOK
		ORTA													B	İZİ VAR
		FENA													C	ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

GÖZLEMLER: Yakın geçmişte kapsamlı bir onarım gördüğü anlaşılan caminin, iki katlı giriş bölümü, taşıyıcı duvarlar korunarak betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Ayrıca giriş kapısının önüne baldaken tarzında küçük bir giriş mekanı inşa edilmiştir. Mektep odasına çıkış sağlayan merdiven de betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Kaba yontu taştan inşa edildiği düşünülen caminin, dış cepheleri sıvalı ve boyalıdır. Cepheler açık yeşil, pencere söveleri koyu yeşil boyanmıştır. Ahşap olması gereken pencere ve kapıları pvc malzemeden mamuldür. Cami avlusu muhdes duvarla çevrilidir. Avluda iki katlı betonarme muhtarlık binası bulunur.

BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Naipyusuf Köy Tüzel Kişiliği

YAPILAN ONARIMLAR: Takriben 25-30 yılı öncesi kapsamlı bir onarım görmüştür.

AYRINTILI TANIM: Cami, 1550 m2 alana sahip taşınmaz üzerinde dikdörtgen planda inşa edilmiştir. İki bölüm olarak tanımlanabilecek cami, giriş bölümü ve girişten sonra kare bir alanı kaplayan harim bölümünden oluşur. İki katlı olarak tasarlanan giriş bölümünün zemin katı, orta hattı giriş koridoru, koridorun solu şadırvan işlevinde abdest alma yeri, sağ tarafı ise oda olarak düzenlenmiştir. Üst katı, özgün haline uygun olarak bir bölümü mektep odası, bir bölümü de kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Kadınlar mahfili, balkon şeklinde olup, bir tarafı zemin katta beton sütunlarla desteklenmektedir. Yakın geçmişte kapsamlı bir onarım gördüğü anlaşılan caminin, iki katlı giriş bölümü, taşıyıcı duvarlar korunarak betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Ayrıca giriş kapısının önüne baldaken tarzında küçük bir giriş mekanı inşa edilmiştir. Caminin ön cephesi; zemin katın tam ortasında geniçce bir kapı, kapının her iki tarafında cephede simetri yaratan birer pencere; birinci kat ise aynı simetrik düzende olmak üzere, kapı üzerine de bir pencere gelecek şekilde üç adet pencere yerleştirilerek tasarlanmıştır.
Caminin kuzeydoğu cephesi, iki katlı inşa edilen giriş bölümü dikkate alınarak tasarlanmıştır. Aynı konumsal alanda bulunan zemin kat ile üst kattaki mektep odasını aydınlatan yan yana konumlanmış ikili pencere, mektep odasının harim tarafında bulunan kadınlar mahfili ile zemin katta balkon altını aydınlatan birer pencere vardır. Güneybatı cephesinde ise minare ve mektep kapısının bulunmasından dolayı, zemin kattaki odayla, birinci kattaki mektep odasını aydınlatan aynı hat üzerinde birer penceresi bulunur. Mektep odasına çıkış yapan kavisli merdiveninin yerine, betonarme olarak yeni merdiven inşa edilmiştir.
Çatı seviyesine kadar yekpare bir hacim oluşturan harim mekanını aydınlatmak için ise, güneydoğu cephesi de dâhil olmak üzere her üç cephede de yine simetrik yerleştirilen daha büyük boyutlu ikişer pencere bulunur. Pencere açıklıkları sivri kemer, pencereyi çevreleyen sövesi ise yuvarlak kemer formundadır. Pencere sövelerindeki kilit taşları belirgindir. Cami, kırma çatılı olup, çatısı plastik alaşımlı oluklu plakalarla örtülüdür.
Caminin minaresi, güneybatı cephesinde kadınlar mahfiline bitişik nizamda olup, minareye giriş mahfilden sağlanır. Kaidesi, çatı seviyesine kadar dikdörtgen prizmal formdadır. Tek şerefesi bulanan silindirik formdaki minare, özgün durumunu korumuş olup, armudi formdaki külahı ile sonlanır.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
	X	X	X	X

ORJİNAL KULLANIM: Cami

BUGÜNKÜ KULLANIMI: Cami

ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

UYGUNDUR
Yusuf ŞAMİLOĞLU
Müdür

HAZIRLAYANLAR:
Hamdi GÜNDOĞD[illegible]
Öznur ÇELİK (Sana[illegible]

Tescil Kararları:

YAYIN DİZİNİ
Faruk Kocacık, "XIX. Yüyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları" Tarih Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları" İstanbul 1979, s. 415-426
Devlet Arşivleri Başkanlığı, Kurum:HH-I, Yer Bilgisi: 70 - 12 Belge tarihi: 29.07.1305

E.K.V.K. Kurulunun 23.05.2022
Tarih ve 8349 sayılı karar ekidir.

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	x
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

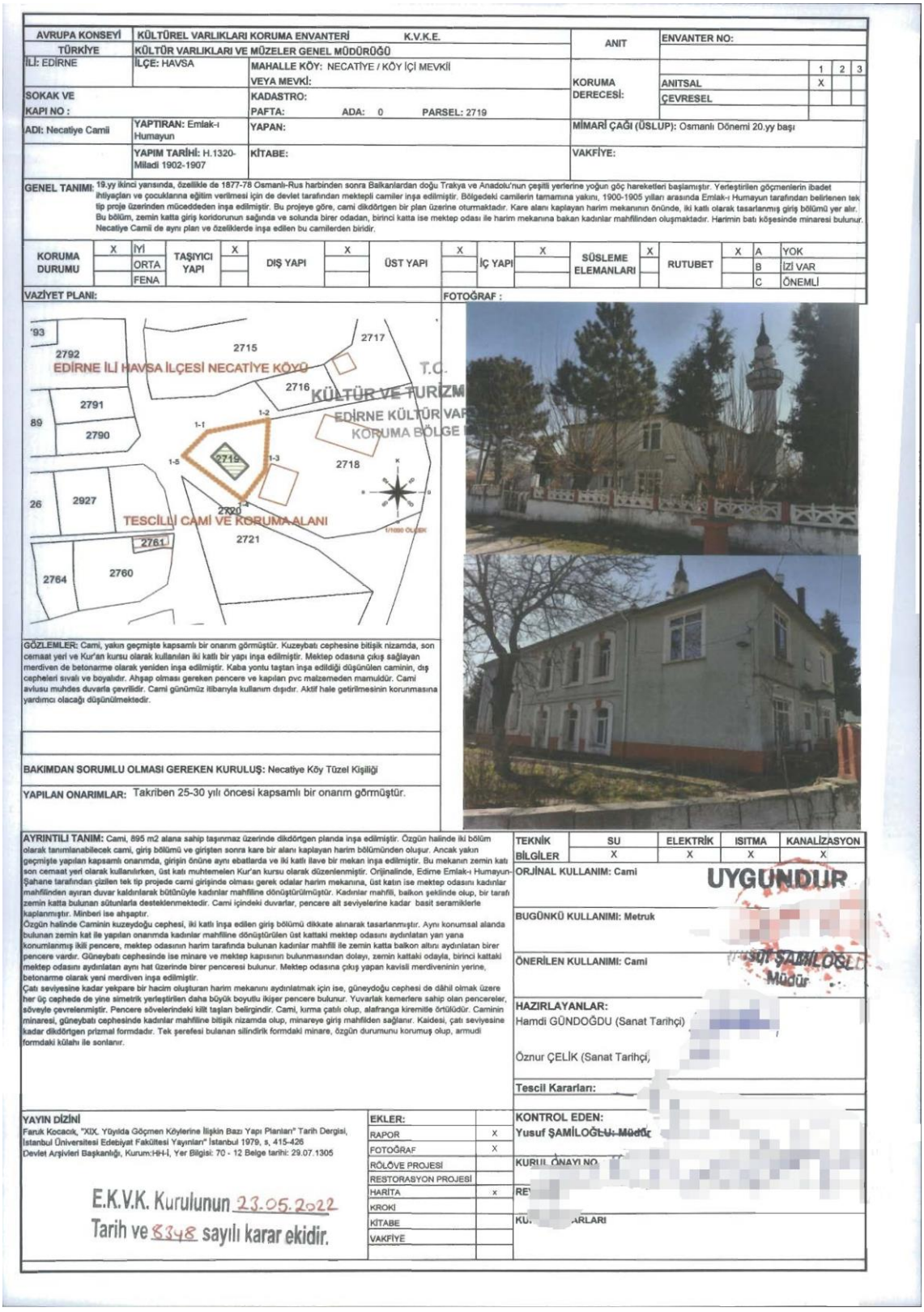
KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU: Müdür

KURUL [illegible]

REVİZYON

KURUL KARARLARI

Belge 51: *Edirne Havsa Naipyusuf Köyü Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

AVRUPA KONSEYİ | KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E. | ANIT | ENVANTER NO:

TÜRKİYE | KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ

İLİ: EDİRNE | İLÇE: HAVSA | MAHALLE KÖY: NECATİYE / KÖY İÇİ MEVKİİ | VEYA MEVKİ:

SOKAK VE KAPI NO : | KADASTRO: PAFTA: ADA: 0 PARSEL: 2719

KORUMA DERECESİ: ANITSAL X | ÇEVRESEL

ADI: Necatiye Camii | YAPTIRAN: Emlak-ı Humayun | YAPAN:

MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 20.yy başı

YAPIM TARİHİ: H.1320-Miladi 1902-1907 | KİTABE:

VAKFİYE:

GENEL TANIM: 19.yy ikinci yarısında, özellikle de 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Balkanlardan doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yerleştirilen göçmenlerin ibadet ihtiyaçları ve çocuklarına eğitim verilmesi için de devlet tarafından mektepli camiler inşa edilmiştir. Bölgedeki camilerin tamamına yakını, 1900-1905 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından belirlenen tek tip proje üzerinden müceddeden inşa edilmiştir. Bu projeye göre, cami dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır. Kare alanı kaplayan harim mekanının önünde, iki katlı olarak tasarlanmış giriş bölümü yer alır. Bu bölüm, zemin katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer odadan, birinci katta ise mektep odası ile harim mekanına bakan kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Harimin batı köşesinde minaresi bulunur. Necatiye Camii de aynı plan ve özeliklerde inşa edilen bu camilerden biridir.

KORUMA DURUMU	X	İYİ / ORTA / FENA	TAŞIYICI YAPI	X	DIŞ YAPI	X	ÜST YAPI	X	İÇ YAPI	X	SÜSLEME ELEMANLARI	X	RUTUBET	X	A YOK / B İZİ VAR / C ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

GÖZLEMLER: Cami, yakın geçmişte kapsamlı bir onarım görmüştür. Kuzeybatı cephesine bitişik nizamda, son cemaat yeri ve Kur'an kursu olarak kullanılan iki katlı bir yapı inşa edilmiştir. Mektep odasına çıkış sağlayan merdiven de betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Kaba yontu taştan inşa edildiği düşünülen caminin, dış cepheleri sıvalı ve boyalıdır. Ahşap olması gereken pencere ve kapıları pvc malzemeden mamuldür. Cami avlusu muhdes duvarla çevrilidir. Cami günümüz itibarıyla kullanım dışıdır. Aktif hale getirilmesinin korunmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Necatiye Köy Tüzel Kişiliği

YAPILAN ONARIMLAR: Takriben 25-30 yılı öncesi kapsamlı bir onarım görmüştür.

AYRINTILI TANIM: Cami, 895 m2 alana sahip taşınmaz üzerinde dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Özgün halinde iki bölüm olarak tanımlanabilecek cami, giriş bölümü ve girişten sonra kare bir alanı kaplayan harim bölümünden oluşur. Ancak yakın geçmişte yapılan kapsamlı onarımda, girişin önüne aynı ebatlarda ve iki katlı ilave bir mekan inşa edilmiştir. Bu mekanın zemin katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı muhtemelen Kur'an kursu olarak düzenlenmiştir. Orijinalinde, Edirne Emlak-ı Humayun-Şahane tarafından çizilen tek tip projede cami girişinde olması gerek odalar harim mekanına, üst katın ise mektep odasını kadınlar mahfilinden ayıran duvar kaldırılarak bütünüyle kadınlar mahfiline dönüştürülmüştür. Kadınlar mahfili, balkon şeklinde olup, bir tarafı zemin katta bulunan sütunlarla desteklenmektedir. Cami içindeki duvarlar, pencere alt seviyelerine kadar basit seramiklerle kaplanmıştır. Minberi ise ahşaptır.

Özgün halinde Caminin kuzeydoğu cephesi, iki katlı inşa edilen giriş bölümü dikkate alınarak tasarlanmıştır. Aynı konumsal alanda bulunan zemin kat ile yapılan onarımda kadınlar mahfiline dönüştürülen üst kattaki mektep odasını aydınlatan yan yana konumlanmış ikili pencere, mektep odasının harim tarafında bulunan kadınlar mahfili ile zemin katta balkon altını aydınlatan birer pencere vardır. Güneybatı cephesinde ise minare ve mektep kapısının bulunmasından dolayı, zemin kattaki odayla, birinci kattaki mektep odasını aydınlatan aynı hat üzerinde birer penceresi bulunur. Mektep odasına çıkış yapan kavisli merdiveninin yerine, betonarme olarak yeni merdiven inşa edilmiştir.

Çatı seviyesine kadar yekpare bir hacim oluşturan harim mekanını aydınlatmak için ise, güneydoğu cephesi de dâhil olmak üzere her üç cephede de yine simetrik yerleştirilen daha büyük boyutlu ikişer pencere bulunur. Yuvarlak kemerlere sahip olan pencereler, söveyle çevrelenmiştir. Pencere sövelerindeki kilit taşları belirgindir. Cami, kırma çatılı olup, alafranga kiremitle örtülüdür. Caminin minaresi, güneybatı cephesinde kadınlar mahfiline bitişik nizamda olup, minareye giriş mahfilden sağlanır. Kaidesi, çatı seviyesine kadar dikdörtgen prizmal formdadır. Tek şerefesi bulanan silindirik formdaki minare, özgün durumunu korumuş olup, armudi formdaki külahı ile sonlanır.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
	X	X	X	X

ORJİNAL KULLANIM: Cami

UYGUNDUR

BUGÜNKÜ KULLANIMI: Metruk

ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

Müdür

HAZIRLAYANLAR:
Hamdi GÜNDOĞDU (Sanat Tarihçi)
Öznur ÇELİK (Sanat Tarihçi)

Tescil Kararları:

YAYIN DİZİNİ
Faruk Kocacık, "XIX. Yüzyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları" Tarih Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları" İstanbul 1979, s, 415-426
Devlet Arşivleri Başkanlığı, Kurum:HH-I, Yer Bilgisi: 70 - 12 Belge tarihi: 29.07.1305

E.K.V.K. Kurulunun 23.05.2022
Tarih ve 8348 sayılı karar ekidir.

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	x
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

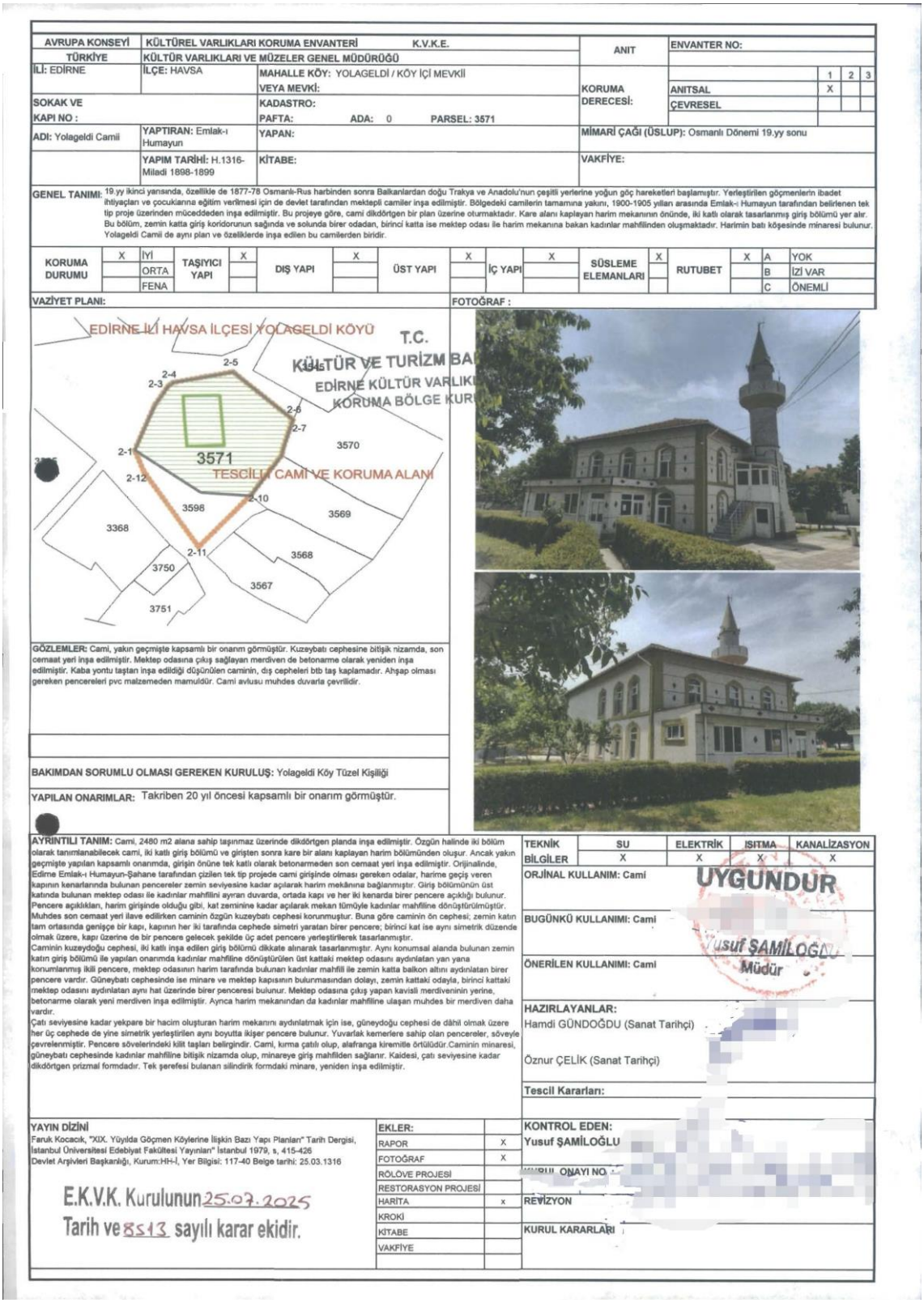
KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU- Müdür

KURUL ONAYI NO

RE

KU ARLARI

Belge 52: *Edirne Havsa Necatiye Köyü Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

AVRUPA KONSEYİ | KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E. | ANIT | ENVANTER NO:
TÜRKİYE | KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ
İLİ: EDİRNE | İLÇE: HAVSA | MAHALLE KÖY: YOLAGELDİ / KÖY İÇİ MEVKİİ | VEYA MEVKİ:
SOKAK VE KAPI NO : | KADASTRO: | PAFTA: ADA: 0 PARSEL: 3571
ADI: Yolageldi Camii | YAPTIRAN: Emlak-ı Humayun | YAPAN:
YAPIM TARİHİ: H.1316-Miladi 1898-1899 | KİTABE:
KORUMA DERECESİ: 1 2 3 — ANITSAL X — ÇEVRESEL
MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 19.yy sonu
VAKFİYE:

GENEL TANIMI: 19.yy ikinci yarısında, özellikle de 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Balkanlardan doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yerleştirilen göçmenlerin ibadet ihtiyaçları ve çocuklarının eğitim verilmesi için de devlet tarafından mektepli camiler inşa edilmiştir. Bölgedeki camilerin tamamına yakını, 1900-1905 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından belirlenen tek tip proje üzerinden müceddeden inşa edilmiştir. Bu projeye göre, cami dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır. Kare alanı kaplayan harim mekanının önünde, iki katlı olarak tasarlanmış giriş bölümü yer alır. Bu bölüm, zemin katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer odadan, birinci katta ise mektep odası ile harim mekanına bakan kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Harimin batı köşesinde minaresi bulunur. Yolageldi Camii de aynı plan ve özelliklerde inşa edilen bu camilerden biridir.

KORUMA DURUMU			TAŞIYICI YAPI		DIŞ YAPI		ÜST YAPI		İÇ YAPI		SÜSLEME ELEMANLARI		RUTUBET			
	X	İYİ		X		X		X		X		X		X	A	YOK
		ORTA													B	İZİ VAR
		FENA													C	ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

GÖZLEMLER: Cami, yakın geçmişte kapsamlı bir onarım görmüştür. Kuzeybatı cephesine bitişik nizamda, son cemaat yeri inşa edilmiştir. Mektep odasına çıkış sağlayan merdiven de betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Kaba yontu taştan inşa edildiği düşünülen caminin, dış cepheleri btb taş kaplamadır. Ahşap olması gereken pencereleri pvc malzemeden mamuldür. Cami avlusu muhdes duvarla çevrilidir.

BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Yolageldi Köy Tüzel Kişiliği

YAPILAN ONARIMLAR: Takriben 20 yıl öncesi kapsamlı bir onarım görmüştür.

AYRINTILI TANIM: Cami, 2480 m2 alana sahip taşınmaz üzerinde dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Özgün halinde iki bölüm olarak tanımlanabilecek cami, iki katlı giriş bölümü ve girişten sonra kare bir alanı kaplayan harim bölümünden oluşur. Ancak yakın geçmişte yapılan kapsamlı onarımda, girişin önüne tek katlı olarak betonarmeden son cemaat yeri inşa edilmiştir. Orijinalinde, Edirne Emlak-ı Humayun-Şahane tarafından çizilen tek tip projede cami girişinde olması gereken odalar, harime geçiş veren kapının kenarlarında bulunan pencereler zemin seviyesine kadar açılarak harim mekânına bağlanmıştır. Giriş bölümünün üst katında bulunan mektep odası ile kadınlar mahfilini ayıran duvarda, ortada kapı ve her iki kenarda birer pencere açıklığı bulunur. Pencere açıklıkları, harim girişinde olduğu gibi, kat zeminine kadar açılarak mekan tümüyle kadınlar mahfiline dönüştürülmüştür. Muhdes son cemaat yeri ilave edilirken caminin özgün kuzeybatı cephesi korunmuştur. Buna göre caminin ön cephesi; zemin katın tam ortasında genişçe bir kapı, kapının her iki tarafında cephede simetri yaratan birer pencere; birinci kat ise aynı simetrik düzende olmak üzere, kapı üzerine de bir pencere gelecek şekilde üç adet pencere yerleştirilerek tasarlanmıştır.
Caminin kuzeydoğu cephesi, iki katlı inşa edilen giriş bölümü dikkate alınarak tasarlanmıştır. Aynı konumsal alanda bulunan zemin katın giriş bölümü ile yapılan onarımda kadınlar mahfiline dönüştürülen üst kattaki mektep odasını aydınlatan yan yana konumlanmış ikili pencere, mektep odasının harim tarafında bulunan kadınlar mahfili ile zemin katta balkon altını aydınlatan birer pencere vardır. Güneybatı cephesinde ise minare ve mektep kapısının bulunmasından dolayı, zemin kattaki odayla, birinci kattaki mektep odasını aydınlatan aynı hat üzerinde birer penceresi bulunur. Mektep odasına çıkış yapan kavisli merdiveninin yerine, betonarme olarak yeni merdiven inşa edilmiştir. Ayrıca harim mekanından da kadınlar mahfiline ulaşan muhdes bir merdiven daha vardır.
Çatı seviyesine kadar yekpare bir hacim oluşturan harim mekanını aydınlatmak için ise, güneydoğu cephesi de dâhil olmak üzere her üç cephede de yine simetrik yerleştirilen aynı boyutta ikişer pencere bulunur. Yuvarlak kemerlere sahip olan pencereler, söveyle çevrelenmiştir. Pencere sövelerindeki kilit taşları belirgindir. Cami, kırma çatılı olup, alafranga kiremitle örtülüdür.Caminin minaresi, güneybatı cephesinde kadınlar mahfiline bitişik nizamda olup, minareye giriş mahfilden sağlanır. Kaidesi, çatı seviyesine kadar dikdörtgen prizmal formdadır. Tek şerefesi bulanan silindirik formdaki minare, yeniden inşa edilmiştir.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
	X	X	X	X

ORJİNAL KULLANIM: Cami
BUGÜNKÜ KULLANIMI: Cami
ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

UYGUNDUR
Yusuf ŞAMİLOĞLU
Müdür

HAZIRLAYANLAR:
Hamdi GÜNDOĞDU (Sanat Tarihçi)
Öznur ÇELİK (Sanat Tarihçi)

Tescil Kararları:

YAYIN DİZİNİ
Faruk Kocacık, "XIX. Yüzyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları" Tarih Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları" İstanbul 1979, s, 415-426
Devlet Arşivleri Başkanlığı, Kurum:HH-I, Yer Bilgisi: 117-40 Belge tarihi: 25.03.1316

E.K.V.K. Kurulunun 25.07.2025
Tarih ve 8513 sayılı karar ekidir.

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	x
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU
[illegible] ONAYI NO:
REVİZYON
KURUL KARARLARI

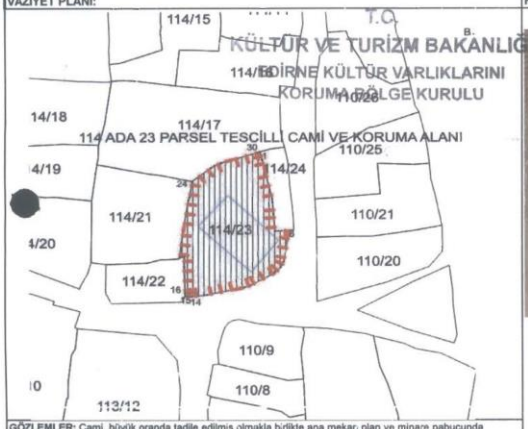
Belge 53: *Edirne Havsa Yolageldi Köyü Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

AVRUPA KONSEYİ	KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E.		ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ			
İLİ: KIRKLARELİ	İLÇE: PINARHİSAR	MAHALLE KÖY: ÇAYIRDERE KÖYÜ / KÖY İÇİ MEVKİİ VEYA MEVKİ:	KORUMA DERECESİ:	1 2 3 ANITSAL X ÇEVRESEL
SOKAK VE KAPI NO :		KADASTRO: PAFTA: ADA: 114 PARSEL: 23		
ADI: Çayırdere Köy Camii	YAPTIRAN: Emiak-ı Humayun	YAPAN:	MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 20.yy başı	
	YAPIM TARİHİ: Miladi 1900-1907	KİTABE:	VAKFİYE:	

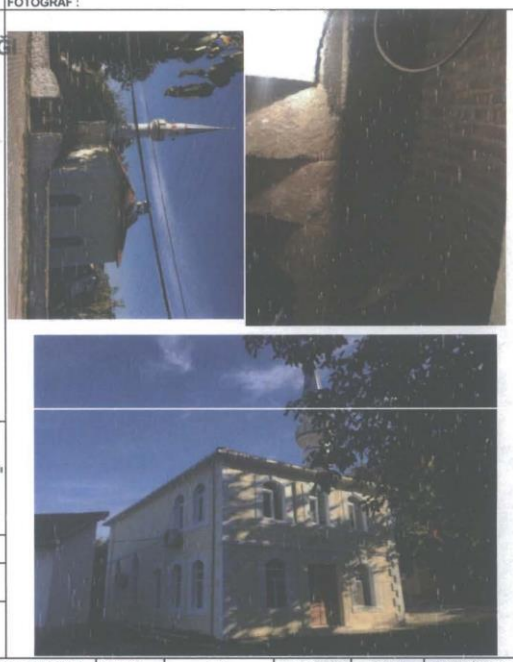
GENEL TANIMI: 19.yy ikinci yarısında, özellikle de 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Balkanlardan doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yerleştirilen göçmenlerin ibadet ihtiyaçları ve çocuklarına eğitim verilmesi için de devlet tarafından mektepli camiler inşa edilmiştir. Bölgedeki camilerin tamamına yakını, 1900-1907 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından belirlenen tek tip proje üzerinden müceddeden inşa edilmiştir. Bu projeye göre, cami dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır. Kare alanı kaplayan harim mekanının önünde, iki katlı olarak tasarlanmış giriş bölümü yer alır. Bu bölüm, zemin katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer odadan, birinci katta ise mektep odası ile harim mekanına bakan kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Harimin batı köşesinde minaresi bulunur. Çayırdere Köy Camii de aynı plan ve özelliklerde inşa edilen bu camilerden biridir.

KORUMA DURUMU				TAŞIYICI YAPI		DIŞ YAPI		ÜST YAPI		İÇ YAPI		SÜSLEME ELEMANLARI		RUTUBET		
	X	İYİ		X		X		X		X		X		X	A	YOK
		ORTA													B	İZİ VAR
		FENA													C	ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

GÖZLEMLER: Cami, büyük oranda tadile edilmiş olmakla birlikte ana mekan plan ve minare pabucunda kullanılan ateş tuğlası malzeme ile dönem özelliklerini göstermektedir. Caminin bahçesinde güncel çeşme, betonarme tuvalet ve mermerden musalla taşı bulunmaktadır. Mektep odasına çıkış sağlayan merdiven de betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Kaba yontu taştan inşa edildiği düşünülen caminin, dış cepheleri sıvalı ve boyalıdır. Ahşap olması gereken pencere ve kapıları pvc malzemeden mamuldür. Cami avlusu muhdes duvarla çevrilidir. Cami günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır.

BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Çayırdere Köy Tüzel Kişiliği

YAPILAN ONARIMLAR: Takriben 15-20 yılı öncesi kapsamlı bir onarım görmüştür.

AYRINTILI TANIM: Cami, 995 m2 alana sahip taşınmaz üzerinde güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda dikdörtgen planda ve iki katlı inşa edilmiştir. Özgün halinde iki bölüm olarak tanımlanabilecek cami, giriş bölümü ve girişten sonra kare bir alanı kaplayan harim bölümünden oluşur. Ancak yakın geçmişte yapılan kapsamlı onarımda, yapının alt kat giriş bölümü abdest mahali olarak düzenlenmiştir.Abdesthanenin sağında bir oda bulunmaktadır. Abdesthaneden Caminin harimine giriş yapılmaktadır. Mihrap, minber ve vaaz kürsüsü tadile edilerek özgünlüğünü yitirmiştir. Güneybatı yönünde bulunan merdivenler ile ulaşılan üst kat girişi Mektep odasına açılmaktadır. Mektep odasının güneyindeki kapı kadınlar mahfiline açılmaktadır. Kadınlar mahfilinin batısındaki kapı ile minareye geçiş sağlanmaktadır. Kadınlar mahfili de ahşaptan olup, cami duvarlarından bağımsız olarak ayaklarla taşınmaktadır. Caminin ana unsurlarını giriş kat harim üst kat mektep odası kadınlar mahfili oluşturmaktadır. Caminin minaresi, güneybatı cephesinde olup, minareye giriş üst kattan sağlanır. Dikdörtgen prizmal formda olan kaidesi çatı seviyesindedir. Minare tek şerefeli olup, külahı sivri biçimlidir. Silindirik gövdesi oldukça sadedir.
Camiyle aynı parselde güncel çeşme, musalla taşı ve betonarme tuvalet yapısı bulunmaktadır.
Caminin alt kat giriş cephesinde, giriş kapısının iki yanında simetrik iki penceresi buunmaktadır. Cami giriş yönünde üst katta alt kat pencereleri ile aynı doğrultuda üç adet pencere mevcuttur. Pencereler, yuvarlak kemerli olup, söveli ve kilit taşları belirgindir.
Caminin harimini giriş cephesinde bulunan pencerelerden daha büyük her üç yönde bulunan (güneydoğu-g.b-k.d) ikişer pencere aydınlatmaktadır. Caminin üst kat kuzeydoğu cephesinde iki, güneybatı cephesi'i (mektep odasında) bir adet pencere aydınlatmaktadır. Yapının köşeleri, köşe taşlarıyla hareketlendirilmiştir. Kaba yontu taştan inşa edildiği düşünülen caminin dış yüzeyleri sıvalı ve sade görünümlüdür. Kırma çatılı olup, Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.
Pencereler pvc malzemeden, üst kat kapısı pvc, alt kat giriş kapısı demirdendir.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
	X	X	X	X

ORJİNAL KULLANIM: Cami

BUGÜNKÜ KULLANIMI: Cami (aktif).

ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

UYGUNDUR
Müdür

HAZIRLAYANLAR:
Adem SEVGİLİ (Müze Araştırmacısı)
Hamdi GÜNDOĞDU (Sanat Tarihçi)

Tescil Kararları:

YAYIN DİZİNİ
Faruk Kocacık, "XIX. Yüzyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları" Tarih Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları" İstanbul 1979, s. 415-426
Devlet Arşivleri Başkanlığı, Kurum:HH-I, Yer Bilgisi: 70 - 12 Belge tarihi: 23.07.1305

E.K.V.K. Kurulunun 26.12.2022
Tarih ve 8949 sayılı karar ekidir.

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU: [redacted]

KURUL ONAYI NO. :
-
REVİZYON

Belge 54: *Kırklareli Çayırdere Köyü Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

AVRUPA KONSEYİ	KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ K.V.K.E.	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ		

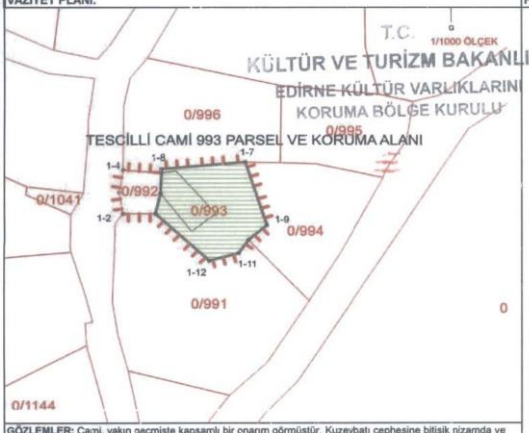
İLİ: TEKİRDAĞ	İLÇE: MALKARA	MAHALLE KÖY: YÖRÜCEK/Köyiçi Mevkii VEYA MEVKİ:	KORUMA DERECESİ:	1	2	3
			ANITSAL	X		
SOKAK VE KAPI NO :		KADASTRO: PAFTA: ADA: 0 PARSEL: 993	ÇEVRESEL			

ADI: Yörücek Camii	YAPTIRAN: Emlak-ı Humayun	YAPAN:	MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP): Osmanlı Dönemi 20.yy başı
	YAPIM TARİHİ: H.1319 Miladi 1901	KİTABE:İş bu camii şerif ziynet efzayı serir şevketmasir Osmanlı halifesi meyali asar bemeydan. Gazi Han Sani hazretlerinin bereketi seniyyelerinden olup cennet mekan Sultan Süleyman evvel hazretleri namı aliyyesine izafeten 1319...	VAKFİYE:

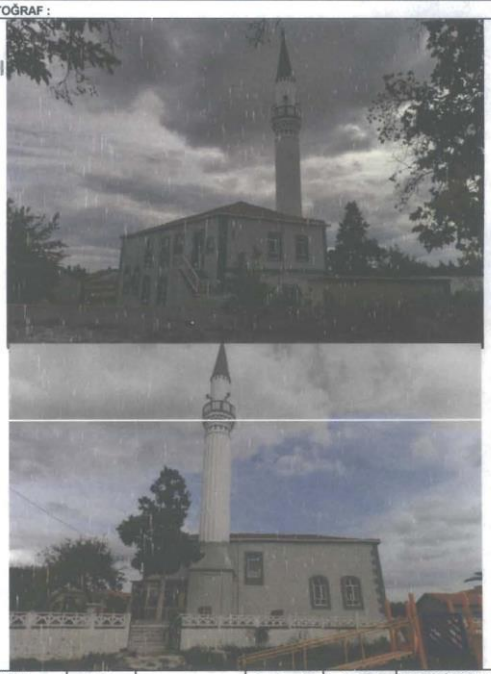
GENEL TANIMI: 19.yy ikinci yarısında, özellikle de 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Balkanlardan doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yerleştirilen göçmenlerin ibadet ihtiyaçları ve çocuklarına eğitim verilmesi için de devlet tarafından mektepli camiler inşa edilmiştir. Bölgedeki camilerin çoğu, 1900-1905 yılları arasında Emlak-ı Humayun tarafından belirlenen tek tip proje üzerinden müceddeden inşa edilmiştir. Bu projeye göre, cami dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır. Kare alanı kaplayan harim mekanının önünde, iki katlı olarak tasarlanmış giriş bölümü yer alır. Bu bölüm, zemin katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer odadan, birinci katta ise mektep odası ile harim mekanına bakan kadınlar mahfilinden oluşmaktadır. Harimin batı köşesinde minaresi bulunur. Yörücek Camii de aynı plan ve özeliklerde inşa edilen bu camilerden biridir.

KORUMA DURUMU				TAŞIYICI YAPI		DIŞ YAPI		ÜST YAPI		İÇ YAPI		SÜSLEME ELEMANLARI		RUTUBET			
	X	İYİ		X		X		X		X		X		X	A	YOK	
		ORTA													B	İZİ VAR	
		FENA													C	ÖNEMLİ	

VAZİYET PLANI:

FOTOĞRAF :

GÖZLEMLER: Cami, yakın geçmişte kapsamlı bir onarım görmüştür. Kuzeybatı cephesine bitişik nizamda ve aynı gabaride son cemaat yeri ve Kur'an kursu olarak kullanılan iki katlı bir yapı inşa edilmiştir. Caminin orijinal halinde bulunması gereken iki katlı ön bölümü cephe duvarları korunarak betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Minaresi tümüyle yeniden inşa edilen caminin bu cephedeki kapı ve pencere düzeni de değiştirilmiştir. İki katlı bölümün zemin kattaki penceresi minare giriş kapısına dönüştürülmüş, üst kat penceresi kapatılmıştır. Minarenin ön cepheye doğru taşınmasından dolayı minarenin sağında kalan mektep odası kapısı da pencere olarak yeniden düzenlenmiştir.

BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Maliye

YAPILAN ONARIMLAR: Takriben 20 yıl öncesi kapsamlı bir onarım görmüştür.

AYRINTILI TANIM: Cami, 644 m2 alana sahip taşınmaz üzerinde dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Özgün halinde iki bölüm olarak tanımlanabilecek cami, giriş bölümü ve girişten sonra kare bir alanı kaplayan harim bölümünden oluşur. Ancak yakın geçmişte yapılan kapsamlı onarımda, girişin önüne aynı ebat ve gabaride iki katlı ilave bir mekân inşa edilmiştir. Bu mekânın zemin katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı muhtemelen Kur'an kursu olarak düzenlenmiştir. Orijinalinde, Edirne Emlak-ı Humayun-Şahane tarafından çizilen tek tip projede cami girişinde olması gerek odalar harim mekânına, üst kat ise mektep odasını kadınlar mahfilinden ayıran duvar kaldırılarak bütünüyle kadınlar mahfiline dönüştürülmüştür. Kadınlar mahfili, balkon şeklinde olup, bir tarafı zemin katta bulunan sütunlarla desteklenmektedir. Mahfil betonarme olup, kapsamlı onarımda özgün hali bozulmuştur. Caminin kuzeybatı cephesine bitişik nizamda ilave edilen son cemaat yerinin ön cephesinde; zeminde cepheyi ortalayan bir pencere, üst katta ise iki penceresi bulunur. Muhdes yapıya, güneybatı cephesinde, metal aksamlı prefabrik bir bölümden girilir. Muhdes yapının üst katına ise kuzeydoğu cephesinde bulunan merdivenlerle ulaşılır. Muhdes yapı ilave edilirken caminin özgün kuzeybatı cephesi korunmuştur. Buna göre caminin özgün ön cephesi; zemin katın tam ortasında genişçe bir kapı, kapının her iki tarafında cephede simetri yaratan birer pencere; birinci kat ise aynı simetrik düzende olmak üzere, kapı üzerine de bir pencere gelecek şekilde üç adet pencere yerleştirilerek tasarlanmıştır. Ancak özgün halinde üst katın orta penceresi, muhdes Kur'an kursu odasında kadınlar mahfiline geçiş için kapı olarak düzenlenmiştir. Zemin kat kapısının üzerinde kitabesi vardır.Caminin kuzeydoğu cephesi, iki katlı inşa edilen giriş bölümü dikkate alınarak tasarlanmıştır. Aynı konumsal alanda bulunan zemin kattaki harime bağlanan bölüm ile yapılan onarımda kadınlar mahfiline dönüştürülen üst kattaki mektep odasını aydınlatan yan yana konumlanmış ikili pencere, kadınlar mahfili ile zemin katta balkon altını aydınlatan birer pencere vardır.Çatı seviyesine kadar yekpare bir hacim oluşturan harim mekanını aydınlatmak için ise, güneydoğu cephesi de dâhil olmak üzere her üç cephede de yine simetrik yerleştirilen aynı boyutlarda ikişer pencere bulunur. Basık kemerlere sahip olan pencereler, söveyle çevrelenmiştir. Cami, kırma çatılı olup, alafranga kiremitle örtülüdür.
Caminin minaresi, güneybatı cephesine bitişik olup, tümüyle yenilenmiştir. Yenilenme esnasında minare kuzeybatı yönüne doğru çekilerek caminin orijinalinde bulunan ve zemin kat ile mektep odasını aydınlatan aynı düşey hat üzerindeki pencerelerin hizasına taşınmıştır. Zemin kattaki pencere, minare giriş kapısı olarak yeniden düzenlenmiştir.

TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
	X	X	X	X

ORJİNAL KULLANIM: Cami

BUGÜNKÜ KULLANIMI: Cami

ÖNERİLEN KULLANIMI: Cami

UYGUNDUR
Yusuf ŞAMİLOĞLU

HAZIRLAYANLAR:
Hamdi GÜNDOĞDU (Sanat Tarihçi)
Figen BAYRAKTAR (Arkeolog)

Tescil Kararları:

YAYIN DİZİNİ
Faruk Kocacık, "XIX. Yüyılda Göçmen Köylerine İlişkin Bazı Yapı Planları" Tarih Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları" İstanbul 1979, s, 415-426

E.K.V.K. Kurulunun 27.12.2022
Tarih ve 8385 sayılı karar ekidir.

EKLER:	
RAPOR	X
FOTOĞRAF	X
RÖLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	x
KROKİ	
KİTABE	
VAKFİYE	

KONTROL EDEN:
Yusuf ŞAMİLOĞLU: Müdür

KURUL ONAYI NO. :

REVİZYON

Belge 55: *Tekirdağ Malkara Yörücek Mah. Camii E.K.V.K.K. Tescil Fişi*

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Cenk DOĞAN

Yabancı Dil: Almanca, Yunanca

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

1988-1993	Dokuz Eylül Üniversitesi I.I.B.F. İşletme
2013-2017	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Programı Yüksek Lisans

Yayın/Bilimsel Faaliyet:

2013	Prof. Dr. Aslı ERİM Başkanlığında Batman Çemialo Höyük Kazısı (Çanakkele Onsekiz Mart Üniversitesi) Sanat Tarihçi
2013	Prof. Dr. Fahriye BAYRAM Başkanlığında Kars Ani Örenyeri Kazısı (Pamukkale Üniversitesi) Sanat Tarihçi
2016	C. Doğan, Tekirdağ Belediye Binası: Geleneğin Çağdaşla Buluşması, Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ, Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri 26-27 Mart 2015 Namık Kemal Üniversitesi.